

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

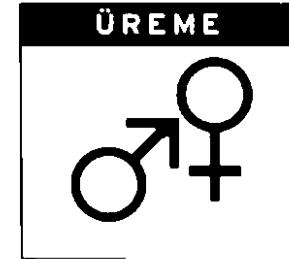
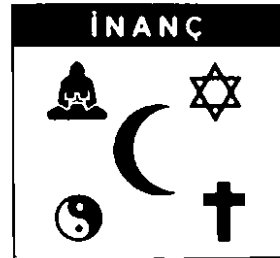
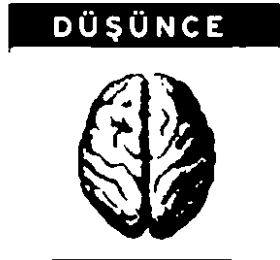
Allah, kendini bildirmek ve âlemi yaratmak isteyince kudret diliyle “kûn(ol)” emrini verdi. Bir ilâhi nağme koptu. Bu nağme oniki perdede karar kıldı. On iki perdeden dört oyun doğdu. (Çerh, Raks, Muallak, Pertâv)

Allah âlemi yaratınca, nurunu da onun üzerine bıraktı. Bu nurun zevkiyle bütün âlem güldü. O **ilâhi Nağme**'den dört saz ve sözden, oniki perdeden vücuda gelen dört oyun, bu aleme nasip oldu.

Anasır-ı Erbaa (4 eleman), bu dört oyuna uygun düştü...

Aşıkpaşa, Raks Risalesi
XV. Yüzyıl

...VE YAŞAMI SÜRDÜREN ETMENLER

KAPAK: Dünyayı yaratan 4 eleman:
Hava, Ateş, Su, Toprak.
XIII.yy. Mozaïği, Alsace.

LÜTFEN DÜZELTİNİZ.

SAYFA	SATIR	YANLIŞ	DOĞRUSU
88	SALOMON'UN MÜHÜRÜ	Ters	Altındaki şekil gibi olacaktır..
107	8	feur	Fleur
109	22	ögeleri	ögeleri
109	23	var-lığından	varlığından
115	19	Eksik ifade	(x) işareti ise Saint André hacına benzer. (+) ve (x) matematikte bir kemiyeti çoğaltan işaretlerdir. Bunların aynı zamanda dinsel simgeler olduğu dikkate alınırsa, DOLAYLI OLARAK, Tanrı'nın insanlara verdiği ÇOĞALINIZ! buyruğu, dini inançlarla bağdaştırılarak, gerçekleştirilmektedir, diye düşünüyorum!... N.E.
118	10	()	(l') olacak
119	2	ögesine	ögesine
119	20		Bu pencereleri
119	24	teotokos	teodokos
313	30	Pripos	Priapos
323		resim	76. Sayfaya bakınız.
457	resim		2. Bl. 78 Sf. Bakınız.
476	12	ROMAN	ROMA
14	26 sonuna		Eski denizciler söyle diyorlardı: Beykoz sırtlarındaki Yüşa Hazretleri ile Yeni Mahalledeki Telli baba Boğazın girişinde manevi koruyuculuk yapıyorlar?!...
37	2	1901-1909	1898
37	2	1901	Silinecek
168		Resim ters basılmıştır.	
198	14		17 kez ziyaret ettiğim bu ören yerine ait farklı izlenimlerimdir.

Teşekkür ederim.

*Bu kitabın tüm yayın halden, Fikir ve Sanat
Eserleri Kanunu gereğince yazarna aittir. Alıntılar
(yazılı ya da sözlü) kaynak belirtilmek koşulu ile
yapılabilir.*

SEMBOLLER ve YORUMLARI

Bölüm I

Birinci Baskı: Nisan 2000

Kapak tasarımı: Necmettin ERSOY

Kapak çizimi: Fatih DURMUŞ

Yazın: Mehmet ERKAL

Resimleyen: Mustafa ERSOY

Baskı: Zafer Matbaası, (0212) 512 16 88

Cilt: Güven Ciltleri, Çağaloğlu

İSBN: 975-95540-1-1

İletişim için

Neşet Ömer Sok. No: 19/6 81300 Kadıköy-İSTANBUL

Tel: (0216) 336 95 93 Fax: (0216) 336 63 26

Sevgili torunum Lebriz ERSOY'a ithaf ediyorum...

Sayın okuyucum;

Okuyacağınız bu kitap, aslında 1990 yılında yayımlanmış olanın ikinci baskısı niteliğini taşımaktadır. Ancak, itiraf edeyim ki, o tarihlerin güç ve kısıt koşulları ve yayım için aceleci davranışlar, kitabın gerek içeriğinde, gerekse teknik montajında kaçınılmaz hata ve eksikliklere neden oldu. Şimdi ise, beni üzen bu olumsuzlukların telafisiyle beraber, okuyucularına bir nebze daha yararlı olma gayretli içinde bulunuyorum.

Aradan geçen şu sekiz yıl içinde, yapabildiğim aynı türdeki araştırmalarla, birinci kitabımın **SUNUŞ** bölümünde de değindiğim gibi, **SEMBOİZİM'İN ANCAK ARALAYABİLDİĞİM KAPISINI** itip, biraz daha açan yeni bilgi, yorum ve veriler edinmiş ve esdlerini de rötüşlamak(!) olanağına sahip oldum.

SEMBOİZİM: Takdir edersiniz, başlıbaşına bir **UMMAN**; insan bir kez dalınca, bir daha çıkmak istemiyor, demiyeceğim; bilakis onun derinliklerinde yatan batıklardan bazı parçaları da beraberinde taşıyarak, çıkıyor tekrar su yüzüne!..

Sembolizme dayalı yorumsal üretimler yapabilmede ki başarı, mümkün olduğunca, her konuda varolan **BİLGİ BİRLİĞİ** ni, hayal gücü ile harekete geçirip işler hale koyabilme yeteneği ile doğru orantılı olmaktadır. Hayalın yapamadığı bir şey, gidemediği yer ve mesafe yoktur. Ne var ki, onun sayesinde yapılan bu yorum ve özdeşleştirmeler bu yer ve mesafeler içinde kalan atılcı yaklaşımlarla biçimlensin ve evrenselleşmiş veriler doğrultusunun, en azından, paralelinde bulunmasına özen gösterilsin...

Necmettin ERSOY

(Şubat 2000)

*Fikirlerinizi onaylamıyorum, ama
bunları ifade etme özgürlüğünüze
son nefesime kadar saygı göstereceğim..*
VOLTAIRE(1664-1778)

SUNUŞ

(1990 yılında yayınlanan kitapla ilgilidir)

Profesyonel Turist Rehberliği kurslarını bitirip bu mesleğe yeni atılan arkadaşlarım için Haziran 1998'de, deneme amacıyla ve ilk aşamada kaleme almış olduğum "Turist Rehberleri İçin Temel Bilgi ve Yorumlar" adlı kitabımda, anımsatıcı nitelikte ve yüzeysel olan bazı bilgilere ve yapılacak açıklamalarda yararlı olacağını umduğum bir kaç sembolün yorumlarına da yer vermiştim.

Bu kez, konuya ilgi duyan değerli okuyucuları ve öğrencilerimin, bu tür sembolik yaklaşımlarla yapılan söyleşilerin daha ilgi çekici ve etkili olduğu yolundaki izlenimleri, bu ikinci kitabımın KAPISI'ni ,temel bilgiler yerine sembolik kavramlar yönünde, biraz daha öğirlik vermek suretiyle ilip aralamama ve ona, "SEMBOLLER VE YORUMLARLA GÖRÜNENDEN GÖRÜNMEYENE " ismini vermeme daha uygun düşmüştür.

Çalışmalarımı yaparken, Semboller Sözlüğü adlı eserdeki, ayrı ayrı isimlerinin yazılması olanaksız, 800'ü aşkın eserden yararlandıklarını belirten, 100 kadar batılı ve İslâm ülkesi yazarının,1600 kadar başlık altında toplanan fikirlerini özümleyip kısıtlıyarak, ancak bunların ilgili en ilginç olanlarına yer vermekle yetinmiş bulunuyorum.

Kitabın içeriği, aşağı yukarı yüzde elli oranında, bu yabancı kaynaklardan tercüme ve dilimize uyarlanan bilgilerden, diğer yansı ise yerli kaynaklardan alınanlara ilaveten, biraz da kişisel görüş ve katkılarımdan oluşmuş bulunuyor.

Dolayısı ile çok iyi bilindiği gibi, aslında tüm kitaplar -kutsal olanlarından itibaren- güç ve cesaret alınacak gizemli duyguları içinde saklayan, gerektiğinde sınırlanacak, az veya çok da olsa yararlanılacağı ümit edilen bazı bilgileri edinmek için başvurulacak birer bannak olmuşlardır..

Kapaklar, bu yerlere giriş veren kapılardır; sayfalar için de, bazen gizemli eşyalarla donatılmış, fiktir odaları olmalıdır diyoruz...

Biz, hayli kalabalık bir ekip olarak, onun bu odalarına, soyut veya somut, bazen ansiklopedik bilgilere de yer vererek, açıklamalar yerleştirdik; konu edilmek istenen olay ve varlıkların, bizi onların derinliklerine götüren kapılarına anahtarlar, maymuncuklar, sokmaya çalıştık. Şayet dilerseniz, mantık ve düşünce yapınızda uygun geliyorsa, siz de bu anahtar ve formüllerden yararlanıp başka kapıları da açabilir, sentezler yapar, hayal gücünüz oranında yeni şeyler üretip, olabilecek noksanlarımızı tamamlayabilirsiniz. Bu katkılarınızı, gerektiğinde eleştirinizi, samimi teşekkürlerimle karşılayacağım...

İrdelemeye çalıştığımız konular başlıca iki bölümden oluşuyor: Birincisi, tümüyle sembolizme ilişkin verileri kaseayıp, bunların ışığı altında, karanlıkta kalmış olan başka özellikleri bazen reel ,bazen de yorumsal ve betimsel bir anlatımla aydınlatmayı amaçlıyor. Diğerleri ise, çoğu kez somut boyutları içinde kalarak, köklerine inilmeye gerek duyulmayan türdedirler. Bir başkası ise, bazı olay, obje ve kavramların mitolojik derinliklerine kadar inerek, veya ilkel inanç ve geleneklerle bağdaştırarak, yaratma bazı üzerine bina edilmişlerdir. Ancak, her iki konunun o denli iç içe ve birbirlerine bağlı bir öz yapı göstermesi, bunların ayrı ayrı ve özgün başlıklar altında toplanıp fiziki ve kronolojik bir sıralama halinde sunulmasına imkân vermemiştir.

Kitabın yazımında, belgelerinden, bilgi ve ilgilerinden geniş çapta yararlandığımı itiraf edeceğim, kaynakçada adları yazılı değerli yazarlara ve kişilere olduğu kadar ,notlarının kitap haline getirilmesindeki teknik hizmetlerde tüm emeği geçenlere en içten teşekkürlerimi sunuyorum...

Necmettin ERSOY

(Kadıköy:Nisan 1990)

KAPSAM VE AMAÇ

1987 yılından bu yana, özellikle rehberlik mesleğine yeni katılan arkadaşlarımıza ilgi alanımıza giren konularda bir nebze de olsa yardımcı olabilmek amacıyla, başvuru niteliğinde iki kitap yayınlamış, ilkinde "Turlst Rehberleri İçin Temel Bilgiler ve Yorumlar", öbürüne de "Semboller ve Yorumlarla Görünenden Görünmeyene" adını vermiştim.

Bu kez, 1990 tarihli olan ikincisinin sunuş metninin, o zamanki istek, ihtiyaç ve koşulların hatırlanması ve yayın amacımın değişmediğini belirtmek, için aynen yayınlamayı uygun buldum.

Şimdi yıl 1999 sonu ; aradan 10 yıl geçti. Bu süre içinde ilgi duyduğum Sembolizm ve Ezoterizm alanında ve bunların açtığı yeni ufuklarda yaptığım araştırmalarda daha farklı ve boyutlu gözlem ve saptamalarım oldu. Ancak itiraf etmem gerekiyor ki, edindiğim bu fikir birikiminin yorumsal bir tarzda yazıya dönüştürmede, aynı paralel ya da doğrultuda fikir üretmiş olan bazı değerli yazarların yaptıklarından da etkilenmiş ve yararlanmış bulunuyorum. Keza, Sembolizm'in Turlst Rehberliği için de önemli ve yararlı olduğuna inandıklarını ifade eden meslektaşlarımın bu yöndeki olumlu telkin ve önerileri, bana, aynı konuları daha da geliştirip genişleterek elinizdeki kitabı yeniden kaleme almak cesaretini vermiştir.

Aristo, "Bilmek mukayese etmek, aynı zamanda sebepleri bilmektir" demiştir. İşte biz ,kimi kez, bu iki kavramın erişmek istediği noktaya ve konuyla ilgili sembollerin anlamlarını yorumlayıp adapte ederek, ulaşıyoruz. Sonuçta kullandığımız bu semboller önce YORUMLAMAYA, sonra da onları YANSITMAYA yanyorlar.

Sembol (simge), yakıştırmak, benzetmek, bir araya toplamak anlamını içerir. Ancak bu simgenin ne olduğu değil iletmek istediği MESAJ önem taşımaktadır.

Kuran-ı Kerim'de Allah'ın kelâmı, onun içinde gizlenmiş olan yüce duyguları, emirleri ve gelecekle ilgili olayları...kimi yerde TEFSİR (yorum) ve ŞERH (açıklama) suretiyle anlaşılabilir ve anlatılabilir. Bu bakımdan yorum yapmak çok duyarlı bir girişim olduğu gibi, bu yolla yapılan anlatımların da insan yaşamındaki rolü ve önemi tartışılmaz bir gerçek olmakta...

Yorumların geçerlilik ve kalıcılığı ise onu yapanın YETKİLİ, YETENEKLİ ve YETERLİ olması oranında, kabul edilebilir bir nitelik kazanıyor.

Türkiyede bugün, somut kavram ya da nesneleri sembolizmin evrenselleşmiş formül ve kurallarıyla açıklayan ve Türkçeye çevrilmiş derli toplu bir yapıtına rastlamadım. Varolanlar ise parça parça kitaplara girmiş bulunuyor.

Kitaplık raflarındaki bu boşluğu doldurmak için çıktığım yol üzerinde ilk karşıma çıkan bir tarihi yapıtı, sembolik verilere dayanarak, bilinmeyen yönleri ile tanıttacağım:

Bir rehberin İstanbul turuna başlarken önünde ilk durduğu yer Sultan Ahmet Meydanı'ndaki Alman Çeşmesi olur genellikle...Bu çeşme hakkında hemen herşeyi biliyoruz. Zaten üzerine de yazmışlar: Prusya Kralı ve Alman İmparatoru olan Guillaume II'nin İstanbul'a yaptığı bir dostluk ziyaretinin anısını yaşatmak için Almanyada yaptırıp gönderdiği, vs...

Ancak İmparatorun bu nazik ve dostane yaklaşımını bir ÇEŞME armağan ederek göstermek istemesinin gizli bir nedeni olabilir mi? Evet olabilir: Mitolojik dönemlerde Avrupa'da, özellikle Galler bölgesinde bir hayli yaygın bir ÇEŞME KÜLTÜ söz konusuydu. Kitabın ikinci bölümünde Hipodrom metninde de yer verdiğimiz gibi, Alman İmparatoru, sunacağı armağanın bir çeşme olmasının, "Osmanlı'nın o devirde SU / SEBİL olgusuna verdiği önem ve saygınlıkla da bağdaşsın diye seçmiştir (?)

Ayrıca her iki hükümdarın isimlerini (armalarını) bu dostluk yaklaşımının bir ifadesi olarak yan yana koydurmuştur. Bununla da kalmamış, o isimleri su gibi mübarek bir rızık, camiler gibi, gökkubbeyi simgeleyen bir semâvi örtü ögesi altına aldırılmıştır.

Bir rehberin, konusu ne olursa olsun, kendisinden beklenen açıklamaların akademik ve mitolojik dozunu muhatap olduğu kişi ve kişilerin öncelikle ve özellikle o konudaki BİLGİ / KÜLTÜR düzeyleri ile öğrenmek istediklerine göre ayarlaması en etkili yöntem olmaktadır.

Kitabımız içerik olarak, daha çok mitoloji, arkeoloji, sanat tarihi...benzeri bilim dallarında belirli ölçüde bir altyapı'ya sahip olanlar, ya da en azından bu tür konulara ilgi duyan / meraklı olanların kaynak olarak kullanabilecekleri bir üslupla kaleme alınmıştır...Konuların akıntısına

kapılararak yapmış olduğum yorum ve benzetmeler tamamen kendi hayal gücümün ürünüdürler. Ancak bunları sergilerken karşılaşacağınız fantezi özdeşleştirmeleri sözü edilen konu ve olayın açılımını bir mantık zeminine oturtma gayret ve niyetiyle yaptığımı kabul ederek, hoşgörü ile karşılayacağınızı umuyorum.

Eski mesleğimin hâlâ dumanı tüten, soğumamış anılarını düşlerken, sembol ve yorum kavramlarını aşağıda sunduğum şu farklı perspektifle de değerlendirmeye çalıştım:

Orduda TOPÇU SINIFI' nın bizim zamanımızda uyguladığı iki tür atış tekniği vardı: Görerek atış, görmeyerek atış..Görerek atışta atan top ve atılan hedef bellidir. İsterlerse birbirlerini görebilirler, başkaca bir araca/ aracıya yani, denebilirse, rehber'e gerek olmayabilir...

Görmüyerek atış ise, bir sütte (tepe) gerisinde saklanmış, kendini göstermemeye, ne ve nerede olduğunu belli etmemeye çalışan hedef ve hedeflere yöneliktir. İşte o hedefin yerini, niteliklerini tam ve doğru olarak keşfedip BASKI ALTINA atırsak, neyi var neyi yok, dağıtıp yok edebiliriz.

İşte bu sonucu elde etmek için topumuzun namusuna, atış hesap cetvellerinde belirtilen gerekli YAN ve YÜKSELİŞ i vermek icap eder. Biz buna dinliyenlerin İLGİNİ YOĞUNLAŞTIRMAK diyeceğiz. Ancak bu aşamaya geçmeden önce o andaki hava (atmosferik) koşullarla ve balistik zorunlulukların elverişli olup olmadığının test edilmesi uygun olur ki, bu da onların İLGİ DÜZEYİ' nin kontrolüdür.

Daha sonra ise, iyi örtünerek korunmaya çalışan hedef üzerinde beklenen azami etkili sağlayacak en uygun topa (tavuk il, ya da hassas) mermi cinsi ve barut miktarının seçilmesi gelir ki bu sonuncular yorumumuzun yani tabiri caizse, atımımızın(1) DOZU ve SEMBOLLERİ oturur...

Kitabın birinci bölümünde yer alan sembollerin açıklamaları, zoruntu olarak, konuların benzerliği göz önünde tutulup gruplandırılmış ve sıralanmışlardır. İkinci bölümde ise, bir turist rehberinin alışılmış güzergâhlar üzerinde ziyaret edilen ören yerlerinde, başka belgelerde değinilmemiş olduğunu fahmın ettiğim, bazı ilginç görünümlerin açıklaması yapılmıştır.

Arzu edildiği takdirde, bunlarla ilgili bilgi (Bkz.) rumuzu ile gönderme yapılan 1. bölümden edinilebilecektir.

Özellikle ileri yaşlara gelmiş insanların, sanatsal ya da kültürel değerlere sahip birikimlerini öbür tarafa göç etmeden (1) , onun beklentisi içinde bulunanlara bırakıp, paylaşmayı düşünmesi , erdemli ve insancıl bir davranış olur. Böylesine bir girişimin, başkaları için olmasa bile, kendi aile bireylerinin, üzerinde gururla yürüyeceği kalıcı izler olacağına içtenlikle inanıyorum. Bu konuda, yani ilgi ve uğraş alanımıza da yansıyan yönleri ile, en mükemmel örnekleri verenlerden Prof. Sayın Ekrem AKURGAL ve MİTOLOJİ SÖZLÜĞÜ gibi gayet görkemli bir yapıtı bizlere hediye ederek göç eden Azra ERHAT ı saygı ve minnetle anıyorum...

Büyük bir özlem ve heyecanla başladığım bu kitap için kimi yerde telti şeklinde yararlandığım yerli ve yabancı yazarlara ve zaman zaman fikren katkıda bulunan meslektaşlarıma, ayrıca kitabın yazım, basım ve yayın aşamalarında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum. Onların da desteğiyle tamamlayabildiğim bu mütevazı yapıtımın satışından alabilecek maddi gelirin, mâkul ölçüdeki bir kısmını, T.S.K. Mehmetçik Vakfı' na bağışlayacağımı ifade edebilmekten de ayrı bir mutluluk duyuyorum..

Necmettin ERSOY , Kağıtköy Aralık 1999

NEDİR SEMBOLİZM ?

Buna hemen, sembollerin dili veya evrenselleşmiş sessiz bir konuşma dilidir demekle yetinmeyip, onu biraz irdelenmek gereğini duyacağız.

SEMBOLİZM (simgebilim), olayların, objelerin (nesnelerin) ve kullanılagelen deyim ve sözcüklerin, daha çok dinsel, felsefi ve estetik açıdan YORUMUNU yapan bir sistemdir. Sembolizmin amacı, bu saydıklarımızı edebi veya somut yaklaşımlardan çok, duygu ve düşüncenin sembolik (simgesel) ve soyut ününü gibi tanıtmak ve yansıtmaktır. Diğer bir deyişle, dış görünüşlerinin bir hayli ötesinde, kişinin hayal gücü ve kültür yeteneği ile bakış açısının yönü ve boyutları oranında, onların içinde gizli, örtülü kalmış olan başka anlamlar arayıp bulması ve bunları dile getirmesidir. Bu iş, soğani bulmak için kabuğunu soymaya benzer bir çalışma olduğu gibi, eskimiş, terk edilmiş mitolojilerden de yararlanarak, yorumlar yapmak ve şayet diyebilirsek,

törenlerde uygulanmaktaydı. Bir sembolün anahtarının herhangi bir nedenle kaybolması, onun gerçek anlam ve anlatımını zorlaştırmaktadır. Ancak, psikologlar, bilinçaltımızda bulunan ve tarih öncesi derinliklere uzanan bir çok sembolün anahtarlarının kaybolmadığını ve hala bizleri etkilediğini iddia ediyorlar. Bunun içindir ki, modern sanatçılar fikir ve duygularını, herkesin anlayamadığı bir sembolizmin içinde yansıtmaya çalışmaktadırlar.

Kişisel olarak, sembolizmin, özellikle Turist Rehberleri için, turistlerin ilgisini çekecek farklı yorumlar üretmeye olanak sağlayan bir uğraş olduğuna inanıyorum.

Elektrik görünmeyen bir gücün görünen tarafıdır. Sembolizm ise , birtakım kavram ve öyküler arasında dolanarak yönünü almakta ve bu yönler doğrultusunda yaklaşımlar yaparak, tıpkı elektrik ısı veya ışığı gibi, kendini göstermeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, elle tutulamayan şeyleri, ruhsal olayları, gözle hitap eden simgelerle anlatmak istemektedir.

Sembolik kural ve formüller aracılığı ile yapılan açıklama ve özdeşleştirmeler, muhatap olunan kişinin, başta ilgi duyması, daha sonra ise, onun bilgi düzeyi ve hayal gücüyle de orantılı olarak, daha gerçekçi ve hoş bir söyleşi ortamının oluşmasını sağlamaktadır. Albert Einstein'ın "*Hayal gücü bilgiden önce, onun önündedir*" dediğini anımsayalım.

Sembolizm, özellikle Hristiyan dininde, yüzyıllar boyu kullanıma olanağı bulmuş ve amacına ulaşmıştır. Ancak, ilk kiliselerde uygulanan sembolik betimlemelerin ereği, insan figürlerinin yasaklandığı X.yüzyıla kadar gizlilik iken, Ortaçağ'da, din eğitimi yardımcı olma uygulamasına dönüşmüştür. Günümüzde, özellikle yabancı dil öğrenimi için kullanılagelen ve göze-kulağa hitap eden (audio-visuel) metot benzeri, bu insanlar da resimin okuma yazma bilmeyenlerin yazısı olmasından yola çıkarak, Hristiyanlığı tanıtmak amacıyla, İncil sayfalarını duvarlarda yansıtmaya gereğini duymuşlardır. Ancak, itiraf etmek gerekir ki, bunlardan bir kısmını bugün, anahtarsız ve anlatımsız olduklarından, adeta bir süs, birtakım soyut kavramlar dizisi olarak, karşımızda görmekteyiz.

Ortaçağın sonlarına doğru, her sanat dalında olduğu gibi, insanoğlunun değer yargıları değiştiğinden öğrenme merakı, hayal gücüne egemen olmuş ve sonuçta sembolizm kaybolup gitmiştir. Ancak sembolizm günümüzde, falcılık ve rüya tabirlerinde zaman zaman başvuru bir malzeme olarak, etkinliğini

sürdürmektedir. Güncel yaşantımızda sıklıkla kullandığımız kusaltmalar da, altında birer semboldürler; O.N.U.,U.N.I.C.E.F.,U.N.E.S.C.O.,gibi.

Bugün özellikle Mason Localarının tertibinde kullanılan bir çok eşya ve obje, Mason felsefesinin gerektirdiği yön ve anlamdaki sembollerle ifade edilmektedir.

Astında, bizler bir semboller âleminin içinde yaşıyoruz; yada semboller âlemi bizim içimizde yaşamaktadır. Sembolizmin yararları ve geçerliliği konusundaki diyecelerimizi, "görmemek , o şeyin yok olduğu anlamına gelmez ve görmek istemeyenler kadar kötü bir kör, duymak istemeyenler kadar kötü bir sağır yoktur.!" özdeyişine bağtılarak yetinmeyi yeğliyoruz.

SEMBOLİZM'İN GEREÇLERİ

Bunlar, sayılar, renkler, şekiller ve çizgiler, fikir, görüş ve yorumlar olup, antik çağlardan bu yana hemen her toplumda, kendilerine özgü yön ve amaçlarda bazı farklılıklar göstererek, birer şifreli lisan olmuşlar ve cansız şeylerin boyutlarını, kapsamlarını genişletip, onları bütünülemeye yaramışlardır. Ayrıca, tüm bu gereçlerin bir çağunda, erkeklik veya dişilik özellikleri bulunduğu varsayılarak, bunlar yapılan özdeşleştirmelerde taban olarak kullanılmışlardır. Erkek ve dişilik prensipleri, daha ileri gidilerek, yorumsal üretimlerde danışılan bir kural, hatta bir formül gibi, benimsenmiştir. Biz kitabımızda sadece bunların yoruma açık olan örneklerini sunmaya çalışacağız.

BAZI SÖZCÜKLERİN AÇIKLAMASI

EZOTERİZM (EZOTERİK): Türkçe karşılığı, batıni, içrek, içrekçilik veya iç dünya ile ilgili gizli ve somut olmayan olaylarla uğraşan ve bunlarla ilişki kurarak yorumlar yapan, bir bilim dalıdır. Eski filozofların okulunda, onların gizli doktrinlerine verilen bir ad veya sadece o mezhebin esranıa sahip olanlar için kullanılan, bir sıfattır.

OKÜLTİZM: Hemen hemen aynı paralelde, gizli, esrarlı (majik) olay ve olgularla ilgilenen bir bilim.

SEMBOL: Simge. Belirli bir insan, nesne, grup yada düşünceyi veya bunların birleşimini temsil eden, ya da bunların yerine geçen **İLETİŞİM ÖĞESİ'** dir. Osmanlıcası, remiz, alâmet, bir başka deyişle, bir nesnenin imajı olan, veya soyut bir şeyi göz önüne seren bir yaratık veya objedir. Örneğin, köpek sadakatini, terazi adaletini, (Pb) kimyada kurşun'un simgesi (sembolü)'dür.

Sembolizm'in esasını oluşturan bir tanımı da şöyle yapabiliriz: Temsili bir karşılığa uyarak, bir başka şeyi ifade eden, hazır olmayan veya algılanması olanaksız olan bir şeyi, doğal bir ortamda zihne davet eden her kişisel işaret (alâmet) bir semboldür. Bunlar, bir desen, bir aygıt, resim, isim, tertip, diyalog, bir alegori, hatta bir kişi veya kuruluş olabilir. Sembol (simge) yakıştırmak, yansıtmak, benzetmek, bir araya toplamak olarak tanımlanabilir. Bir simgenin kendisinin ne olduğu değil, iletmek istediği mesaj önemlidir. Masonlukta simgesel anlatımlar çok önem taşır.

Simgeler, genel bir sınıflama ile şu dört türde yapılıyorlar:

-Grafik olarak: Hristiyanlık bir haçla, Hristiyanlığın, uluslararası yardım örgütü Kızılhaçla, İslâm ülkelerinde ise Kızılay' la temsil ediliyor.

-Alfabetik olarak: Potasyum elementinin simgesi (K), hidrojenin ki (H) olduğu gibi.

-Temsili olarak: A.B.D.nin kimi zaman bir "Sam Amca" figürü ile gösterilmesi.

-Kimi zaman simgelerle, simgelenen arasında hiç bir benzerlik ve çağrışma bağı bulunmamaktadır. Örneğin, matematikte sonsuzluğun simgesi sekiz rakamı yatık ∞ , A.B.D doları ise \$ harfi ile gösterilmektedir.

Sembolizm (Simgecilik) XIX.Yüzyılda bir grup Fransız şairinin başlattığı bir akım olup, daha sonra resim ve tiyatro alanlarında da yayılmıştır.

Simgelemeyi (Sembolize etmeyi), insanların herhangi bir düzeyde beraber yaşamaları şeklinde de algıladığımız taktirde, sembol öğesini de, gene sembolik bir şekilde şöyle açıklayarak tanım konusunu bitirmek istiyoruz:

"Sembol aslında iki parçaya bölünmüş bir objedir. Bu parçalar, seramik, ahşap ya da metal... olabilirler." İki şahıs, örneğin, alacaklı , borçlu, misafir, ev sahibi, iki hacı (din adamı). Uzun süre ayrı kalacak olan iki insan, bu parçalardan birini kendilerinde muhafaza ederler. Daha sonra bu parçaları

birbirlerine birleştirme olanağı buldukları zaman, konukseverlik, dostluk, borç...gibi bağlarını tekrar hatırlıyacaklardır.

AMBLEM: Bir fikri ifade etmek, manevi veya fiziki yaratığı göstermek için kullanılan göze görünür bir figürdür. Buna özel işaret, alâmet veya remiz denilmektedir .Örneğin, bayrak vatanın, defne dalı zafer' in, kanatlı aslan Markos' un amblesmidir. Soyut veya somut olan herhangi bir şeyin yokluğuunda onun yerini tutar.

ATRİBÜ: Bazen bir gerçek, bazen de bir imaj olabilir. Bir şahsın, birleşimin, manevi bir yaratığın farklı olan yönlerini gösteren bir işarettir. Örneğin, kanat havacılığın, tekerlek bir demiryolu işletmesinin, iopuz Herkül'ün, terazi adaletin atribüsüdür. Atribü, birçok şeyi bir arada anlatmaya yarayan karakteristik aksesuarlardır.

APOKALİPS: Yeni Ahit' in son kitabı. Havarı St. Jean' nın dünyanın sonu ile ilgili ifadelerini vahiy yoluyla alıp dile getirdiği bir bölüm. Apokalips' in içinde geleceğin gizli ifadeler, sembolik renk , sayı veya şekillerle açıklanmış gerçeklerine ilişkin tüm, bazen bir kısım, aklın kabul edemediği bulunmaktadır. Hristiyanlığın olduğu gibi Yahudi dininin de bir Apokalips' i bulunuyor.

KÜLT : Tapım, tapınç.

LİTURJİK: Dinsel törenlerde ilgili.

FANATİK: Bağnaz.

İKON: Görüntüsel gösterge. Kutsallığı ve tanrısalığı olan resim.

İKONOĞRAFI: Bu tür sanat yapıtlarında ifade edilmek istenilen konuların anlam ve kaynaklarının incelenmesi...

DİVİNİTE: Tanrılık, uluhiyet.

FALLİK: Erkek cinsel organı ile ilgili olan kavram.

GENİŞLETİLMİŐ AÇIKLAMA

(Kaynak:Ansiklopedik,Metafizik Terimler Sözlüğü :Ergün ARİDAL 1984)

EZOTERİZM Yunanca: *Esoterikos*'dan: İçsel, iç.

Esottheo: Görüyorum, içsel olan, gizli olan.

Almanca : Esoterismus.

İngilizce : Esotericism

Fransızca : Esotérisme.

Osmanlıca: Batınlık.

Türkçe : İçrekçilik.

Ruhçuluğa göre:

Trans sırasında görme ya da işitme yoluyla bir medyum tarafından alınan bilgilerin sadece ehillere aktarılıp öğretilmesi. Kişisel deneyle sağlanan içsel bilgi, herkese anlatılamayan, üçbuut dışı bir mekan ve zamandan gelen şuurlu etkilerin meydana getirdiği bilgi topluluğudur. Bu tür bilgiyi sağlayan iç tecrübeler, üç boyutlu mekan ve zamana ait, dil ile ifade edilemezler. Soyut karakterli, dinsel nitelikli, simgeseldirler. Veli ve müştler bu dinsel ezoterik bilgiyi telapatik olarak alırlar; bir tür vahiydir. Çağımızda ezoterizm, inisiyelerin ilhamlı bilgilerine dayalı bir felsefedir. Simgecilik temel ifade tarzıdır.

Ezoterizm'e göre:

1. Tabiat ve bilimin bütün sırlarını açığıkayan basit ve evrensel bir ifaat vardır.
2. Bu sır sadece inisiyeler (gizli tutulan şeylerin açığıkandığı sırlı sayıdaki kimseler, başlayan, müril) emanet edilebilir.
3. Sırların bilgisini en yüksek ruhani reislere ve dünya' nın geçici sahiplerine ayıran bir gelenek kesinlikle mevcuttur.
4. Bu sırları ifade eden bazı işaret ve geometrik şekiller sürüp gelmiştir ve bunların sadece inisiyeler bilir.

OKÜLT - OKÜLTİZİM

Latince :Occultus

Almanca :Okkult - Okkultismus

İngilizce :Occult -Occultisme

Fransızca :Occulte - Occultisme

Osmanlıca:Galp ve gayp,hafî -îlmî gayp mesleği

Türkçe :Gizli - Gizlibilim,gizlilik

Gizlibilimler denilince, eski geleneğin devamını sağlayan ezoterik (batını) doktrin anlaşılmaktadır. Ezoterik, batını kelimesi "yalnızca ona katılanlarla anlaşılan " olarak ele alınmalıdır. Mesela bir mezhep, bir tarikat, bütün bildiklerini herkese açıklamıyorsa, ezoteriktir. Bu gibi gizli tutulan şeylerin açıklandığı kimselere de inisiye (başlayan, isteyen anlamında, mürid) derler. Bu sırlara da aynı bilimlerde "arkan" adı verilmektedir.

Gizlibilimcilik halk tarafından sihirbazlık, müneccimlik, normal üstü kuvvetlerin kullanılışı, cin-peri ile münasebet, büyüculük tarzında anlaşılmıştır.

Asıl gizlibilimcilik eski geleneklerin öğretilmesidir. Bu gelenekler, bilgiler, üç esasa dayanıyordu: 1) Tek Tanrı fikri. 2) Reenkamasyon. 3)Tekamül.

Batı dünyasının ezoterizmi, inisiyasyonları eski Mısır ezoterizmine dayanır. İnisiyasyon sade birtakım gizli bilgilerin ağızdan ağıza nakledilmesi değildir.

Okültizmin konusu: Genel olarak, ölümlerinde ve berisinde ne vardır?. Nereden gelip, nereye gidiyoruz? Şu dünyadaki hayat tarzımız ne olmalıdır? Bunun için makul bir ölçü var mıdır? Kendi kendimizi ıslah edebilir miyiz? Doğa kuvvetlerinden yararlanmayı nasıl başarırız? Ölüm ötesi âlemlerin yasaları nelerdir?

Okültizmin üç ana esası şudur:

1. Allah,ilkeler koymuştur.
2. Doğadaki tüm olaylar bu ilâhi ilkeler dahilinde meydana gelir.
3. İnsan doğadaki olaylarla ilâhi ilkeler arasındaki orantıları (sayıları) tanımaya çalışarak yasaları araştırır.

Okültizmin araştırma alanında: Nekromansi (ruhlara danışarak gelecek hakkında insanın kaderini öğrenme), Kabala (Yahudi mistisizmi), maji (büyü, sihir), alşimî (simya ilmi), astroloji (yıldızlar ilmi) konuları da vardır.

SEMBOL:

Yunanca :Symbolon.

Latince :Symbolum,signum.

Almanca :Symbol,Sinbild

İngilizce :Symbol.

Fransızca :Symbole.

Osmanlıca :Timsal,remiz,alamet.

Türkçe :Simga.

Temsilli bir karşılığa uyarak bir başka şeyi eden, olmayan veya algılanması imkansız bir şeyi doğal bir oranda zihne davet eden her kişisel işaret (alâmet), semboldür. Bu ifade, sembolcülüğün esasını teşkil eden tanımdır.

Edebiyat, şiir, resim, dinsel metinler ve mitoloji sembolcülüğün en güzel örnekleri ile doludur. Avamdan (bilgisiz topluluktan) saklamak veya ona derin bir mesele ya da bilgiyi basit şekilde aktarabilmek için, zorunlu olarak sembolcülüğe gidilmiştir. Sembolik ifadeler, yalın olarak anlatılmak istenenin gerçek değeri ile anlaşılamayacağı endişesiyle, meydana getirilmiştir. Ya da, dinsel metinlerde olduğu gibi, insan zihninin gelişmesi ve bilgisinin artması gözönüne alınarak meydana getirilmiştirlerdir. İnsan zihninin gelişmesi ve bilgisinin artmasına paralel olarak yeni yeni anlamlar kazanan ayetlerin içinde zikredilen olaylar, sıfatlar, isimler vs. birer sembolik ifade olabilir. Ayrıca, sembolik rüyaların yaşamımızda büyük bir yeri vardır. Rüya yorumculuğu, sembollerin çözülmesi demektir.

Sembollerin bir kısmı kesin anlamlı, çözümlenmiş ve açıklmıştır. Diğer bir kısmı ise belirsiz anlamlı, kapalı ve yadırganan cinstendir. Okültizm, ezoterizm, kökü eski geleneklere dayanan bazı doktrinler, bu sonuncusuna örnektir. Sembollerin çözülmesi, anlatmak istedikleri şeyi, anlamı ortaya çıkartmak yüzyıllarca insanları meşgul etmiştir.

Sembolik ifadelerin kullanılmasına sebep: gerçeklerin "tedric" (bir şeyden diğerine derece derece geçme) ilkesi gereğince, derece derece anlaşılması, varlıkların zihinsel ve ruhsal bir karmaşaya uğraması, genel ve yalın bir anlatım yolu olması, bazı gerçeklerin anlaşılmasında varlığın üstün bir çaba sarfetmesi gerektiği nedenlerinden ileri gelmektedir.

Sembol daima, insanın hayal etme ve kavrama gücünü uyandır kendine

uygun tarzda çözümlenmelere gitmesine sebep olmuş, böylece farklı anlayışlar ve dolayısıyla farklı tekamül yolları ortaya çıkmıştır.

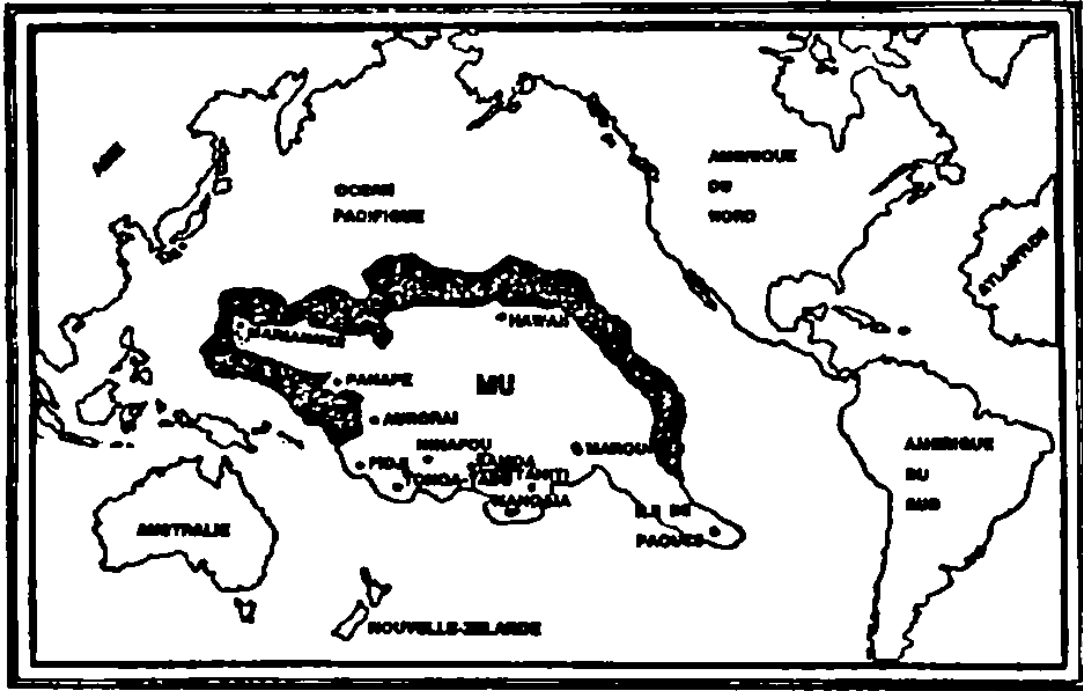
ANKİTEDE SEMBOLİZM

KAYIP KITA MU

M.Ö. 70.000 yıllarında Pasifik Okyanusunda, bugünkü Antillerin bulunduğu bölgede, üzerinde 64.000.000 kadar insanın yaşamını sürdürdüğü büyük bir kıta bulunuyordu. (MU) adı verilen ve dünyanın en eski yerleşim merkezi olarak kesinleşen bu kıta bugün denizin altına gömülü bulunuyor. İşte ilk sembolizm hareketleri bu kıta üzerinde başlamış ve yaşamıştır. Orada yaşayan insanlar tüm anlatımlarını gök cisimleri ve olaylarını izleyerek, gözlemlerini çeşitli figür ve şekiller yardımıyla dilendirme ve yansıma çabası içindeydiler. Bunların temelinde, bugün bile geçerliliğini sürdüren astronomi ve astroloji bilimlerinin temel taşlarını oluşturan bazı gerçekler bulunmaktaydı. Le continent perdu de Mu veya Le monde occulte de Mu (Kaybolmuş ve sırları keşfedilmemiş Mu kıta adı) adını taşıyan eserler yardımıyla tanıdığımız bu en eski uygarlık kalıntılarından ele geçen tabletlerdeki sembollerin büyük bir kısmı uzmanlar tarafından deşifre edilmiş ve bu uygarlığın 500 yıllık tarihinin tanınmasına yardımcı olmuştur. Elde edilen veriler, bugün ansiklopedilerde sadece (Atlantis veya Atlantid) kayıp kıta diye sözü edilen bu kıtanın, gerçekten insanoğlunun anavatanının MU kıta adı olduğunu kanıtlayacak yeterlidir. Adı geçen tabletler üzerinde sık sık rastlanan ve gayet basit bir biçimde çizilmiş olan Hayat Ağacı ve yılan motiflerine dayanarak, Adem ve Havva olayının geçtiği (Eden Bahçesi) nin de bu kıta üzerinde olduğu ileri sürülmektedir...Oysa ki, Eski Ahit aynı olay için Yukarı Mezopotamya'dan, yani Güneydoğu Anadolu'nun Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bölümünden, söz etmektedir. Ancak, Orta Amerikada Yucatan ve Guatemala arasındaki bölgede (320-826) yılları arasında uygarlık kurmuş olan Maya' lardan elde edilen tabletlerde Mu kıtanın sular altında kalışını anlatan ifadelere rastlanmıştır. Öte yandan, bu bölgeye komşu olan ada sakinlerinden Hawailliler, Tanrının ilkin kırmızı topraktan erkeği yarattığını, sonra da burnundan üfleyerek; onun kemiğinden Havva'yı yaptığını, Tongalular, ilk insanın oğlunun kardeşini öldürdüğünü, Polonezler ve Yeni Zelandlilar ise, aşağı yukarı Eski Ahitte yazılı olduğu şekilde, Adem ve Havva, Habil ve Kabil olaylarını anlatmaktadır. M.Ö.403'te Yunanlı gramerciler

Mu alfabetesindeki figürlerden esinlenerek Atina alfabetesini yaratmışlardır. Nitekim, bugünkü Yunan alfabetesinin 12 nci harfi (Mu) dur.

Mu kıtasında kullanılan semboller zaman içinde, bütün ülkeleri olduğu kadar özellikle Hristiyan sembolizmini bir hayli etkilemiş bulunuyor.

Mu'nun coğrafi pozisyonu

SAYILAR

Genel olarak NİCELİK kavramının içerdiği tüm anlatımları ifade eden bir sözcüktür. Buna karşın, SAYI, rakamların söylenişi, Rakam, sayıların yazısı, ADET ise o sayının ifade ettiği miktar demektir.

Gerek batıl inançlarda, gerekse büyü ve tılsımda, sayılara büyük yer ve önem verildiğini görüyoruz. Örneğin, sayı adedi yerine getirilmezse başarısızlık nedeni sayılır; 3 kere tükürmek, 4 yol ağzına gömmek, 7 evden iplik toplamak, 40 gün yıkanmak, 41 kere Maşallah...demek gibi, uğur getiriciliğine inanılan

sayılar örf ve adetlerde adeta kökleşmişlerdir.

Genelde, 3,7,9,40,41 rakamlarında majik (sihri) ve mistik (tasavvufi) güçler olduğu kurgulanmıştır. Tasavvuf, Tanrı konusunda gerçeğe kalp yoluyla ulaşılacağını kabul eden bir felsefedir. Bu açıdan, tarih boyunca toplumlar, kendilerine özgü inanç ve görenekler doğrultusunda, renkler, şekillerle olduğu kadar, sayılarında gizemli derinliklerine inmek gereğini duyup onlarla sürekli haşır neşir olmuşlardır. Böylece sayılarda SEMBOLİZMİN (SİMGEBİLİMİN) başlıca anahtarlarından biri, yaygın bir felsefenin aracı ve aracıları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

İleriki sayılarda açıklamalarına ayrıntılı olarak yer verdiğimiz sayılar içinde 3 ve 7 nin daha yaygın olduğunu göreceğiz. Çünkü 3' ün TESLİS akidesiyle ilişkisi bulunmaktadır. 7 sayısına gelince, bunu öncelikle gezegenlerin bilinen adedinin 7 oluşundan kaynaklandığını belirtmek ve pekkolojik yerini, Babil kültüründe çok gelişmiş olan astronomide aramak gerekiyor. Zira, Babilîler büyülerinde semavi (göksel) unsurların önemli rol oynadıklarını sanmaktaydılar.

BİR (1)

Bünyesinde tüm sayıları barındıran bir niteliğe sahiptir ve diğerlerinin oluşumunu sağlar. Hem tek, hem de iltir; yani Tanrı gibidir, yaratıcıdır. Pers-Arap alfabesinde Allah kelimesi, bu alfabenin ilk harfi olan elli şeklinde yazılmakta olup, bir ve tek olan kavramın sadece Allah'a özgü olduğu anlamını taşır. Ebced hesabı yaparken de elli'nin değeri bir olur.

Bir sayısı prensibi ifade eder ; evrendeki herşeyin kaynağı, diğer bir deyimle, hareket noktası ve kozmik varoluşun merkezidir. Dünyada ilk yaratılan insan olan Adem (adam) da alfabenin ilk harfi olan (A) ile yazılır ve okunur.

İslâm felsefesine göre, nasıl ki bir' in varlığını inkâr edemiyorsak, Allah'ın varlığını da inkâr etmek mümkün değildir. Zira O' nu inkâr etmek, herşeyden önce kendi varlığını kabul etmeme anlamına gelir. Bu yönden İslâm çift sayılardan çok, tek olan sayıları benimser. 3,5,7,33,41... gibi sayılar daha çok dinsel yorumla ilgili olurlar.

Cami kubbelerinin üstündeki alemlerin altında 3 küre bulunur. Sünnet'in tek yıllarda yapılması gereğine özen gösterilir...

Cebirde her sayının bir halefi (sonra geleni) vardır. Örneğin, ikincisi üç, üçüncü dördtür...Oysa ki, bir sayısı hiç bir sayıdan oluşmamıştır., yani bir selevi (önceli) yoktur. Antropologlara göre bir sayısı, bir ayağı üstünde dikkine durabilen yetenekten yaratılan tek yaratık olan İNSAN' ı yansıtmaktadır.

Sümer çivi yazısında(Y) bir demektir, iki,üç...sayıları ise bu çivi şeklinin çoğaltılmasıyla ifade ediliyor.

Hint	१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
Arap	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠
Latin	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Avrupa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

$$\text{YY} = 2, \text{YYY} = 3...$$

Allahın birliğine inanmakla başlayarak, İslâm inancını temsil eden BİR' in Türkçede kullanış geldi ve özellikleri bulunuyor. Örneğin, "Bir çok gidenin HERBİRİ, memnun ki yerinden, BİRÇOK seneler geçti, dönen yok seferinden " (Yahya Kemal Bayatlı).

Buradaki BİRÇOK şeklindeki ifade anlamıdır. BİRAZ, ah BİR gelse, BİR 'de baktım ki, BİRAZ' dan , bunu büyük BİR hoşnuttukla yaptım, bu ilaç BİREBİR geldi. BİRŞEY, BİRTAKIM, BİRİÇİK, BİRLİK...

Kısacası, BİR sembolik açıdan geniş anlamları ve kullanım alanı olan bir sözcük.

İKİ (2)

Genelde iki prensip arasında süregelen çelişkileri yansıttığından, zıtlıklar ve uyumsuzluğun sembolü olarak kullanılır. Birbirlerinin tam karşıtı olan biçimlerin sayısı ikidir. Ters-yüz, yer-gök, erkek-dişi, gece-gündüz, alt-üst, aşağı-yukarı, iç-diş... Bazen gerçekleştirilen bir dengeyi, simetreyi, bazen de bir tehdidi ifade ettiği görülür.

. İnsan ilişkilerinde sürekli bir şekilde varolan sağ- sol, aşağılık-üstünlük..sürtüşmeleri iki sayısının zıtlık prensibiyle ilgilidir.

Özellikle Afrika sembolizminin temelinde daima bir ikileme bulunmakta ve evrenin en başta gelen bir yasası olarak kabul edilmektedir. Onlara göre, insan toplumlarında daima iyiler ve kötüler, iki yüzlü insanlar gibi, hemen her nesnenin bir pozitif- gündüz ve negatif- gece olarak düşünülen bir tarafı

bulunur.

İki sayısı bölünmelerin ilki ve temelidir. Yaratan ve yaratılan , siyah- beyaz, ruh-madde.. gibi diğer birçoğu hep iki' den doğar ve oluşurlar. Dışılık prensiplerini içeren iki, antikede hep ANALIK sembolü olmuştur.

Sembolizm tekniğinde çift olarak resimlendirilen yaratılarda, çift başlı kartal, çift aslan iki yüzlü baltta ve stenklerde görüldüğü gibi, fazılaştırılmak, bir kat daha güçlendirilmek istenen anlama yönelik bir amaç gizlidir. Bunun tam tersine, şayet bu yaratıklar ikkiye bölünmüş gibi gösterilmişlerse, onların sembolik değerleri azaltılmış, güçleri kırılmak istenmiştir.

Fonksiyonları bakımından yaşam için yeterli olan organlar insan ve hayvanlarda tek olarak bulunmaktadır. Bunlar kalp, ağız , karaciğer, dalağ, safra kesesi..vb. dırler. Diğerleri ise hep çift olarak yaratılmıştır. Böbrekler, akciğerler, göz ve kulaklar, burun delikleri, el ve kollar, bacaklar, ayakların ikiler adet veya çift sayıda olması onların işlevlerini yapabilmek için bazı fiziksel ve biyolojik kuralların gereklerine uyma zorunluluğundan ileri gelmekte ve gövde üzerinde bir simetri ve denge unsuru olmaktadırlar. Bunlardan birisi yitilirse , diğeri onun görevini üstlenir ve yaşamın sürekliliğini sağlar. Ama kalp ve beyin tekdir, tüm fonksiyonları düzenleyen, direktifler veren bir lider durumundadır. Bunların yitilmesi halinde düzen birden bozulur, yaşam sona erer...

Sayı iki olan nesne, bir üçüncüyü yaratmadığı takdirde kısır kalır. Çocuksuz geçen evliliklerde olduğu gibi, neslin gelişimi noktalanır...

Özellikle doğu ülkelerinin halk kültürlerinde iki sayısının özelliğinden oluşturulmuş bir hayli deyim bulunuyor. Örneğin, şu ölümlü dünyanın iki kapısı var, birisi girmek(doğmak), diğeri ise çıkmak(ölmek) için...Şunun şurasında iki günlük ömrümüz var... gibi ölüm ve yaşamla ilgili sözcüklerde yer almakla beraber, azımsatıcı anlamlarda da kullanılmaktadır.Örneğin,iki para etmez, iki çift laf, iki lokma ekmek, iki adım yol, iki satır yazı, iki daklık..Değişmez bir gerçeği ifade etmek istersek, iki kere ikinin dört ettiğini

söylemeyi yeterli buluruz.

Antik çağlarda gelenekleşmiş olan libasyon(tanrılara içki sunma) törenlerinde şarap tasının iki diz üzerine çökerek iki elle tutulmasının da ilkinin sembolik an-tatımlarıyla ilgili olduğu ileri sürülmektedir.

ÜÇ (3)

Antik çağlardan bu yana tüm dünyada temel bir sayı olarak benimsenmiştir. Tanrıda, evrende ve insanda varolan bir düzeni ifade etmektedir. Canlı yaratıklardaki üç ünitenin sentezini sağlar. Arithmetik dizide kozmik ilk tek sayı olarak yerini alan bir sayısı, GÖĞE (Uranos), yani eskiden gökte olduğuna inanılan kozmik tanrıya özgüdür. İki ise YER TOPRAK (Gala) tır. Çünkü, dünyanın oluşumunda en önce gök vardı; yaşadığımız ortam ise daha sonra ortaya çıktı. Böylece üç sayısı bir ve iki' yi birbirine bağlayarak, YER-GÖK BİRLİĞİ' ni oluşturdu. Çinde Taoizm felsefesinin temel prensiplerinde Tao' nun bir' i, bir' in iki' yi , ikinin ise üç' ü yarattığı bulunuyor. Bu nedenle bir, yer ve göğün çocuğu olan İNSAN' ı yansıttığından, mükemmel bir sayı olarak kabul edilir, Greko-Romen mitolojisinde de şu üç kardeş var: Kronos' un oğulları olan bu üç kardeş dünyayı aralarında paylaştılar; ZEUS(Jüpiter) göklerin ve yerin, POSEİDON(Neptün) okyanusların, HADES(Vulkan) ise yeraltı dünyası olan cehennemlerin tanrısydılar. Poseidon'un atribüsü üç tırmıklı bir yabadır. Belden aşağısı balık, üstü insan olarak betimlenen oğlu TRİTON' un da elinde tuttuğu bu üçlü yaba, aslında İLAHİ TRİNİTE' nin simgesidir. Aynı sembolü Hittit uygarlığında da görmekteyiz; fırtına tanrısı olan Zeus' le özdeşleştirilen TESHÜP, elinde üçlü bir yıldırım demeti tutar. Hint tanrılarından SİVA' nın elindeki üçlü mızrak ve eski Mısırlıların Denderah tapınağındaki zodiak (burçlar bölgesi) tablosunda da karşılaştığımız bu kutsal ÜÇLEME TABLOSU, kimi araştırmacılara göre de, dünyanın yöneticisi sayılan SİRİUS üçlü yıldız sistemini ifade etmektedir. Sirius astronomide, kadir gecesi en parlak olarak görünen ve Kuranın NECM suresinde SİRA olarak isimlendirilen bir yıldızdır.

Efesi Artemis' in değişmez kutsal simgelerinden biride 3 sayısıdır. Bu sayı ile Artemis' in üçlü karakteri dile gelmekte , onun hem kız, hem evli kadın hem de ana olarak, yaşam sürecinin bütününe olan egemenliği simgelemektedir. Sonuç olarak, Tanrı kavramı İslâm dışındaki bütün dinlerde, belirli bir faz ve şekil içinde katılarak, ÜÇLEME ile betimlenmiştir. Bilindiği üzere , Hristiyanlıkta Tanrı

Üç kimliği olan BİR' dir. Bu üçleme Baba-Anne ve Çocuğun rolleri ortaya çıkmaktadır. TRİNİTE (Tetis) adı verilen bu esrarlı prensip monoteizme (tek Tanrıya inanma) Katoliklik mezhebi tarafından sunulurak tanıtılmış bulunuyor. Ancak, Baba, Oğul ve Ruhul Kudüs (kutsal ruh) anlamına gelen tetis' in İslâm felsefesine aykırı düştüğünü, bu nedenle bazı yerlerde ve konularda üçgen motifinden kaçınıldığını gözliyoruz.

Hittit mitolojisinde baş tanrı Teshüp, kansı olan ana tanrıça Hepatu (Arinna veya Hepet) ile oğulları Şarruma (Telepuni) yi üçlü bir grup olarak bulduğumuz gibi, Hristiyan ikonografisinde de çoğu kez üç adet olarak resimlendirilen şahıs ve objelerde, aynı mesajın verilmek istendiği gözlenir. Örneğin, İsa peygamberin doğumunda onu kutlamak için Kudüs' e gelen kahinler (biliciler) üç kişiydiler. Bu sayı ayrıca O' nun şu üç görevini de simgeliyordu: Dünyanın kralı , rahip ve peygamber...

Meryem tapınağa ilk takdim edildiğinde üç yaşındaydı; (İKİNCİSİNDE 7 YAŞINA GİRMİŞTİ) Şeytan çölde İsa' yı üç yerde denedi. (Ekmek, tapınak, kraldağ) Meryem ikonalarında görüldüğü gibi, alnında ve her iki omuzunda birer yıldız taşımaktadır. Bu işaretler O' nun bakire, anne ve kadınlık vasıflarını simgelemektedirler. Ancak, alnında taşıdığı yıldızın, Hintli kadınların gelenekleriyle ve KRİŞNA efsanesiyle ilintili olduğuda ileri sürülüyor. Duyarlı ve tartışmalı olan bu konunun üzerinde fazla eğilmeyeceğiz.

Freud'le birlikte psikanalistlerin bir çoğu, üç sayısının aynı zamanda bir cinsellik sembolü olduğunda iddia etmişlerdir. Davut Pevgamberin oğlu SALOMON (Hz. Süleyman)' un ünlü mühüründe de görüldüğü gibi, tepe noktası aşağıda olan üçgen suyu ve dişliliği, tepesi yukarıda olan üçgen ise alevi, yani erkek cinsiyeti betimlemektedir. Nitekim, sembolizm ilkelerine göre su beyazdır, dişidir ve dalma aşağıya düşer; alev ise kırmızıdır, erkektir ve daima yukarı çıkmak ister...

Üç sayısı günlük yaşamımızda bir şans ve deneme sayısı olarak bilinir. Tanrının hakkı üçtür denir. Şansını üç defa denemek önerilir. Bir girişimde bulunurken bir, iki, üç diye sayılır; çekirgenin ancak üç defa sıçrayabileceği, söylenir...

Kitabın giriş bölümünde sözünü ettiğimiz ve ileride eşkenar üçgen açıklamalarında da değineceğimiz gibi, MU kıtasının sayısal sembolünün üç olduğu,çözülen tabletlerden öğrenilmiş bulunuyor...

Üç sayısının insani oluşturan madde, akıl ve ruh'la olduğu gibi, onun yaşamı süresince geçirdiği doğma, yaşama ve ölme (dünya, kabir, ahret), fazlalarıyla ilişkisi olduğunu da söylemek mümkün.

Setçuklu-Osmanlı mimari yapıları kapıların dış yüzeylerinde çoğu kez üç adet adı verilen, yarı küreler butunur. Kırşehir Hacı Bektaş Veli'nin türbesindeki çeşmede suyun üç ayrı delikten aktığını görüyoruz.

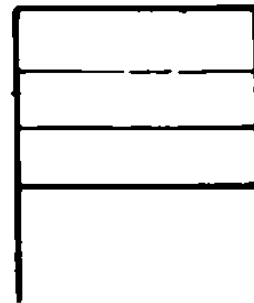
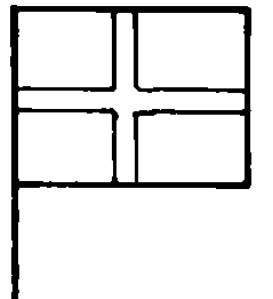
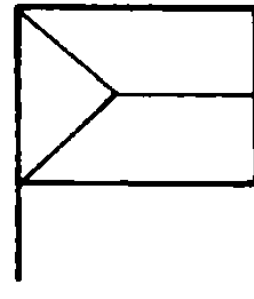
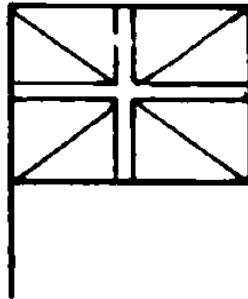
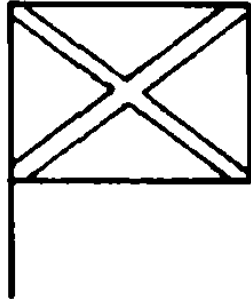
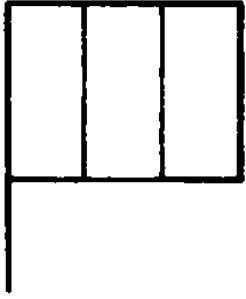
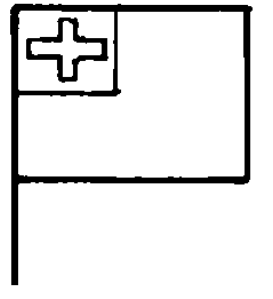
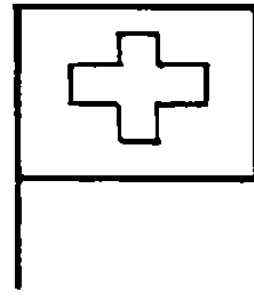
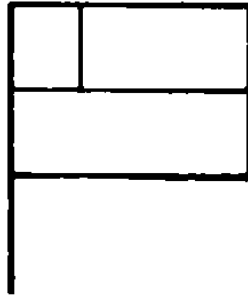
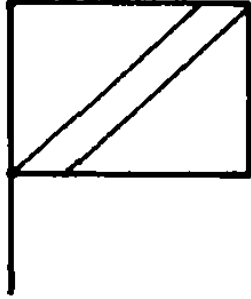
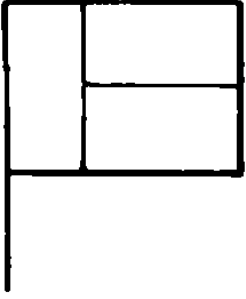
Mitolojide sözü edilen dünyanın ilk güzellik yarışması, üç güzel tanrıça arasında yapıldı; Afrodit, Hera ve Athena...Bu olay Edremit civarındaki bugün KAZ DAĞI olarak tanınan, bir dağın doruğunda gerçekleşti. Eski adı İDA olan bu isim de üç harften oluşuyor. Kaz'ın ise ayağı üç parçalıdır...Şüphesiz bunlar fantezi benzetiş ve rastlantılardır; ama nedense, çocuk masallarında bir padişahın iki veya dört değil de, hep üç kızının olduğundan söz edildiğini dinlemişizdir l..

Üç'ün diğer sayılar arasındaki yerinin önem ve özelliği üzerinde tamamen bir rastlantı ürünü olmayan başka örnekler de bulunmaktadır. Nitekim sonuçta üç sayısı bu yerini, yorumsal üretimlere çok açık olan ve geometrik alanların ilk ve ilkel olan ÜÇGEN'İ yaratarak, ona terkedecektir.

Hristiyan dünyası tesis'le ilgili olduğundan, üç sayısına ve üçgene dinsel bir yaklaşımla, özel bir yer ve önem veriyor. Nitekim bu olgu, devlet amblemi olan bayraklarında bile yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu ülkeler'den bazılarının aşağıya çıkarılanların bayrakları ya üç renkli veya stilize haç motifleri taşımaktadırlar. Bazılarında yıldız da butunur; çünkü yıldız tüm ideolojilerde ortak bir motif olmuştur. Ancak hiç birinde hilâl yoktur. Hilâl, sadece İslâm ülkelerine özgü bir amblem olarak kalmıştır.

Bu vesile ile Türk bayrağının şekillenmesi ile ilgili olarak yapılan şu yoruma değinmek istiyorum: Bilindiği üzere, bayrağımız Kosova Meydan muharebesinden sonra kırmızı zemin üzerine Ay ve Yıldız yerleştirilerek gelenekleştirilmiştir. Ancak bu konuda önemli olan husus hilâl'in Allah'a olan imanı, yıldızın ise Peygambere bağlılığı ifade etmesidir. Nitekim Peygamberimizin ismi Arap harfleriyle yazıldığında BEŞ çıkıntılıdan oluşan YILDIZ şekli ortaya çıkar. HİLÂL ise Allah lafzı ile aynı harflerle yazılır. Ebcet hesabı ile de aynıdır. Kelime' i Tevhid'in remzidir, 2 lam, 1 elif ve bir de "he" den oluşmuştur.

Üç renkli bayrağı olan devletler: Hollanda, Romanya, Lüksemburg, Çekoslovakya, Yugoslavya, Fransa, Belçika, Amerika , İrlanda, Macaristan, İtalya, Almanya, Bulgaristan...Haç motifli bayrağı olanlar: İsveç, Norveç, İsviçre, İzlanda, İngiltere, Yunanistan, Danimarka, Finlandiya, Avusturya, Dominik...tir.

İsa'nın doğumunu kutlamak için
kral Herod'un huzuruna gelen
müneccimlerin sayısı(3) tür.
(Yaşlı, orta yaşlı ve genç görünümü)

DÖRT (4)

İki'nin karesinden oluştu-
ğundan, gelişmiş bir sayı olarak
kabul edilir. Kare ise maddede
eşitlik ve dengeyi
sağlamaktadır. Bu nedenle, tarih
öncesi çağlarda dört sayısı
daima sağlamlık ve duyarlık
gösteren bir sembol olarak,
kullanılmıştır. Dört elle sarılmak

deyiminde, fazılaştırılmış bir gücün yardımıyla yapılan bir girişimde irade
sağlamlığı ve kararlılığın varlığı, vurgulanmak istenir. Bir meridyenle bir
paralelin kesişmesi dünya küresini dört eşit sektöre ayırır. Bu nedenle olmalıdır
ki, tüm dünyayı kastettiğimizde, dünyanın dört bucağı deriz. Eskiden krallar,
imparatorlar, ünterini, dört denizin hakimi diye, duyururlardı. Dört, ilk olarak
kare sonra da, on sayısı ile ilişkilidir. Çünkü Pitagor dördüsü şu ilk dört sayının
toplamından oluşmaktadır: $1+2+3+4=10$. Kendi konusunda da değinileceği
gibi, KARE şekli olarak, sembolizmde DÜNYA KÜRESİ'ni simgeler.

Sayılar dört olan verilerle, canlı ve cansız varlıklardan ilk akla gelenler
şunlar:

Dört temel yön (doğu, batı, kuzey, güney), dört mevsim, dört temel zaman
süreci (gün, hafta, ay, yıl) ayın dört fazı, jeolojik oluşum sırasıyla, dünyayı
yaratan dört temel eleman (hava, ateş, su ve toprak), bitkilerin dört parçası
(kök, gövde, çiçek, meyve), kalbin dört bölmesi, canlıların dört türü
(sürünenler, kuşlar, dört ayak üstünde yürüyenler), insan yaşamındaki dört
evre (çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık), cennetin dört nehri ve kapısı,
haçın dört kolu, dört İncil yazarı ve dört halife, Kudüs'ün dört duvarı 12 İsrail
aşiretinin dört kampı (bunların her üçlü grubu, aslan, insan, boğa ve kartal

amblemliyle betirilenmiştir). Dünyanın ilk insanı Adem (Adam) sözcüğünde olduğu gibi, Allah anlamına gelen (YHWH) sözcüğünde de dört harf bulunuyor. Yahudi geleneğine göre, bunlardan (Y) insan, (H) aslan, (V) boğa ve (H) kartal'ın karşılığıdır. İlginç bir ilişki kurularak, dört İncil yazarı da bu amblemle betimlendirilmişlerdir : Markos aslan, Mathieu insan, Luc boğa, Jean ise kartaldır. Bu 4 hayvan (insan dahil) zodiak bandının 4 esas burcuna tekabül etmektedir. Boğa, aslan, insan ve kartal. Tüm bu dörtlü bir **TAMAMİYETİ** ifade eder.

İncil inancına göre Tanrı dünyada kendisine yardım etmesi amacıyla DÖRT melek görevlendirmiş ve her birini bir ana yöne göndermiştir.

Bir çok din adamı uzayda keşfedilen bu dört noktanın birleştirildiğinde mutlaka bir dini anlam ifade edeceği konusunda ısrar ediyor.

Mevlevi dervişleri (semazenler) sema' yı dört aşamada yaparlardı. Bu sayı'nın, dört mevsim evresini olduğu gibi, insanı oluşturan dört ana maddeyi betimlediği öne sürülür.

Dört insan vücudunun sembolizminde, İkinci katı oluşturur. İnsanın bu kattaki beden şeması ise bir dikdörtgen' dir.

Dört, istikrar, oturganlık sağlayan bir kemiyettir. Dört duvarın bir eve planlık yapması gibi, insanın ikinci katı da onun OLMA katıdır. Dörtgen her yanı kapalı bir döş yatağı, ya da bir mezar olarak düşünülür.

BEŞ (5)

Arithmetik sayı dizisinde ilk çift ve tek sayısının toplamından oluşmuştur ($2+3=5$). Kutsal 60 sayısının 1/12 si'dir. Öte yandan, ilk dokuz sayısının ortasında bulunması nedeniyle, beş sayısında varolan bu birleştiricilik ve merkezilik özelliği, onun madde ve biçimde bir denge ve uyum sağladığı görüşünü ortaya koyuyor.

Romen rakamı ile gösterilen (X) harfinin üst kısmı (V) beş olup, On' un yansıdır. Dünyanın eski uygarlıklarının sembolizminde, Orta Amerika, Afrika, Çin, Hindistan...da yaşayan Dogonlar, Mayalar, Aztekler, Bambarlar...da saptandığı gibi, genel olarak, tek sayılar ERKEK, çift sayılar ise hep DİŞİ olarak değerlendirilmiştir. Bu görüşün ışığı altında beş' in dişi iki ile erkek olan Üç' ü

eşleştirdiğini görmekteyiz. Öte yandan, iki sayısı dışı ve dünyevi (dünyaya ait) üç ise erkek ve semavi (göğe ait) olduğundan, beş aynı zamanda yerle göğü de birleştiriyor.

Beşte hem erkek, hem dışı prensip bulunduğu için iki cinsiyetli (androgyn) (androjin) bir sayı yani hüsnallığın da bir sembolü olarak kabul edilmiştir.

Beş sayısı ile ilgili şu yorum ve yaklaşımlar var: İslâm'da beş vakit namaz, İslâmın 5 şartı, perşembé günün haftanın 5. günü olması nedeniyle uğurlu sayılması, ekim mevsiminin başlangıcı olan Mayıs'ın yılın beşinci ayı olması, beş duyu organımız, el ve ayaklarda beşer parmak bulunuşu, insanın 1 baş, 2 kol ve 2 de ayaklar olmak üzere, beş yön veya üç noktasına sahip bulunması, İsa'nın çarmıha gerildiğinde beş yerinden yaralanması, yaratılış söylencesi (Genes) ne göre, balıkların ve uçucu hayvanların beşinci gün yaratıldıkları...

Beş sayısının insanı sembolize ettiğini ileri süren görüşe göre, insan, kolları açık yatmış durumda, düzgün bir kare içine yerleştirilebilmektir. Birleştirme noktası göğüsün tam ortasında bulunan enine ve dikey çizilen eksenler bu kare içinde bir HAÇ oluşturduğundan, şayet kare dünyanın sembolü ise insan da bu dünya içinde bir haç, veya bu dünya insan için bir haç'tır deniyor..

Örnek olarak Çin'de hayatın bir beşgen yani pentagram olduğu ve bu beşgenin her bir köşesinde hayatın devamını sağlayan elementlerin birinin varolduğuna inanılır.

Bu beş önemli element yer, su, ateş, metal ve tahtadır. Bu beş eleman da, tıpkı beşgenin noktaları gibi, birbirlerine bağlıdır. Yer suyu emer. Su ateşi söndürür. Ateş metali eritir. Metal tahtayı keser, tahta ise topraktan büyür.

Eski Çin'de doğan bu görüş daha sonra İslâm dininde de kendine taraftar bulmuş ve kutsal kabul edilmiştir.

Elde bulunan beş parmağın her biri beş İslâm büyüğünü temsil eder. Bu kişiler Hz.Muhammed, Hz.Fatma, Hz.Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir.

Bu işaretin özellikle rızayı önlediğine dair kuvvetli bir inanç günümüzde dahi oldukça yaygındır.

İslâmiyette de beşin çok önemli bir yeri vardır. Özellikle Fatma'nın eli

olarak adlandırılan şeklin bütün herkesi tehlikelerden koruduğuna inanılır.

BEŞ rakamı doğada kendini oldukça belli eder. Örneğin çiçeklerin taç yaprakları genellikle BEŞ tanedir.

Aşk tanrısı Eros' un uğurlu rakamının beş olduğuna inanılır, bir çok edebiyat eserinde aşkın tanrını yapıtırken bir beşgene benzetilir.

Birçok kültürde ise aşkı ve evliliği temsil eder. Evliliği temsil etmesinin en büyük sebebi ise yine beşin ikiyle üçün toplamı olmasına dayanır.

Matematikte üç tek olduğundan erkeği, iki de çift olduğu için dişiye temati ettiğinden evlilik de beş de evlilik gibi bir erkeğin ve bir dişinin birleşmesi olarak görülür.

Ünlü filozof Dr.Jung ise bu rakamın insan doğasına uyum sağlayabilen tek rakam olduğunu iddia etmektedir. Alman düşünür Goethe ise bir yazısında iddia ettiğinden farklı olarak BEŞİN bir evlilik için en kutsal sayı olduğunu belirtmiştir.

Beş, pitagor tarafından süsleme sayısı olarak tanımlanmıştır; Çünkü eşkenar bir beşgenin içine gene beş köşeli bir yıldız çizildiğinde, çok sayıda üçgenler üretilmektedir. Bütün noktalar birleşik olmasına rağmen birbirlerine son derece uzaktırlar ve her türlü yabancı şekille uyum sağlamaya uygundurlar.

Pitagor ekolünün mistik (gizemci) lerine göre, beş köşeli yıldız yaşamın ve sağlığın bir simgesiydi. Babilde ise yiyeceklerin konulup korunduğu toprak kaplar üzerine beş köşeli bir yıldız çizilme geleneğinin yaygın bir şekilde sürdürüldüğü saptanmıştır. Bu biçimdeki motifin yiyeceklerin bozulmamasını sağladığına inanılıyordu.

Beşgen üzerine kurulu süsleme düzeninin M.Ö.VI-V. yüzyıllardan itibaren, özellikle tapınak cepheleri ve Likya kaya mezarlarının krallar ve önemli kişiler için yapılarındaki, uygulandığını görmekteyiz. A.B.D. deki Beyaz Saray PENTAGON (beş köşeli) olarakta adlandırılıyor.

Altı sayısı en küçük yetkin sayıdır;Kendisi dışındaki tüm tanesayı çarpanlarının toplamına eşittir.Örneğin:
(6=1x2x3 = 1+2+3)

ALTI (6)

İki ile üç' ün, bu kez, çarpımlarıyla oluşuyor. Altı sayısı GRAFİK SEMBOLİZM

de bir altıgen ve onun yarattığı altı köşeli yıldızla özdeşleştirilmektedir. Salamon' un mührü veya Davud' ın katkını denilen ve bugün İsrailin ulusal amblemi olan bu yıldız, ters yönde iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden oluşuyor ve SU ile ATEŞ arasındaki dengeyi işaret ediyor. Diğer bir deyişle, birbirinin karşıtı iki şeyi birleştiren bir şekil olduğu gibi, dikkatle duran üçgenin ayna görevini yapan su üzerindeki ters görünümü yansıtıyor. Salamon' un mührü şeklinde görülebileceği gibi, tepe noktası yukarıda olan üçgen, Hristiyan ikonografisinde İsa' nın tanrısal karakterini betimlemektedir. Tepe noktası aşağıda olan üçgen ise bu karakterin O' NUN fiziki ve insancıl görünümünde yansıdığını hatırlatır gibidir...

Altı, diğer çift sayılar gibi, ay' ın çevrimsel hareketi ile ilişkisi kurularak, DİŞİ bir sayı olarak yorumlanır. Altıgen' in doğurtucu-dişi bir sayı olması nedeniyledir ki, İslâm mimari ve süsleme sanatında bolca kullanıldığını görmekteyiz.(Altıgen metnine bakınız)

Dünyanın altı günde yaratılmış olmasından dolayı özel değeri olan altıdan, Hristiyan metinlerinde bazen bir günah sayısı olarak söz edilir. Bu batıl inancın, Neron' un Romanın altıncı imparatoru olmasından kaynaklandığı sanılmaktadır.

Altı, fiziki aşkın tanrıçası Afrodit(Venüs) in de sayısı olmuştur.

İnsan vücudunda 6 hayati nokta bulunmaktadır. Altı ile ilgili sembolik değerlerin Sümer ülkesinden kaynaklandığı ileri sürülüyor.

Altı, bugün dahi geçerliliğini koruyan MASONİK YAPICI' yı (Grand Batisseur) betimler. Aynı zamanda istikrarın, hakbilirliğin , sağduyunun, adaletin, doğruluğun da bir işareti olmuştur.(Bkz. G harf açıklaması)

Eski sistemlere göre ALTI rakamı bölünenlerin hem toplamı, hem de çarpımı kendisine eşit olduğundan dolayı olabilecek en mükemmel sayıdır.

1, 2 ve 3 rakamları birbirleriyle toplandığında ya da çarpıldığında ALTI sonucunu verirler. Aynı zamanda ilk dişi rakam olan ikinin ve erkek rakam olan üçün çarpımları da altı eder. Bu kısacık anlatımla bütün geometrik şekillerin alanının hesaplanmasında büyük rol oynar.

Din açısından da ALTI rakamı oldukça önemlidir. Tanrı' nın dünyayı ALTI günde yarattığından yola çıkan din adamları bu rakamın en kutsal sayı olduğu

konusunda görüş birliği içindedirler. Ama ünlü bir düşünür olan Hrabanus Maurus konuya şöyle bir yorum getirmiştir:

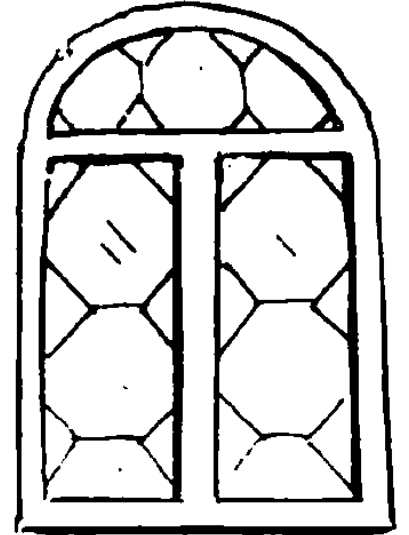
"Altı rakamı, Tanrı dünyayı altı günde yarattığı için mükemmel değildir. Altı zaten mükemmel bir sayı olduğu için Tanrı dünyaya altı günde yaratmıştır." Augustine ise altının bölünenlerinin de bu yaratılışta rol oynadığını iddia etmektedir. Buna göre Tanrı ilk gün ışığı yarattı. İkinci ve üçüncü gün yeri ve cenneti, son üç günde ise canlıları, yani bütün hayvanları, bitkileri, kadını ve erkeği yarattı.

Bu ALTI günlük yaratılış doktrini halen etkilerini sürdürmektedir. Tanrı' nın geriye kalan bir günde dinlendiği düşünülerek haftanın altı günü hemen hemen her ülkede çalışma günüyken geriye kalan bir gün dinlenmeye ayrılmıştır.

Dünyanın bir çok yerinde çiftçiler tarlalarını altı yıl ektikten sonra bir yıl dinlenmeye bırakırlar ve sonraki sene daha fazla ekin almayı amaçlarlar.

Hristiyanlıkta ALTI rakamının özel bir yeri vardır. Çünkü İsa haftanın altıncı gününde ve günün altıncı saatinde çarmıha gerilmiştir.

Günün altıncı saati Latincedeki ismiyle sexta daha sonra siesta, yani kısa dinlenme uykusu anlamında kullanılmaktadır.

YEDİ (7) $3+4=7$ Hece rakamları yedi harftir I,V,X,L,C,D,M

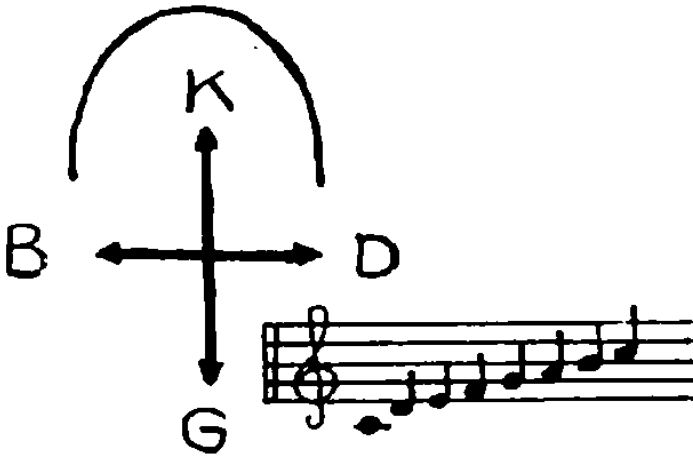
Öteden beri yapılan yorum, yaklaşım ve yakıştırmalar, diğerlerine oranla bir hayli kabonk. Yedi, dizinin en çok konuşan ve konuşturan bir sayısı...En başta yedi Tanrı ile dünyayı birleştiren bir sayı olarak tanınıyor. Çünkü üç, TESLİS (üçleme) olduğu gibi, YARATAN, YAŞATAN ve ÖLDÜREN' in dört ise, HAVA, ATEŞ, SU ve TOPRAK elementlerinin oluşturduğu DÜNYA' nın sayısı ve simgesidir. Atomik yapının asal sayısıdır.

Diğer bir yaklaşımla, yedi' nin yerle göğü birleştiren bir sayı olduğunu da söyleyebiliyoruz. Bu anlamda, dört dünyanın temel yönleri (doğu, batı, kuzey, güney), üç ise gök' le bağlantılıdır.

Yedi, hareket halindeki evrenin olduğu gibi, uzay'ın ve zaman'ın toplamını da simgeler. Bu bakımdan APOKALİPS' in şifreli bir sayısı olmuştur. Yedi aynı zamanda GÜNEŞ' e ait olup ERKEK cinsiyete sahip bir sayıdır.

Ay normal devrini tamamlarken dört periyod geçirir; bunlardan herbiri yediler gün olup devir 28 nci gün sona erer. İlk yedi sayının aritmetik toplamı olan 28 sayısı (1+2+3+ 4+5+6+7=28) aynı zamanda belirli bir sürenin bittir pozitif bir yenilenmenin başlangıcı, yani yeni bir ÜRETİM DÖNEMİ' nin başlamasıdır ki, kadınların ADET GÖRME dönemi ile bağdaştırılmaktadır.

Yedi sayısına ilişkin varlıklar, olaylar, aksiyonlar, gelenek ve göreneklerden bazıları da şunlardır:

Haftanın yedi günü var. Dünya altı günde yaratılmış ve bir haftanın altı aktif günü sonunda olduğu gibi, yedinci gün kutsal sayılıp, ibadet ve dinlenmeye ayrılmıştır. Nuh peygamberin çocuklarını, karısını ve çocuklarının karılarını da alarak yaptığı gemiye bindikten yedi gün sonra, tufan yağmurlarının yağmaya başlaması ve gemisine yedi değişik

cinsten hayvan alması, Tevratta sözü edilen bir efsane olmuştur. Mitoloji sayfalarında ise şu olay ve geleneklere yer veriliyor:

Herkül' ün öldürmeyi başardığı Hydra adlı canavarın ve cehennem şeytanı SATAN' ın yedi başı vardı. Gene Herkül' ün kopararak ölümsüzlüğü hakettiği elmaların bittiği cennet bahçesinde bekçilik yapan ince sesli peri kızları (Hesperitler) in sayısı yedidir. Apollon' a tapınma törenleri özellikle ayın yedinci günleri yapılmaktaydı. Çünkü Apollon bir güneş tanrısı olduğundan, erkek cinsiyetli olan yedi sayısı, güneşin olduğu gibi, onun da bir simgesiydi. Apollon tapınaklarının üzerinde inşa edildiği platform (kreptis) Didim' de görüldüğü gibi, yapının üç tarafını çevirmekte ve yedi basamak üzerine kurulu bulunuyor. Burada, tapınağın, 4+3' ten oluşan ve yerle göğü birleştiren bir kaide üzerinde bulunmasının, dünya ve ahret (gök) inancı ile ilişkili olduğunu söylemek her ne kadar fantezi (düşsel) bir yorum oluyor sa da ,sembolik formül ve kurallara aykırı düşmüyor. Nemrut Dağı üzerindeki kral Antiokos' un gömülü olduğu tümülüsün

doğu ve batı teraslarında, mezarın kötü ruhlara karşı manevi koruyuculuğunu yapan tanrı ve tanrıçaların sayısı (7x2) dir.

Anadolu' da ANA TANRIÇA kültü (tapınç, ibadet) ve anaerkl bir toplum düzeninin egemen olduğu çağda, Niobe isimli ve yedi oğlu bulunan bir kadın var. Niobe Manisa yöresinde doğmuş ve Likya' nın ana tanrıçası Leto ile beraber büyüyerek ona arkadaşlık yapmıştır. Oğullarını Apollon, kızlarını ise Artemis öldürür, sonra kendisi, tanrı buyruğu ile, taş keşilir. Gerçekten bugün Manisa' da kadın yüzüne benzeyen bir kaya bulunuyor, adı AĞLAYAN KAYA ;çünkü gözyerindeki oyuklardan su sızmakta...Bunun biraz ilerisinde başka bir kaya bulunuyor, bu da gene bir ana tanrıça olan KİBELE' ye ait bir anıt. Geleneksel mesir macunu bayramları burada kutlanıyor. Mesir macunu altında, yörede bulunan bir hastanede atal hastaları veya zihinsel özürleri olan hastalara meşguliyet yoluyla uygulanan bir tedavi yöntemi idi. Hastalar bu baharatları renkleri, koku ve tattırma göre ayırarak, oyalanırmaklardılar.

Hristiyan ve İslâm toplumlarının geleneklerinde YEDİ UYUYANLAR efsanesinden söz edilir. Bu olay Hristiyanlar için Efe' te, İslâm içinse, Tarsus veya Atşın' da geçmiştir. Yedi ile ilgili diğer yaldazimler şunlar :

Hayat ağacı' nın yedi olduğu kabul edilen dal sayısı, gütün dilindeki türeyç yapraklarının sayısı, göğün ve yerin yedi katı, meleklerin yedi trompeti, gök kupağının yedi rengi (sonuncu olan beyaz, diğer altının bir sentezidir.), müzik gamındaki yedi nota (yedinin maddenin bile temelini oluşturan bir titreşim regülatörü olduğunu kanıtlar), 7 renk 7 notaya tekabül eder. Çünkü her notanın ve her rengin fizikte belli bir frekansı vardır. Mekke' deki caminin yedi minaresi, Kabe' nin etrafında yedi kere dönmek ve Aratata yedi kere gidip gelmek. İslâmiyet inancına göre 7 ana günahın bulunuşu, Süfizm' e göre Tanrının insanları gözettemesi için yedigöze sahip oluşu, Anadolu' da kurulan ilk yedi Hristiyan cemaati (yedi kilise), Buda' nın doğduktan sonra yedi adım yürümesi, Hristiyan ikonografisinde, İncilde sözü edilmemesine karşın, çocuk Meryem' in yürüme çabası içinde attığı ilk yedi adımı ayrı bir önem verilmiş ve bu olay Kartye müzesinde görüldüğü gibi resimlendirilmiş bulunuyor.

Yahudi cemaati 7 Nisan' dan başlayarak yedi gün süre ile mayasız ekme (hamursuz) bayramı yapmaktadırlar. Yedi sayısı İncil' de birçok kez, Tevrat'ta ise 77 kez kullanılmıştır. Zekariya peygamber Tanrı' nın yedi gözü

gözü olduğunu ifade etmiştir.

Aziz Jean (Yuhanna) İncilin anahtar sayısı olduğundan, bu İncil yedi mühürle kapatılmıştır. Fatıha suresinde yedi ayet bulunmaktadır. Ruhun, ölünün yanında yedi gün beklediğine inanılmaktadır. Salomon' un tapınağındaki kutsal şamdanın yedi kolu vardır.

Boyun kemiklerinin (vertebra) ve vücudumuzda bulunan deliklerin sayısı yedi' dir. Operatörler kan ameliyatı yaparken 7 tabakayı kestiklerini söylemişlerdir.

Yedi' nin ilk ve son peygamberlerden en önemlisi olanlarının sayısı olduğu da ileri sürülmektedir ; bunlar, kendilerine özgü simgesel renkleriyle, Adem (mat siyah), Nuh (mavi), İbrahim (kırmızı), Musa (beyaz), İsa (parlak siyah), ve Hz. Muhammet (yeşil) dir. Özellikle namaz seccadeleri yedi bordürle çevrelenir ve cennetin yedi katının anlatımı amaçlandığı gibi burada 3+4 Tanrı ile doğayı birleştiren bir sayı olur. Eski Roma gibi, İstanbul (Konstantinopolis) te özellikle yedi tepe üzerinde kurulmuştur.

Sultan camilerimizin bazılarının Süleymaniye(1550-1557), Bursa Yeşil Camii (1412-1419), Sultan Ahmet Camii(1609-1616), Kahiredeki Muhammed Ali Camii(1830-1837) inşaatlarının yedi yıl sürmüş olması dikkat çekicidir. Kudüs'teki Salomon tapınağı da yedi yılda bitirilmişti..Kazablanka (Fas) daki Kral Hasan II. Caminin inşaatı da 7 yıl sürmüştür(1990-1997) ve 120.000 kişilik kapasitesiyle dünyanın en büyük camisi olarak tanıtılmaktadır.

İslâmiyette de yedi oldukça önemlidir. Yedinin dışı dört ile erkek için toplamı olduğu gözönünü alınarak yapılan incelemelerde Fatıha suresinin bu özelliklere uyduğu anlaşılmıştır.

Fatıha'nın YEDİ ayetinden dördü İnsanlığın ihtiyaçlarını,geriye kalan üçü ise Tanrı' ya seslenmeyi içermektedir.

. La ilahe illa Allah Muhammeden rasul Allah(Allah birdir,Muhammed onun elçisidir) sözü de yedi kelimeden oluşmaktadır.

Kuran-ı Kerim'e göre Allah dünyayı ve cenneti YEDİ kat olarak yaratmıştır. Hac mevsiminde Mekke'ye giden Müslümanların hacı

sıfatı alabilmek için Kabe'yi YEDİ kez tavaf etmek zorundadırlar. İslâmiyetteki bir başka inanca göre ise YEDİ ana günah vardır. Çin' de haklarında bir çok efsane bulunan YEDİ uyurlar Kuran' da da yer almışlardır.

Ülkelere göre inançlar da değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin genel olarak kedinin dokuz canı olduğuna dair kanı İran'da YEDİ olarak karşımıza çıkmaktadır. Kediler yavrularını YEDİ ayrı yerde emzirirler.

Tanrının evreni altı günde yarattığı ve yedinci günde dinlendiği inancı da dikkatleri bir kere daha bu rakamın üzerine çeker.

SEKİZ (8)

Antik çağlarda SEKİZ rakamı sadece matematiksel açılarından önem kazanmıştı. Örneğin birden büyük bütün tek sayıların karesi alındığında sonucun bir eksiğinin sekizin bir katı olduğu keşfedilmişti. (Örneğin beşin karesi olan 25'in bir eksiği sekizin üç katı olmaktadır.) SEKİZ köşeli bir geometrik şekil olan oktagon ise mimaride her zaman için önemli bir form olarak kalmıştır.

Daha sonraki yıllarda SEKİZ matematiksel bir kavram olmaktan çok daha fazla şey ifade ettiği anlaşılmıştır. Oldukça eskiye dayanan araştırmalarda eski Babil'de sekizin en uğurlu sayı olarak kabul edildiği ortaya çıkmıştır .Babil tapınaklarında putlar sekiz penceresi olan karanlık odalarda muhafaza ediliyordu. Sekizin cennetle olan ilişkisinin de bu inançtan ileri geldiği sanılmaktadır. Daha sonraki çağlarda da sekizin cenneti temsil ettiğine dair inanç sürmüştür. Müslüman inancına göre SEKİZ cennet ve SEKİZ cehennem vardır. Bunun sebebi ise Allah'ın merhametinin gazabından çok daha büyük olduğuna dair inançtır.

Musevi inancına göre SEKİZ rakamı safılaşmayı temsil eder. Bunun yanı sıra vücudun sekizinci günde toprağa karışmaya başladığına da inanılır.

Hristiyanlık'ta bu rakamın bu derece özen kazanmasının bir başka sebebi ise İsa'nın Yunanca söylenişi olan İHESOYS'un nümerik değerlerinin 888'e eşit olmasıdır.

Budizm'de de sekiz önemli bir yer tutar. SEKİZ yapraklı lotus çiçeğinin

g z ll k ve      getirdiğ ine dair inanç da buradan gelmektedir.

  n' de de Konf    s inancına göre sekizin önemli bir yeri vardır. Çünkü SEK Z dördün yani mükemmel yaratılmış dünyayı temsil eden sayının katıdır.   n inancına göre sekiz vücudun evrelerine de önemli bir yer tutar. Buna göre, bir bebek sekiz aylıkken di  çıkarmaya ba lar. Sekizinci ya ında onları kaybetmeye ba lar. Sekizin katı olan 16 ya ında eri kinliğ e ulaşır. Seksüel gücünü ise gene sekizin katı olan 64 ya ında kaybeder.

Güneş ışınları dünyaya sekiz dakikada gelmektedir. Bu bakımdan kozmik dengenin sayısı olarak kabul edilir. Araba tekerleklerinde d ng lin ge tiğ i merkezi parçayı tekerleğ in çemberine birleştiren dilimlerin sayısı sekizdir. İSP T adı verilen bu ışınlar, d n    sırasında tekerleğ e denge sağlamaktadır. Sekizgenin ruhunda da aynı özellik bulunmaktadır. Yan yatırılmış sekiz ( ) sonsuzluk, sınırsız, bitimsiz demektir.

Sekizgen (oktogan), biçim olarak kare ile daire arasında bir görünüme sahip olduğ undan, dünya (yer) ile (gök) arasındaki bağlantının geçiş evresini de simgeler.

Dördü ana, diğ er dördü tali (aracı) olmak üzere R ZGAR G L  n  oluşturan yönlerin sayısı sekizdir.

Sekiz sayısı iki'nin k p  ve iki ile dördün çarpımından olu tuğ undan, iki ve dört sayılarının karakterine sahiptir. Ezoterik ekole göre, sekiz yediden sonra gelen sayı olması nedeniyle, REZ RREKSİYON (dirili , yeni bir yaşamın ba laması) ve TRANSF G RASYON ( ekil değiştirme) nin kutsal sekiz sayısı ve simgesidir. Bu nedendir ki, vattiz teknelerinin bir  oğ  sekizgen biçimdedir.

Hristiyan inançlarına göre ESK  AH T'in sayısı (yed ), gelecekteki mutluluğ u müjdeleyen YEN  AH T'inki ise (sekiz) dir.

Üretim ve bereketi sağlayan su ve sperm'in sayısı oluşunun yanı sıra, Meryem'i hamile bırakan Tanrı'nın kelamı (sözü) de sekiz sayısıyla sembolize ediliyor. Bu inanış her ikisinin de canlıyı yaratması için rahmin etrafında sekiz kez sarılmasıyla kaynaklanmaktadır...

Son olarak sekiz, organlarının sekiz eklemle b t nle mi  bir iskelet

yapısına sahip olması nedeniyle, insanın da bir sayısı oluyor.

Sümer Ülkesinde Mısır'a ve Hitit'e geçen uygar kültür geleneğine göre ilimlerin sayısı (8) dir. Bunların başında "theos" (tanrı ilmi) bulunduğundan (8) kutsal sayılmıştır.

DOKUZ (9)

Basit sayıların sonuncucusu olan dokuz, üç' ün karesi olduğundan, onun niteliklerini de taşıyor. Mitolojide varlığına inanılan gök, yer yüzü ve yeraltı dünyalarının tümünü simgeleyen bir sayı olmuştur. Sayılar dizisinin sonuncusu olması nedeniyle, bir sona ulaşıldığını ve yeniden başlamanın haber vericisi gibidir. Diğer bir deyişle, bitim ve ölüm olayının olduğu gibi, yeni bir doğum veya filizlenmenin göstericisidir. Yaşam çemberinin son halkasını kilitler.

Mason sembolizmine göre, (9) rakamı grafik olarak aşağıya doğru ,yani maddesel bir filizlenmeyi, (6) ise bunun tam tersine , yukarıya yönelik olduğundan, ruhani (tinsel) bir filizlenmeyi simgelmektedir. Doğum olayı için de bu görüşü değerlendirecek, dokuz sayısının, yedinci aydan itibaren aşağı yukarı şekillenmiş olan fetüs (cenin) ün tam anlamıyla belirgin hale gelmesi için gerekli olan sürenin karşılığı olduğunu görürüz. Gerçekte fetüs' ün rahimdeki pozisyonu (9) rakamına benzemektedir. Altı ise insan dışındaki diğer canlıların yarattığı günle ilgilidir. Yaradılış efsanesine göre insan yedinci günde yaratılmıştır.

Yunan -Roma Mitolojisinde ise dokuz sayısına şu olaylarda değiniliyor:

Demeter, kızı Persefone' yı bulmak için dünyanın etrafında dokuz kez dolaştı. Zeus' tan hamile kalan Leto, Apollon ve Artemisi doğururken dokuz gün sancı çekti. Sayıları dokuz olan sanat tanrıları (Müzler), Zeus' ün dokuz aşk gecesi sonunda doğdular.

Dokuz galaksili sistemin de asal sayısı olarak kabul edilmiştir.

$$1.....9Ay+10Gün=1$$

Genel olan kanı dokuzun acıyla bağlantılı bir rakam olduğudur. Bunun sebebi ise İsa' nın günün dokuzuncu saatinde ölmüş olmasıdır.

Antik çağlardan günümüze gelen efsanelerde de dokuzun önemli bir yer tuttuğu gözlenebilir. Örneğin Odysseus dokuz yıl boyunca seyahat etmiştir.

Astında dokuzun gerçek önemi için karesi olmasından gelmektedir. Yani dokuz için de bir çeşit yansıması olarak kabul edilir. Dokuzun bir özelliği sekizin yani güzelliği ve şansı temsil eden rakamın bir üstü yani onun daha yükseltilmiş bir formu olarak görülmesidir.

Diğer rakamların aksine dokuz Hristiyan inancında çok önemli bir yer teşkil etmez. Önemi daha çok Orta Asya'dan yani Türklerden ve Moğollardan gelir. Türklerin dokuzu verdiği önemin üç çok soğuk kış ayının gelmesinden kaynaklandığı sanılmaktadır. Göğün de dokuz kat olduğu hem Türk hem de Müslümanlarda yaygın bir inanç vardır. Bir çok İran ve Türk geleneğinde bu dokuz katlı bahsedilmektedir.

Bunları İslâm kozmolojisine göre kainat küreden oluşmaktadır. Dünyaya en yakın olanın üstünde ise Merkür ve Venüs yer alır. Güneş bu kürelerin merkezinde yer aldığından ayrıca kainatında merkezidir. Geri kalan küreler ise Mars, Jüpiter ve Satürn'dür. Daha sonra Harran'dan Thabit İbn Qurra dokuzuncu bir gezegen ekledi ve bunun varlığını kanıtladı. Diğer Müslüman bilimadamları da onu izlediler. Bu dokuzuncu gezegen "gezegenlerin gezegeni" olarak tanımlanıyor.

İşin en ilginç tarafı dokuzun günümüzdeki bazı oyunlarda bile önemini korumasıdır. Bu oyunların en yaygın olarak bilineni bowling'dir. Bilindiği gibi bu oyunda en baştaki noktaya ulaşmak için dokuz lobutu aynı anda devirmek gerekir.

Türklerin en iyi bilinen ve tarihte önemli bir yere sahip olan kabilelerinden birini adı Tokuz Oguz yani Dokuz Oğuz'du.

SIFIR (0)

Rakamsal şekil olarak daireyi anımsattığından, sembolik bir perspektif ile incelendiğinde her ikisi için geçerli bazı ortak değerler gözleniyor. Örneğin, sıfırlar bir sayısal değeri nasıl bir çırpıda astronomik değerlere ve yüzeylere çıkarıyorsa, sıfıra yani en mükemmel bir geometrik şekil olan daireye benzeyen tekerleğin ve Neolitik çağdan itibaren kullanıla gelen

çarkın bulunuşu da, sanat ve diğer teknik alanlarda, o derece sayısız gelişmelere çığır açıp yön vermiştir. (Daire'nin açıklamasında bu konuya tekrar değinilecektir.)

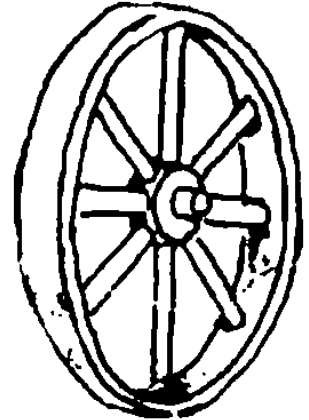
Sıfır, sayı olarak değersiz varoluşu gösterir. Basit bir örnek verecek olursak; sınavda bir öğrencinin notu sıfır olabilir, ama bu sıfır o öğrencinin sınıfta olduğu ve sınava katıldığını, ancak yanıtlarının hiç bir değeri olmadığını gösterir. Sıfır sayısı bazen hiçbir işe yaramazken, yerlerini bulduğu taktirde, birdenbire büyük değerlerin düşüş ve yükselişlerine neden olur. Örneğin, 2000 rakamının arkasındaki sıfırlar 0,002 şeklinde yerleştirilirse, iki sayısının değerini binde iki gibi küçük bir değere düşürebilmektedir. Bu bakımdan sıfırları iyi kullanmak bir sanat ve beceri meselesidir. Her toplumda sıfır olan insanlar vardır; ama bu sıfırları yerine kullanıp değerlendirebilen kişiler daima iyi bir lider olmuşlardır. Bunları kullanamayan veya kullanmaya gerek duymayanlar ise, varolan bazı değerlerden yararlanamamışlardır...

Sıfır, olanmayan, biten ya da yok olan şeyler için kullanılır. Tek başına bir değeri yoktur, ama başkalarının değerini, hem de onar onar, artırır ve eksiltir.

Eski Mısır geleneklerinde sıfır doğma olayının bir önceki evresidir. Tıpkı kozmik yumurta gibidir. Tüm potansiyel güçler onun içinde olup doğmayı beklemektedirler.

ON (10)

Pitagor dörtlüsünün sayısı, ilk dört sayısının toplamıdır. (1+2+3+4) devrini tamamlayan ilk dokuz sayısından sonra, bir toplamı, bir bitimi ve tekrar bire dönüşün başlangıcını haber verir. Evrensel yaratığın bir sembolü olarak, sayıların içinde kutsal ve saygın bir yeri bulunmaktadır. Çocuğun 9 ay 10 günde doğması olayı, on sayısının bir devrin bitip yepyeni bir değerinin başlamasını kanıtlayan en yakışır bir örnektir. Tanrının Musa peygambere gönderdiği emirlerin sayısı on'dur.

10+1→11

ONBİR (11)

Afrika kabilelerinin ezoterik geleneklerinde, özellikle kutsal yeri olan bir sayıdır; verimin, döllenmenin gizemleriyle yakın ilgisi olduğu düşünülür. Onlara göre, kadın onbir, erkek ise dokuz deliğe sahiptir. Spermin analık yumurtasının döllenmek amacıyla, hedefine onbir günde ulaştığı hesap edilir. Bu bakımdan yavrunun anasının bu onbir deliğinden, onbir taneasal güç olarak doğması, onbir sayısına, bir ömür devrinin yenilenmesi ve yaşamı sağlayan güçlerin simgesi olarak, olumlu bir anlam kazandırır. Ancak, bazı kültürler onbir sayısında tamamen ters anlamların gizli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüş tam yeni gelişmiş bir devrenin sembolü olan on sayısına eklenen bir (1) in ön sayısının denge ve düzeninin bozduğunu kabul etmektedir. Sonuçta onbir sayısı, ifrat (aşıklık), ölçsüzlük, taşkınlık, şiddet, düşünce aykırılığı ve ayrılığı, çelişme ve çekişme, nefsine hakim olmamanın bir göstergesi ve günahının aynası oluyor. Öte yandan evrenin kurucu elementlerinin simgesi olarak kabul edilen (10) sayısına uzantı yapması nedeniyle (11), hata, hastalık, düzensizlik, HİPERTROPİK bir sayı olarak niteleniyor. (Tıp dilinde organların anormal olarak büyümesine-hypertrohe-denilmektedir.)

(11)'i bir başka açıdan değerlendirenler ise, bu sayıda kişisel gelişim, atılım güç ve özelliklerinin bulunduğunu ileri sürüyorlar.

ONİKİ (12)

Özellikle Hristiyan sembolizminde bir hayli örneklerle karşımıza çıkıyor. Sembolik anlamları daha çok üç ve dördün çarpımından oluşmasıyla ilgili. Örneğin, dünyanın üç katı (gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı) ile doğu, batı, kuzey, güney yönlerinin ve dünyayı yaratan dört element (hava, ateş, su ve toprakla) teslis (üçleme) in birleşim göstergesi oluyor. Dogonlar ve Mali Bambar yerlilerinin geleneklerinde, dört ve üç, dişi ve erkek cinsiyetli prensipler olarak, varolan herşeyin temelini oluşturuyordu. Bunlar kendi aralarında birli DİNAMİK, diğeri, STATİK olmak üzere birleşiyorlar. Üç ve dördün toplamından oluşan yedi, insanın ve evrenin statik olan prensibidir. Bunların, çarpımından ortaya çıkan oniki ise dinamik bir anlam taşımakta, insanlığın geleceği ve evrenin tabii olduğu sürekli gelişimin bir aksiyon sayısı olmaktadır. Öte yandan gök kubbeyi 12 sektöre, yılı ise 12 aya bölmektedir. Oniki parçaya bölünmüş olan

ZODİAK (burçlar bölgesi)' in her bölmesi, eski çağlardan beri, özelliklerine uygun simgelerle tanımlanmıştır. Zeus' ün başkanlığındaki mitolojik Olimpos tanrıları 12 dir.

Kudüs' ün, herbiri İsrail aşiretinin adını taşıyan 12 kapısı bulunmaktadır. Hittitlerde yeraltı tanrıları 12 dir. İsa'ya ilk inanan havariler 12 dir. Jacob'un 12 oğlu, İbrani halkının 12 aşireti vardı. İsa' nın gerçekleştirdiği, ekmeğin çoğaltılması mucizesinde 12 sepet bulunuyordu.

Hristiyan inancına göre, 144.000 sayısı, bu dine inananların miktarını gösterir. Bu sayı ise 12' nin karesi ile çokluk sembolü olan (1000) in çarpımından oluşmakta ve İlahın müdileri (inanananları) nin birdenbire çoğaltmasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle, 144 sayısı 12 defa 12 demektir. 12 ise kare ile üçgen gibi, 3 'le 4' ün çarpımına eşittir. Bu bakımdan 12 bir gelişmişlik sayısı ol-makta. 12' nin yine 12 ile, yani kendisi ile çarpımı bu gelişmenin kendi kendini çoğaltması, tam mükemmelliğin ve geometrik cennetin işareti oluyor.

Rakam olarak birbirlerinin tersi olmasına karşın, 12 ile 21 sayılarının özelliklerinde bazı ortak noktalar bulunduğunu belirtmek istiyoruz.

(12), DÜZİNE' yi oluşturan elementlerin sayısıdır. Düzine batı dünyasından kaynaklanan bir sistem olmuştur. Uygulama alanında, desimal sisteme oranla, pratik bölme işleminin zorlaştırılmasına rağmen, din kültürlerinin aşılmasını amaçlayan bir anlamı gizlemektedir. 12 sayısı bir haç' ın 4 kolu arasında oluşturulan 12 yıldızla eşdeğerdir.

Alevilere göre Tanrı tarafından gönderilen peygamber niteliğindeki kişilerin (başkanların) sayısı 12 dir. Diğer bir anlatımla, Hz. Muhammed' in vefatından sonra oluşan ve Hz. Ali' nin halife olmasını isteyen, onu imam olarak kabul eden Aleviler arasında 12 imamlık adıyla (İsnaaşeriye) bir akım oluşmuştur.

ONÜÇ (13)

13 rakamının uğursuzluğuna inanmak, geçmişten günümüze taşınan bir gelenek haline geldi. İngilizler bugün bile en büyük binalarında 13' üncü katı " 12+1" olarak yazarken, Fransızlar 19' uncu yüzyılda sokak

numaralarında 13' ü atlamışlar. Aynı yüzyılda yazılan bir kitaba göreyse, o tarihte Türkler bu rakamın uğursuzluğuna inanıp sözlüklerden bile çıkarmayı düşünmüşler. Bu inancın temelinde Hristiyanların, " Hz. İsa' nın son akşam yemeğini 13 kişiyle yediğine, bunu takip eden 13. günde de çarmıha gerildiğine" inanmaları yatıyor. Ayın 13' ünün . Cuma gününe denk gelmesinden de rahatsız olan Hristiyanlar, 1998 yılında 13 rakamıyla Cuma gününün 3 kez biraraya geldiğine dikkat çekiyor.

Eskiden beri, hayır değil uğursuzluk getirdiği sanılan bir sayı olarak değerlendirilmiştir. Bu batıl inancın kaynaklandığı olaylardan bir kaçının şunlar olduğu ileri sürülüyor:

Makedon kralı Philippe, Büyük İskenderin babası, büyüklük iddiası ile kendi heykelini 12 büyük tanrı heykelinin bulunduğu aynı kaide üzerine koydurmuştu. Ancak bu olaydan hemen sonraki bir tören sırasında tiyatrodaki saldıya uğrayarak öldürülmüştür.

İsanın Son Akşam Yemeği' ne davet edilenlerin sayısı 13' tü. Bu kişilerden (havarilerden) onüçüncüsü (Juda) ona ihanet ederek, İsanın Romalı askerler tarafından tutuklanmasına yardım etmiştir. Ancak, bu ve buna benzer olayların dışında onüçün, sayısal değer olarak, onikinin sağladığı dünya düzen ve dengesini (1) ekleyerek (12+1), sarsıp bozduğuna inanılıyordu.

Bu nedenle olmalıdır ki, tara adı verilen ve eskiden falcılıkta kullanılan bir tür iskambil kağıdı oyunundaki çemberin içinde 13 sayısının bulunduğu bölüm, ölümü simgelemekteydi. Bu batıl inancın günümüzde bile etkisini sürdürdüğüne tanık olmaktadır. Örneğin , bazı otel asansörlerinde 13. Kat ve 13 numaralı oda bulunmaz; bunlara başka bir isim verilir.

ONDÖRT (14)

İsa çarmığa gerilmek üzere Kalvari' ye götürülürken, bu yol üzerinde 14 ayrı yerde durmuştur. Bu nedenle Hristiyan inançlarında özelliği olan bir sayıdır.

Ondört gökteki ay' ın en dolgun olduğu günlerin, buluş çağının gençlik ve tazeliğin sayısıdır. "Ayın 14'ü gibi güzel" deyişi bu görünümle ilgilidir.

ONALTI (16)

Dördün kare ve sekizin iki katı oluşu nedeniyle, maddesel gücün gerçekleşmesini simgeleyen bir sayı olmuştur.

Nemrut Tümülüsünün Batı ve Doğu teraslarının iki yanındaki tanrı röleflerini taşıyan kaidelerin sayısı'nın 16 olduğunu görüyoruz...

ONYEDİ (17)

Onyedil' nin 72 sayısıyla da ilintisi var. Çünkü 17, sekiz' le dokuz ' un toplamı, 72 ise gene bu iki sayının (8x9) çarpımının bir ürünü oluyor. Bu bakımdan simgesel anlamda geniş boyutlara ulaşıyor.

İslâm geleneğinde 17' ye ayrı bir önem verilmiştir. Örneğin, beş vakit kılınan namazlardaki farzların sayısı 17' dir. Özellikle Şii tarikatı ve onun etkisi altında kalan Anadolu Türklerine özgü dinsel edebiyatında 17 sayısına majik (büyüsel) bir yer verildiği gözlenir. Şii mistikleri 17 sayısına büyük saygı beslemişlerdir.

Eski Yunan alfabelinde 17 sessiz harf bulunmaktadır. Taro talih çemberini oluşturan bölmelerde 17' nin yeri olumlu sonuçlarla ilgili olup, aynı zamanda rönesansı simgeler.

Öte yandan 17 sayısı, eski Romada uğursuz bir anlam taşımıştır; çünkü onyedil Latince normal olarak XVII şeklinde yazılır. Oysa "yaşadım" demek olan (J'ai vécu) de bu harflerin sırası bozulur ve (VIXI) birleşimini alır.

ONDOKUZ (19)

İlk nazil olan (İnen) ayetler 19 harften meydana gelmiştir. Bu ayetlerdeki harf sayısı da 19' un katıdır. 19 Kuran' da ilahi mesajın sayısıdır. Kuranı Kerimde 114 sure mevcut ve bu sayı 19' un 6 katıdır.(19x6=114) besmeleyi meydana getiren İslâm harflerinin sayısı 19' dur.

Besmeleyi meydana getiren 4 kelimeden herbirinin Kuran' daki tekrarları yine 19' un katları şeklindedir.

Kadir suresindeki harfleri sayarsak tam 114 adet yani 19' un 6 katı

kadar sayı elde ederiz.

Basmelerin ve Kurandaki surelerin de 114 olması ile Kuran'ın ilk nazil olduğu geceden bahseden KADİR suresinin 114 harfi arasında gerçek bir uyum bulunmakta ve bu muhteşem geceye bambaşka bir güzellik katmaktadır.

İslâm dininde ve kültüründe 19 sayısına büyük önem verilmektedir. Allah kelâmı ile ilgili çok sayıda örnekleri bulunmaktadır.

YİRMİBİR (21)

Kutsal kitapta, (3X7) olarak, gelişmişliğin ve yekânlığın sayısı olarak yer almıştır. İncilde tanrısal usluluğu, iffeti olduğu kadar ebedi ışığın yansıdığı aynayı sembolize eden olay ve objelerle ilişkili kurulduğu görür. Taro çemberinde, dünyayı, bütünlüğü ve ulaşmak istenilen hedefi işaret eder. Birçok toplumlar 21'nci yaşı sorumluluk duygusu bilincinin ve insan yaşamındaki olgunluk ve ergenlik iddia döneminin başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.

Yirmibirin tek sayı olması yanında, 3x4' den oluşan 12 çift sayısının tersine, benzetilmesi ise bazı tezatlar yaratmakta ve çoğu kez dinsel ve sosyal açıdan yorumlara olanak veren çok sayıda sembolün üretilmesine kaynak olmaktadır.

İstanbul Ayasofya Kilise (müze) sinin ana cephesinde, atriumla naos, (ibadet salonu) arasında 21 kapı bulunuyor, bunlar 7+5+9=21 olarak tertiplenmiştir. Hristiyan geleneği kiliseye girişi, karanlıktan aydınlığa, dinsizlikten dine kavuşma olarak niteliyor. Bu bakımdan 7-5 ve 9' un sembolik anlatımlarını tekrar incelersek, sadece bir rastlantı değil, özellikle, renk, şekil ve sayılar yardımıyla yapılan sembolik anlatımların yaygın olduğu Bizans döneminde, bu tür uygulamalarla bazı mesajlar verilmek istendiği görüşüne katılmamız mümkün olabilecektir. Gene aynı kilisede, imparatorların taç giyme törenlerinin yapıldığı özel bir yer bulunuyor. Burada da değişik renk ve çapta olan mermer daireleri sayarsak 7 ve 12 olduğunu görürüz. Öte yandan giriş katındaki sütunların sayısı ile ana kubbe kasnağındaki küçük pencereler 40 olup, eşit sayıdadır.

İncil'de Hristiyanlığa ait yer isimlerinin sayısı 21 dir.

YİRMİİKİ (22)

(Rehber Alpaslan SALT'ın alınmıştır.)

Ezoterizm ve Okültizm'de sıkça kullanılan bir sayıdır. Buna hermetikizm'de Hermes'in 22 gizemli şeyi, Kabala'da Kutsal dilin 22 harfi, Çin Kutsal kitaplarından Tehen-Pey'in 22 bölümü olarak raslanır.

Ezoterist bilgilere göre, ilâhi kudretin yayılımı evrende 3+7+12 şeklinde olur. Bu üç sayının toplamı olan 22'ye Tanrıyı temsilen (1) sayısı ilave edildiğinde ise 23 sayısı butunur. İlginç olan olay şu ki, canlıların genetik yapısını taşıyan kromozomların sayısı, insan türünde 23 çifttir ve bu 23 çiftten bir çift cinsiyet kromozomudur.(1+22)

Ayasofya Kilisesi'nin dış narteksterini iç nartekstere bağlayan bir kapıda bu bilgi bir hiyerarşik inişli gösterircesine, bir üçgen kenarlarına bezenmiş 22 daire ile gösterilmiştir. 23 ncü daire ilâhi kaynağı temsil etmek üzere, üçgen'in tepesine yerleştirilmiştir...

YİRMİDÖRT (24)

Kutsal kitap 24 rahip sınıfının olduğunu yazıyor. Kiliselerde ilâhi söyleyen koro 24 kişiden oluşuyor. San mahkeme fresklerinde görüldüğü gibi, Tanrı olarak kabul edilen İsa'nın oturduğu tahtın her iki yanında yer alan ve bu mahkemenin jürisini oluşturan ihtiyarların sayısı 24'tür ; beyaz giysileri onların oynadıkları ruhani rolü, başlarındaki altın taç ise kralığı ifade etmektedir.

OTUZALTI (36)

Kozmik tesanüdün (dayanışmanın) elemanları ve devridaimlere (devinimlere) uğrayan gelişmelerin karşılaşma sayısıdır...

Türevleri şu üçleme arasındaki ilişkiyi görüntülemektedir : Gök, dünya ve insan.

36, kenarları 9 olan bir karedir. Bu ise, çapı 12 olan daireninlede yaklaşan bir değer almaktadır.

360 dairenin ve ay yılının bölümüdür. Kozmik devridaimlerin (devinimlerin) bir çoğu 360'ın çoğaltılmasıyla ilgili olmuştur. 36 ilk 4 tek ve

İlk 4 çift sayının toplamıdır (16+20). 36 göğün, 72 ise yerin sayısıdır. 108 insanın sayısıdır. (72+36=108)

Budist tesbihlerinde 108 dane bulunur. 360, Çinlilere göre mikrokozmos ve insan vücudundaki kemiklerin aynı zamanda eklemlerin ve akupunktur noktalarının sayısıdır.(?)

KIRK (40)

Sayıları 4 olan tüm olay, olgu ve kavramların anlam ve değerlerinin on kat çoğaltılmasıyla ilgili yorumlara açık bir sayıdır. 40 atlı, 40 harami, 40 gün 40 gece düğün, 40 satır veya 40 katır... gibi çoğaltılmak istenilen bir güç ve birliği ifade eder. Kutsal (60)'ın 2/3 dür. Karantinal 40 demektir. Karantina süresi de 40 gün sürmekteydi. Lohusalık süresi 40 gündür. Mevlit ölenin kırkı çıkınca okunur.

Kırk, sayıları dört olan meleklerin 10 misline eşit bir sayı olarak düşünülür. Hemen bütün toplumların geleneklerinde 40'ın bir bekleme, hazırlık, sinama ve ceza ile ilgili olaylarda kural haline gelmiş bir süre sayısı olduğunu görmekteyiz. İncil yazarları önemli olayları çoğu kez 40 sayısıyla ifade etmişlerdir. Örneğin, İsa'nın 40 gün vaiz vermesi, şeytan tarafından çölde sınanmadan önce 40 gün oruç tutması, (büyük perhiz) dirilme olayına, müritlerinin O'nu göğe çıkışı (Ascension)'ni izleyen 40 gün sonra tanık olmaları, gene İsa'nın Matthieu İnciline göre, konulduğu kabirden 40 saat sonra (bazı kaynaklara göre 3 gün) dirtilerek çıkması, Eski Ahit'e göre, Moiz ve Salomon'un 40 yıl hükümdarlık yapmaları, Moiz'in tanrının buyruğundan 40 yaşındayken alması, Tur dağında 40 gün 40 gece kalması, tufanda, günahkarların cezalandırılması için 40 gün 40 gece sürekli yağmur yağması, İbranilerin, inancı olmayanları, ceza olsun diye, çölde 40 gün yapayalnız dolaşmaya terketmeleri...

Hemen tüm toplumların ortak olan inançlarından biri de ruhun cesedi 40 gün sonra terketmesi ve gerçek ölüm olayının bundan sonra başlamasıdır. Nitelikim, İslâm'da mevlit, ölünün kırkı çıktıktan sonra okunmaktadır. Diğer dinlerde ise ölünün ardından yapılması gereken bazı dinsel törenlerin, kırkıncı günün bitiminde düzenlendiği görülmüştür. Kırklama hemen her uygarlıkta var. Eski Mısır'da 40 gün, aşılması pek güç olan bir geçiş dönemiymiş. Firavun

ölümünden 40 gün sonra,cennete girebilmek için bir boğa ile mücadele etmek zorundaydı. Fransa kraları da ölümlerinden 40 gün sonra toprağa veriliyorlardı. İbrani kavmi Mısır terkettikten sonra, çölde 40 gün oruç tutmuştur. Hristiyanlar Paskalya' ya 40 gün oruç tutarak hazırlanmaktadırlar... sonuçta 40 etimolojik anlamda bir geçiş dönemini süresini simgelemektedir. Ana rahmindeki çocuk 7 adet 40 gün zarfında olgunlaşmaktadır.

Ayasofya kilise / müzesinde zemin katta 40 sütun, kubbede ise 40 pencere bulunmaktadır.

İslâm'da günde beş vakit kılınan namazlardaki farz ve sünnet rekâtlarının sayısı 40' ır. Çile sözü, Farsça 40 anlamına gelen ÇİHİL' den bozmadır. Gün (yevm) sözcüğünün Kuran' da 365, günler sözcüğünün ise 30 kez geçtiği saptanmıştır.

KIRKBİR (41)

Özellikle İslâm ve Türk toplumunun gelenek ve göreneklerinde kökleşmiş, hayır ve uğur dileklerinin ifadesinde kırkı da aşan güçlendirici bir anlam ve özlemin bulunması ilgi çekicidir. Bunun için olmalıdır ki, çoğu kez 41, hatta bu sayıya gönülden gelen azıcık (1) bir fazlalık eklenerek, 41,5 kere Maşallah denildiğini duyarız.

RENKLER EVRENİ

Rengin etkileri anlamı ve dili

Renk, çevremizin tüm duygu deneyinin bir parçası olduğu kadar, görüş dünyasına ölçüsüz güzellikler sağlayan bir katkı maddesidir. Görüş sistemimizin bitişik bir parçası olarak boşluktaki cisimleri tanıtırma ve tanımlamamıza yardımcı olur. Bazı koşullarda da yakın çevremizle ilgili bilgiler gönderen, radar gibi sinyaller veren aygıtlara benzer bir görev de yapar. Gün boyunca ve mevsimden mevsime değişmesinde gözlemlendiği gibi, rengin zaman faktörü ile değiştiğini, bu nedenle de, bir ZAMAN GÖSTERGESİ olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Yaşamın gerekleri ve mücadelesinin bir parçası olarak, hayvanlar, bitkiler ilgi çekmek, korunma (kamuffaj), veya ikaz (uyarma) işlevleri için doğa tarafından renklendirilmişlerdir. İnsanlara gelince: Onlar da ırklarına göre,

pembe (beyaz), kahverengi, siyah, kırmızı ve sarı renkli cilde sahiptirler. Güney yarım küresinde doğup yaşayan insanların tenleri olduğu gibi saç ve gözleri de daha çok siyah, esmer ve kahverengidir. Buna karşın, kuzey yarım küresine çıktıkça tenlerin beyazlaştığı, gözlerin yeşil-mavi, saçların sarı olduğu görülür. Öte yandan, giyim ve yaşamımıza sürdürdüğümüz çevredeki eşyalarımızın renklerini, moda olanın ötesinde, deri, saç ve göz renklerimizle uyum sağlayacak şekilde, kendi görünüm ve göz zevkimize göre dzenle seçme eğiliminde bulunur ve sonuçta kendimizi olduğu kadar yaşadığımız alanları ve yapıtlarımızı renklendirmekle, hayatı renklendirme' nin içerdiği anlamdaki mutluluk, neş'e, sevinç...veya stankı, bundan, keder ve hatta kaderimizi açığa vurma isteklerimizi gerçekleştirmek isteriz. Bu bakımdan renkler, insanoğlunun vazgeçilmez tutkusu ve gereksinimlerini karşılayıp cevaplandıran bir araç olurlar.

Orijinal anlamlarından sapmış olmakla beraber, rengin sembolik kullanımının kalıntıları hâlâ çağımızın bazı dinleri, folklorik ürünleri ve ilkel mimaride, yaşamlarını sürdürmektedirler. Belirli bir azalma göstermesine rağmen, modern insan günlük yaşantısında renk getiren temel prensiplere uyarak hareketleniyor. Uygarlığın ilerlemesi, günbegün insanı doğadan uzaklaştırıp hapsediyor. Bunun içindir ki, insan da ruhsal ve bedensel sağlığını korumak amacıyla, ışık faktörünü de kullanarak, tüm bu zorlamalara kumanda etmeye çalışıyor.

Renk, bitmiş bir sanat eserindeki çeşitli unsurlara bir değeri eklemektedir. Böylece resmin gerçeğe uygunluğu güçlenmiş oluyor.

Rengin doğada varolan herşey üzerindeki tartışılmaz egemenliği, hayvanların güvenlikleri için olduğu kadar, iklim koşullarından daha az etkilenmek amacıyla, yaşadıkları çevrenin rengini taklit etmeleri, yahut sömürdükleri nesnelerin rengine uymaları ve insanın gerektiğinde kamuflaj gereksinimine etkili olmasıyla açıklanıyor. İnsanoğlu, her çağ ve zamanda, kurguladığı, rüyalarında gördüğü renkleri, fikirlerini, duygu ve düşüncelerini, arzularını...yani soyut olan bu şeyleri somutlaştırmak, onları pozitif ve gerçek kılmak için çareler ve yöntemler araya getirmiştir. Bir nesnenin tanıtımı veya kanıtlanmasında rengin, gerektiğinde başvurulan bir araç olduğu, bilinmektedir.

İnsanın renkler âlemine yönelmesi şu dört temel mutlak tan sayesinde gerçekleşmiştir. Sarı, yeşil, mavi ve kırmızı. Zaman içinde yer küresinin dört alan yönünü simgeleyen bu renkler ışık yoğunluğunun değişmesine bağlı kalmamaktadırlar. Diğer renkler ise aydınlığın derece ve koşullarına göre tonlarını değiştirirler. Aşağıda ayrıntılarına değinilen bu özellikler renklerin

kozmolojik, psikolojik veya mistik (gizemsel) açıdan olduğu kadar coğrafi olarakta, sembolizm dünyasında evrensel boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. İnsanoğlunun temel yönleri yakıştırdığı renklerin seçiminde onun yaşam koşullarının büyük rolü olmuştur.

İnsan gözünün 700 den fazla renk nüansı (ayrıtı) nı farketmediği güneş kuşağının yedi olan TEMEL RENGLİ, yedi müzik notası, göğün yedi katı, yedi uydu, haftanın yedi günü...ile ilgili bulunduğu ileri sürülüyor. Nitekim her notanın olduğu gibi, her rengin de, fizikte, kendine özgü belli bir frekansı bulunmaktadır.

Renk terapistleri renklerin insan yaşamındaki rolü ve yeriyte ilgili şu önerilerde bulunuyorlar:

-Eğer zayıflamaya çalışıyorsanız, yemeklerinizi mavi bir tabakta yemeğe özen gösteriniz. Mavi iştah kapatıcıdır.

-Eğer gerginleştiğinizi ve stres'e kapıldığınızı hissediyorsanız, kendinizi yeşille sakınleştirin. Yeşil sakinleştirici ve dengeleyici bir renktir.

-Kendinizde bir tembellik hissediyorsanız, kahvaltılık olarak portakal renkli bir meyve yemeli, turuncu renkli şampuanla duş almak ve gene bu renkte bir havlu kullanmalısınız.

-Moralliniz bozuksa, çevrenize sarı renkleri yerleştiriniz.

-Uyumakta zorluk çekiyorsanız viyole renkli bir ortam yaratınız...

Cisimlerin açık veya koyu görünmeleri, güneşin ışıklarını az veya çok yutma yeteneklerine bağlıdır. Eğer bir cisim güneşin tüm ışıklarını varlığına geçirebiliyorsa siyah, buna karşın bu ışıkları yansıtıyorsa beyaz renkte görünürler. İşte doğadaki eşyaların, objelerin gözümüze binlerce renkte görünmelerinin nedeni budur.

Işık-gölge (parlak-koyu) görünüşlerine ve bunların ruhumuzda bıraktıkları etkilere göre, güneşin ışığında sıralanan renkler SICAK-SOĞUK olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Sıcak renkler, kırmızı, turuncu, sarı renklere bu görünüşte olan daha açık ve koyu derecelerdir. Soğuk renkler ise, yeşil, mavi, (perse) adı verilen tıne ve mor renklere bunların daha açık ve koyu olan tonlarıdır. Sıcaklar, sarıdan turuncu yoluyla kırmızıya, soğuk olanlar ise, yeşilden mavi yoluyla, mora ulaşırlar. İnsan psikolojik olarak turuncudan tüm sıcak, tınedan ise, tüm soğuk eğilimleri çeken iki kutup gibi algılanır. Sıcak renkler gözde, dolayısıyla ruhumuzda çok tatlı ve sıcak etkiler bırakırlar. Güneşin sıcak rengi, şarabın tatlı kırmızısı ve sarının cıvıldaşan rengi

gibi...Soğuk renkler ise ruhumuza bir dinlenme, huzur, bir yorgunluk halini aşırlar. Derin bir mavilik düşünceleri dinlendirir, yeşil ve mor ruhu, yalnızlığı davet edencesine aşırlar.

Sıcak-soğuk renklerle yapılan tabloların atmosferi, ruhumuzda zevkli izlenimler yaratır. Bu renkleri kendilerine özgü bileşim ve özellikleriyle kullanmasını bilen bir ressam bize yarattığı esere zevkli anlar yaşatır.

İnsanlar, renk konusu ile tarih öncesi çağlardan beri ilgilenmişlerdir. Ancak bu uğraşları çevrelerinde gördüklerini yansıtmaktan öteye geçmemiştir. Paleolitik (yontma-kaba taş) çağında renk süs unsuru olmaktan çok sembolik bir anlam taşımaktaydı. Yapımcılar renk veren maddeyi topraktan elde ediyor ve bunu ilgili çıkarılmış kemik veya deri torbalar içinde saklıyordu.

Oluşumundan bu yana insanoğlu sürekli olarak renkli bir dekor içinde yaşamış ve zaman zaman içinde bulunduğu çevrenin etkisinde kalarak, yeni yeni renkler keşfetmiştir. Nitekim ilk bulunan renkler kırmızı, siyah, kahverengi ve turuncu iken, daha sonra, Mısırlılar tarafından yeşil ve mavinin keşfedildiğini görüyoruz. Yunan sanat yapıtları ise, özellikle heykeller, daha canlı ve belirgin olması için, boyanmaktaydılar. Tarih öncesi çağlardan orta-çağa kadarki evrede dinsel anlamdaki törenlere egemen olan (liturjik) renkler, beyaz, kırmızı, mor, siyah ve yeşil olmuştur. Gene bu çağlarda, yeni bir renk elde etmek için boyalar arasında uyumsuz ve oransız bileşimler yapılırsa, tıpkı uygun olmayan evlilik eşleşmelerinde olduğu gibi, arzu edilmeyen görüntü ve sonuçlar doğabileceğine inanılıyordu.

Ortaçağ'da sanatın dinin etkisi altında kaldığı bir gerçek. Bu bakımdan renk ve resimlerin seçimi kilisenin otoritesi altında gerçekleştirilmekteydi. Örneğin, Meryem'in elbisesi hep divinite (tanrısalılık) nin sembolü olan KOYU MAVİ (laciverdi), mantosu ise, onun inancılı, asalet, merhamet, saltanat... niteliklerini simgeleyen bir renk olarak sevilen ve benimsenen ERGUVANI KIRMIZI (pourpre) ya boyanmaktaydı. Kariye mozaiik müzesinde bu iki rengin İsa için de geçerli olduğunu ve gelişti güzel değil, son derece dikkat ve özen gösterilerek uygulandığını kanıtlayan örnekler bulunuyor.

Renklerle burçlar ve gezegenler arasında bir bağlantı olduğu ileri sürülüyor. Burç haritası denilen oroskop üzerindeki 12 katiba bazı renkler verilmiş: Örneğin, akrep burcu siyah ve koyu kırmızı , balık burcundan olanlar mavi ve yeşili, koç burcundakiler genellikle kırmızıyı cazip bulurlar. Başak burcu ise Merkür gezegeniyle ilgilidir. Bu burç döneminde doğanlar san ve maviyi severler...Yakın bir zamanda gazetelerde, yeni geliştirilen bir yöntemle (akupunktur) tedavisinin bundan böyle içnelerle değil, ışıklarla yapılacağını

okuduk. (Renkpunktur) adı verilen bu yöntemi, Peter Mandel isimli bir sağlık uzmanı keşfetmiş. Bu yöntem genelde akupunktur ile renkli ışınların karışımından oluşuyor. Renkli akupunkturda her rengin ayrı bir rahatsızlığı tedavi etme özelliği var.

Renklerin kullanımları ise şöyle: Kırmızı kronik öksürüklerde , bir takım cilt rahatsızlıklarında, turuncu, depresyonlarda ve kalp şikayetlerinde, sarı, mide ve bağırsak şikayetlerinde, yeşil, eklem yerleri iltihaplanmalarında ve sinir sistemini gevşetmede, mavi, akut soğuk algınlıklarında, uykusuzluklarda, empotanslıkta (iktidarsızlık), frijiditede (soğukluk) ve tansiyon yükseldiğinde olumlu etki gösteriyor.

Renklerin totemik, dinsel ve sosyal amaç ve inançlarla evrenselleşmiş olan anlamlarını ilerki sahnelerde özetlemeye çalışacağız.

Masonlukta renkler de simge olarak kullanılmaktadır. İlk 3 dereceyi kapsayan Masonluğa, Mavi Masonluk denir. Mavi; dostluğu, kardeşliği, bağlılığı ve evrensel sempatiyi simgeler. Yüksek Atölyelerde ise, kırmızı özveriyi ve ateşli olmayı, siyah yas ve kederi, beyaz da bari, saflığı ve temizliği gösterir.

BEYAZ - AK

Siyahın tam karşıtı olarak, renk gamının diğer ucunda yerini almaktadır. O da tıpkı siyah gibi saf bir renk olup, matlıktan parlak bir tona giden iki varyasyon (çeşitleme) a sahiptir. Bazen yokluğu, bazen de tüm renklerin toplamını ifade eder. Bu bakımdan, gündüz dediğimiz dünyanın aydınlık olduğu devrenin, başlangıç ve bitiminde bulunduğu varsayılıyor. Bu özelliği ile beyaz ,asimtotik (kavuşmaz, sonuçlanmaz) ve ideal bir değere sahiptir. Bu sürecin bitim noktası ise, yaşamın sona erip ölüm anının başladığı yer olup, tıpkı gecenin gelişi gibi, göze görünenlerle görünmeyenler arasındaki bir başkalaşım olayının başladığı yere açılan kapının menteşesine benzetiliyor.

Dünyamızın jeolojik oluşumu sırasında ortada sadece fezanın zifiri karanlığı, yani (Siyah) renk vardı. Siyah bu bakımdan bir başlangıç rengi oldu.(Biz. Ateş ve kûl) Daha sonra diğer renkler kendilerini göstermeye başladılar. Bunun içindir ki, bilinen tüm renkler karıştırılırsa, bu sentezin sonucunda gene siyah elde edilmektedir. Yani aslına dönüşmektedirler. Ama, dünyanın dönüşü biçiminde Newton çarkını batı' dan doğuya çevirirsek, bu sentezin bize beyaz' ı verdiğini görürüz. O halde, siyahla başlayıp beyazla biten tüm renkleri dünya, en sonunda, beyaza dönüştürmektedir.

Beyaz, güneşin tüm ışınlarını yansıtır, geri çevirir; oysa ki siyah, bunun tam tersine, onları yutar (absorbe eder) ve bir daha geri göndermez; ölümün karanlığına gömer...

Eski çağların Avrupa ülkelerinde, yapılacak bir seçim için adaylığını koyan kişiler beyaz elbise giyiniyorlardı. Bugün bile aynı ülkelerde, seçim sonrası, o güne kadar tabi olunan koşulların değişeceği anlamında, beyaz giyinme geleneğinin devam ettiği gözleniyor.

Dünyanın ana yönlerini renklerle isimlendirerek simgeleyen bazı toplumlar, hem doğu'yu hem de batı'yı beyazla renklendirmişlerdir. Bunun nedeni, gün ışığının kaynağı olan güneş'in her gün hiç şaşmadan, doğudan görünüp batıdan kaybolması olayından kaynaklanıyordu. Bu düşünce modeli, beyaz rengin dünyanın her iki ucundaki ufuk çizgisine ait limit bir değere sahip olduğu yargısını doğurmaktadır. Sonuçta beyaz, ölüm ve tekrar doğmaya özgü, bir geçiş rengi kabul edilmekte ve bu amaçla düzenlenen dinsel törenlere katılanların beyaz giyinmelerini zorunlu kılmaktaydı.

Batıya ait olan beyaz, yarattığı absorbe edip, onu AY ÂLEMİNE sokan ölümün (mat) olan beyazdır; bu beyaz soğuk ve dışıdır. Batı yönü, gündüz görülebilen renkleri gecenin boşluğuna sürükleyerek, onları orada gözden silmektedir.

Doğunun beyazı ise, geriye dönüşün rengidir. Bu (tecir) adını verdiğimiz, gün doğumudur. O sırada gök küresel renkten yoksundur ama, bütün enerjilerin kaynağı olan gecenin karnında geçirdiği süre içerisinde, tıpkı bir elektrik pili gibi tekrar dolmuş, zengin bir potansiyele sahip olur ve yavaş yavaş bu potansiyeli deşarj ederek, bize tüm renkleri göstermeye başlar...Beyazlardan biri parlaklıktan matlığa inerken, diğeri matlıktan parlaklığa yükselmektedir.

Bu iki an ve beyazlık, ay'la güneş, varoluşla yokoluş arasında ki boşlukta asılı durur gibidirler...

Beyaz rengin tüm sembolizmi ve onun tapınmalarda özgün bir yer ve değer taşıması, doğadaki bu gözlenimle ilgili bulunduğu gibi, insanlar kültürlerini, felsefi ve dinsel sistemleri bu gözleme dayanarak kurmuşlardır.

Rus kökenli bir Fransız ressamı olan W.KANDİNSKY'ye göre, renkler problemi estetikte ilgili olanların çok ötesinde gelmektedir. Özellikle abstrre resimleriyle ün yapmış olan bu ressam, çoğu kez bir tür renksizlik olarak düşünülen beyaz'ı tüm renklerin maddesel özelliklerini içeren ve onları bünyesinde haşır-neşir ederek barındıran bir renk ve dünyanın sembolü

olarak nitelemiştir.

Beyaz, insan ruhu üzerinde mutlak bir sessizlik şeklinde etki yapmaktadır. Ancak bu sessizlik ölüm değildir, aksine canlı alanaklar yaratır. Bu bakımdan beyaz, gençlik neş' esiyle dopdolu bir hiç, başka bir deyişle bütün joğumlardan ve bütün başlangıçlardan önce oluşan, bir HİÇLİK'tir. Belkide bunu kanıtlamak için buzul çağı süresince yer küresini kendi rengiyle boyamış ve sopsoguk bir hale dönüştürmüştü...

Tüm sembolik düşüncelerde ölüm hayattan önce gelir; yani her doğum bir tekrar doğmaktır. Bu bakımdan beyaz renk ilkel düşüncede, ölüm ve matem rengi olmuştur.

Beyazın uğursuzlukla ilgili bir tonu da bulunuyordu; bu kurşuniye çakar morumsu olup, kırmızının karşıtı, kan arayan vampirlerin kanının rengidir. Güney Kamerun Bantu kabilesinde kefenin ve hayaletlerin görünen rengiydi. Önceleri kendisinden korkulan bu hayaletlerin kötü bir amaçları olmadığına inanılmış ve ölümler ülkesinden geldikleri için, onlara zaman zaman geçmişte ölen ya-kınlarından haber almak için başvurma gereği duyulmuştı...

Aztekler için beyaz, ölüme karşı mücadele, diğer bir deyimle ölüme doğru gidişin rengidir. Onlara göre batı'nın rengi beyazdır; çünkü orada görünmez olur, görünmeyen bir âleme girilir.

Pueblo yerlileri beyazı doğu yönüne koyarlardı. Ancak bu beyaz güneşin tam anlamıyla kendisini değil, onun karanlıklar arasından sızan ilk ışıklarını yarattığı, yarı aydınlık bir dönemle ilgilidir. Geceyle gündüzün bilme ve başlama anına rastlar. Henüz hiçbir şey tam anlamıyla görünür değildir; çevrede bir tür pasiflik, rüya âleminin bittiği ve gerçeklerin görünmeye başladığı bir boşluk egemendir. Baskın şeklindeki hücumların, idam cezalarının bu saatlerde gerçekleştirilmesi aynı düşüncenin bir ürünü olarak yorumlanıyor. İşlediği bir suçtan ötürü bağlı bulunduğu cemiyetten atılanlara, mahkumlara, komünyon uygulamasına tabi olanlar ve evlenen kızlar beyaz bir gömlek veya rob giyerler. Sade bir deyimle bunun anlamı " gerçekleri kabul edip ona itaat etmektir" Aslında idama veya koca evine giden şey onu taşıyan değil, biraz sonra yerini kırmızıya terkedecek olan beyazdır...Tıpkı kırmızı ışıkların sabahın mat örtüsünü delip kendini göstermesi gibidir, bu olay... Nitekim biraz sonra Venüs gezegeni görünecek ve bundan sonra GÜNDÜZÜN DÜĞÜNÜ'nden söz edilecektir. Bir operatörün, önce beyaz bir örtüyü kullandığı bisturi ile fışkırttığı kanla, kırmızıyla bulamasına benzetebilirsiniz bu olayı...

İnsanoğlunun ilk gıdası olan sütün de rengi beyazdır. Gümüşün, ayın ışığı

dişi, güneşin ışığı ise pozitif, erkektir. İsa, Pierre, Jacques ve Jean' ı yanına alarak yüksek bir tepenin üstüne çıktı ve onların gözünün önünde şekil değiştirdi (transfigürasyon) ve giysileri beyaz bir renk aldı. Diriliş sahnesinde de gördüğümüz gibi, İsa beyaz-gri giysi ile örtünmüştür.(Görme kilitleri) Musa peygamberin rengi de beyazdır.

Sonuç olarak beyaz, anıklık, zafer, barış, edebiyat, neş' e, teslimiyet, merhamet, bekâret, masumiyet ve adaletin rengidir; yeniden diriliş ve ölümsüzlüğü de sembolize etmektedir. Selçuk' taki Saint Jean Bazilikasında, vattiz edilenlere, rengi beyaz olan, bir cüppe giydirilmesinin bu törenin gereklerinden biri olduğunu öğreniyoruz.

Beyaz, çoğu kez, bir boşluk ve yokluk kavramını da ifade etmektedir. Bembeyaz bir sayfa denilmesi, orada hiç bir şeyin yazılı olmadığı anlamına gelir. Ahlak ve namus anlayışıyla ilgili olay ve konularda, BEYAZ en küçük bir lekeyi dışı vurmada en hassas bir renk olmakla da ayrıcalık taşır.

Ak sözcüğü ise, daha çok anıklık' la ilgili anlamları içeren, bir sıfat gibi kullanılmakta ve kara' nın karşıtı olmaktadır. Ana' nın aksütü, ak alın, akpak, ak akçe, ak gün, ak para, ak büyü, aklamak... Akdeniz (?) örneği deyim ve sözcüklerde olumlu bir nitelendirme amaçlanmıştır. Akdeniz, Karadenize oranka daha güneşli, aydınlık ve turistik' tir. Yani biraz daha dinlenmeye ve eğlenmeye müsait bir yöredir.

SARI - ALTIN SARISI

Renklerin en sıcak olanıdır. Söndürülmesi ve ısı en zor ve çok olan ateşle, yani güneşle ilintilidir. İlkel toplumlarda sonsuza dek yaşamı simgeliyordu. Sarı renkte olan ışınların, göğün azür mavisini delip geçerek, öbür dünyanın tanrısal güçlerini açığa vurduğuna inanıldığından, Azteklerin, tüm tanrıların onuruna yapılmış olan tapınaklarında (panteon) güneş tanrısı (mavi-sarıya) boyanmıştı. Altın madeninin de ışığı sayılan sarı, erkek cinsiyetli, tanrıçalardan çok tanrılara özgü, bir renk olarak benimsenmiştir. Ayrıca, tanrılarla ölümlüler arasında ilişki kuran, gidiş ve dönüşlü bir yolun rengi sarı olarak niteleniyordu...Meksika evrenbiliminde altın sarısı, yağmur mevsiminin başlamasından önceki görünümü ile, dünya küresi derisinin rengiydi. İranda tanrı Mithra, Yunan ve Roma'da tanrı Apollon'a özgüdür.

Öte yandan, sarı' nın hemen her toplumda, uyrukları altındaki insanlara güçlerinin tanrısal kaynaklı olduğunu hatırlatmak istercesine, prensler, krallar, imparatorlar...için seçilmiş bir renk olduğunu da söyleyeceğiz.

Sarı, tanrısalıktan kaynaklanan fiziki bir gücün simgesi olduğundan, mitolojik çağlarda tanrı ve tanrıçalar, hatta kahramanlar, çoğunlukla sarışın (sarı saçlı) ve siyah gözlü olarak betimlenmişlerdir. Dionizos daima sarışın bir tip olarak canlandırılmıştır. .

Kutsal Kitap, İsrail Kralı Davit' in sarışın olduğundan söz ediyor...Sarı tüm bu özelliklerini önce güneşten, sonra onun olgunlaştırdığı buğdaydan ve nihayet pişkin ekmeğin doğal renginden de almaktadır. Sonuçta, sıcaklığın ve fiziksel bir olgunluğun simgesi oluyor.

Hristiyan ikonografisinde, ileride tekrar değinileceği üzere, yaygın bir anlamı bulunan ve altın yaldız tonlu IŞINLI SARI HALE, İsa' nın göğe çıkışından sonra, O' nun yeryüzündeki boşluğunu dolduran bir amblem olarak kullanılagelmıştır.

Genel olarak neşeli renklerin öncülüğünü yapan, maddesel olduğu kadar espri zenginliğini de ifade eden sarı, altın madeninin rengini anımsatır. Bu nedenle sanda, altında olduğu gibi, sonsuza dek paslanmadan, bozulmadan kalabilme özelliğinin bulunduğu inanılır ve sonsuz yaşamın, ölümsüzlüğün de simgesi olur.

Aziz kişilerin başlarının, İsa' ninkine benzeyen altın sarısı bir hale içinde gösterilmesinin ikinci amacı da budur. Hristiyan ikonografisinde İncil' de geçen olaylar onların kalıcı olmaları istendiğinden, altın sarısı mozaikten oluşan bir fon üzerine görüntülendirilmişlerdir. (Kariye Müzesi) Kiri sarı ise bir zamanlar Kilisenin dış badanasının rengi olmuştur.

İslâm'da ise altın sarışının, masumiyet ve iyi huyluluğu, soluk sarının ihanet ve düş kırıklığını simgelediği öne sürülür.

Zihni uyancı bir özelliğe sahip oluşu nedeniyle, derşhane, kütüphane gibi zihinsel faaliyetlerin yapıldığı yerlerin dekorunda, daha çok sarı rengin gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Ancak sarının yeni keşfedilen bir özelliği, bazı durumlarda insanlar üzerinde kışkırtıcı bir etki yapmasıdır. Nitekim bu konuda Londra Çağdaş Sanatlar Enstitüsü, yaptığı araştırma sonucunda, bu kışkırtıcı etkinin, daha çok çocuk yaştakilerde, VANDALİZM denilen, yıkıcı-kıncı bir tepki şeklinde kendini gösterdiğini açıklamış bulunuyor.

KIRMIZI (Bkz. Ateş-Alev)

Tarih öncesi çağlarda ateşin mitolojisine ve hayata bağlı bir renk olarak tanınıyordu. Başlıca özelliği ATEŞ ve KAN' ın simgesi olması ve tüm anlam ve anlatımlarını duygu ve tutku ile de birleştirerek bu iki kavramdan almasıdır. Neolitik çağda beyazla birlikte dinsel ve ölü gömme törenlerinde, yeğlenen bir renk olmuştur. Rengini kandan aldığından, yaşamın yenilenmesi olarak düşünülmüyordu. Yontmataş ve cıvalıtaş çağlarına değgin gömütlerde bulunan kemiklerin kırmızıya boyanmış olmasının nedeni budur. Dölyatağındaki bir bebek gibi büzülmüş yatan yaşam rengine boyanmış olarak bulunan iskeletler... İlkel insan ölenin ruhunu yeniden doğmasını sağlamak için daha ne yapabiliirdi ki acaba ?.. Anadolu' nun ana tanrıçası KİBELE (Sibel)' in olduğu gibi, İbrahim Peygamber ve Meryem' in de simgesi kırmızıdır. Öte yandan Zeus (Jüpiter), göğün olduğu kadar yerin de tanrısı olduğundan, yeraltı ateşi ve gök rengini ifade eden kırmızı ve mavi giysi içinde gösteriliyordu. Dionizos (Baküs) ise çoğu kez şarap ve sarhoşluğun rengi olan kırmızı bir giysi ile resimlendirilmiş bulunuyor. Uzakdoğu ülkelerinde, Çin, Hindistan, Güneydoğu Asya' da büyü dualarının yazıldığı amulet (musk) kağıtları kırmızı renkli olurdu. (Kaynak :Tarihten günümüze kadar dünyada ve İslamiyette halk inanışları, Büyü, sihir, tılsım.Cemal ANADOL)

Kırmızı aslında, cinselliği erkek olan bir renktir; alevin rengidir. Sembolizm prensiplerinde alev de erkektir. Yeşil ise dişi bir renktir. En anlamlı örneğini kırmızı bir gülün ana bağrından doğar gibi, yeşil yapraklar arasında bulunuşunda görebiliyoruz...Kırmızı, ilkel astronomide, güney yönünün ve öğlen vaktinin göstergesi olarak kabul edilmişti.

Kırmızının diğer renklerde olduğu gibi, değişik tonları var: Örneğin, yukarıda da değindiğimiz gibi, morumsu , erguvani kırmızı...Yabancı sözlükte (Pourpe) (Purp) olarak adlandırılan ve sözlük anlamıyla, insanıyet, saltanat, İktidar, asalet ve dinsel olarak da, ilâhi gerçeği ifade eden bu renk, eski Roma asilzadeleri (patricien) ve generallerin amblemi olmuştur. Purp' un ayrıca üreticilikte de ilişkili olduğu ileri sürülüyor. Bu yorumu yapanların esinlendikleri olay, yeni bir canlının oluştuğu adet kan' ının , aşağı, yukarı, bu rengi andırmasından kaynaklanıyor...

Roma imparatorlarının genellikle purpe rengindeki giysilere büründükleri ve diğer normal vatandaşlarının aynı renkte giyinmelerini yasakladıkları ve hatta bu gibileri cezalandırdıkları bilinmektedir. Jüstinyen kanunlarında da bu renkte kumaş satan dükkan sahiplerinin cezalandırılacağına dair maddeler bulunuyordu. Aynı olaya Osmanlı resim sanatında da tanık olmaktadır. Purp'

un daha koyusu olan bordo sultanat rengiydi.. Bugün İstanbul Ayasofya (müze-kilise) sinin dış duvarlarının yenileştirilen badana boyasının seçimine aynı geleneğin etken olduğunu sanıyoruz? Anadolu' nun geleneksel Blindallı giysilerinde egemen olan renkler bordo (vişne çürüğü) ve mor olmuştur.

İncil'de geçen olayları resimleyen mozaiik tabloları İsa' nın çoğu kez vücu-dunun üst kısmında bu tonda kırmızı, altında ise laciverit renkli bir giysi taşıdığı görülür. İşte bu görünüm verilmei suretiyle, O' nun, iyilik ve merhametle dolu annesi Meryem' den edindiği, Tanrısal karakterinin varlığı, anlatılmak istenir...Kariye Müzesi'nde daha belirgin olarak gözümüze çarpan bir başka detay, Meryem' in yatar pozisyonda resimlendirildiği doğum ve ölüm döşeklerinin etrafının aynı kırmızması bir bordüre çevrili oluşudur. Gerçek İncil' de yer almamakla beraber, Meryem' in Zakari (Zekeriya peygamber) den, tapınağın perdesini örmek için aldığı yün çilesinin rengi de aynıdır. Bazı çevreler bunu BEKARETİN RENGİ olarak ta algılamaktadırlar...

Mevlevi şeyhlerinin sema ayini sırasında oturdıkları post kırmızı renklidir. Bu olgunun, Mevlâna' nın dostu - Şems-i Tebrizi'yi (Tebriz güneşi) ve gün batımında göğün aldığı rengi, yani Mevlâna' nın ölümünü simgelediği ileri sürülür.

Diğer renkler içinde titreşimi en fazla olan kırmızı, katı bir renk olup, genelde yaşamı etkileyen bazı duygusal tepkilerin anlatımını sağlar. Sıcak bir renk olmasına karşın, maviye yaklaştıkça soğuklaşmaktadır. Her rengin olduğu gibi onun da değişik tonları var. Ama bu tonların sembolik değeriendirilmeleri kırmızı için biraz daha farklı olmuştur. Şöyle ki: Açık kırmızı daha parlak, merkezden uzaklaştırıcı (santrüfü), uyarıcı, ışınlarını her şeyin üstüne, azaltılması mümkün olmayan bir güçle gönderip yayan güneş gibidir. Tonik (kuvvetlendirici) ve erkek cinsiyetli olup GÜNDÜZ' ü simgelediği kabul edilir. Halbuki koyu kırmızı, bunun tamamen tersi (santripet), merkeze yaklaştıdır. Gizlilikle doludur. Yaşamın sırlarını saklar, dışıdır ve GECE' yi simgeler. Birincisi sürükler, cesaret verir ve kışkırtıcı olur. Genel olarak bayrakların, alâmetlerin, afişlerin, reklam amblajlarının...rengidir. Diğer i ise koyu kırmızı daha çok alarm, tehlike haberi veren sistemlerde kullanılır. Trafik lambaları bir sinema veya radyo stüdyosunun ...girişlerinde görüldüğü gibi, yasaklılığı veya tedbirli olma zorunluluğunu işaret eder.

Eskiden (Roma döneminde) genel evlerin kapılarına asılan kırmızı lambaların amacında davet ediciliğin yanı sıra gene bir yasaklılık söz konusuydu. Ama bu yasaklama, oraya girecek olanların bazı kurallara uymalarıyla ilgili oluyordu !...

Merkeze yaklaştırıcı özellikleri olan kırmızının simgesel anlamları arasında, onun insanın ve dünyanın merkezinde yana ateşin, can' ın kalbin şehvetin, genel olarak bilimin, özellikle ezoterik bilimin rengi olduğu da ileri sürülüyor. Öfkayı kışkırtıcı ve şiddetlendirici bir etki yaptığından, matadörler boğayı kızdırmak için kırmızı bir şal kullanırlar.

Kırmızı, eskiden beri ilkel insanın ve çocukların sevdiği bir renk olmuştur. Tansiyonu ve solunumu arttırdığı söylenir. Bunların yanı sıra, kırmızı renkli olan objeler gözlemciye, maviye oranla, daha yakın bir mesafedeymiş gibi görünürler. Bu nedenle olmalıdır ki, renkleri kırmızı olan taşıtlar yollarda daha az hasara uğramaktadırlar. Şüphesiz bu olayda kırmızının dikkat çekici özelliğinde rol oynadığını kabul etmek gerekir.

Ülkemizde üretilen kamyonların karoserlerinin çoğunlukla kırmızıya boyandığını görmekteyiz.

Bir bilim adamı yaptığı gözlem ve deneylerle yanyana park eden mavi renkli iki aracın arasındaki boşluğun gerçeğe oranla daha geniş görünerek gözü algıladığını ve mavi renkli araçların daha fazla hasar gördüklerini kanıtlamaya çalışmıştır..Ayrıca, koyu kırmızı renge boyanmış mekânlarda zamanın daha çabuk geçtiği veya zaman geçişinin farkına varılmadığı anlaşıldığından, fabrikalar gibi çok insanın çalıştığı büyük iş yerlerindeki tuvaletlerin duvarları kırmızıya boyanmış ve sonuçta işçilerin burada geçirdikleri zamanda önemli ölçüde azalma olduğu gözlenmiştir...

Şüphesiz tüm bunlar, kırmızının doğru veya yanlış diğer psikolojik etki ve özellikleri...Kırmızı, Arapça " al-kırmız" denilen bir böceğin dışının kurutulup ufalandığında aldığı parlak kırmızı' dan türemiştir.

MAVİ

Renklerin en derin olanıdır, göz bir engele rastlamadan ona gömülür ve sonsuza doğru kaybolup gider...Renklerin en az düzeyde ki maddesel (nesnel) olanıdır. Göğün temel, psişik planda ise, ruhun ve düşüncenin rengidir.

Doğa onu genel olarak ancak bir şeffaflık algusu şeklinde bize gösterir ; havanın, suyun, kristal veya bir elmas parçasının derin boşluğunda duyumsandığı gibi...

Boşluk gerçek saf ve soğuktur; bunun içindir ki, renklerin en soğuğu olarak tanınır. Sembolik uygulamalarda da onun bu özelliğinin etken olduğu gözlenir. Mavi, bir obje üzerine uygulandığında, onun şekilsel bozukluklarını sanatsal

hatalarını, katı görünümünü hafifletir, gözden saklar. Üzeri maviye boyanmış bir yüzey artık bir yüzey olmadığı gibi, bir duvar da artık bir duvar olmaktan çıkar...Hareketler, sesler de aynı böyle, şekiller gibidirler; onlar da tıpkı gökteki kuş gibi, mavinin içine dalar, gömülür ve sanki orda boğulurlar...

Mavi kendisi olduğu kadar, kendine aldığı her şeyi maddesel olmaktan çıkartır. Mavi, gerçeğin hayale dönüştüğü sonsuz bir yolun rengidir. Mutluluk kuşunun rengi de mavidir. Mavinin içine girmek, Alice' in "Harikalar Diyarında" yaptığı gibi, aynanın öbür yanına geçmektir. Yani, mavi aynı zamanda rüya-ların da yolunu renklendirir... Bu nedenle olmalıdır ki, sevdiklerimize uyumaya giderken " mavi rüyalar" dileriz...

Mavinin derinliğinde daima ciddiyet, asaletin varlığı aranır. Adaletin ve gerçeğinde rengi olan bulutsuz gök mavisii, lacivert (azür) tonuyla tansal aşkın simgesi olmuştur. Bunun içindir ki, ikonografik tablolarla, İsa takdis ederken lacivert bir giysi içinde gösterildiği gibi, göğe yükselişi 15 Ağustos olduğu kabul edilen bakire Merjem' e daima açık, bulutsuz bir göğün rengini anımsatan, lacivert bir manto giydirilir.

Mavi renk, kırmızının tam tersine , tansiyonu ve solunumu azaltır, mekâna psikolojik bir soğukluk getirir. Bu nedenle olmalıdır ki, yüksek ısı altında çalışılması zorunlu olan iş yerlerindeki eşyalar maviye boyanırlar. Titreşimi zayıf, dişi ve batı yönünü gösteren bir renktir mavi. Yahudilerin kötü cinleri kovmak için kullan-dıkları gibi, Mısır, İran, Hindistan, Pencap geleneklerinde ve nihayet İslâm'da kötülüğe, nazara karşı koruyucu bir anlam ve etkisi olduğu varsayılır. Nazar boncuklarında egemen olan renk mavidir. Yeşil cami ve Yeşil Türbe çini-lerinin Bursa'nın engin yeşilliğinden kabul edersek, Mavi Cami olarakta isimlendirilen Sultan Ahmet caminin de denizin mavisinden etkilendiğini düşünmek mümkündür...Mavi sözcüğü Arapça kökenlidir. Mavi, Arapça (ma-i) su rengi demektir.

TÜRKUAZ (FİRÜZE)

Ateş ve güneşle ilgili bir renk. Bazı yorumcuların romantizminde güneş, savaşçı bir tanrı' dır. Sabahleyin uykudan kalkınca ilk ışık olarak gökyüzündeki ayı ve yıldızları kovar. Bu amaçla ateş ve ışınlarıyla oluşan türkuaz yılanını bir silah olarak kullanır.

Yeşil ve mavinin karışımıyla tattı bir görünüme sahip olan gerçek türkuaz' ı Beyşehir gölünün sabah saatlerindeki renginden esinlenen, Hz. Mevlâna türbesinin konik kubbesinde görüyorsunuz...

YEŞİL

Mavi ile sarı arasında yer almakta beraber, bu iki rengin belirli bir oranda karışımından oluşmaktadır. Ancak, kırmızı bir gülün yeşil olan yapraklar arasında açılması benzeri, kırmızıyla birlikte, bu kez başka bir sembolik düzenin içine girer. Mavi gökşel (semavi) ve soğuk, kırmızı ise sıcak, yeraltı ateşinin rengi olması nedeniyle, her ikisinde de salt ulaşılamazlık bulunurken, yeşil sıcakla soğuk arasında, yani gökle yeraltı arasındaki yeryüzü ortamındadır. Bu bakımdan yeşilde ılık bir hava hakim olur. İnsanoğlu, rengi ateşi anımsatan kırmızı ile, deniz suyunun rengine benzettığı yeşilden algılanarak, bu iki renk arasında, tıptı kendiliğinden yaratmış ve varoluşuna benzeyen bir taraf ve ilişkinin olduğunu duyumsamıştır. Bu konuda algılandığı olay, yaşama başlayışının önce erkeğin kadını dölemesi ve sonra ana' nın bu canıyı besleyip büyütmesidir. Olayın renkte ilgili olan yönü ise, yaşamın cinsiyeti erkek varsayılan kırmızıdan kaynaklanıp, dişi bir renk olan yeşilde gelişip olgunlaşması şeklinde açıklanıyor.

Aynı konuda daha nesnel bir yaklaşımla yapılan yorum şöyle: SİNOPE adı verilen ve yeşilin bir tonu olan rengin, XV.yüzyılda, özellikle asalet armalarında yaygınlaştığı ve baş piskoposların bu renk şapka taşıdıkları bilinmektedir. Aslında SİNOPE sözcüğü Latince kökenli olup, SİNOPİS' den türemiştir. Sinopis önceleri SİNOP ilimizin kırmızı toprağına verilen isim olmanın yanı sıra, kırmızı ve yeşil anlamlarına da gelmekteydi...Ancak, bu sözcük, XIV. Yüzyıldan itibaren, açıklanmayan nedenlerle, sadece YEŞİL anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu açıklama bize yeşildeki gizemli özgülüğün, onun içindeki KIRMIZI' dan kay-naklandığını doğrulamak isteyen bir varsayım...

İtkel kabilelerden bazıları, Bambarlar, Dogonlar, Mossiler...yeşilin kırmızıdan geldiğine inandıklarından, onu ilkbaharın gelişini müjdeleyen gök gürültüsü ve kırmızı renkte, şimşekle özdeşleştirmektedirler.

Birkaç örneğini vermeye çalıştığımız bu varsayımlara dayanarak, yeşille kırmızı arasında, doğa ve insanda olduğu gibi, bir denge ve dönüşüm bulunduğu saptanmıştır. Dalton hastalığı (Daltonizm) olanların bir kısmı kırmızıyla yeşili, diğerleri ise sarı ile maviyi ayırt edememektedirler.

Yeşil ilkbaharın rengidir. Kış tüm canlıları bir yere sığınmaya zorlar; havayı, suyu ve toprağı soğutur. İnsan da bir yalnızlık ve güvensizlik duygusu yaratır. İlkbahar ise, gelir gelmez, hemen toprağın üstüne YEŞİL olan mantosunu yayar, buzları eritir, akar sulara hareket verir, yaşamı başlatır. Diğer bir deyişle TOPRAK ANA' yı beşer ve giydirtir. İşte bu yönden yeşilde bir ananın sarınlığı ve sıcaklığı var gibidir. Ancak, yeşilde iki kutuplu karmaşık ve garip bir karakterin bulunuşundan da söz ediliyor. Bunlardan biri, gönülleri yeni ümitlerle doldurup aşkını tazeleyen, rahatlatıcı ve güven verici olmanın yanı sıra, açılmaya hazır bir tomurcuğun rengi olarak DOĞUM' la ilgilidir. Diğerisi ise , (Küf)' ün , eczacılığın geleneksel zehirli madde ayıracısı olma özelliğinden dolayı ÖLÜM' e özgü oluyor.

Genelde doğanın rengini yansıtan yeşil için, psikolojik açıdan, GERÇEĞİN, AÇIKLIK VE SERBESTLİĞİN rengi olduğunu ileri sürerler oluyor. Trafikte yeşil, serbestlik işareti olmuştur.

Öte yandan, bir ejderhanın kanının da derisi gibi yeşil sayılması henüz kırmızılaşmamış bir meyvenin, onun hamliğini göstermesi, hastanın yeşile çalar yüzünün iyiye yorumlaması gibi olumsuz algularda nitelenmektedir. Fransızcada argo lisanına, yeşil lisan anlamına gelen (La langue verte) deniliyor.

Deniz taşıma araçlarının sağ tarafına İSKELE denmekte ve YEŞİL bir fenerle belirlenmektedir. Sol taraf ise SANCAK' tır ve rengi KIRMIZI' dır.

Deniz trafik kurallarına göre öndeki geminin önüne soldan değil sağdan, yani yeşil' den geçilir.

Yeşil, renkler sözlüğünde, Tanrı ile doğayı birleştiren bir renk olarak da tanımlanıyor. Ayrıca, sonsuz yaşam ve ruhun yeniden canlanmasını gösteriyor. Yapraklarını dökmeyen ve yeşil kalan ağaçlar bu bakımdan daha makbul tutulur ve sevilirler. Psikolojik olarak sınırları yatıştırıcılığı yanı sıra gözü en az yoran, dikkat enerjisini fazla yıpratmayan bir renktir. Bu nedendir ki, okullardaki yazı tahtaları, konferans masaları, bilardo masaları vesair oyun masalarının örtülerinin yeşil olmaları istenir.

Mitolojide, yeşilin denizle ilişkisi varsayılıyordu. Nitekim denizler tanrısı Neptün (Poseidon) ün tablosu elimize geçseydi, üzerinde deniz yeşilli (celadon) bir giysi görecektik. Aynı o şekilde, Poseidon' un oğlu Triton, Zeus' ün kızları olan su perileri Nympha' lar ve deniz kızları Nereid' ler antik çağ resimlerinde hep yeşil giysiler içinde betimlenmişlerdir. Aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit' e hem dalgaların köpüğünden çıktığı, hem de dışiliğin tam kendisi olduğundan, atribü olarak, yeşil renk uygun görülmüştür.

Yeşil renk İslâm'da daha yaygın anlamlar içeriyor. Başta cennetin simgesi, ümit ve murat rengi oluşundan söz edilir. Bu nedenle değerli taşlar arasında, zümrüte ayrıcalık tanınır. Çünkü onda gizemli olguların ta içlerine kadar girebilme gücüne sahip, YEŞİL IŞIN yayma niteliğinin bulunduğu inanılmaktadır. Eskiden silahların kınları, kalkanlar, ok kılıfları...nın daha çok zümrüt taşlar kakılarak süslenmesi, yeşilin uğur getiriciliği ve koruyuculuğuna inanılmasından kaynaklanıyordu. İslâmın sancağı, Hz. Muhammed' in mantosu yeşildir; kendilerinin de simgesel rengi PARLAK YEŞİL olmuştur. Diğer peygamberlere de yakıştırılan renkler şunlardır: Adem gri-füme, Nuh mavi, İbrahim kırmızı, Musa beyaz, Davut sarı ve İsa parlak siyah (ışık saçan siyah). Doğrudan doğruya kendisine yakıştırılan simgesel renk ise parlak yeşil olup, en gizemsel olguların gözlerini bilene özgü, bir renk olarak tanımlanıyordu. Çölde sürekli, bir vahaya ulaşmanın özlemi duyuturdu. İşte bu nedenle birden bire uzaklarda bir (yeşil) ilk farkedilmesi, gönüllere su serper ve ona ulaşmak insanların yüzünü güldürürdü.

Yeşil Müslüman âlemi için selâmetin olduğu kadar, başta alle kavramı olmak üzere, tüm maddi ve manevi zenginliklerin de kökleşmiş bir sembolü olmuştur.

Bugünde olduğu gibi, eski Anadolu halı ve kilimlerini süsleyen yeşil renk cenneti, kırmızı zenginlik, mutluluk ve sevinci, sarı kötülüklerden, siyah ise dünya sıkıntılarından arınmayı betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

Son olarak, yeşil' in oluşumu üzerine biraz fantezi olmasına rağmen, şöyle bir karşılaştırma yapacağız. (Yazarın yorumudur.)

Güneş sandır, yeryüzünün suları, deniz, göl ve nehirleri, ısıtır, buharlaştırır ve onu mavi göğün içinde toplar; bir anlamda bu atmosferik olayda maviyle sarı birleşir ve bunun sonucu oluşan yağmur suları yeryüzüne, tıpkı sperm damlaları gibi, dökülüp orada yeşil renkli bir bitki örtüsü yaratır. TOPRAK ANA dediğimiz yeryüzünde doğan bu yeşillik altında güneşle gökteki su buharının birleşmelerinin bir ürünü oluyor. Tıpkı yağlı veya sulu boyada sarıyla mavinin belli oranda karıştırılmasında elde edilen yeni rengin yeşil olması gibi.. Şairin biri şöyle demiş: "Gök ağlar yeşili yaratmak için.."

KAHVERENGİ

Kızilla siyah arasında yer almakta olup, daha çok siyaha yakın bir renktir. Saf olmayan ve kendini göstermeyen yeraltı ateşiyle kil ve toprakla

özdeşleştirilir. Bunun için insanoğlunun keşfettiği ilk renk olmuştur. Yaprak rengi nedeniyle de sonbaharı anımsatır.

Katolik kiliselerinde olduğu gibi, Romada da alçak gönüllülük ve fakirliğin, manevi ve zihinsel olgunluğun simgesi olmuştur. Bu bakımdan bazı din adamları, rahipler ve çoğu kez kahverengi bir aba giymeyi yeğlemişlerdir. Ancak bazı çevrelerde kahverenginin, pislik ve aşağılama anlamlarında da kullanıldığına tanık olunuyor. Avusturyalı psikanalist ve nörolog Freud kahverenginin bir tür sadizm imajı verdiğini iddia ediyor. Hitler taraftarı olan Nazilerin de hep kahverengi gömlekle dolaştıkları bilinmektedir.

MOR (VİOLE)

Elde edilmesi için maviyle kırmızının kullanılmasındaki belirli, oran nedeniyle, gökle yer arasındaki dengeyi simgeler. Bunu yanı sıra, itidal (soğukkanlılık), kanaat (göz tokluğu), içe kapanıklılık, çekingenlik, aşk, ihtiras (şiddetli arzu), itaat, parlak zekaya sahip olma...anlamlarını renklendirir. Şiddetli arzuların, yakıcı, kavurucu ateş ve ızdırapların da rengi olan kırmızı mora dönüştüğünde, bu etkileri hafifletip sükunet bulduğundan, Ortaçağ sembolizm akımı içinde İsa' ya, şekil değiştirme ve Tanrı katına yükselmesi tablolarında mavi veya mor bir manto giydirilirdi. Çünkü o, yaşamı boyunca maruz kaldığı ızdırap verici olaylara sükunet içinde boyun eğmiştir. Ayrıca mor, arkasında gizli kalması gereken şeyleri örten perdenin de rengi sayılıyordu.

Uzakdoğu ülkeleri geleneğinde mor renk aktif (kırmızı) ten (mavi) pasifte bir geçiş yansıtır ve şehvet rengi olarak tanımlanır. Mor ışığın kadının, kırmızının ise erkeğin seks guddelerini uyardığı ileri sürülüyor...

TURUNCU

Sandan kırmızıya giden yol üzerinde bulunan turuncu, kimyasal etkinliği en fazla olan ışınlar yayar. Gökteki güneşle, yeraltındaki ateşin ortasında bulunduğu varsayılarak, vahiy yoluyla Tanrı aşkına ulaşmanın olduğu kadar ruhsal dengenin ve aşırı şehvet düşkünlüğünün simgesel rengi olur. Bağlılık ve doğruluğu yansıtmaması nedeniyle, çoğunlukla Budist rahipleri ve bazı Hristiyan din adamlarının SAFRAN RENGİ kostüm giydikleri görülür. Keza, Apollon kültürüne inananlar ve Dionizos turuncu giyimli olarak resimlendirilmişlerdir.

Konuya tıbbi pencereden bakan bazı çevreler, sindirimi kolaylaştırdığından, yemeklerden sonra, dekoru turuncu olan salonda oturulmasını öneriyorlar?...

SİYAHİ - KARA

Bütün renklerin başlangıcı ve tohumudur, güneşin tüm ışıklarını varlığına geçirir. Renkler gamının bir ucunda, renklerin en sıcak olan beyaz, diğer ucunda ise, en soğuğu olan SİYAH bulunmaktadır. Hacerül Esved taşının rengi de parlak siyahtır. Kabe' nin örtüsü siyahtır. Avrupa' nın birkaç yerinde olduğu gibi, eski Roma' nın ilk kurulduğu yedi tepeden biri olan PALATİN DAĞI üstünde de siyah, küp şeklinde bir taş bulunuyor. MAGNA MATER (Büyük Ana) yı sembolize eden bu taşta, diğer yerlerdeki gibi kutsal bir obje olarak saygınlık kazanmış ve sürekli ziyaret edilen bir ören yeri haline gelmiştir. İşte bu açıdan siyahta ANALIK, BEREKET ve DOĞURGANLIK' la ilgili başka özellikler de görmekteyiz. Mitolojide birçok ana tanrıça ve bakire, örneğin KİBELE (Sibel), Efes' in ARTEMİS ve sonra DİANA' sı, Hinduların KALİ' si eski Mısırlıların İSİS' i, Yunan ve Romada DEMETER, AFRODİT, simgesel olarak, hep siyah renkte gösterilmişlerdir.

Abbasi bayrağının siyah oluşu ve ABBASİ halifelerinin hep siyah giyinmeyi tercih edişlerinin nedenini politik nedenlerin dışında siyah' tan kaynaklanan dinsel kavramlara bağlayabiliriz. Cenaze arabaları İslâm' da yeşil, Hristiyanlarda ise siyah oluyor.

Yer küresi, ölçülü, hesaptı ve dengeli bir biçimde, kendi ekseni ve yörüngesi üzerinde hep batı' dan doğu' ya dönüyor. Yani, renk gamının başında bulunan siyahtan (GECE) den hareket ediyor ve Sonra (BEYAZ) ı yaratıyor. Tıpkı dünyanın ilk oluşumundaki aşama gibidir bu olgu .Onun için batı yönü, siyahla gösteriliyor ve gece' nin sahip olduğu DİŞİLİK prensibine katılıyor. " Gecelerin daima yarınla gebe olduğunu söylemekle, bilinçaltı bu yoruma katılmıyor muyuz ?..."

Beyaz da ise MESİH' le ilgili bazı güçler var. Doğu-Batı ekseninin hareketi gibi sürekli bir tekrar kavramını, geçici bir yokluğu, bir seyahatin anlamına gidiyor içinde...İşte bu nedenle olmalıdır ki, beyaz (PARLAK BEYAZ), bir tekrar diri-tecüklerine inanılan kralların ve daha eskilerde, mitolojik tanrıların matem rengi olmuştur. Nitekim Fransa' da "Kral öldü, yaşasın kral!" sloganının atıldığı yerde, bu törene katılanların hepsi beyazlar giyinmişlerdi. Siyah' ın matem rengi olarak benimsenişinde ise, ümitsiz bir bekleyişin, dönüşü olmayan bir

yolculuğa çıkanların ve artık geriye dönmeyecek olanların ardından duyulan üzüntünün yansıması bulunur.

Ay tanrıçası Artemis tapınaklarının doğusunda beyaz, batısında ise siyah bir kapı bulunmaktaydı. Bu tapınaklara özgün olan diğer bir hususta, yapının doğu-batı doğrultusunda inşa edilmeleridir. Tapınağa girenler batı' ya doğru ilerlerler. Çünkü orası güneşin battığı ve biraz sonra ay' ın, Artemis 'in görüneceği yöndür.

İlkel toplumlardan bu yana tüm mitolojileri ve gelenekleri incelediğimizde, batı' nın genel anlamda, SOL, DİŞİ, GECE, SİYAH ve nihayet CEHENNEM' i simgelediğine tanık oluyoruz. Doğru ise hep SAĞ, ERKEK, BEYAZ ve olmuştur.

Yunan-Roma akropollerinde güneş, kentin akropol yönünden doğar; sürekli yükseliş kaydederek, gökyüzünün tepe noktası (zenit) e ulaşır. Sonra yavaş yavaş aşağı batı yönüne doğru kayar ve orada sönüp kaybolur. İşte burası Nekropol (ölüler kenti) dir, genellikle batı bölgesinde olur ve güneşin yükseklik kaybetmesi gibi, ölümle sonuçlanan bir EKSİLME' nin oluşturulduğu yerdir, mezarlıktır.

Hristiyanlığın olduğu kadar İslâm felsefesi ve gelenekleri de siyah rengin bu fani (ölümlü) dünyada bencillik ve kendini beğenmişliğin boş ve yanlış bir davranış olduğunu söylemek isteyen bir mesaj içerdiğini benimsemiştir. Nitekim Mevlevi dervişleri salona girip dönmeye başlamadan önce, üzerlerindeki siyah pelerini çıkartıp atarak, bu tür eğilimlerden kendilerini arındırdıklarını söylemek ister ve GERÇEĞİ ve YENİDEN DOĞUŞU da simgeleyen beyaz roblarıyla görünür, sonra Sema' ya başlarlar. Dervişlerin pelerini siyahtır, KARA TOPRAĞIN rengidir. Bu giysinin açılıp atılması, fiziki ölümden sonra mezara (toprağın içine) girişi yansıtır. Üzerlerinde kalan geniş etekli TENNURE beyaz rengi ile YENİDEN DOĞUŞ' tur; çünkü ölüm, Mevlâna felsefesine göre, yeni bir yaşama geçiş olarak kabul edilir.

Adem' le Havva' nın cennetten kovuldukları zaman siyah giyinikli olmaları nedeniyle bazı kaynaklar siyah' ın bir MAHKÛMİYET' i de ifade ettiğini ileri sürmektedirler. Siyahta geçerliğini koruyan başlıca özelliğin onun BAŞLANGIÇ ve DOĞURGANLIK kavramlarıyla ilgili olduğunu tekrarlamak istiyoruz. Bu arada mağara insanının ilk bulduğu renginde siyah olması ilginç bir rastlantıdır.

Eski Mısır ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinde mat siyah, verimli toprağın ve yağmurla şişmiş bulutların rengine benzediği için BEREKET' in simgesel bir rengiydi.

Hristiyan ikonografisinde ressamlar ve mozaistler kilise duvarlarına yapmış oldukları fresk ve mozaik panolarda İsa' ya ihanet eden JUDAS' ı siyah bir hale içinde, Peygamberliği ve Tanrının oğlu olduğunun şeytan tarafından çürütülmesi sırasında, İsa' nın, bu kez, siyah bir giysi içinde resimlendiğini açıkça görmekteyiz. Aslında bu tür sembolik anlatımlarda renklerin önemli bir yeri, yardımı ve rolü olduğuna ilerideki konularda tekrar değinmek ve onlara başvurma gereğini duyacağız.

Mısır hieroglifinde, siyah renkli bir güvercinin, ölümüne kadar dul yani yalnız bir yaşam sürdürmüş olan kadınları, simgeleyen bir renk olarak kullanıldığı saptanmıştır.

Diğer ruhsal etkileri yanında siyah, insanın psikolojik yapısında bir tür yoğunluk, kalınlık ve ağırlık etkisi yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle olmalıdır ki, siyah boyalı bir eşya, beyaz boyanmış olana oranla, daha ağırmış gibi bir izlenim yaratır. Aynı olay siyah rengin egemen olduğu veya sisli, puslu bir havayı yansıtan yağlı boya tablolar için de söz konusudur. Bunlara bakarken, insan kendini biraz gamlı, hüzünlü ortamda sanır.

Siyahta, yenilenen bir yaşamın mesajını veren veya vadeden başka bir özellik daha buluruz; tıpkı gecenin gün ışığını, kışın sonbahar' ın geleceğini müjdelemesi gibidir bu duygu...

Gecenin karanlığı, manastırların izbe dehlizleri...ulaşılamıyan bazı sırları koynunda saklayan ve onlara tefekkür (düşünme) veya vahiy yoluyla sahip olunabilen ortamlar olmuştur. Kitabımızın ilerki SESSİZLİK ve DİLSİZLİK bölümünde de değinildiği gibi, gece karanlıkları önemli olayların planlarının, ertesi günkü baskın' ın hazırlıklarının yapıldığı bir zaman parçası olur çoğu kez...

Ezoterik ekole göre, siyahla beyazın birleşmeleri (hierogami) kutsal bir olaydır. Erkek olan beyazla dişi cinsiyetli olan siyahın birleşmesi GRİ' nin doğumuna neden olur. Gri ise renk çevriminde merkezin değeridir; bu ise İNSAN' dır. (*Gri renk ve KÜl metnine bkz*)

Koyu renk olarak isimlenen renklerin en koyusu kuşkusuz SİYAH' tır. Başlangıçta da işaret edildiği gibi, güneşin tüm ışınlarını absorbe eder (emer) ve kendi varlığına mal ederek, geriye göndermez. İşte bu olay, yaşamın ÖLÜME DOĞRU GİDİŞİ ve onun içinde KAYBOLUP BİTİŞİ gibi düşündürür bizi...

İslâm âleminde kadınların örtünmek için rengi siyah olan çarşafı seçmelerinin nedenlerinden biri de, çekiçliliklerini en aza indirip, çevresindekilerin

bakışlarından tedirgin (huzursuz) olmamak içindir. Bu arada siyah veya siyaha yakın koyu renkli kostümlerin, taşıyan kişiye daha ciddi, ağır başlı ve mütevazı bir görünüm verdiğini, hatta bazı resmi davet veya törenlerde şeref konuklarının bu renk elbise giyinmelerinin geleneksel ve sosyal bir zorunluluk haline geldiğini de belirtmek istiyoruz.

Anadolu halılarının, kilim ve seccadelerinin etrafını gayet ince bir bordür şeklinde çevreleyen siyah rengin, dünya sıkıntılarından anınma amacına yönelik bir anlamı olduğu saptanmıştır.

KARA' ya gelince bu, (renk olmaktan ileri) bir sözcük veya bir sıfat olarak dilimize takılır çoğu kez...Ölümler, mezarlar ilgili deyimlerde, şiir ve halk türkülerinde, toprağa hep KARA TOPRAK dendiğini duyarız. Ancak burada önemli olan ve vurgulanmak istenen şeyin karada, gecenin zifiri karanlığı, sıkıntı, acı, keder gibi siyahla ilgili olan sembolizmin yanı sıra, topraktaki analık ve bereket kavramlarının varlığıdır. Yani bir anlamda karada hem olumlu, hem de olumsuz birşeyler var. Ancak, Anadolu özdeyişlerinde siyah yerine KARA' nın kullanılması, daha çok olumsuzluk anlamı veren bir sıfat olmuştur. Hatta bazen, kötülük, uğursuzluk (meşum) getirdiği sanılan masum hayvanlar için de kullanılır, kara kedi, kara tavuk, kara karga...gibi. Bunun yanında günlük lisanimıza öyle yerleşmiştir ki, o şey bizi adeta kara dedirtmeye zorlar. Örneğin, kara çalı, karabasan (sıkıntılı rüya), karalama (bir kimseyi lekeleme-terzi aklama), kara liste, kara satan, kara sevda (hastalık olarak), kansu (gözlerde olan bir hastalık), kara yazı (kötü talih), karayel (çünkü siyah soğuktur), kara düşünmek, karamsarlık, kara bahtım, kar gün dostu, kara bela...vb.

Coğrafi deyimlerde de diğer yabancı dillerde olduğu gibi, kara' nın TOPRAK anlamına geldiğini görmekteyiz: Kara kıl' ası, kara sultan, kara sınırı, kara parçası, kara iklimi...gibi.

Siyah Hz. Adem' in, İsa ve Muhammed' in rengi olarak tanınmaktadır.

GRİ

KÜL RENGİ - KURŞUNİ

Avusturyalı rahip ve botanik bilgini olan Mendel' in (1865) insan anatomisindeki kalıtım-soya çekim gelişimi konusunda öne sürdüğü kanunlar, renkler için de geçerli olmuştur. Bu varsayıma göre, insanoğlunun dünyayı tanımasına etken olan renklerin ilki gri renk oluyor. Yani önce, renk olarak, griyi tanıyoruz. Bu olay bir bakıma, yaşama, AKLA KARAYI ayırt etmekle başladığımız anlamına da geliyor. Çocuk doğduğu zaman, kendini rengi gri olan bir ortamda bulur. Bu tıpkı gözlerimiz kapalı veya tam karanlık bir ortamda iken görebildiğimiz renge benzemektedir. Daha sonra gözlerini açtıkça yavaş yavaş çevresini saran diğer renkleri seçip tanımaya başlıyor. Üç yaşlarına geldiğinde renkler âleminin mütevazı bilincine ulaşıyor, Diğer bir deyişle, dünya bilincine, tanıdığı renkler sayesinde, sahip oluyor. Bu bakımdan, büyüüp gelişme süreci içinde önce gri' ye alıştığımız, kışkığımızı bulmaya onunla başladığımızı söyleyebiliyoruz. Bunun yanında, zamanla, kendimizi çevredeki, sayıları çoğalan ve renkleri çeşitlenen diğer canlı ve cansız cisimler arasında görmeye başladığımızda, diğer renklerle de ilgilendiğimizde bile, ilk tanıdığımız gri' nin bu renk âleminin merkezinde yer almasındaki rolünü yadırgamıyoruz. Gri renkte insan arasındaki ilişki konusunda yapılan bir yorum şöyle: Madem ki insan birbirinin karşıtı olan dişi (siyah) ve erkek (beyaz) iki cinsin bir ürünüdür; o halde o da siyah- beyaz karşımı sonucu oluşan ve (Kromatik) renkler âleminin tam ortasında yerini alan, gri renge sahip olmalıdır...

Gri Hristiyan sembolizmde fiziki ölümden sonra, yeniden yaşama dönüşü (diriliş) betimlemekte ve özellikle ortaçağ sanatkarlarının kullandığı renk olmuştur. Bunun en açık örneğini, İsa' nın (SON MAHKEME) ' ye başkanlık ederken taşıdığı mantonun ve sadece ona özgü (ELİPSOİT HALE)' nin kül renginde olmasında görüyoruz. Çünkü kül kalıcı bir maddedir. (Ayrıntılı bilgi için kitabın KÜL ve HALE metnindeki açıklamaya bkz.)

Gri, şan, şöhret ve sonsuzluk ifade eden gizemli bir niteliğe sahiptir. Eski yapı sıvasız ve taşları inşa edilmiş camilerimize bakınız; kaplaması kurşun olan kubbesinden temele kadar, hep kül rengindedir...

Gri aynı zamanda SİS' in rengidir. Sisli, puslu havalar insanda hüzün, iç sıkıntısı, melankoli yaratırlar. İbraniler duygusal acılarını, yaslarını kül rengi giysiler taşıyarak, ifade ediyorlardı.

Rüyalar gri bir sis perdesi altında ve bilinçaltı tabakalarda, bilincimizin dışında, oluşmaktadır. Fransızlar grileşmek (se griser) deyimini, serhoş olup yarı yarıya bilincini kaybederek hafifçe karantıklaşmış kimseler için kullanıyorlar...

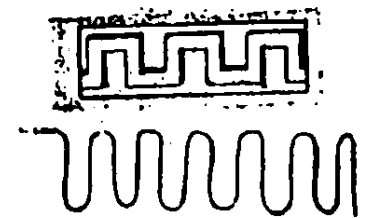
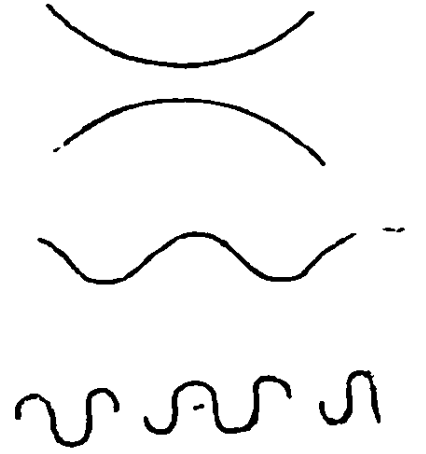
ÇİZGİLERİN PSİKOLOJİSİ

Bir çizgi ne kadar soyut olursa olsun, etkisini mutlaka doğadan ve insanların ruhsal davranışlarından aldığı ve bu nedenle, psikolojik açıdan, bazı anlatımlara sahip olduğu varsayılmaktadır. Nitekim, antik çağlarda olduğu gibi, günümüzün de gerek mimari yapıtlar, gerekse resim ve diğer süsleme sanatında kulla-nılagelmekte olan düzenler, o sanatçının kalbinden ve kafasından geçenleri yansıtmaktadırlar. Bunlar başlıca, düz-yatık veya eğik- köşeli diye adlan-dırılmakta ve dinamikmi, yaşıantı tarzını veya bir amacı sembolize edebilmek amacıyla kullanılırlar.

1-DÜZ-YATIK ÇİZGİLER: Bulunduğu düzende statik bir etki yaratır, sükûnet, sessizlik, istirahat, iç huzuru ve rahatlık... gibi, genel anlamda, durğunluğu yansıtır.

(_____)

2-EĞİK-KÖŞELİ ÇİZGİLER: Genelde düzende ki bir hareketi ve hamle yargısını yansıtır. Eğik çizgilerin sembolik olan anlam ve anlatımlarının bir kısmı aşağıdaki örneklerle açıklanıyor:

a) İÇ BÜKEY : Yorgunluk ve biraz da tembellik.

b) DIŞ BÜKEY : Azim, kararlılık, dayanıklılık ve direnme .

c) HAFİF DALGALI : Şevkat, yumuşaklık, hoşgörü zerafet biraz da kadınlık.

d) DERİN DALGALI : Kuvvet, heyecan ve kaprisli davranışlar .

e) SİNİZOİT KIVRIMLAR : Meandros (Menderes) motifidir. Bu da kaprisli (ciltvelli) ne yaptığını ne yapacağı belli olmayan, oynak bir karakteri simgeler.

f) STİLİZE DALGA: Zerafet ve incelik.

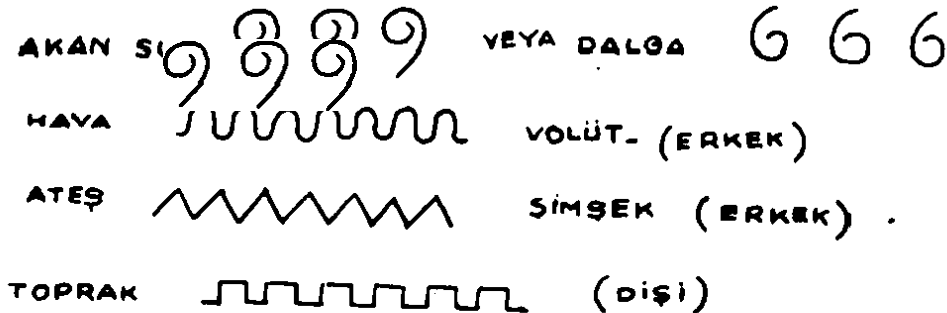
g) KIRIK KÖŞELİ : Daha belirgin bir enerji, daha cesur ve atılgan bir kişilik .

h) ZIKZAK HAREKETLER : Enerjik atılımlar, katı ve sert sayılan davranışlar ve erkekse görünüşler, konuşmalar .

ı) SVASTİKA MOTİFLERİ : Şans, koruyuculuk ve enerji. (Bkz. SVASTİKA)

İslâm dini mimarisi genellikle yapıtlar iç dekorasyonunda, katı bir görüntü veren düz ve kırık çizgilerden kaçınmış, bunun yerine hafif dalgalı ve stilize dalgalı çizgileri tercih etmiştir.

Yunan uygarlığından itibaren, dünyayı oluşturan dört elemanın aşağıdakilere benzer çizgiler şeklinde, süsleme ögesi olarak uygulandığını da görüyoruz.

Mason sembolizmi ise bu elemanlarla yönelimdeki gelişme arasındaki ilişkiyi tabloda görüldüğü gibi açıklıyor:

<u>Eleman</u>	<u>İnsan vücudundaki yeri</u>	<u>Kademe ve fonksiyonel anlamları</u>
Ateş	Ruh	Girişim (Yönelim)
Su	Can	Din
Hava	Düşünsel (mantal)	Felsefe(filozofi)
Toprak	Gövde	Maddesel yaşam

Pythagor, Empédocle, Platon, Aristo... gibi büyük filozofların antik doktrinleri, insan yaşamındaki aşamaları tablet güçlerinin özünü belirleyen bu elementlerin varlıklarının ve güçlerini gösterme tarzıyla ilişkili bulunmaktadır: Yaşam devirdaimi ilk element olan suyla başlıyor (çarkı suyla dönüyor), aracı birer faktör olan ateş' ten geçerek toprak' ta sonuçlanıyor. Bu dörtlü düzen doğada ve insan yaşamındaki aşamalarda da kendini gösteriyor: Kış, ilkbahar, yaz, ve sonbahar; çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık ; oluşma, gelişme, en yüksek olgunluğa erişme ve nihayet düşüş...

Sembolizm ilminin biyolojik açıdan yaptığı yaklaşımda Su lenf (içinde akyuvarlar bulunan solgun sarı renkte saydam sıvı), TOPRAK safra (öc), HAVA kan, ATEŞ ise sinir sistemi (huy- mizaç) olarak niteleniyor.

Psikoloji ise havayı büyümemizi gerçekleştiren bir hormon, ateş' i ise çoğu kez, maddenin KATI (toprak), SIVI (su) ve GAZ (HAVA) olan üç durumunu canlandırıp harekete geçiren ve bunlardan herbirini diğerine doğru geliştiren bir MOTÖR element olduğunu ileri sürüyor...

İLKEL SEMBOLLER

Anlam, anlatım ve kapsam yönünden tümüyle DOĞANIN GEOMETRİSİNE bağlı olduğu kesinlik kazanan şekillendirilmiş semboller, ilk olarak (MU) kıl asından ele geçen tabletler üzerinde keşfedilmişlerdir. Zaman içinde, bu semboller yazının icat edilmediği veya okuma yazmanın pek yaygın olmadığı değişik evrelerde ve uygarlıkların kültürlerinde, aynen veya temelde yatan amaca bağlı kalarak, bazen biraz stilize edilerek, mitolojik inançların doğrultusundaki olguların tanıtımı ve özellikle dinlerin eğitim ve öğretiminde bir araç olarak kullanılmışlardır.

En ilginç olanlarına yer verdiğimiz bu sembollerle birlikte diğer canlı-cansız objelere, olay ve kavramlara da değindik. Bu açıklamaları dünyaca tanınmış ilim adamları, yazarlar, uzmanların kişisel görüş ve YORUMLARI olduğuna, ancak bunlara zaman zaman kendi fikir ve yorumlarımızı da eklediğimi işaret etmek istiyorum...

NOKTA

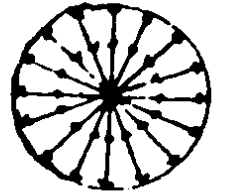
Hacim soyutluluğunun limit durumunu, merkezi, orijini, bir kaynak veya

ocağı, yayılmanın harekete geçmedeki prensibi ve dönüşün ucundaki yeri belirtir. Tüm boyutsal gelişmeler noktadan sonra başlarlar. Nokta başlamanın olduğu kadar, bir şeyin bittimini de işaret ettiğinden, YARATICI' nın da simgesi olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan, "yaşam bir cümleyse, ölüm de onun noktası' dır !, deniliyor...

DAİRE - ÇEMBER

İnsanlara dinlerini tanıtırıp öğretmek için kullanılagelmiş üç sembolün (daire, üçgen, kare) ilki ve en kutsal sayılanı olmuştur. Dairenin en önemli özelliği GÜNEŞ' e benzemesidir. Güneş ise, evrenin oluşumu ve doğa üzerindeki hayranlık uyandıran rolü ve etkinliği nedeniyle, en güçlü tanrı olarak tapınılan bir gök cisimidir. Nitekim Mısır' da, RA' nın olduğu gibi, diğer ilkel dinlerin enbüyük tanrıları güneş' ti, Japon imparatorlarına bugün bile, " Güneşin Oğlu " denilmektedir.

Dairede bulunan, benzersiz mükemmellik, onun aynı zamanda MONOTEİZM (tek tanrıcılık) sembolü olarak da kullanıma nedeni olmuştur. Hristiyan azizlerinin başlarındaki HALE' nin renk ve şekli de güneşle ilgilidir. Daire, diğer geometrik alanlar içinde en gelişmiş, mükemmel bir biçimdir. Başlangıç ve bittimi belli olmayan bir görünüme sahip olması, onu YAŞAM' da geometrik olarak en gerçek ve anlamlı biçimde tanımlayan bir şekil yapmıştır. İleride tekrar değinileceği gibi, gökkubbeyi sembolize ettiğinden, dini mimarının en anlamlı öğelerinden biri olur. Noktayla ilgili yoruma benzerliği ve her ikisinde de ortak özellikler bulunması nedeniyle, daireyi BÜYÜK BİR NOKTA gibi kabul etmemiz mümkündür.

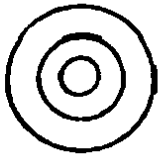
İsmiinin açıklanmasını istemeyen Yunanlı bir bilim adamı, yaratılanla onun yaratılış nedeni arasındaki ilişkiyi, merkez' in ve aynı merkezli olan dairelerin sembolizmine dayanarak yaptığı mistik ve felsefi bir yaklaşımla şöyle açıklıyor:

Dairenin alanını oluşturan çemberle merkez arasını birleştiren ışınlar, BİRLİĞİ simgeleyen aynı merkezden uzaklaştıkça, açısal olarak nasıl gitgide birbirlerinden ayrılıyor ve aykırılışıyorlarsa, mistik düşünce ve toplumsal boyutlarda olduğu gibi, HERŞEY de birbirinden ayrılır ve çeşitli yönere doğru uzandıkça çoğalır ve farklılaşırlar. Bunun tersine; çemberden merkeze yaklaştıkça, birbirlerine daha fazla sokulur, fikir ve amaçlarını birleştirerek, aynı merkezin içinde, TEK VÜCUT halinde kaynaşır; sonuçta bir VARLIĞIN BİRLİĞİ

(vahdeti vücud) oluşturlar. Karşıklı güçlerini dağıtmadan çoğaltma olanağı bulduklarından, daha mükemmel bir yaşama sahip olurlar. İşte bu nedendir ki, merkeze dairenin odak noktası ve babası denilmektedir.

Dairenin sahip olduğu bu özellik onu bir UYUM (armoni) sembolü yapmıştır. Öte yandan, dairenin zodiak (burçlar çemberi) ta gösterilen gök cisimleri, gezegenlerin gayet dakik olan yıllık dönü hareketleriyle benzerliğinin saptanması, ona uyumla ilgili olan bu yakıştırmayı güçlendirmiş bulunuyor. Bu bakımdan mimari normlar (düzgüler) hep dairenin bölümleri üzerine dayandırılmıştır. Bazı filozof ve teolojyenler (tanrı bilimciler), dairenin kozmik göğün aktivesinin simgelandığını, herşeyin ondan alınıp tüketildiğini özellikle vurgulayarak, onun bir tanrısalığın, yaratıcı'nın sembolü olarak kabul edilmesinde birleşmiş bulunmaktadır.

Daire, antik çağlardan bu yana, baş ve sonu belli olmayan özelliği ve dairesel hareketlerde gözlenen sürekli bir akışı sağladığından, bir ZAMAN SEMBOLÜ olarak da karşımıza çıkıyor. Nitekim zaman, (biri diğerlerine tıpa tıpa eşit olan sürekli ve değişmeyen anlar), olarak tanımlanır. Saatlerin alışılmış olan kadrantları da daire biçimindedir. Eskiden Babil'iler zamanı ölçmek için, daireyi altmışar derecelik altı bölüme ayırmışlardı.

Genellikle eski uygarlıkların, Uzakdoğu ve Selçuklu süsleme sanatında rastladığımız, kuyruğunu ısran yılan - ejder- motifi, sonsuza dek uzanan devirdaim imajını yansıtmak amacını gütmektedir. Hristiyan ikonografisinde daire sonsuzluk anlamını yansıttığı gibi, içiçe çizilmiş üç daire de, Baba, Oğul ve Kutsal ruhu gösterir. Çünkü aynı merkezli daireler insandaki ruhsal gelişmeyi ve ruhun buna tedricen uyumunu ifade etmektedir. Dairenin bu anlamda kullanıldığını ve yorumlandığını Eski Ahit (Tevrat) te rastlanmadığından, daha çok Bizans kökenli olduğu sanılıyor.

Daireyi tanrının her dem ve her yerde hissedilen soluğu gibi tasarlayan ve bu yönden ona saygın bir yer veren ilkel kabileler, büyüsel bir güçle sahip olduğu inancıyla, ateş danslarını ve ateşe tapma törenlerini dairesel bir çevrede yapmaktaydılar.

Dairenin çemberine benzeyen araba tekerleği ve çarkın bulunuşu teknoloji alanında büyük atılımlar ve gelişmelere çığır açmış, zaman ve mesafeler kısaltılmış, insan gücünden önemli bir tasarruf sağlanmıştır. Sivil mimaride dairesel biçimli öğelerin kullanılması, Milattan sonraki, daha gelişmiş bir evrenin ürünü olmuştur. Örneğin Roma hamamlarının (hypo-kaus)

sistemlerindeki küçük sütunlarının yapımında kullanılan tuğla- kiremit matzemeye dairesel şekli verilmesi su buharının dolaşımını kolaylaştırıyordu.

Bir hareket ve canlılık sembolü de olan daire, göçebe toplumların bannaklarının olduğu kadar, ibadet için inşa ettikleri yapılar için planını da etkilemiştir. Kare plan ise daha çok toprağa yerleşmiş olarak yaşamlarını sürdüren toplumların mekanlarında görülmektedir. Dairenin kare ile kombine biçimde uygulandığı mimari yapılarda, manevi yönden bir aşama olduğu kadar, girilen harekette de bir değişimin yansıtılması amaçlanmıştır. Üstünde dairenin bir parçası olan yay (ark) şeklinde mimari bir öge taşıyan kemerli yapıtların KÜP - KUBBE planlı yapılarla benzerliğinden söz etmemiz mümkündür. Zira bu yapıtlarda kare gibi mükemmel olmayandan, veya daireye oranla daha az mükemmel olandan, gelişmişliğe, yüksek, onursal bir yaşam düzeyine geçiş gözlenir. Yüksek duygusu yarattığı için, İslâm mimarisine egemen olan KUBBE- KEMER düşüncesinin bu ürününü klasik tipdeki ZAFER TAKLARI' nda görüyoruz. Üzerlerinde ark taşıyan ve askeri mimari kapsamında etüd edilen bu süslü kemerli yapılarda, sanki dünyadan göğe yükseliş gibi, onursalık aşaması derecelendirilmiş ve somutlandırılmıştır. Özellikle Roma döneminde yaygınlaşmış olan ZAFER TAKLARI kazanan bir zaferin, kenti ziyaret eden önemli bir kişinin, bir imparatorun anısına olduğu gibi, çoğu kez galip kumandanın dönüşte alayıyla birlikte altından geçmesi veya savaşa giden ordunun altından geçerken anınması, ondan güç ve cesaret alması için inşa edilmişlerdir. Bunun yanı sıra zafer takları, ülkeye hizmet verenler, kahramanlar, ilim adamları veya aziz kişiler onuruna da yapılmışlardır. Antalya' daki Hadrien kapısı, Hieropolis Kuzey kapısı, Patara' daki dünyadan göğe yükseliş gibi, onur-sallık aşaması derecelendirilmiş ve somutlandırılmıştır. Roma' nın Likya valisi olan Mettius Modestus onuruna yapılarla, Paris' deki Zafer Takı, ilk akla gelen örneklerdir. Zafer taklarının pilyelerini, başının üstünde taş tutan iki kola benzetenler de var. Kubbe kesttinin izdüşümü olan bir daire, kare içine yerleştirildiği takdirde, maddenin içinde saklı olan tanrısal ateşin kıvılcımını betimler. Nitekim camilerde kubbenin kare bir mekân üzerinde olması böyle bir duygunun oluşmasında etken olabildiği gibi, namaz kılanlar kendilerini gök kubbenin altında başka bir huzur ve güven ortamında hissederler. Öte yandan, mihraba yakın olmakta nasıl cennet kapısına ve imama daha yakın olmak arzu ediliyorsa, kubbe altında namaza durma da tıpkı uluslararası YUVARLAK MASA toplantılarında öngörülen amaçta olduğu gibi, Tanrı katında da eşdeğer ve aynı düzeyde olduklarını ifade eden bir anlam gizlidir diyoruz...

Kâbe küp biçimindedir; hacı adaylarının onun çevresindeki dönüşleri sayısız daireler oluşturur. Mevlevî dervişlerinin sema yaparken izledikleri yol da evren-deki sonsuz dönüşler gibidir.

Başlangıçta da belirttiğimiz gibi dairenin sembolizm dünyasında çeşitli yönere açılan veya bu yönlerden onun gizemli derinliklerine giriş olanağı sağlayan bir hayli kapısı var. Bu kapılar çeşitli yorumsal yaklaşımların yönünü belirlemekteler. Örneğin, dairenin güvencilikle ilgili olan tarafı, ona bir güven sembolü ve muska gözüyle bakılmasına ve daireesel takılar vesair eşyalarda bir KUTSALLIK ve KORUYUCULUK nitelik ve yeteneği bulunduğu kanısının gelenek haline dönüşmesine neden olmuştur. Nitekim, eskiden sefere çıkan askerler evlerinden ayrılırken, yerde çevrelerine bir daire çizmeyi ve elbise ceplerinde, şekli özellikle daireye benzeyen, yüzük, kolye, kemer, taç ve çok sayıda bilezik taşımayı adet haline getirmişlerdi. Bu objelerin onları ölümden koruyacağına ve ruhlarının bedenden ayrılmasını önleyeceğine inanıyorlardı.

Dairenin insan vücudunun çeşitli organlarına estetik bir güzellik veren en yakışır bir form olduğu ileri sürülmektedir.

Göbek kordonunun kesilen yeri, sanki yaşamı, simgeleyen dairenin merkezi gibi kadın ve erkeğin karında hiç bozulmadan kalmaktadır.

Bilindiği üzere, savaş taktikleri arasında ÇEPEÇEVRE SAVUNMA en güven verici bir tertiptir. Şehirleri surlarla çevirmede bu tür bir beklenti amaçlandığı gibi, oradan içeri girenler kendilerini tanrıların koruyuculuğuna sığınmış hissediyorlardı...

İlk surların Mezopotamya'da zengin çiftliklerinin etrafını çevirmeye başlamasıyla oluştuğu sanılıyor...

Evlilik öncesi eşlerin birbirlerine taktıkları yüzük (alyans) halka şeklinde olduğundan, bu gönüllü birleşmede, sadakat kadar, karşılıklı güven duygularının var olduğu, anlamı da bulunur...

Birleşmiş Milletler teşkilatının ve Olimpiyat Oyunlarının bazı bayrak ve sembollerindeki dairelerin içiçe gösterilmesinde, tüm insanların elele, kardeşçe yaşamaları dileği anla-tılmak istenir.

İslâm inançları da daireye büyük bir önem ve özen göstermiştir. Bunun en anlamlı uygulamasını camilere girişin dış ve iç avluların oluşturduğu KUBBE'nin oluşturduğu DAİRESEL planlı bir mekâna yönelik olmasında buluyoruz. Sembolizm prensiplerine göre, kare dünyayı, küre ve onun bir parçası olan daire de göğü simgelemektedir. İbadet, bir açıdan dünyeviliği bırakıp uhreviliğe, (semaviliğe) geçiş olduğuna göre, bu yaklaşım içinde yaptığımız benzetişin kurallara aykırı düşmeyeceğini sanıyoruz. Bu olayın en güzel ve belirgin örneklerinden birinin İstanbul' daki Yavuz Selim Camii olduğunu hatırlatalım...

Dairenin sembolik işlevlerinden türeyen ve bazı temel düşünceleri yansıtan amblemler aşağıda gösterilmiştir:

-Ortasında bir nokta olan daire, MU uygarlığında tanrının gökten bakan gözü olarak kabul edilir. Zaman içinde bu nokta tek tanrı inancının simgesi olmuştur.

-Dünya küresini simgeleyen enine ve dikeye iki eksen üzerinde çizilmiş zaman çemberi.

-Kare içine çizilmiş bir daire. Eski Çin'de hüneseğin (iki cinsiyetlilik) sembolü idi.

-Dünyadaki tanrısal karakteri betimleyen siyah bir orta yuvarlak.

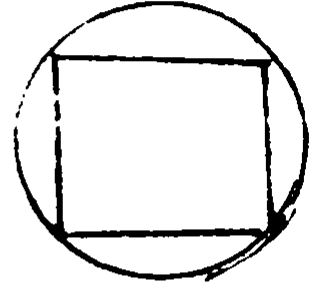
-Rüzgar gülü. Dört ana yön (Doğu, batı, kuzey, güney) ve sayıları gene dört olan tali (ikincil) yönler.

-Zaman çemberi içinde gösterilen ilk Hristiyan (Ortodoks) haçları.

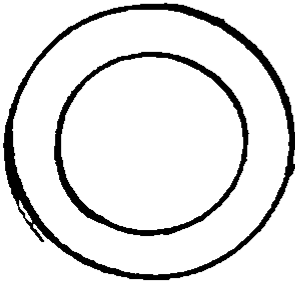
Daire sembolizmi ile ilgili olarak Semboller Ansiklopedisinde şu açıklamaları buluyoruz: Daire en önemli ve yaygın bir geometrik semboldür. Bunun başlıca nedenlerinden birinin, o 'nun güneş ve ay' ı anımsatmasıdır. Platonik filozoflar dairenin MÜKEMMEL' in bir simgesi olduğunu ifade etmişlerdir. Çoğu yerde, mitolojik devrede inşa edilen Apollon tapınakları da daire biçimindeydiler.

Öteden beri mistik çevreler, Tanrı' yı " Merkezi her yerde, ama çemberi hiç bir yerde olmayan bir daire " şeklinde betimlemişlerdir.

Daire ne başı, ne sonu, ne de yön tanımaz. Yıldızların semavi kutup etrafında yapmakta oldukları dönü (dairesel hareket) nedeniyle göğün çadırı, ya da yuvarlak kubbesi olarak kabul edilir. Bu nedendir ki, daire göğü, yani Tanrı' yı ve manevi olan her şeyin göstergesi olmuştur. Aynı zamanda, içinde güneş ışınlarını anımsatan (ispliler) bulunduğundan bir araba tekerliğine ben-zemektedir. Bu yönden daire dinamiklilik, süreklilik ve kararlılık karakterine de sahip oluyor.

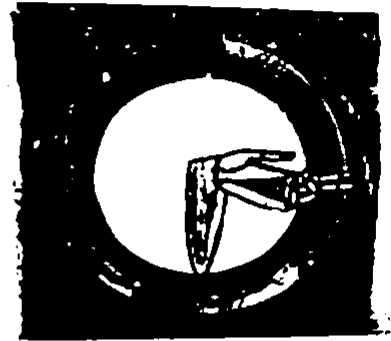

Eski Mısır' da daire şeklinde uçları ipte düğümlenmiş bir ip başka bir yerde de, kuyruğunu ısırarak bir yılan sonsuzluğun sembolü oluyor. (Bkz. Ouroboros) Geleneksel astronomide ise, ortasında bir nokta bulunan daire güneşi betimliyor. Sımyacılıkta ise, güneşle ilintili olan metal, altın olarak kabul edilmiştir. Sihirle ilgili ayinlerde, törenlerde daire daima kötü ruhları defedici bir rol oynamıştır. Bu tür gösterilerde sihirbazın etrafına yerde bir daire çizilmekte, böylece onun ruhlarla konuşurken tehlikelerden korunmasını sağlanmaktaydı.

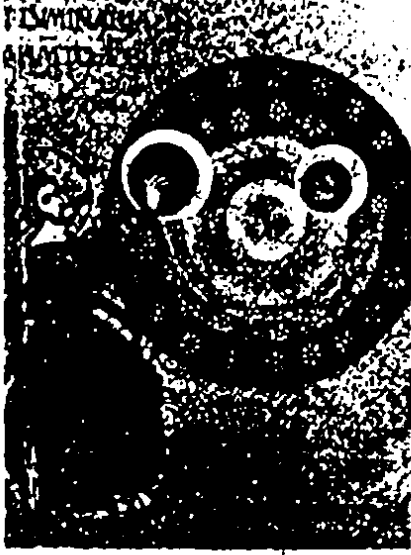
Dairenin karşıtı KARE dir. Kare yer küresini temsil etmekte, aynı zamanda madde ve insan olmaktadır. Sadece geometrik metodlar kullanılarak daireyi eşit

yüzölçümüne sahip KARE şekline çevirme işlemi, yüzyıllardan beri, KÖŞELİ DAİRE atasözüne yol açan bir problem olarak ortada durmaktadır. Bu mesele aynı zamanda, kendi öz varlığını, tanrısal öze çevirmeye çalışan insanoğlunun da çabalarını temsil etmiştir. XVIII. yüzyıla kadar zihinleri işgal eden bu problemin, cetvel ve pergel yardımıyla çözülmesinin imkansız olduğu kanıtlanmıştı. Gene aynı yüzyılda Alman Filozofu Leibniz' e gerçeküstü sayılan keşfettiren ve sımya sembolizminde çok önemli roller oynayan etmen de yine bu problem olmuştur. Eşit alanlar konusunu bir tarafa bırakırsak, ezoterik yorumcular da daire ile kare arasındaki varolan diğer bağlantılarla da ilgilenmişlerdir. Onlara göre kare içine sığdırılmış daire, maddesel zafın içine, görünen varlığın DÖRT ELEMANINI canlandırmak için gelip yerleşmiş ilâhi kıvılcımın sembolü olur. (Bkz. Daire, çember.) Bunun yanında, daire içine sığdırılmış kare ise gözle görünenin,

TANRININ ELİ
pergel (XX.yy, fresk)

kendisini her yönden çeviren sonsuzluk içindeki yerini ve anlamını bulmaya yönelik bir özlemi ifade eder.

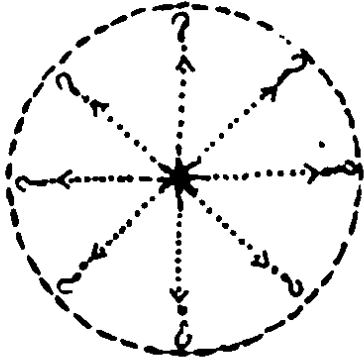
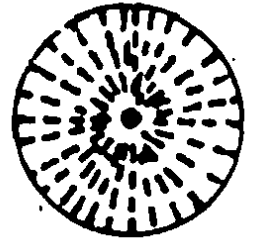
Tanrı dünyayı
ve yıldızları
yarattı(mozaiik)

Hristiyan İkonografisinde hâleler genellikle DAİRE şeklinde gösterilmişlerdir. Keza, ilâhi yaratılış' ın başlangıcı da konsantrik (aynı merkezli) daireler halinde betimlenmiştir. Burada, dünyayı temsil eden daire içine ise, insan en son yerleşen olmuştur. XIII.yüzyıl moralistlerine göre, Tanrı bu daireleri pergel yardımıyla çizmiştir. Burada pergel, daire merkezlerini doğaüstü biçimde tepeden inerek delen bir el olarak betimlenmiştir.

Daire diğer uygarlıklarda da başka anlamlar taşıyan bir semboldür. Örneğin, bazı kıvılcıllı kabilelerinde " büyük ruhun kozmik görüntüsüdür.", çünkü, yerdeki bir gözlemciye göre ay, güneş ve yıldızların yörüngeleriyle doğada büyüyen her şey daima bir daire çizmektedir.

MERKEZ

Daire, haç ve kareyle birlikte dört temel sembolden biridir. Her şeyden önce PRENSİP' i yansıtır. Yani ana kaynak, köken ve mutlak olan gerçektir; Merkezlerin merkezi ancak Tanrı olabilir. Kürelerin kutupları, Tanrı Katı diye nitelediğimiz merkezde uyum içinde bulunmaktadır. Hem her yerde hazır ve nazır oluşu (kudreti bakımından) , hem de hiçbir yerde varolmaması (zâtı bakımından) nedeniyle, O hem her yerde olan, fakat herşeyi

içine alan, çemberi hiçbir yerde alamayan, veya çemberi sınırlanamayan bir küredir. O' nun varlığı evrensel ve sınırsızdır, yaratığın görünmeyen deruni merkezinde ve de zamandan ve mekândan ARINMIŞ bir haldedir...

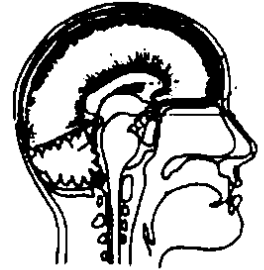
İlâhi olan bu kudretin belirtilerine her baktığımız yerde tanık olmaktadır. Ama, sahibinden, zatından söz edebilmek hiçbir yara-

tlmışın haddi olamadığı gibi, mümkün de değildir. Bir hak aşığının, "Nereye baksam hep Tanrının bana baktığını hissediyorum !" mealindeki sözünde ifade edilmek istenilen sezgi işte bu durumdur...

Tanrı, bir kürenin merkezine yerleşmiş ve kudret kürenin her bir yanını doldurmuş olduğundan, o kürenin içindeki her noktayı bilicidir, merkezden kürenin her yanını aynı anda görebilen ve her şeyi bilebilendir...

Şayet merkez, bünyesinde birtakım zıtlıkların uyum içinde bulunduklarını ifade eder, özellikle bir mekân gibi imgelenir ve tasarımlanırsa, o aynı zamanda bir dinamik yoğunluk odağı olacaktır. Şu halde Tanrı Katı da bu karşıt güçlerin yoğunlaşmış halde bir arada varolduğu, enerjinin en üst düzeyde yoğunlaştığı mekândır. Bu durum, yaratıkların çeşitli kademelerinde görülen durumun tamamen tersidir.

Merkez yönetimle ilgili, yetkili ve sorumlu olan kimsenin bulunduğu yerdir. Tüm kararlar orada alınır, emir ve istekler o noktadan yayınlanır. İnsanın merkezi ise beynidir; iradenin (iradei cüziye) 'nin oluştuğu organdır. Tüm organları, aksiyonları o ve ona bağlı olan diğer merkezler yönetirler. Ancak bazı sistemler, bitkisel hayatta olduğu gibi, ancak bir süre canlılıklarının sürdürebilirler; merkezless kalışları uzun sürerse, sonuçta onlar da yaşamlarını kesinlikle yitirir ve göçer giderler.

Dünyanın merkezi mitolojide çoğu kez yüksek olan bir yerde varsayılır. Bunlar, dağ, tepe, ağaç veya OMFALOS olabildiği gibi, tüm kutsal şehirlere de dünyanın merkezi denildiği olmuştur. Bu merkez şayet gökte tekse, yerde tek değildir. " Her toplum ve hatta her insan dünyanın merkezine sahiptir. " şeklinde gayet soyut ve felsefi bir görüş ortaya atılıyorsa da, gerçekte normal boyutlardaki insanın üreme organı vücutta, ayak arasındaki kısmın yukarı ortasında yer almıştır.

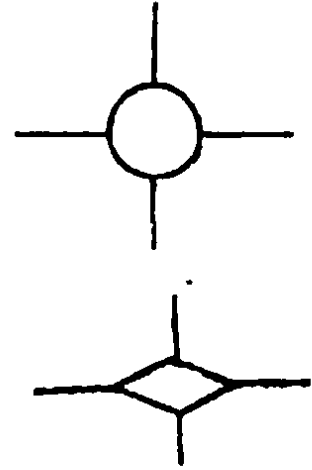
Grekler bu merkezin Delfe' 'deki tapınakta Apollon'un Pyton yılanını öldürdüğü yere dikilen Omfalos olduğunu söylerler. Aslında beyaz bir taş olan Omfalos dünyanın olduğu kadar, tüm evrenin de merkeziydi. Çünkü bu taş canlıların yaşadığı yeryüzü, ölümlerin yeraltı dünyası ve tanrılarla sürekli ilişkide bulunuyordu.

Homer' e göre, peri ve kraliçe Calypso' nun Ulysse' yi fırtınadan kurtarıp yedi yıl alıkoyduğu ada Ege denizindeki Ogygie adasıdır. Samaritenliler için Garizim dağı bu anlamda kutsal sayılıyordu. Kuzey Filistin'deki Thabor dağı

(561 m.) İsa'nın üzerine çıkıp (şekil değiştirdiği) olayın geçtiği yerdir. Bu dağın ismi GÖBEK anlamına gelen (Tabur) sözcüğünden türemiştir. Sinon dağındaki Hz.Süleyman tapınağına da dünyanın göbeği deniliyordu. İstanbul Ayasofya Kilisesinde Bizans imparatorlarının taç giyme törenlerinin yapıldığı yerdeki yuvarlak taşın adı Omfalos'tur.

Merkez, biyolojik gıdanın anne karnından aktığı gibi, mistik gıdanın da o yerden kay-naklanması nedeniyle maddesel ve ruhsal anlamları içermektedir. Merkez aynı zamanda devleti kuran bir organizatör ve iktidar olduğundan, ortasında daire veya eşkenar dörtgen bulunan haç ve mühürler ikonografide, iktidar ve egemenliği simgelemişlerdir.

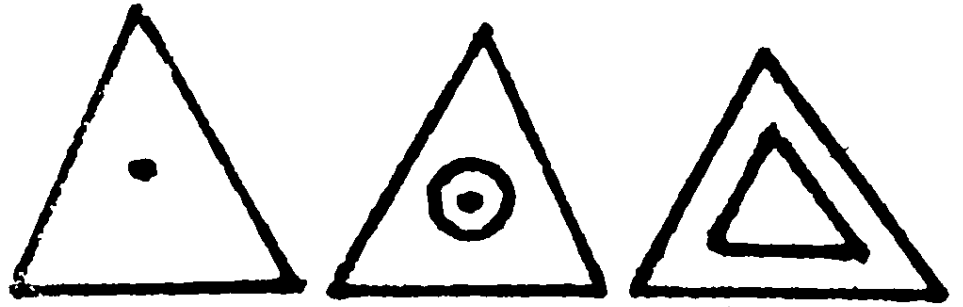
Sonuç olarak, 'sembolizm' de merkez, basit anlamda statik pozisyon gibi tasarımılanacak bir algı değildir. Orası, hareketin Bir ve Tek'den, kesrete (çokluğa) doğru, içten dışa doğru, tecelli etmeyenden tecelli edene, öncesiz ve sonsuz olandan gelip-geçici (fani) olana doğru fırlayıp yayıldığı, birlik ve tekliğe ulaşma amacına yönelik olan, her türlü geri dönüş ve asla yöneliş tarzının, madde ile temasa geçmeden önce olduğu gibi, bir araya gelip bir bütün oluşturduğu ODAK'tır.

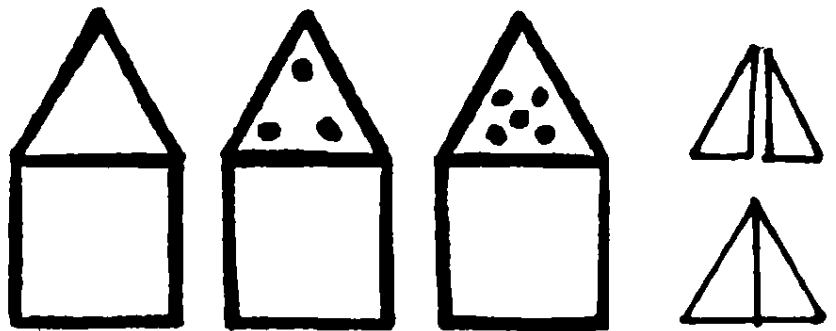
ÜÇGEN

Yaklaşık 50.000 yıllık bir geçmişe sahip olan bu geometrik şekil, daire ve kare gibi, din eğitimiye yardımcı ilk semboller arasında yer almıştır. Diğer şekilleri incelerken tekrar değineceğimiz gibi, geometrik biçimlerin, onları oluşturan sayıların sembolizmiyle yakın ilişkileri bulunmaktadır. Bu bakımdan üçgeni de incelerken (3) sayısı için yapılan yorumsal açıklamalara tekrara baş vurmamız da gerektir. Üçgen, geometrik alanların İLK ve BASİT ve diğerlerine oranla en az gelişmiş olanıdır. Nasıl ki, bir alanı elde edebilmek için uzaydaki farklı üç noktadan ancak bir düzlem geçiyorsa, üçgen için de üç doğru yeterlidir. Sonuçta üçgen (3) sayısının yegâne ürünü olur. Bundan sonra gelenler, çeşitli dörtgenler, kare, beşgen, altıgen, sekizgen... ve nihayet daire, bu gelişme tablosunun en mükemmel zirvesinde yerini alırlar.

Bir eşkenar üçgende tabanın genişliği, yukarı çıktıkça gittikçe daralmakta ve tepe noktasına gelindiğinde, sıfır olmaktadır. İşte bu görünümüyle üçgen, insanda, oturganlık, sağlamlık, denge ve özellikle, YÜKSELİŞ algısı yaratmaktadır. Üçgenin nüvesinde mutlak bir DENGİ unsurunun varoluşunu şu basit uygulamada gözleyebiliyoruz. Üç ayaklı bir masayı, sephayı, bir ayağı kısa da olsa , nereye koyarsak koyalım, üç ayağıda yere değer ama durum dört ayaklı için aynı değildir. Keza, uçakların iniş tatamlarında üç tekerlek butunur...Mısır piramitlerinin plan olarak bazını oluşturan eşkenar üçgen, dinsel açıdan, ilâhî üçleme (trinite) yi ve göğe yüceltme arzusunun bir göstergesi olduğu gibi, diğer yünden toplumu oluşturan bireyler arasında varolan bir hiyerarşi (aşama, düzen ve arası) nın en belirgin simgesi olmuştur. Toplumsal yaşantılarda gözlemlendiği gibi, kalitesiz veya önemsiz olduklarından pek fazla tanınmayan kişiler, kalite ve önem kazandıkça, hemen herkes tarafından bilinmekte, fakat üçgendeki gibi geniş tabanda yaşayanlara oranla, tepe noktasına yaklaştıkça gittikçe sayıları azalarak daha sonra üçgenin altındakileri otortteleri altına alan başkan, yönetici, lider, şef, kral, imparator...gibi sıfatlar almış ve almak tadırlar...

Eski Yunandan başlayıp Roma'da da bir süre devam eden ilk yerleşimler, topografik olarak üçgen görünümli AKRO-POL' lerde kurulmuştur. Kenti yönetenler ve diğer önemli kişiler, güvenlikleri bakımından da bu tepelerin en üst kesiminde, halkın tanrı ve hayvancılıkla uğraşan kesimi ise bu tepenin eteklerinde oturuyorlardı. Ama günümüzde, büyük kentlerin uzak banliyö çevresindeki

ZORUNLU YERLEŞİM de bu hiyerarşinin tersine döndüğünü açıkça

görmektediriz... MU uygarlığından Hristiyanlığa kadar hemen hemen tüm toplumların dinsel inançları doğrultusunda, üçgen sezdirme (İma) yoluyla anlatım ve eğitim için başlıca araçlardan biri olma işlevini sürdürmüştür. Tüm bunlara egemen olan ve temel teşkil eden düşürme, tepe noktası yukarıda bulunan bir eşkenar üçgenin, herşeyden önce, GÖĞÜ sembolize etmesinden kaynaklanıyordu. Mademki tanrılar (İlâhlar) gökte oturuyorlar, o halde üçgende de bir tanrısalık bulunmalıydı. Nitekim, sözü edilen bu en eski uygarlığın kalıntılarından ele geçen tabletlerdeki eşkenar üçgenlerin içine çizilmiş bir nokta veya dairenin, tanrıyı yani yaratıcıyı ve onun her şeyi görebilen gözü anlamına geldiği, yargısına varılmıştır.

Ancak MU' da bazen bu üçgenlerin, birbirinden dar boğazlarla ayrılmış bir anakara ve iki adadan ibaret olduğunu göstermek, yani ülkelerinin denizin altında kalmadan önceki konumunu göstermek amacıyla da çizildiği sanılmaktadır. Üçgen şeklindeki diğer sembollerin açıklamaları da şöyle yapılıyor,

İç içe iki eşkenar üçgen : Göğün içinde İlâhi üçleme

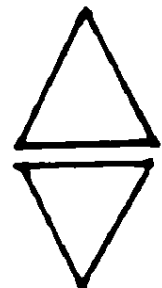
Beş nokta veya yıldızlı üçgen : Tanrı ve onun kumandasında bulunan dört yaratıcı güç : Hava, ateş , su ve toprak

Kare üzerine konulmuş bir eşkenar üçgen: Dünya üzerinde tanrısalık veya cennet .

Kare üzerine konulmuş ve göğü simgeleyen eşkenar üçgen içindeki 3 yıldız : Tanrısal üçleme' nin (Trinite) 3 üyesi

Platon İnsanın bir dik üçgen olduğunu ileri sürüyor. Ona göre, eşkenar üçgen tanrısalığın olduğu kadar, uyum, orantı ve bir denge göstericisidir. Madem ki nesiller, insanlar arasındaki bölünmeler ve bir denge kaybı sonucu, ortaya çıkıyor, o halde insan da tanrısalık karakteri olan eşkenar üçgenin ikiye bölünmesinden doğar ve bir dik üçgen olur...

Yunan alfabesinin dördüncü harfi olan DELTA eşkenar üçgene benzer. Delta, Akatça 'DALTO' da türemiştir. Bazı nehirlerin denize döküldüğü ve coğrafyada delta olarak adlandırılan bu yer, genellikle üçgen biçiminde oluşmaktadır. Bu bakımdan deltalar, nehirlerin denize ,yani insanın kar-şısında dünyaya açılan o MAVİ KAPİ ya açılan KUTSAL KAPISI olarak nitelenirler. (Ana rahminden yaşama çıkış kapısı) (Bkz. KAPİ)

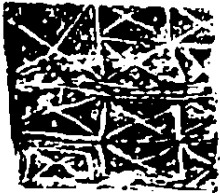
Öte yandan, tepe noktası yukarıda olan üçgenin ERKEKLİK prensibini, aktif oluşu, ateşi ve İsa'nın tanrısallık niteliğini, tepe noktası aşağıdaki ters üçgenin ise DIŞILIK prensibi yanı sıra pasifliği, ana rahmini, suyu, toprağı, mağarayı, insan kalbini ve nihayet gölgeleri suya düşen dağlarda olduğu gibi, bu tanrısallığın suda fiziksel olarak yansıması olduğu ileri sürülüyor. Diğer bir deyişle, tepe noktası aşağıda olan üçgen için, O' nun tanrısallığının yansıdığı, insani niteliği ve görünümüdür deniliyor.

Ölçü geometri bilimi sanatçının en büyük yardımcısıdır.

Bunlardan yararlanmadan bir sanat yaptığını ortaya koymak olanaksızdır. İşte bu bakımdan üçgen, özellikle Avrupa sanatında en benimsenen bir biçim olmuştur. Çünkü üçgen herşeyden önce sağlamlığı, duruluğu ve bir YÜKSELİŞ il yansıtmaktadır. Orta çağın ünlü bazı yağlı boya tablolarında, örneğin Rafael'in Kutsal Aile'si Leonard de Vinci'nin Meryem ve Çocuk yapıtlarında gözlemlendiği gibi, figürler hep üçgen bir düzlem içinde bulunurlar. Aşağıda KONİ'nin açıklamasında tekrar değinileceği gibi DİNSEL MİMARİ öğelerinde, amaçlanan estetik görünümün yanı sıra, üçgenin sembolik anlamını yansıtan ÜÇGEN PROFİL'in egemen olduğu sezilir.

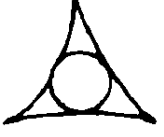

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde, bir Çatalhöyük evinin rekonstrüksiyonu var. Bu evin duvar süslemeleri arasında, daha çok siyah ve kırmızı boya kullanılarak çizilmiş motiflerin üçgen şeklinde olup içlerinde ayrıca birer nokta bulunmasının bir amaca yönelik olduğundan şüphe etmiyoruz. Bu üçgenlerin alışılmış kilim motiflerine benzediği ve böylece kilimin duvardan yere indiğini düşünmek ise ayrı bir tartışma konusudur...

Bazı yazarların ifade ettiklerine göre üçgen, Afrodit, Artemis, Asurluların, İstar' ı gibi, daha çok aşk ve bereket tanrıçalarına yakıştırılan bir dişilik sembolü ve belki de aya tapınmanın bir göstergesi olmuştur. Nitekim aynı müzede sergilenen ve bir Hitit tanrıçasına ait olduğu ileri sürülen, elektümden yapılmış idol'deki cinsel organın yeri, bir ters üçgen veya KUTSAL KAPI sembolü olan ters DELTA ile belirlenmiştir. İlginç bir örnektir.

Kaza ve nazardan korunmak amacıyla, içine duaların yazıldığı **MUSKA'** ların genellikle üçgen biçiminde olmaları da dikkat çekicidir. Zerdüşt rahipleri başlarına üçgen şeklinde bir türban (başörtüsü) sarmaktaydılar.

Camilerimizin bazılarında, kubbe ile piyeler (ayaklar) arasında bir geçiş ögesi işlevini gören pantanifilerde, Kuran ayetleri üçgen içinde bulunan bir daire içine yazılmışlardır. Estetik kurallarının yanı sıra, üçgen- daire kompozisyonunun bu görünümü insanda, mükemmelle mükemmel olmayan, her kim ve ne olursa olsun, ora da Tanrının evinde ve huzurunda, her yönden tek vücut ve eşit olduklarını hatırlatmak istercesine bir izlenim yaratıyor...

Yukarıdaki açıklamamızda üçgenin, şematik olarak, insan kalbini de simgelediğine işaret etmiştik. Mısır hiyeroglifisinde de (vazo) figürü kalp anlamına geliyordu. Vazo ters üçgeni andırır ve alıcı ve kabul edici (reseptif) bir işlev yapar. Bu bakımdan dişilik prensibiyle özdeşleştirilir. Kalbe gelince, o da duygusal açıdan dişi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, hayal gücü oranında, üçgende varsayılan kutsallığın şu veya bu şekilde diğer objelerde yansıyan belirtilerini keşfedip değerlendirilmenin mümkün olduğunu söylemekte yetti-neceğiz...

Üçgen sembolizmine ilişkin olan aşağıdaki açıklama Resit ERGENER' den alınmıştır :

" Çatalhöyük' deki ev rekonstrüksiyonun duvarlarındaki bir başka fresk, kırmızı ve siyah renkli, içiçe geçmiş üçgenleri gösteriyor. Bunlar, belki insan eliyle yapılmış, bilinen en eski üçgenler. Üçgenlere, daha eski çağlarda da rastlanıyordu. Çatalhöyük' den yaklaşık 13.000 yıl önce, Fransa'da yaşayan insan topluluklarının kalıntıları arasında, Cowrie adı verilen üçgen biçimindeki deniz kabuklarına rastlandı. Bu kabuklar, Akdeniz' den Fransa' nın iç kesimlerindeki Dordogne' a getirilecek denli değerliydi. Çünkü, bu kabukların biçimi, kadın üreme organının dış görünümüne benziyordu ve bu yüzden, doğurganlığı arttırdıklarına inanılıyordu.

Anadolu Uygarlıklar Müzesi'nde çok sayıda tanrıça yantısının üzerinde, üreme organının yeri, üçgenle belirtilmiştir.

Pek çok uygarlıkta insanlar, Hristiyanlar'ın bugünkü haça taptıktan gibi, üçgene tapmışlar. Üçgen, Mısır hiyerogliflerinde, kadını simgeliyordu. Çingeneler, anavatanları Hindistan'dan getirdikleri bu simgeye, aynı anlamı verirdiler. Eski Yunan'da, bir üçgenle gösterilen delta harfinin anlamı, <Kutsal Kapı>ydı.

Eski Yunan'da, Minos kökenli Demeter tapımında rahibeler, eteklerini kaldırarak üreme organlarını gösterdikleri törenlere katılırdı. Oysa, daha sonraki yüzyıllarda, örneğin (Ayasofya'yı yıklatan) Bizans İmparatoru Jüstinyen'in eşi Teodora'nın ziyafetlerde eteğini kaldırarak bedenini sergilemesi, ahlaksızlık olarak nitelendirilecekti. Arap gezgini İbn-i Fadlan ise, Oğuz Türkleri'nin kadınlarının, herkesin ortasında edep yerlerini açıp kaşınmalarını, ayıp olmadığını anlatır.

Anadolu'da kadınlar, dillerinin gerçekleşmesi için yazdıktan muskaları, üçgen biçiminde kutularda taşırlar. Pek çok Osmanlı ve Selçuklu yapısının kapısı, üç küre kabartmasıyla süsüdür. Masallar, gökten üç elma düşmesiyle başlar. Tarih'in ilk güzellik yarışması, Çanakkale'nin güneyinde, İda Dağı'nda gerçekleşti ve burada üç tanrıça yarıştı: Güzel Afrodit, ana Hera ve bakire Athena. İda Dağı'nın Türkçe adı, Kaz Dağı'dır. Dağa bu adı, göçebe Çepni aşiretinin verdiği söylenir. Çepniler, diğer göçerler gibi hayvanlarını otlatabilecekleri otlakların izinde değildi; kendi gizli ritüelleri, çevrelerinde yaşayanlarca anlaşılınca göç ederlerdi. İda Dağı'na Kaz Dağı adını vermelerinin nedeni, kazların ayaklarının da üç çatallı olmasıydı.

Çepniler, omuzlarında ve bellerine taktıkları kısa önlüklerin üzerinde, birer kaz ayağı resmi taşırlardı.

Çoğu yerde, Meryem'in üzerinde, biri alınında, diğer ikisi omuzlarında olmak üzere, 3 yıldız vardır. Kariyede de görüldüğü gibi bu yıldızlar onun 3 özelliğini simgeler: Bakire, anne ve kadın."

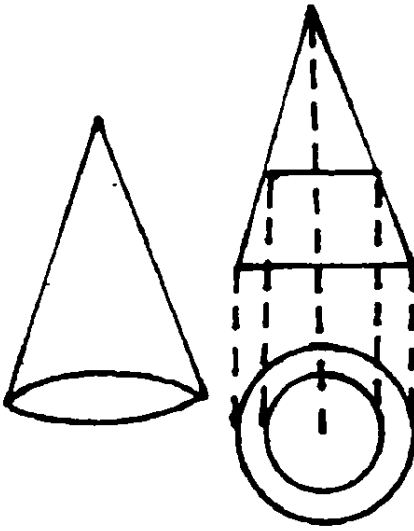
Masonik düşüncede genel olarak üçgenin insanları aydınlatan, bilimin, gözün ve bilgeliğin simgesi olduğu kabul edilir.

Eşkenar üçgen bütün üçlü Masonik değerlerin simgesidir. Bu üçgenin 3 kenarı ÖZGÜRLÜK, EŞİTLİK ve KARDEŞLİK simgeler. Üçgenin uçları ise GEÇMİŞ'in BUGÜN'ün ve GELECEĞİN simgesidir. Açılar ise, aklı, gücü (eylemi) ve güzelliğin göstergesidir.

İçinde göz bulunan eşkenar üçgen sonsuzluğun simgesi olmuştur.

KONİ

Daire bir kaide üzerine oturtulmuş üçgen profilli bir hacim. Bu görünümü ile koni, hem üçgen, hem de daire sembolizmi kapsamına giren ortak algılanmalara neden oluyor. Mitolojide, Asurluların İsthar ve Yunanlıların AFRODİT ile özdeşleştirilen Canaen'li aşk ve bereket tanrıçası olan ASTARIA'nın sembolü olmuştur. Kadın cinsel organına benzetildiğinden dışılıkta ilgili prensipleri yansıttığı ileri sürülmekteydi.

Piramidal adı verilen bu duruş dünyanın hemen her yerinde daha çok dinsel dinsel amaçlı yapılarda ağırlıklı olarak, göze çarpmaktadır..

Dünya folkloründe, dinin temellerini araştırmakta tanınan ünlü folklorist ve tarihçi İskoçyalı Frazer (1854 -1941), koni ile piramit arasında sembolik bir yakınlık olduğunu ve kule şeklindeki yapıların önce ve özellikle Babil kulesi ve Mezopotamya'daki ZİGGURA adı verilen tapınakların planından esinlendiğini ileri sürüyor.

Daha sonraki aşamada, Pekin gök tapınağı, Mısır piramitleri, tûmûlûster, kümbetler ve nihayet minare kûlahları...kendi evrelerinde gelenekleşerek yapılaşıyorlar. Hatta, mevlit şekerlerinin bile kûlah dediğimiz konik torbalar içine konulması, pratikliğin yanı sıra , aynı düşüncenin çağrışımını yaptırmakta...

Özellikle piramidal yapıtların sembolik anlamları üzerinde dinsel bir yaklaşımla yapılan açıklamalar ise şöyle:

Daire hayatın, üçgen ise aşamalı bir şekilde tırmanarak bir yere ulaşmak girişiminin somut göstergesidir. Bu girişim zirveye yaklaştıkça sivrileşmekte ve bir yerde bitip tekdeşerek, sonuçlanmaktadır. Diğer bir deyişle bu olgu, madde gelişiminin ruha doğru kademe kademe yükselip tekrar TEK'e dönüşü olduğu gibi, hayatın içinden (daireden), o hayatı bağışlayana kavuşma arzusunun bir görüntüsüdür.

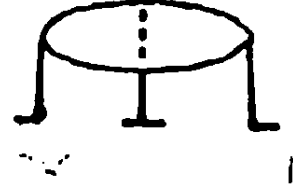
Yukarıda sözünü ettiğimiz ZİGGURA'ların yükseklikleri 100 m.'yi bulmakta ve yukarı çıktıkça darlaşan yedi kattan oluşmaktaydı. Göğün katlarının sayısını ve bilinen yedi gezegeni simgeleyen katların her birine ayrı bir renk verilmişti.

Bunlar, başta güneş olmak üzere, Satürn, Jüpiter, Merkür, Venüs, Mars ve Ay'a ait olan renklerde. Asurluların inançlarını yansıtan ve tanrıların yeryüzüne inmelerini ve ölü ruhlarının göğe çıkışlarını kolaylaştırmak için inşa edilen bu tapınakta, (gökle yeri birleştiren ev) denilmekteydi.

ÜÇ AYAK = SEHPA

Farsça (Se) 3, (pa) ise ayak demektir. Bu araç mitolojide üç sayısı nedeniyle daima bir dengeyi yansıtmış ve ateşle göğün bir görüntüsü olmuştur. Güneşe tapınılan devirlerde, özellikle Delfe'deki Apollon kültünün geçerli olduğu tapınakta, kâhinler (biliciler) kehanetlerini hep üç ayağı olan bir araç üzerinde yapmaktaydılar. Önce bu tapınağın önüne dikilen ünlü Yılanlı Sütun'u oluşturan 3 yılanbaşının üstünde altın bir kazana desteklik yapıyordu.

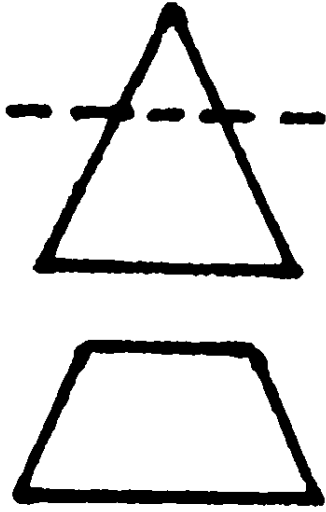
Sehpa'nın ziyafetlerde davetlilerin kupalarına şarap dökmek için yeğlenen bir araç olduğundan, hatta Efes Küretler Caddesinden bir onur anıtı olarak dikilmiş bir sehpanın varlığından da söz edilmektedir.

Yemek pişirmek ve su ısıtmak için, tencere ve kazanlar eskiden SACAYAĞI denilen ve ayakları mangal külüne sokulan bu sephalar üzerine konulurdu. Yakın zamana kadar evlerimizde kullanılan sacayakları önemli ve yararlı eşyalar arasında yer almıştır. Sacayak hiç bir zaman ters çevrilmez ve başkalarına ödünç verilmezdi... Bu araç Anadoludaki anaerkil toplumun uzantısı olan yemek ve ateş geleneği ile ilgili.. her ikisinde kadın'a özgül...

YAMUK (TRAPEZ)

Biçimsel olarak boğa ve öküzün başı ile özleştirilmekte, ayrıca adak kurbanına ilişkin bazı çağrışımlara neden olmaktadır. Öte yandan yamuk, baş tarafı kesilmiş bir üçgen görünümü verdiğinden, yarım kalmışlık, düzensizlik veya başsızsızlık izlenimi yaratır. Bu açıdan, gelişme aşamasında iken

saptırılmış, bloke edilmiş veya sakatlanmış bir iş ya da olayın simgesi olarak benimsenir. Tüm bu gözlemler onun yerini fiziki plandan psişik (ruhsal) plana aktararak, canlılığın dinamizmini etkileyen bir güçlük, engel (handikap) olarak değerlendiriyor. Bu yönden bir yaklaşımda bulunan yorumcular, yamuğun şeklini bir salon jimnastik aracı olan trapeza benzetmekte ve onda harekete davet- çağrı niteliğinin var olduğunu ileri sürmektedirler.

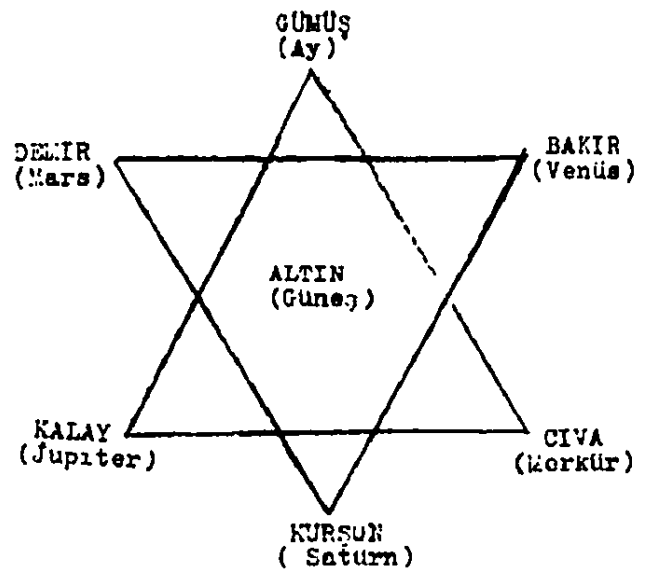
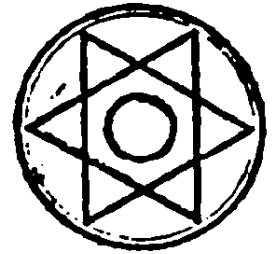
Göreme' deki Tokalı Kilise' ye, XIII. Yüzyıl da genişletilerek, yamuk biçimi verilmiştir. Ayrıca bu bölmede tanrısallık (divinite) rengi olan Lacvert'in hakim olmasına özen gösterildiğini sanıyoruz. IX.yy. yapısı olan ön kısımda ise hūmanite' yi yansıtan (purpa) rengi nin hakim olduğunu gözüküyor...

SALOMON' UN MÜHÜRÜ

MAGEN DAVID

(DAVİT' IN KALKANI)

İsrail Kralı Davit' in oğlu olan Süleyman peygamber, M.Ö.X.yüzyılda yaşamış ve Kudüs' teki büyük tapınağı inşa ettirmiştir. Evrensel boyutlarda tanınan bu mühüre, biçimsel olarak ligiñ bazı sembolik anlatımları içerdüğinden, kısaca değinmekte yarar görüyoruz. Mühür altında, ters olarak yerleştirilmiş iki eşkenar üçgenden oluşup, altı kollu ve uçlu bir yıldız görünümüyle batını düşüncenin gerçek bir toplamını yansıtmaktadır. İçerdiği **DÖRT TEMEL ELEMEN**' dan tepesi noktası yukarıda olan üçgen **ATEŞ** ' i, tepesi noktası aşağıda olan **SU** ' yu, su üçgenin taban kenarı ile kesilen ateş üçgeni **HAVA** ' yı, ateş üçgeninin taban kenarı ile kesilen su üçgeni ise **TOPRAĞI** göstermektedir. Tüm bunların bir altıgen içinde birleşmeleri ise evreni oluşturan elementlerin uyum ve beraberliğini dile getirmektedir. Öte yandan, her iki üçgenin taban kenarlarının uçlarına

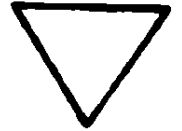
yerleştirilen ve maddenin dört özelliğini oluşturan (sıcak-kuru, soğuk-yaş) durumları, dünyayı oluşturan ve sayıları gene dört olan hava, ateş, su ve toprak elementlerinin bulundukları yerlerde de uyum sağlıyor.

Görüldüğü gibi ateş üçgeni, yukarıya yöneliktir. Çünkü alev hep yukarı çıkmak ister. Su Üçgeni ise, suyun dökülmek istediği yöne bakar, ateşi keserek onu söndürür. Ateş sıcakta kuruyu, su yağla soğuğu, toprak soğukta kuru, hava ise yağla sıcak arasındadır. Sonuçta bu birleşimlerin değişmeye uğramaları, maddi yaratıkların da çeşitlenmelerine neden olmaktadır. Bu bakımdan Salomon' un mühürü, evrendeki karşıtların, zıtlıkların, kozmik birliğin ve onun akı almaz ve karmakarışık ifadesinin bir sentezi olarak kabul ediliyor.

Bu sembol, gene batını geleneklere göre, madenlerin toplamı anlamındaki yedi TEMEL MADENİ ve göğün bütünlüğünü ifade eden ve sayısı gene yedi olan GEZEĞEN' i de içinde saklamaktadır. Şekilde görüldüğü gibi, tam ortada altın ve Güneş, en üstte gümüş ve ay, altta kurşun ve Satürn, sağ yukarıda bakır ve Venüs, sağ aşağıda cıva ve Merkür, sol tarafın uçlarında ise (demir-Mars) ve (kalay-

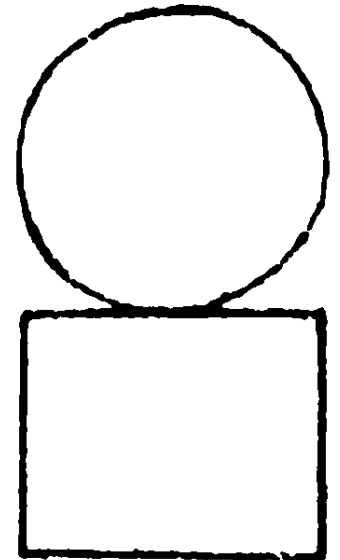
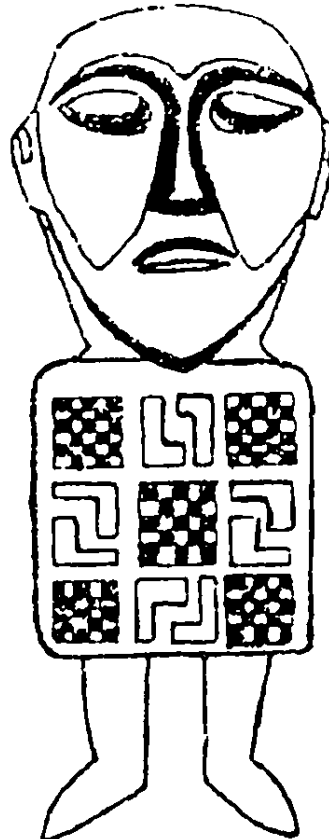

Erkek
Ateş-Alev
(çıkar)

Su
(dökülür)

Jüpiter) çiftleri yer alıyorlar.

Çeşitli yorumsal açıklamalara yol açan bu düzendeki faktörlerin seçiminde maddi plandan manevi plana geçiş olduğu kadar, erkek ve dişilik prensiplerinin bir kaynaşması ve tam olmayandan tam ve mükemmel olana doğru sürüp giden bir gelişiminin

Norveç, Bergen Üniversitesi Tarih Müzesi'ndeki bu emaye bronz heykel, antik çağlarda yapılmış olup, daire ile antidinamik kare ile sembolleştirilen insan figürünü yansıtır.

varlığını hatırlatmak amacının rol oynadığını sanmaktayız.

KARE

Sembolik lisanın en çok başvurduğu evrensel nitelikte geometrik figürlerden biridir. Semboller sözlüğündeki anlamlarının en başında, onun YER KÜRESİ ile eşdeğer olduğu, yer alıyor. Zira dünya, HAVA, ATEŞ, SU ve TOPRAĞIN, birbirlerini izleyen etkilene ve birleşmelerinin bir ürünü olmuştur. Karenin kenarları işte bu dört yaratıcı faktörü simgelemektedir. Kare, dört tarafı sanki demir bir çerçeve ile sabitleştirilmiş gibi görünüm verdiğinden, ANTI DİNAMİK bir figür olarak, duruculuk, durgunluk, kararlılık, sağlamlık... ve güven verici bir algılanmaya neden olur. Bu yönüyle diğer köşeli ve kırık doğrulardan oluşmuş geometrik alanlara benzerliği ve hareketteki bir duraklama söz konusudur. Dairesel biçim ve düzenler ise hareketi kolaylaştırırlar, daha çok geçicilik ve zamanla ilgili bir kavramı içerirler. Nitekim göçebe kabilelerin geçici olan yerleşim bölgeleri, hatta çadırlarının biçiminde görüldüğü gibi, askeri kamplar, orduçahların yerleşim planları daha çok dairesel olmuştur.

Öte yandan birçok kutsal yer ve alanlarda, sürekliliğin olması istercesine, çoğu kez dörtgen bir şemanın egemen olduğu görülmektedir. Nitekim Avrupada, XII : XIII. Yüzyıllara kadar inşa edilen kiliseler kare veya dikdörtgen planlıdır. Keza sunaklar, tapınaklar ve kutsal sayılan şehirlerin mümkün olduğu kadar daire içine yerleştirilmiş bir kareye benzemesine özen gösterilmiştir. Kare plan kimi yerde kapalı bir döl yatağı veya bir mezar olarakta betimlenmiştir. Bu nedenle olmalıdır ki, Roma ve Konstantinapolis halkavari tepeler üzerine inşa edilmişlerdir...

Dört sayısının egemen olduğu karenin Dört başı mamur ve " Dört dörtlük bir iş " gibi deyimlerle erekenen, gelişmişlik ve mükemmeliyete özgül bir anlamı olduğunu açıkça görmekteyiz. Bir başka açıdan, kare insan vücudunun fiziki görünümüyle de özdeşleştiriliyor. Bu görüş Bergen (Norveç) Üniversitesi tarih müzesindeki resmi görülen bronz bir heykelin biçim ve desenlerinin incelenmesi sonucu ortaya sürülmüştür. Bu konuda yapılan açıklamaya göre, ön yüzü resimlenen bu heykelin, içine yerleştirilen dama tahtası ve gönyelerle şekillendirilen küp biçimindeki gövdesi maddesel dünya olup, orada yaratılmış

olan insana ait yaşamın, gene onun altına çizilen yazıyla, zaman ve mekân içinde sınırlanmış olduğu, anlatılmak istenmiştir. Başın oval, kaşların yay şeklinde eğildiği, dudakların hilâl ve gözlerin bademi andırması, onun ruhaniliği ve yaratılmadan önce varoluşu sembolize etmektedir. Öte yandan, kûpü anımsatan gövdeyle küreyi anımsatan kafa üstüste konulmuş hacimler olarak, gökle dünya arası ilişkiyi göstermektedir.

Yapılan tüm bu türden özdeşleştirme yaklaşım ve gayretleri, sonunda İNSAN'ın da aynı faktörler tarafından yaratılmış küçük bir evren olduğu ve yaşamını da gene onlar sayesinde sürdürmek zorunda olduğunu gösteriyor : Hava (Oksijen), Ateş (Vücut ısı), Su (Kan), Toprak (Et ve kemikler)

Yunanlı tarihçi ve moralist Plutarque' a göre, Pitagorcular, kare gibi tanrıların anası ve süre kavramının kaynağı olarak nitelenen Rhea' nın da kare gibi tüm güçleri birleştirdiğini öne sürüyorlardı. Bu güçler, yaratıcı su olan Afrodit, ateş Hestia, toprak Demeter ve hava olan Hera' dan kaynaklanmaktaydı.

Uzay boşluğu kaidesinin kareye benzediği varsayıldığı içindir ki, eskiden kral, imparator tahtları kûp' ün açıklanmasında da değiştiği gibi, kare bir taban üzerine oturtulmaktaydı.

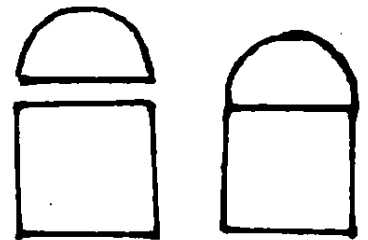
İsa'yı tahtta oturmuş olarak gösteren mozaik

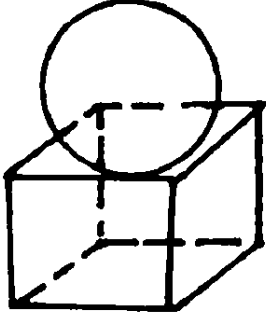
Genelde daire planlı tapınaklarda daha çok şans, bereket ve ticari aktivite amaçlanır. (Perge ve Side agoralarındaki Tholos adı verilen yuvarlak tapınaklar)

KÜRE VE KUBBE

Her ikisi de hacimli ve somut bir daire gibi tasarlandığından, daireye ilişkin ortak anlamlara sahip bulunurlar. Küre daireyi yerden yüzeyden kaldırıp ona üçüncü bir boyut verir. Dörtgen bir yapı üstüne bir yarım küre (kubbe) oturtularak oluşturulan KÛP - KÜRE kompozisyonu dünyevîlik ve semavîlik (yer - gök) bütünleşmesinin en yakışır anlamını sergilemektedir.

Ancak küre, bu yapıların tavan ve absitlerinde görüldüğü gibi, yarım küre (tonoz) modelinde belirli bir indirgemeye uğratılmıştır. Bu uygulamanın en

belirgin örneklerini, Bizans bazilikaları, kilise ve camilerimizde görmekteyiz. Bazı kiliselerin (Ayasofya ve Kariye) duvar resimlerinde görüldüğü gibi, tahtta oturan İsa, ayaklarını yere, çoğu kez, kare şeklindeki bir tabureye koymuştur. Katolik tanrıbilimciler, bunun Teslis (üçleme) aküdesinde aynı zamanda Tanrı olarak tanımlanan İsa'nın semavi tahtından dünyaya inışı ve yerle gök arasında bir bağ veya köprü oluşturduğu şeklinde yorumlamışlardır. Bunun tersine, kareden yani kare

bir mekândan, camilerde olduğu gibi, daireye (küreye) geçiş olayı, yaratılanın, yaratılmadan var olan ve yaratılması kabli olmayan' a dönüşü şeklinde bir algılanmaya neden olmaktadır.

İslâm'da eskiden beri düz tavan pek sevilmez, daha çok kubbeli mekânlara karşı bir sempati vardır. Çünkü kubbe gök kubbe altında olmanın zevkine yardımcı olur, mekâna rahatlık verir ve havadar kılar. Hamamlar, türbeler, medreseler, kapalı çarşılar...hep kubbelidirler, Zorunlu bir neden olmadığı takdirde, kubbe dört ayak üzerinde tutulur. Olaya bu tür mistik ve psikolojik açıdan yaklaşırsak, mimari öğelerin, özellikle dini yapılardaki rolü bu yapılar içinde yapılan ibadette sadece Allah' ı ve ahreti düşünmenin zevki huzur ve uhreviliğe olan etkisi, farklı bir biçimde değerlendirecektir. Uygulama alanında kubbenin diğer işlevlerine, kitabın cami bölümüne, yer verilmiştir.

Küre ile ilgili olarak değinmek istediğimiz bir başka özellikte, onun, ezoteristlerin iddia ettiği gibi, hünasalığın (iki cinsiyetlilik), tam anlamıyla gelişmişliğin ve bir TOPLAM' ın göstergesi olmasıdır.

Efes, Küretler caddesindeki Trajan çeşmesinde, imparator ayağını bir kürenin üstüne basıyor. M.S.II.yüzyıllarda dünyanın küresel olan biçimi henüz keşfedilmediğine göre, bu görünüm onun coğrafi dünyaya egemen olduğunu değil, özellikle, mükemmeliğin de üzerinde bir kişiliğe ve görkeme sahip oluşunu, yansıttığı kanısındayız.

Ayasofya abattte başmelek Gabriel elinde bir küre tutar. Aynı meleğin Göreme Elmalı Kilisesinde de elinde küreye benzer bir cisim bulunuyor...

KÜRE : BİR TANRISALLIK SİMGESİ Mİ?

Oylumlu ve küresel görünümü olan bazı objelerdeki ortak özellikler, insanı adeta, aşağıda okuyacağınız türde, yorumsal özdeşleştirmeler yapmaya özendiriyor:

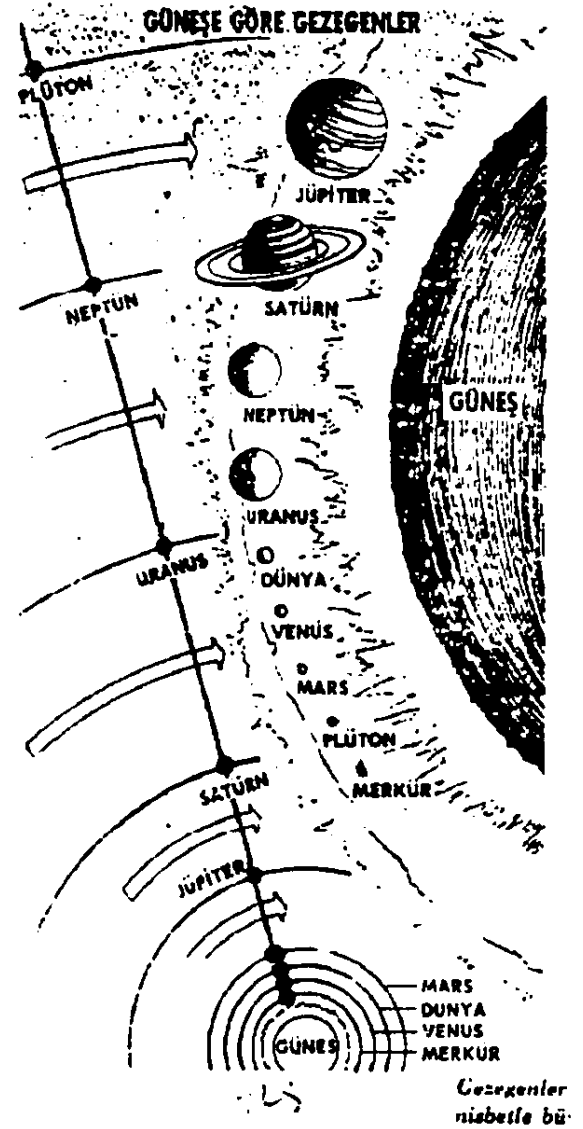
Evren : İçinde astronomik sayıda gezegenleri barındıran ve uçsuz bucaksız boyutlarda bir KÜRE gibi algılanıyor. Biz, konumuz gereği, bir GÖK, diğeri de YER olan iki küreden söz edeceğiz. İlkin GÖKKUBBE, öbürüne YERYUVARLAĞI da deniliyor.

Gezegenler içinde bugün her yönüyle tanınanı sadece ARZ; diğerleri hakkında bilinenlerin ortak olan yönleri, sadece hepsinin birer küre biçiminde olup, manyetik bir çekimle bağlı ve bağımlı bulundukları diğeri bir gezegenin çevresinde dönmekte oldukları...

Dünyamız, üzerinde barındırdığı tüm canlıların, yani insan, hayvan ve bitkilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için onlara kendi olanaklarıyla verebildiklerine ilaveten, diğeri gerekli olan ISI, IŞIK ve IŞIN'ı manyetik alanı içine sığdığı GÜNEŞ'inden almaktadır.

Dev yıldız sistem ve gruplarıyla dopdolu evrenin büyüklüğü hakkında şu verileri de hatırlayalım:

Güneşimizin çevresinde 10 ışık yılı yarı çaplı bir KÜRE göz önüne alındığında, bunun içine sadece 10 kadar yıldız (gezegen) girmektedir. Sadece ARZ'ın içinde bulunduğu SAMANYOLU GÖKADASI'nın çapı 100.000 ışık yılı, ortalama kalınlığı ise 10.000 ışık yılı tahmin ediliyor. Güneş ise bizim gökadamız GALAKSİMİZ olan bu Samanyolu'ndaki 100 milyar yıldızdan sadece birini oluşturuyor; dünyamız da bu galaksi içinde, boşlukta yüzen bir KÜRE...

Geometrik şekillerin, ilk ve en güçlü tanı olarak inanılan GÜNEŞ' i de anımsattığından, en mükemmeli DAİRE olmuştur. Küre, ise bu dairenin oylumsal boyutlarda gelişmiş bir biçimi olduğundan, ona özgü tüm üstün nitelikler, dolayısıyla, katbekat, küreye de yansımış bulunuyor. Bu açıdan düşünüldüğünde küre, adeta Yaratıcı' nın tüm güzelliğini, tamamiyet ve tarafsızlığını, orantılı ölçülerini ve adaletini simgeleyen bir biçim oluyor.

Küre' de varolan üstün nitelikleri kanıtlayan başka örneklerde bulunuyor: Nasıl ki bir arı, ürettiği balı en az emekle en fazla dolduracağı yer olarak ALTIGEN' i seçmiş ve kovanını içgüdüsel olarak bu geometri ile inşa etmişse, küre' de en az sıtıkla en geniş hacim oluşturan bir biçim olduğundan, Yaratıcının meyvelerin çoğunu küre, ya da küreye yakın bir biçimde oluşturmaları yadırgamamak gerekecek, sanırım !..

Bir cıva parçasını düz bir yere bıraktığımızda, onun bir süre gidip geldikten sonra, hemen bir küre şekline girerek durduğunu görürüz. Keza, bir sabun köpüğü üflendiğinde küresel balonlar oluşturur.

Küresel biçim gösteren objelere ilişkin özelliklerden bir başkası da onların, kolayca dönen ya da döndüren, kendi iradesiyle hareket edebilme yeteneğine sahip olmalarıdır. Örneğin, bir tavla zarını ele alalım. Muntazam bir küp şeklinde olan bu zar atıldığı zaman, kimi kez onu atanın becerisi oranında kontrol altına girebilmektedir. Ancak aynı zarın köşeleri biraz ovalleştirilip küreye benzetilirse, bu kez atanın istediği değil, kendi istediği yüzünü ve tarafsızlığını da gösterecektir.

Şans / talih oyunları, alet, araç ve düzenlerinde hile yapılmasına müsaade etmeden, sonucu taraf tutmadan belirleyen gene o küçük küreler oluyorlar...

Küre biçimindeki bir başka objenin de adı TOP. Bu sözcük Türkçede elle taşınabilir silahlardan daha büyük mermi atabilen araçlar için kullanılıyor. Kökeni, eski silahlarda kullanılan taş ya da metal GÜLLELERİN küre şeklinde olmalarından kaynaklanıyor.

Top aslında, eski çağlardan beri, çeşitli oyunlarda kullanılan küre ya da yumurta biçimindeki bir araç olmuştur. Homeros Ekl Yunanlıların top oyununu bedene güzellik ve esneklik kazandırdığı için çok sevdiklerini anlatıyor.

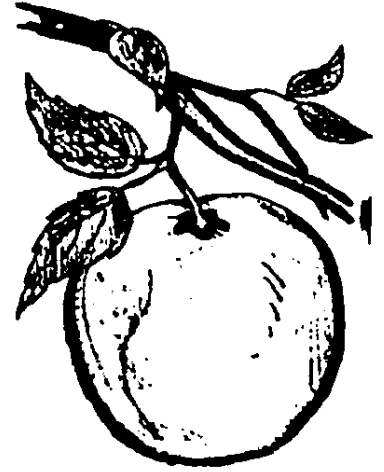
Takım oyunlarından pek hoşlanmayan Romalılar bile topa yapılan karşılaşmalara büyük ilgi göstermişlerdi. Nitekim, Roma hamamlarında bu

amaçla ayrılan bölmeler, soyluların malikânelerinde ise özel sahalar bulunmaktaydı. Vaktiyle içlerine çeşitli maddeler konulup deri ile kaplanan bu toplar, günümüzde, gene tercihan deriden olup içleri hava ile dolduruluyorlar.

Zaman içinde, oynanan topa yön ve hız vermeye yarayan bazı özel araçların kullanılmasıyla, güncel yaşantımızda sürekli izlendiği gibi, bu uğraş gitgide gelişerek, sporun da ötesinde, ustalık isteyen bir sanat, hatta meslek haline dönüşmüş bulunuyor.

Hemen hemen tüm toplumların günlük yaşamlarının bir parçası olmaya devam eden bu oyunların başlıca aracı olan top, ona yön ve hareket veren el ve ayaklar arasında dolaşarak yirmi otuz kişiyi arkasında koştururken, tribünlerdeki binlerce seyircinin gözlerini kendisine çevirip nefeslerini tutturarak (1) bir HEYACAN ODAĞI olma etkisini devam ettiriyor... Sonuçta top bir hareket ve esneklik sembolü oluyor. Hareket ise HAYAT demektir, zaten...

Doğa da bu hayat sürekliliğine şu olguyu gerçekleştirerek katılmış : Başlangıçta sözünü ettiğimiz gibi, YARATICI' nın tüm olumlu nitelikleri, adil bir oran içinde oluşan denge ve düzenin somutlaştığı KÜRE biçimi onun nimetlerinden biri olan MEYVELERE de yansımış bulunuyor. Bugün dünyada varolan ve lezzetle yiyip tükettiğimiz meyvelerden aşağı yukarı % 90 nı hep küre ya da küreye çok yakın bir geometrik biçime sahipler. Meyve ilk insanın ta Paleolitik çağdan bu yana, ilk tanıdığı, tattığı ve onunla beslendiği bir madde olmuştur. İşte bunun için Tanrı da ona, bu ayrıcalı yapıtına kıyak olduğu küre biçimini vermeyi uygun bulmuştur...

Tanrı' nın Adem ve Havva' ya yemeyi yasak ettiği şey, bir meyve olan ELMA' dır. Elma ise dinen, bir CENNET TAAMI olarak, Tanrı katında saygın bir yere sahip bulunuyor...

Bugün doğada varolan tüm meyveler, üzerlerinde yetiştiği ağacın bir dalına, ondan koparılıp ayrılincaya kadar, bir SAP' la irtibatlı bulunuyorlar. İşte bu meyve, gelişip yenilebilecek hale gelinceye kadar, gereksinim duyduğu besin maddelerini hep o beslenme kanalı olan sapı vasıtasıyla, ait olduğu ağaçtan, yani ANASINDAN alıyor. Bu, gayet normal beslenme

bağlantısı için yaptığımız özdeşleme, ister istemez aynı olgunun insan yaşamındaki benzerliğini de çağırıyor:

SAP tıpkı bir ana' nın belirli bir süre karnında besleyipte gelişimini tamamladıktan sonra dünyaya getirdiği BEBEĞİN GÖBEK BAĞI (kordonu) dir. Bu bağ da çocuğun doğumundan hemen sonra işlevini, sorumluluğunu yitirmiyor mu?..Ancak olayı şu gelişme izliyor: Meyvelerin içindeki çekirdekler onun geleceğe yönelik çocukları ve analarının bağı olduğu aynı ağacın TORUNLARI olmaları gerekmez mi ? Çünkü bir gün gelecek, BÜYÜK ANALARI olan dünya toprağına ekilip gömülecek ve belirli bir devinimi izleyerek, aynı rahimde filizlenip doğacaklardır...

İlkel insandan itibaren tarihin hemen her döneminde küreye benzediği şu ya da bu şekilde ifade edilen gökyüzü (GÖK) bir tanrı olmuş, ya da ilk tanrılara bir gök cisminin adı verilmiştir. Örneğin, Yunan mitolojisinde URANUS gök, GAİA ise yer, yani topraktır.

Söylenceye göre bu iki tanrı birleşmiş ve 12 Olimpos tanrısının doğmasını gerçekleştirmişlerdir. Göğün erkek, yerin ise dişi karaktere sahip olduğunu düşünürsek, bu birleşmeyi mümkün kılacak normal pozisyonda erkeğin üstte olması doğaldır...

Kendi güneş sistemimizdeki sayıları dokuz olan gezegen, öncelikle hep tanrı olarak tanınmış, tanıtılmış ve yüzyıllarca düşgücü ürünü tanrılara büyük bir güven, ciddiyet ve saygı ile tapınılmıştır.

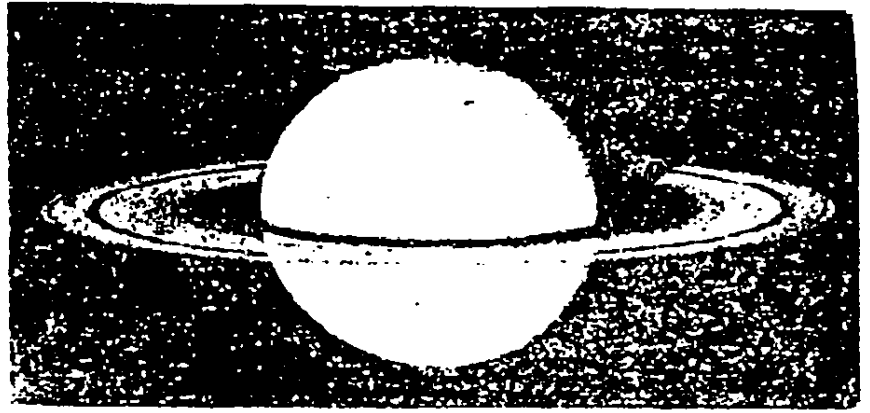
Bu gök tanrılarının öncüleri GÜNEŞ TANRISI olarak Mısır' da Râ, Yunan ve Romada ise Apollon olmuştur.

Diğer gök cisimleriyle özdeşirilen tanrı ve tanrıçalar şunlar: AY Artemistir, Apollon' un ikiz kardeşi ve baş tanrı JÜPİTER (Zeus) ün çocuklarıdır. MERKÜR gezegeni Ares, VENÜS Afrodit, NEPTÜN Poseidon' dur. Yeraltı tanrılarında biri PLÜTON dur.

Görülüyor ki bu mitolojik çağ insanı tanrıyı gökte ve yerin altında olduğuna inanmanın yanı sıra, işin ilginç tarafı, bir ön sezgiyle olsa gerek, bu 9 gezegenden en büyüğünün Jüpiter olduğunu keşfedip baştanrılığı ona vermiş ve onu tanrılarında tanrısı yapmıştır. Platon, kölnatı bir küreye benzetiyor ve yaratıcı onu: en mükemmel şekli verdi, diyor. Astında dinî mimaride kare (küp) mekândan küre' ye geçiş, evrensel bir öge olarak, manevi yükselişin bir göstergesi olarak düşünülmüştür.

Tüm bu varsayımlardan hareket ederek, Yunan ve Roma'nın tanrısı, göğün düşlediği biçiminden esinlenerek, bir küre şeklinde somutlaştırdığına inanmak istiyoruz. Efes antik kentinde Küretler Caddesindeki Trajyan Çeşmesinin kalıntılan içinde ünlü Roma imparatoru'nun bir ayağını bastığı küre'nin, bu verilerin ışığı altında ne anlama geldiğini yoruma açık bırakıyorum...Bu konudaki kişisel yorumum, bu çeşmenin yapımcısının imparatorunu "mükemmelin de mükemmeli" düzeyinde göstermek istemesidir , yönündedir...

YUMURTA'ya gelince:
Kitabın (yumurta) bölümünde de değinildiği gibi, bu cisim tıpkı gök ve yer benzeri bir yapı ve görünümüne sahip. Yumurtanın dış kabuğunun içindeki sıvıyı, yani akının ERKEK, ortasındaki sarısının ise DIŞI karaktere sahip olduğunu varsayabiliyoruz. İşlevleri şu ya da bu olsun, görünen odur ki, bunlar İÇİÇE iki küre olarak bütünleşmiş bulunmaktalar.

Voyager 1 tarafından alınan, Satürn'ün ve halkalarının görüntüsü

Yıldızlar âlemi içinde özellikle SATÜRN gezegeninin ilginç bir görünümüne tanık oluyoruz: bu gezegen (planet) de dahil olduğumuz Galaksi içinde ve aynı güneş sisteminin bir bireyi...

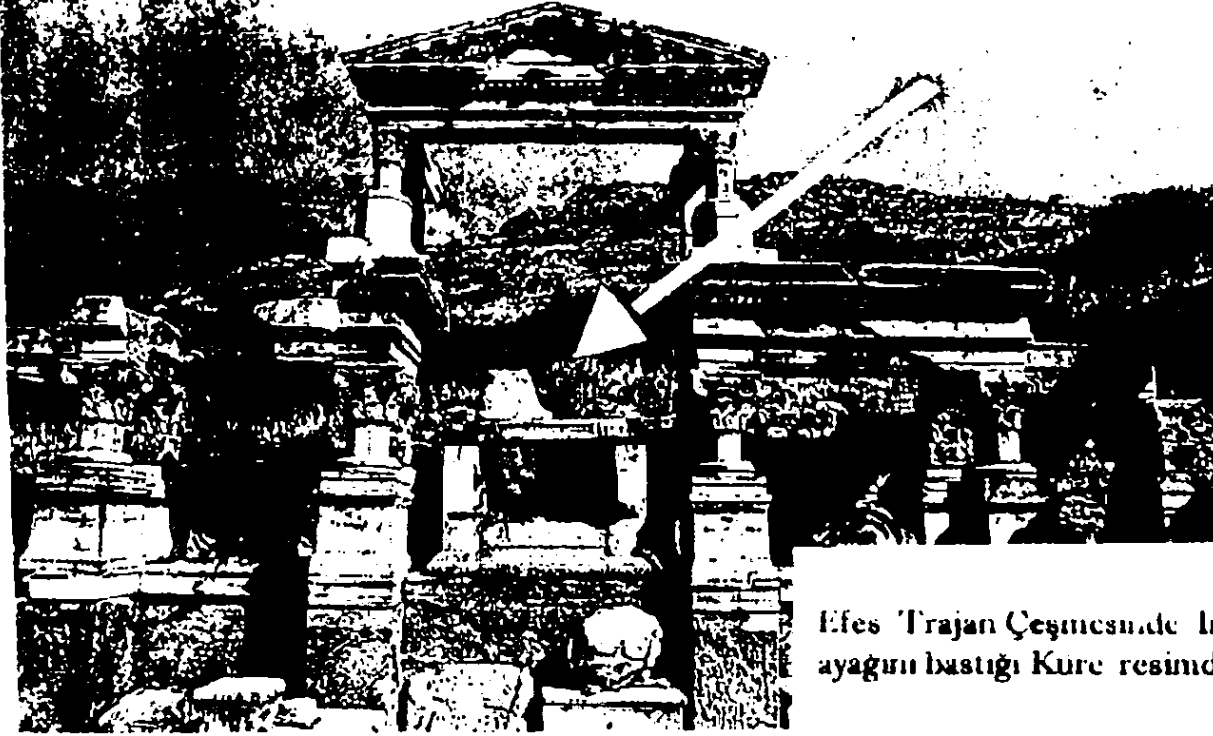
Ekvator çapı 120.000 Km. (Arz'ın 40.000 Km.) olan bu gezegen güneşin etrafındaki periyodik dönüşünü 29.5 yılda tamamlıyor ve 22 uyduya sahip.

SATÜRN, teleskopik görünüşünde bir halkalar (daireler) sistemiyle çevrilmiş. Üç sıra halindeki bu diskler aslında meteorların oluşturduğu bulut bantlarıdır. Planetin gayet düzgün bir dairenin içine yerleşmiş olarak görünmesi, Hristiyan azizlerinin, üstün düzeydeki konumlarını belirtmek için

Bir melek spiral şeklindeki dünyayı taşıyor.(Kariye Müzesi)

yapılagelmekte olan HALE'yi anımsatıyor...

Öte yandan bir küre ile dairenin böylesine uyumlu bir sentez oluşturması, yer-gök birleşmesinin farklı bir örneği olarak ta kendisini seyrettiriyor...Çünkü daireyi burada güneşin yerdaki izdüşümü kabul etmek mümkündür.

Efes Trajan Çeşmesinde İmparatorun ayagını bastığı Küre resimde görülüyor.

Son olarak bugün, medyanın güncelliğini sürdürdüğü KÜRESELLEŞME (Globalleşme) nin,kavramı olarak içerdiği anlam ve erekleştiği istemi, küreyle ilgili yaptığımız bu soyut değerlendirmelerle olabilecek bağlantısını yoruma açık bırakıyorum. Çünkü küreselleşme, ekonomik çıkarlar ağıyla ulusları birbirine bağlıyor, toplumları DÜNYA ÇAPINDA düşünmeye zorluyor. Çağımızda güçlü olmanın yolunun daha fazla KÜRESELLEŞME (küreye benzeme) olduğu gerçeği artık anlaşılmış bulunuyor !...

Tanrı, SANKİ, hem her yerde olan, fakat her şeyi içine alan, çemberi hiç bir yerde olmayan, veya sınırlanamayan, bir KÜRE gibi de algılanıyor!...

KÜP

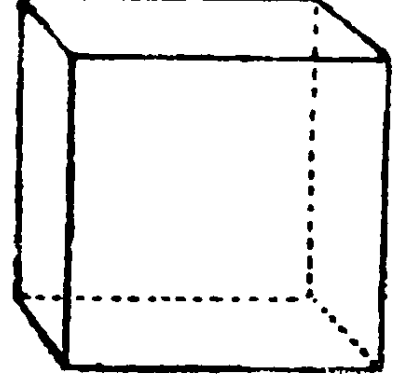
Hacim bir biçim olmasına karşın, karenin karesi olduğundan yüzeysel geometrik bir alan olan karenin sembolik anlamlarına sahiptir.

TANRI DÜNYAYI
VE YILDIZLARI
YARATTI
(Nozavik)

Küre de maddesel dünyayı ve onu oluşturan dört temel etkenin toplamını gösterir. Konumu ve dış görünümü nedeniyle, genellikle denge ve oturganlığın sembolü olur. Bu bakımdan önce de değindiğimiz gıbi, taht kaidelerinin alt kısmı küp, şeklinde yapıştır. Mistik açıdan küp, basireti, soğuk kanlılık, eşitlik ve usulüğün yanı sıra gerçekçiliğin ve manevi gelişmenin de sembolü olmuştur. Mekke'de Ulu Caminin ortasındaki Kâbe (Beytullah) tıpkı küp şeklinde olup kürenin sahip olduğu tüm özellik ve nitelikleri yansıtır.

Kâbe, son bulanla sonsuzluğun buluştuğu, yerle göğün bütünleştiği kutsal bir yerdir.

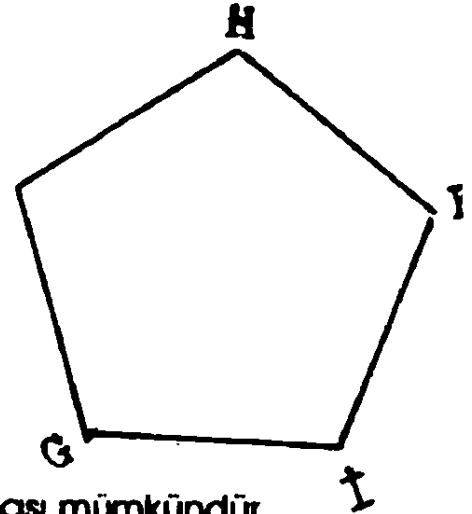

BEŞGEN (PENTAGRAM)

Bu geometrik şekil için, beş sayısının sembolik açıklamalarına değinilen hususlara şu verileri de ilave edeceğiz:

Öncelikle beşgen " eşit olmayanların birliği " ni gösteren beş sayısı ile , içiçe olacak derecede, ilgili. Bu şeklin incelenmesi önce onun beş kenarlı oluşu, sonra da içinde on açılı bir yıldız ürettiğine yeteneği göz önünde tutularak yapılıyor. Eşit olmayanların bir birleşimi insanoğlunun iç dünyasını yansıtan, somut bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Beşgenin erkek prensipli (3) ve dişi prensipli (2) kolun birleşmesinden oluşması, onun hünsa (iki cinsiyetli) için sembolü olarakta tanınmasına neden olmuştur.

Bazı çevreler, beşgene benzeyen şekillerin fikir ve düşüncede en olgun düzeye ulaşılmış olmanın bir simgesi, yüksek bilimin ve gizliliğe götüren yolu açan kapının anahtarı olarak, tasarlanmaktadır. Nitekim bu tür cemiyetlerin üyelerine gerektiğinde, bir minnettarlık nişanesi olarak sunulan ödüllerin daha çok beşgen biçiminde olmasına özen gösterildiği saptanmıştır. Beşgeni aynı zamanda, evlilik birleşmesiyle kurulan bir aile yuvasının, mutluluğun ve bir bütünleşmenin sembolü olarakta benimseyenlerde bulunuyor. Bu konuda egemen olan düşüncenin $2+3=5$ 'ten kaynaklanması mümkündür.

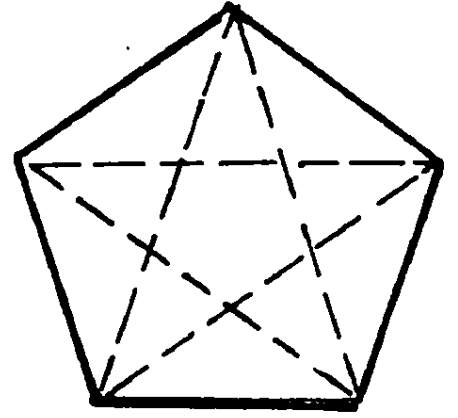

Ortaçağın ünlü kimyager ve tıp doktorlarından biri olan Paracelse'ye göre, beşgen sembolik işaretlerin en güçlü ve anlamlı olanlarından biriydi. Bu nedenle beşgen figürler sihirbazların yeteneklerine göstermek için kullandıkları bir araç olmuştur. Mason geleneğine göre, beş köşeli yıldız " alev, alev yanan yıldız " olarak isimlendirilmekte ve deha amblemi olarak kullanılmaktadır.

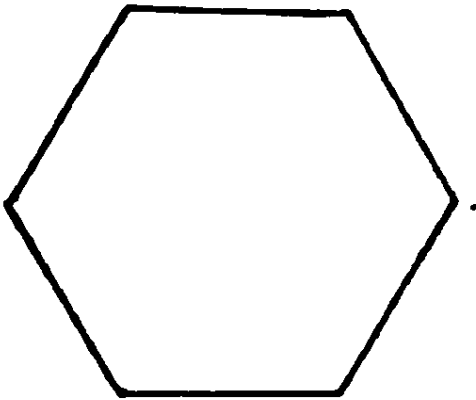
Kare, hipotenüs, desimal sistemin bulucusu, filozof ve matematikçi Pitagor (M.Ö. VI) taraftarlarının da en gözde ve saygın bir amblemi olmuştur. Zira bu insanlar birbirlerine yazdıkları mektupların üstüne, selam anlamına gelen bir beşgen çizmekteydiler. Beşgen'in antik çağda, Asclepios' un kızı olan sağlık tanrıçası Hygie' nin de atribütlerinden biri olduğu bilinmektedir.

Beş harfli olmasından ötürü, düzgün beşgene Hygie de denilmekteydi. Hijyen sağlık bilgisi anlamını taşır.

Beşgen, birbirlerini destekleyen ve tamamlayan bir gücü ifade ettiğinden, A.B.D. nin Vaşingtondaki yönetim merkezine PENTAGON deniliyor.

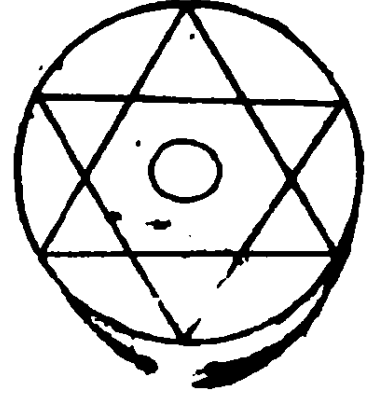
ALTİGEN (HEGZAGRAM)

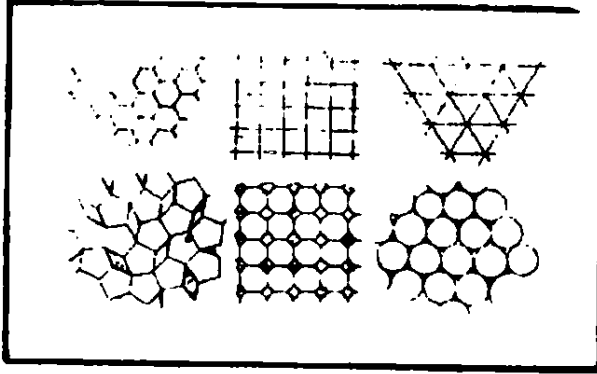
Üstüste yerleştirilmiş iki eşkenar üçgenin uçlarının birleştirilmesiyle oluşan geometrik bir düzlemdir. Üçgenler bu durumda altı köşeli (uçlu) ve oniki kollu bir yıldız oluşturuyor. Böylece olumlu veya olumsuz bir olay veya kavramı ifade etmek için (baş parmağı yukarı veya aşağı doğru dikerek) yapılan işaretlerde olduğu gibi, olumlu gelişmesiyle, güçlük ve engellerin varlığı kavramlarının bir sentezini yapıyorlar. Altıgenin, yıldızlı veya yıldızsız olarak, orta Amerikada, Hindistanda (Yantralarda), İbranilerde (Salomon' un

mühürü), Hristiyan ve İslâm'da ve özellikle Çinde yaygın bir şekilde kullanıldığı saptanmıştır.

Ortadaki daire tek tanrıcılığın veya bilinen gezegenin içine yerleştirilmiş olan güneş, yıldız çevreleyen dairenin ise, gelişimin sürekliliğini veya zamanın sonsuz devrini simgelediği sanılmaktadır. Bu çember bazen kuyruğunu ısıran bir yılan olarak da gösterilmiştir. Ortadaki küçük altıgenin yanlarında oluşan 12 bölmenin göğün 12 kapısı veya astrolojik burçlar bölgesine altı bir görünüm olduğu varsayılıyor.

Anın ördüğü petekler gayet düzgün altıgendir. Bu geometrik şekil, en az malzeme (bal mumu) kullanarak, içine en fazla bal doldurmaya olanak veren ketelerdir. Yani en ideal ve ekonomik olan ve basınca tahammül eden bir biçimdir. Şayet bu petekler üçgen kare veya daire şeklinde olsaydı, daha fazla bir enerji ve malzeme tüketilecek ve

mekânın yüz ölçümünü etkileyecekti. Altıgen prizmalardan kurulu olan ve 70 derece 32 dakikalık dar açılı eşkenar dörtgenlere dayanan bu yapıt, bir mimarlık harikasıdır.

Bal temel bir gıda maddesidir. Riboz ihtiva ettiğinden mikrop barındırmaz. An yaptığı balın ancak % 1 ini yemek

tedir. O halde bal'ı Tanrının insanlara bir lütfu olarak kabul edeceğiz.

An bu yapıyla, kainatta israf yapmamak için, bize ders vermektedir...

Onk. Dr. Halûk NURBAKİ (Petekteki mucize' den alınmıştır.)

Altıgen yapılar, motifler, pencereler... İslâm mimarisi ve süsleme sanatında geniş çapta kullanılmıştır.

Altıgen komple insanın ve aynı zamanda evrensel dengenin bir sembolü olmuştur.

Doğa' nın da kar tanelerine verdiği biçim altıgen olmuştur.

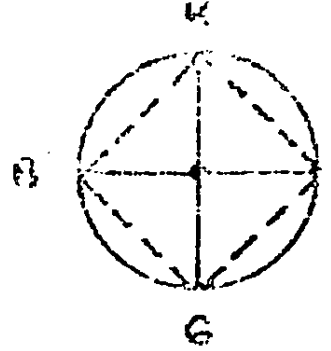

SEKİZGEN (OKTOGON)

Güneş ışınlarının dünyaya sekiz dakikada gelmesi, sekizi kozmik dengenin bir sayısı yaptığı gibi, sekizgen de, geometrik çizim olarak kare (dünya) ve (daire) gök arasında bir görünüme sahip olduğundan, gökle yer arasında bağlantı kurmaktadır. Hristiyan geleneği, sekizgen şekilleri sonsuz yaşam ve yeniden canlanarak yaşama dönme, altıgeni ise, ölüm sayısının imajı olarak kabul etmiştir. Bunun için, Hristiyan mezhebine yeni girenlerin suya batırıldığı vattiz tekneleri genellikle sekizgen veya sekiz ayak üzerinde bulunan dairesel bir şekil gösterirler. Tabutlar ise altı köşeli yapılmaktadır. Yahudiler doğumu izleyen sekizinci günde, sünnet edilmektedirler.

HAÇ

Çok eski çağlardan beri, özellikle Mısır ve Çinde bir sembol olarak kullanılmıştır. Girit adasındaki Cnossos' ta M.Ö. XV. Yüzyıla tarihlenen mermer bir haç bulunmuştur. Haç, MERKEZ, DAİRE ve KARE' den oluşan temel dört sembol arasında yer almakta ve diğer üçü ile ilişki kurmaktadır. Bir dairenin içine çizildiğinde, haç' ın iki kolu bu dairenin merkezinde kesişip onu dörtde bölüyor. Enine ve dikine doğruların uçları yer küresi (dünya) nın soyut bir simgesi olmanın yanı sıra, kollarının dünyanın ana yönünü işaret etmesi nedeniyle, insan yaşamının çeşitli düzeylerine ilişkin tüm oryantasyon, (yönlendirim) sembollerinin bazı sayılıyor.

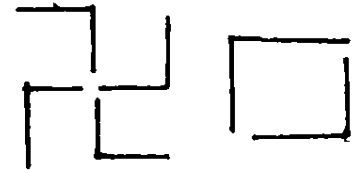
Haçın biçimsel olarak özgün anlatımının evrensel boyutlara ulaşmış bir şekil ve sembol olmasının bir başka nedeni de, onun insan vücuduna benzemesi ve benzetilmesidir. Bilindiği üzere, İsa' nın kol ve bacaklarının bağlanıp üzerinde gaddarca şehit edildiği haçvari dikilmiş darağacının şekli ve bu olay yüzyıllar boyu Hristiyan alemi üzerinde çok üzücü ve kalıcı bir etki yapmış ve onu Hristiyanlığın günümüze dek süren kutsal bir amblemi, putu ve Hristiyan ikonografisinin en yaygın bir figürü haline getirmiştir. Öte yandan haç, üzerine İsa' nın mübarek kanı sürüldüğünden, günahlardan arınma ve şefaât dileme aracı olmuştur. Ancak, erken Hristiyanlık döneminde, ikonlarla azizlerin resimlendirilerek tanıtılması kilise tarafından yasaklandığı dönemde (726-843), ikonoklastır adı verilen putperestler yani, ikon sevenler, İsa' nın resmini açıkça

yapamadıklarından, O' nu sadece basit bir haç veya haçın stilize edilmiş bir başka şekliyle göstermek zorunda kalıyorlardı. Böylece haç, ikonoklazma krizi süresince kalabilen tek dini figür oldu. Bu dindar kişilere göre haç, kiltseyi ve tüm insanları şeytanın azabından ve tüm kötülüklerden koruyordu; İsa' nın şefaati dileme aracı ve nihayet O' nun ölüm üzerindeki zaferini ve yeniden dirilişi simgeliyordu.

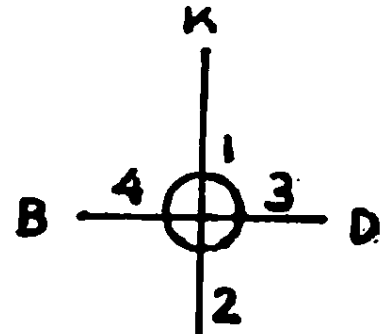
Hristiyan ikonografisinde " hayat ağacının " bir protipi olarak yorumlanan haç sayesinde, insanoğlu yılanı öldürecek ve ölümlle mücadele edecektir..

Yeniden diriliş (rezüleksiyon) olayından sonra yayılmaya başlayan Hristiyanlık döneminde, merkezî Yunan haçından Latin haçı planlı kiliselerin yapımına, ikonoklazma yasağının kalktığı (843) tarihinden sonra başlamış ve bu olay kilisenin bir zaferi olarak nitelendirilmiştir.

Yunan alfabesindeki gamma harfine (Γ) benzeyen duvarcı gönyesinin ikisi ters olarak yerleştirilerek KARE, daha sonra bunların dördü, aynı biçimde çizilerek SVASTİKA sembolü bulundu. Aynı işlem bu kez iki gönyenin oluşturduğu karenin içine iki ters gönye yerleştirilerek uygulanmış ve sonuçta, ortasında bir haç oluşan bir kare motifi elde edilmiştir. Bu çizimde ortadaki haç İsa' yı, etrafındaki gönyeler (yanm kareler) de 4 İncil yazarını göstermekteydi.

Yukarıda değinildiği gibi, haç figürünün kullanılması Hristiyanlıktan çok daha öncelerine tarihleniyordu. (MU) kıt' ası uygarlığından ele geçen tabletlerin incelenmesinde en ilkel sembolleri, nokta, daire, enine (_) ve dikeye (|) çizgilerin kullanıldığı desenler üzerinde görmekteyiz. Daha sonraları, zaman içinde, semboller alfabesini oluşturan bu araçlar geliştirilmişlerdir. Bunlardan biri, köşe yaparak birbirleriyle birleşen iki doğru olup, tıpkı bir DUVARCI GÖNYESİ' ni andırıyordu.

Haç motifinin biçimlenmesine etken olduğu sanılan duvarcı gönyesi, inşaatta duvarların düzgün ve dengeli örülmesini sağlayan bir araç olduğundan bir şey yaratıp gerçekleştirmenin olduğu kadar denge ve düzen kavramlarının da somut anlatımı sağlayan bir sembol olmuştur. Bu motif, Çin' de dünyanın efendisi sayılan İmparatorun resmi amblemiydi.

Haç biçimiyle anlatımı amaçlanan olgular şunlardır:

1-Doğruların kesişme noktası bir dört yol ağızıdır ve dünyanın dört temel yönüne açılan yollar buradan başlar,

2-Dünyayı oluşturan dört temel etken hava, ateş, su ve toprak. Bunlar 300 milyon yıl kadar süren jeolojik çağların ikinci aşamasında oluşmuşlardır.

3-Maddenin dört hali: Katı, sıvı, gaz ve eter. Eter havadan hafif, gökyüzünde, gök cisimleri arasında varsayılan bir madde olup ışık ve sesi geçiren bir ortamdır.

4-Başlangıçtan itibaren yaşamın geçirdiği dört evre: Madensel, bitkisel, hayvansal ve beşer (insan)

5-Haçın, aslında doğanın özünde de olduğu varsayımından hareket ederek, kolları açık duran bir insan yansıması.

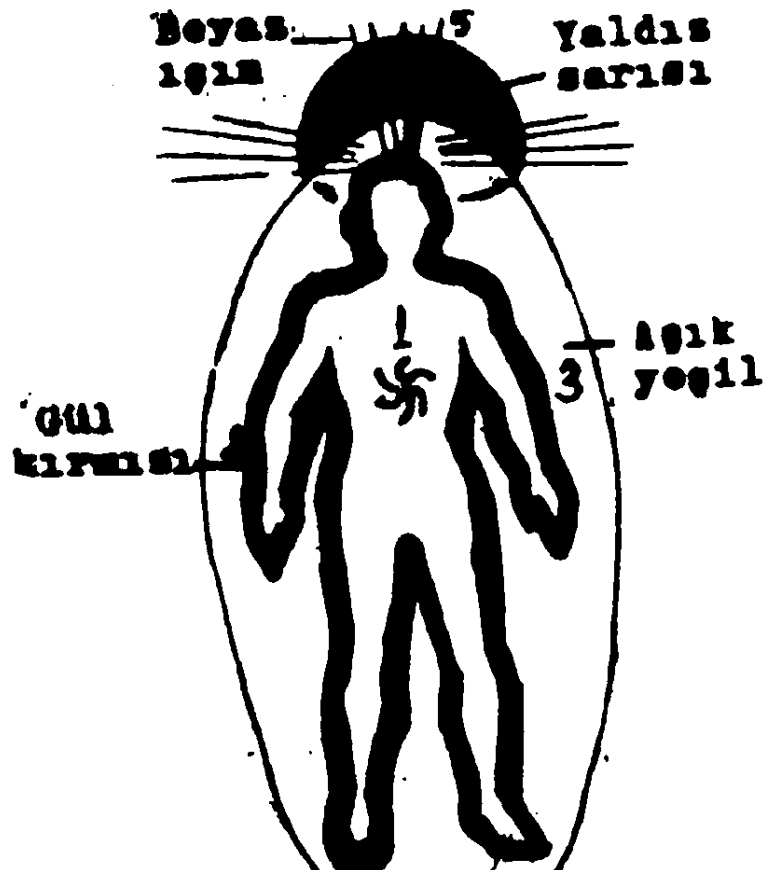
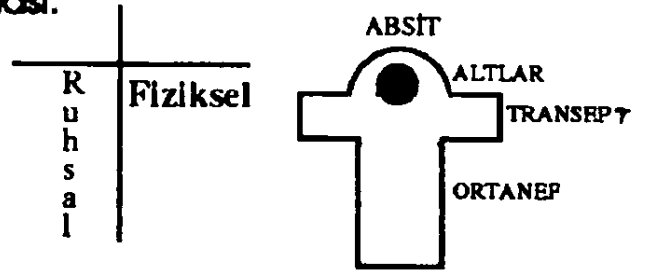
6-Kalbin dört gözü, kuşun uçuş halindeki görünümü, sonsuza götüren gemi (kilise)nin pruva direği, toprağı sürmeye yarayan saban, gemi çapası, üç dişli yaba...

7-Dört İncil yazarı veya dört melek ile çevrilmiş İsa.

8-İsa'nın kanı ile kutsallaşarak cennete biten bir hayat ağacı,

9-Hint tapınaklarının ve kilisenin planıdır. Burada absit BAŞ' ı, transeptler KOLLARI, orta nef GÖVDE ve BACAKLAR' ı, absidin ortasındaki sunak (altar) ise KALBİN yerini göstermektedir.

10-Haçın dikine kolu göğe çıkış ve ümit, yan kollar ise düşmana kadar bile uzanan merhamet, sonuna kadar tahammül ve sabır anlamını içerir.

11-Ezoterik açıdan İNSAN ve onu oluşturan iki eksen: Enine olan fiziksel insan, yani madde' dir. Diğine olan ise ruhsal insan olup yaşanan uygarlık içinde gelişmiş olan tanrısalılığı, bedenini dört katlı bir hale gibi sarmıştır. Bunlar:

(1)Madde ile yoğun olan gövde (madensel) dir.

(2)Bu maddeye hayat veren canlı, (dirimsel) haledir. Eter ve bitkiseldir. Gül kırmızısı rengindedir.

(3)Heyecan, tutku ve arzu duyguları veren, astral (yıldızlara değin) hale olup hayvanidir ve açık yeşil renkte gösterilmiştir.

(4)Bilinç, zekâ ve düşünme yeteneği veren ve bunların oluşup yer aldığı mental kısım olup, insanı insan yapan yerdir. Burası altın sarısıyla renklendirilerek yansıtılır.

Bu anlayış ve değerlendirmenin sonucu, Hristiyan azizlerinin başlarını güneş ışığı rengini veren altın sarısı bir hale ile çevirmek şeklinde gelenekleşmiş bulunuyor. Çünkü, bu kişilerin, yaşamlarını sadece tanrı aşkı ile doldurarak bunları fikir ve aksiyonlarında gösterdikleri, kabul ediliyordu. Ancak bu konuda İsa için bir ayrıcalık var. O, ayrıca başındaki halenin içinden çıkan parlak beyaz üç ışık hüzmesi taşır. Bu ışınlar O' nun tanrılaşmış olan kutsal bedeninden yayılmaktadır.

Not:Halelerde ilgili metinde bu konuda daha ayrıntılı açıklama yapılmıştır.

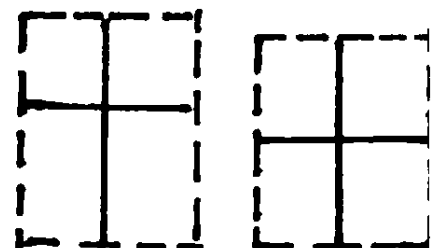
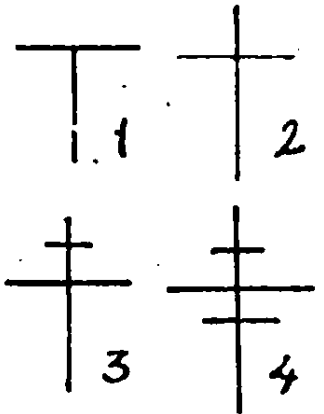
HAÇLARIN BİÇİM VE TÜRLERİ

Genelde biçimsel olarak dörde ayırdığımız ve (HAÇ) sözcüğü ile isimlenen bu şekillerin diğer türleri aşağıda gösterilmiştir. Bunlardan:

1.Tepesiz haç, Tau' dur. (Taf veya Saint Antoine haçı olarak da isimlendirilmektedir. Aslında Yunan alfabesinin 19. Harfi olan (T) den türemiştir.

2.Tepeli ve tek kollu,İncil' in haçıdır.

3.Tepeli ve iki kollu, Lorraine haç' ıdır .(De Gaulle' ün mezarına anıtsal boyda dikilmiştir.)

4.Tepeli ve üç kollu, Papa' ya aittir.

Bu kollar aslında kiliseye ait hiyerarşik bir semboldürler.

Örneğin papanınki üçlü, kardinal ve arşev'eklerin ikilidir. Evекler ise tekli, normal haç taşımak hak ve yetkisine sahiptirler.

Kızıl Haç adı verilen ve uluslararası tarafsızlık sembolü olan haçlar ambulanslarda beyaz fon. üstüne kırmızı renkte gösterilmektedir.

1-Mısır haç'ı

2-Grek (Yunan) haç'ı

3-Latin haç'ı

4-Gamalı haç

5-Tau

6-Saint-André

7-Lorraine

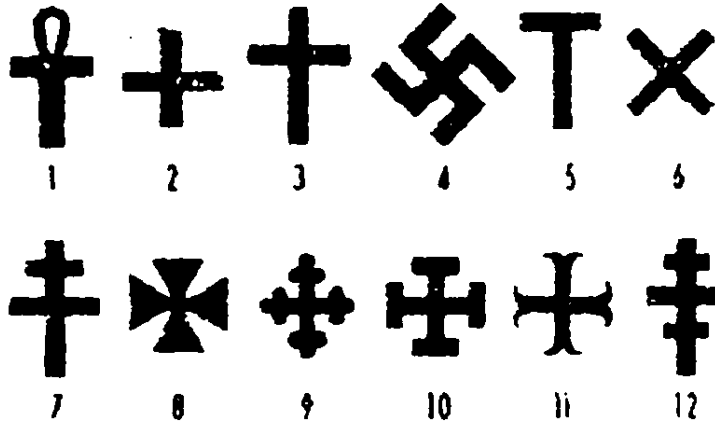
8-Malta

9-Yonca

10-Potance (darağacı-sehpa)

11-Gemi çapası şeklindeki haç

12-Papalık haçı

Grek haçının kolları birbirine eşittir ve bir kare içine çizilebilir. Latin haçı ise ayakta, kollarını yana açmış bir insan olduğundan, insan vücudundaki (2/3) oranında, gövdeyi eşit alamayan bir şekilde böler ve ancak bir dikdörtgen içine çizilebilir. Birincisi (Yunan) İDEALİST, İkinci (Latin) REALİSTİR.

Yunan haçı planlı kiliseler Ortodoks mezhebinin çoğunluk kazandığı batı ülkelerinde görülür.

Bazı haçlarda, anlatımı güçlendirmek için detaylar bulunuyor. Örneğin, KURTARICI İsa'nın bu işareti altında bazen, ona boyun eğmiş, O'na sevgi ve korku ile bakar gibi, mütevazî görünümlü hayvan figürleri bulunur. Bunlar daha çok aslan, kartal, tavuskuşu, doğan..dir. Bunlardan tavuskuşu ve kartal gururu, doğan ve aslan ise zulüm ve gaddarlığı anımsatan amblemler olarak düşünülmüştür. Bundan başka, daha çok lahit (sarkofaj) kapakları ve mezar

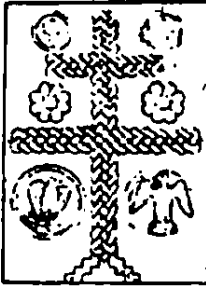
odalarında rastlandığı gibi, resimlendirilen kuzu ve güvercin ise, haçtan yayılan fazilet ve onun yok ettiği kötülüklerin bir sembolüdür. Diğer haçlarda şayet Yunan alfabesinin ilk ve son harfleri olan alfa ve omega' yı görürsek, bunlar İsa'nın dünyadaki her şeyin baş ve sonu olduğu anlamında kullanılmıştır. (Antakya St. Pierre Kilisesi vaaz kürsüsü)

Bir Hristiyan yazarı, " Haç güzellik ağacıdır. İsa'nın kanıyla kutsallaşmıştır ve üzerinde her türden meyve bulunur! " diyor...

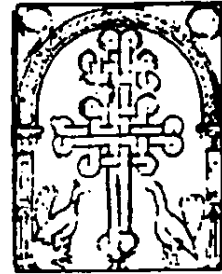
Lİ ÇİÇEĞİ (feur de Lys)

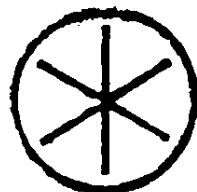
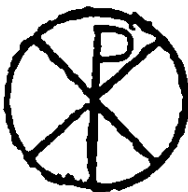
Genel görünümü ile bir haç' ı andıran bu çiçek Ortaçağ Avrupasında çokça kullanılan bir süs ögesi ve kralliyet amblemi olmuştur. Türkler, Avrupa seferinden dönerken (Mohaç) bu çiçeğin şeklini beğenmiş ve Topkapı 2. Kapısı , Milet İlyas Bey Camii mihrabında ve Urfa Rızvaniye Camisinde de görüldüğü gibi, biraz stilize ederek, kullanmışlardır. Beyazla eş anlamlı olup, temizlik, masumiyet ve bakireliği simgeler.

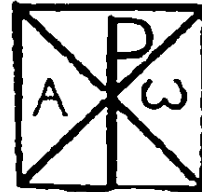
*İki kollu Grek haçı
Üzerinde Jésus Christ'in
ilk harfleri ve NİKE (zafer)
yazılıdır. Haçın ayağında
kanatları sarkık durumda
bir şahin ve kartal bulunuyor.*

*Uç kollu Grek haçı
Altında iki tavus kuşu
bulunuyor. Her iki haç
kordelalarla örülü olarak
gösterilmiş olup İsa'nın
insani ve tanrısal
karakterlerinin birleşimini
semgelemektedir.*

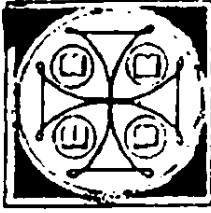
*M.S.I.yy. lahut'ler üzerine
yapılan Grek haçları
CHRISTOS'un ilk harfleri
Yunan harfleriyle
X ve Polar olarak gösterilmiştir.*

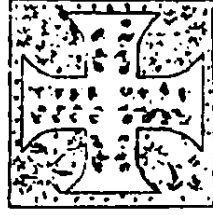
*M.S.I.yy. lahut üstü Grek
haçı Alfa ve Omega İsa'nın
her şeyin başı ve
sonu olduğunu simgeliyor.*

*6 kollu yıldız şeklinde
Grek haçı M.S. IV. yy.*

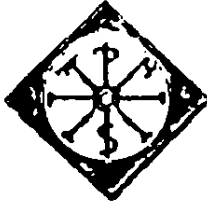
M.S.I. yy. Incil yazarlarını
sembolizeeden bir mezar haçı

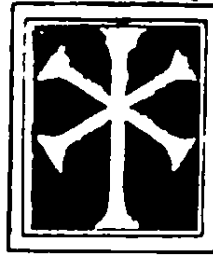
Üzerinde 12 havariyi
simgeleyen bir Grek haçı

M.S.I.YY. TAU haçı.
Yılan, canını feda
ederek ölüm üzerinde
kazanılan zaferi işaret
ediyor. Bu figürün Eski
Ahit'te gizemli bir anlamı
bulunmaktadır. Bir melek
omuzlarında taşıdığı bu
ağaçla, oğlu İzak'ı, kurban
etmek isteyen Abraham'ın
elinden onu almıştır.

CIIRIST adının Yunanca
ilk harflerinden
sembol şeklinde
oluşturulmuş bir haç

M.S.IV. eşit olmayan
6 kollu yıldız
şeklinde Grek haçı

SVASTİKA (ÇENGELLİ HAÇ) (MUTLU HAYAT)

Hindistanda Brahman'ların kutsal dili olan " Sanskritçe " alfabesinin bir harfi olan svastikanın kullanıldığının görülmesi M.Ö. V. binlere tarihleniyor. Aynı zamanda ilkel bir Hint sembolü olan svastika, daha sonraları dünya çapında yaygın bir kullanım alanına sahip olmuştur. Uzakdoğu' dan yola çıkarak Orta Amerikaya, batıdan ise Moğolistandan geçip Avrupanın kuzey ülkelerine, İtalyaya (Etrüsklere) ve Yunanistan' a kadar yayılmıştır. Nitekim (Grek) adı verilen ve Yunan ve Roma mimari yapıtlarında sık sık görülen bu süs ögesinin svastikadan esinlendiği saptanmıştır. Kendi etrafında dönüş izlenimi yaratan kollarının DÖRT oluşu, öncelikle dünyayı oluşturan temel dört etkeni ifade ettiği gibi, bu dönüşten oluşan çemberle, rulet masalarında dönen daire arasında bağlantı kurulmuş ve svastika, bu

anlamda, şans ve talih aracı - amblemi - olarak kullanılmıştır. Dilimizde gereğinde kullandığımız feleğin çemberi veya çark-ı felek deyimlerinin, svastika' nın şans, baht ve kader veya herşeyi görmüş geçirmiş yani olgun ve gelişmişliği, yansıtan anlamından esintildiğini düşünmek mümkündür.

Svastika' ın sembolik anlam ve anlatımları üzerinde çeşitli varsayımlar bulunuyorsa da, bunların en akla yakını, grafik olarak sabit bir merkez ve kutup etrafında sürekli rotasyon hareketi yapan bir çarkı andırması nedeniyle, onun herşeyden önce, hareket kavramıyla ilgili olarak, kendi kendini yenileme, yeniden oluşma veya yaratıcı enerji izlenimi vermesidir. Bu nedenle olmalıdır ki, svastika' nın bir amblemi olarak, insanlığın kurtarıcıları için de kullanıldığı görülür, İsa ile özdeşleştirilir. Ayrıca Ortaçağ mezarları, özellikle nestorianizm (nasturi mezhebi yanlıları) mezar yapıtlarının üzerine çizildiği de saptanmıştır.

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde atından yapılmış iki svastika sembolü var. Bunlar Hitit dönemine ait bir buluntu.

Bu olgu bize, svastikanın Asya kökenli olduğunu kanıtlıyor.

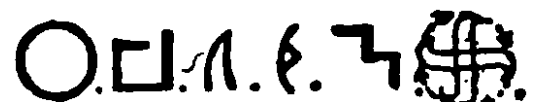
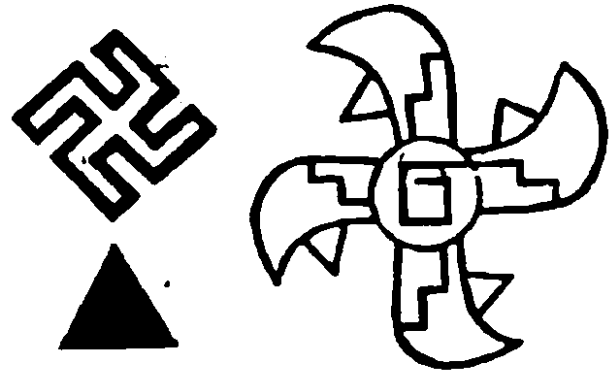
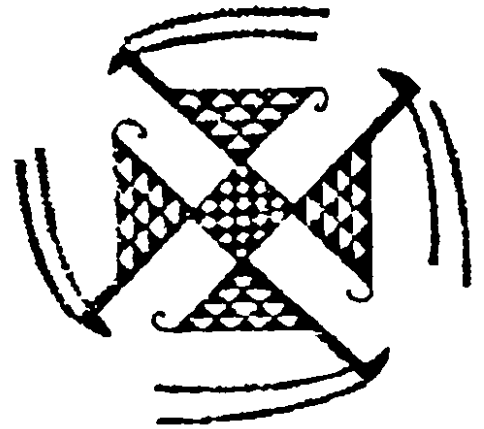
İstanbul Ayasofyanın yan neflerinin tavanında altın yıldız süslemeler arasında bir şerit halinde dizilmiş siyah renkli binlerce svastika görüyoruz.

Bazı tapınaklar svastikalardan oluşmuş bir kuşakla çevrilmişlerdir. (Ankara Augustüs, Efes Hadrien... gibi)

Öte yandan bazı yapıtların süs öğeleri arasında ustaca gizlenmiş svastikaların varlığından ve özellikle en belirgin örnekler olarak Ani ören yeri Aslanlı Kapı burcunun iç yüzünden ve Diyarbakır Ulu Camii avlusunun solunda, Selçuklu döneminde inşa edilen yan duvarların üstündeki kompozisyonda yer alan svastikalardan söz etmek istiyoruz:

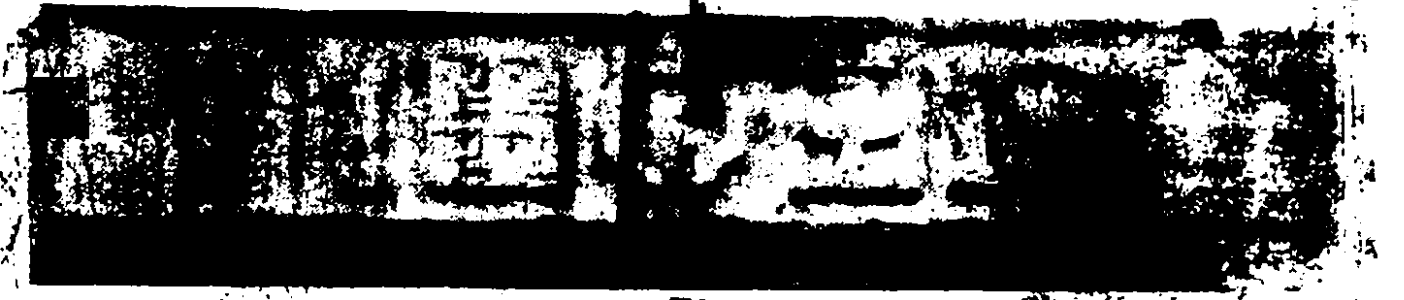
Anı' daki bu sembolün ayrıca tepe noktası yukarıda olup eşkenar bir üçgen üzerinde gösterilmesi bir rastlantı olmayıp, üçgenin sembolizmi ile ilgili olduğunu sanıyoruz.

Diyarbakır Ulu Camii' ndekine gelince; fotoğrafında da izlenebileceği gibi, her iki

baştakiler, kapısında ikişer sütun bulunan tapınak, daha sonra stilize bir hayat ağacı, koruyucu ve uğur getirici anlamda iki svastika ve ortada dairesel surlarıyla ifade edilmek istenen, Diyarbakır şehri...(Kısa gözlem ve yorumumdur)

Bu kompozisyonun içindeki ıstıdye motifli kitabın (ıstıdyenin sembolizmi) bölümünde açıklanan anlamlarla da ilgili olduğunu sanıyoruz.(Bkz. Bölüm II Diyarbakır)

Haç' ın oluşumu bölümünde yapılan açıklamanın dışında, svastika' nın normal bir Yunan haçının iki kolunun, bu alfabenin üçüncü harfi olan gamma ya da duvarcı gönyesine benzeyecek şekilde bükülmesiyle, elde edildiği öne sürülüyor. Bu ilâve kollar ve ayrıca doğada ve insan yaşamındaki tüm (+) olumlu ve (-) olumsuz olayları, erkek ve dişilik prensiplerini, iyiyi ve iyilikleri, kötüyü ve kötülükleri aynı zamanda, Kuzey- Güney kutuplarını yansıtmaktadır.

Diğer yönden dört kolun bu devrî hareketi, kare içinde oluşan haç' ın açısız değerini ($4 \times 4 = 16$) ya yükselttiğinden, svastika sembolünün bünyesinde, birikim yapmış yaratıcı bir gücün varlığı sezilenir. Çünkü (16) gelişmiş bir güç olan GERÇEĞİN ve gelişmişliğin modeli olan EVREN' in de bir sayısıdır.

Hitlerin (gamalı haçı) da bir svastika ise de, onun rotasyon hareketi saat ibresi gibi, ters yöndedir ve doğrudan doğruya kozmik ve astronomik dönüşle ilgilidir. Diğer bir deyişle, soldan sağa olan dönüş dünyanınki gibi olup, BATI' dan DOĞU' ya dır. Alman svastikası, tarih içinde asırlık bir iktidarın en üst düzeydeki gelişimini ifade etmekte ve içinde bir yücelmenin azim ve iradesini gizlemektedir. Bilindiği üzere, kuzey yarım kürede bulunan insan ekvatore yönelip baktığında, güneşin soldan sağa, yani doğudan batıya gittiğini, güney yarım küresinde bulunan ise ekvatore dönerse bunun tam tersine, güneşin kendi sağından sola doğru hareket ettiğini gözleyecektir. Aynı olayı kuzey yarım küresinde bir musluktan akan suyun yaptığı girdabın soldan sağa, güneydekinin ise sağdan sola olmasında da gözleyebiliyoruz.

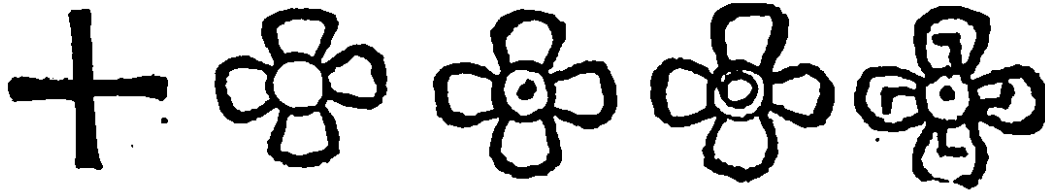
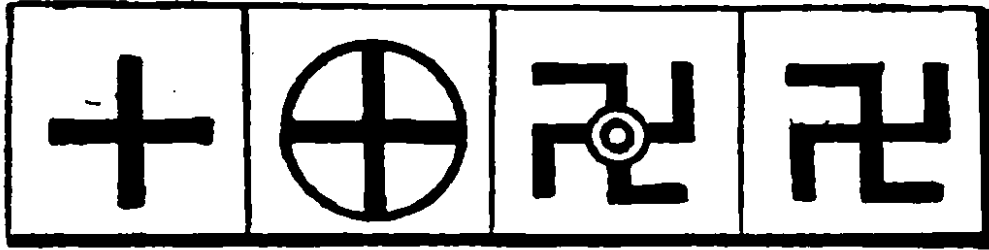
(MU) uygarlığından ele geçen tabletlere dayanarak, antik çağda kullanılagelmiş sembollerden olan (bukleli haç) ve svastikanın zaman içindeki gelişimini gösteren aşağıdaki şekillerde, dünyayı yaratan ve ona egemen olan, yaratıcı, yapıcı büyük güç diye adlandırılan Tanrı bilincini oluşumu burada dikkatle birleşen iki doğru duvarcı gönyesi ile anlatılmak istenmiştir.

Soldan sağa

Sağdan sola

Bukleli haçın gelişimi

Svastika oluşum süreci içinde şu 4 aşamayı geçiriyor:

1-Dünyayı oluşturan 4 ana gücün sembolüdür.

2-Ufak bir değişiklik yapılmış, bu kez daire yaratıcı haç ise gene 4 ana güce ait,

3-Bu figürde haçın uçları daireden çıkıyor, sonra dikkatle açı yaparak batıya yöneliyor. Ortada gene yaratıcıyı görüyoruz.

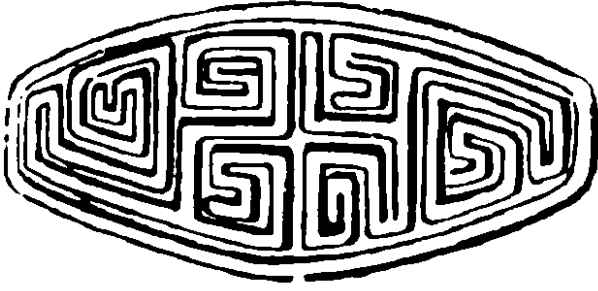
4-Burada yaratıcı tamamen kaldırılmıştır. Ancak güçler bu kez evrenin büyük yapımcısının amblemi olan 4 gönyenin birleştirilmesiyle bilinen svastika elde edilmiştir.

Göğsünde bir Svastika bulunan Lotüs çiçeği üzerine oturmuş Buda (Kamakura çağı bir Japon tablosu)

Semboller sözlüğü SVASTIKA
için şunları yazıyor:

Haçın özel bir biçimidir. Ancak bugün maalesef Nazizm sembolü olarak tanınmaktadır. Bir çok eski ve yeni uygarlıklarda raslanan bu figürü bir daire şekli içindeymişcesine " koordine bir sistemin değişikliğe uğraması " olarak kabul etmek gerekir. Bu haçın uçları gerçekte rotatif bir

Labirent Svastika desenli bir Mısır mührü

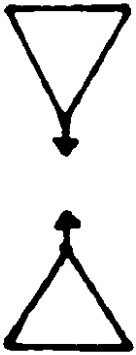
hareketli, dinamikliği işaret etmektedirler. Güneş sisteminde mevsimlerin dönüp dolaşıp tekrar geleceği izlenimini yaratır. Svastika "spiral" in" sembolizmi ile eşdeğer tutulduğundan doğum ve ölüm'ün olduğu kadar değişme ve gelişmenin de sürekli oluşunu yansıtan bir sembol olmuştur.

Budist ve Hindu'lar svastikayı Boudha'nın kalbinin üstündeki mührü olarak görmekteydiler. Mührü burada yetki ve otorite simgesi olmuştur.

Sağa dönük gamalı haç güneşle ilintili bir simge kabul edilmiştir. Çünkü kollarının bu yönde dönüşü güneşin hareketlerini göstermekteydi. Çünkü kuzey yarım kürede doğu'dan güneye daha sonra da batıya geçmektedir.

Sola dönük gamalı haç ise daha çok geceyi, ürkütücü tanrıça Kali ve büyücülükle ilgili bulunmaktaydı.

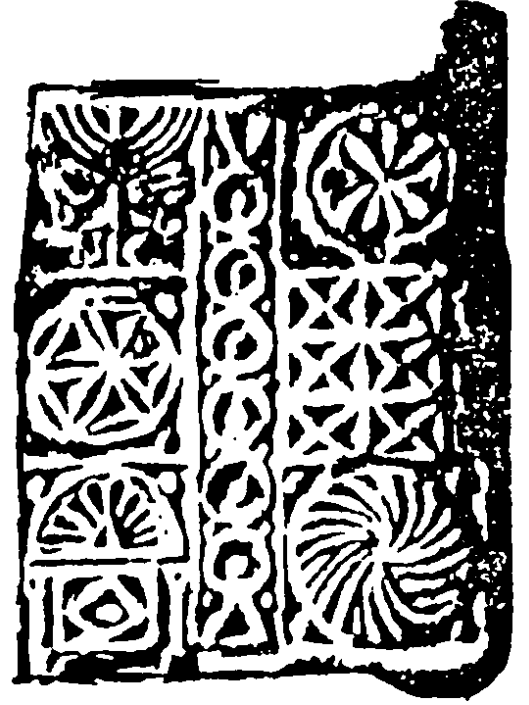
Tibet'te şans muskası ve sembolü olarak kullanılan svastika, Akdeniz çanağında uçları MEANDRE motifli olarak kıvrılmış olup grek gama harfinin 4 kez çoğaltılması amaçlanmıştır.

GEOMETRİK SEMBOLİZM

Kare, daire, koni, haç, piramit, küre, üçgen, yamuk...vb. Sayıları 5000 kadar olduğu saptanan geometrik figürler, hemen tüm kültür evrelerinde, bazen çok ağır, karmaşık ve özgün anlamlar taşıyarak uygulanmış ve SEMBOLİZM SÖZCÜĞÜ'nde yer almış bulunmaktadırlar. Bu figürlerin, daha çok Judaizm ve İslâm'da olduğu gibi, canlı yaratıkların resimlendirilmeleriyle bağlantılı olan puta tapıcılığı, sanki

düşmanın en büyüğü imiş gibi, karşı konulduğu toplumlarda, yaygın bir kullanıma alanı bulduğuna tanık oluyoruz. Bugün Louvre müzesinde sergilenen ve Filistin'deki, Roma döneminden kalma Kefer Yasef e (Yasef in mezar) alt mezar odasının resmi görülen kapısı, söz konusu örnek olarak gösteriliyor. Aşağıdaki açıklama için bu sözcüğün varsayımlarından yararlanılmış ve görülen figür ve desenlerin gizemli anlamlarını örten kapı, bu anahtar sayesinde açılarak aralanabilmiştir. Bu konuda yapılan yorum şöyle :

GÉOMÉTRIE : porte de sépulture.
Trouvée à Kefer Yasef. Époque romaine
(Paris, Musée du Louvre).

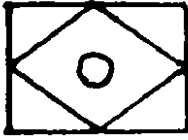
Panoyu, her iki ucundan üçgen şeklinde iki toka ve bunların arasında altı halka bulunan bir bant dikine olarak iki eşit kısma ayırıyor. Kemer burada birleştirici rol oynamaktadır. (kemer ve toka açıklamasına bkz.) Tepe noktası yukarıda olan üçgen bir (neoplazma) yeni Eflatun felsefesinin etki perspektifi (görünge; içinde, yarattığı zaman devridaimleri (durmaz devinimi) arasında, ilâhî yasanın lütfuyla, kendisini yaratana, Tanrı katına , tekrar yükselişini, yani aslına yönelişini anlatır gibidir.

Yukarıdaki üçgen ise maddeyle temasa geçmek, yani madde âlemlerine dönmek için, aşağılara iniş imajını vermektedir. Diğer bir görüşe göre, yukarıdaki üçgen evreni tohumlayan yaratıcı güç, alttaki ise, bu tohumla yaratılanın büyüyüp yükselerek tekrar O' na dönüşüdür. Sonuç olarak, üçgenler bu iki yönlü hareketi yansıtmaktadırlar.

Bu bandın sağında üstüste yerleştirilmiş üç motif bulunuyor; üstteki gül şeklinde mimari bir süs ögesi, ortada tuğlavarı şekillendirilmiş altı kare, altta ise bir helazon (helix) motifli görünüyor. Aslında burada gül ve helazon bir çift oluşturmaktadırlar; gül güneş tanrısı Apollon, helazon ise ay tanrıçası Artemis' i simgeliyor. Bu iki dairesel motifin arasında altı adet gizemli kare var. Altı sayısı aslında prensiple, bu prensibin kendini belirlemesi arasındaki tefekkürün işaretidir. Dünya da altı günde yaratılmıştır. Bu bakımdan kareler yaratılışı simgeliyorlar. Sonuçta sağ dizindeki figürlerin tümü, güneş ve ay gibi iki zaman regülatörü (ayarlayıcı) arasındaki yeryüzü yaşamını diğer bir deyişle zaman ve boşluktaki kozmik gelişimi somutlaştırmak istemektedirler.

Mezar odası kapısının solundaki dizide de gene üstüste simgesel öğeler görüyoruz. Üstte olanı Kudüs' teki Hz.Süleyman tapınağının kutsal eşyalarından

biri olan ve burada dokuz kollu olarak gösterilen, şamdandır. Ortada ise daire içine yerleştirilmiş bir altıgen ve bununda ortasında geometrik bir çiçek motifi bulunuyor. Bu kompozisyonda altıgen dünya üzerindeki zamanla ilgili değişim hareketlerinin devrelerini, daire ise sonu olmayan süreyi, sonsuzluğu ve evrensellik kavramını simgeliyorlar. En altta, içinde kutsal Kanun Kitabı' nın bulunduğu sanılan bir tür kasa veya sandık var. kitapta Musa' nın Tanrı' dan vahiy yoluyla aldığı 10 emir saklanıyor. Bir eşkenar dörtgenin şeklinde gösterilmiş olan bu kasanın ortasında bir disk bulunuyor ve gökle yeri birleştirme anlamını veriyor.

Kasanın burada eşkenar dörtgen olarak gösterilmesiyle eşkenar dörtgenin bir dişilik prensibini yansıması arasında ilişki kurmak mümkündür. Alttan ikinci motif ise, içinde inci bulunan bir istridye kabuğuna benzetilmektedir. (*istridye açıklamasına bkz.*)

Bu kabuğun alt kenarında tekrar tepe noktası yukarıya yönelik küçük bir üçgen yerleştirilmiş olup (doğan veya yaratılanla) ilgili bir anlam izlenimi veriyor. Bazı Sinagoklarda da raslanan bu istridye kabuğu motifinin çoğu kez cami mihraplarında görülenin bir prototipi olduğu sanılmaktadır. Selçuklu dönemi Ahlat mezar taşlarında süs ögesi olarak çokça kullanılmış olan desen ve motiflerin de hemen hemen aynı anlamları içerdiği saptanmış bulunmaktadır.

ÜÇGEN VE HAÇ' la İLGİLİ KİŞİSEL BİR GÖRÜŞ

Hristiyanlık üçgen ve haç motifine çok özel bir yer ve önem vermiştir. Haç, İsa' nın üzerinde şehit edildiği, üçgen ise dinin temeli oluşturan TESLİS(trinite) akidesini şu veya bu şekilde yansıtan figürlerdir. Fanatik çevreler kendi din kültürlerini yaymak, her zaman ve her vesileyle bu kutsal biçimlerin göz önünde tutulması amacıyla, haç ve üçgeni somut nesneler üzerinde de yansıtmaya girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu konuda, bir varsayım olarak, verebileceğimiz örneklerden bazıları şunlardır:

-Gömlek ve elbise yakaları üçgen biçimindedir. Bu nedenle olmalıdır ki, bazı İslami çevreler değirmi yakalı gömlek giymekten kaçınıyorlar.

-Kravatlar normal olarak üçgen biçiminde katlanırlar. Ayrıca bunun göğüse sarkan etek kısmının içi, astar üzerine, üçgeni anımsatan bir biçimde katlanır.

-Küçük kollier, hediye paketlerin: saran kurdeleralar şekilde görüldüğü gibi düğümlenirler.

-Mercedes ve Renault marka otoların amblemleri üçgen veya üçgenden oluşturan eşkenar dörtgendir.

-Evrensel bir niteliği olan " Ölüm tehlikesi " sembolünde kuru 'kafa' nın üstüne çaprazlama konulan incik kemikleri, aslında bir Saint André haçı' dır. (kafatası metnine bkz.)

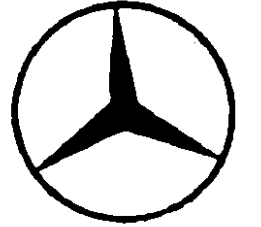
-Tabutları da aynı amaç doğrultusunda biçimlendirilmiştir.

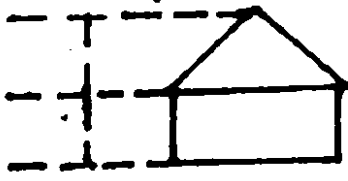
-Aritmetik işlemlerde toplama işareti (+) bir Yunan haçı' na benzer (x). Aslında bu işaretler belirli bir niceliğin çoğalmasına, bereketlenmesine aracı olmaktadır.

-Çıkarma ve bölme işlemleri için kullanılan işaretler (-), (+) ise (1) rakamının yan yatmış halinden kaynaklanır ve bir eksilmenin olacağını gösterir.

-Yasaklanmış ve yok edilmesi istenen olgular veya objeler üzerine bir (x) işaretinin konulması ise, o şeyi ortadan kaldırmakta, veya " ben varken o yoktur " anlamına gelmektedir. Sigara içilmesi veya park edilmesi yasaklanan yerlerde de aynı işareti görürüz...

İslâm'da tabutların baş kısmının üçgen olarak şekillendirilmesi XIII. Yüzyıllardan sonra yaygınlaşmış bulunuyor. Mevlâna türbe - müzesinde Horosan erlerinin sandukalarında görülebileceği gibi, Asya, sonra Anadolu tabutunun baş kısmı hilâl şeklindedir. İslâm tabutlarının üçgeni anımsatmasının, kaygusuz, teslis kaidesiyle uzaktan yakından hiç bir ilişkisi söz konusu edilmeyeceğine göre, bu tür bir uygulamanın, özellikle Alevi tarikatında benimsenerek yaygınlaşmış bir düşünce tarzıyla ilgili olması mümkündür. Ancak bu tabutların kesiti alındığında bir ev görünümünü vermesi de dikkat çekicidir.

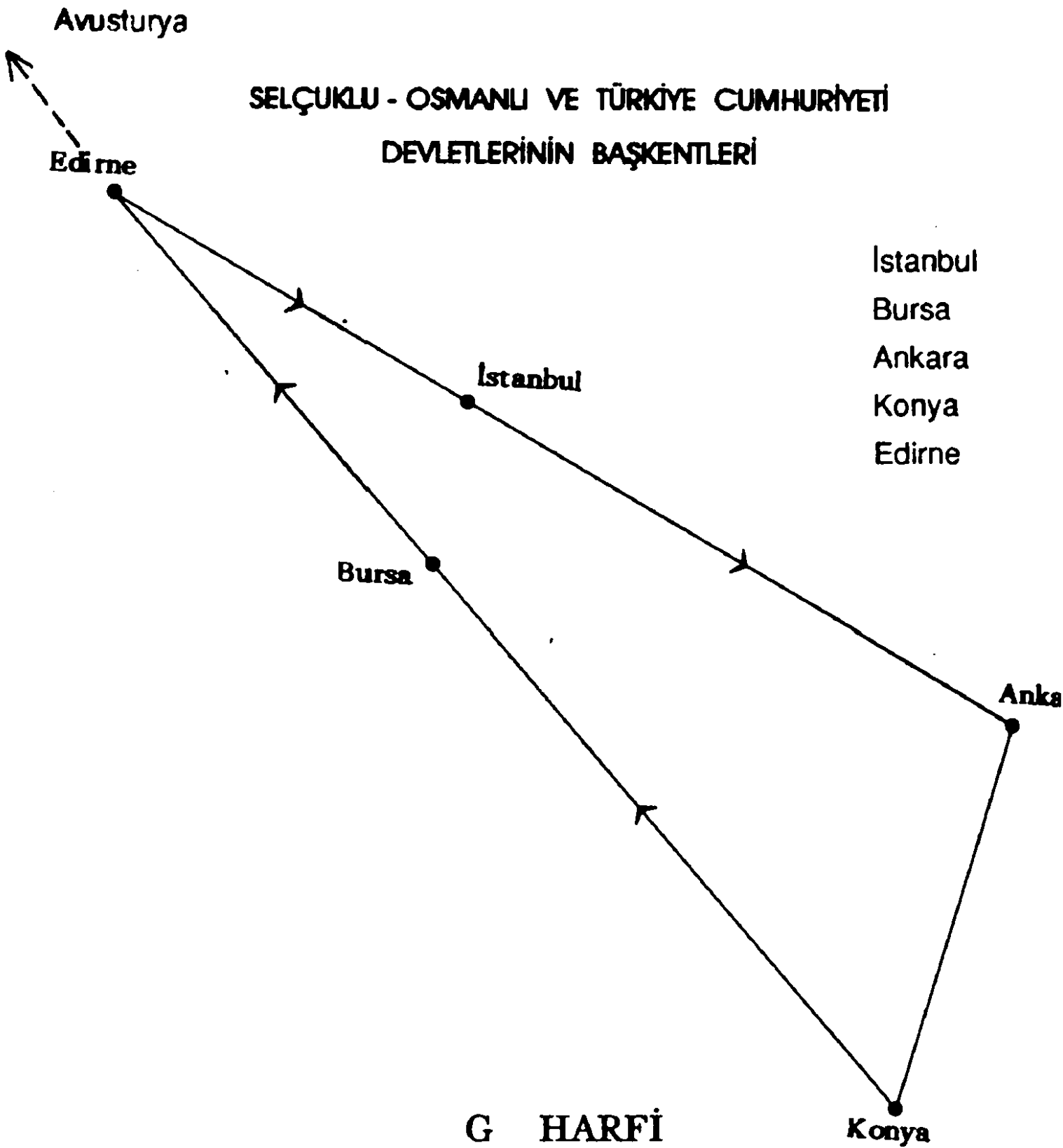
Hristiyanlar eşek ve katıra bindiklerinde, iki bacaklarını sağ veya sola uzatarak yanlamasına oturuyorlar. Bu görünüm adeta bir haç' ı anımsatıyor. Bugün bile örneğin Çınarcık (Yalova) daki eski Rum köylerinde bu adeti sürdürenlere rastlanıyor(?)...

SELÇUKLU - OSMANLI VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETLERİ BAŞKENTLERİ

Konya, Söğüt, Bursa, Edirne, İstanbul ve Ankara...Tarih boyunca Anadolu' da kurulan Türk devletlerine başkent olarak seçilmişlerdir.

Harita üzerinde incelendiğinde bu beş ilimizin coğrafi konumlarıyla tıpatıp aynı doğru üzerinde bulundukları, denge ve oturganlığı simgeleyen bir ÜÇGEN ve batılılaşma ilke ve özleminin yönünü yansıtan bir OK oluşturduğu görülecektir.

Rastlantılara bile egemen olunuşu yansıtan bir olgu diyoruz...

• Eski bir duvarcı Lonca (Loca) sıندان gelişmiş, uluslararası bir demek olan **MASONLUĞUN** başlıca sembollerinden biridir. Alevî Yıldız' ın direktör merkezinde bulunur, İlham ve İlâhî nur' u simgeler. Diğer bir deyişle " İlâhî prensibin " sembolü olur,

Modern lisanlarda, büyüklük, soyluluk, yetenek...gibi vasıfları tanımlayan isim veya sıfatların çoğunlukla (G) harfiyle başladığı saptanmıştır. Bunların

başında GEOMETRİ geliyor. Geometri evrenin mimarıdır. İngilizce ve Fransızca sözlüklerinden çıkardığımız aşağıdaki sözcükler bu yargıyı doğrulayıcı niteliktedirler.

Good, God, Gold, galiant, gathering, galaxie ,generateur, germe, governance, granite, guidance, grand, gradeur, geant, geni, général, gloire, grad, grave, gross, groupe, growth, gaillard, genése, gladiateur...vb.

Türkçede de, ilginç bir rastlantı olarak, aynı nitelikte bazı sözcükler var: Galip, garantli , gayretli , güven ,gerçek ,gaza ,gazi , genel ,güç ,gök güneş, göz, görkemli ,güzel ,gürlemek(?)...

Yunan alfabesindeki gamma harfi () duvarcı gönyesine benzer. Dört gamma'nın birleşmesi 'svastika' yı oluşturur. Duvarcı gönyesi ise yer çekimi ile ilgili bir araçtır. Nitekim yer çekiminin fizikteki simgesi de (g) harfidir.

G harfi eski Çinde bir imparatorluk amblemi olmuştur. (G) Latin alfabesinde, yaşamın nüvesini oluşturan spiral e en fazla benzeyen bir harftir. Rakam olarak ise (6) ya benzemektedir. Dünya (6) günde yaratılmıştır. (33) rakamı Masonluğun en üst derecesidir. (33), $3+3=6$ 'dır.(6) ayrıca geometrik olarak altıgen' le de ilgilidir.

G harfi ile ilgili bu sembolik açıklamayı Büyük Ayı burcunun' da (G) harfine benzediğinin, gözlemcilerin ortak bir görüş olarak benimsediklerine değinmekle özetliyeceğiz...

Duvarcı gönyesi bugün dahi geçerliliğini sürdüren MASONİK bir semboldür. Büyük yapıcıyı (grand batisseur) betimler. Aynı zamanda, adaletin, doğruluğun , istikrarın, hakbilirliğin, ve sağduyunun da bir işareti olmuştur.

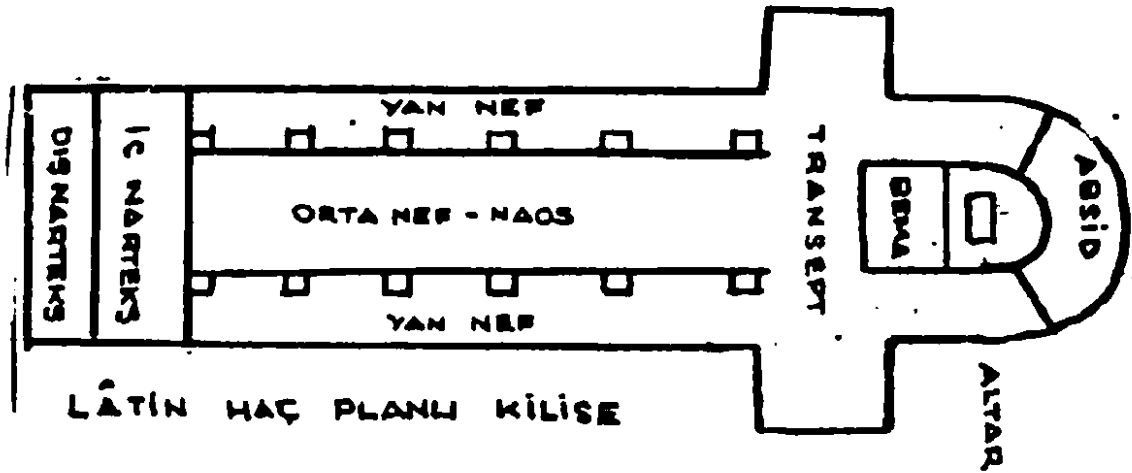
KİLİSE

Yunanca (ekklesia) topluluk anlamına geliyor. Yapımına Hristiyanlık dininin çıkmasıyla başlanan kiliseler zaman içinde, Ortodoks, Katolik, Gregorien.. gibi mezheplerin kendilerine özgü gelenekleri doğrultusunda, belirli bir aşama gösterip çeşitli formlar ve plan tipleri uygulanarak gerçekleştirilmişlerdir. Genel bir deyişle, ilk yapıların Yunan bazikalının bir devamı niteliğinde olduğunu ve onun plan tipinden etkilendiğini söyleyebiliriz. Bunlara,Ayasofya' da olduğu gibi, Kapalı Yunan haç planlı kubbeli bazilika deniliyor. Ermeni kiliselerinde olduğu gibi, yonca planlı veya Ani Katedralinde uygulanan kubbeli bazilika ile kapalı Yunan haç biçimlerinin bir arada kullanıldığı

örneklerde var. Selçuk'taki St.Jean bazilikası ise çok kubbeli olarak inşa edilmiştir. Çünkü Jüstinyen kubbe ögesine çok önem veriyordu. Latin haçı planlı kiliseler ise (ikonoklazma) kızı döneminin bitiminden sonra ortaya çıkıyor. Ancak biz bu metin içinde kilise plan tiplerinden ziyade onların ortak yönlerini ve bazı soyut görünümüler üzerindeki yorumsal düşüncelerimizi açıklamaya çalışacağız.

Latin haç planlı Katolik kiliseleri, genel görünümü ile, kolları açık yatmış bir insanı andırır. Bu benzeşme dayanarak yapılan fanatik bir yorumla şöyle deniliyor :

" Nasıl sevdiğimiz insanların resmini hep üstümüzde taşımak istiyorsak, kilise de insanın yani bizim resmimizdir, o halde o zaten bizim üzerimizde ve bizimle beraberdir! "

Kilisenin en kutsal yeri (Bema) dır. Burası sanki bir kalp' tir.Bema camilerdeki mimber' in, absit ise mihrabın karşılığıdır.

Kiliseler, camiler gibi DİŞİ karakterlidir. Bir ana rahmi sıcaklığı duyulur içinde, İNSANLAR oraya koşarlar, KARDEŞÇE BİRLEŞİP bütünleşmek için...

Bazı kiliselerde İsa' ya ait ilâhi ve insani özellikler vitraylardaki ışık şekilleriyle geniş hacimli boşluğun gizemini arttırmaktadır.

Kiliselerde kubbe segmentindeki küçük pencerelerinin sayısı genelde 12 dir. Bu pencerelerin aralarında ya (12) havari, ya da 12 İsrail Krallı bulunur. Pencerelerden giren güneş ışıkları gibi, onlarda tapınağı aydınlatır ışık verirler.

Kilise bir üzüm bağı, kayık, kule, gemi ile özdeşleştirildiği gibi, İsa' nın eşi, dolayısıyla tüm Hristiyanların ana' sı (teotokos) olarakta kabul edilmektedir.

Kilsede bir analık ve dişilik niteliğinin bulunması ANA ile ilgili diğer sembolizm kurallarının ona da uygulanmasını mümkün kılmıştır.

Kilsenin (naos) adı verilen esas ibadet salonu, gemi teknesi anlamına gelen, (vaisseau) olarakta isimlendiriliyor. Ancak bu, ebediyete doğru yol alan kutsal bir gemidir; direğinin tepesi sayılan kubbenin içinde daima İsa bulunur. Çünkü O, bu geminin bayrağıdır. Hristiyan inançlarına göre, Oğlunun kız ve Tanrının annesi olan Meryem, daima İsa' nın altındadır; absidin üstündeki yarım kubbe (kalot) nın içinde gösterilir. Bunun altında ise, İncil yazarları, havariler ve diğer azizler, kubbe ile yer arasında, hiyerarşik bir düzen içinde yerleştirilmişlerdir.

Kilselerin içinde veya dış duvarlarında, kapılarda gördüğümüz balık, buğday başağı, üzüm salkımı, çoban ,balık...figürleri, zaman içinde hep İsa' nın simgesel işaretleri olmuştur. Bunlardan buğday başağı, ekmeği, üzüm ise kanı ve şarabı sembolize ederler. Kuzu, İkinci Ayasofyanın temel kalıntılarının firizlerinde görüldüğü gibi, İsa' ya inananları gösteriyor. Bu kuzular bir sıra halinde yürüyorlar; gittikleri yer ise İsa' nın bulunduğu su kaynağıdır...Üzüm salkımının Meryem' in sembollerinden biri olduğu ileri sürülüyor. Bunun en belirgin örneklerinden biri Zelve vadisindeki Balıklı-Üzümlü kilisede görülmektedir.

Kilseler giriş, Artemis dışındaki diğer tapınaklarda olduğu gibi, kural olarak batı yönünden yapılır ve güneşin doğduğu yerde bulunan absit' e yani YENİDEN DOĞUŞ' a doğru yönelir. Ancak bu giriş, Ortodoks kiliselerinde üç etapta yapılmaktadır; bunlar ATRIUM, DIŞ ve İÇ NARTEKS' ler ve NAOS (SELLA) olarak isimlendiriliyor. Birinci kapıdan girmeden önce bir avludan geçiliyor. Burası eski Roma evlerindeki gibi bir alandır. Yunanca bir sözcük olan atrium, aynı zamanda, insanın fikren kendini bir şeye hazırlaması veya amaca ulaşmak için aşılması gereken bir yol, mesafe, süre olduğu gibi, bazı ön eylem ve girişimlerin uygulandığı aşama anlamlarını da içeriyor. Örneğin, Ankaraya gitmek için katedilen 7-8 saatlik yol boyu ve süresi, maddi anlamda bir atrium sayılabildiği gibi, bir gencin aşkını itiraf etmeden önce giriştiği kur yapma aşaması da atrium' un gayet soyut olarak içerdiği anlam ve kavramlardan biridir..Nitekim kiliselerde de atrium' dan naos' a girişin bu tarz üç aşamada yapılmasında insan kendini psikolojik olarak dine ve ibadete hazırlamaktadır. Bu aşamalarla başlayan ilerleyiş, kilisenin en kutsal yeri olan bema' da son bulmakta ve KUTSAL BİR YOL olarak tasarlanmaktadır. Çünkü kutsal yerlere götüren yollar da kutsal olup o yere varmadan önce, üzerinde,

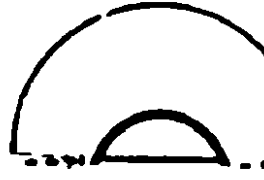
ziyaret edilmesi arzulanan, bazı durakları olmalıdır. ATRIUM sözcüğü ile ilgili şöyle bir benzetme yapabiliriz kanısındayım:

Bilindiği üzere, tıpta dolaşım sisteminde kanın içeri girdiği ilk KALP BOŞLUĞU'na verilen isimdir. Biz buna KULAKÇIK diyoruz. Atrium burada alçak basınçla çalışan bir pompa olup bir kapakçık içinden sağ ventriküle (karıncığa) göndermektedir. Kiliselerin ibadet salonu bir kanın, en kutsal yeri olan BEMA'da onun KALBI'dir...

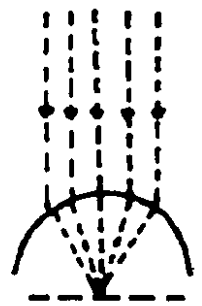
İslâm felsefesinin de benimsediği bir olay; zira Mekke'ye giderken hacı adayları İstanbul'dan hareketle önce Sultan Ahmet Camii'nde toplanıyor, sıra ile, Eyüp Sultan, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna, Veysel Karani hazretleri... gibi aziz ve evliya türbelerini ziyaret ederek yollarına devam ediyorlar. Eski tapınakların yolları da kutsal olarak nitelenmişti. Örneğin, Milet'le Didim Apollon tapınağı arasındaki yolun Didim'e ulaşan bölümü tümüyle ortaya çıkarılmış bulunuyor.

Kilisede rahiple cemaat karşı karşıya dururlar. Dikdörtgen plan, yüzyüze olmaya en uygun düğün bir formdur. İslâm'da ise, imam ve cemaat aynı yöne bakarlar...

Kilisenin kubbesi, camilerdeki gibi, burada da semavi bir örtü ögesidir ve maddî dünyayı simgeleyen bir kaide üzerine ve genelde dört ayak oturtulmuştur. Bu sayının dört oluşu İsa'nın dünyanın dört bir yöresine egemenliğini yansıtmış şeklinde yorumlandığı gibi, dünyanın dört olan kapısı, veya sayıları dört olan İncil yazarlarıyla da özdeşleştirilmekte... İslâm'da hal olan kutsal kitapların sayısı da (4) değilmi dir?..

Kubbenin mimari açıdan böyle biçimlenmesi akustiği ve mekânda iç boyutların genişlemesine yara sağlamak ve mabede içten- dıştan görkemli bir görünüm kazandırmak gibi somut olan fonksiyonları yanı sıra, kubbeyi andıran gerçek göğün altında sanki ikinci bir gök, bir mikrokozmos (mikrozmoz) izlenimini yarattığı da akla geliyor. Öte yandan, kubbeyi dışbükey bir mercek ile özdeşleştirmek mümkün. Zira, mercekler yüksek nitelikte saf cam ve kuvars' tan imâl edilmekte ve içinden geçen ışınların doğrultusunu değiştiren bir araç gibi görmektedirler. Bunların parabolik bir görünümüne ve dış bükey (konveks) ve iç bükey (konkav) türleri bulunur. İşte merceğin bu özelliğinden hareket ederek, kubbenin de parabolik bir merceği anımsattığını, ışınların, güneş gibi çok uzaklarda bulunan bir merkezden geldikleri için, hemen hemen paralel olarak bu merceğe ulaştıklarını

söyleyeceğiz. Bunun ardından da, güneş ışınlarının birbirleriyle bir noktada, (odak noktasında) birleşmeleri gibi, İsa' nın da bu merceğin tam ortasında yer alarak, politeizm (çok tanrılık) inançlarını ruhani vücudundan geçirip, hepsini tek Tanrı inancında birleştirmek istercesine, bir görünümün imgelendiğini de ilâve edeceğiz...Bu olayda kubbeyi, ters konumu ile, yeryüzünde yapılan ibadeti göğe yansıtan bir araç olarak tasarlamakta mümkündür.

Kubbenin içinde egemen olan renk tonu seçiminin de bir rastlantı olmadığı gerçektir. Nitekim, Kariye müzesinde görüldüğü gibi, iç narteks' te İsa ve atalarının resimlendirildiği kubbe onun tanrısallığını ifade eden lacivert- mavi, Meryem' in bulunduğu kubbe ise, daha çok, erguvani kırmızı (pourpre) renktedir. Bu renk " egemenlik gücünü " ifade eder.

Kubbe kasnağı gökle yer arasındaki geçişin başladığı bölümdür. Burası kural olarak 12 parçaya bölünür, yani 12 ayrı yönden ışık veren küçük pencerelerle donatılır. Bazen de 12 havarinin resimleriyle süslenir. Oniki sayısının buradaki anlamının, zodiak' ın 12 bölmesi, 12 ay, Kudüs' ün 12 kapısı, Jacob' un 12 oğlu veya hayat ağacının 12 meyvesiyle ilintili olduğu kanısındayız...

Kubbe kasnağının altındaki pantantiflerde, kural olarak, ya 4 melek veya 4 İncil yazarını görüyoruz ki, olayı bu bakış açısıyla değerlendirenin zihninde, İsa' nın göğe kurulu olan tahtı sanki, onların desteğiyle yukarı kaldırıp kol ve kanatları üstünde tutuluyormuş gibi bir izlenim yaratır. Tahttan söz ederken şu ayrıntıyı da belirtmek gerekiyor: İsa bir taht üzerinde gösterildiği zaman, çoğu yerde, örneğin Ayasofya kral kapısı üstündeki mozaiik kompozisyonda, ayakları doğrudan doğruya yere basmaz; onları dünyayı simgeleyen bir eşik (tabure) üstüne koyar. . Ayrıca bu taht gayet armonili ses veren bir müzik aracı olan harp' e benzetilmiştir. Bununla anlatılmak istenen şey, O' nun kulağa hoş gelen bir müzik gibi olduğudur. Kubbe içinde görüntülenmiş İsa' nın burnu, dikkat edilirse, hafifçe absidin bulunduğu noktaya yöneliktir. Sümela manastırında absidin yeri bu sayede belirlenmektedir. Keza Akdamar adasındaki Ermeni kilisesinin dıştaki rölieflerinde de İsa, duvarın dışında, absitin yönünde bulunur. Meryem' in yaşam öyküsü ile ilgili kompozisyonlar daha çok naos' un dışındadırlar. Tevrat ve İncil olayları adeta iç içe, başbaşa bulunurlar.

Hristiyan kiliselerine ait, daha çok sembolizm açısından, bazı ayrıntıların incelenmesine ayırdığımız bu metin içinde, özellikle Kariye müzesinde açıkça görüldüğü şekilde, kiliselerin Eski Ahit (Tevrat) ve Yeni Ahit (İncil) in konusunu ettiği olaylarla resimlendirilme amaçlarının başında, resmin okuma yazma bilmeyenlerin yazısı olması ve onun dinin tanıtılıp öğretilmesine yardımcı bir

araç olarak kullanılması geliyor. Çünkü Hristiyanlık altında bir yüz (surat) dini, yüz ise sessiz bir lisan' dır. Bu açıdan kilise duvar resimleriyle yapılan din eğitimi, didaktik olarak, günümüzde uygulanan odio-vizüel metod' un bir prototipi şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Son olarak, kilise sözcüğünün bir topluluk (cemaat) anlamını içerdiğini hatırlatarak, Anadoluda kurulan ve (ilk Yedi Kilise) adıyla tanınan bu toplulukların, özellikle topoğrafik olarak, gelinip gidilmesi kolay, aynı zamanda Anadolunun stratejik yaklaşma yol ve bölgelerinde bir din kalkını oluşturulmasına özen gösterildiğini de belirtmek isteyeceğiz...İzmir (Symima), Efes, Bergama, Sardes, Laodikya, Akhisar (Triatri) ve Alayehir (Filadelfia) zamanın nispeten en kalabalık olan kentleriydi. Symima ve Filadelfia isimleri Amerikaya Anadolu' dan gitmiş bulunuyor..

KAPI

Kapı soyut işleviyle, iki durum, iki ortam, iki âlem, bilinenle bilinmeyen, görünenle görünmeyen, ışıkla karanlık ve varlıkla yokluk arasındaki bir geçit ve aynı zamanda bir geçiş olayının sembolü olmuştur. Somut işlevi ise, kapattığı yere girmek ya da çıkmak isteyeninin zorunlu olarak kullanacağı bir araç olması. Öte yandan kapı, duruma göre, yeni bir başlangıç, girişim veya atılımla da özdeşleştiriliyor. Kanatlar ve kasa olmak üzere iki ana öğeden oluşan bu obje, biri DİNAMİK, diğeri ise PSİKOLOJİK olan şu iki farklı görünüme sahip: İçten ya da dıştan bir etkiye uğradığında yaptığı iki yönlü hareketiyle, ya bir şeyin veya yerin üstüne kapanıp onu saklıyor, ya da açılıp, oradaki gizleri açığa vuruyor, gözler önüne sergiliyor. İşte bu hareketle oluşan ÖRTME veya GÖSTERME olayı bir kapının DİNAMİK olan işlevidir.

Psikolojik açıdan incelediğimizde, ÖBÜR TARAFA GEÇMEYİ davet edici bir görünümü var. "Gel, geçilecek yer burasıdır" demek istercesine, bize bir geçidi ve onu izleyen bir YÖN ve YOLU işaret ediyor. Bu nedendir ki, Yahudi ve Hristiyan geleneklerinde, bir tapınakta kutsallıkların başladığı yer onun kapısı olmuştur. O, önünde duranları, ahrete davet eder ve girmek isteyenlere

cennetin yolunu gösterir. (Aslında, giriş yapmak, özellikle kutsallığı olan bir hareket kavramıdır.)

Ezoterist (gizli, batini, içrek) ekolün farklı bir yaklaşımla yaptığı incelemeye göre ise, bir kapıdan yapılan giriş ve çıkışlarda kapının kânadı, ya da kanatları, kendisine yapılan itme ve çekme darbelerine göre yönelirken, kasasında takılı ve tabi olduğu reze ve menteşeler aksiyal durumlarını korumaktadırlar. İşte burada kapının birinci durumu insanın DİŞ DÜNYASI, ikincisi ise gene ona özgü olan İÇ DÜNYASIYLA özdeşleşmektedir...

Hristiyan geleneğinde tapınağın ana girişi batı yönündedir ve BATI KAPISI olarak adlandırılır. Bunun nedeni, güneşin o yönde batması ve diğer yönden yeniden doğana kadar, yitirdiği ışıklar gibi, dinsizlik, inanç ve imansızlığı orada karanlığa gömmesidir. Bu bilinç yönünde oluşan inanış, Batı Kapısı' nın kimi yerde bir sonun da başlangıcı olduğudur. Bu nedendir ki, Trabzon Aya Sofya Kilisesindeki Son Mahkeme sahnesi (Dünyanın sonu) bu kilisenin Batı Kapısı girişine işlenmiş bulunuyor.

Tapınağa batıdan giren kimse doğuya, yani güneşin doğduğu ve tekrar doğması beklenen yerdeki bemanın absidine doğru ilerler, orada, yeniden doğuşa (rezürreksiyon' a) kavuşmak için...

Durum diğer dinlerin ibadet yerlerinde de aynı. Onların da giriş kapıları mabedin en kutsal sayılan köşesine yönelen bir yolun başlama noktası kabul edilmiştir.

Çok tanrılı mitolojik dönemde inşa edilmiş Artemis tapınaklarına, bu kez doğudan girip batıya, yani bir ay tanrıçası olan tanrıçayı simgeleyen olaya, güneşin batışına yüründüğünü hatırlayalım.

Özellikle Hristiyan Ortodoks kiliselerinde naos' a girmeden, ATRIUM, iç ve dış narteks adı verilen mekânların kapılarından geçiliyor. Atrium sözcüğü bahçe, avlu anlamına geliyor. Ancak batı dillerinde atrium, simgesel olarak, bir amaca ulaşmak için gösterilen gayret, emek, alınan yol ve zaman kavramlarını da içermektedir. Nartekslere gelince: Bunlar birbirlerine paralel koridorlar, dehlizler. Narteksler birbirlerine, Aya Sofya' da görüldüğü gibi, kimi kez sembolik değerleri ve anlamları olan bir sayı ile irtibatlı olup, dua gibi, inandığı dinsel bir vecibeyi yerine getirmeye niyet ederek kiliseye giren bir kimsenin, oraya girmeden önce belirli bir aşama geçirerek, psikolojik olarak uhreviliğe kendisini hazırlamasına da yardımcı olmaktadır. Tam anlamıyla narteksler, kiliselerde mezhepden olmayanların, ya da henüz vaftiz

edilmemişlerin kullandığı dehlizdir. Narteksler ana mekândaki orta neften, üzerinde kapılar bulunan bir duvar, ya da kolonlarla ayrılırlar.

Atrium-Naos arasındaki kutsal yolun üzerindeki kapıların sayısı bir rastlantı sonucu değildir. Dine girmeyi kolaylaştırmak için çok sayıda açılmıştır. Örneğin, Aya Sofya'nın İmparator girişine mahsus cephesinde 7+5+9 olmak üzere, 21 kapı bulunuyor. Yirmi bir 3x7 olup, altın sayılar içinde dinsel açıdan çok yönlü yorumlar içeren bir sayıdır. Diğer üç sayının içerdığı simgesel anlamlara, konuyu dağıtmamak için yer vermiyorum ancak, yirmibir' in, gelişmişliğin ve yetkinliğin sayısı olduğunu, keza, o devrin İstanbulunu kuşatan kara ve deniz surlarında, manevi koruyuculuğu da sağlaması için, 21 kapı açıldığını tahmin ettiğimi hatırlatmakla yetineceğim.

Şimdi NARTEKS sözcüğünün mitolojik öyküsüne değineceğim: Narteks, Gaia'nın oğlu olan Prometheus (önceden gören) ün tanrı Zeus' ten çalarak insanlara verdiği ateşin, ucunda yandığı bir dal parçasının adı. Prometheus bu eyleminden dolayı, tanrıların kurmuş olduğu düzene karşı gelmiş ve cezalandırılmış...Bu efsanenin diğer ayrıntılarından söz etmeden, sadece narteks' in IŞIKLA, dolayısıyla YOL GÖSTERİCİLİK' le ilgili bir obje olduğunu hatırlatmak istiyorum. Sonuçta Atrium, birbirlerine paralel iki koridor, narteksler, orta nef ve absit'e ulaşan bu yolun sürekli aydınlatılmış olduğu ima ediyor...

Camilerimizde de, narteksler benzeri yapılaşma planı söz konusu olabilir. Özellikle Osmanlı camileri dış ve iç avludur. Harem adı verilen dıştaki duvarda, camiye gelenlerin fazla dolaşmamaları, yani her yöndeki mahalle sakinlerine gösterilen kolaylığın eşit olması amacıyla çok kapı açılmasına özen gösterilmiştir. Mümin burada da sokaktan ayrılıp hemen caminin ibadet salonuna girmez. Dış ve iç avlulardan geçer, yani onun belirli bir yol ve süre geçirmesi arzu edilir. Sultan Ahmet Cami' nin harem duvarlarının kuzey cephesinden dış avluya giriş kapısında bir zincir sallanıyor. Nedenini sorarlar. Cevabı şu: Bu caminin dış avlusu haftanın belirli günlerinde açık hava pazarı (agora) olarakta kullanılıyor. Ancak, yerel yönetim bu pazar yerine yüklü hayvanların girmesini yasak etmiş; ayrıca bir zincirle kapının girişindeki yüksekliği azaltmış...Bu vesile ile özellikle İslâm mimarisinde hiçbir şeyin SEBEPSİZ değil, mantık ve AKLİSELİM ürünü olduğunu tekrarlamak istiyorum.

Dış avluya girdik. Karşımıza iç avluya açılan görkemli bir kapı çıkıyor. Bu taç kapı, miraç anlamında, merdivenle çıkılan yüksek bir platforma oturtulmuş ve içi oyularak dişilik verilmek istenmiş bir mihrap gibi görünüyor; eksenin öbür ucundaki gerçek mihraba, cennet kapısına doğru yön ve yol verir izlemine yaratıyor adeta....(Bkz. Sultanhmet camii)

Selçuklular taş işçiliğindeki emsalsiz ustalıklarını dini ve sivil amaçlı mimari yapılarının özellikle ve öncelikle kapılarında göstermişlerdir. Büyük bir özen ve önem göstererek işleyip süsledikleri bir kapıyı, onlarda bir **KARŞILAMA** ve **UĞURLAMA**'nın, yani fiziki bir birleşme ve ayrılığın yapıldığı yer olarak, değerlendirmekteydiler.

Kapı yapımı için seçilen mermerin, (birinci hamur beyaz kağıt örneği), en kaliteli olmasına dikkat ediliyordu. Konya İnce Medresesi kapısı beyaz mermer değildi ama, Sille taşı adı verilen, işlenebilirliği ve zamana karşı dayanıklılığı olan esmer bir taştan imal edilmişti. Bu kapının üstüne işlenen **HAYAT AĞACI**'nin bu kez bir enginara benzetilmek istenmesi de ilginçtir. Enginar değerli bir sebze, bir **SARAY TAAMI** o devirlerde...(taam - yiyecek)

Dış cephelerinin kendisini bizlere hayranlıkla seyrettiren dekoratif güzellikleri arasına işlenmiş ayet, methiye ve ithaf ibareleri, oraya girecekleri dine hazırlamanın yanı sıra, bu eserleri topluma kazandıranları tanıtip, onlar için hayır- duaların beklentisi de amaçlanıyordu.

Selçuklu mimarisinde bazı kapıların alt olduğu binadan da yüksek yapıldığına tanık oluyoruz. Örneğin, Niğde' deki Ulu Cami' nin taç kapısı **CAMİNİN KAPISI DEĞİL, KAPININ CAMİSİ** dedirtecek kadar büyük boyutludur. Alaattin Camii de denilen yapının bu kapısında, ışık ve gölge oyunları yaratarak, Sultan Alaattin' in kızı olduğu ileri sürülen bir kadın yüzü gösterilmek istenmiştir. Selçuklu kapılarının bir başka özelliği de halen bazı çevrelerce bilinmediğini sandığım özelliklerinden biride şudur: Konya İnce Minare ve Karatay Medresesi, Sultan Han Kervasarayı, Selçuk' taki İsa Bey Camii...nin taç kapılarının üst alınıklığında siyah/ lacivert mermerden enine ve boyuna şeritler halinde stilize edilmiş küfi yazı ile **MUHAMMED** yazılıdır, İslâm'da o devirde, resim krizi nedeniyle insan figürü yapılamamaktadır.

Hristiyan kendi peygamberinin resmini kapıların üstünde nasıl açıkça gösterebiliyorsa, o da kendi peygamberinin ismini, resim benzeri bir sanat ürünü olan kaligrafi ustalığı ile biçimlendirip gizleyerek, cami kadar mübarek saydığı, eğitim ve öğretim kurumları olan medrese kapılarında da görmeyi ve göstermeyi arzu etmiş, gerekli bulmuştur.

Antik çağdan bu yana hemen tüm din ve uygarlık dönemlerinde inşa edilmiş binaların **KAPI ADI VERİLEN** organik parçaları, oranın görev ve amacına uygun bir biçim ve anlam verilerek,

önüne gelenleri koruyan, cesaretlendiren, yerine göre korkutan, ya da kendisinden beklenen manevi koruyuculuğu güçlendiren bazı simgesel öğelerle birleştirilmiş veya bütünleştirilmişlerdir. Bu sayede içeri giren insanların o kutsal sayılan şeylerin ALTINDAN YA DA ARASINDAN geçmeleri sağlanmıştır. Bu konuda bir hayli örnek vermek mümkün: Hititlerin vahşi görünümü olan Aslanlı ve Sfeksli Kapıları, Yazılı Kaya (B) odası girişindeki gardiyan cin röliyesi, Alaca Höyük Sfeksli Kapısının önü, İki taraflı olarak bazı dinsel törenlerin rölietleriyle işlenerek kutsallaştırılmak istenmiştir, Selçuk St. Jean Takip Kapısı (Kırık olan bir bölümü şu anda Londra' da olan ve Truva Savaşı' da Aşıl' ın Hektor' u öldürmesi olayını betimleyen bu sahnenin uygun görülüp, özellikle bu kapı alınlığına konulmasının nedeni yoruma açık...)Hoşap Kalesi' deki karşılıklı iki aslan, Ani Ören yerindeki SVASTİKA, İshak Paşa Sarayı kapılarındaki hayat ağaçları, aslanlar, Erzurum Çifte Minare ve Yakutiye Medreseleri portallerini süsleyen, şamanik dönemden yansıyan Kozmik Evren Ağacı, dragonlar, kartallar ve gene aslanlar...Aynı konuda Perge ören yerinde gözden kaçan bir ayrıntıya değineceğim: Geç Roma Kapısı üstündeki kabartma, bir kalkan ve ucu görülebilen bir mızrağı (kargıyı) betimliyor. Bunlar savaş tanrısı Ares' in simgelerinden biri. Amacı belli: Savaşa giden yolcu edilen askerler altından geçerken ondan cesaret alıyorlar prüfye oluyor ve manen kötü ruhlardan arınıyorlar.(Prüfiksion olayı)*

Hristiyan dini mimari ve ikonografisinde kilise ana giriş kapıları özellikle İsa ile ilintili olup, onun bazı mesajlarını da taşımışlardır. Meryem genelde, girişlerde yoktur, ya da ikinci plandadır. Örneğin Kariyede ikisi de var ve karşı karşıya konulmuş. Bu konumlarıyla " Mabede hoş geldiniz " der gibi, girenleri karşılamakta, gidenleri de BİRLİKTE uğurlamaktadırlar. Buradaki Meryem, kucağında çocuk İsa ile gösterilmiştir. Belki de oğluna , bu vecibeyi çocukluğundan itibaren öğrettiğini söylemek istiyor..

Kiliselerin İsa' ya sunulmuş törenini yansıtan sahneler de hep kapılar üstünde yer almışlardır.

Orta çağ ikonografisinde ise Meryem' in GÖĞÜN KAPISI, ya da bir kapı olarak betimlendirildiğine tanık oluyoruz. Kariye Paraklezion' unda Jacob' un başını taşa koyduğu yerin üstündeki merdiven göğe yönelmiştir ve orada Meryem bulunmaktadır.

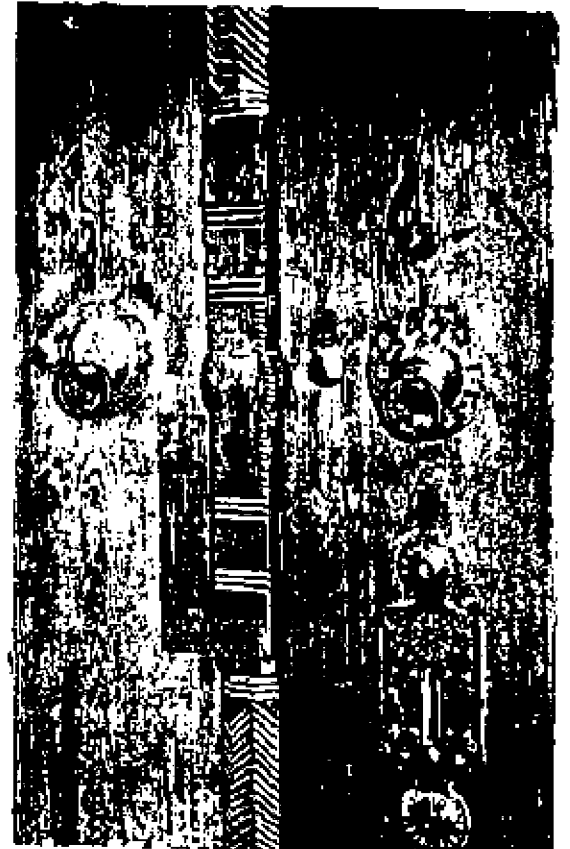
Aya Sofya Kral Kapısına dönüyoruz: Kapı üstünde, İsa' nın Apollon' un kine benzetilen tahtının altındaki bronz plakada açık bir kitap röliyesi bulunuyor. Oğul' u simgeleyen bu kitabın üstünde şu satırlar yazılı: " Tanrı bana, sen koyunların olduğu yerin kapısını dedi; her kim benim aracılığım ile içeri girerse,

orada gerçek merayı bulacak ve kurtulacaktır. " İncil" in bir yerinde de şu ifade var: " İşte ben bu kapının önünde duruyorum ve ona vuruyorum; eğer biri benim sesimi duyar da kapıyı açarsa, içeri gireceğim ve SON AKŞAM YEMEĞİNİ onunla birlikte yiyeceğim, o da benimle..." Bu iki örnekte Hristiyan aleminin kapı' ya neden bu kadar önem verdiğini anlamış oluyoruz.

Kapıların Antik çağda şehir surlarının en zayıf, ya da en güçlü olması istene noktalarıydı. Yunan askerî mimarisinde, örneğin Perge ve Bergamada sur kapıları her iki yanındaki kulelerle korunuyorlardı. Hitit' tede görüldüğü gibi kapılar ve kuleler son önlem olarak, adak hücreleri ve tanrı kabartmalarıyla da donatılmaktaydı. Hristiyan kiliselerine fiziki güvenlikte gerekiyordu. Bunu sağlamak için Aya Sofya ve Selçuk bazilikası girişlerinde nöbetçi bulunuyordu. Nedeni, bu mabetlerin aynı zamanda devletin hazinesinin bir kısmını, ya da yapılan maddî bağışlarla oluşan hatırı sayılır bir parayı da saklamasıydı. Camilerde ise böyle bir adet ve gereksinim söz konusu olmamıştır. Kapı ve pencereler bugün bile bir meskenin en kritik bölümleri olma durumunu korumaktadır. Kilifler, nöbetçiler ve en gelişmiş elektronik aygıtlar...

Kapı kavramı gerek obje, gerekse bir aşama, derece ve yüzeyini belirleyen bir öge olarak karşımıza çıkıyor. Başta eski zamanın sarayları olmak üzere, kapılar bu mekânlarda varolması zorunlu görülen bir tür HİERARŞİ ZİNCİRİ' nin bakılları gibiydiler. Örneğin Topkapı Sarayında dört ana kapı bulunuyordu. Birincisi, Bâbü- Selâm, çünkü selâm sözden öncedir, önce olmalıdır. Daha sonra Bâb - Hûmayun. Bu kapı diğerlerine oranla daha görkemli, iki tarafında kuleler var, üstünde Lir çiçekleri (Avrupada yaygın bir dekoratif öge). Çünkü hünkârın adını taşıyor. Üçüncü kapı, Bâbü- Saade. Bu sonuncusunun daha renkli, resimli ve gösterişli olması istenmiş. Çünkü saraydaki protokol etaplarının son kertesini. Sivil akağalara bekletiliyor. Daha başka bir ciddiyet, resmiyet ve MAHREMİYET' i var...Aya Sofya' nın Kral kapısı da diğerlerine oranla daha büyük ve üzeri değerli metal kaplamalı. Akropollerin Propilen adı verilen giriş halleri veya kapıları da görkemli ve gösterişliydi.

Batı ülkelerindeki, mallikânele, konakların başlıca iki kapısı bulunmaktaydı. Bunlardan biri, leydiler, kontlar...gibi elit (seçkin) düzeydeki

Kaymakamlar evi
SAFRANBOLU

ziyaretçilere, diğeri ise uçak ve hizmetçilere ait olan bir servis kapısı. Açıkca bir sınıf farkından kaynaklanan bu olgu İslâm ülkelerinde o denli yaygın olmamıştır. Çoğu yerde her iki düzeydeki insanlar aynı kapıyı kullanabiliyorlardı. Eski zaman evlerinde mutfaka bir bahçe bulunduğundan, eve, biri sokak diğeri bahçe kapısı denilen kapılardan girilip çıkılmaktaydı. Eski Safran-boluda, Kaymakam Evi olarak adlanan bir evin sokak kapısında erkek ve kadın ziyaretçilerin vurarak kullanmak zorunda oldukları ilginç tokmalardan söz etmeden geçmiyeceğim; gidip görmeye değer..

Anadolu geleneklerinde kapı bir evin KULAĞI, pencereler ise gözleri olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle olmalıdır ki, eski evlerin sokak ve bahçe kapı-larındaki tokmağa EVİN DIŞ KULAĞI adı veriliyordu...

Genel olarak tapınak mimarisinden etkilenen Hristiyan evlerinin planında, adeta labirenti andıran,uzun koridorlar ve kapıları birbirine açılan odalar bulunmaktaydı. İslâm'da ise, koridordan çok SOFA vardır ve odalar hep bu sofaya açılırlar, yani mahremiyet var ama, gizlilik söz konusu değildir demek mümkün...

Bugüne dek, kapıların isimlendirilmesi, onun kapattığı, ya da yol verdiği yön ve yerin adını veya o kapının işlevini tanımlayan, sözcüklerle yapılmış bulu-nuyor. Somut bir anlamı olanlar için şu örnekler verilebilir. Serasker Kapısı, Ağa Kapısı, Urfa Kapı, Elazığ Kapı, Belgrad Kapı, Siliври Kapı, Edirne Kapı, Gümrük Kapısı, Hudut Kapısı, Dış Kapı, İç Kapı, Cümle Kapısı, Mutfak Kapısı, Garaj Kapısı...Soyut, ya ad simgesel bir anlamı olanlar ise; Şeref Kapısı, Hükümet Kapısı, Komşu Kapısı, El Kapısı, Sınav Kapısı, ÜMİT KAPISI ve nihayet EKMEK KAPISI...

Deniz' de ilk çağlarda insanoğlunun karşısında dünyaya açılmış MAVİ BİR KAPI' ydı.

(*) Kutsal mekânlara giriş kapılarının üstünde (kiliseler) daima İsa vardır. Çünkü İsa' da bir savaş tanrısı gibi düşünülmüştür. Onun yaptığı savaş ise inaçsızlara karşı olmuştur. (Perge geç Roma dönemi kapısına bkz.)

İslâm mimarisinde benzeri bir uygulama söz konusudur. Selçuk med-reseleri (Karatay) ve kervansaray portalleri (cümle kapıları) nın alınlıklarında kufi yazı ile Muhammet yazılmıştır. Çünkü bu kapılarında açılıp gösterdikleri yolda aynı anlam ve amaç söz konusu...

Mülkiyetin de bir bekçisi olan kapıların önü evrenseldir, yani herkese açık ve aittir. Ancak bize ya da bizim istediklerimize ait olan sınır bu eşğin içindedir. Başka bir deyimle, dışı düşman, el, elâlem, içi ise dost mekânıdır.

İnsan yaşamında biri ilk, diğeri de son olmak üzere, başlıca İKİ KAPI bulunduğunu söyleyeceğiz. Bunların birincisinden çıkılıyor, anatomik bir kapı bu; oraya artık dönüş / giriş söz konusu değil. Nice fiziki ağırlara katlanmaya mecbur ettiğimiz ANAMİZ' dan, yani bu ANA KAPI' dan bağıra çağıra, ama mutluluğa, selâmete çıkıyoruz. Nitekim az sonra her şey güzelleşecek, yüzler gülecek, sevineceğiz ve sevindireceğiz bizi o KAPI ÖNLERİNDE sabırsızlıkla bekliyen-ler!!...

İkinci kapıya gelince: Bu er ya da geç ancak giriş yapacağımız nihai kapı olacaktır. Vakti ki maddesel yaşam terkedilip, kıyamet günü gelene dek, kabırda geçen AHİRET YAŞAMI da bitecek, işte o zaman ilâhi mahkemenin kararına boyun eğeceğiz, cennet ya da cehennem kapılarından birinden gireceğiz. Ancak, cennet' in kapısı tek, başkaca seçeneğimiz yok. Cehennem' in ise , bir ayete göre, tam yedi kapısı bulunuyor. Bunlardan her biri, günahlarımızın ağırlık derecesine göre, suçlu bölüklerine ayırmışlar. İlâhi adaletin terazisi bu konuda bir hayli hassas, çünkü işlenen günahların hepsi aynı ağırlıkta değildir ve olmamalıdır...

Ahret, HAKKA ulaşılabilmek için çıkılacak yolculuğun eşğidir. Ölüm bir başka öleme GEÇMEK için geçilen bir kapıdır. Ancak bu çıkış, hemen ardından açılan diğeri bir KAPI' dan yapılacak bir GİRİŞ' e dönüşmektedir. Semavi dinlerin ahret, cennet ve cehennemle ilgili inanç ve yorumları hemen hemen aynı anlamda...Kariye' de "Son Mahkeme" ya da " İsa' nın Dönüşü" olarak adlanan bir kompozisyon bulunuyor. Ekli sağ ve sol' un yorumu bölümünde de açıklandığı üzere, bu tabloda cennet İsa' nın SAĞ AYAĞI doğrultusunda olup, birkaç ağaçla bahçeye benzetilmiş. Aslında cennet Arapça (bahçe) demektir. Bahçe maddesel yaşamı sürdürdüğümüz bir evin mekânın hemen arkasında, onun DEVAMI OLAN, açık, açıklık bir alan. Bu birleşme ve uzantı dünyevi ve uhrevi (semavi) yaşamların bir bütün oluşturmaya da benziyor.

Söz konusu cennet betimlemesinde havari Philippe, vaktiyle İsa' nın kendisine emanet ettiği anahtarı tutuyor. Arkasında sıralarını bekleyen cennetlikler görülüyor. Cehennem ise İsa' nın SOL AYAĞI' nın altından kaynaklanan bir ATEŞ NEHRİ şeklinde betimlenmiş, ellerinde kargılar tutan zebaniler...(Anahtar ve Nehir açıklamasına Bkz.)

Bazı nehirler denize döküldükleri yerde DELTA' lar oluşturular. Delta, Akatça DALTO olup, KAPI demektir. Ezoterist ekole göre, bu olay bir ANA RAHİMİNE DÖNÜŞ ÖZLEMİ' nin yansımasıdır. Çünkü deniz rahimdir. Nehirler ondan, onun suyundan dia oluşmuştur, dünya coğrafyasındaki tüm nehirler bu özemlerini gidermek için hep denize doğru akmakta, koşuşmaktadırlar...

Bizler, yaşam boyunca , İki ana kapının dışında, karşımızda bizi önünde durduran sayısız kapılarla karşılaşırız. Şayet bu kapılar kapalı ise, ve biz oraya girişi gerçekleştirmeye yeterli bir güce sahipsek, yetkili veya haklı isek... oradan girebiliyoruz.

EŞİK

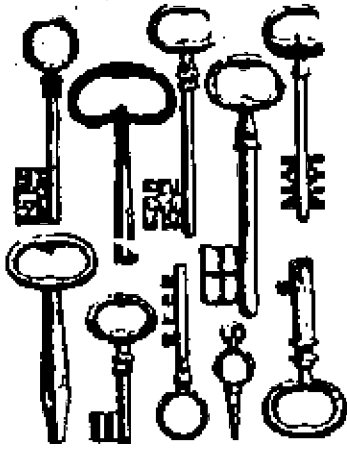
Eşik kapının yerle bağlantısını sağlayan bir parça olduğundan sembolizminde onunla ortak yönleri var. Öncelikle eşik, bir merkezden yayılan kutsal ışınların sona erdiği bölgenin, yani kutsallığın sınırındır. Dışarıyla içeri, kutsallıkla dınsızlık ve inançsızlık arasında bir geçiş noktası, ayrılma ve barışma ilişkilerinin bir sembolü oluyor. Somut anlamda, şayet onun önüne gelen kimsa içeri alınırsa olumlu, alınmazsa, kapıda bekletilirse, olumsuz bir eylemin rolüne yardımcı oluyor, aracılık yapıyor.

Eşik, eski geleneklerin bir çoğunda yerleştiği gibi, tapınağın, anıtsal bir mezarın, bir aile ocağının dokunulmazlığına sahip noktalarından biridir. Burasını aşarken ayağın üstüne basmamasına özellikle dikkat edilmeli, belirli bir bedensel temizle sahip olunmalıdır. Japonyada ayakkabı çıkarmadan eşığın atlanması izin verilmez. Bizde de camiye girerken abdest alınır ve ayakkabılar çıkarılır. Ayrıca, eşik, gereğinde önünde secdeye kapanıp öpülecek bir yerdir. Bu uygulamanın Orta Asya ve Sibirya uygarlıklarında yaşanan çadırlarda bile adet haline geldiğini bilmekteyiz. Mali Bambarın kabilesinde eşik evin kutsal bir yeridir. Bu insanlar ataları için yaptıkları tapınmalarda onları, eşığa baston vurarak " Hz. Muhammet bir oda, Hz. Ali ise onun eşığıdır" derler.

İslamda mihrap cennet eşığıdır; secde onun önünde yapılır ve bu eşik öpülür. Eskiden yapılan (etek öpmeler) de hep aynı anlayış ve değerlendirmeye ilgilili olabilir. Sunak (altar) ta bir eşik gibi kabul edilmiştir; üstünde kurban kesilir. Sunaklar, kutsal sayıldığı için hep taştan yapılır ve etrafındakilere oranla daha yüksek ve belirgin olmasına önem verilir.

ANAHTAR

Anahtar somut anlamda açma ve kapama işlevleriyle ilgili; yani kapalı olan bir yere girmek için onun kilidini açmakta kullanılan bir araç.

Ancak sembolik açıdan anahtar, başka bir şekle dönüşme halini ve saklı- gizli olması gereken bir olay ve yerin gizemlerine vâkıf olma anlamında değerlendiriliyor. Anahtar açıklığa kavuşturulması veya öğrenilmesi istenilen bazı bilinmeyenlere çözüm getirir. Cevap anahtarı, şifre anahtarı gibi... Bunun yanı sıra, erkek cinsiyetli olması nedeniyle daima aktif rol oynar ve bir işe, bir uygulamaya ilk kez başlamanın ve özellikle, iktidar ve sahip olma kavramlarının bir sembolü olarak kullanılır.

İsa, Aziz Petrus' a (Pierre) iki anahtar emanet etti; bunlardan biri cennetin kapısını açmak, diğeri ise kapatma yetkisinin sembolleri olarak yorumlanır. Kariye' de Naas' a giriş kapısının solunda ve mezar şapeliindeki (pareklezion) cennet kapısı önünde, etinde anahtar bulunan şahıs Petrus' dur. Sembolik açıdan, Tanrıda, güneşte ve şefte olmak üzere, âlemda başlıca üç anahtarın varlığından söz edilir.

Tanrının ki yaradılışın ve dünyanın ; güneşinki gündüz ve gecenin kapılarını açıp kapayan anahtardır.

Şeftteki anahtar ise, onun yönetim için sahip olduğu tüm maddi ve manevi güçleri gösterir ve kendisine verilen yetkileri kullanabilmesini sağlar.

Papaya özgü takılardan biri de, altın ve gümüşten yapılmış, iki anahtardır. Bunlar dünya ve ahiret cennetlerine girişin, gece ve gündüzün anahtarları olduğu gibi, altından olanı onun ruhani otoritesini, gümüş olanı ise, papanın geleneksel olarak üstlendiği, kraliyette ilgili görevlerinin amblesmidirler.

Eski geleneklerde anahtarın verilmesi, teslimiyet, boyun eğme anlamını içeriyordu. Örneğin, Cenevizliler, fetih sırasında, İstanbul' un kendilerince işgal edilmiş olan bölgesinin anahtarını Fatih Sultan Mehmet' e teslim etmişlerdir. (Galata kulesi üstünde yazıktır.)

Günümüzde ise, önemli bir kişiye, bir şehri ziyareti dolayıyla sunulan ve genellikle altından olan anahtar, o kişiyi kendilerine bir hemşehri gibi kabul ederek, onurlandırma anlamında uygulanmaktadır. Öte yandan, anahtarın

devir-teslim ilişkileri sırasında el değiştirmesi bir görev yetki ve sorumluluklarının devrini ifade ediyor.

Kıracının kraya verenden anahtar teslim alması, mülkiyetin kesinleştiği anlamındadır. Bir inşaatla " anahtar teslim" ifadesinde ise, herşeyin tam ve tekmlil olma vaadi amaçlanır.

ŞEHİR

Sembolik açıdan şehire dışılık prensibini içeren bir yerleşim alanı, bir ana gözüyle bakılıyor. İçinde yaşayanlar ise onun sinesinde barındırdığı evlatları...Bu nedenle olmalıdır ki, Efes Artemisine şehirlerin koruyucusu bir Ana tanrıça olarak, başının üstüne kenti simgeleyen ve bu izlenimi veren kuleli bir taç oturtmuş bulunuyorlar. Şehirler kutsal yapıları da bağrında taşıdığından kutsal ve dokunulmazlığı olan yerlerdir; etrafını çeviren surlar onun (bekâret kimeri) gibi, kutsallığının da savunuculuğunu yapıyorlardı. İnsanların savunmak için silahlarını kemerlerine takmaları gibi şehrin savunması için kullanılacak ateşli ya da ateşsiz silahlar bu surlar üzerine yerleştiriliyordu. Camilerimizin dış duvarlarını çevreleyen duvarlara (harem duvar) deniliyor. Harem altında, Arapça, girilmesi herkese açık olamayan, kutsal ve saygı gösterilen yer anlamında bir sözcüktür. O da bu kutsal mekânı tıpkı bir sur gibi sarmıyor mu?..

Geleneksel olarak, kare düzeninde kurulmuş olan yerleşim merkezlerinde toprağa bağlılık ve süreklilik söz konusudur. Daha önce de değindiğimiz gibi, çadırdan oluşan göçebe kamplarında, daha çok dairesel bir düzen egemendir. Bu biçimin seçilmesine etken olan hususu dairenin hareketliliğin de bir göstergesi olmasıyla bağdaştırıyoruz. Eskiden sabit şehirler kurulduktan bölgenin dörtbir yanına açılan kapılarla donatılıyordu. Örneğin, Kudüs' ün 12 İsrail aşireti veya zodiak' ın 12 figürünü karşılığı anlamındaki 12 kapısı, üçer üçer, dört ana yöne geçit vermekteydi. Anadolu'nun bir çok şehrinde surlarda kapılar komşu şehirlerin isimlerini taşırlar. Bir örnek olarak, İznik, Diyarbakır, Urfa , Harran, Erzurum' u verebiliriz.

Denge ve orantı kavramlarına son derece özen gösteren Yunanlılar, bu eğilimlerini şehirleri ızgara planında kurarakta göstermişlerdir.

Şehirlerin sur duvarlarından açılmış olan, önünde bir an durmamızı gerektiren kapıları kelimeler arasındaki virgüllere benzetiyoruz...

Neolitik çağda, göl evlerinin etrafı kazıklarla korunuyordu. Kara evleri de Mezopotamya'da, etraflarına kazık çakılarak güvence altına alınmaktaydı. Zamanla bu kazıklar kerpiç, taş ve duvar olmuşlardır.

İstanbul yedi tepe üzerine kurulmuş bir şehir denilir. Gerçekten bunlar topoğrafik olarak nisbeten farklı olan yüksekliklerdir. Üzerlerine inşa edilen görkemli camiler şehrin silüetini oluşturmaktadır.

AKROPOL

Yunanca (Akros) yüksek, (Polis) şehir ve devlet demektir. Bunun için akropolis, kısaca akropol sözcüğü, yukarı şehir, ya da şehrin yukarı bölümü, anlamında kullanılıyor. Akropollerin kuruluşları M.Ö.IX.-VIII.yüzyıllara tarihleniyor. Bu çağlarda ilk yerleşimler dalma, civarına nisbeten daha yüksek olan yerlerde yapılmaktaydı. Amacı kaygusuz, çepeçevre görüp gözetliyebilme ve güvenlikti. Daha sonraları buralar, yanıp yıkılan kalıntılar üzerine yeniden inşa edilen binalar nedeniyle, gitgide biraz daha yükselti kazanmış ve sonunda, Truva, Alacahöyük, Çatalhöyük...te olduğu gibi (höyük) adı verilen yerleşim bölgeleri haline dönüşmüşlerdir. Zaman içinde, önceleri normal bir köy büyüklüğünde olan bu yerleşim merkezleri, nüfusun artması sonucu, büyüyüp kentlere dönüşünce, adeta kale gibi donatılmış ve (kale) veya (akropolis) adını almıştır. Akropolter bu gelişme süreci içinde, eski Yunanda görüldüğü gibi, ayrıca bir kutsallık düzeyine de yükseltilmişlerdi. Şehrin nüvesini oluşturan ve savunma kolaylığı, çepeçevre gözetleme ve belkide manzara zevki vermesi bakımından yüksek yerlere kurulan akropolter, bu nüvenin genişletilmesi zorunluğu ile oluşan (aşağı şehire) egemen, bir görüşe sahipti ve gereğinde bir veya daha fazla surla çevirerek güçlendiriyorlardı. (Bergama ve Ankara akropolter gibi) Kral sarayları, asker kışlaları, kentin ileri gelenlerinin evleri, silah depoları, sarnıçlar ve özellikle kentin koruyucusu olduğuna inandıkları tanrı ve tanrıçaların tapınakları hep akropolde gruplanıyordu. Diğer aşağı tabaka, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan halk kesimi, kadem kadem, akropolün eteklerinde yaşar, tarlaları, ağaçları vs. ovalık arazide bulunurdu. Savaşta, kent kuşatıldığında, aşağı şehirde yaşayan halk akropole sığınır, kapılar kapatılır, ve sonuçta akropol son savunmanın yapıldığı ve en güvenli yer olurdu. Akropolter tanrıların kaleştydi. Tüm tapınaklar orada bulunuyordu. Akropol ün eteklerine, analarının kanatları altına sokulmuş civcivler gibi(1) serpilmiş halk evleri yayılmışlardı.

Akropol' ün sosyal yaşamdaki rolü büyük, Dini, askeri, politik, idari ve ekonomik bir merkez. Krallık sarayları ve tapınakları burada bulunuyor. Krallık otoritesi bütün düzeylerde buradan yayılıyor, katipler yasaları burada arşivliyorlar.

Ancak bir süre sonra söz akropolü terk ediyor, agoralara iniyor. Söz artık akropolde değildir, Bluterion' a gidecek ve halkın kurduğu mecliste tartışılacaktır. Akropolde krallık elindeki saklı olanlar, tapınaklar halka açılacak, halka da açık yapılar olacaklardır. Heykeller, anıtlar akropol dışınıda çıkacaktır. Demokrasi dönemi başlamıştır artık...

Zamanla bu kentlerin akropollerin bir hayli dışına taşmak zorunda kalması ve bu arada icat edilen barutlu silahların sağladığı menzıl avantajı nedeniyle, akropoller yavaş yavaş önemlerini yitirmiş, geride anı olarak bugün Anadolunun bir çok şehir ve kasabasında, halkın (kale) olarak isimlendirdiği bir kaç sur kalıntısı bırakarak maziye göçmüş bulunmaktadır.

Akropollerin ilkel örneklerinden en ünlüsü, Atina şehrinin kurulduğu tepedir.

Bu akropol tanrıça Athena adına kurulmuştur. Yunanistan dışında, daha bir çok yerde, örneğin Anadolu'da Prien, Assos, Truva.. Athena' nın bu kentlerin doruğuna kurulmuş olan tapınağı ile egemenliğini sürdürdüğü akropoller bulunmaktadır.

Akropol - tepe

Genel olarak kıyı yerleşiminde, kent bir tarafını denize dayadığından, savunma kolaylığına sahipti ve akropoller, Milet' te olduğu gibi, ikinci derecede rol oynamaktaydı. Tapınaklara gelince; bunlar hem onlara karşı beslenen saygı, hemde bir kuşatma sırasında saldırıya uğrayarak kutsallıklarını yitirmemeleri (profane olmamaları) için, akropolün en güvenli noktasına dikilmekteydiler. Günümüzde de bu saygı ve şükran geleneğinin korunan izlerini, şehrin en belirgin yerlerine inşa edilen Yeşil Türbe ve Anıt Kabir örneklerinde görmekteyiz...

Fantezi bir yorum olarak, Yunanlıların Tanrıça Athena' nın akropolün beyni sayılabilecek olan en üst katında olmasını uygun bulmaları, onun Zeus' ün beyninden yaratıldığını sanmalarından kaynaklandığını söyleyeceğiz!...

Yunan Mezopotamya kentlerinin askeri mimari bakımından ortak bir biçimleri var. Örneğin, Diyarbakır, Urfa, Harran. Bu kentlerin dışı bir sıra surla çevrilmiş olmakla beraber, içeride de ayrıca, ikinci bir surla güçlendirilmiş

bir höyük veya tepe bulunuyor. İç kale adı verilen bu kesimler de, gerektiğinde, akropolün son savunma işlevine ilişkin bir rol oynuyordu.

İlk uluslararası savaş, TRUVA SAVAŞI. M.Ö 1200' de, Isparta Kralı Menelaos ile kardeşi Miken Kralı Agememnon ve Yunanistan' daki diğer küçük devletlerden oluşan 100.000 kişilik bir ordu ile Truvalılara katılan, Dardanos, Perkot, Likya, Karya, Mısır' ılar arasında yapıldı. Tarihin milattan sonraki sayfasında, aynı bölgede gene bir uluslararası savaşın yapıldığını okuyoruz.

ÇANAKKALE SAVAŞLARI bu. Bunları başlatan nedenler, çağların koşullarına göre farklılık göstermekte beraber, müttefiklerin kendiliklerinden çekilip gitmeleriyle son bulur. Ancak garip bir benzerlik var. Birinci Truva kentinin kurulduğu ve bugünkü adı HİSARLIK TEPE olan akropol civarında, diğeri ise, boğazın batı yakasında, gene aynı ismi taşıyan ve bugün üzerinde ŞEHİTLER ANITI' nın yükseldiği bir başka tepe bulunuyor. O zamanlar Truva Hisarlık Tepe' sinde ise Athena Tapınağı vardı. Her ikisinde savaşla ve daha çok ZAFER' le ilgili. Çünkü Athena Yunanistanda savaş, Anadoluda ise bir zafer tanrıcısı olmuştur.

Gene Truvaya dönelim: Bu savaş, tarihin ve olayların yinelenmesi ve doğru değerlendirilmesinin en belirgin örneklerinden olarak saymamız mümkündür. Nasıl ki, Hektor Truva savaşının en ünlü ve Anadolu kahramanlarından biri olmuşsa, Mustafa Kemal de aynı şekilde, Çanakkale savaşlarında, zaferin kazanılmasında tüm dünyanın takdirlerini kazanan, cesaret ve direnmenin bir sembolü olmuştur. Kurtuluş savaşının bitiminde, Yunanlı Aşıl' ın Hektoru öldürme olayını kastederek, " Hektorun öcünü aldımı " demiştir...

Anadoludaki antik yerleşim merkezlerinin akropollerinin eteklerinde genellikle bir dere-nehir var: Truva, Bergama, Sart, Efes, Pnen, Ankara, Hattusaş, Amasya...

NEKROPOL

Ölü anlamına gelen nekros (nekros) sözcüğünden türeyerek, (nekropolis) ölümler şehri, adını almıştır. Türkçede kabristan diyoruz. Bunun nedeni, ölenlerin, ardından onlara karşı duyulan kalıcı saygınlığın, mezarlıkları ~ adeta (ölüler âleminin bir şehri) gibi sayarak yansımasındaydı. Bunun için nekropollere büyük özen gösteriliyor, mezar yapıtları en pahalı malzeme ve işçilikle inşa ediliyor, içerlerine de öbür dünya ve yeniden diriliş inançları doğrultusunda değerli eşyalar koymaktan sakınılmıyordu.

Nekropoller, kural olarak, şehir surları dışında ve daha çok, güneşin battığı yerde, yani batı kesiminde bulunmaktaydılar. Anadolu, üzerinde ku-rulan uygarlıkların teknolojik gelişimi ile kültür ve inançlarının özgün belirttilerini yansıtan çok ve çeşitli nekropole sahiptir: Örneğin, Hittit mezar yapıtları, Frigya, Lidya tümülüsleri, Urartu ve Likya kaya , (kral) mezarları. Fakat bunların içinde en geniş alana yayılmış nekropolü Hierapolis (Denizli) te görüyoruz. Hierapolis nekropolünün bir başka özelliği de çok sayıda olmanın yanı sıra, farklı biçimlerde yapılaştırılmış mezarları da içinde bulundurmasıdır. Bunun nedenine şöyle bir açıklama getirmek mümkündür:

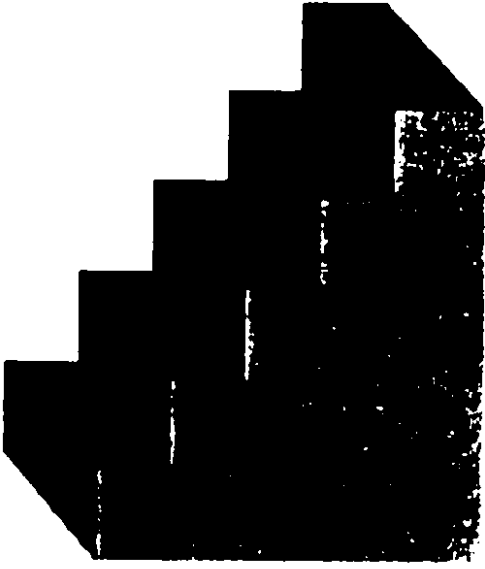
1-Aslında Hierapolis, bugün de olduğu gibi, sağlığa her yönüyle yararlı olduğu kanıtlanmış yeraltı sularıya ün yapmış eski bir yerleşim merkezi. Nitekim, Roma döneminde (balneoloji) yani kaplıca turizmi olarak, Anadolu' daki turizm hareketlerinin öncülüğünü yapmış bulunmaktadır. İnsanlar buraya, hastalıklarına son bir çare olarak önerilen bir kür süresi için, hasta ve yorgun olmalarına rağmen, bir hayli uzaklardan gelmeyi göze alıyorlar ve bir süre sonra zaten hasta olduklarından, geri dönmeden ölüyor ve zorunlu olarak bu kentin nekropolüne gömülüyorlar.

2-Kent çok sayıda farklı kütlerin tapınaklarını içeren bir (tapınaklar şehri); bu nedenle kutsallığı var; başka yerlerde ölenler bile bu kutsallığın çekiciliğiyle, vasiyetleri üzerine, Hierapolise getiriliyor ve onun nekropolüne defnediliyorlar. Bu uygulamanın günümüzde de yapıldığını, ölen kişilerin öldükleri yere değil de, daha çok ya doğduğu memlekete veya mübarek sayılan kişi veya yerlerin yanına defnedildiğini görmekteyiz. Cami ha-zirelerinin amacından saptırılmış olmasının bir nedeni de bu adetin sür-dürülmesidir. Nitekim, Eyüp Sultan türbesi civarında çok sayıda mezarlık oluşu ve Osmanlı hanedanı mensuplarının, kutsal saydıkları Bursa' da, Muradiye' de gömülmek istemiş olmaları bu yargımızın kanıtıdır.

3-Kentin esas sakinleri de öldüklerinde, normal olarak buraya gömülüyorlar ve böylece kalabalık bir mezarlık oluşuyor.

Hierapolis nekropolünde değişik stillerde yapılaştırılmış mezarların varoluşu ise, başka bölgelerde ölüpte buraya gömülenlerin kendi ülkelerine özgü mezar biçimlerine sadık kalmalarından kaynaklanıyor. Bunlar lahit, tümülüs, aile mezarı, kahraman mezarı gibi farklılıklar göstermektedirler.

MERDİVEN

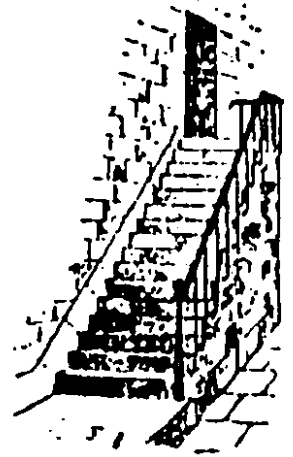

Genel bir deyimle, bilmeye ve bilinçlenmeye yönelik aşamalı bir yükseliş ve şekil değiştirmenin soyut bir sembolüdür. Çıkış ve iniş olmak üzere, çift yönlü bir yol ve araç olup, üzerindeki hareketler kademeli bir biçimde yapılmaktadır. Bu bakımdan merdiveni kavram olarak, üzerindeki basamaklarıyla birlikte yorumlamak gerekiyor. Bazı kulelerde olduğu gibi, eski tapınakların girişindeki merdiven basamaklarının sayısı, mitolojik bazı inançları yansıtırıcı veya uğurlu kabul edilen sayılarla eşdeğerlidir. Örneğin,

Didim, Apollon tapınağının platformu yedi basamaklı olup, tapınağa giriş merdiveni, çıkışa sağ ayakla başlayıp tapınağa sağ ayakla girebilmek için, onbir basamaklı yapılmıştı. Göğe çıkan ve yeraltı dünyasına inen merdivenlerde, her katın karşıtı olarak yedi basamak bulunduğu varsayılıyordu. Urartu kral mezarlarında da, ana kayadan oluşturulmuş basamakların çok sayıda olmasının kişiye verilen önemle ilgili olduğu sanılıyor. Cami minarelerinin şerete merdivenlerinde de çoğu kez (99) basamak bulunmakta...

Merdiven, eğer göğe yükseliyorsa, oradaki tanrısalığa doğru bir tırmanma ve ona özgü değerleri, yeraltına doğru yönelmişse, oradaki bilinmeyenleri ve bilinçaltının derinliklerinde yatan gizli şeyleri öğrenme tutkusu söz konusu olur. Birincisinin beyaz, diğlerinin ise siyah renkli olduğu tasarlınır.

Eski Mısırlılar da merdiveni göğün katlarına çıkaran manevi bir yükseliş aracı olarak sembolleştirmişler ve piramitlerin dışını basamaklı bir şekilde örüp ölülerinin ruhlarının Osiris'e ulaşmasının kolaylaştırma amacını gütmüşlerdir. Öte yandan merdiven, fiziksel denge, dünyanın eksen ve (hayat ağacı) nın bir sembolü olarak yorumlanıyor, bir hiyerarşinin ve hareketliliğin varlığını da ifade ediyor. Eğer bu bir yükseliş merdiveni ise, ilk hareket topraktan ve onun zorunlu kıldığı bazı koşullara bağımlı olarak başlar ve bazı aşamalar geçirerek, (melâkellik)

mertebeğine ulaştırır. Ancak onun etaplarını oluşturan basamaklar oturup dinlenme için değil, bilakis, o mertebeye ulaşabilmek için bazı zorluklarla mücadele etme anlamındadır. Merdiven, dünyanın, yeraltı, yeryüzü ve gök olmak üzere, kozmik üç katını birleştirmektedir. Bu konuda Kariye müzesindeki Jacob' un merdivenini anımsıyalım. Bu merdiven meleklerin gökten yere inip çıkmaları için kurulmuştur. Tasavvuf felsefesine göre, merdiven, ruhun yaratıcı' na kavuşması, basamakları ise o noktaya gelinceye dek, yaşam sürecini dolduran ve gelip geçen yıllardır. İslâm'da sözü edilen mîraç, Arapça, merdiven ve manen göğe yükseliş demektir. Cami mimberlerinin geleneksel biçiminin basamaklı oluşu ve işlevini bu felsefenin ışığı altında değerlendirmek mümkündür. Özellikle yüksek dağ tepelerine kurulan manastırlar, Sümela Manastırı gibi, burada inzivaya ve ibadete çekilen dindarların manen göğe çıkmalarını kolaylaştıran bir merdivenmiş gibi tasarlanıyordu.

Merdivenin yerle gök arasında ruhani bir ilişki kurduğuna inanılır. Evrenin bel kemiğidir, basamaklar onun fıkraları (omurları) dır. Melekler bu basamaklardan göğe inip çıkarlar. Bu düşüncüyü kanıtlayan bir örnek Kariye müzesinde görülüyor. Eski Ahî' te sözü edilen olayların yer aldığı mezar şapelinde Jacob bir merdivenin altında başını bir taş a - Özellikle taş tır- dayanmış olarak yatmaktadır. Üzerinde melekleri görüyoruz. En üst basamakta Meryem var. Bu görünüm göğe yükselmenin, yani kutsallık mertebesine ulaşmanın kademe kademe olacağını simgelemektedir. Merdiven yere, dünyaya dayalıdır. Basamaklar bu kademelerdir. Bu bakımdan merdiven, basamakları nedeniyle, kutsal sayılır. Basamak sayıları rasgele değildir. Antik tapınaklardan itibaren, belirli bir sayıda olmalarına özen gösterilmiştir. Didim Apollon tapınağında, yukarıda da değinildiği gibi, bu tanrının kutsal sayısı olan yedi basamak sayıyoruz; yapıyı üç tarafından sararak kaldırır gibidir. Yedi 3' le 4' ün bileşimidir. Sembolizm prensiplerine göre 4 dünya, 3 gök olduğundan, 7 yerle göğü birleştiren bir sayı olarak telâkki edilir. Aynı tapınağın Pronaos (ön avluya) giriş veren ön cephesindeki basamakların sayısı 11 dir. Bu sayı tapınağa son olarak sağ ayakla girmeyi sağlar. Sağ uğurlu yöndür.

Mu uygarlığından ele geçen tabletler üzerinde ise şeklinde motifler var.

Bergama akropolünde, tiyatro terasındaki Dionizos tapınağına 25 basamaklı bir merdivenle çıkılıyordu. Burada ise 25 sayısının Dionizos' un kutsal sayısı olduğu yorumuna yer vereceğiz. Bu konuda başka örnekler göstermek mümkündür. Çoğu camilere giriş bir merdivenle sağlanan

yükseltti zemininde butunurlar. Bu ise (Mitraç) 1 simgeler. Bazı cami minarelerinin şerefe merdivenlerinde de tesbih danesi kadar basamak var. Örneğin İshak Paşa camisinin ve Ani'deki Alpaslan Camii minaresinde 99 basamak bulunuyor...Mimber basamaklarının sayısında da belirli bir inancın etkisi bulunuyor.

Merdiven, öte yandan, insan ve hayvanların bel kemiği (colonne vertebrale) ile de özdeşleştirilmektedir. Burada ise, bel kemiğini oluşturan omurlar bir merdivenin eşit aralıklarla dizilmiş basamakları gibidirler. Bel kemiği canlının bedenine diklik verir, başın göğe çevrilmesini sağlar... Hipodromdaki spina adı verilen aks da bu yerin bir bel kemiği olduğu kabul edilerek, kutsal ve uğurlu bir çizgi sayılmıştır; burayı süslemek onurlandırmak için yerleştirilen anıtlar, dikilitaşlar... bu belkemiğinin omurları olacaktır... diyerek, nesnel bir yorum yapmaktan kendimizi alamıyoruz.

Gene Jacob' un merdivenine dönüyorum: (kişisel yorumdur) Bu merdivenler gövde ile başı birleştiren bir boyun' u simgelemektedir; basamakları servikal fıkralardır. Sayılan fresk üzerinde tam sayılamamıştır. Muhtemelen o zamanki anatomik değerlendirme ile ilgili olmalı?. Şayet bu sayı (14) ise, İsa'nın çarmıha gerilmek üzere KALVARI' ye götürülürken durduğu 14 yer anlamına gelebilir.

Boyun insan bedeninin en kutsal bir parçasıdır, çünkü gövdeyi (dünya) başa(gök kubbeye) birleştirir. Aslında boyundaki omurların sayısı yedi' dir, yani $3+4=7$ (üçün göğü, 4' ün ise dünyayı simgelediğini anımsayalım.)

MERDİVEN' le ilgili olarak, Selçuklu- İlhanlı portay kabartmalarında yer alan stilize- kozmik (hayat ağacı- kayın veya hurma) ağacının palmeleri de birer merdiven basamağıdır. Zira bu ağacın üstünde Kutsal Kuş- Kuşların efendisi- bir kartal vardır dalların arasında da çoğu kez ona ulaşmaya çalışan küçük kuşlar bulunur, tıpkı melekler gibi...

Son olarak, merdiven sembolünün, orgazma ulaşan cinsel arzunun kademe kademe yükselişine değgin, erotik bazı açıklamalarda kullanıldığını söyleyeceğiz...

ATEŞ

Ansiklopedik bilgi: Bir kimyasal tepkimede ısıyla birlikte gaz ve buhar çıkması sonucu gözlenen olaydır. Başka bir

deyimle, bir maddenin çevreye ısı yayarak ve genellikle alev çıkararak yanmasına Ateş denilmektedir. Ancak normal ateşlerin hepsinde bu kimyasal tepkime gaz, petrol ürünleri, kömür ya da odun gibi bir yakıtın havadaki oksijenle birleşmesiyle gerçekleşir. Hava, yani oksijen ne kadar çoksa tepkime de o derece hızlı yürür, dolayısıyla alev de o kadar çok ve sıcak olur.

Günümüzde ateş en kolay biçimde bir elektrik kıvılcımıyla oluşturuluyor. Bu uygulama tüm petrol yakıtlarını, ocakta (fırında) ya da benzin motorlarında olduğu gibi, kolayca ateşler. Ayrıca ateş sürtünmeyle de oluşturulabilir. Uygun iki madde birbirlerine sürtüldüğünde, sürtünen şeyler şayet yanıcı cinstenseler ve ortaya çıkan ısı yüksekse, tutuşma olur. Bir iç bükey ayna vasıtasıyla güneş ışınlarının bir noktada toplayarakta, ateşi elde etmekte mümkündür.

Yaradılıştan bu yana ateş, insanoğlunun kullandığı en temel araçlardan biri olmuştur. Ateşin denetim altına alınması, yani istenildiği zaman yakılıp söndürülmesi uygarlığa giden yolun başlangıcı kabul ediliyor.

İlk ateş kaynağı kuşkusuz toprağa düşen yıldırımdır. 1981 yılında Kenya'da elde edilen bazı bulgular ilk kez ateş kullanımının 1.5 milyon yıl öncesine değin gidebileceğini göstermektedir. İlk insanın gereksinimini sürdürebilmek için gereksinim duyduğu şeylerden ikisi ISINMAK ve AYDINLANMAKTIR. Ateşi denetlemesini öğrenen insanlar zaman içinde onun çeşitli yararlarını keşfetmekte geçikmediler. Neolitik çağ insanı (M.Ö. 7000 li yıllarda) tarıma geçilince, çalılıkları ve ormanları bile yakarak, ekin alanları oluşturmak amacıyla kontrollü yangınlar bile çıkarmıştır. Ateşin elde edilmesinde uygulanan en ilkel metod, ya çakmak taşı kullanarak, ya da sert ağaçtan yapılmış sivri bir çubuk olan ATEŞ DELGİSİ'ni avuçta sıkıca tutup daha yumuşak bir ağacın bu deliğe sokulup döndürülmesiydi. Böylece ateş in cinsel bir birleşme ürünü olduğu kanısına varılmıştır.

Ağacın bundan böyle, böylesine yararlı bir olayın meydana gelmesinde ki rolü onun kutsal sayılmasının nedenlerinden biri olmuştur. Aynı inancın oluşmasını ışık için yakılan zeytinyağının elde edildiği zeytin ağacı için de düşünmek mümkündür. Ateş gözlenen ve maruz kalınan yakma, ısı ve ışık verme, korkutma, korunma ve haberleşme aracı olarak kullanılma gibi etkileri nedeniyle, insanoğlunun hayret, dehşet ve hayranlıkla seyrettiği ve saygı duyduğu bir madde olup, zaman içinde,

güneş ateşinden sonra, tanrı katına çıkarılmış ve bir kült (tapınç) objesi olmuştur.

Mitolojiye göre, ilk ateşi ilkin, göğü, dağları ve denizi yaratan GAI' nın oğlu PROMETEÜS keşfederek tanrılardan çalmış ve insanlara vermiştir. Ama bunun için, ZEUS' ün kurduğu düzene karşı geldiği gerekçesiyle, Kafkas dağlarında zincire vurularak cezalandırılmıştır...

Ateş ilkel toplumlarda günahtan arınma ayinlerinde manevi bir araç olarak değerlendirilmekteydi. Bugün de gençler kamplarda bir ateş etrafında veda geceleri tertipliyorlar...Ateş insanların etrafında çepeçevre bir halka oluşturarak buluşturma ve birleştirmeyi sağlayan bir etken olmuştur.

Ateşin günahlardan arındırmayla ilgili güç ve kutsallığı onun bir taraftan yeryüzündeki bitki örtüsünü tahrip ederken hemen ardından aynı yerlerde yepyeni ve günahsız bir doğanın oluşmasını sağlamasından ileri geliyordu. Çağ içinde günahtan arınma ayinleri, yerini bu kez ateş değil suya yönelerek yapılan vaffiz törenlerine bırakmış bulunuyor.

Bugün canlıların yaşamında gerçekliğini kabul etmek zorunda olduğumuz bir olgu var: Yaşamın devamını sağlayan ilkelere bir de "birşeyin ölümü diğer için yaşamdır". Tıpkı ocakta odunun ölümünün ATEŞ' i doğurması gibi...

Acımasız olduğu durumlarda ölümcül sonuçlar yaratan ateş, yakdığı nesnenin bir kısmını duman olarak AYNEN RUH GİBİ göğe gönderirken, bir kısmını da kül halinde toprağa bırakır. Ateş' in tıpkı yaratıcının yaptığını göz önüne sermesi onu, korkulduğu oranda saygın bir düzeye çıkarmış bulunmaktadır.

Yanıcı nitelikte olan nesneleri yakma ve toprağı pişirerek sağlamlaştırma gücüne sahip oluşunun keşfedilmesi, yaşam için gerekli bazı alet ve edevatın imâl edilmesine yönelik teknolojinin başlamasını sağlamış bulunuyor. Gerek bu kabiliyeti, gerekse alevinin FALLİK bir görünüme sahip olması onu AKTİF ve ERKEK bir eleman olarak benimsetmiştir.

Bazı evreler ve toplumlarda erkeklik tohumu ile özdeşirilen ateş, gene ERKEK KARAKTERLİ HAVA ile güçlenmekte ve harlanmaktadır. Ama, dışı cinsiyetli SU' ya karşı son derece duyarlıdır, hemen SÖNERİ...

Ocak ateşi alle birliğin ve AŞK'ın sembolüdür. Orada ateşi bekliyen ve besliyen, tıpkı mağara devrinde olduğu gibi, gene KADIN olur. "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" ya da "ateşin olduğu yerde duman çıkar" denilir. Çünkü duman soluktur, hayat soluğudur. Bu açıdan ateş, hayatla ilgisi olan bir ögedir ve belirli ölçülerle kontrol altında tutulmayı onun sürekli olabilmesi için gereklidir. Dozunun herhangi bir nedene iyi ayarlanmaması, acımasız ve öldürücü olur.

İnsanın da belirli bir yanma ısına gereksinimi bulunur. 36,5 :37 derece. Bu derecenin altına, ya da çok üstüne çıkması ölümcül olabilmektedir. Ateş yanarken insan gibi solur. Havadan oksijen alır, karbondioksit verir. Alevler hayat ateşinin kanı gibidir. Dolaşımını durdururlarsa ateşte söner, ölür.

"Ateşle barut bir arada durmaz" demekteyiz. Bunun nedeni birinin yakıcı diğerinin ise yanıcı olmasıdır. Yani biri yakmak, diğeri de yakılmak için fırsat beklerler, can atarlar... Bu bakımdan bu ikisini özellikle birbirlerinden ayrı tutmaya dikkat etmelidir. Aksi takdirde tetiğe basınca ateşlenip hiddetlenir ve gözü dönmüş dişi ve erkek kutupların yaptığını yaparlar...

Ekolojik dengeyi bozan, yani yaşanan ortamdaki havayı, suyu ve toprağı kirleten faktörlere ateş'in yaptıklarının da eklemek gerekiyor.

Şimdi gene ateşle ilgili bir başka konuya değineceğiz: Canlı yaşamın başlamasından çok önce dünyamız ateşten bir kütle idi. Yani ilkin ateş vardı, erkek vardı. Bugün bile onun henüz soğumayan tabakalarının derinliklerinde zaman zaman varlıklarının kanıtlamak istercesine fışkıran bir ateş rezervi bulunuyor. Bu MAĞMA'dır. Mağma, yerin içinde, sıvı ya da hamur kıvamında, uçucu gazlarla doymuş olarak bulunan bir eriyiktir. Tepemizde ise her zaman olduğu gibi GÜNEŞ bulunuyor. O halde diyoruz; biz insanlar hep İKİ ATEŞ ARASINDA yaşamımızı sürdürüyoruz....

Yer yüzeyinden derinliklere doğru ilerledikçe her 33 metrede sıcaklık 1 derece artar. Böylece 60 Km. lik bir derinlikte sıcaklığın 2000 dereceyi bulması gerekir. İşte bu sıcaklıkta tüm maddeler erimiş haldedirler. Kuranı Kerim'e göre bu maddeye SIAL adı veriliyor. Bu tabakadan sonra ATEŞ KÜRE geliyor, ve orada ise bu ateş su gibi sıvı bir haldedir, yani bir YANAR DENİZ'dir. Gene Kuran-ı Kerim gök, yani atmosfer için YÜKSELTİLMİŞ KORUYUCU TAVAN deyimini kullanıyor, yer kabuğu altındaki bu ATEŞ KÜRE'den söz ediyor.

ATEŞ yer küresinin galaks' i içinde oluşumunu sağlayan 4 etkenden biridir. Güneş etrafında dönen ateş bulutlarından kopan bir parça gitgide soğuyup yoğunlaşıyor ve diğer gezegenlerle birlikte kitle etrafında dönüşünü sürdürüyor. Sonuçta dünya oluşuyor. Zaman içinde HAVA, SU ve TOPRAK birleşerek üzerinde yaşadığımız YER KÜRESİNİ yaratıyorlar, AY gezegeninin de vaktiyle yanar bir kitle olduğu, üzerindeki kraterlerin varlığından anlaşılmıştır.

Dünyamızı yaratan bu DÖRT ETKEN (eteman)' ın ikisi ATEŞ ve HAVA erkek, diğer ikisi ise SU ve TOPRAK dişi karaktere sahiptirler. Dikkat edilecek olursa bu çiftlerin birbirlerine daima gereksinimleri olmuş ve olmaktadır. Çünkü ateş havasız olamayacağı gibi, toprakta susuz kalınca kavrumakta ve kendisinden beklenen verimi, beklenenleri verememektedir. Bu konuda bir başka inceleme sonunda şu yargıya varıyoruz: Söz konusu bu 4 faktör ateşe karşı adeta cephe almış bulunmaktadır. Onunla başka türlü baş edemiyecüklerini anlayınca, aralarında birleşmiş, bir ittifak kurmuşlardır(1). Ateşi öldürmek için birinin gücü yetmezse diğeri yardıma geliyor. Önce su şansının deniyor, sonra onu havasız bırakmak için bizzat hava, daha sonra da ona toprak yardımcı oluyor.

Öte yandan hava, ateş, su ve toprak tek, tek hayatın simgesi oldukları gibi, bu dördü bir arada olduğu takdirde o yaşamı sürdürebilmektedirler. Şayet bunlardan biri eksik olursa hayat' ta olmayacaktır. Konuyu biraz daha derinleştirecek olursak, tüm yanarların PASİF ve DİŞİ, yakarların ise ERKEK ve AKTİF karakterli olduklarının söyleyebiliyoruz. Şöyle ki: Su gibi sıvı olan maddeler (gaz, benzin, mazot...) yanarlar. Toprakta dışıdır. Üzerindeki bitki örtüsü yanar, yanabilir. Hava ve ateş aktif olduklarından yakma eylemini gerçekleştirenler atomlar olur.

Ateşin aktif ve erkek karakterli bir yapıya sahip olduğu inancı, güncel bazı deyimlerin de çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan bazıları şöyle: Ateş almak, ateş püskürtmek (çok hiddetlenmek), Aşk ateşi ile yanmak, ateş etmek (tüfek, tabanca, top gibi silahlarda içindeki mermiyi boşaltıp atmak)

Vaktiyle Asya kavimleri içinde ateş bir tanrıydı. Bu tapınç İslâmiyete kadar sürmüş bulunuyordu. İranda ise Ateşperestlik vardı. Bu tapıncın kuralları Zerdüş tarafından kurulmuştu. Bu inanca sahip olanlar ateşin gökyüzünden gönderildiğine ve tanrı eliyle tutuşturulduğuna inamaktaydılar. Zerdüşti adı verilen ateşperestlerin ateşi yaktıkları mabede

ATEŞGEDE adı verilmekteydi. Selçuklu kervansaraylarındaki mescit' in mimarisi bu ateş-gedelerden esinlenmiştir.

Efes antik kenti Pritane (Belediye Sarayı) de Kutsal Ateş sürekli yakılmaktaydı. Diğer Yunan kentlerinde de yapıldığı gibi, şayet kent bir saldırı veya istilaya uğrarsa, ya da uğrama olasılığı varsa, bu ateş düşman eline geçip profane olmaması (kutsallığı zedelenmemesi) için hemen söndürülüyor, ya da başka yere taşınıyordu. Olay Türk ordusunda Alay sancaklarına gösterilen özen ve saygıyla özdeşleştirilebilir. Alay ve benzeri/ dengi askeri kuruluşlara verilen bu sancaklar alay komutanının odasının hemen dışında sürekli olarak saygı nöbetçileriyle koruma altında tutulur. Savaşta en ileri saflara çıkarılır, görünmesi ve gösterilmesi savaşçıları yüreklendirir. Asla düşmana teslim edilmez. Çünkü o birliğin onur timsali' dir...

ATEŞE TAPINMA (ATEŞ KÜLTÜ)

Oluşumu sırasında dünya zaten ateşten bir küre idi. Bugün bile onun soğumayan tabakalarının en derinlerinden zaman zaman varlıklarını kanıtlamak istercesine fışkıran bir ateş rezervi var; buna (magma) deniyor. Tepemizde ise güneş var. O halde biz insanlar iki ateş arasında, ateşle başbaşa bu yaşamı yürütüyoruz!..

Ateş, gözlenen ve maruz kalınan etkileri nedeniyle inanoğlunun hayret, dehşet ve saygı duyduğu ve onu tanı katına çıkardığı bir madde olmuştur. Mitolojiye göre, ateşi ilkin göğü, dağları ve denizi yaratan kozmik bir varlık olan (Gala) nın oğlu Prometeüs keşfederek çalmış ve onu bir NARTEKS' LE (Narteks sonradan bir çiçek ismi oluyor) insanlara vermiştir. Ama bunun için Zeus' ün kurduğu düzene karşı geldiği gerekçesiyle, zincire vurularak cezalandırılmıştır...

Yunan ve Romada olduğu gibi, Asya ülkelerinin bir çoğunda Ateş, diğer bir deyişle (ocak) kültürünün uygulandığı bilinmektedir. Hindistan'dan başka, ilk ateş kültü uygulaması eski İranda görülüyor. (Zerdüşî) veya Mecûsi adı verilen bu (ateş perestleri) bir kuvvet içinde yakıldıkları ateş karşısında ibadet etmekteydiler. Bu kuvvet içerlek bir yerde, bir nişin içinde bulunuyordu. Onlara göre, yakılan ateş tanrı, ateşin bulunduğu yer ise (ocak) tı. Zerdüşîlerin ocak ibadeti yaptıkları ve tapınaklardaki Ateşgede diye adlandırılan bu mekânların biçimi daha sonra Selçuklu

kervansaraylarının ortasındaki mescit' in oturtulduğu, dört ayaklı mimari stilini ettilediği sanılmaktadır. İslâm geleneklerinde de bu konuda dolaylı olarak şöyle bir yaklaşım yapılıyor: Evet, yuva mukaddesdir; çünkü aile birliğini oluşturduğu bir mekândır; ancak ona bu kutsallığı sağlayan başka bir olay daha var ki, o da ateştir. Zira bu yuva içinde ateşin bir ocak içinde sürekli yandığı sadece bir (oda) bulunur ve o konutun en uzun süre oturulan yeri olur. Sözcük olarak oda, od' dan türemiştir; od ise Farsça ateş demektir. O halde ateş aile yuvasını bu yönden bir kat daha kutsal kılmakta ve bu yaklaşım içinde, ibadet düzeyinde olmasa da, kutsallık ve saygınlık sınırının korunduğu izlenimini vermektedir.

Ocak sözcüğünün, kavram olarak, aile yuvası anlamına geldiğini kanıtlayan bazı özdeyişler kullanılıyor; örneğin, "Ocağın yıkılsın", evin barkın yıkılsın demektir. Aşağı yukarı bu anlamı içeren başkaları da var; " Ocağın sönsün veya ocağına incir ağacı dikerim "...gibi. Ateş' in gerçek niteliğinden kaynaklanan şu deyimler de var; " Ateş basmak, ateş püskürmek, ateşli olmak, ateş bahasına"...

Yunan ve sonra Romada' da ateş, tapınma düzeyinde, saygınlığını sürdürmüştür. (Hestia kutsal ateşi) olarak tanımlanan bu ateş aynı zamanda kentin onur ve bağımsızlık simgesi olduğu ve onda, manevi yönden kenti saldırılardan koruyucu bir gücün bulunduğu inanıldığından, kentlerin kalbi sayılan Prithane (Belediye sarayı) lerinin ortasında, sürekli yanar durumda kalmasına son derece özen gösteriliyordu. Kent bir kuşatmaya uğradığında, tıpkı bir (sancak) gibi düşmanın eline geçmesin diye, güvenli bir yere taşınıyor ve sonra eski yerine getiriliyordu. Kent sakinleri geceleri meşalelerini bu ateşle yakmaktaydılar. Sonradan Vesta adını alan Hestia kutsal ateşinin bekçiliğini vesta rahibeleri üstlenmişlerdi. Vesta aslında evlerde ocağı koruyan çok eski bir Roma tanrıçasıdır. Sonradan Yunan panteonu' nun Hestia' sıyla bir tutulmuş, ama Roma' da her zaman ayrı bir saygı görmüştür. Bunların rahibeleri Romanın en iyi aile kızları arasından seçilir, ömür boyu bakire kalmaya ant içerlerdi. Ancak Romanın kurucuları Romulus ve Remus' un bir Vesta rahibesinden doğma oldukları ileri sürülür?..

Hestia' ya gelince; Zeus ve Hera' nın kızkardeşidir; ocağı simgeler, her tapınakta evde onun bir sunağı vardır.

Ocak, tanrıların da, insanların da konutunda dinsel bir merkez, köşe sayılır. Kişiliği olmayan soyut bir kavram olarak canlandırılan Hestia, öbür

Olimpos tanrılarının, sağa-sola gidip gelmelerine karşın, o hep yerinde kalır, çünkü ocağı, ateşi beklemektedir. Bu yüzden hiç bir efsaneye karışmaz.

Hestia bir tanrıçaydı, yani kadındı. Mağara devrinde de, kocasının avdan dönüşünü bekleyinceye kadar, ateşin bakıcılığını ve onun sönmemesini sağlayan hep kadın olmuştur. Durum bugün de böyle değişlimidir? Sobayı kadını yakar, ocağa odunu atmak gene onun işidir. Bu somut örnekle yuva-aile-ocağının sönmemesinde kadının rolü ve katkısının, erkeğe oranla, daha önemli veya daha kutsal olduğunu belirtmeye çalıştık...

Ateş kültünün şu veya bu inançla ve törelerin doğrultusunda şekil değiştirerek günümüze dek varan bazı uzantıları var; örneğin özellikle parabolik bir mercek yardımıyla ve güneş ışınlarıyla yakılan (Olimpiyat meşalesi), Paris'in ünlü Zafer Takı'nın altında sürekli yanan ateş, kiliselerde, türbelerde mum yakmak ve hatta, ileride tekrara değineceğim gibi, doğum yıldönümü pastalarının üzerine dökülen mumlar...

Mecûsi toplumunda insanlar ateşgede'lerde yakıldıkları ve gece gündüz, sabah-akşam demeden hiç söndürmedikleri ateş'e yüzyıllar boyu tapmışlardır. Bu tapınmanın amacı, insanın kendini, kuvvetli'nin, yani ateşin yerine koyarak onunla aynileşmek (identite olmak) suretiyle tatmin olmasıydı.

Afrika kültüründe, ilkel kabileler ateş'e çok ayrı bir yer vermişlerdi. Eğlencelerinde, dini günlerinde, büyü törenlerinde sürekli ateş yakmışlardır. Ateş danslarıyla ve ateş etrafında yaptıkları bir takım hareket ve davranış kalıplarıyla, daima ateşle ilişki halinde kalmak istemişler, bir takım dialoglar gerçekleştirmişlerdir. Oysa, Afrika, iklim olarak, sıcaktır; üşümek veya ısınmak gibi bir olay ve gereksinim söz konusu değildir...

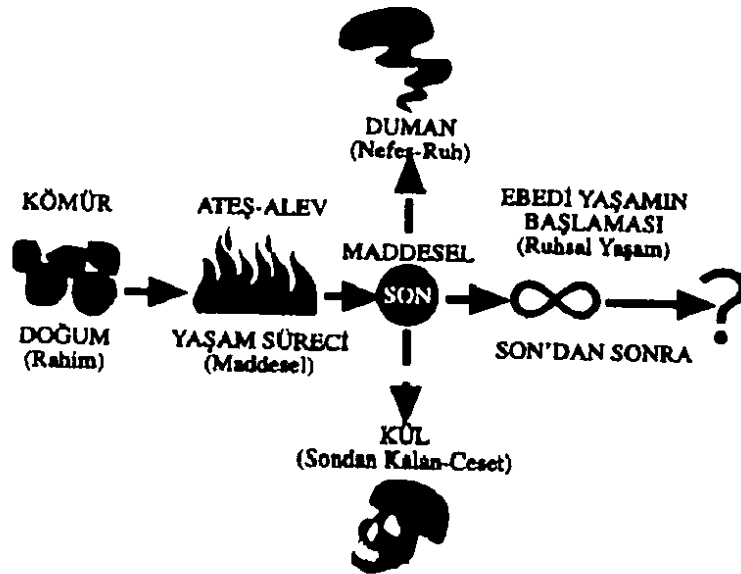
KÖMÜR

Soğuk olan bir ateşi anımsattığından, ateş'in sembollerinden biri olmaktadır. Kömür bir ısı rezervidir. Önceleri toprağın sinesinde yatmaktadır; işlevini ise ancak buradan çıktıktan sonra gerçekleştirir. Rengi siyahtır, siyah renk dışıdır, başka renklere gebedir... Ayrıca soğuk olması, yaradılış efsanesini, evreni düşündürür bizlere...Karakteri ile henüz yanmamış, bir iş görmemiş, yani kuvveden fiile (tasarıdan uygulama

aşamasına geçmemiş) bir girişim, eylem ve kavramı simgeler. Siyah renk ise yukarıda da değindiğimiz gibi, hamlık, başlangıç ve dolulukla ilgilidir.

Kömürün içindeki bu ham enerjinin dışarıya çıkarılabilmesi için, onun gerçek bir ateşle, yani kendisinden önce ateş aşamasına geçmiş bir başka ateşin zerresi olan kıvılcımla teması yeterli olmaktadır. Çünkü onun beklentisi içindedir, **ALICILIK KABİLİYETİ ONA GÖRE OLUŞMUŞTUR**. Bu birleşmenin sonunda rengini hemen değiştirir; gittikçe kırmızılaşmaya başlar. Kırmızı bir **HAYAT** ve **HAREKET** rengidir. Ama hâlâ siyah kalmayı sürdürüyorsa, bu hâl toplumda kendini yakamayan, ya da yakılamadığından gerçek değeri ve potansiyeli tanınıp onlardan yararlanamayan insanlarda özdeşleştirilmektedir. Bu tür insanlar, kimi kez alınlarında yazılı olanları okumakla yetinmiş ve kâşiflerin yolları üzerine fırlayarak "Oto-stop!" yapmayı asla arzu etmemiş, bir kenara çekilip beklemeyi yeğlemişlerdir. Onlar, ısı ve ışığıyla körüklenmediklerinden ötürü sadece kendi yakın çevresini ısıtıp aydınlatmakla yetinmişlerdir.

Şayet bir gün, kendilerine olan güvenle yetinen bu alçak gönüllü insanlar tam bir kor haline gelecek kadar yakılmış olsalar da, başladıkları durumlarını sürdürecektir, uygar bir insan gibi davranarak, **DİL ALEVLERİYLE** hiç bir kimseye zarar vermemeye özen göstereceklerdir...

Yöşamın başladığı ortamı ve içindeki cevherin koruyuculuğunu yapacak olan ana rahmini **KÖMÖR'** e benzetecek olursak, onun canlanabilmesi, yeni bir hayata geçirilmesi için bir kıvılcım (sperm damlacığı) yeterli olmaktadır. Yöşam süreci olarak betimlenen ve hayat ateşinin alevleri ile sıcak geçen sürecin belirli bir süre sonra gittikçe eski sıcaklığını güç ve enerjisini kaybetmesi kişiden kişiye değişmektedir. Ancak şurası bir gerçektir ki, bu ateş er ya da geç bir gün mutlaka sönmektedir. Yöşam bir cümle ise sonuna konulan nokta da onun bitimi,

yani ölümü olur. Bu cümle içindeki virgül ve yerine göre noktalı virgüller, zaman zaman bu yaşam düzeni içindeki aksamalar duraklamalar, ufak tefek bedensel, sağlık sorunlarıdır. Nokta bir sondur ama burdaki son, son değildir, zira bu son, **SONDAN SONRA** ile devam etmektedir. Buna "Ruhsal Yaşam" adını veriyoruz.

Sonun olduğu yerde Ruh göğe yükselir ve havaya karışır; havayla birleşir. Ceset ise yerde, yani toprağa veya suya döner. Dünyayı yaratan etkenlerden olan bu üçü gene ateşin sönmesiyle, yeni bir başlangıca hazırlanmak için geriye dönerler...

Bir canlının oluşmasında etken olan öğeler, **Ateş, Hava, Su ve Toprak** ana rahminden itibaren bir canlının tıpkı dünya gibi oluşmasını gerçekleştirmektedirler. (Kitabımızın kapak kompozisyonunda verilmek istenen mesaj da budur.)

KÜL

Herşeyden önce, kalıcı (baki) oluşta , (alışılmış ve geçici nitelikte olan tüm dünyevîlerin karşıtı olan) bir madde. Canlı, ya da cansız, yanmış bir nesnenin geride bıraktığı izleri, parçaları artıkları olur. Bunlar bir daha yakılamazlar, zira yanma özelliklerini kaybetmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında kül, sonsuza dek kalıcı ve artık fiziksel, biyolojik ve kimyasal türden herhangi bir değişikliğe uğramasına olanak bulunmayan, diğer bir deyişle, değişmemesi gerekeni yansıttığından, **GERÇEKLİK** kavramını simgeler, onun simgelerinden biri olur. Ayrıca külden bir **BİTİM** olayının varlığı "yandı bitti kül oldu" ifadesinde yerini bulmaktadır. Bitmek ve kül olmak **YANMA OLAYI**'nın son evresini oluşturuyor. Şüphesiz biten her nedende, ne türden olursa olsun, maddi değerler de sıfır olur. Çünkü o şey yoktur artık. Ama manevi olan değerler yanmakla bile bitmez, son bulmaz, bilakis daha da güçlenirler ve kalıcı olmaya devam ederler. İşte bu açıdan bakıldığında **KÜL**, manevi değerlerin kalıcılığının bir simgesi olmuştur. Kül ebedî olan ruhun maddeleşmiş halidir.

Antik çağlarda ölümlerin yakılma uygulamasının gelenekleşmiş olduğu çağ ve toplumlarda, bugün de var olduğu gibi, kalan külün hepsi, ya da bir kısmı, biraz da kemik parçası ile birleştirilerek **OSTOTEK** adı verilen mermir, lahit benzer küçük sandıklar veya vazolar içinde saklanmaktaydı. Vazo matristir (ana rahmidir). Hittî uygarlığı yerleşim

bölgelerinde anıtsal mezar yapıtlarının bulunmayışı da bu insanların ölümlerini yakıtlarının bir başka kanıtı oluyor.

Kül ve kemikler ölen kimsenin yanmış bedeninin artıklarıdır ve ebediyen ona özgü kalacaktır. Bu bakımdan aynı ev ve aile içinde bulundurularak onun aile bireyleriyle manen de olsa, gene sonsuza dek birlikte yaşaması sağlanıyordu.

Ölü küllerinin ya da yakılmadan içlerine yerleştirildikleri kocaman mermer lahitlere bir ev görünümünü verilmesinin sebebi bilinmektedir. Bizim bu konuya ilâve edeceğimiz yorum, vazo, küp, lahit gibi içine birşey konulmak için yapılmış objelerde bir alıcılık, dışılık bulunduğu inancının yaygın olduğu ve buna bağlı olarak bu tür kapların bir çocuğun, hangi yaşta olursa olsun, bilinçaltı ANA RAHMİNE DÖNÜŞ ÖZLEMİ'ni duymasıyla ilintili oluşudur.. İşte bu hiç bitmeyen arzu ölümlerin gömüldüğü mekânlarda somutlaşmış bulunuyor... Aynı özlem doğum sonrası için de düşünülebilir. Bu olayın en göz önünde olan örneği Kartıye Müzesinde birinci narteksteki İsa'nın doğuşu mozayigindedir. Bebek İsa tepede beşik, ya da sanduka içindedir. Üzerine Ruhül Kudüs (Nur) inmektedir..Vazo benzeri kapların rahim gibi tasarlandığını belirtmiştik. Bu kapların ayrıca HİDROMEL (Hayat iksiri) muhafaza ettiğine inanılırdı. Bu yönden olsa gerek, Yunanda vazo süslemek kutsal sayılan bir sanat dalı olarak gelişmiş bulunuyor...

Ateş, yakmak istediği şeyi yakıp bitirdikten sonra, artık yakacak bir şey kalmadığından, yavaş yavaş kendiliğinden sönmektedir. Yani maddesel yaşamını tüketen bir canlının HAYAT ATEŞİ sönmüştür, ya da söndüğü için ölmüştür, ölmüş kabul edilmiştir. Geriye kalan ise sadece kütle özdeşireceğimiz CESET'tir. Bu cesedin İslâm toplumunda ya da kremasyon denilen yakma uygulamasını benimsemiyen diğer toplumlarda, toprağa gömülmesi toprakla birleşip bütünleşmesi daha uygun bulunmaktadır. Toprak her çağda dışı olan karakterini tüm insanlara kabul ettirmiştir, o aynı zamanda DÜNYANIN da RAHİMİ'dir. İşte bu uygulamada da bilinçaltı (ana rahmine dönüş özlemi) inancı egemen olmaktadır. Güncel yaşamımızda okuruz, duyarız; falanca kişi, falanca yerde ölmüş, şehit düşmüş, naaşı DOĞDUĞU YER olan... nakledilecektir...Çünkü onun doğduğu yer, bir bakıma onu doğuran yer yani anasının rahmi olmaktadır. Bazı ülkelerde yakılan ölünün külleri nehire (suya) atılır. Su da dışıdır, rahimdir. Bu bakımdan açık denizlerde ölenlerin cesetlerinin denize atılmasında bir sakınca görülmez.

Normal olarak külün alışımlı olan rengi GRİ'dir. Gri renk siyahla beyaz'ın belirli bir ölçüde karışımından da elde edilir. İşte bu gerçek bizde, ister istemez, beyazla ifade edilen yaşamın, belirli bir süre (belirli bir ölçüde) sonra SİYAH'ın, yani başlangıç renginin içine karışıp onunla birleşip bütünleşmek istemesi düşüncesini yaratıyor, ölüm yeni bir yaşamın başlangıcıdır. Başlangıç ve BİTİM ölüm olayında birbirleriyle buluşmakta ve ölen insanı birbirlerine adeta devir teslim etmektedirler.

Tüm uygarlıklarda dinsel bir işlevi olan yapıların kalıcı olmaları istenmiş ve bunun için daha sağlam inşa edilmişlerdir. Bugün ziyaret ettiğimiz antik yerleşim merkezlerinde ayakta kalanların çoğu kez dini mimari yapıları olduğunu görüyoruz. Osmanlı mimarisinin başta gelen CAMİLERİ, dikkat edilirse, dış yüzleri renk olarak griye çalar ve bizde ebediyetin kutsallaştırılması istendiği izlenimini yansıtır.

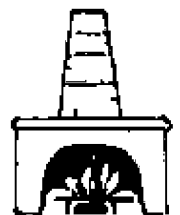
Yazının henüz bilinmediği ilkel topluluklarda, ölüm ve ikinci bir doğum inancına bağlı olarak yapılan ayinler de ergenlik çağına geçiş: amaçlayan kut törenlerinde, adaylar, kendilerine ruh görünümünü verdirmek için, üstlerini küle örtüyorlardı. Kül burada bir geçiş'in göstergesi oluyor. Akdeniz havzasında, ölümün ve geçici nitelikte ki, tüm dünyeviliklerden arınmanın sembolü olur. Mısırlılar ve Grekler, tuttukları yası göstermek için, başlarının üstüne kül koyduktan gibi, külün üstüne de oturmakta ya da kül içinde yatıp yuvarlanmaktadırlar. Benzer adetlere Arap ve Yahudilerde de rastlanır.

Öte yandan, kurban edilen hayvanların külünde çamaşırları temizleyici bir özellik bulunduğu inanıldığı gözlemlenmiştir.

Ünlü kanun yapıcısı Solon'un külleri (M.ÖVI) Atınaya bağlantılarının kalıcı olması için külleri Salamine adasının üstüne serpilmiştir. Bunun aksine, büyücülerin külleri de hayaletler bir daha geri dönmessin diye, nehirlere atılmaktaydı. Kül sadece matem, alçak gönüllülük, nedamet değil, aynı zamanda yeni bir hayat ümidinin de sembolü olmuştur. Avrupa kırsal kesiminde geçen yüzyıl başına kadar köylüler, çamaşırlarını külü suda yıkamaktaydılar...

BACA (ŞÖMİNE)

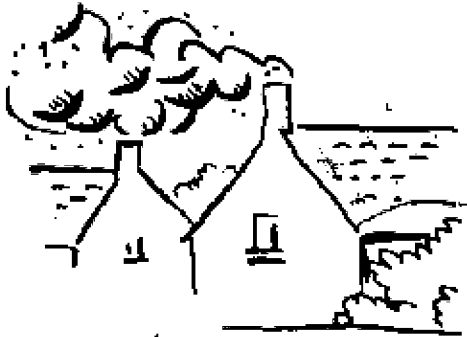
Dünyadaki canlı yaratıkların gökte ilişkisini sağlar.
Öykülerde, perilerin, büyücülerin...hep oradan girip

çıktıkları anlatılır. Nitekim Noel Baba' da yılbaşı geceleri oyuncaktan, bacadan girerek getirip, ocağın önüne koymaktadırlar..Tapınakların, göçebe çadırlarının, ev içinde yaşayanların hayat solukları oradan çıkıp gider. Bu bakımdan baca, aile ocağına can veren bir soluk kanalıdır. Baca ocağın sembolizmine bağlı olarak, zaman içinde, bir sosyal bağlılık ve dayanışmanın da bir sembolü olmuştur.

DÜMAN - TÜTSÜ ve BULUT

Yerle gök arasında bağlantı sağlayan bir imaj verdiği gibi, onun kollarına gönderilmek istenen bir mesajı taşıyormuşçasına bir

izlenim de yaratmıştır Öte-

denberi... Bu nedendir ki, dumanın ilkel çağlarda, dualarla ifade edilmek istenilen dilekler, yakarış ve şükran duygularını tanı katına ulaştırdığına inanılıyordu. Aynı geleneğin devamı olarak, tek Tanrılı dinlerin törenlerinde kullanılan **BUHURDAN**' ın (TÜTSÜ) denilen dumanı, ateş dumanı için

kurgulanan amaç ve beklentilerle benzerlik taşımıştır. Araç olarak ta, böylesine ruhani bir işlevde aracılık yaptığından buhurdan kutsal bir değere sahip olur. Kartıye Müzesinde buhurdanı iki ayrı yerde görüyoruz: Birincisi, İsa'nın doğum haberini alarak onu kutlamak için Suriye valisi olan zalim Herod' un huzuruna çıkan üç kâhin (Gaspar, Melkior ve Baltazar) den en yaşlısı olanı hediye olarak getirdiği bir buhurdanı elinde tutmaktadır. Diğerisi ise Naos takı ünlü Kelmizis mozayığında Saint Philippe (havarilerin en yaşlısı) Meryem' in ölüm döşeginin yanında buhurdan sallarken gösterilmiştir.

Bir ölü yakılırken (kremasyon) onun ateşinden çıkan dumanın, cesedi terkeden ruhu göğe götürdüğü inancı yaygındı. Yani bu duman havaya karışarak ruhlar âleminin ortamındaki yerini alıyordu. Kuzey Amerikada Kızıl Derili şefleri savaş ya da barış anlaşmaları gibi önemli kararları aldıkları zamanlar ve diğer dinsel törenlerde de içtikleri piponun dumanını, törelere özgü bir biçimde, onun kutsal ve kalıcı olması için havaya üflelemekteydiler. Ardından aynı pipoyu bu karara katılanlar arasında

elden ele dolaştırarak, sanki onların da onaylarını almak istercesine, bir hareketle bulunuyorlardı, kendi yöntemleriyle kaollsyon (1) yapıyorlardı...

Ateş dumanının yüksek noktalar arasında teati edilerek bir haberleşme aracı olarak kullanılması, duman'ın MESAJ TAŞIYICILIK karakterini kanıt-lamaktadır.

Bulutlar nemli olan havanın yükselmesiyle oluşan birer duman kümesidirler; aynı taşıyıcılık karakterine sahiptirler. Yükdü oldukları su buharını sürekli yer değiştirerek, rüzgârın istediği yönde, oradan araya taşır dururlar..

Orta Asya Moğolları YURT adı verilen göçebe çadırlarının tepesindeki delikten çıkan duman sütununun DÜNYANIN EKSENİ olduğuna ve aile ocağını göğün kutsallığına onun sayesinde ulaştırdığına inanıyorlardı. Yurt a yaşayanların hayat soluklarının çıkıp gittiği BACA da o aile ocağına can veren bir SOLUK KANALYDI.

Batıl bir gelenek olarak, eski çağlarda dumanın hekimlerin başvurduğu bir tani aracı olduğu bilinmektedir. Örneğin, bir evin bacasından çıkan dumana bakarak o evde hasta olup olmadığı hususunda bir fikre sahip oluyormuş?...Ancak bu gelenekte yadsınamıyacak bir gerçek varsa, o da duman'ın HAYAT ATEŞ' i ve MESAJ olgularıyla olan bağlantısıdır.

Bilicilik, sağlık, müzik, şiir ve güneş tanrısı olan Apollon tapınaklarında görevli köhünler ziyaretçilerin tapınağın önünde kurban (adak) olarak kestikleri genellikle bölgede daha çok yetiştirilen keçi ellerinden tüten dumanın şekli ve yönünü izleyerek, bazı algılamalar ve tanılarda bulunuyorlardı...

" Ateş alamayan yerden duman çıkmaz!" özdeyişi her nekadardır sebep ve sonuç içeren bir anlam taşıyorsa da gerçekte, ateş çarpan bir yürek, duman ise, bir canlının ancak bu yüreğin çarptığı sürece, yani sağ lken yapabileceği bir solunumu ifade etmektedir. Şu hususu hatırlatmakta yarar görüyoruz ki, insan denilen canlı da kendine özgü bir evrende, tıpkı üzerinde yaşadığı YER KÜRESİ gibi, bir başka dünyadır, ONUN DA İÇİNDE BİR ATEŞ bulunuyor!...

Bir önceki açıklamamıza şu varsayımları da ilave edeceğiz:

Dumanın çıkmadığı yerde:

- Ya ateş yoktur,
- Ya bu ateş yanmamıştır, yakılmamıştır,
- Ya da sönmüş, veya söndürülmüştür.

İnsan, içindeki bu ateşi yakmak için havayı çekip onu tekrar dışarı bırakır. Yani soluk vermek insanın içinde FAAL OLAN ateş' in dumanı gibidir. Dumanın içinde karbon di oksit var. Bu gaz bir yanma olayının oluştuğunu kanıtlar. HAYAT ÖPÜCÜĞÜ adı verilen uygulama ise sanki, sönmeye başlayan bu ateşi körüklemek, üfleemek için yapılıyor...

Buharla duman arasında oluşum ve içerik bakımından benzerlikler şunlar: Buhar da bir ateş kaynağı ile ısınmış olan sudan çıkar ve bir duman şeklinde yükselip bulutları oluşturur. Rengi yoğunluğu oranında, beyaz, gri veya kara olabilir. İçeriği temizdir, yağmur yağdırır, yararlıdır. Duman ise, o da yanan, yakılan nesnelerden çıkar ve göğe yükselir. Yanan şeyin zehirli artıklarını yüklenir, onu temizler ama başka yer ve çevrelere zarar verir.

Son ve sonuç olarak, duman' ın HAYAL ALEMLERİNE yapılan seyahatler(1) ile ilgili etkisine değineceğiz: Esrar, hatta sigara bile içenler, geçici bir süre de olsa, o maddelerin uyan oranında bambaşka âlemlere dalıp gitmektedirler!...

SÜPÜRGE

Görünüşte mütevazı bir ev aleti; ama gerçekte gözle görünmeyen kutsal bir gücün varlığını ifade eden bir sembol olmuştur.

Eski tapınaklarda, ibadet mekânlarında süpürme işi de bir tapınç hareketi olarak kabul ediliyordu. Zira süpürge, yeri dışardan gelen, gelebilen tüm kirleticil maddelerden arındırmaya hizmet etmekteydi. Ancak bu işi yaparken süpürgeyi temiz ellerle tutmak şarttı.

Aynı doğrultuda, tanıma dayalı uygarlıklardan Kuzey Afrika'da ekinlerin ezildiği harman yerini süpürmede kullanılan süpürge bu nedenle ekin'in sembollerinden biri olmuştu.

Matem'e girilen dönemin ilk günlerinde bereketin kaçmaması, ya da ölünün ruhunu rahatsız etmemek amacıyla evin süpürülmemesi gerekiyordu. İngiltere'de ev gecelerinde süpürülmez; sebebi evin içinde gezinen ruhları yaralayıp tedirgin etmemek...

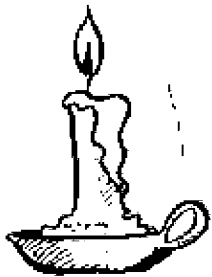
Aslında tozu bertaraf eden süpürgeler görünmeyen misafirlerle çarpışmakta ve onları kaçırmaktadırlar. Bu açıdan yuvanın koruyucu perleridir.

İlkel toplumlarda kabile yerlileri ilk baharı karşılama törenlerinde çiçek halindeki süpürge otu demetlerini toplamaktaydılar. Bu demetler evin bereketinin kaçmaması ve görünmeyen ziyaretçilerine herhangi bir zarar gelmemesi gibi bir işlevin manevi sorumluluğunu yüklenen uğur süpürgeleri sayılmaktaydı.

Ama şayet süpürge bu koruyucu rolünü değiştirirse, o takdirde lanetti büyü etkisi yüklü bir alet haline dönüşüyordu. Bunun için tüm ülkelerin büyücü-sihirbazlarının bocalardan çıkıp hafta sonu toplantılarına (SABBA' ya) katılmak için sapının üstüne binip gittikleri bir araç olmaktadır. (Not: Sabba Yahudilerde Musa yasalarına göre tüm çalışmaların kesilmesi gereken haftanın yedinci günü olan Cumartesi yapılan dinlenmedir. Bugün Tanrı' ya (Yahve' ye) adanmıştır. Sabba her 50 yılda bir yapılan JUBİLE geleneğindedir yansımış bulunmaktadır.)

Öte yandan süpürge falilik olduğu kadar, özellikle iman ve inançları uğruna şehit düşenlerin ateş vaftizi'nin sembolü de olmuş bulunuyor...

MUM ve MUM ALEVİ

. Bir mumun alevi, ilk oluştuğunda, gayet duyarlı, azimli ve kararlı bir görünüm sergiler. Daha sonra ise, üfliyerek yapılan tüm söndürme girişimlerine, gücünü aşmadığı sürece, elinden geldiğince direnir, eğilir, bükülür ama, sonunda gene dik duruma geçip ışığını yayarak, onu almak isteyenler için aydınlatma işlevini aksatmadan yapmaya devam eder. Bu nedenle

olmalıdır ki, dık duruşunu, doğruluğu korumaya azimli olanlar için, " mum gibi" denilmektedir. Ancak dibine ışık vermediğinden orada olup bitenlerden, çoğu kez haberleri olmaz, maalesef...

İşte mum alevinde gözlenen bu olgu, sembolizm edebiyatında onu, insan yaşamının çeşitli engel ve girişimlerle geçen bölümünün bir göstergesi ve simgesi yapmış bulunuyor. Bir ülkü uğrunda hizmet vermeyi ilke edinmiş insanlar da mumun alevine benzerler. Topluma çok ve daha yararlı olabilmek amacıyla yükselip daha iyi görülebilmek ve görünebilmek için didinen bu kişiler zaman, zaman farkı YÖNLERDEN VE UZAKLIKLAR' dan kendine yönelik olumsuz etkilere uğramaktadırlar. Ama onlar, tüm bu girişimlere , (ışığın yararına inananların destek ve koruyuculuğu sayesinde), sarsıntılı devreleri geçiştirip, kendinden beklenen görevi sürdürme gücüne er ya da geç tekrar kavuşmaktadırlar.

Yanan bir mum, altında nerede ve hangi koşullar altında iş yaptığının, boyunun bosunun ve hacminin ve aydınlatma alanının nasıl ve nekadard olduğunun bilincindedir. Yaşamının vadesi bitene kadar mücadeleye eder ve bir gün dikildiği şamdanın dibinde, son kertesine, son nefesine kadar azmini yitirmez; nihayet geride kalanlara veda edercesine mutlu ya da hüzünlü bir şekilde sağa ve sola sallanarak, el sallıyarak kendini söndürür, göçer ve gider...

Mumla ilgili olarak, güncel olan şu konuya da değinelim:

Doğum günü kutlama pastalarının üzerine, o kimsenin başığı yaşı simgeleyen sayıda mumlar dıkılıyor; sonra bunlar nefes darbeleriyle söndürülmeye çalışılıyor?...Hemen hemen dünyanın her yerinde, nereden kaynaklandığı ve ne amaçla yapıldığı pek araştırılmayan, gelenekleşmiş adetlerimizden biri olan bu olaya da değinmek istiyoruz: Uzmanlar bu konuya şöyle bir açıklama getiriyorlar: Mumları üflemek, " geçmiş gitmiş yıllarda tatlı ve acı taraflarıyla, olup bitenleri bir tarafa bırakıp unutmak ve onları, söndürülen bu alevlerle, geçmişin karanlıklarına gömmek. Bundan sonraki yaşama, gene onların direnişlerini kıran bu güçlü ve taptaze hayat soluğu ile başlayabilmek .

Başlangıçtan itibaren gözleendiği gibi, hep soyut ve sembolik kavramların içinde dolaşmaktayız. Bu bakımdan bazı farklı yaklaşım ve yorumlarımızın yadırganıcağını tahmin etmekle beraber, mum ve doğum günü pastalarının yaptığı çağrışımla şu tür bir benzetiş yapmaktan kendimi alamıyorum: Camilerimizin etrafına, lezzetli bir pastadaki gibi,

mumu andıran minareler dikilmiştir. Bunlardan bazılarının şerefe sayılan, Süleymaniye ve Sultan Ahmet camilerinde söz edildiği gibi, Osmanlı imparatorluğunun kurulduğu veya İstanbulun fethi gibi mutlu ve önemli olaylardan sonra, aynı hanedandan iş başına geçen padişahların bu tarihlerden sonra kaçıncı sırada olduklarını simgelerken, dolaylı olarak, sanki o olayların yıldönümleri de hatırlatılmak istenir!... Ayrıca, ay takvimine göre, bir yıl daha yaşlanan Kutsal gecelerimizin yıl dönümleri şerefelerde kandil yakarak kutlanmaktadır. Bunlar, Velâde-i, Nebvî, Regaip, Berât ve Mirâc geceleridir.

Türbelere, evliyalara ve hatta ölümlere, ziyaretleri sırasında, mum yakıldığını görmekteyiz. Amaç, bu kimselere göre, o ölünün ruhunu aydınlatmak ve onun sayesinde yüce katlara ulaşmasını sağlamaktır... Cahiliyet döneminin alışkanlığından başka bir şey olmayan bu mum yakma adetinin ateş ibadeti ile ilişkili ve onun uzantılarından biri olduğu da ileri sürülüyor. Diğer bir görüş, mum yakmayı, adına yakılan kişi için beslenen sevgi ve bağlılığın "hala bir mum alevi gibi yanar halde olduğunu" ifade etmek şeklinde, yorumluyor. Hristiyanların kiliseye girince İsa ve Meryemin önünde mum yakmaları da aynı espriden kaynaklanmaktadır. Çünkü (ALEV) bütün geleneklerde günahlardan anırma, aydınlığa kavuşma ve ruhani aşkın bir göstergesi olmuştur.

Mumun zaman içinde Hristiyan rahibelerinin bir simgesi olduğu bilinmektedir. Çünkü onlar, bir mum gibi, kendi kendilerini yakıp bitirmelerine rağmen, Allah aşkı uğruna bakireliklerini korumaya azimli ve yeminliydiiler. Eskiden, daha çok Ortodoks toplumlarında, evlenen kız koca evine meşaleli korteşlerle yolcu ediliyordu. Bugün bile Yunanistanda genç bir kızın evlendiği zaman kocasının evine, elinde yanar bir mumla girme geleneği sürdürülmektedir.

Mum normal olarak ilkei bir aydınlatma aracıdır. Camilerimizin mihrabında, estetik açıdan, iki tarafa aynı şekilde yerleştirilmiş büyük mumlar görmekteyiz. Şüphesiz bunlar, daha çok elektriğin henüz ülkeye gelmediği devirde, kullanılıyordu. O zamanlar caminin içi normal olarak kandillerle aydınlatılıyorsa da, Berat gecelerindeki gibi, ibadetin sabahlara kadar kesintisiz sürdüğü hallerde, cemaatin bir kısmı camiyi boşaltıyordu. İşte bu mumlar, israfı önlemek için, sadece camide kalıpta mihraba yakın olanlar ve namazı sürdürenler için yakılırdı. Ateş ibadeti ile yakından veya uzaktan hiç bir ilgisi bulunmamaktadır.

Doğrudan doğruya alevin sembolizmi ile ilgili olan mum, aslında şu dört temel maddenin birleşimini yansıtmaktadır: Balmumu, fitil ateş ve hava. Bu birleşimde esas maddeyi oluşturan mum suyu, fitil toprağı, alev ateş simgeliyor; hava ise bu alevin oluşmasına yardımcı oluyor. İşte bu dördü, yanan, hareket eden ve zaman zaman değişik renkler yansıtan alevin içinde bir araya gelip, dünyayı oluşturan elementlerin bir sentezini yapıyorlar.

Mum eskiden ispermeçet balinası denilen Kaşolat balığının yağından üretiliyordu. Bilindiği üzere, bu gün bu yağ sadece kozmetik üretiminde kullanılmaktadır. İspemeçet sözcüğü (sperma) ile ilgilidir. Sperma bel suyudur, yaşamın tohumudur. Sonuç olarak, bir tür su olduğundan, mum maddesi su ile özdeşleştirilmiştir.

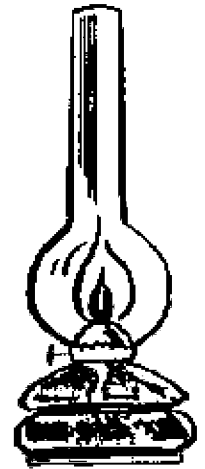
Mumyalamaya Fransızca (momifier) deniliyor. Bu sözcük Persçe (mumeia veya mum)'dan alınmıştır.

LAMBA

Ezoterist kaynakların ifade ettiklerine göre, lamba ateş elemanı ile ilgilidir; ayrıca insanın da bir görünümünü yansıtır.

Çünkü o da, insanın ilk yaratıldığı zamanki gibi, kilden yapılmış bir gövdeye sahiptir. Onda bulunan bitkisel (vejetatif) can veya hayat prensibi, lambanın alevini yakan ve bitkisel bir madde olan zeytinyağının karşılığıdır, ruh ögesi ise (ALEV) dir.(Erkek -Dişi sembolizmine Bkz.)

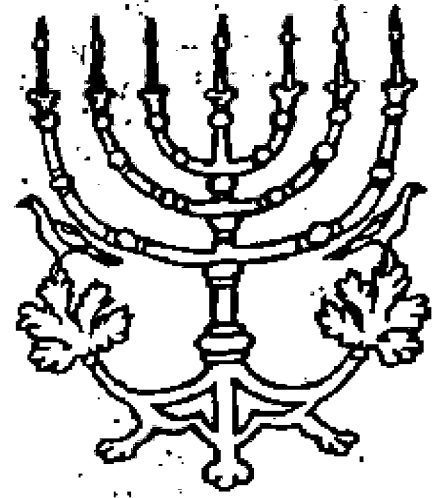

Alôattinin lambası veya kandili, efsanevi bir objedir. Onun alevinden çıkan aydınlatıcı ışınlar önceden haber verilen bir olayı sahneliyor; böylece, masallar gerçek oluyor ve bu ışınlar partiküllerin sırlarını çözüp açıklıyorlar...

Aslında IŞIK IŞIKTAN gelir, ama tüm ışıklar TANRI' dan gelirler...

YEDİ KOLLU ŞAMDAN

Kudüste Kral Davit'ın oğlu Salomon (Hz. Süleyman) un tapınağında kutsal emanetler arasında yer alan bu şamdan, İsrailoğullarınca manevi ışığın ve yaşam tohumunun bir sembolü olmuştur. Sözü edilen şamdanın dinsel açıdan sembolizmi, kozmik sembolizmle ilgili olduğundan, onda güneşle birlikte altı gezegeni simgeleyen yedi kol bulunuyordu. Genel görünümüyle bir badem ağacını anımsatan ve saf altından yapılmış olan şamdanın üstünde, mumların takılı olduğu kâseler badem çiçeğine benzemektedirler. Yahudi asıllı

CHANDÉLIER À SEPT BRANCHES — Miniature.
XIIe siècle. Art alsacien

bir Yunan filozofu olan Philon' un " Moiz' in hayatı " kitabında belirttiğine göre, Zakari (Hz. Zekerriya) şamdanın ortasında yükselen kolun güneş, her iki yandan üçerli olmak üzere bulunan kolların göğün yedi katındaki yedi gezegeni, yedi lamba ise Tanrının (Yahvé) dünyanın her yerini görebilen gözleri, olduğunu söylemiştir. Genellikle Yahudi sinagogları ve mezar yapıtları üzerinde görülmekte olan yedi kollu şamdan figürünün hayat ağacı ile de ilişkisi bulunmaktadır. Hristiyan Apokalips' inde sözü edilen yedi şamdan yedi kollu değildirler. Aslında bu şamdanlar Anadolu'da kurulan ilk yedi Hristiyan cemaati (Yedi kilise) ile ilgilidir.

TAŞ , DİKİLİTAŞ

(Bkz. ONYX- Hacı Bektaş taşı.)

İnsanlar, çoğu kez, bir yerlerde dolaşırken, gördükleri akılmamış renk veya biçimde olan küçük taşları hemen alıp saklamak isterler. Nitekim birçoğumuz bu türden taş koleksiyonculuğunu bir hobi olarak sürdürüyor. Bu tutkuyu oluşturan etkenin, taşlarda gizemli bir yaşam izinin varlığına inanmaktan kaynaklandığı ileri sürülüyor.

Germen toplumu ölünün ruhunun onun mezar taşında yaşadığı inancını hala korumakta. Bunun için mezarların üstüne taş koymayı adet edinmişler.

Modern çağda bile, ölümsüzleşmesi istenilen bazı ünlü kişilerin taştan imâl edilmiş devasa heykel ve anıtları dikiliyor; yüz kabartmaları yüksek dağların kayalarına işleniyor. Önemli olayların geçtiği yerler, noktalar da araya bir taş dikilerek, unutturmama mücadelesine katılıyor. Taş'ın ilkel toplumlardan itibaren bazı dinlerin tanrılarının simgelediği bilinmektedir.

Jakop' un ünlü rüyasını gördüğü esnada başını bir taşın üstüne koyması Hristiyan ikonografisinde özellikle belirtilen bir sahnedir. İslâm'da, tüm İslâm âleminin hac için ziyaret ettiği Kabe' deki Kara Taş (Hacer-ı Esved) in Hazreti İbrahim tarafından buraya konulduğu varsayılmakta ve kutsal kabul edilmektedir. Kabe' de ayrıca YEMENİ adı verilen, bir başka kutsal taşta bulunuyor.

Ruhla arasında sıkı bir bağlantı bulunduğu varsayıldığından, taş batıl inançlar üzerine kurulmuş mitolijilerde seçkin bir yere sahip ve kendisine büyük çapta saygınlık duyulan bir madde olmuştur. İnsan neslinin yaratıcısı olduğu ileri sürülen Prometheus efsanesi incelendiğinde, taşta dalma insanca bir kokunun varlığı hissedilmektedir. Taşla insan arasındaki ilişkinin varlığı, (iniş - çıkış veya varoluş - yokoluş deyimlerinin içeriğindeki anlamda somutlaşmıştır) diyerek açıklanıyor. Çünkü taş gökten düşmüştür; kutsal olduğundan yere dikilir ve gene ona doğru yükselir. İnsan da böyledir; o da Tanrıdan doğmuştur ve gene O ' na dönecek yani ruhu göğe çıkacaktır...

Taş, toprağa yani gömülmüş haliyle, daha doğrusu toprağın içinden dışarı taşmış görünümüyle, üreme kütüne giren bir semboldür.

Öteden beri taş dikmek, yani taşın üstüne bir başka taş daha koymak, onu biraz daha yüksettiği göğe yaklaştırdığından, kutsal bir uğraş sayılmış ve ilâhi bir yapıyı simgelemiştir. İşte bu nedenle DİKİLİ TAŞLAR, kendisinde ilâhi bir nitelik bulunan yapıtlar olarak, saygınlık görmüşlerdir. Ancak bu taşlar, özellikle tapınaklar, işlenmiş değil, özellikle

Bir obelisk

brüt yani işlenmemiş taşlardan inşa edilmeliydiler. Zira kesimli taş, bir yerde, insanın esiridir, onun bir ürünüdür; aksini yapmaksa Tanrının yarattığı bir şeyin kutsallığını zedelemek olacaktır; zira kesimli taşın insanın,(yaratıcı enerjiden yararlanarak), muktedir olduğu davranışları ve bağımlılığını kütle taşın ise tamamen (Tanrının eserini ve özgürlüğünü) yansıttığı inancı egemendi. Nitekim bu inancı hala sürdüren Vietnamlılar varyaz vurulan taşın kanadığını öne sürerler?...

Kaba, yani yontulmamış taş, insan eli değmediği sürece, iki cinsiyetliliğini korumaktadır. Ancak yontulduğu takdirde, bu özelliğini hemen yitirir ve cinsiyetler birbirinden ayrılırlar. İnsanoğlunun bu ayrırma müdahale etmesi Paleolitik çağdan Neolitik çağa geçiş süreci içinde başlamıştır. Nitekim kadın ve erkek figürlerinin bu çağdan itibaren yapıldığına tanık oluyoruz.

Mimari açıdan ise, şayet yontulan taş, biçim olarak kübikse dişi, konikse erkek sayılıyordu. Bunun sonucu, daha çok dini mimariye ilişkin yapıların kaldesine küp-kare, üst kısmına ise konik ve piramidal bir görünüm verilmiştir. Bu uygulamada üç ve üçgenin erkek, dört ve bununla ilgili şekil ve hacimlerin dişi karakterli oluşu ilkesi ne bağlı kalınmış olunuyor, sonuçta üçgen biçimler daima çift sayılı olanların üzerinde yer almışlardır.

Bazalt taşlarının delikli olanları dişi, düz olanları ise erkek olarak isimlendiriliyor. Bu iki taş cinsinin seçim ve kullanımadaki yararlarını Diyarbakır'daki yapıtlarda görüyoruz.

Yukarı Mısır'daki Karnak tapınağında giriş yolu üzerine sıralanan ve üzerinde bazı mesajlar yazılmış olan DİKİLİ TAŞLAR vardı. Bunlar tapınağı kötü ruhlardan koruyan bir paravan gibi tasarlanmaktaydılar. STATİK YAŞAMIN BİTKİSEL CANLILIĞINI simgeleyen bu dikili taşlar üzerine şekil ve resimlerle (hieroglif) kazılmış olan bazı mesajlar, taşın kutsal oluşu nedeniyle ölümsüzleştigi gibi, taş'ta bu yazılar sayesinde, birbirlerini bütünlercesine, bir kat daha kutsallaşmaktaydılar...

Taşla ağacın bir kıyaslaması yapılırsa; ağaçlar da, dikili taşlar gibi, doğal olarak hep göğe uzanıp sanki orada birşeye ulaşma eğilimi göstermektedirler. Bu bakımdan onlar daha çok DİNAMİK YAŞAM'ın bir simgesi olmuşlardır. Dikilitaşlar aynı zamanda firavun'u da simgeliyordu. Firavun, dağ anlamına gelen bir sözcüktü...(Dağ'ın açıldamaına btkz.)

Eski çağlarda sunaklar hep taştan yapılmaktaydı. Çünkü orası tanrının durduğu ve adakları orada kabul ettiği yerd. Çinde, gökten düşen taşların "mana ile konuşan varlıklar" olduğu ve bunların, tıpkı mağara tavanına takılı sarkıtların uçlarından düşen parçalar gibi, gökten yere düştükleri sanılıyordu. Bu bakımdan göğün de bir tavan'a sahip olduğu varsayılmıştı.

Anadolu'da gök taşı'na kara taş veya yıldırım taşı adı verilir. Göktaşı düştüğünde bol yağmur getirir. Bu bakımdan (meteor) ay kütüne bağlıdır ve dışı olarak nitelenir.

Hattuşaş Büyük Tapınaktaki yeşil taşın altında bir meteorit olduğu ileri sürülüyor. Bu varsayım doğru ise, söz konusu taşın öncelikle gökten düşmesi, sonra küp şeklinde ve yeşil olması nedenlerine bağlı olarak kutsal bir obje kabul edilip tapınak içine alındığını söyleyeceğiz...(Kişisel yorum)

Dünyanın ilk alet ve silahları taş olmuştur. Bunlar Yontmataş çağı sürecince, taşın geliştirilip biçimlendirilmesiyle, yapılmışlardır. Mağara insanı taşta çok önem veriyor, onunla bütünleşmek cesaretini artırıyordu. Çünkü taş aniden karşılaştığı bir hayvana karşı hemen eğilip yerden aldığı koruyucu silah oluyordu.

İlk kadın ziynet eşyası olan kolyeler de doğal delik taşlardan imal edilmişlerdir. Diğer etoburlarınkine benzeyen kesici dişlerimtz olmadığından, yaptıkları bu ilk alet hayvanın kesici dişine benzetilmişti. Bu arada belirtmeyi yararlı bulduğumuz bir olgu da "Nazar" bölümünde değinildiği gibi, kendiliğinden delik olan taşların uğurlu sayılmaları ve nazarlık olarak kullanılmalarıdır. "Delikli taş yerde kalmaz" deyiminin kaynaklandığı nedenle ilişkisinden söz edilebilir, kanısındayım..

Delikli taş (matris divin), tanrıçanın dölyatağı'dır. Bu nedenle Anadolu'da süt çocuklarını delikli taştan geçirme adeti vardır.

Yunan ve sonra Roma'nın yontu san'atına geniş çapta yer ve önem verdiği bilinmektedir. Örneğin, Didim gibi bazı tapınak sütunlarının kaidelerinde veya içlerinde (Efes Hadrien...), Perge, Hierapolis, Nyssa ve benzeri tiyatrolarının sahne duvarlarında görüldüğü gibi, buralarda gerçekleştirilmiş olan her motifin, her desenin veya figürün amacı, kesinlikle, somutlaştırmak, istediği bir kavramı yansıtmak, veya ölümsüzleştirmek istediği mitolojik bir olayın geçiş tarzını anlatmaya yöneliktirler. Bütün bunlar, engin bir san'at anlayışı içinde, ustaca, estetik

yönden mükemmel ve özellikle simetri kurallarına son derece dikkat edilerek gerçekleştirilmişlerdir. Bu başarı, heykel sanatı için de aynı düzeyde geçerli olmuştur. Bunlarda, yüz ifadeleri, saç- sakal, hatta elbise kıvrımlarının bile gerçek görünümlerini yansıtmaları ön planda tutularak, adeta kendilerine ruh ve can verip, konuşturmak, istercesine, bir gayret ve amacın ürünüdürler. Bizim bu yaklaşım içinde verebileceğimiz örnekler Sait Artemis tapınağındaki sütunlardan biri ve Sultan Ahmet meydanındaki Teodosyüs Dikili taşıdır. Üzerlerine kazılan yazılarla, bu taşlara adeta, "kendi kendilerine konuşur" havası verilmiştir.

Bu sütunlar başlıklarından geçeni anlatıyorlar. Biri sel felaketinden sonra ilk dikilenin kendisi olduğunu söylüyor, diğeri ise oraya dikilmemek için önceleri nasıl direndiğini, sonunda buna mecbur kaldığını...dile getiriyor.. Durum ünlü Artemis heykelinde de söz konusu olabilir. Bu tanrıça da, üzerini yer kalmıyacak şekilde dolduran çeşitli figürlerle, kim ve ne olduğunu ve ne kadir olduğunu sessiz bir lisanla konuşur gibi değil midir?...

Eskiden, kalıcı olması istenen ve gereken kanunlar, kurallar, bazen fermanlar, hep taş üzerine yazılarak duyurulmak istenmiştir. Bu konuda, Efes ören yeri "Pritane"deki dört sütunu ve Küretler caddesinde imparatorların, kentle ilgili bazı yasaklamalarının yayınlandığı duvar gazetelerini örnek olarak göstereceğiz.

Selçuklular taşı kendi san'at anlayışlarına en uygun bir malzeme olarak seçmiş ve kullanmışlardır. Bunun için de özellikle mermeri tercih ederek, taş oymacılığında en üst düzeye ulaşmışlardır. Mermerin de çeşitli cins ve kaliteleri bulunuyordu. Ama onlar önemli yapıların, özellikle kapıların,(birinci hamur kağıt gibi), en iyi cins olanından inşa etmişlerdir. Mermerin bulunmadığı yerlerde ise, bölge taşından yararlanmışlardır. Ayrıca mermer toprağın bağrında oluşup geliştiğinden yeraltı dünyasının bir parçasıdır, bu bakımdan ayrı bir kutsallığa sahiptir.

Mermer ilginç yönleri olan bir taş türüdür; öncelikle beyazdır, görünümüleri güzelleştirir, ölümsüzlüğün rengini yansıtır, dayanıklı ve uzun ömürlü olmasına karşın birazda duygusaldır (!) çünkü, mermer bir heykeli parmakla dokunulsa, terdeki çok az miktar asitten bile etkilenir, bu olaya mermerin ağlaması veya kusması denilmektedir. Üzerinde taşıdığı dualar, ayetler, methiyeler...daha uzun süre silinmeden kalır, ömürü olurlar.

Taş üzerine yazı yazmak olduğu kadar, onun biçimlendirilmesi ve üzerine resimler çizilmesi de kutsal bir uğraş olmuş ve bunun sonucu kalıcılığını koruyabilen sanat eserleri yaratılmıştır. Hititler önemli olayları ölümsüzleştirmek için, alçak kabartma sanatını geliştirmişlerdir. Bunların en güzel örneklerini Yazılıkayada ve diğer ortostatlarda görüyoruz. *Not : (Orthostate) blok taşlar üzerine yapılan alçak kabartmalardır. Aynen " dik duran insan " anlamına geliyor.*

Taş denilen bu maddeye bu denli önem verilmesinin nedenlerinden biri de ondaki şu özelliğin varlığıdır:

- 1- Rutubetlilik,(faziletlerin kuruyup yok olmasını önler)
- 2- Elle tutulabilirlik,
- 3- Ateşe dayanıklılık,
- 4- Sağlamlık,

Taşın dinsel bir görüş yaklaşımı içinde konu edildiği geçmişteki bazı olaylar, örf ve adetlere yerleşmiş uygulamalarla, bugün bile geçerliliğini koruyan bazı geleneklerden söz etmek istiyoruz:

Kibele kültünün merkezi Frigya'dır. Ana tanrıça Kibele' nin ilk taş yontulan göktaşından yapılıyor ve Pessinus (Sivrihisarın güneyindeki Ballıhisar) ta siyah bir göktaşına tapılıyordu. Sonradan bu taş Kibele kültünün göçü meyanında Romaya taşındı ve M.Ö.II. yüzyılda Platinius tepesindeki bir tapınağa yerleştirildi. Romalılar, bu ana tanrıça taşını Magna Mater (Büyük Ana) olarak anmaktaydılar. Sonradan Kibele, Romanın uğradığı bir taş yağmuru sırasında, bazı mucizeler yaratır...

- İbrani geleneğine göre, Tanrı, Musa' ya, "Dağın üstüne, bana doğru gel ve orada kal ki, sana buyruklarımı vereyim! " dedi. Burada, Tanrının İsrailoğullarına verdiği ve (taş levhalar- tabletler) üzerine yazılı olan 10 emrinden söz edilmektedir.

- Taşı başın altında yastık yapmanın da ayrıca kutsal bir anlam taşıdığı öne sürülüyor. Dikkat edilirse, Jacob, cennet merdiveninin altında, başını taşa koymuş olarak yatar bir biçimde resimlendirilmiştir.(Kariye Müzesi)

- Hristiyan söylencelerinde, biraz abartılmış olmakla beraber, İsa' nın bile taşları yarattığı anlatılır. Öte yandan taş ekmeği simgelediğinden,

Mathieu İncilinde, şeytanın denemeleri sırasında, İsa' dan taş ekmek yapmasını istediği, yazılıdır.

- Kiliselerin ana kubbesindeki taş (kilit taşı) İsa' yı simgeler; diğer taşlar mudl' lerdir ve hep ona bağlı olurlar ve tapınağı, yani onun eserini tamamlarlar...

- İslâm'da da vaiz verirken ve ezan okurken, yüksek bir yere çıkılması uygun olur görülür. Bu yükseltiyi sağlamak için de taş tercih edilir. Kâbe ziyareti sırasında şeytanın dışlanması, taş atılarak sembolleştirilir.

- Kâbe' deki Siyah Taş (Haceri Esved) gerçek bir göktaşıdır, mahşer günü Kâbe' yi ziyaret edenlere tanıklık yapacağına inanılan bu taş dokunmak, öpmek dine olan saygı ve bağlılığın bir göstergesi oluyor. Arapça' da ibadet yapılırken dönülen yönü belirten "kilble" sözcüğü KİBELE' den, KÂBE ise KUBALA' dan kaynaklanmış olabilir?

- Cahiliyet döneminde türbelerin yanına onları nazardan korumak amacıyla taş kümeleri oluşturduğu görülmüştür. Keza, mezar taşlarının hortlakları ve cinleri uzak tuttuğuna inanılmaktaydı. Tabut Musallâ adı verilen taş üstüne konulur.

- Taşı taş üstüne koymakta sebebi bilinmeyen uğur getirici bir gücün bulunduğu inancı bugün bile etkisini sürdürmektedir.(...taş bile konuşur, yolun bulunmasına yardım eder. Yollardaki kara işaret taşına bir tanrı gibi tapılırdı..."insan nasıl oldu' dan alıntıdır.)

- Daha çok Anadolu'da Ağrı dağı eteklerindeki otlaklarda, taşların küçük kuleler şeklinde üstüste konulması, bu ortakların sınırlarını belirtmenin yanı sıra, kesin olmamakla beraber, bolluk ve bereketi sağlama amacına yönelik olduğu söyleniyor(?).

Taşla ilgili, fantezi türden, diğer yorumlardan bazıları şöyle:

Bir çoban olan İsrail kralı Davit, rüyasında kendini öldüreceğini gördüğü dev Goliat' ı bir sapanla attığı taşla, alınından vurmuştur. Medüza, kendisine kem gözle bakanları taşla çeviren sihirli bir güce sahipti. Taş bir yerde, hakkaniyet ve mülkiyetin gerektirdiği uygulamalarda kullanılan güvenli bir araç olmuştur. Bu konuda, ilk terazilerde kullanılan ağırlık ölçülerinin taştan olması ve aidiyet (iyelik) alanlarının hudut taşlarıyla belirlenmesini örnek olarak gösterebiliriz.

Değerli taşlara gelince; bunlar kayaların içinde oluştuktan sonra yeryüzüne çıkararak kendilerini gösterirler. Bu taşların bir kısmı saydam, bir kısmı da yarı saydam veya ışsızdır. Bu olay bir olgunlaşma veya karanlıktan aydınlığa yönelik olan değişimin sonucudur. Bunun için saydam olanlar mükemmelliği yansıtır ve muska, ilaç, büyü aracı gibi nedenlerle kullanılır.

Renkli ve değerli taşlar konusunda inceleme yapmış kişilerin ifadelerine göre, zümrüt şehveti frenler, sınırları dinlendirir, hafızayı canlandırır. Yakut sağlığı korur, zehirli maddelere karşı çıkar. Safir insana huzur, sevimlilik verir, dini inançlarını güçlendirir. Elmas ağızda tutulunca yalanı önler, netsine güveni artırır. İnci ise başağsına iyi gelir. Lapis denilen taş, Mezopotamya ve Sasanilerde ve Christophe Colomb'e tan önce Amerikada, yıldızlı gecenin kozmik sembolü olmuştur. Rengini sema'dan aldığından kutsal bir güç kaynağıdır. Aslında mavi olan diğer nazar taşları gibi o da genellikle doğu ülkelerinde, kem göze karşı bir muska olarak kullanılmıştır.

DİKİLTASLAR, İNSAN, AĞAÇ ve TAPINAK SÜTUNLARI : Bu dört öge arasında sembolik şu yaklaşım ve özdeşimler yapılabilir:

İlk tapınak tanrıça Hera'ya ithaf edilerek Samos adasında inşa edildi. Bu tapınağın sütunları ahşap olup onu çepeçevre sarıp koruyan muhafızlar olarak düşünülmekteydi. Mısır Kamak tapınağı girişindeki 7 obeliks'in bir amacı tapınağı kötü ruhlardan korumaktı. Daha sonraları sütunlar mermerden imal edilmekle beraber aynı geleneksel amaç korundu, yani sütunlar gene ağacı, yani İNSAN'ı stilize etmeye devam ettiler. Başlıklar onun gökde, kaideleri, yani kökleriyle de yerle irtibatını sağlamaktaydı. Başlıkla gövde boyu arasında insandakine benzer bir orantıya sahiptiler.

Yunan nizamlarından Dorik olanlar bu sütunların ilk örnekleri, başlıkta süs yok, kaide ise doğrudan platformla temas halinde. Dorik olanlar erkeksi olarak niteleniyorlar. İslâm mezar taşlarından erkek kişiye ait olanlarda böyle.

Takip eden evrelerde, sırasıyla, İyonik, korentiyen, kompozit adı verilen nizamlar çıkıyor. İyonik nizamda daha çok erkeksi bir hava var; koç boynuzları (volütler) vs. Üçüncü etapta ortaya çıkan Korentiyende ise dişil bir görünüm bulunuyor. Kadın mezar taşlarımız gibidirler. Kompozit'e gelince, bu, her ikisinin karışımı, yani hermafrodit bir görünümde.

Sütün başlıklarının böylesine gelişimi ile, insanın Adem' den itibaren, eriden dışıla doğru olan değişim ve gelişimi arasında, fantezi de olsa, bir benzerlikten söz edebilir miyiz acaba?

Genelde toprağa dikilen taşlar üzerine yazılar, methiyeler, mesajlar... kazılıyor; taşın kutsallığı ile bütünleşsin ve ayrıca kalıcı olsunlar diye.

Taş insanoğlunun gelecek nesillere aktarmayı amaçladığı mesajları, bilgileri en iyi koruyan bir dost / malzeme olarak seçilmiştir. Bugün bile, ağacın yaş olan gövdesinin kabuğuna yazılar, resimler, ok, kalp..gibi semboller kazıyıp bırakıyoruz. Çoğu kez bir anıyı, bir arzuyu şekillendiren bu semboller orada, ağaçla birlikte yaşamını sürdürüyorlar...

Günümüz mezar taşları da birer dikilitaş gibidirler. Onların da üzerlerinde ölünün kimliği, özellikle hayatta iken yaptığı iş, mesleği, hizmetleri vs. belirtilerek yazılar kazılıyor. Roma, Bizans mezar stellerinde de özellikle ölünün mesleği taşın üzerinde alçak kabartma ile belirtilmekteydi.(Bkz. Mezartaşlarımız)

Mason sözcüğünün karşılığı Duvarcı' dır. Mabedin yapımı için kullanılan taşlar Masonluğun ana malzemeleridir.

Ham taş, çırak Mason' u simgeler. Çırak hem duvarcı, hem de taş olduğundan önce kendi kendisini yontmak zorundadır. Öylesine yontacaktır ki bu ham taş alalanacak ve en mükemmel bir KÜP TAŞ haline gelecektir.

Mason mabedinin yapımında bazı taşlar daha değerlidir. TEMEL TAŞ, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, KÖŞE TAŞ' ı, Masonik ölümsüzlüğün simgesidir. Bu taş binanın kuzey- doğu köşesine yerleştirilmektedir.

Karanlık olan kuzeyle aydınlık olan doğu' nun birleştiği KÖŞE TAŞ' ı karanlıktan aydınlığa doğru olan evrimi simgeler.

KİLİT TAŞ özgür düşüncenin simgesidir. Başı aşağıda olan üçgene benzer.

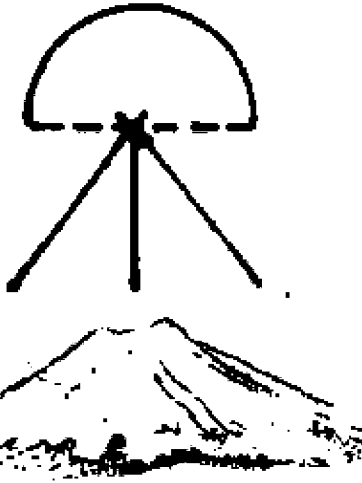
DAĞ

Semboller sözlüğünde dağla ilgili yorumsal nitelikteki açıklamalara bir hayli yer verilmiştir. Ancak biz bunları özetlemekte

yetinecek ve herşeyden önce onların maddi olduğu kadar manevi yükselişin, yükseklik, yücelik ve büyüklük kavramlarının sembolizmi ile ilişkili olduğunu belirteceğiz.

Dağlar, topoğrafik görünümünü nedeniyle, yer ve göğün birleşme noktası, yeryüzünün balans ağırlıkları ve dikiş yerleri olarak tasarlanıyor. Yukarıdan aşağıya doğru bakıldığında, zirvesi dünyanın merkezi, aşağıdan yukarıya bakıldığında ise, dünyanın eksenli, yamaçlar da tırmanılması gereken bir merdiven şeklinde, algılayıcı oluyor. Grafik olarak, diğer geometrik şekillere oranla, daha çok bir üçgen görünümü yansıtan dağ tepeleri, tanrıların oturduğu yer olup, onlarla ilişki kurabilmek için, tırmanılması gereken tek yol olarak kabul ediliyordu. Dağların zirveleri, ulaşılacak istenen ve bunun için her türlü tehlike ve zorlukları göze aldırarak, ancak oraya varınca bambaşka bir heyecan, zevk ve başarı duygusu ile dolunan noktalar olmuştur. (Dağcılık sporu) Bu olayı (Merkez' in) sembolizminde değindiğimiz gibi, çoktan TEK' e yönelip ona ulaşmanın arzu ve amacıyla özdeşleştirmemiz mümkündür...

Zirvelerinin bazen buluttan bir hâle ile çevrelenmesi Hristiyan azizlerinininki gibi, dağlara kutsal bir görünüm vermektedir.

Kibele, etimolojik olarak bir "Dağ tanrıçası" dır. Bu bakımdan hemen her ülkenin mitolojisinde, kendilerine özgü bir kutsal dağ bulunur. Nitekim İslâm kozmolojisi (evren bilim) nde, aşağıda tekrar değineceğimiz, bir KAF DAĞ' ından söz edildiğini zaman zaman duymaktayız. Ankara' daki müzede Neolitik çağa ait bölümde sergilenen yanardağ muhtemelen Aksaray' daki Hasan Dağ' ıdır. Ona

saygınlık duyulmuş resimlendirilerek meskenlerinin içine asılmıştır(?)

Gerek mitolojide gerekse tek Tanrı kavramının oluşturduğu evrelerde, önemli olayların hep dağlar üzerinde geçtiğinden söz edilir. Bunların başında, Olimpos dağı geliyor. Burası tanrıların oturduğu yer olarak kurgulanıyordu. Öte yandan, Ararat dağı, Nuh peygamber söylencesinin geçtiği bir dağdır. Musa peygamber, Tanrının kendisine gönderdiği 10 emri Sina dağında almış, İbrahim peygamber ise, oğlu İzak' ı Tanrı aşkı için, Mescidi Aksa' nın yanındaki Amorla dağı üstünde kurban etmek istemiştir. İda dağı (Kaz dağı) Truva savaşlarında rolü olan, ilk güzellik

yanışmasının yapıldığı bir dağdır. Filistindeki Zeytin dağı, İsa'nın vaftiz edildiği ve şeytan tarafından denendiği dağlardan biri olup gene bu dağın üstünde göğe yükselmiştir. İncilde adı geçen dağlar, Samariyadaki Garizim dağı, Kudüs yakınındaki, İsa'nın çarmıha gerildiği Calvarie (Golgotta) adı verilenle, gene İsa'nın üzerinde şekil değiştirdiği (transfigürasyon) Tabor dağı (561 m.) ve nihayet Merjem'in ölümünden önce bir süre yaşamını geçirdiği ve sonra göğe yükseldiği varsayılan Etesteeki Bülbül Dağı'dır.

Hız. Muhammet ilk tebliğini Tanrıdan Nur dağı üzerindeki Hıra mağarasında almıştır. Arafat dağı, hacıların kurban bayramının arefesinde ziyaret ettikleri mübarek bir dağdır. Çünkü peygamberimiz Müslümanlığın esaslarını açıklayan ünlü hutbesini burada okumuştur. Hutbe, Cuma ve bayram namazlarında hatiplerin okudukları ayet ve hadislerle süslü dini nutuktur. Bu hutbeler 1924 de kadar Halife' ninde ismini ve duasını içine alır. " Kendi namına hutbe okutmak", Ortaçağ İslâm devletlerinde, madeni para basmak gibi, saltanat ve egemenlik alametlerinden sayılıyordu.

İran ve Arap efsanelerinde ve çoğu kez birbir gece masallarında sözü edilen KAF DAĞI, görünen ve görünmeyen âlemleri birbirinden ayıran, Tanrıdan başka kimsenin onun arkasında kimin yaşadığı ve neyin bulunduğunu bilmediği, dünyanın çok çok uzaklarda bulunan ucunu noktaltayan düşsel bir dağdır. Kaf dağı altında yanına ne kara, ne de deniz yoluyla gidilemeyen bir yerdir. Bu dağ, dünyanın üzerine oturduğu bir zümrüttür. Bu taş yerinden oynadığı takdirde, dünya devrilecek ve başka yönlere yuvarlanacaktır(1). Kaf dağı dünyadaki tüm dağların atasıdır, bir ANA DAĞ' ıdır. Diğer dağlar ona yeraltı damarlarıyla bağlı bulun-maktadırlar. Öte yandan, Kaf dağının üstünde (Zümrütü Anka) veya (Simurg) adı verilen bir kuş yaşamaktadır. Başka mitolojilerde ise gene Kaf adı verilen bu dağın, Kafkas sıradağları üzerinde olduğu söylenir...Türkçemizde "Bunu Kaf dağında" demek " kibirli insan" anlamına gelir.

. Dağın mitolojik sembolizmi konusunda, Hitit tanrı ve tanrıçaları çoğu kez, Yazılıkaya' da görüldüğü gibi, dağı simgeleyen sivri şekiller üzerinde dururlar. Modern yaşamda da önemli kişilerin heykelleri, örneğin Atatürk, mümkün olduğunca yüksek bir platform üzerine yerleştirilmek istenmiştir.(Ankara-Ulus)

Eski Mısırda ise (firavun) sözcük olarak (dağ) anlamına gelmekteydi. Bu bakımdan, piramitler, dikili taşlar hep firavun' u simgeler sanki " ben buradayım der gibi" her taraftan görünebilirler ve onlara bakanlara, "dağ gibi" dedirterek, firavun' u hatırlatmaya vesile olurlardı. Vaktiyle insanlar dünyada en küçük şeyin KUM, en büyüğünün ise DAĞ olduğunu sanıyorlardı. Düşünüş bugün de böyle, söz arası nitelik ve nicelikleri "Kum gibi, ya da " dağ gibi" sözcükleriyle sembolleştiriyoruz...

Neolitik çağda, Hasan, Melendiz ve Erciyeş gibi indifa eden dağların, toplumda büyük panik ve hayranlık uyandırması, Hititlerin birçok dağ tanrısı' na sahip olmalarını etkilemiştir. Sümer tapınakları ise dağ biçimindeki ZİGGURAT' lardan oluşurdu. Mısır çöllerinde ise dağların yokluğu piramitlerle karşılanmıştır. Venüs (Afrodite) için yapılacak tapınmalarda dağ gibi yüksek yerlere çıkılması adet edinilmişti. Bu nedenle olmalıdır ki, kadın cinsel organının üstündeki bombeli kısma VENÜS DAĞI adı verilmiştir... Leonard Vinci' nin Louvre müzesinde bulunana ünlü Meryem- Çocuk tablosunun arka planındaki dağı ressamın gelişigüzel bir amaçla yapmadığını sanıyoruz...

Dağ' ın çok tanrılı dinlerde, diğer yeryüzü oluşumları arasında bu denli saygın bir kate çıkarılmasında, ekonomik ve güvenlikle ilgili etkenler de rol oynamıştır. Dağ önce, bereketin kaynaklandığı, bir yerdir. Anadoluda "yağmur duası ", yüksek bir tepeye çıkılarak yapılmaktadır. Bunlar, göğe yönelik zirveleriyle bulutları kendilerine çeker, kaynakları doldurur, kar ve buzları tutarak, bir enerji birikimi yaparlar. Bahar geldiğinde, bunları serbest bırakarak, ovalara akıtır ve toprağın verimini artırırlar. Bunun içindir ki, en verimli ovalar hemen dağ eteklerinde ve vadilerde bulunmaktadır. Ayrıca bu ovalar erozyon sayesinde, dağlardan, tepelerden koparılıp sürüklenen toprakla gitgide zenginleşmektedirler. Ayrıca, dağdan inen bu sular kanalizasyon akıntılarını da kolaylaştırmaktadır. Bu bakımdan, dikkat edilirse, çok eskilerde olduğu gibi, Osmanlı yerleşim merkezlerinin bir çoğu dağ veya yüksek tepelerin yamaçlarında kurulmuşlardır. Bu tercihin diğer bir nedeni de, kentin bir saldırıya uğraması halinde, sirtlarını dayadıkları bu dağlara çıkıp direnişi kolaylaştırmasıdır. Kapadokyadaki Ortodoks cemaati vadilerin yamaçlarında yerleşmeyi yeğlemiştir. İhtara, Göreme Soğanlı vadilerinde bu örneklere tanık olmaktayız....

Eski Ahit te, " Dağlar kalelere benzerler ve güvenliğin sembolüdür " denilmektedir. Kentlerin dağ yamaçlarında kurulmasının bir yararı da,

burada inşa edilen konutlar teraslar üzerinde bulunduğundan, hemen hepsi, birbirlerinin önünü kapatmazlar, gerek görüş olanağından, gerekse güneşten aynı oranda nasiplerini alırlar. Sıcak mevsimlerde serinlemek için gerektiğinde, bu yüksek yaylalara taşınma daha kolay oluyordu. Nitekim, Ak Deniz sahil şeridi boyunca kurulmuş olan, Perge, Selge, Aspendos, Side... gibi kentlerin hemen gerilerinde yükselen Toros Dağları üzerinde, gene aynı çağlardan kalma yerleşim kalıntılarına raslanmıştır. Bunlar arasında tiyatro, odeon gibi yapıtın kalıntıları görülmediğinden, söz konusu yerleşimlerin geçici süre için (bir istila halinde veya serinlemek için) kullanıldığı sap-tanmıştır.

Dağ iklimi ve yaşantısı, burada doğup yaşamakta olan insanların karakterlerini daha sert ve haşin kıldığı gibi, bedensel olarak, onların daha dayanıklı ve savaşçı olmalarını etkilemektedir. Bu bakımdan, tarih boyunca, hep dağ insanının ova insanına galip geldiğine tanık olmuşuzdur...

Dağ'la ilgili bu açıklamaya Sayın Reşit ERGENER' den yaptığım bir alıntı ile bitirmek istiyorum: (Sümer ve Babil metinlerinde Güneş tanrısının hergün doğduğu ve battığı ANA-DAĞLAR' dan söz ederler. Sümer tapınakları dağ biçiminde ZIGGURAT'lardır. Mısırlılar da dağların olmadığı yerlere Piramitler yaptılar. Nil nehrinin, dağ tanrısı ile çiftleşmesi sonucu oluştuğuna inanırlar. Eski Mısır dilinde Mons sözcüğü hem dağ, hemde dışi cinsel organ demektir.)

MAĞARA

Mağara, dışi karakterli olduğundan Anadolu mitolojisinde, TOPRAK ANA' NIN RAHMİ şeklinde değerlendirilen, doğal, yani insan düşünce ve emeğinin ürünü, mimari olmayan bir yapıttır. Taş devrinden itibaren ilk gömütlerin ve TAPINAK'ların mağaralarla başladığı bilinmektedir. Tarihin dinsel olaylarla ilgili kısımları incelendiğinde, mağaraların hemen her çağda ve toplumda, gözden ve gürültüden irak, daha güvenli bir ortam içinde ibadetlerini yapmak isteyenler için bir sığınma yeri olduğunu görüyoruz. Bu bakımdan mağaralar, genellikle önemli bazı dini olayların geçtiği ve bu konuda bazı reform girişimlerinin yapıldığı yerler olmuştur. Mekke'deki Hira ve Sevr mağaraları, Efes, Afşin ve Tarsustaki Yedi Uyuyanlar mağaraları, Sumela Manastırının bulunduğu mağara, Silifke' deki Cennet Obruğu içindeki kilise ve zorunlu nedenlere bağlı

olarakta, Kapadokya kaya kiliseleri...hep bu amaçlar için yararlanılan yerlerden bazılandır. Obruklar ters dönmüş birer mağara görünümünü veriyordu.

Mağaralar simgesel doğumların gerçekleştiğı ortamlar olmuşlardır. Nitekim Ana Tanrıça Rhea Zeus' u Girite bir mağarada doğurmuş ve gizlemişti. İbrahim peygamberi de anası gene Urfa' da bir mağarada saklamış, Eyüp peygamber ise bir mağara içinde çile çekmiştir...Efesteki Artemis tapınağı da ilkin Panayır Dağındaki bir mağarada kurulmuştu.

Öteden beri mağaralar kutsal bir çekiciliğe sahip ve içinde manevi bir güç kaynağının bulunduğuna inanılan yerler olmuştur. Bunun için Tanrıdan yapılacak isteklerde bazen mağaraların seçildiğine ve bunların DİLEK MAĞARASI olarak adlandırıldığına, tanık oluruz.

Ayrıca, bazı eski mağaraların, özellikle astım hastalarının şifa bulmak için başvurdukları yerler olduğu da biliniyor.

Mağaranın, fiziksel olarak içerlek bir yapıya sahip olması, insana bir yuvada olduğu gibi, içine sığınmak isteğı vermiş, ona güven ve cesaret duygusu aşılamıştır. Kiliselerin absitleri ve camilerin mihrapları da bu ibadet yerlerinin en kutsal köşeleri olup, sanki ilk bannak ve tapınaklar olan mağaradan esinlenmişcesine, yapı içinde belirgin bir girinti (niş) oluşturmurlar...

Bunun yanı sıra, mihraptaki mukarnasları çok nesnel ve fantezi bir görüş olmakla beraber, mağaralardaki sarkıtlarla özdeşleştirmekten kendimizi alamıyoruz!?

Avrupa' da paleolitik çağı altı mağara sayısı Anadolu' dakilere oranla daha çoktur. Çünkü Avrupa' da Paleolitik çağ uzun sürmüş, Anadolu' nun Neolitik evreye geçişi daha erken olmuştur.

Mağarada ışık olmadığından burada yaşamak zorunda olan insanda açlık, susuzluk ve tuvalet gereksinimi de minimal düzeyde oluyordu.

Not: Takip eden aşağıdaki metin Sayın Reşit ERGENER' in " Ana tanrıçalar diyarı Anadolu' dan" alınmıştır.

(Mağaralar, insanların ilk bannaklarıydı. İnsanlar mağaraları, ev , ahır ve tahıl ambarı olarak kullandılar. Tahıl ambarı işlevini yerine getiren ve

tepeden merdivenle inilen çukurlar, İtalya' da, Almanya' da, Libya' da ve İspanyada' da yaygındı. Eski Yunan' da tahıl, Eleusis' de toplanırdı. Birçok Yunan devleti, ilk ürünlerini Eleusis Demeteri' ne yollardı. Tahıllar, orada güze dek yeraltındaki ambarlarda saklanır, sonra çıkartılıp satılırdı. Bu tahıllar yenilmek için değil, tohum olarak kullanılmak amacıyla satılırdı.

Yeraltında saklanan tahıllar, belki ölümlere yakın oldukları için kutsal nitelik kazanırlardı. Tahılların saklandığı kuyulara, Latince' de «kuyu» anlamında puteus denilirdi. Bu kuyularda buğday, yüz yıl bozulmadan dururdu.

Anadolu' da, Kapadokya yöresinde mağaralar bugün de, ürünlerin saklanması amacıyla kullanılıyorlar. Bu mağaralarda ısı ve nem koşulları, yılboyunca değişmiyor. Bu yüzden Anadolu' nun değişik yörelerinden gelen elma, limon gibi ürünler, Kapadokya' daki mağaralarda, uygun koşullarda pazarlanmak üzere bekletiliyor.

Kapadokya' da 80-100 metre derinliğe inen, binlerce insanın bannabileceği, yeraltı kentleri var. Bu kentleri, tahılları ve diğer tarım ürünlerini depolamak amacıyla yapılmış olabilir. Bu kentlerde, değişik bölümler birbirlerine, insanların ancak birer birer ve iki bölüme geçebileceği, labirentimsi, dar koridorlarla bağlanmış. Her bölüm, diğerlerinden, ancak içerden açılabilen kapılarla ayrılıyor. Koridorların, düşmanların yeraltı kentinde ilerlemelerini güçleştirmek amacıyla dar yapıldığına inanılıyor. Bölmeleri birbirinden ayıran kapılar, yine düşmanlara karşı birer engel oluşturuyor. Yöre halkı, yeraltı kentlerini, düşmanlardan kaçabilmek amacıyla birer sığınak olarak kullanmış olabilir. Ancak Kapadokya' daki yeraltı kentlerinin, öncelikle birer tahıl anbarı olarak yapıldığı düşünülebilir. Eğer bu doğruysa, kentlerin içindeki güvenlik önlemleri, depolanan tahılların çalınmasını önlemek amacıyla alınmış olmalı.)

AY

Sembolizmde güneşle ilgili bazı ortak noktaları var. Bir başka yerde de değindiğimiz gibi ay, kendi başına ışık vermez, ancak güneşten aldığı ışığı yansıtır. Ayın gökyüzündeki hareketleri, birbirini izleyen değişik fazlar şeklindedir. Bu nedenle, sürekli yer değiştiren bu gök cismi bir bağımsızlık sembolü olmaktadır. Ay, dişilik prensibine sahiptir; Bu bakımdan

onun aydınlatıldığı geceler de dişi olup, daima yarınlara gebe olarak kabul edilmişlerdir.

Yunan Artemisi ve Roma Diana' sı çoğu kez elinde veya saçlarının arasında bir hilâl taşır. Artemis, analığın belirgin vasfı olan koruyuculuk ve şevkatle özdeşleştirilir. Ormanların, şehirlerin, doğum yapan kadınların...ve avcılarının da koruyucusudur. Sart (Salihli) ta, avcılarının bugün bile, Artemis tapınağının önünde durup, avlarının bol olması için Tanrıya dua ettikleri, rivayet ediliyor. Aslında bu tür geleneklerden bazılarının, gerçek nedeni, zaman yolunun üstündeki duraklarda kulaktan kulağa değiştiklere uğrayan şu veya bu efsanenin, günümüze kadar uzanmış kalıntılarından başka bir şey olmadığı kesinlik kazanmıştır. Yoksa, vaktiyle çok kutsal sayılan bu yerlerin hala etkisini sürdüren manyetik bir çekiciliğinden mi, söz etmemiz gerekecek?..

Ay' ın simge olarak önemi, onun kadın yaşamını denetlediğine inanıldığı dönemin bir kalıntısı olabilir. Leto bir ay tanrıçasıydı. Kuğu şekline girerek Artemis ve Apollon' nu doğurdu ve Artemisin annesinin yerini aldı. Artemis ve Apollon ikiz kardeştiler; bugün bile gök yüzünde beraber yaşıyorlar; biri batarken diğeri çıkıyor, sanki saklanbaç oynar gibi, birbirlerini kovalayıp duruyorlar...

Hristiyanlık dönemine ait bir ikonada Meryem, ayağının (eteğinin) altında bir (ay) gösterilmiş. Bu görünüm bizde tıpkı Efesteki ay tanrıçası Artemisin ünlü tapınağının Meryemin son günlerini yaşadığı Bülbül dağının eteğinde bulunuşuyla ilgili bir benzerlik algısı yaratıyor.

Ay' ın bir başka özelliği de, yaşam devrelerini simgelemesidir. Önce doğar, sonra büyür, bir süre ayakta kalır ve nihayet batar gider, yani ölür; ama ertesi akşam gene doğarak evrenin bu kesin kuralını kanıtlar. Kuran' da ayın bu özelliğini dile getiren bazı ifadeler bulunuyor.

Ay, eski çağlardan bu yana, başlıca zaman sembollerinden biri olmuştur. Her ay dönemi sonunda üç gün kaybolur, görünmez, sanki ölmüş gibidir. Ama birden tam parlaklığı ile kendini gösterir. İlk takvimler güneşten çok ayın hareketleri izlenerek yapılmıştır.

Cahiliyet döneminde Kâbe' de 3 put vardı; Lat, Uzza ve Manuel. Lat (El İlâhe) demektir. Taifte bir tapınağı vardı, o bir gökyüzü tanrıçasıydı. Leto Karya dilinde kadın, hanımefendi anlamına geliyordu.

Hristiyan geleneği, bu olayla İsa'nın çarmıha gerildikten ve mezarına konulduktan tam üç gün sonra dirilmesi ve sonra 37 gün daha yeryüzünde kalıp, kırkinci gün göğ'e yükselmesi arasında ilişki kuruyor. Kariye müzesinde daha belirgin görüldüğü gibi, son mahkemeyi görüntüleyen fresklerdeki ay, dünyanın sonu geldiğinde geçecek olayları yansıtmaktadır. İnanca göre, o gün gelip çatığında, ay kendiliğinden yanılacak ve güneşle birleşip kaybolacaktır...

İslâm'da iki takvim var; biri tarımla, yani güneşle ilgili, diğeri ise ruhani yasaların regülatörü (ayarlayıcısı) olan ay'la ilgilidir. Bunun adı ay takvimi'dir. Bunun yanında İslâm'da HİLÂL dediğimiz, ağız tarafı biraz açık görünen ayın büyük yer ve önemi bulunuyor. Bu konudaki ayrıntılı bilgiye, kitabın (Hilâl) ile ilgili bölümünde değinilmiştir.

Masonik düşüncede ise ay, mabetteki diğ'er bir ışık kaynağıdır; güneşle yakın ilişkisi vardır. Karanlığın simgelediği bütün olumsuz unsurları, güneşten, yani OLURLU BİLİM'den aldığı ışıkla yok eder. Ay batılı, cahaletle yapılan savaşın bir simgesi olduğı gibi her insanda beraber bulunan İYİLİĞİN ve KÖTÜLÜĞÜN ve insandaki yaratma gücünün de bir başka simgesi olmuştur.

KADIN VE AY İLİŞKİSİ VE AYA TAPINMA

Kadınların üreme işlevini ayın düzenlediğı düşüncesi hemen bütün toplumlar arasında yaygın bir biçimde rastlanıyor. Her nekad'ar bu inancın bilimsel bir dayanağı yoksa da, kadınların aybaşı dönemleri ay dö-nemlerine o denli denk düşmektedir ki, ister istemez aybaşı görme ile ay arasında, dolaysız da olsa, bir ilişkinin var olduğı izlemine sahip oluyoruz. Ayla ilgili bütün ilkel alışkıların temelinde bu inanç yatmaktadır. Öyle ki, AYA TAPINMA'yı çoktan bırakmış olan uygar toplumlar bile, bunları folklorun ve batıl inançların, geri düzeyinde, neredeyse el değmemiş bir biçimde korumaktadırlar.

İlkel toplumlardan bu yana, bir ana, üretken ve verimli bir kadınla özdeşleştirilen ayın, gökyüzünde, tıpkı kadınların aybaşı dönemi gibi, 28 günlük bir devre geçirdiğı bilinmektedir. Ay, doğduğı andan dolunay dönemine ve daha sonra da yok olup iki veya üç günlük dinlenmeye çekilinceye kadar, tam 28 günlük bir dönem geçirir. İşte bu nedendir

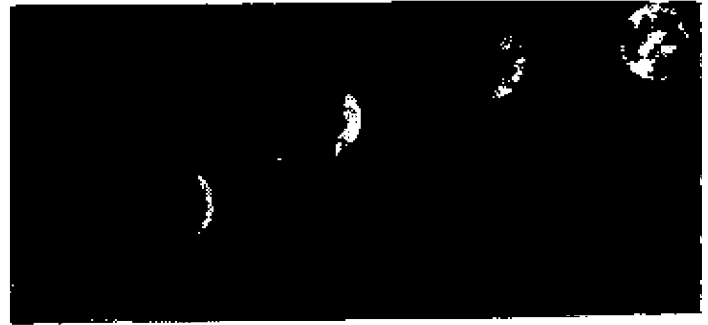
ki, kadınların da genellikle 28 veya 29 günde bir adet görmelerine AY HALİ veya AYBAŞI HALİ adı verilmiştir. Ay 29 günde bir kendini yenilediğinden kadın gibi kabul edilir.

Ay, büyüde güneşten fazla yer tutar. Büyü bir zamanlar kadınların elinde olduğundan, büyücüler hep kadın olarak tanımlanırlar. Onlar için ay, özellikle birinin gönlünü çalmakta kullanılan, güçlü bir büyü aracıydı.

Ay hemen her yerde " ilk zaman göstergesi " olmuştur. Örneğin, ilk takvim birimi, dolunayla ikiye bölünmüş olan ve 27, ya da 28 geceden oluşan, AY AYI idi. Daha sonra Babilliler, ayı dört çeyrekten oluşacak şekilde yeniden düzenlemiş ve bugünkü dört haftalık ay süresinin temelini kurmuşlardır.

Öte yandan, aybaşı görmenin nedenini ay'a bağlayan bazı ilkel toplumlar, onu bu konuda aktif rol oynayan bir ERKEK olarak tasarlamışlardır. Örneğin Maori kabilesinin inancına göre, ay tüm kadınların gerçek kocası, onlarda düzenli bir şekilde oluşan kanamalara yol açan genç bir erkektir. Gebe bırakmayla ilgili gerçek, ancak babalık toplumsal bir değer ve anıların kazandığı zaman, benimsenir, ama bu eski inanç tamamen yok olmaz. Nitekim ilkel dillerde ay'dan (kadınların efendisi) diye söz edildiği saptanmıştır.

Uzmanlar, gerçekten kadınların regl dönemleriyle ayın yükselişini çok yakın ilişkisi olduğunu saptamışlardır. Regl gecikmelerini ve aksaklıklarının da gene ayla ilgisi olduğu söylenmektedir. Ayın denizler üzerindeki med ve cezir olaylarını olduğu gibi kadını etkilediği ve aybaşı olmakla ayın dönemini tamamlaması arasındaki bağlantı da inkâr edilememektedir. Buna göre, kadınların yumurtlama dönemleriyle ay arasındaki bağlantıyı incelemekte olan uzmanların, yakın bir gelecekte, doğum kontrol yöntemlerine bir AY BİLİMİ de ekleyecekleri sanılmaktadır..

Kadınlarda ay arasında çok yakın bir bağın varolduğu, onun kadınların ruhsal ve fiziksel açıdan büyük ölçüde etkilemesi ve kadınların da tıpkı ay gibi çok değişken bir yapıya sahip olmalarıyla da açıklanıyor.

Kadınların aydan gebe kaldıkları düşüncesinden hareket ederek, onların ayın etkisiyle kendilerinden geçtikleri, hatta çıldırdıkları bile ileri sürülüyor. Ayın isteri, sara...gibi hastalıklarla bağıntılı olduğu, bunun içindir ki, İngilizce (luna)'nın ay, (lunacy)'nin ise ayın bu etkileyciliğinden esinlenerek, delilik, cinnet anlamında kullanıldığı söyleniyor.

Anadolu Türkleri de, aydaki değişmeler sonucunda kimi insanlarda ruhsal değişmeler meydana geldiğine inanırlar. Böylece insanlara AYBASTI veya AYŞAR derler.

Anadolu'da aya, Frigyalılar MEN adını verdikleri erkek bir tanrı olarak tapınılagelmiştir. (Meni) sözcüğü ise farsça olup, erkek hayvan ve insan tohumu demektir. Aynı konuda, çok eskilerden günümüze dek süregelen bir yakarış ifadesinden de söz etmek istiyoruz. " Ay gördüm Allah, Amentü Billâh, ne günahlarım varsa affet Allah!.."

Kadınların cinsel yaşamından kaynaklanan AYA TAPINMA olayı zamanla kadınların toplumsal işleviyle bağıntılı bir niteliğe bürünmüştür. Örneğin, su çekmek, bitkilere bakmak, sulamak, bal çiy ve yağmur sağlamak, kadınların göreviydi. Dolayısıyla ay, bitki örtüsünün büyüyüp gelişmesinin nedeni ve bütün can verici suların kaynağı olarak kabul edilmekteydi. Ay Hindistan'da, (tohumun taşıyıcısı), Babil'de ise (ay büyürken bitki özü bal akar) derlemiş...Avrupa folklorunda, ay hala bir dokumacıdır. Bu ise kadınların işidir. Bu konuyla ilgili başka geleneklerden söz edilebilirse de, gerçek olan şudur ki, her şeyin çabuk büyümesi, çabuk gelişmesi, tomurcukların çabuk açılması, toprağın altındaki tohumların büyüyüp yeşermeleri, daha çok ayın alçaldığı, dolunaydan sonraki günlerde olmasıdır. Bu yüzden üreticiler ağaçların dallarını ay yükselirken budarlar; tohumları ise ay alçalırken ekerler. Okültizm çevrelerinde GÜNEŞ pozitif ve yaratıcı enerji deposu (Baba Kasmaz) dur. Ay ise negatif enerjiyi temsil eder, dişi prensiptir, baba'nın enerjisini yansıtır.

Ayın doğurganlığın, verimliliğin kaynağı olduğu düşüncesi, aydaki gerçek değişmelerin öznel bir biçimde yorumlanmasıyla geliştirilmiştir. Çünkü ay parıltılaşır, solar, büyür, küçülür ve ölür ve sonra yeniden doğar. Böylece, daha önce de ifade edildiği gibi, yenilenişin evrensel bir simgesi durumuna gelir. Bütün ilkel halklarda, ölümden sonraki diriliş inancı, DOĞAN AYLA ilintilidir ve giderek öteki simgeler arasında, özellikle YILAN'la da ilişkili olur. Avustralya ve Malezya'da ayın her ay deri değiştirdiği söylenir. Yılan da ay gibi, Havva Anamızdan bu yana, kadınları baştan çıkaran bir yaratık olmuştur. Yılanın daha çok kadınların

toplandığı su başları ve pınar kenarlarında görünmesi ve fiziksel olarak erkek cinsel organına benzemesi, bu çağrışımları güçlendiren etkenlerdendir.

Ayın can verici gücünü, özellikle kristallerde, yarı saydam değerli taşlarda, ayrıca insanların kemik ve saçlarında bulunduğuna inanılır. Ergenlik döneminde diş sökmeye ve saç kesmeye verilen önem, dişlerin ve saçların kendilerini yenileme özelliğinden kaynaklanır. Aya kurban sunulan yerlerde, kurbanların seçilmesinde benzerlikler göze çarpar. Bunlar genellikle çok doğurgan olan, tavşan, domuz, güvercin ve de, dokuz canlı oluşu ile tanınan, KEDI' dir. Eski Mısırdaki kediye tapınılmasının nedenini, Yunan tarihçi ve ahlakçısı Plutarkhos şöyle açıklıyor: Bu hayvanın çok renkli olması, geceleri dolaşıp yiyecek arama gibi alışkanlıkları ve garip üreme biçimi, onu ayla ilgili bir simge yapmıştır. Kedinin ilk doğurduğunda bir yavru verdiği gözlenmiştir. Bu da toplam (YIRMİSEKİZ) yavru etmektedir ki, ayın gün sayısının eşitidir. Kaldı ki, bu söylenenler tümünden bir düş ürünü olsa bile, kedinin gözlerini ay dolunay haline geldiğinde, büyüüp parlaklaştığı, soluklaştığı zaman ise, küçülüp donuklaştığı bilinmektedir.

Yunanistan halk dilinde de ay' ın dolunayın kaynağı olduğu ve dolunayda çiy damlasının en yüklü olduğu inancı yaygındır. Çiçero' ya göre ise, ay canlıların büyümesini sağlayan ve topraktan doğan herşeyi olgunlaştıran bir sıvı akıtır. Ona göre de dolunay, tohum ekmenin ve evlenmenin en uygun zamanı sayılmaktaydı. Yeni doğan çocuklar dadıları tarafından kapı önüne çıkarılarak aya bakılmaktaydı. Ağaç budamanın yanı sıra, koyunların kırılması gibi işler de hep ayın yükselmekte olduğu dönem içinde yapılmaktaydı. Roma imparatoru Tiberiyüs' ün de saçını kestirirken titizlikle uyduğu bir kuralmış bu; yoksa kel olacağına inanmıştı. Biz bile " saçlarını ay yükselirken kestirirsen daha çabuk uzar " ya da, " Tınaklarını ay doğarken kesme, çabuk uzar!" türünden öneriler almışızdır, büyüklerimizden..

AY VE AŞK

Romantik filmlerde gördüğümüz aşk sahnelerinde hemen her zaman rastlanan mehtap görüntüsü hiç de yabana atılmamalı. Çünkü ay ışığı sadece bir film ya da roman fantezisi değildir. Aşıklar üzerindeki etkisi bir gerçektir. Nasıl gençleri şair, kadınları romantik kılıyorsa, erkekleri de heyecanlı ve ateşli birer aşık haline getirmektedir ay. Belki de bu yüzden pek çok kişi bu mehtaplı gecelerde uykusuzluk çekmekten yakınır

dururlar. Böylece özellikle dolunayın aşkı etkilediği, onlara aşkı heyecanlar verdiği, aşkı körüklediği söylenebilir. Hiç aşık olmayı düşünmeyen kişilerin bile ayın etkisiyle karşı cinse bir çekilme hissettikleri ve mehtaplı gecelerde sağduyularını kaybettikleri görülmüştür.

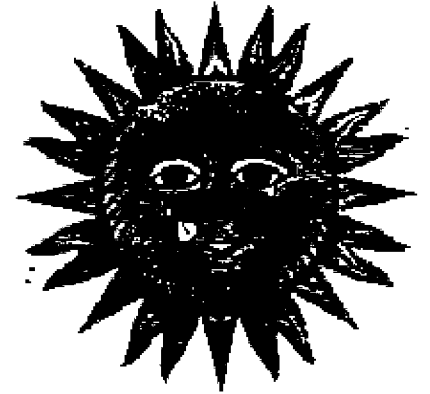
Doğu felsefesine göre, dünya her zaman bir denge içindedir; dışı unsurlar ile erkek unsurlar her an bir denge ve uyum içinde olmazlarsa, hayat durur. İşte bu yüzden ay duygu ve içgüdüyken, güneş de ruh ve zekâ unsurlarını birleştirir... Ve bu ikisi bir denge kurarlar, birbirlerini tamamlarlar. İnsanlarda da daima iki güç vardır (Yin ve Yang). Doğulu bilim adamları her insanın içinde bu iki gücün denge sağlamasıyla, o insanın sağlıklı ve dengeli olabileceğini öne sürerler.

Sonuçta, ay etkisinde olan insan da dengelidir. Akşamları daha güçlü ve çalışkandır...kafası geceleri çok daha iyi işler, bu yüzden gece çalışmayı ister. Biraz da olsa, hayalperest ve tembelliğe eğilimlidir, yaratıcı ve çekicidir.

Ay özellikle kadınların davranışlarını, yaşamlarını, en önemli anlarını ve duygularını asırtardır yönlendirip, yönetmektedir...

GÜNEŞ

Güneş, mitolojileri gök cisimlerinden kaynaklanan çok tanrılı uygarlıkların bazılarında BAŞ TANRI, göğü baş tanrı kabul edenlerde ise ikinci derecede tapınılan, bir gök cismi olmuştur; Râ, Osiris, Mitra, Helios, Şamuma (Telepuni), Apollon...aynı zamanda güneş tanrısıydılar. Japon imparatorlarına da (güneşin oğlu), denilmektedir.

Işık ve sıcaklığı sayesinde oluşan yaşamın gerçek kaynağı olmasına karşın, kuraklığın da başlıca etkeni sayıldığından, insanlar sürekli olarak tepelerinden ayrılmıyan bu görkemli cismi hem sevmiş, hem de ondan korkmuşlardır. Güneş için seçilen sembollerin, çiçek olarak daha çok, krizanem, lotüs, turnusol (ay çiçeği), hayvan olarakta, kartal, geyik ve aslan...olduğuna tanık oluyoruz. Madenler içinde ise, "madenlerin güneşi" olarak adlandırılan altın, başlıbaşına güneşin bir simgesi sayılmaktaydı.

Çin mitolojisinde güneş YANG, ay ise YİNG' ti. Çünkü güneş ışınlarını direk, bağımsız olarak yayar, ay ise onları güneşten alarak yansıtır. Bu nedenle, güneş ateş gibi aktif ve erkek, ay ise pasif ve dişi prensipli olmuşlardır.

Yunan mitolojisinde baş tanrı Zeus' tür ve bir gök tanrısıdır; en yakın çocukları ise Apollon, güneş, Artemis ise aydır. Güneş onlar tarafından göğün "babası" gibi düşünülüyorsa da bu inanışın Orta Asya göçebe toplumlarında tamamen ters bir biçimde geliştiği saptanmıştır. Özellikle Türko- Moğol aşiretleri nazarında güneş dişi (güneş-ana), ay ise erkek (ay-baba) dir. Frigyalılarda da Men bir ay tanrısıydı.

Güneş, canlı yaratığın olduğu gibi, göğün de kalbidir. Ama tam tepe noktasına (zenit) gelince, dünyayı gören göz olur. Gönderdiği ışınlar (bilinçli bilgiyi gösterdiğinden), güneş bir kozmik akıl olur. Bu nedendir ki, zamanının bir kültür, entelektüel merkezi olan Yukarı Mısır'daki Heliopolis, "Güneş şehri" olarak adlandırılıyordu.

Hristiyan düşüncesinde İsa adaletin güneşi, yayınladığı 12 ışın ise onun havarileri olarak kabul edilmiştir.

Masonlukta güneş olumlu bilimin ve evrenselliğin bir simgesi olmuştur. Cehalet gibi, batıl inanç gibi tüm karanlık güçleri yok etme gücüne sahiptir.

Dünya üzerinde faaliyet gösteren tüm localar öğlen vakti çalışmaya başlarlar, çünkü o saatte güneş en tepededir ve en çok ışık saçtığı yerde olur.

IŞIN - IŞIK

Kaynağı dalma yanıcı bir şey, bir ateş olmasına karşın, onun gibi acı ve ızdırap verici değil, bilakis sevilen ve istenen bir olgudur. Hristiyan ve İslâmi geleneklerde ilâhiliğin olduğu kadar, ilmin, (bilimin) ve kültürün de sembolü oluşunu sürdürmektedir. Kuran, "Tanın göklerin ve yeryüzünün ışığıdır!" der...İsa ise çok defa " Ben dünyanın ışığıyım" demiştir. Bu bakımdan ikonografide Kutsal Ruh (Ruh'ül Kudüs) gökten inen bir ışık şeklinde sembolize edilir. İslâmda bu ışığa nur denilmektedir. Nur sözcüğü parlak ışık, sevimli ve mübarek sayılan bazı anlamların yerine kullanılır. Gözümün nuru, göz nuru dökmek, nur yüzü...deyimlerinde olduğu gibi.

Çeşitli kültür evrelerinde bazı figürler de, etrafına ışın yayan bir hale (ayla) içinde gösterilmişlerdir. Bu ışınların yayıldığı merkez bir peygamber, aziz, bir kahraman veya dahi kişi olabilmekte ve ondan kaynaklanan bu ışınlar etrafındakilerin üstüne yayılmaktadır. Bu ışınlar çoğu kez bir bereket olduğu kadar, diğer maddi veya manevi anlamı olan bir başka etkiyi de gündeme getirirler. Işın yayan bu kişi veya cisimlerin güneşle akrabalığı olduğu kabul edilir. Ancak bu ışıklar, dlni açıdan, onu almak isteyenleri veya almaları gerekli alanları niyet, eğilim veya yeteneklerine göre "ya ısıtır, tepkilerini güçlendirir veya tam tersine, onları yakar, kurutur, etkisiz kılar!

NUR, arapça aydınlık, ışık demektir ve Medineye inen 64 ayetlik Kur'an'ın 24. suresidir. Orada şöyle denir: "Allah göklerin ve yerin nur'u dur. O'nun ışığı sanki bir hücredir ve içinde bir aydınlatıcı vardır. Bu aydınlatıcı bir kandil içindedir. Bu kandil pırıl pırıl yanan bir yıldız gibidir. Kutlu bir ağacın yağıyla tutuşturulmuştur. Bu yağ ne doğunuki'dir, ne de batınki....."

GÖK

(Gök hayalin, toprak ise gerçeğin sembolüdür.) N.E

Mitolojilerde en büyük tanrı (ilâh), evrenin tek yaratıcısı, yeryüzündeki yaşamın, bereketin... herşeyin sorumlusu, kozmik dünyanın regülatörü ve gene yeryüzü sahipleri olanların, kralların, imparatorların.. bile babası olarak nitelendirilmiş ve yüceltilmiştir. Çin'de imparatora "göğün oğlu" denmesinin de nedeni budur.

Mitolojide **URANOS**, göğe, kozmik varlık ve ilk tanrı kuşağı arasında, erkek ve baba tanrı olarak verilen isimdir. Uranos daha sonra **GAİA** (toprak) ile

Dünyayı yaratan 4 etken
XII.Yy. minyatürü Alsaz

birleşerek birçok tanrısal varlıkları türetmiş ve bunları, doğar doğmaz, toprağın bağına tıkmıştır..

Gök, mitolojik sembolizmde çoğu kez, bir çan, ters dönmüş bir bardak, kubbe, eyvan, bir şemsiye veya güneşlik, takke, (Hittit kralı Tudhaliya' nın takkesi gibi) ve güvercin...le betimlenmiştir. Gök, yerin pasif ve dişi olmasına karşın aktif ve erkek prensiplidir. Bu açıdan, insan' a gökle yer eşleşmesinin bir ürünü gözüyle bakılır. Bu varsayım, Yunanistandan geçip Asya ve Amerikaya, daha sonra Mısır ve Siyah Afrikaya da yayılarak, benimsenmiş ve onların sembolizminde de yer almıştır.

Gök, yerle beraber, evren deki ilk kutuplaşmanın so-nucunda oluşan yumurtanın üst yarısıdır. Budizmden İslâma kadar göğün 7 yada 9 katlı olduğu inancı yaygınlaşmıştır. Buna göre ona ulaşmak için tek tek aşılması gereken bir hierarşik düzen söz konusudur.

Yeryüzü bir saray gibi tanzim edilmiştir. Gök kubbeye güneşten bir avize ve yıldızlardan kandiller dizilmiş ve yer yüzü bir ziyafet sofrası. Kuşlar, böcekler, meltem rüzgârları ilâhî bir orkestranın parçası !...

HAVA

Göğün bir parçası olduğundan o da, ateş gibi erkek ve aktiftir. Toprak ve suyun dişi olduğunu dikkate alırsak, dünyayı yaratan bu dört temel eleman (gücün) ikisinin erkek, diğer ikisinin ise dişi olmasıyla sayısal bir dengenin kurulmuş olduğunu görürüz.

Hava, sembolik olarak RÜZGÂR ve SOLUK' la özdeşirilir, gökle yer arasında ilişkiyi sağlayan yoldur. Hava, ışık, koku ve sesin yayılmasına uçmaya yarayan bir ortamdır. Renklerin görünümünde de etkin bir rol oynayan hava, yer değiştirmek suretiyle, rüzgârı yaratır. Hava rüzgâr ve solukla eşdeğer tutularak, Hristiyan ikonografisine rüzgâr biçiminde girmiş bulunuyor.

Hava mitolojide atmosferik olayların oluşturduğu bir ortam olup Zeus' ü simgeler. Bu yaklaşım Babil kültür ve inancından kaynaklanıyor. Japonlar ve Çinliler serinlemek için ellerini yüzlerinin üzerinde sallamanın kötü ruhları çekeceğine inandıklarından hep yelpaze kullanmayı adet edinmişlerdir.

Hava eril bir element olup 3 burçtan ikizler, Terazî ve Kova burçlarına hafiflik, açılıp, uzanabilirlik ve aktif zeka karakterini aşılar. Hava aynı zamanda yükselen bir fiziğin simgesi olup rüzgârın yardımı ile yapar. Zekanın rüzgârı, yaradılışa ve yaşayan tüm anda varlıkların içindeki öze yön verir. Hava aynı anda zeka esintisine dönüşen rüzgârın aracılığı ile herşeyin hareket olduğu - öyle ki özünde hareket yoksa kıpırtı, özünde var ise arayış ve yenilik - ve daha iyiye yönelen ruh' un simgesidir. Yeryüzü ile gökler arasındaki alanı dolduran bağlantı konumundaki Hava, bunu yerine getirirken ruhların buluşma yerine gönderme yapar ve hissedilebilir evreni canlandırır.

RÜZGÂR

Sembolik açıdan incelendiğinde daha farklı görünümle karşımıza çıkıyor. Rüzgârın başta gelen en özgül yönü, onun sürekli olarak yer değiştirme eğilimi göstermesi ve burada düzensiz hareketlerle yapmasıdır. Bazen tıpkı güçlü dev (Titan) lar gibi, körü körüne araya buraya saldırmıyor, ağaçlarla gürleşiyor, denizi kızdırmıyor, bulutları canının istediği tarafa iteliyor... Bütün bunların sonunda rüzgâr, bir tür geçimsizlik, gelgeçlik, kararsızlık ve nihayet kalımsızlıkla ilgili kavramları yansıtan bir görünümle sembolleşiyor. Ancak, daha olumlu ve dinsel bir yaklaşımla yapılan değerlendirmeler, rüzgârı, semavi kökenli, manevi ve ruhsal etkiye sahip bir güç olarak kabul etmiş ve onu solukla (nefesle) eşdeğer kılmış. Daha açık bir deyişle, rüzgâr "Tanrının nefesi" olarak tasarlaniyor... Gerek Zebur' da Davut peygamberin musiki eşliğinde okuduğu ilâhilerde, gerekse Kuran' da, rüzgârdan , tıpkı melekler gibi, ilahî haberci olarak söz edildiğini okuyoruz. Şiirlerde, şarkı sözlerinde de rüzgâr, seven kişinin duygularını sevgiliye ulaştırmıyor mu?..

Hristiyanlıkta ise, havarilere Kutsal Ruh ateşinin lisanını öğretenin rüzgâr olduğu ifade ediliyor. Rüzgârı adeta Tanrının nefesi (üfleme) olarak görüşün yankılarını dini olayları görüntüleyen ikonlar üzerinde farketmemiz mümkündür. Örneğin, Kariye Müzesinde " Maryemin ilk yedi adımı" olarak adlandırılan tabloda mozaist, rüzgâr, çocuğun annesine yaklaşmasını

kolaylaştırır bir yönde estirerek, resimlendirmiştir. Dikkat edilecek olursa rûzgârın esiş yönü hizmetçinin eşarpı ve arka plandaki selvilerin eğilme yönleriyle ifade edilmek istenmiştir. Kanımızca bu detaylar, aslında Tanrının nefesini somutlaştırmak amacını içermektedirler.

Eski İran bayrağında, elinde kılıç tutan bir aslan resmi vardı;(Zülfikâr)

Mevlâna bu konuda "Rûzgâr bayrağı her dalgalandığında sanki aslana can veriyor, onu hareket ettiriyor.." şeklinde bir ifadede bulunmuştur.

Öte yandan , Hint sembolizminde de rûzgâra (vâyu) kozmik nefes ve Tanrının sözü, gökle yer arasında arabuluculuk yapan bir araç olarak yer verilmiş olduğunu görmekteyiz.

İslâm fetşesinde rûzgâr, suyu içinde tutup taşımakta görevli bir faktördür; bunun için Cenabi Allah ona sayısız kanatlar bahşetmiştir; onlar yardımıyla bulutları harekete geçirir ve suyu, yağmuru yaratır...denilir.

Dünyanın dört olan temel yönlerinin hepsinden bir rûzgâr eser; bunların arasında kalan ikinci derecedeki yönlerden esen başka rûzgârlarla beraber sayılan rûzgâr gülünde gösterildiği şekilde, sekiz olur. Atınadaki Rûzgâr Kulesi'nin de sekiz cephesi bulunmaktadır.

Son olarak, rûzgar hafif ve okşayıcı esintileriyle çiçek tozlarını birinden diğetine taşıyarak, onların çitileşmelerine yardımcı olur. Nitekim, rûzgâr tozlaşma olayının %5 ini sağlamaktadır. Rûzgârdan yararlanma, XI. y.y. da çağın en önemli keşfi olarak ortaya çıkmış ve yelkenli gemiler inşa edilmeye başlamıştır.

SİS

Bir gelişim fazının belirgin olmayan yönünün sembolüdür. Bu faz, şekillerin henüz birbirlerinden ayırt edilemediği ya da eski şekillerin yeni ve kesin olanlarıyla yer değiştirmedeği zamandır.

Sis aynı zamanda, altı günlerin ve canlıların yaratılışından önceki var olan kararsızlık ve karmaşayı sergileyen hava, su ve ateş karışımının da sembolü olmuştur.

Sis, İrlanda metinlerinde, İki hal (durum) arasındaki geçiş, başkalaşım dönemidir, önemli olaylara, vahiylerle öncelik veren bir olay olarak düşünülmüştür.

Yahve (Tanrı) Musa' ya " Ben sana, halığın sonsuza dek sana İnanısın diye, sana kalın bir sisin içinde geleceğim " dedi...

NEFES

Nefesin sözlükteki karşılığı, ciğere alınıp verilen hava, yani soluk' tur. Yaradılış söylencesinde " Yahve (Tevratta Tanrıya verilen isim) burnundan bir nefes üfledi, işte o zamana kadar cansız ve ruhsuz olan insanoğlu bu nefesle hayat buldu.."deniliyor. Gerçekte, nefes sözcüğü, evrensel olarak, bir yaşam prensibinin anlamını içermekte ve bununla ilişekli olarak hemen bütün etimolojilerde, bir kavram şeklinde, ruh, üfleme, soluk ve hatta akciğerde de eşdeğer anlamlar taşımaktadır. İbranicede RUAH, Yahve' nin hayatı gerçekleştiren soluğu anlamına geliyor. ESPRİT deyiminin karşılığı olan bu sözcük, Yunancada PNEUMA, Latinede ise SPİRİTUS olarak ifade edilmekle beraber, her  de, burun delikleri veya ağızdan çıkan nefes anlamlarını taşımaktadırlar. Ancak bu nefeste bazen ısrarlı bir olayı gerçekleştirebilecek olağanşt bir g bulunmakta, ayrıca rzgrla da zdeştirilmektedir.

Hristiyan İkonografisinde, İsa' nın hastaları iyileştirme ve kleri canlandırma sahnelerinde, bu hayat nefesinin, tükürüğün ağızdan fışkması gibi, ışık bir fışkıya şeklinde somutlaştırıldığı grtyor.

Öte yandan nefes, okuyup flemekle de ilgili olup, dinsel içerikli uygulamalarda kullanılmaktadır. "Falanca kimsenin nefesi var, veya nefesi kuvvetlidir...tavsiyeleri ", bu amaçla dile getiriliyor.

Nefs ise halk dilinde nefis olarak söylenmekte olup, o da ruh, can, hayat' ın yanı sıra, kendi, kişisel, şahsi...anlamlarına da gelmektedir. Çoğu kez bu sözü, " kendi nefsim, nefsine hakim olmak, nefsini zorlamak..." gibi deyimler içinde kullanılmaktayız. Diğer yönden nefes, tasavvut şiir ve muslkisinde uygulanan bir şekil, Bektaşi İlāhisi demektir.(Bu konuya kitabın Flüt, Ney bükümünde de değinilmiştir.)

Nefes konusunda yapılan zdeştirmeler arasında, peygamberlerin İlahi nefesle yaratılmış kişler ve nefes alırken çıkan sesin ise aslında ruh' un

sesi olduğu görüşü hemen bütün dini çevrelerce benimsenen ortak bir yargı olmuştur.

Türkçede, ölüm hali, "son nefesini verme ", sözüyle de ifade ediliyor. Aslında burada nefes ruhla ilgilidir; ruh ise bedeni terkederken ağızdan çıkmaktadır, denilir.

TOPRAK

Sembolizmin, aktif ve erkek bir prensibe sahip olduğunu kabul ettiği göğün bu etkilerine bağımlı olarak, doğuruculuk işlevini gerçekleştirir. Bel veya sabanın girmesi onun bakireliğini yitirmekte ve göğün tohumu ile üretimi sağlamaktadır. Toprağa, yani yeryüzüne, pasif bir nitelik yakıştırılmasının bir nedeni de, onun fiziksel görünüm olarak, göğün altında bulunmasından da kaynaklandığı ileri sürülüyor.

Evrensel olarak toprak, su kaynaklarını, madenleri ve tüm cevherleri içinde saklayan bir rahim gibidir. İlk canlı yaratıkları, başlıca ana olan denizden teslim olarak, onların yaşamlarının devamını üstlenmiştir. Bunun yanı sıra, kendi kendine yaratıklarını da besleyip büyötmekte ve gene onlardan aldığı tohumla, doğuruculuğunu sürdürmektedir. Bir Hadisi Şerifte " Ademoğlu topraktan yaratılmıştır, gene toprağa gider " deniliyor...

Bilinçatı ana rahmine dönüş özlemi nedeniyle insanlar hep ÖLDÜKLERİ değil, DOĞDUKLARI yerin toprağına gömölmek istemektedirler. Ancak bu geleneksel duygu gittikçe kayboluyor. Zira bugün insanlar artık DOĞDUKLARI değil, DOYDUKLARI yeri ana toprağı, onları besleyen toprak olarak kabul ediyorlar...İşte göçler !...

Olayı mitolojik açıdan incelersek; toprakla ilgili olarak şu varsayımlara değineceğiz: GAİA, evrensel bir öge olarak, toprağı simgeler; o bir tanrıçadan çok kozmik bir varlıktır; erkeksiz olarak kendi kendine doğurma prensibine (parthenogenesis) göre, göğü (OURANOS), dağları ve denizi (PONTOS) yaratır. Daha sonra gökle ve denizle ayrı ayrı birleşerek, Titanları, Kyklopları, diğer tanrı ve tanrıçaları, devleri perileri...yaratır. Bunları yapması için de gök onun üstünü örter!.. Ancak, insanın yaşamını sürdürmesi için gerekli olan koşullar ve etkenler içinde, toprak ön planda bir yere sahiptir.

Çağlar boyu hemen tüm savaşların, mücadelelerin TOPRAK UĞRUNA yapıldığına tanık oluyoruz. Toprak, gereğince bir kanşı için bile, kan akıtılacak en değerli bir madde olmuştur. Her şey topraktan çıkmış ve gene ona dönecektir. Ebedi uykumuz için yatacağımız yer toprağın bağı değil midir?..Toprak hem besler, hem de gömer...

Toprak kaybı asla istenmiyen bir olaydır. Erozyon olayı toprağın baş düşmanıdır. Bunun için bulanık, çamur rengindeki akarsuların görünümü hoşta gitmez. Çünkü, kayalardan 1 cm. Kalınlığındaki bir toprak tabakasının oluşması için yüzyılların geçmesi gerektiği saptanmış bulunuyor.

Erozyon olayına su ve toprak ilişkilerinin dikkate alarak kısa bir göz atalım: Öncelikle belirtmek gerekiyor ki, EROZYON belli bir yere kadar, EKO SİSTEM 'in dengesi için zorunlu olmaktadır. Toprağın aşınma hızı oluşum hızından fazla olursa, zararlı nitelikteki EROZYON 'dan söz edilir. Toprak eko sistemin yaşayan bir parçasıdır. Toprağı bitki örtüsüyle birlikte oluşturan faktörlerden biri de SU'dur. Su taşı aşındırmakta ve suretiyle toprağı oluşturmakta, öte yandan bu aşındırma esnasında onun belli bir ölçüde kaybolmasına neden olmaktadır. Ancak toprakta suyu tutup depolamaktadır. Yani, aralarında bu açıdan ters bir orantı söz konusudur. Toprakta su arasındaki bu gelişti HAVA ve ATEŞ arasında da bulunur. Çünkü ateş havayla oluşmakta, havasızlık ise onun faaliyetini durdurmaktadır.

Toprak suyu kendi hacminin $\frac{1}{6}$ i oranında depolayabilmektedir. Toprak canlıdır. Erozyon yılda 50 milyon ton kadar bizi bu canlı parçamızdan mahrum etmektedir. Ancak hemen ilâve edelim ki, kaybedilen bu miktar toprak gene 50 milyon metreküp suyu depo etmeye devam etmektedir.

Mason olmak isteyenlerin denendiği Aydınlatma Törenlerinde (İnisiyasyon), ateş sınavı iradeyi güçlendirmenin ve netse hakimiyetin önemini vurgular. Su sınavı ruhsal temizliğin simgesidir. TOPRAK SINAVI ise taze kazılmış bir mezar ve ölümü simgeler.

SU

İnsan yaşamına her çağda, her yerde ve alanda öylesine girmiştir ki adeta onun vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Su, bugün insanın sadece içmek için değil, hemen her konuda gereksinim duyduğu, geliştirdiği

teknige paralel olarak, yaşamını kolaylaştırmak ve renklendirmek için başvurduğu doğal enerjilerin ve araçların başında gelen bir maddedir. Erozyona neden olduğu gibi, erozyona da engel olur. Çünkü kayaları aşındırarak yeni topraklar oluşturmaktadır. Toprak ise suyu içinde tutarak, kaybına engel olur.

Su'yun canlıların yaşamında beslemek ve boğmak şeklinde olumlu ve olumsuz iki rolü bulunuyor.

Su aslında cansızdır, ancak, canını cansız olanlardan alan diğer yaşayanlar gibi, su olmadan can ve canlıda ~ olmamaktadır. Bu bakımdan dünyada varolan HER ŞEYİN yaratıcının onları insanlara yararlı olsun diye yarattığını düşünüp, mutlaka olumlu bir sebebi vardır, diye değerlendirerek, suyu da KORUMAK lazımdır...

Su topraktan geldiği ve doğanın sinesinden kaynaklandığı için onun tüm cevherlerini içinde taşıyarak bize getirir. İçinde gizli ve güçlü bir potansiyel barındırır. Canlıların hayatta kalmalarını sağlayan başlıca gıda ürünüdür. Bu bakımdan İslâm, su'yu tek bir sözcükte, HAYAT olarak, adlandırmıyor.

Su her derde devadır. İlaçlar bile su yardımı ile imâl ediliyor ve alınıyor.

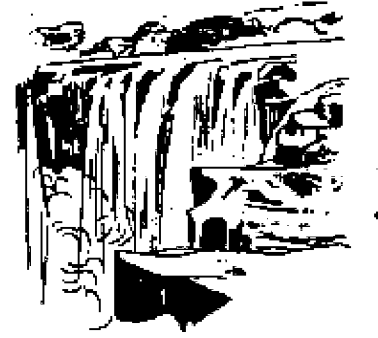
Su ay kûltüne bağlı olup, temizlik, paklık, masumiyetin bir simgesi olmuştur

Suyla ilgili teknolojinin gelişmesi Roma ile başlamıştır. Onlar insanları memnun ve mutlu kılan hizmetlerin başında suyun geldiğine inandıklarından, yeni bir kent kurulurken, herşeyden önce, uzak yakın demeyip, suyun ayağına kadar gidip onu getirmeyi başarmışlar; ayrıca suyun sağlık üzerindeki yararlarına inandıklarından, hamam yapımını koscoca imparatorluğun her tarafında büyük bir hızla geliştirmişlerdir. Romalılar günlük yaşamların büyük bir kısmını buralarda geçirmekten zevk duyuyorlardı.

Tarihin ilk çağlarından beri, su kenarları bir ananın sıcak sinesinin özlemini duyarcasına, insanoğlunu ve daha sonraki büyük şehirlerin, hep su kenarında (nehir, deniz, göl) kurulmuş olduğunu görüyoruz. Başta Mezopotamya olmak üzere, Nil, Garij, Sarı Nehir, Dicle, Fırat, Kızılırmak...nehirlerinin üzerinde kurulan büyük uygarlıklar ve deniz veya nehirler kenarına kurulmuş olan başkentler, İstanbul, Bükreş ,Paris, Londra, Buda-Peşte, New York, Moskova, Roma, Buenos Aires... Bunun nedenlerinin

başında ulaşım ve ulaştırma sorunu yer alıyordu. O devirlerde deniz yolu taşımacılığı karaya oranla daha kolay, çabuk ve hacimli olmaktaydı.

Dünyanın sudan kısıtlı olan çöl ülkelerinde olduğu gibi, kurak bölgeleri çok olan Anadoluda da, vahalar benzeri, su başları kutsal sayılmıştır. Buralara **AYAZMA** denilir. Ayazma Yunancada, mübarek nazarıyla bakılıp ziyaret edilen çeşme ve pınarlara verilen isimdir. Hititlerin bile tapınaklarını daha çok su başlarına, kaynak kenarlarına yapmış olduklarını görüyoruz. Bunun en belirgin örneği, Eflâtun Pınarı'dır. Bu yargımızı değerlendiren başka olaylar da, genelde su başlarının, çeşmelerin, kuyuların... bir çok önemli karşılaşmaların gerçekleştiği, sahne olduğu iki sevgilinin, belirginliği nedeniyle, buluşmalarını buralarda yapmaları, uzun süre su alabilmek için beklerken dostlukların kurulup pekleştirildiği..yerler olmalıdır. Öncelikle Meryem, hamilelik müjdesini bir kuyunun yanında, su çekerken almıştır. İsa kendisine su vermek istemiyen Samaritanlı kadını bir kuyu başında karşılaşmıştır.

Suyun kutsallığı Hristiyan dininde, İsa'nın " Biz nasıl sudan gelmişsek ve balıkta su olmayınca yaşyamazsa, vattiz de o derece gereklidir! "şeklindeki ifadesiyle daha farklı ve yönlü bir değer kazanmış bulunuyor.

Dindar çevrelere göre kutsal yerlerde bulunan su da kutsal sayılır. Kâbenin yanındaki kuyudan (zemzen) suyundan başlıyarak Efesteki Meryem Ana Evi'nin, Tarsustaki Aziz Pavlos (St. Paul) un doğduğu evdeki kuyunun suyu, Bergama Asclepion ve Didim Apollon tapınağındaki, Antakiyadaki Aziz Petrus (St. Pierre) kilisesindeki kaynak. Sumela manastırındaki ayazma... bu konuda ilk akla gelen örneklerdir

Sembolik anlamların çözümünde kullanılan formüllerden biri de su' yun dışı bir yapıya sahip oluşudur. Ateşle olduğu gibi ev işlerinde suyla ilgilenen ve onu temin eden kişinin gene kadın olduğu görülür. Bu bakımdan su ilâhları dışıdır. Hititlerde (EA) bir su tanrıçasıydı.

Suyun tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmek için en başta gelen bir madde oluşunu, ana rahmine düşmemize neden olan maddenin ve yaşamı sürdüren kanın ilkit bir madde olmasıyla da özdeşleştirmemiz mümkündür.

İnsan yaşamı için gerekli olan yiyecek maddelerinin yarısından fazlasının. Yani 3/4 nün, sulu gıdalar olduğu saptanmıştır. Bu benzerlik, dünyanın 3/4 nün deniz, göl ve nehir sularından ve insan vücudunun da, aynı oranda, likit maddeden oluşmasında da görülmektedir.

Dünyayı yaratan 4 etkenden biri olan su da aynen toprak gibi dışı karakterli, dolayısıyla RAHİM' dir. Açık denizlerde seyreden gemilerde bir ölüyü hemen defnetmek gerekiyorsa, onu toprak gibi denize gömmekte bir sakınca bulunmamaktadır.

İslâm'da suya karşı duyulan saygınlık daha temellerden kaynaklanıyor. Bu konuyu kitabın (abdest almanın yararları) bölümünde değinilmiştir.

İnsanı öldürenin açlıktan çok susuzluk olduğu bilinmektedir. İslâm ülkelerinde (sebil) adı verilen, sokakta hayır, hayrat amacıyla parasız su verilmesi, bugün bile geçerliliğini koruyan güzel geleneklerimizden biridir. İmparator Vilhem Sultan Ahmet hipodromu için çeşme yerine başka bir şey hediye edebilirdi..[Bkz. Hipodrom Aman Çeşmesi]

Urartular (M.Ö IX-VI)suyu çok uzaklardan getirme gayretinde bulunan ilk ve en eski bir toplumdur. Urartuların üçüncü kralları olan Menua, Gevaş civarındaki Artas dağı kaynaklarından Hübaren, Gürpınar ovası-Edremit yoluyla, Van ovasına su getirmeyi başarmıştır. Şamran Kanalı olarak adlandırılan ve 50:54 Km. Uzunluğunda olan bu kanalın dünyanın en eski ve uzun olduğu saptanmış bulunuyor. Halen Devlet Su İşlerinin Van' a su getirmek için bir kısmından yararlandığı bu kanalın alt yapılarının en iyi korunmuş olan bir bölümünü, gölün kıyısındaki Edremit kasabası civarında, yoldan geçerken görmek mümkündür. Tarsustaki St. Paul evindeki kuyu suyunun, vaktiyle merhum Kasım Gülek' in yaptığı girişimlerin gerçekleştirilmesi halinde, Paris' in havasının konserve kutularında satıldığı (1) gibi, dış ülkelere pazarlamanın mümkün olabileceği görüşüne katıldığımızı bu vesileyle ilgililere duyurmak istiyoruz..

Su sözcüğü, isim ve sıfat olarak bazı özdeyişlerimizde sıkça kullanılır. Bunlardan bazıları: Sudan bir şey (önemsiz), su gibi bilmek, suyunca gitmek (uymak), yüreğine su serpmek (rahatlatmak), suya sabuna dokunmamak, ayağına kara su inmek (çok yorulmak).

Su, bazen de zaman anlamında kullanılıyor: Örneğin, saat 10 sularında...zaman su gibi akıp geçiyor!..

YAĞMUR

Gökten dökülüp, toprağı, onun zar zor kendi olanaklarıyla yeryüzündeki akarsulardan alabildiğinin bin katını vererek, ıslatan, verimli kılan, evrensel tartışmasız bir bereket sembolüdür. Bu nedenle yağmurun bir Tanrı bağıışı, SĖMAVİ BİR DUŞ olduğuna inanılmış ve hemen her uygarlıkta, onu taşıyan bulutları dua yoluyla getirebilmek için, dđni törenler yapılmıştır.

Seksüel sembolizm yağmura, gökten damlayan dölsuyu (sperm) gözöyle bakmaktadır. Çünkü yağmurun oluşması bir tür birleşmenin sonucu ve ürünüdür. Bu olay ise, önce yağmura haber veren bir şimşek ve sonradan suyun akması (I)...şeklinde gerçekleşerek sonuçlanır.

Şimşek kırmızıdır; erkektir, aktiftir; su ise dişi, böylece iki karşıt eleman birleşiyor ve yağmuru yaratıyor. Bu konuda bir başka yorum ise, "yeryüzündeki sulardan buharlaşan acı ve tuzlu sular, yani günahlar, göğe çıkmakta, orada tüm kirlerinden günahlarından arındıktan sonra, tekrar geldiğı yere dönmektedir" şeklinde ortaya atılıyor.

"Evrensel erliğin bilinç altı simgesi", şeklinde de tanımlanan yağmur un suyu ile kan arasında bir ilişkinin bulunduğunu söyleyenler de var. Onlar bu yargılarını bazı eski uygarlıklarda yağmur yağdırmak için yapılan ayinlerde, özellikle kan dökmek için kurban kesildiğini, hatta bu amaçla insanların bile kurban edildiğini ileri sürerek, açıklıyorlar.

DEPREM

Tabiatın sarası, volkan sıtması' dır. Her ikisi de bir hastalık gibi : Birincisi, bedenın sarsar, yerden yere vurur, ikincisi ise ateşli sarsıntılara neden olur !

ÇAMUR

Kutsal Kitabın ifadesine göre, özellikle, insanı içinden çıkarmış olmasından dolayı, dünyanın en ilkel ve o derecede üretken maddesinin

sembolü olmuştur. Su ve toprak karışımıyla oluşan ÇAMUR, alıcılık ve doğurganlık prensibini, yani toprağı, değişikliğin ve biçim değiştirmelerin dinamizmi prensibine birleştirmiş oluyor.

Bu konuda, şayet hareket noktası olarak TOPRAK ön planda tutulursa, çamur, bir gelişmenin doğumunu, kışkırtıyan, hareketlenen, mayalayan ve plastikleşen toprağı simgeliyecektir. Aksi halde, yani hareket noktası SU alursa, diğer bir deyimle, toprak suya karışırsa, suyun kendine özgü safiyet ve temizliği nedeniyle, çamur bu kez, bir seri olumsuzluk ve değer düşürücü görünümler sergiliyor. Bunun içindir ki, çamur ahlâki açıdan toplumda kirli işlere karışmış olan aşağılık bir halk tabakasını, yani çamurla kirlenmiş, evsafı bozulmuş bir su olarak tanımlanıyor ve ifade ediliyor.

Sonuçta, suyla canlandırmış toprakla, toprakla kirlenmiş su arasında KOZMİK ve AHLÂKİ sembolizmin tüm katları birbiri üzerine katlanarak süregelme...

NEHİR

Evrensel olayların, sürekli olan yenilenme akışı içinde, sadece bir şekil değiştirmeden ibaret olduğunu yansıtan bir sembol olarak yorumlanmıştır. Üretime olan yarımları yanı sıra, kırdıkları zaman taşkınlara ve felaketlere de yol açmaları, onları tanımlamış bulunuyor. Nehirlere karşı beslenen saygının diğer bir nedeni de, yılan kütünün geçerli olduğu çağ ve çevrelerde, kıvrımlarının görünüm olarak yerin altına girip çıkan bir yılan ben-zemesinden kaynaklanıyordu.

Greko-Romen mitolojilerinde bir kûlt objesi olan nehir, Okyanusun oğlu ve (nimfe) adı verilen orman ve su perilerinin babası varsayılmaktaydı. Onun akıntısı, ölüm ya da katlının eninde sonunda gerçekleşeceği yer olan ahret yani öbür dünyanın yolu gibi kabul ediliyordu. İşte bunun için, Hindistanda yakılan ölümlerin külleri Ganj nehrine atılmaktadır. Diyarbakır ve yöresinde, çok az sayıda olsa bile, adak ve dileklerini yazdıkları kağıtları Dicle nehrine atma geleneğini hâlâ sürdürönlere raslanıyor...

Bazı mistik yorumcularının ileri sürdüklerine göre, bu âlemda aslında iki nehir bulunmakta ve her ikisi de aynı merkezden kaynaklanmaktadır. Ancak bunlardan biri önceleri, diğeri gibi düzgün bir yol takip ederken,

daha sonra öbür uçlara ulaştığında, enine olarak farklı yönlerde dağılma eğilimi gösterir (olasılıkla delta denilmek isteniyor) ve bir ateş gölü oluşturur. Buna CEHENNEM NEHRİ deniyor. Cehennemlik olanları orada, korku, acı, eziyet...beklemektedir.

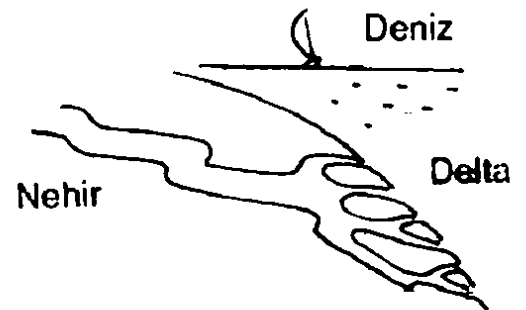
Mitolojilerde nehirler, taşkınları halinde yatıştırılabilmek için tanrı katına çıkarılarak, kutsanmış ve ÖDÜLLENDİRİLMİŞLER'dir. Büyük Menderes (Mean-dros), Aksu (Kesturus), Sart çayı (Paktolos) gibi. Meandros, ise nazlı, kaprisli kadınlarınkine benzer (!) kıvrımlar yapıyordu. Onun bu görünümü bir süs mottfi olarak kullanılmıştır. Bugün bazı içme suyu şişelerinde de bu mottfi görüyoruz. (Bkz. *Çizgilerin Psikolojisi*)

Not: Fransızcada "Meandrik" sözcüğü, kurnaz, dolambaçlı sözler söyleyen veya kadınımsı figürler yapan insanlar için söylenir.

İkincisi CENNET NEHRİ olup, doğru cennete yönelecek ve cennet bahçesini sulayacaktır...

Kutsal kitapta sözü edilen (Son Mahkeme) olayından esinlenilerek gerçekleştirilmiş olan sahnelerde (Kariye Müzesi), cehennem nehri, İsa'nın ayaklarının altından kaynaklanan kırmızı bir şerit halinde betimlenmiştir. Öte yandan aynı çevreler insan vücudunu da bir nehre benzettiyorlar; şayet bu nehir kuru ve susuz, yani yararlı değilse, ölümden sonra ruh artık o bedene geri dönmiyecektir; ama yaş, yani sulu ise, dönecek ve ona tekrar can verecektir.. Platon'a göre nehre girmek, bir ruhun bedene girmesi demektir..ve nehre iki kez girilecektir.

Yeryüzündeki bütün nehirler, akar-sular, coğrafi yapının gerektirdiği şekilde, hep denize doğru yönelir, eninde so-nunda ona ulaşırlar. İşte bu olgu, vaktiyle onları doğuran DENİZ ANA'nın matrisine (rahmine) dönme özlemini yansıtan bir görünüm olarak niteleniyor...

Nehirlerin denize döküldükleri yerin "

kutsal bir kapı" olduğuna değinmiştik. Aslında DALTO, Akatça "kapı" demektir. Daha sonra Yunan alfabesinde DELTA adını alan bu harf, biçim olarak, bir eşkenar üçgen'dir. Henüz kemerli kapı icat edilmeden önceki kapılar, Hattuşaş potern'li kapıda olduğu gibi, bu biçimde sivri kemerli olarak inşa edilmekteydiler. nehirler mitolojide Okeanus ve Tetis'in oğulları olan erkek tanrılarıdır...

Mitolojik dönemde Efes, Aspendos, Bergama...gibi, kentlerin çoğu bir nehrin yanında kurulmuştur. Bu olguyu, tanrılarla fiziki temas işlemi olarak düşünüyoruz (?)

DALGA

Genel bir deyimle dalga olayı, katı veya sıvı nitelikteki bir maddenin, direnme gücünü aşan bir etkiye uğradığında, ona tabi olarak almaya mecbur olduğu yeni bir şekil, olarak tanımlanıyor. Sembolizm ise, dalgayı daha çok dinsel bir görüş açısı içinde yorumluyor. Alevlere veya yoğun bulutlara olduğu gibi dalgaların içine dalıp gömülme olayında da insanın fiziki ve ruhsal varlığı, tutum ve davranışlarıyla değer yargıları üzerinde bir takım değişimleri oluşuyor.

Hristiyan dininin koşullarından biri olan vaftiz sırasında uygulanan iki tazda, kişi suya batırılmakta ve tekrar oradan yeni bir kimlikle çıkarılmaktadır.

Dalga için yapılan bir yorum onların, bazen beyaz köpükler haline dönüşen uç kısımlarının, denizaltı canavarlarının hırçınlaşıp fırtınalar yaratırken gösterdiği dişler olduğudur.

GÖL

Göller yeraltı dünyasının dünyaya bakan gözleridir. Bataklıklar ise çok ağırlaşmış gözlerdir! Anadolu' da göllerin çoğunlukla bulunduğu, gruplaştığı bölgeler tektonik bir karaktere sahiptirler. Bunların başlıcaları, Marmara , Denizli- Burdur ve Van gölü bölgeleridir. Biz, benimsediğimiz bu benzetiş, gölleri, sık sık deprem felaketine uğramış olan bu yöreler halkının vaktiyle döktükleri ve hâlâ kurumamış olan yaşlı gözleri şeklinde düşündüğümüzü ifade etmek istiyoruz...

Onlar gözyaşı, biz ise o yaşlarla ıslanan şu satırları döküyoruz:

"Ey Anadolu! Ne olur sallama artık şu beşiği ; biz zaten yıllardır derin uykudayız! " (Ağustos 999 Marmara deprem felaketi ardından Sabah gazetesi Hınçal ULUÇ köşesinde yayınlanmış bir dizegidir.)

DENİZ

Deniz yaşamın dinamik bir sembolüdür; herşey oradan çıkar ve herşey gene oraya döner. Deniz, doğulan, değişmenin ve yeniden doğmanın gerçekleştiği bir yerdir..

Deniz ana rahmi gibidir. Bu konuda ezoterik sembolizm gayet ilginç bir benzetme yapıyor. Denize dalma sırasında, özellikle balıklama stili atlamalarda duyulan zevk, bilinçaltı ana rahmine dönüş özleminin giderilmesiyle eşdeğerdedir(?)

Kara Deniz' e eskiden Yunanlılar "Misafir sevmeyen deniz" diyorlardı. Acaba bu yakıştırma, onun hırçın bir karaktere sahip oluşunun yanında, kıyılarında doğal bir liman olmayışından, yani kimseyi kabul etmek istemeyişinden mi kaynaklanıyordu?...

İlkel insanın karşısında DENİZ, dünyaya açılmış mavi bir kapıydı.

Mitolojik dönemde (deniz tuzu) kötü deniz tanrısının ağzından akan köpükler olduğundan, sofraya konulması arzu edilmezdi...

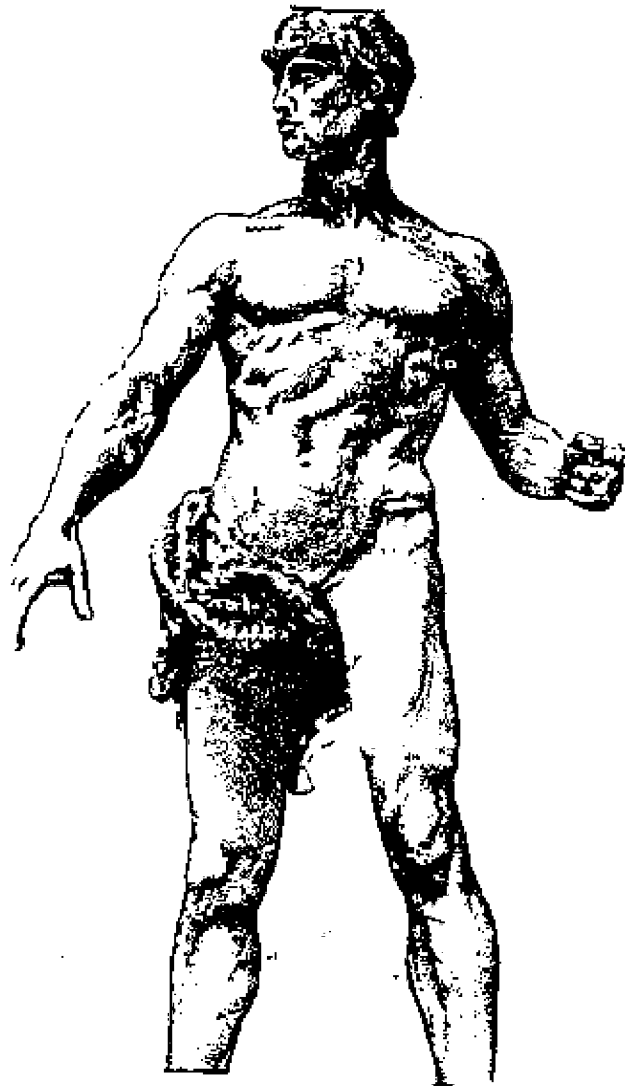
(KİL) ve HAMUR YOĞURMAK

Her ikisi de henüz şekillenmemiş madde sembolüdür. Suyla unun veya toprağın karıştırılmasından bir çamur veya hamur yapılır. Bunlardan biri ekmeği elde etmenin, diğeri ise insana, onlara (su ve hamura) egemen yeni biçimler yaratmanın zevkini verir.

Ancak iki uygulamada da toprak tıpkı (sperm) gibi aktif rol oynayan su elemanının aracılığı ve gene erkekse bir işlevi gerçekleştiren YOĞURMA hareketiyle, ham ve şekilsiz görünümünü, parmakların isteği doğrultusunda, değiştirmek zorunda kalmaktadır...

Parmakların çamur veya hamur içine sokulması, cinsel bir birleşmenin sembolik anlamda bir şekillenmesi olarak, yorumlanıyor. Bu birleşmede parmaklar, başarıları oranında, bu sanatkarane uğraştan duyulan zevkin en büyük payını alırlar. Özellikle çocuklar, küçük yaşlardan itibaren, çamurla, kumla..oynamasını pek severler; bunu yaparlarken zamanın geçişini asla farketmezler. Nitekim, günümüzde bu uğraşın eğitici bir yönü ve yararı olduğu kanıtlandığından, ham maddesi bir tür plastik olan, renkli hamurlar üretilmektedir.

Taş devrinden itibaren başlayan ve sadece el yardımıyla biçimlendirilen çanak-çömlek yapımı, plastik yoğurmlu sanatların ilki olarak kabul edilmektedir. Bu konuyu bir başka açıdan bakarak değerlendirdiğimizde, onların, ilk insanın çamurdan yaratıldığı inancından

hareket edip, yaratıcının jestini taklit edercesine, çamurdan bir şeyler üretmenin kutsal bir uğraş olduğu kanısında olduklarına, belki de "evet" dememiz gerekecektir. Öte yandan bu insanlar uğraşlarının, sonunda kendilerine ekmek ve kap-kaçak gibi yaşantıları için en yararlı ve gerekli olanların yanı sıra, LIBASYON (tanrılara içki sunma) törenlerindeki kutsal kapları da verdiğini gözlemekte ve büyük bir mutluluk duymaktaydılar... ekmeğin Tanrının nimeti olan yiyecek ve içeceklerin başında gelmesinin ve özellikle Hristiyan geleneklerinde ekmeğe bu denli kutsal bir değer verilmesinin nedenlerini bu açıklamalar içinde de aramanın mümkün ve gerekli olabileceği görüşünde bulunuyoruz.

Hamur yoğurmak maddeciliğin temel taslaklarından biri

olmuştur. Çünkü onun içinde şekiller dağılır, silinir, yeniden biçimlenir ve sonuçta gerçek bir maddeciliğin taslağını oluştururlar; bizi şekiller yaratmak zahmetinden kurtarırlar.

Bir Fransız düşünürü olan Gaston BACHELARD' a göre, hamur yoğurma hareketi " bir erkeğin, tıpkı SUYUN TOPRAĞI AŞINDIRMASI bir kara saban' ın toprağın içine batması gibi, zor kullanarak bir maddenin içine girip, zevkine göre, canının istediği şekilde kullanması" dır..

Şamanizim' de ritüel bir olgu olarak , koruyucu ruh gibi sayılan bebek yapımını, Neolitik çağda pişmiş kilden yapılan ve Ana Tanrıça' ya benzetilen küçük heykelciklerle özdeşleştirmek mümkündür...

İNSAN

İnsana, dünyanın bir sentezi ve evrenin küçültülmüş bir modeli gözüyle bakılma algusu, en ilkel geleneklerle başlayıp günümüze dek sürmektedir. İnsan bir Mikrokozmos, yani küçük bir evren gibidir. İnsan, sembolik kavramlara değişik yönlerde yol açan bir merkez olmuştur. İlk insan olan Adem bir peygamber olduğuna göre, dinin başlangıcı da insanın görünmesiyle çağdaş oluyor. Bir çok bilim adamının yaptığı incelemeler sonunda, insanı oluşturan elementler ve ona kumanda eden prensiplerle evrene egemen olanlar arasında, ortak ve eşdeğer noktalar bulunduğunu öğreniyoruz. Ayrıca, onların yorumlarına göre, insan da kemikler TOPRAK, kan SÜ, akciğerler HAVA, baş ise ATEŞ' tir. Bunun yanında, sinir sistemi ateşle, solunum sistemi havayla, dolaşım sistemi suyla, sindirim sistemi ise toprakla özdeşleştiriliyor. Gene insan, kozmik üç tabaka ile temas halindedir. Ayakları ile YERYÜZÜYLE gövdesiyle ATMOSFERLE, kafasıyla da GÖK yani (semavatla).

Çin felsefesine göre, her insanın kişiliği, herhangi bir sayıdaki elementin karışımından oluşan bir birleşimdir. Bu karışımı oluşturan öğeler asla ve sadece manevi olmadığı gibi, bedensel de değildirler. Bu bakımdan insanoğlunun fizik kondisyonunu niteleyen şey , aslında YİN ve YANG arasındadır.

İnsan vücudu bir ET KİTABI' dır, başlıbaşına bir LİSAN' dır. Bu kitabı okumayı öğrenmek, ancak vücudun biçimini tanımak, anatomik labirentlerine dalarak onları betimlemeyi bilmek ve her organın üstlendiği

vazifeleri ve insanlık mitolojisinin doğa hakkında söylediklerini işitmekle mümkündür.

Eski Çinde hekimler insan vücudu ile evren arasında şöyle bir ilişki kuruyorlardı:

Herşeyden önce kafa göktür; saçlar yıldızlar ve burçlar, göz ve kulaklar güneş ve ay, kan yağmur, ciğerler rüzgâr, büyük atardamarlar nehirler, huyu, mizacı su, vücuttaki delikler ve küçük toplardamarlar ise vadi ve ırmaklardır. Bunun yanı sıra, mide bir su denizi, aort kan denizi, göğüs akciğer denizi, beyin ise bir ilik denizi olarak tasarlanıyor. Vücuttaki 12 küçük eklem 12 ay, sayıları 360 olan büyük eklemler de yılın gün sayısının bir karşılığıdır. "İnsan Vücudunun Sembolizmi" adlı yapıtta, insan cennetteki TUBA AĞACI gibi, kökü yukarda olan ters dönmüş bir ağaca benzetilmektedir. İnsan sözcüğü Arapça İNS'ten türemiştir.

...[İnsanoğlu yaratılışından itibaren, hayatta kalabilmesi için gerekli olduğuna inandığı şeylere sahip olmak ve doğayla mücadele edebilmek için, daima hemcinsleriyle birleşerek çoğalmak gereğini duymuştur. Hal böyle olmasa , şayet yalnız kalsaydı, insan bir hayvan olarak kalacaktı. Kalabalık, insanı çok elleri, çok ayaklı, çok kafalı bir yaratık haline getiriyordu...(İnsan nasıl insan oldu? M. İbn, E.SEGAL 1991)

Şimdi biraz çağ atlayarak insanla ilgili şu hatırlatmaları yapalım:

Yunanda köle vardı; efendiler sadece politika, felsefe, hitabet ve güzel sanatlarla uğraşıyorlardı. İnsan gücü ve zamanları boldu. Romada insanlar daha çok savaş, tarım ve ticaretle meşgul olmak zorunda kalmışlar, bu nedenle güzel sanatlarla uğraşmak için aynı oranda zaman ayıramamışlardır. Orta çağda Hristiyanlık kölelerden değil, insan dışı güçlerden yararlanmak için yeni bir uygarlık oluşturmuştur. Kiliseninde yardımı ve desteği ile teknik alanda bir çok atılım kaydedilmiştir...

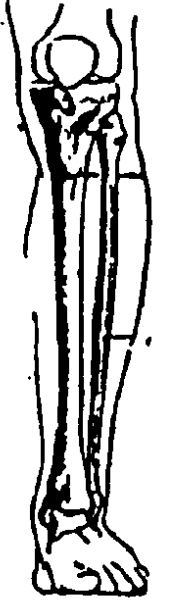
İNSAN: Başlı başına bir evrendir. Ters dönmüş bir ağaçtır. Cennette TUBA adı verilen ve kökü yukarda bir ağacın varlığından söz edilir...İnsanı bu ağaca benzetirler.

İnsan hermafrodittir. Erkek kişide de memeler var. Vücutta erkeklik ve dişilik organları adeta simgeleşmiş bulunuyor. Yüzün üst kısmı erkek (kaş, gözler ve burun) altı ise dişidir(ağız). Ayrıca olağanüstü bir simetri ve benzerlikler gözleniyor. Örneğin, ayak, böbrek ve kulaklar bedenin uç

katında bulunmakta ve her üçü de ana rahmindeki cenin' in ilkel şeklin benzemektedirler.

Şimdi bu konuya biraz daha açıklık getirelim:

AYAK, İNSAN VE AĞAÇ BAĞLANTISI: Aslında insan denilen yaratığın ters dönmüş bir ağaca benzediğini söylemiştik; yani kökleri yukarıda, dal ve yaprakları ise aşağıdadır bu ağacın. Bu olayı bacakları yukarı kaldırıp baş üstünde dengede durma hareketine benzetebiliriz. İnsan ve ağaçların solunum sistemleri arasında bir benzerlik söz konusudur. Yeşil ağaç havanın karbondioksitini alır ve klorofil özümlemesiyle oksijen salar. Kan ise klorofil gibi $Co_2 \rightarrow O_2$ özümlemesi yapmaktadır. İşte bu benzer olay, yeşil ağaç-kırmızı ağaç yanında (yeşil insan-kırmızı insan) kavramlarının da gündeme getiriyor.

İbranicede Adam (Adem) etimolojik olarak, kırmızı insan demektir. ADAMAH, kırmızı toprak, DAM ise kan anlamına geliyor. Kutsal Kitap (Yeşil İnsan) değiminden söz ediyor. İslâm'da ise KADİR yeşil anlamındadır. Kadir aynı zamanda çok kuvvet sahibi demek olup ESMA' yı HÜSNA' dan, yani Tanrının 99 adından biridir, başkaları hakkında kullanılamaz.

Her üç semavi dinde (Judaizm, Hristiyan ve İslâm) tüm ölüm ve dirilişlerini bitirip tanrısallık düzeyine ulaşan, yani ASLINA dönen her kişi (Yeşil İnsan) olarak betimlemektedir. Bu bakımdan yeşil ağaç, yeşil insanın, yani ilâhîlik mertebesine ulaşmış, erişmiş insanın imajıdır. Ayaklar ise bu ağacın derinliklere inen kökleridir. Tüm enerjiyi onlar içerirler, tanrısallık sırtlarını saklarlar. Bunun için AYAKLAR ana rahmindeki bebeğin filiz-şekline sahip olmuşlardır. Tüm gelişme ve şekillenmeler ayakla ve ayaktan başlamaktadır. İnsan vücudunun, baş, kalp, böbrek, akciğer, karın, bağırsaklar ve seks organları adeta ayağın tabanında şekillenerek yerleşmiş bulunmaktadırlar. Fizik anlamda vücudun tüm potansiyelini içerirler. Bunun için akupunktur tedavi yönteminin uy-

gulanması ayaktan da yapılıyor; saydığımız bu organlarla ilişkili olan merkezler ayak tabanında bu-lunuyor.

BACAKLAR : Ayakla diz arasındaki bölümdür. Bacaklar ilkâhtan (tohumlamadan) doğum olayına kadar olan evrenin gücünü sembolize etmektedirler. Bacaklar insanın dış dünyaya çıkınca yürümesi için yaratılmış bir güç birikiminin depolandığı organdır. Bacakların şehve arzuya ilgili bir yönü de. söz konusu : At üzerindeki süvarinin bacaklarıyla atın böğrünü sıkıp onu belirli bir tazyik altında bulundurması ata bir hız ve enerji vermekte ve onu daha çevik kılmaktadır(!?)

Öte yandan bacak bir sosyal yürüme organı olarak,yaklaşmayı sağlayıp yakınlığa olanak vermekte, mesafeleri kaldırarak sosyal düzen ve ilişkilerin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır...

DİZLER: İncilin yazdığına göre, diz çökmek tek dua pozisyonu olmuştur.

Koc (Aries)	: 21 Mart-19 Nisan
Boğa (Taurus)	: 20 Nisan-20 Mayıs
İkizler (Gemini)	: 21 Mayıs-21 Haziran
Yengeç (Cancer)	: 22 Haziran-22 Temmuz
Aslan (Leo)	: 23 Temmuz-22 Ağustos
Başak (Virgo)	: 23 Ağustos-22 Eylül
Terazi (Libra)	: 23 Eylül-23 Ekim
Akrep (Scorpio)	: 24 Ekim-21 Kasım
Yay (Sagittarius)	: 22 Kasım-21 Aralık
Oğlak (Capricornus)	: 22 Aralık-19 Ocak
Kova (Aquarius)	: 20 Ocak-18 Şubat
Balık (Pisces)	: 19 Şubat-20 Mart

Astrolojik sembolizmde dizler (Capricorn) oğlak burcu ile ilişkilidir. Ayrıca, yayla kova arasında bulunana oğlak burcu kuru toprakla da ilişkili bu-lunuyor. Yaradılış Kitabı (Livre de la genese) nin ifadesine göre, toprak ve KURULUK mükemmelidir; yani ço-cuğun rahimde dizlerine kapanır hale gelme evresidir. SU ve ISLAKLIK ise henüz mükemmel olmamışlık halidir; yani çocuğun ana karnındaki (fetüs-cenin) hali olup AYAK biçimindedir, onun FİLİZ halidir.sonuç olarak, AYAK

LA COLONNE VERTÉBRALE

mükemmel olmayan evreyi, DİZLER ise oluşmuşluk, mükemmelleşmişlik halini ifade etmektedir.

İncilde İlyas peygamberin halefi ve havarisi olan ELİSA Hayta yakın-

Jacob' un merdiveni: Sicilya Monreale Katedrali orta nef.

ındaki KARMEL Dağına çıktı ve burada Baal rahiplerine karşı YAKOVA'nın tek ve gerçek Tanrı olduğunu kanıtlamak için bir mucize gösterdi. Olay M.Ö. IX. yüzyılda geçiyor; başını dizlerinin arasına yere koydu ve kuru toprak için, bolluğa kavuşmak için, Tanrıdan yağmur diledi ve o anda istediği oldu..

Namaz pozisyonundaki dizlerin rolünün bu gizemli anlamla ilişkili olabileceği görüşünde bulunuyoruz.

Diz çok eski ve çeşitli geleneklerde vücut gücünün başlıca merkezi, insanın sosyal ve politik güç ve otoritesinin sembolü olmuştur.

Diz çökmek, sadakat yemini, alçak gönüllülük ve bağlılığı göstermek amacıyla yapılmasının yanında, diz çöktürmek te arzularını kabul ettirmek ve kimi zaman boynundan vurarak öldürmek için de yapılmaktaydı..

Tanrıların dizine sığınmak, dizlerine dokunmak, yardım, korunmayı dilemek anlamına gelmekteydi.

DİZ ve BAŞ İLİŞKİSİ: İbadet ederken secde durumuna geçişte, başı içine alıp adeta onu sıkıştıran dizler, güçlerin toplamını birleştiren bir tohum görünümünü verirler. Başla dizler bu pozisyonda birbirlerini tamamlayan yeni bir çift oluştururlar. Her ikiside karşılıklı olarak, sahip oldukları taç niteliklerini kaynaqlamış gibidirler.

BEL KEMİĞİ: Hayat Ağacının simgelerinden biri olmuştur. İnsanı dış tutan, onun yukarılara, üst katlara çıkabilmesi için güç aldığı, dayandığı yegane payandadır. İnsan vücudunun Sembolizmi adlı eserin ifadesine

göre, bizim yukarıda MERDİVEN sembolizminde deyindiğimiz JACOB'un merdiveni bir BELKEMİĞİ olmaktadır. Melekler göğe çıkış ve inişlerinde bu merdiveni kullanıyorlar...

BÖBREK- AYAK- KULAK: Böbreklerin ana görevi kanı süzmek, onun içinden sıvı haldeki maden tuzlarını, glikozu vs. filtre edip, temiz elemanları tekrar kana göndermektir. Seksüel hormonların

böbrek üstü bezleriyle ilgisi var, bu bezler (gönder) sempatik sinirler sistemi üstünde egemen olan adrenal salgılar. Böbrekler tuzun metabolizmasını idare ederler. (Bu konuya Yüz- Surat sembolizminde tekrar döneceğiz)

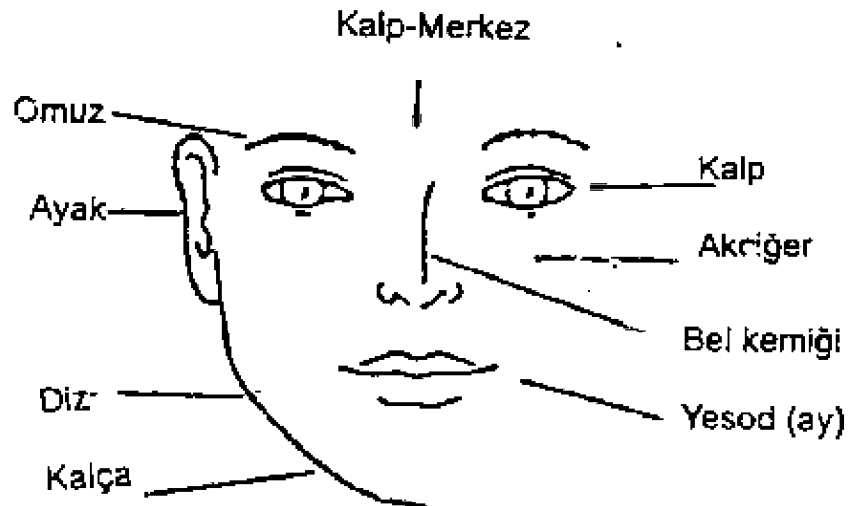
İnsan vücudunda 3 kat bulunuyor: 1 Topuk katı 2. Böbrek katı, 3. Kulak katı.

Kulaklar ters dönmüş gövdede AYAKLARA tekabül etmektedirler. Ayrıca böbrekler ve ayakların da anatomik biçimleri kulağa benzetilmektedir. Yani her üçü de ana rahmindeki cenin' in filiz (germe) halini andırırlar. Uzmanların ifadelerine göre bu organların insanın ilk oluşum biçimine yansıtmış olması, AURICULOTHERAPİE tedavi metodunun çıkmasına neden olmuştur.

Geleneksel AKUPUNKTUR metoduna riayet eden bu tıbbi teknik sadece kulak düzeyinde, vücudun şu veya bu kısmını canlandırmaya yönelik iğne saplamaları için seçilmiş bir organ olur.

Bu terapötik metot, ilkel bir düzeyde de olsa, çok eski çağlarda da uygulanmaktaydı. Örneğin Mısırdaki, travunlar zamanında, kadınlar fazla şişmanlamamak için kulaklarına iğne batırıyorlardı. Bir diğeri şiddetli diş ağrısından kurtulmak için buna benzer bir yöntem kullanmışlardır, denilmektedir.

KARACİĞER: LE FOIE, Latince Ficus, Fransızca Le figuier incir ağacı demektir. İşte bu ifadeden çıkardığımız sonuç, Karaciğerin incir ağacı ile olan ilişkisidir. Le foie, ağırlık merkezi, zenginlik güç.. gibi anlamları da içeriyor. Bu bakımdan karaciğer ilâhi gücün bulunduğu, tanrısalığın, mükemmeliyet ışığının. depolandığı bir enerji deposu oluyor. Karaciğer anatomik yapı itibariyle bir incir ağacını andırmaktadır. Adem' le Havva ilkin bir incir yaprağı ile örtündüler

İnsanın yüzü erkek ve kadını eşleştiren anlamlı bir görünüm sergiliyor.

ve hatta ondan bir kemer yaptılar kendilerine...

İncir ağacı arzuyu, yaprakları ise arzunun yükselişini, meyvesi ise mükemmeliyeti simgelemektedir.

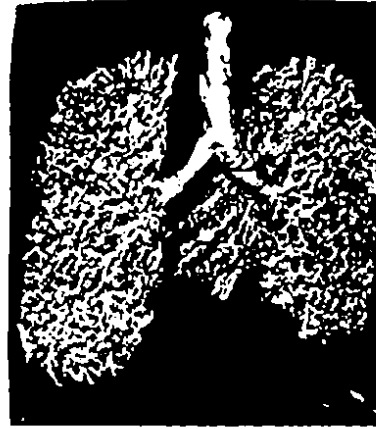
AKCİĞERLER: Solunumu yaptıran usta. Devleti semavi imparatorluğun emirlerine uyma görevini üstlenen bir bakan

YÜZÜMÜZ: İnsan vücudunda olduğu gibi, yüzünde de iki eksen var: Biri dik diğeri yatay. Yatay olan eksen vücudun iki kalça arasını irtibatlandırır. Yüzde ise bu yatay eksen ağız düzeyinden geçer. Ağız burada belden aşağıda bulunan cinsel organla özdeşleştiriliyor. Burun ise yüzün dikine eksenidir, vücudun eksenide onun belkemiğidir. Yanaklar bu planda akciğerler, gözler kalp ve eller, kaş kemerleri ise omuzların yerini tutuyor. Böylece yüz vücudun bir benzeri olarak yorumlanıyor.

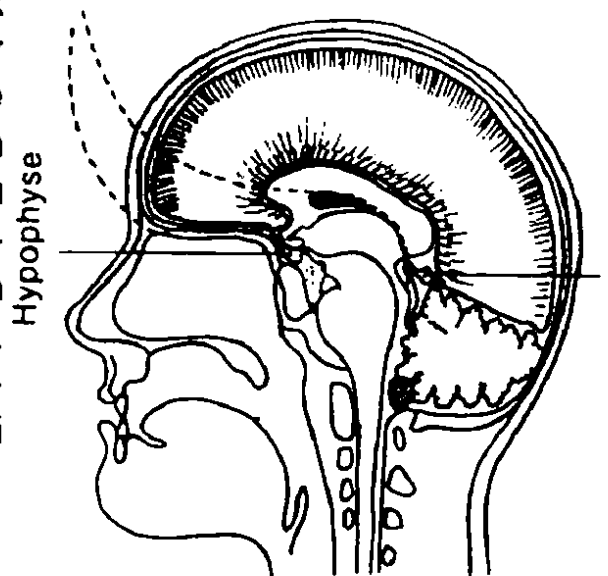
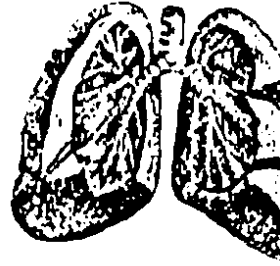
Öte yandan yüz iki kutbun eşleşmesini yansıtır. Yüzün alt kısmı Dişi, üstü ise ERKEK karakterlidir deniliyor. Alt kısmı kadının genital organın bulunduğu bölgedir. Orta kulakla BOĞAZ arasındaki Ostaki borusu (Eustache) her kulağı DÖL YATAĞI BORUSU (fallop) nefirlerinin rahmin her yumurta bezini birleştirdiği gibi, AĞIZ'la birleştirmektedir.(Resimleri inceleyiniz)

Yumurtalıklar (yumurta bezleri) ve testiküller, ikiz kardeş gibi olan ve doğurma gücünü dağıtma fonksiyonu ile görevlendirilmiş böbrekler bölgesinde yer almış bulunmaktadır. (Bkz. Surat- Yüz metni)

BEYİN: Sırtı beyin gövdesinden oluşan bir çiçeği andırıyor. Omuriliğin tüm belkemiğini tırmanarak bir çiçek benzeri açılmış ve sonu olsa da, beyin bir tohum ve bir başlangıçtır. Resimde noktalarla belirtilen şekil altında beyinin (corpus collosus) adı verilen boynuzumsu bir kısmının uzantısıdır. İki beyin yarımküresini birbirine bağlayan sinirlerden alınmış şerit şeklinde yoğun lif demetidir. Hypophyse: Tüm guddede hormon faaliyetlerini idare eder. Epiphyse: Mememsi parça

L'arbre pulmonaire

BEYİNÇİK: (Küçük beyin) Omurgalılarda beynin ,kas hareketlerinin eşgüdümünü denetleyen ve beynin sapına bağlı olan bölümdür. Kesitine bakılırsa, hayret verici bir görünümle karşılaşıyoruz: Tıpkı bir Meşe Ağacı yaprağına benziyor. Hayat Ağacı, ya da Kutsal Ağaç adı verilen beyincik, bünyesindeki fonksiyonları tıpkı bir ağaç gibi düzenler.

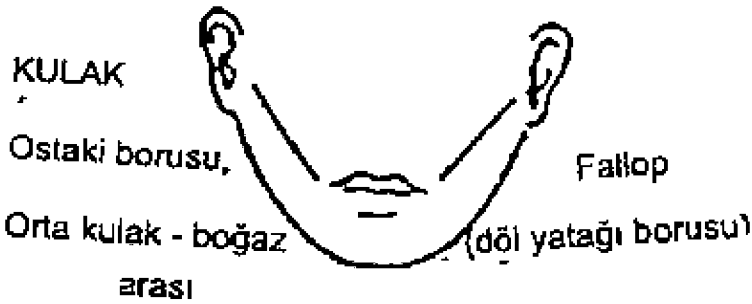

İNSAN SEMBOLİZMİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER

İnsan vücudu 3
kattan oluşuyor

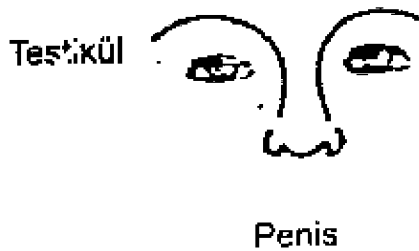
ALT KISIM

(kadın üretim organı)

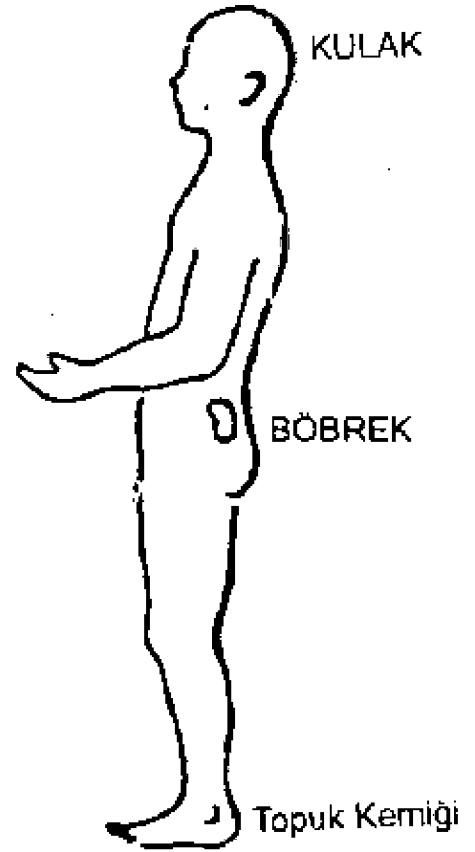

ÜST KISIM

Erkek üretim organı

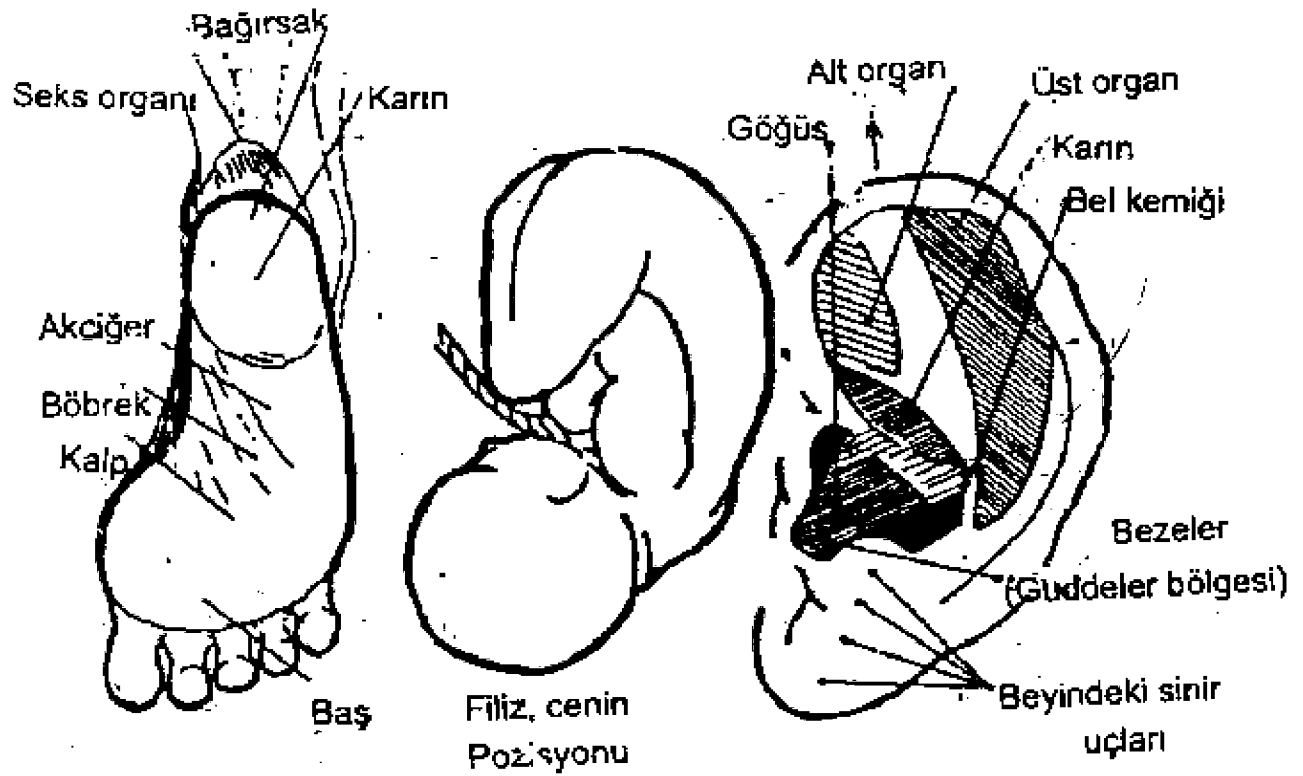

VÜCUDUNUN

Vücudun 3 katında şekil ve işlevi

Bakımından birbirlerine
benziyenler..

Japon akupunktur bölgeleri

HERMAPHRODİTOS

Hermes' le Aphrodite' nin oğlu Hermaphroditos' un adı Salmakis efsanesinde geçmektedir. Erkek ve dişi cinsini , kendinde birleştiren Hermaphroditos tipinden İnsanların atası olarak Platon da söz etmektedir.

« Şölen» diyalogunda söz alan komedyacı Aristophanes, insanların en ilkel çağlarda hem erkek, hem de dişi olduklarını, sonra bu yüzden fazla güç kazandıkları için tanrılarca ikiye bölündüklerini anlatır. İki cins arasındaki tutku ve birbirleriyle birleşme isteği çok eski zamanlardaki bu birlikten doğma imiş.?

SALMAKİS EFSANESİ

(Azra ERHAT- Mitoloji sözlüğü'nden)

Nice nice efsaneler vardır ki, kaynaklarının Anadolu' da bulunduğunu kimse bilmez. Bu masallara sahne olan yerler efsane kitaplarında bütün renk ve çizgi özellikleriyle anlatılmıştır, masalı okurken

onları gözümüzle görür gibi oluruz. Ama hayal gözüyle gördüğümüz bu manzaraları gerçek dünyamızda aramaya pek koyulmayız. Oysa, masal, içinde doğduğu dekora ne kadar bağlıysa, dekor da kaynak olduğu masalın anılması, anlatılmasıyla canlanır ve asıl kişiliğini ondan alır.

Salmakis efsanesi için de bu böyledir. İlkçağdan bu yana birçok sanatçının şiirine, resmine, heykeline konu olan bu masalı bugünkü çerçevesine yerleştirdiniz mi, masal gerçeğin verdiği anlamla derinlik kazanır, masala sahne olan yer de zamanın akışı içinde sanki durular, ölümsüzleşir.

Bodrum' un hemen yanında, deniz kıyısında, bir zamanlar «Salmakis» denilen, bugün «Bardakçı » diye anılan bir tatlı su kaynağı vardır. İçecekleri suyun az kireçli olmasına önem veren Bodrum' lular sularını ya denizden kayıkla, ya karadan eşekle bu Bardakçı kaynağından getirirler. Su, kıyının iki adım ötesindeki bir kayadan denize akar. Bardakçı ik, üç yüz metre genişliğinde bir kumsaldır, karadan yana kayalı, uçurumlu bir dağ amfiteatryle çevrilidir.

Bardakçı' da gökten düşme bir cennet parçası gibi küçük, berrak bir göl varmış. Mersin ve yabani sakız ağaçları bu göle yeşil bir çelenk olurlarmış. Bu güzel gölde Salmakis adlı bir su perisi yaşarmış. Salmakis, tanrıça Artemis' in buyruğunda bir dağ ya da orman perisi olmadığından, avcılık etmez, yani zavallı hayvancıkları öldürmezdi; onun için de elinde ok ve yay taşımazdı. İş gücü gölün yemyeşil sularında çırpınıp yıkanmak, çınlıplak cümbüş etmektir. Uzun saçlarını göl kıyısında biten mersin ağacından yaptığı tarakla tarardı. Saçlarını tararken küçük gölden başka aynası yoktu. Salmakis bu aynaya baktıkça kendi güzelliğine şaşakalır, gülüşünü güneşli yamaçlarda çınlatırdı. Hep göle dalar, yıkanır çıkar, kendi kendine türkü söyleyerek, yamaçtaki dağ çiçeklerini toplar, saçına takar, boynuna ve kollarına dolardı. Suyu daldığı zaman su olur, akar, takındığı çiçeklerle dağda gezerken dağ yamacının canı olur, ağaçlara kanşır, türküsü de salınan dalların yaprak fısıltısı haline gelirdi.

Bir gün Salmakis göl kıyısında çiçek toplarken güzel bir delikanlı görmüş. Delikanlının adı Hermaphroditos' tu. Bardakçı düzlüğünün bir yanında tanrı Hermes' in tapınağı, öte yanında bir Aphrodite tapınağı varmış. İki tanrı sevişmişler, Aphrodite gebe kalmış ve nur topu gibi bir oğlan doğurmuş. Babasının ve anasının adlarını birleştirerek Hermaphroditos adını takmışlar ona. On beş yaşına varınca genç yerinde

duramamış, başını alıp yeryüzüne gezmeye, görmeye çıkmış. Yolu Salmakis gölünün önüne düşmüş.

Körpe delikanlıyı görünce Salmakis' in gönlü sevgiyle harlamış. Saçını başını şöyle bir düzeltmiş, güzelliğiyle delikanlının gönlünü büyülemeyi tanrılardan yalvarıp, Hermaphroditos' un yanına varmış ve : «Sen bir tanrı mısın, değil misin? Tanıysan, sevgi tanrısı Eros'un kendisisin her halde» demiş.

« ne mutlu seni doğuran anaya, seni emziren sütnineye! Kız kardeşlerin de seni görmekle sevinirler. Annen , sütninen, kardeşlerin mutlu, ama gelin olarak sana varan kız onlardan yüz kere, bin kere daha mutlu. Nice zevkler tadacaktır ol Bugüne değin evlenmedinse, gel birbirimize varalım; sevişelim şuracıta, duyacağımız zevk hırsızlama bir zevk olsun » .

Salmakis böyle demiş. Ama çocukluk çağından yeni çıkmış olan Hermaphroditos çekingen, sıkılgan bir gençti. O ana kadar böyle şeyleri hiç aklından geçirmemişti. Yanakları utançla kızardı.«Git oradan! » diye öte dürttü peri kızını. Salmakis, içi acıyla burkularak, bir çalının ardına çekilip gizlendi. Kendini ıssız yerde yapayalnız bilen genç önce ayağını suda çalkatadı,sonra soyundu, çınlıçplak göle daldı.

Dibi görünen serin suda bir fildişi heykel gibi yüzüyordu. Peri kızının gözleri arzu ateşiyle yanıp çaktı. « Artık benimsini » diye bir sevinç çığlığı saldı ve kınından sıyrılan bir kılıç gibi çıplak ve parlak gövdesiyle göle atladı. Hermaphroditos' u elleri, kolları, bacaklarıyla sarmış, acırcasına kavramıştı. Dudaklarını dudaklarına kenetlemişti. Nasıl yılan, pençesine düştüğü kartala büküm büküm dolanırsa, nasıl denizin dibinde ahtopot, dokunaçlarıyla tuttuğu balığı fıl fıl kavırsa, Salmakis de delikanlıyı öyle sarıp bağına basıyor, döne döne suyun dibine çekiyordu.

Hermaphroditos kurtulayım diye çırpınırken, peri kızı, tanrılara seslenmiş,

«Size yalvarırım, ikimizi birbirimize kavuşturun! » diye yakarmış. Tanrılar dileğini yerine getirmişler: Kızla erkeğin iki gövdesini bir tek gövdede birleştirmişler. Öyle -ki, o gövde ne erkek, ne dişi olmuş. Batıda " hūnsa" anlamına gelen " hermafrodit" sözü işte bu efsaneden gelir.

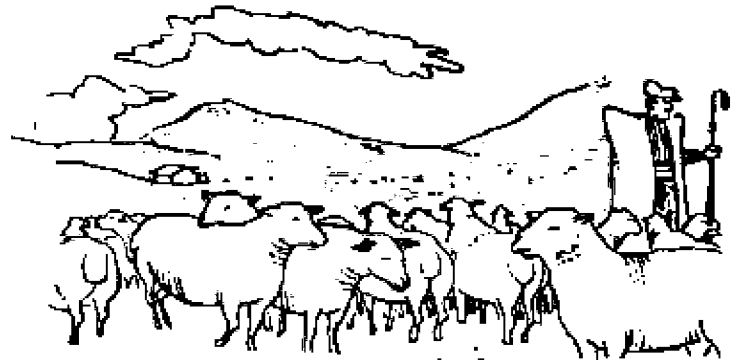
Bugün Bardakçı' da Kaplankaya denilen yüksek bir tepe vardır. Hermes ve Aphrodite' nin tapınakları olsa olsa bu tepenin üzerinde olabilirdi. Tepenin denize inen yamacında dikilitaşlara, anıtlara, dolmenlere benzeyen dev kayalar yükselir. Bu dik dorukların arasında yer yer yeşil

kodife çevrili berrak, tabii havuzlar vardır. Taşlar bu havuzları kemerler ve köprücüklerle aşarlar; taşların altından denize girer ve irtifi ufaklı beş, altı havuzu dolaşırlar. Salmakis gölü bu havuzlar olsa gerek.

Bu efsane nasıl doğdu, neden doğdu? Diye soracak olursak, ilkçağ masalcıları Salmakis gölünün suyunda gevşetici, erkeklik gücünü azaltıcı bir özellik vardı da ondan diye karşılık verirler. Belki yalan, belki gerçek, bilmiyoruz. Masalda gerçek aranmaz ki, şiirinin tadına varılır, yalnız.

ÇOBAN

Göçebe toplumların yaşamında ötedenberi, bazen kutsallık düzeyine kadar ulaşmış kendisini bir tür masumiyet, gariplik ve sadelik şeklinde tanıtan bir özyapının varlığı gözlenmiş bulunuyor. Bu nedenle olmalıdır ki, gene bu toplumların mitolojilerinde ÇOBAN imajının dinsel açıdan güçlü bir kişiliği bulunuyor. Kutsal kitabın üç ayrı yerinde, "İsrail'in çobanı Tanrı'dır" diye yazılı. Bu çoban, kendisine teslim edilmiş olan sürüyü güdüp korumak ve kollamakla yükümlüdür. Ancak Tanrı bu yükümlülüğün beraberinde getirdiği otoriteyi, geçici olarak dinsel kişiliğe sahip bir lidere bir şefe havale ettiğinden, o kişi de kendi halkının bir çobanı olur. Nitekim Davut (Davut peygamber) aslında gerçek bir çobandı; ama, Tanrı onu halkının çobanı yapmıştır. Saint Jean (aziz Yahya) İncilinde İsa'nın "Ben bir çobanım" dediği yazılıdır. Öte yandan Apokalips'te, "O dünyanın tüm halklarını demirden bir asa ile otlatmaya götürecektir.." ifadeleri bulunuyor. Hz. Mu-hammed bir Hadis-i Şeri-finde, "çobanlık yapma-mış hiç bir peygamber gelmemiştir" diye buyu-ruyorlar...

Sembolizm edebiya-tında çoban' ın, iffet, sağgörü-lük, deneyimlilik algutanyla ilgisinden söz

ediliyor. İş gereği günboyu sürekli gözünü dört açmak zorunda olduğundan, bu yönüyle, her şeyi gören güneş ve görmesi gereken kral' la özdeşleştiriliyor. Çoban, göçebe yaşamı nedeniyle, bir yere bağlı olmadan, dünyanın her bir yöresini gezip dolaşan bir ruh gibidir; o, sürüsünü iyi ve sağlıklı bir şekilde güdebilmek için, güvenli bazı bilgilere de sahip olması gereken, bir kişidir. Çoban hayvanlarının sevdiği ve

onlara yararlı olacak hangi cins otun nerede bulunduğunu bildiği gibi, gök, ay, yıldızlar ve rüzgârın da uzman bir gözlemcisidir. Onlara bakarak havanın nasıl olacağını sezinler; duyduğu sese ve kokuları en iyi şekilde değerlendirir. Bu arada kurt'un yani düşmanın nerede saklanıp sürüyü izlediğini de bilir..

Yalnız kalmış bir kuzunun sesini hemen duyup tanıyarak, onu sürüsüne kavuşturur, işte tüm bu yetenekler ona Tanrı tarafından bağışlanmıştır.

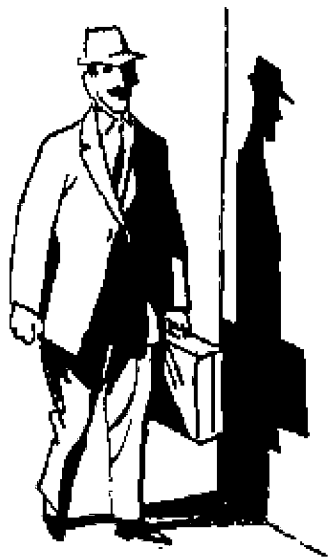
Hititlerde kralların bir çoban, halkın da o'nun peşinden giden bir sürü gibi varsayıldığını bilmekteyiz. Yazılıkaya kabartmaları arasında da, kral Tutthalya elinde, litûûs adı verilen, alt kısmı kıvrık bir çoban sopası tutmaktadır.

Adem ve Havva'nın ikinci oğulları olan Abel(Habil) de bir çobandı. Kariyede " İsanın dönüşü veya Diriliş" adı verilen sahnede onu, elinde kıvrık bir çoban derneği tutarken görmekteyiz. Kardeşi olan Cain (Kabil) ise ekici ve toprağa bağlı bir yaşam sürdürüyordu...

Müslüman çevreler, deve çobanı'nı tıpkı deve gibi haşin ve inatçı, koyun çobanı'nın ise daha uysal ve mütevazı olduğunu söylerler. Bu bakımdan pey-gamberlerin, bir koyun gibi, mazlum duy-gular bestedikleri kabul edilir...

GÖLGE

Afrikanın ilkel toplumlarında, evrendeki tüm canlı ve cansız varlıkların " ikinci kişilikleri ve yüzleri" olarak tasarılanmakta, ölümler ülkesindeki ikinci yaşamı sürdürenin ise "gölge" olduğuna inanılmaktaydı. Öte yandan bu insanlar, vadilerin bir tarafının aydınlık, diğerinin ise, onun neden olduğu gölgeyle karamış olmasından algılanarak, gölgeyi gökle yerin, ışıkla karanlığın birlikte gerçekleştirdikleri bir sanat eseri şeklinde değerlendiriyor, ona karşı saygın bir davranış içinde bulunuyorlardı.

Gölge antik çağılarda toprak falı ve yön

kestirme uygulamalarında hayli yaygın bir başvuru aracı olmuş ve yararlanma alanı bulmuştur. Yakut Türklerinde de insanın üç ruhundan biri olduğu varsayımıyla, gölge olayı karşısında saygılı olmak önerilirdi. Çocukların onunla oynaması, gölge oyunlarının yapılması ve bir başkasının gölgesine basılması, günah sayılan davranışlardan biriydi. Aynı inancın eski Yunan toplumunda da varlığı söz konusudur.

Yunanistanda kurban kesme ve adak törenleri, güneşin tam tepe zenit noktasına ulaştığı, yani tüm objelerin gölge boylarının en kısa ve gündüzün ikinci yarısının başladığı bu zaman ayırımında, yapıldığı bilinmektedir. Nitelik belgelerde, Didim Apollon tapınağında bu törenlerin öğlen saatinde yapıldığına dair bilgilere raslan-mıştır.

Güneşin doğudan kendini gösterip gök yüzündeki yolunun tam yarısı olan zenit noktası, yaşam denilen iki sayfalık kitabın ayırma çizgisinin, üzerinden geçtiği bir noktadır. Doğu âleminde süregeldiği varsayılan dünyevi yaşam, gölge gibi, bu noktada sıfır olmakta ve yeni bir dünya yaşamı, bu kez, batı âleminde başlamaktadır... bu nedenle olmaktadır ki, İslâm'da öğlen namazları için saptanan saat güneşin zenit noktasına geldiği andır.

Kuranda gölgeyle ilgili şöyle bir ayet bulunuyor: "Geceyi gündüze, gündüzü ise geceye sen sokarsını"

Gölgenin de yapay ve doğal alanları vardır; ama (bir ağaç gölgesine nazaran, bir duvar gölgesinden daha güzel, serin ve rahatlatıcıdır), olduğu düşüncesindeyiz...

DUVAR - SUR

Sur ya da yüksek duvar, geleneklere göre, bir âlemi çepeçevre kuşatıp oraya olumsuz etkilerin sızmasını önleyen koruyucu bir settir. Surlar gerçi kuşattığı yerleri sınırlandırmak suretiyle olumsuz bir görünüm sergiliyorlarsa da, o yer ve alanların gerektiğinde " semavi etkilere de karşı gelen bir engel" oluşturduğundan söz edilmemiştir.

Kentlerin surlarla çevrilmesi ilk kez Mezopotamya'daki zengin çiftliklerinin bu şekilde korunmasıyla başlamıştır.

Duvar- Sur, sembol olarak, Müslüman ezoterizmi tarafından olduğu kadar Hindu geleneklerinde de yer almıştır.

Sur duvarlarında beliren çatlaklar onların yavaş yavaş yok olup gitme tehlikesinin bir işareti, şeytani etkilerin burulardan iç alanlara rahatça sızıp akabileceği anlamında, yorumlanıyordu.

Eski Mısır'da duvarın sembolik değeri onun yükseklik derecesiyle ölçülmekteydi. Duvar halk düzeyinin çok üstünde yer alan bir yüceliği simgeliyordu. Gene duvar yatay simgebilimden ziyade düşey simgebilimle ilintili bir olgu olarak tasarlanmıştır. Sur yapımının sınırların korunması amacına yönelik bir çaba olarak yorumlanmadığına verilebilecek örnek, Yukarı ve Aşağı Mısır'ı ayıran ünlü Beyaz Duvar'dır.

Kudüsteeki AĞLAMA DUVARI, bir ayrılık sembolü olmuştur. Sürgüne gönderilmiş kardeşlerle geride kalmışlar arasındaki ayrılık ve Berlin Duvarı... Uluslar, aşiretler aileler, bireyler arasındaki sınır ve mülkiyet ayrılığı.. ve nihayet duvar Yaratanla yaratılar arasındaki perde, kralla tebası arasındaki paravana, diğer insanlarla benim aramdaki ayrıktır...Duvar, irtibatın, güvencik ve savunma kaygısı gibi iki etken yüzünden kesiliş olayıdır. Ancak insan inşa ettiği bu duvarın içine kendi kendini de hapsedmektedir...

Duvar, döl yatağına özgü diş ve pasif öge kavramıyla birleştiriliyor...

(Şehir surları ile ilgili ayrıntılı açıklama için ŞEHİR yorumuna bkz.)

BAŞ (KAFA)

Aktif bir prensibin dirimsellik sembolüdür. Yöneten, emir ve komuta eden ve yol gösteren otoritedir. Bir şeyin başladığı yer, uç kısmı veya üstte olan yönü, anlamına da gelir. Gövde insanın maddesel, kafa ise, onun mantal olan parçasıdır. Platon kafa'yı evrenle kıyaslayarak, onun küçültülmüş bir örneği mikrokozmos olduğunu ve insanın, onun içinde yapılaşan, iç dünyasını yansıttığını ileri sürmüştür. Kafa bu ifadenin paralelinde, fiziksel görünümü ile, kare biçimindeki gövdenin üstündeki bir kubbeye benzetiliyor; iki kol ve iki bacak ise onu havada tutan pilyeler oluyor...

Mitolojide bazı tanrılar, insan, hayvan ve cin adı verilen yaratıkların çok başlı (polisefal) olarak gösterilmelerinin amacında, onların sahip oldukları kafa adedi kadar güçlerini çoğaltmak, veya değişik güçlere sahip olduklarını göstermek, düşüncesi yatmaktaydı. Bu konuda Efesli Artemisin bazı özelliklerini yansıtan tanrıça Hekate' nin üç yüzlü, üç başlı, veya üç gövdeli, Amon- Râ' nın dört koç başlı, Kamboçya piton yılanı Najave' nin yedi başlı, tanrı Indra' nın üç başlı, cehennem gardiyanı Kerberos köpeğinin ise üç başlı betimlendiklerini hatırlatmak istiyoruz. Kibele' nin bile geniş kalçalı olan yontularının 2 başlı olanına da raslanmıştır.(Kayseri Ark. Müzesi)

Aynı konuda Hititlerin ÇİFT BAŞLI KARTAL' ı ise en belirgin örnektir. (Kafa' nın balıktaki rolüne, kitabın " Balık " metninde değinilmiştir.)

Baş Türkçede, günlük konuşmalar sırasında, sıfat veya isim olarak en çok kullanılan bir sözcüktür. SER ve KELLE sözcükleri de yerine göre eşdeğer anlam verir. Genelde, bütünlük, irade, otorite, itaat gibi...baş' ın içerdiği değişik anlamlara değgin özdeyişlerden bir kısmı aşağıdakiler olabilir:

Baştanbaşa (burda bir şeyin iki ucundaki noktalar da baş olarak kabul edilmiş ve baş' la nokta arasında soyut bir benzerlik kurulmuştur). Başını alıp gitmek, baş vurmak, başetmek, başına vurmak, başına kakmak (yapılan bir iyiliği yüzüne söylemek), baş bağlamak, baş belası, başıbozuk (eskiden asker olmayan kişiler, siviller için de söylenirdi), başıboş, başına buyruk, başa çıkmak (başarmak), baştan çıkmak, çıkarmak, başı hoş olmak (sarhoşluk hali), baştan savmak, baş kaldırmak, baş göstermek, başını gözünü yarmak (becerememek), başının etini yemek (aslında başta et yoktur! Buna rağmen onu bile didikleyecek kadar bir kimseyi taciz etmek ısrar ve inat göstermektir), ağır başlı olmak, iş başı yapmak, yanı başında olmak, akli başında olmak, işin başında olmak, başucu, başlıca, bir baştan diğer başa, dik başlı, demirbaş, başabaş gelmek, kafalı, kafasız olmak, boş kafa, kafa tutmak, kafadar olmak, ser verip sır vermemek, kelleyi koltuğu almak (cesaret göstermek), kelle kulak yerinde (kulak, kıyafet,...), kelle götürür gibi (büyük telaşla)...

YÜZ (SURAT)

İnsanın tam açılmamış örtüsüdür. Bu bakımdan hiç kimse doğrudan doğruya, gerçek anlamdaki yüzünü göremez. Bunu yapabilmek için mutlaka bir aynaya bakması gerekir. O halde yüz bize değil bir başkasına aittir; o başkası ise Tanrı'dır. Öte yandan Yüz'ün **SESSİZ BİR LİSAN**, Hristiyanlığın da, bu lisandan yararlanan, **YÜZLERİN DİNİ** olduğu ileri sürülür.

Yüz vücudun, diğerlerine oranla, canlılıkları ve yaptıkları işleri gözle görülebilen, beş duyu organının bulunduğu en duyarlı olan yeridir; Örneğin, kalbin atışını, midenin çalışmasını göremeyiz. Yüz, diğer bir deyimle, esrar'ın sembolü olarak, "görünmeyenin bulunduğu ve anahtarı kaybolmuş yerin kapısıdır..."

Yüz sözcüğünü, başın ön kısmı anlamında isim, bir şeyin düz tarafı anlamında ise sıfat olarak kullanılmaktadır. Bu bakımdan, Yüz'ün, karşıtı olan ters sözcüğü (sıfatı) nün içerdiği anlamlarla kıyaslandığında, daha çok, bir açıklık, gerçeklik, aşikarlık, ve sonuçta bir **OLUMLULUK** kavramını ifade ettiğini gözleriz. Bu yargımızı kanıtlayan deyimlerden bazıları şunlar: Yüz yüze, yüzüne karşı, yüz akı, yüz kızarması, yüz karası, yüz vermek veya vermemek, yüzünü ekşitmek, yüzüstü bırakmak, işin iç yüzü, yüzgöz olmak, yüz çevirmek, yüzü gülmek, yüzünü ağartmak, yüzüp yüzüp kurduğuna gelmek... Yüz bir insanın tanınması ve tanıtılmasına yardımcı olan özellikleri ve öğeleri üzerinde taşıdığından, gerektiğinde en önce başvurulacak güvenli bir vücut parçasıdır. Bunun için, aranan suçlular, onun en tipik ve karakteristik noktaları dikkate alarak, yüz (robot) resimleriyle, tanıtılırlar.

Yüz, yeni tanınan bir kimsenin kişiliği hakkında ilk izlenim ve yargıların edinildiği bir yerdir. Ayrıca yüz, kişinin olumlu veya olumsuz olaylar karşısındaki tepkilerini el, kol ve baş hareketleriyle güçlendirerek, yansıtır; söylemek istediği şeyleri şekillendirir. Bazen de kalbin aynası olur. Söz yerine göz, kaş ve dudaklarla yapılan (mimik) lerin gösterge tablosu veya ekranıdır. Bu tepkilerin yüzdeki görünümüleri ve belirtileri için kullandığımız deyimlerden bazıları şunlar: Gülmek, ağlamak, yüzü kızarmak, kaş çatmak, gözlerini yummak, göz kırpmak, göz dikmek, ters ters bakmak...

Son olarak yüz, sahip olduğu öğelerin (yanak, ten, ağız, burun, göz, kaş, kirpik, kulak...) renk, simetri, orantı ve sözle ifade edilemeyen diğer görünümüleriyle değerlendirerek, ona sahip olanı GÜZEL veya ÇİRKİN olarak vasıflandırmada başlıca etken olmaktadır.

Normal olarak insan suratında bir simetrinin bulunmadığı saptanmıştır; her iki tarafı çok küçük ayrıntılarla da olsa, birbirinin hiç bir zaman eşiti olmazlar. Ama Yunan heykeltıraşları yaptıkları yüz heykellerinde onu daima birbirine benzer olarak yansıtmışlardır. Bu olgunun Roma ve daha sonra Bizans dönemlerinde, gitgide daha realist biçimde gerçekleştirildiğini görüyoruz. Yunanlı yontu sanatında, Romaya kıyasla daha idealist davranmıştır. Nitekim Büyük İskender'in başı, sanatçı tarafından aşırı derecede makyaja tabi tutulmuştur. Aslında İskender'in o denli güzel bir yüze sahip olmadığı söylenir...

KAŞ VE KİRPİKLER

İran ve Arap edebiyatında "aşkın silahları" gibi sembolleştirilerek ifade edilirler. Kirpikler için ise, "kaşların oluşturduğu yaylardan atılan oklardır" denilir. Bir insanın başında kul-lardan oluşan yedi çizgi bulunmaktadır; bunlar, "yazı" metninde de tekrarlanacağı gibi 2 kirpik ve 1 saç'tan oluşmaktadır.

Bu sayının 4'le çarpımında çıkan 28'in Arap alfabesindeki harf sayısının oluşmasını etkilediği de söyleniyor...

Tanrı'nın bakire annesi olarak benimsenen Meryem'in yüzü, göğe bakan ve bakire olan dünya toprağı olarak düşünülmüştür. Bu nedenle olmalıdır ki, özellikle ortaçağın sonunda Meryem'in yüzünün ikonlarda siyah gösterilmesi adet haline gelmişti. Siyah yüzlü Meryem'in en belirgin örneği Trabzon SUMELA MANASTIRI'nda görülüyor...

MELEKLER

Tanrı gözle görülmez, O fiziki temas ve ulaşımın ötesinde olduğundan Tanrı ile insan arasında ilişkiyi kuracak bazı araçların bulunması gerekli olmuştur. Aksi halde ilâhi yasaya uyma olanağı bulunamayacaktır. Çünkü insan maddidir; Tanrı ise ruhun da ötesindedir. Tanrı ile insan (peygamber) arasında ilişkiyi kuran en güvenilir vasıta vahiy dir. Vahiy, ilâhi tebliğ (bildiri) demektir. Bu ilâhi bildiriye Tanrının insan olan memuruna, yani peygamberine getiren haberciye, bu mesajın taşıyıcılarına MELEK adı verilmiştir. Melekler Tanrının bütün emirlerine boyun eğen bakanlar, yasa uygulayıcıları ve nihayet, O' nun ordusu gibidirler. Bu sonuncusu Hristiyanlarca, Kariye müzesi mezar şapeli kubbesinin içinde, meleklerin, iyiliğin koruyuculuğu ile görevlendirilmiş anlamında, mızrak ve kalkanla donatılarak, silahlandırılmış bir şekilde betimlenerek yansıtılıyor. Aslında eter gövdeli, uçucu, tam anlamıyla manevi yaratıklar olmalarına karşın, ikonografik temalar üzerinde resimlendirildikleri zaman, ya kuğu kanatlı bebekler şeklinde veya gene kanatlı olmak kaydıyla, yetişkin bir insan görünümünde olmaktadırlar. Meryem'e hamilelik müjdesini veren melekler her iki şekilde de betimlenebiliyorlar.

Genellikle Cebrail (Gabriel)' i elinde bir sopa veya bir küre tutarken görürüz. Sihirbazlarınkini andıran bu sopaya kırketal deniliyor ve Tanrıya yakaranların bir atribüsü olarak tanıtılıyor. Elindeki objenin ise, sağlıklı olacağından emin olmamakla beraber, küre' nin sembolizminde değindiğimiz özelliklerle bağlantılı veya, falcıların gelecekte haber vermek için kullandıkları ve GÖRÜNENLE GÖRÜNMEYEN ARASINDA ARACILIK YAPAN, bilicilik sembolü kristal bir küre olabileceği görüşündeyiz.

Aristo felsefesine göre, melekler gökteki yıldızların hareketlerini düzenlemekte ve herbiri bir yıldızdan sorumlu bulunmaktadır. Eğer durum böyle ise, gökteki yıldız sayısı kadar melek olması gerekmektedir..

Melekler arasında hiyerarşik bir bağlantı olduğuna inanılmaktadır; bu düzen ise onların Tanrının tahtına yakınlıklarıyla ilgili bulunmaktadır.

Kutsal kitapların ifadelerine göre, başlıca meleklerin sayısı dördür; bunların ilki Cebrail (Gabriel) olup, baş melek ünvanını taşır. Cebrail bir vahiy meleğidir. Diğerleri Mikael (Michel), cennetin kapısında durur, doğa olaylarını yönetmekle görevlidir. Azrail (Azrael), Tanrının emriyle ruhu bedenden ayırmakla görevlendirilmiştir. İsrail (Rafael) ise kıyamet gününü bildirecek olan melektir.

Bilindiği üzere, melekler iman, İslâm'daki iman esaslarının ikinci sırasında yer almıştır.

İkonografik tablolarda melekler, altı kanatlı olarak, resimlendirilirler. Bunlardan ikisiyle, Tanrıyı görmekten korktukları için, yüzlerini kapatırlar, diğer ikisini bacaklarının üzerine çaprazlama biçimde koyarak uçmalarını sağlamaktadırlar. (Bkz. Kanat)

Bazı Ortodoks kiliselerinde (İstanbul ve Trabzon Ayasofya), kubbe ile kare mekân arasında bir birleştirme -geçiş- ögesi işlevini yapan üçgen pantantifler üzerine bu dört meleğin freski yapılır. Meleklerin özellikle bu kısma yerleştirilmelerinde güdülen amaçlardan birinin, mimari açıdan pantantiflerin işlevine paralel olarak, sanki gök kubbeyi ve orada bulunan İsa'yı kanatları üstünde taşıdıklarını, diğeri ise onların aynı zamanda gökle yer arasında mesaj iletilme işlevini üstlendiklerini betimlemek olduğunu sanıyoruz. (Bkz. Konya Karatay Medresesi)

Melekler cennetin müzisyenleri ve önemli olayları haber vermek (anons etmekte) görevlidirler. Bu bakımdan onları çoğu kez ellerinde bir müzik aracı, bir harp tutarken, veya, vattiz sahnelerinde olduğu gibi, trompet çalarken görmekteyiz.

Mitolojide sözü edilen PSYKE' de kelebek kanatlı bir melek gibi gösteriliyor. Aslında (ruh) anlamına gelen Psyke, Millet kratinın üç kızından en gözde olanıdır. Bu nedenle Afrodit'in hisşına uğrar; fakat sonunda onun oğlu olan EROS'a aşık olur. Bu olayda ruh ve sevginin bir arada, ayrılmaz bir bütün olarak kabul edildiğini ve meleklerin SEVGİ MESAJI taşıyan varlıklar olduğuna da tanık oluyoruz...

Melek figürünün, Akdamar Adasındaki kilise kabartmaları arasındaki av sahneleri ve Beyşehir Gölü Kubadabad sarayı çinilerinde gözleendiği gibi, Bereketli arttırıcı bir rolü bulunuyordu. (Bkz. Akdamar Adası)

Alın: Kafatasının saçla kaplı olmayan kısmıdır. Gerçek işlevi bugün hâlâ gizemini koruyor. İçindeki, pek işe yaramaz gibi duran lob'ların belki bir gün bir bilgisayarın en önemli ve hassas merkez olduğunu EKRANIN' da göstererek kanıtlayacaktır.

Bugün en azından konuşma ve öğrenme merkezinin alın lobunda bulunduğu biliniyor.

KAFATASI

Anatomik olarak, insanda ve omurgalı hayvanlarda beyni muhafaza eden kemikten bir kutu...Bunun için kafatası konusunda yapılan tüm yorum ve benzetmeler daha çok akıl ve beyinle ilgili olmuştur. Örneğin, " kafalı adam, kafası almamak, boş kafalı..." vb. deyimlerde, zeka, anlayış, bilgi...gibi yetenek ve özellikler bulunmasına karşın, aptal, ahmak, cahil, beyinsiz... türünden sıfatlar da dile getirilmek istenir.

İlkel kabilelerin değerlendirmeleriyle başlayan " düşünceyi yöneten yüksek komutanlık karahgahının(1) kafatası içine yerleştiği" varsayımı, bugün de geçerliliğini koruyor... Ancak onlar, örneğin Senegal Bambarları, bu merkezin insanın makrokozmik yapısı üzerinde, ondan direktif alan, üç tali merkezin şefliğini yaptığı kabul etmişlerdi. Bu merkezlerin yerleştiği noktalar ise, göğüs kemiğinin altı, göbük ve seks organıydı... Bu konuda bilimsel bir açıklama yapmak niyetinde olmamakla beraber, gerçek algunun, kafatası içinde iradi (bilinçli) hareketleri düzenleyen büyük beyin, diğer iradi olmayan, refleks ve otomasyon faaliyetlerini yönetenlerin ise küçük beyin ve omurluk olduğuna değlnerek, ufak bir hatırlatma yapmayı gerekli buluyoruz....

İskeletin tam tepesini oluşturan kafatasının, onun bu önemli ve hayati görevi dikkate alınarak, gayet özenle yapılaştırılmış ve biçimlendirilmiş olması dikkat çekicidir.

Kafanın içinde, beyinle kafatası arasında bir sıvı bulunur. (hidrosefal). Bu su, fiziki bir kural olarak, normal bir su kitlesinin üzerine yapılan basıncı her tarafa dağıtması gibi, o da çarpma halinde kafatasının içinde aynı işlevi yapmaktadır. Kafatasını oluşturan kemikler birbirlerine kenetlenmişlerdir. Kafatası diğer kemik oluşumlarına oranla daha sağlam bir yapıya sahiptir. Nitekim eski mezarlardan, yüzyıllar boyu özelliklerini pek fazla kaybetmemiş durumda kafatasları çıkarılıyor; ağızındaki dişlerin bile çoğu yerlerinde durmaktalar.

Ayrıca kafa şekil olarak küreye benzer, dolayısıyla direkt çarpmaların aynı basınçla kafanın diğer taraflarını etkilemesine engel olur. Kafatası kemiğinin en sağlam olan bölümleri çarpmanın gelmesi olası yönlerden, yani alın ve arka kısımda daha kalın ve sağlamdır. Kafatasının en zayıf olduğu bölüm ise (bingıldak) tabir edilen tepesidir.

Birçok Asya ve Avrupa efsanelerinde (insanın göğü ve semavi kubbesi) şeklinde yorumlanan kafatası, insan ve hayvan vücudunun

kutsallığı olan bir organı şeklinde benimsenmiş ve sonuçta, KAFATASI KÜLTÜ'nün doğmasına neden olmuştur.

Özellikle avcı toplumlarda yaygın bir tapınma objesi olan kafatası kestinin libasyon denilen, tanrılara içki sunma törenlerinde kullanılan kapların (kupaların) biçimlenmesini de etkilemiş bulunuyor. M.Ö III. Yüzyıl'da Gaulois'larda tapınak rahipleri bu töreni kafatasına benzeyen kupalarla yapmaktaydılar. Daha eskilerde ilkel kabileler ecdat kafalarını, hem onun anısını yaşatmak, hem de ondaki bu kutsal cevherden hayatta kalanların sürekli yararlanıp nasiplerini almaları amacıyla, kesip saklamaktaydılar. Yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan kafatası yığınları bu geleneği kanıtlayan veriler arasındadır.

Öte yandan kesilmiş bir kafayı (FİZİKİ ÖLÜM) ün bir sembolü yapan olgu ve uygulamalar da var: Örneğin bu kabile insanları, savaşta öldürdükleri önemli kişilerin cesetlerinden kestikleri kafaları, bir süre bir mızrak ucuna takıp dolaştırdıktan sonra, onu bir zafer ganimeti olarak saklamaktaydılar. Neolitik çağ insanı, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan bir duvar freski üzerinde farkedildiği gibi, ölü insanları başsız olarak resimlendirmişlerdir.

Av hayvanlarının kesilip kurutulduktan sonra içlerinin doldurulmasıyla evlerde saklanması, avcılıkla uğraşanların evlerinde görüldüğü gibi, insanın hayvan üzerindeki zaferi ve üstünlüğünü ifade eder bir amaca yöneliktir.

Batılı bir düşünür, "Yazar, insanları bilmeden bildikleri şeyin bilincine vardırıran kimsedir..." türünden bir deyimde bulunuyor. Biz de bu kitapta ön konuşmamızda da vurguladığımız gibi, okuyucuların bilmedikleri değil, aslında bilinen ve fakat şu veya bu nedenle yüzeysel bir boyutta kalmış olacağını sandığımız bazı konulara açıklık getirme amacını güdüyoruz...aslında bazı şeyleri biliriz. Ancak bunların bildiğimiz gibi olduklarını çoğu kez o şeyi okuduğumuz zaman anımsarız. Bu bakımdan kafatası olgusu üzerindeki bu yorumsal açıklamayı, aşağıdaki görüşün parantezine dahil ederek, noktalayacağız:

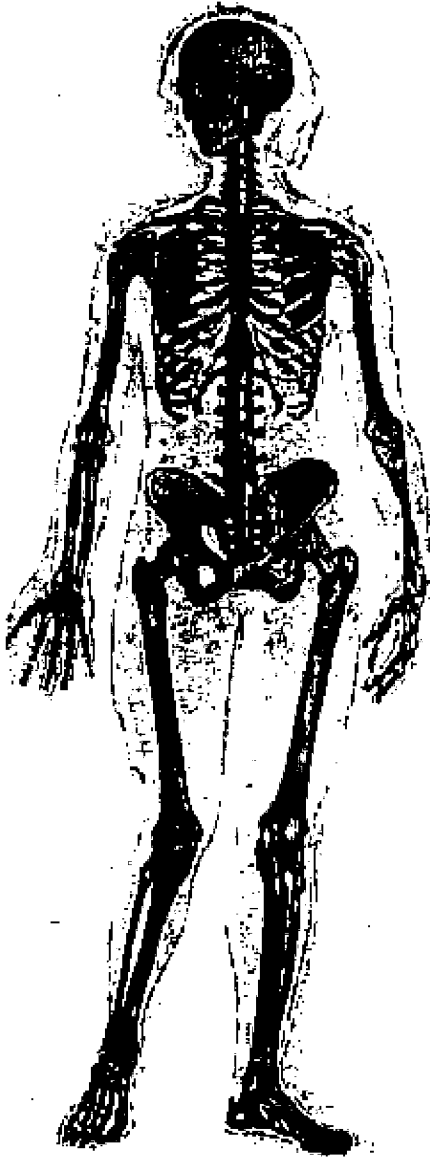
Bilindiği üzere ölüm ve ölüm tehlikesinin varlığı, hemen her ülkede, bir kuru kafanın üzerine çaprazlamasına konulmuş iki kemik parçasıyla sembolleştiriliyor. Aslında kafatası burada, biraz önce değindiğimiz gibi, fiziki, yani maddesel olan

ölümü, üzerindeki iki incik kemiği ise Saint André haçı' nı göstermektedir ve ruh' u simgelemektedir. Bu görünüm maddesel yaşamın ruh' un üstünlüğünün etkisi altında kalarak parçalanması ve dörtbir tarafa dağılmasını yansıtır. Buna bağlı olarak kurukafa, doğrudan doğruya gerçek ölümün, haç ise manevi,(ruhani) gelişmişliğin bir sembolü oluyor...

Özellikle dinsel içerikli faaliyetlerde başın üstü örtü, türban, bere, bone, takke...benzeri nesneler konularak örtülmekte veya sarılmaktadır. Bu gelenek Hittitlerde bile vardı. Kral IV. Tutthatta rahip giysili iken başında bir bone bulunuyor. Yahudi sinagoglarına bone ile giriliyor. Meryem Ana daima başörtülüdür.

İnsanın başını mikrozmos olarak niteleyen çevreler bu hareketi gök kubbeğe yani evrene karşı beslenen saygı eğiliminin bir işareti olduğunu ileri sürüyorlar. Nasıl ki ayakkabı ayakla yer yüzü arasında aracı bir rol oynuyorsa, başın üzerine konulanlar veya örtülenlerde onun gökle doğrudan temasını kesmiş oluyorlar.

İSKELET

Ölümün ve kimi zaman şeytanın da kişileştirilmiş görünümüdür. Eskiden simyacılar kurşun, demir, kalay..gibi sıradan metalleri altın ve gümüş gibi değerli olanlara dönüştürme umuduyla bu metalleri Hermes vazosu adı verilen armut biçiminde cam bir eritme kabında ısıtırlar, oluşan renk değişikliklerini dikkatle izlerlerdi. Siyah, eski metalin başka bir maddeye dönüşeceğini gösterirdi. Bunun için iskelet siyah rengin sembolü olmuştu. Aynı ope-rasyonlarda gümüş elde etmek için maddelerin beyaza, altın elde etmek için ise kırmızıya dönüşmesi gerekiyordu.

İskelet statik bir ölümü, kesintişmiş bir hali değil, bilakis dinamik bir ölümü temsil eder.(Eline bir arak veya tırpan verilmesi bu dinamizmin göstergesidir) Eğer dene-bilirse o, yaşamın yeni bir biçiminin haber vericisi ve aracıdır.

Alaycı tebessümü ve düşünceli tavrı ile bilinmeyenin eşliğini aşan' ın bilgeliğini, yani ölüm sayesinde ahiretin gizlerine vakıf olduğunu söyler gibidir..

Antik çağda sihirli işlerle uğraşan kimseler üstüne iskelet kazılmış bir mühür kullanıyorlardı. Buradaki iskeletler, Hermes örneği olarak kabul edilmişlerdir. Çünkü bu tanrı öbür dünyaya inip tekrar geri gelme ve ölü ruhları beraberinde götürme kabiliyetine sahipti. Bu nedenle Hermes' le iskelet arasında, öbür dünya yolculuğu yönünden bir özdeşleme yapılmıştır.

KIL, SAÇ - SAKAL, BIYIK , DİŞ ve TIRNAKLAR

Kılık kıyafetin dışında, bunların tümü, sanki insanın doğal yapısını bezeyen aksesuarlardır. Manevi yönden incelersek, alt olduğu kişinin özgün bazı yönlerini ve erdemlerini yansıtır; içimizden ayrıldıklarında onlara karşı beslediğimiz sevgi, inanç ve bağlılık nedeniyle ebedileşen anılarını tekrar yaşatırlar.

Kutsal emanetler olarak nitelenen ve azizlik katına yücelmiş kişilerin sağlıklarında kullandıkları eşyalar ve bazı organ parçalarının büyük bir özen gösterilerek saklanması ve onların manevi değerlerine ibadet edercesine duyulan saygılığın tazeliğini koruması, işte bu duygu ve düşünceden kaynaklanmaktadır. Eski çağlardan bu yana, hemen he toplumda, aynı değer yargılarının varlığına ve bu tür kutsal objelere duyulan saygının kendi inançları, örf ve adetlerinin gerektirdiği biçimlerde, yansıttığına tanık oluyoruz.

Hız. Muhammed' in sağlığında giyindiği manto, onun mübarek vücudundan bir parçayı sergileyen ayak izi, traştan sonra toplanan sakal kılını, (sakalı şerif) Uhut savaşında bir taş isabetiyle kırılan dişi, mühürü, kılıcı, sancağı... yüzyıllar boyu milyonlarca Müslümanın indinde en değerli manevi bir hazine olma niteliğini korumakta ve O' na olan sarsılmaz bağlılığın göstergelerinden birini oluşturmaktadırlar... Aynı müzede, İmparator Konstan-tin' in annesi Hellen tarafından getirildiği ve Yahya peygamber (vaftizci Yahya) e ait olduğu sanılan, bir kafatası ve el de bulunuyor.(?)

Saç meci ve süt dişine, ilkel kavimlerden bu yana, bazen bir kült objesi olarak saygı duyulmuştur. Bunlar rasgele sağa sola atılmaz, o toplumun törelerine göre özel bir işlem görürdü. Günümüzde bile bazı

çevrelerde, çocuğun bir saç demeti (zulûf) nin veya ilk çıkan süt dişinin bir anı olarak saklanması, dama atılması veya bir cami kovuğuna bırakılması geleneği sürdürülmektedir.

Tırmak konusunda da bazı alışkanlıklarımız bulunuyor. Eski büyüklerimiz tırnağın haftanın belirli günlerinde kesilmesini ve kesilen tırnağın sağa sola atılmasının günah olduğunu söylertlerdi. Bu konunun temelinde, perodlk bir düzen ve sağlık koşullarına özen gösterme amacı yatmaktadır, şüphesiz...

Şaclar genel bir kanı olarak, kadının ziyneti olduğu gibi, bazı erdemleri yetenekleri, erkeklđđ ve kuvveti simgelerler. Kutsal kitapta söz edilen ve M.Ö XII. yüzyıllara tarihtenen bir efsane var; Samson ve Dalila olayı... Samson bir İbranlı kralı; çok uzun saçları var ve insanüstü gücünü saçlarından olarak, Filistinlilere karşı savaşıyor. Ama bir gün Dalila adlı bir kadın, bir fahişe, onun saçlarını kesmeyi ve Samson'u Filistinlilere teslim etmeyi başanyor. Bu olay Akdamar adasındaki kilisenin kuzey duvarında diğer alçak kabartma kompozisyonlar arasında da işlenmiştir. Mitolojide kuvvet tanrısı olan Herkül ve baş tanrı Zeus, güç ve olgunluk simgesi olarak hep uzun saçlı ve sakallı olarak canlandırılmışlardır. Saçını başını yolmak, saç saça baş başa döğüşmek deyimlerinin buradan kaynaklandđđını sanıyoruz.

Çin ve Vietnam gibi Uzakdoğu ülkelerinde, bazı imparator ve imparatoriçelerin, uyruklarına olan bağılılıklarını ve onların mutlulukları için çalıştıklarını kanıtlamak amacıyla, saç veya tırmaklarını kestikleri dönemler olmuştur. Bu tür geleneklerden esinlenerek, saçın bir kısmının kesilmesinin bir adak ve kurban materyali olarak kullanıldđđı yargısına varıyoruz.

Saç ve sakalı hiç kesmeden olabildiğince bırakmak veya bunun tam tersine, saçları kökünden kesmek veya başı, sıfır numara denilen ustura ile kazıtmak ise, acı ve üzücü bir olay karşısındaki duygusal tepkinin pişmanlık ve üzüntünün göstergesi olmakla beraber, kederinden saçını başını yolmak şeklinde ifade edildiđđ gibi, bazen de herhangi bir rejim veya yönetimin tutum ve davranışlarına baş kaldırma, toplumun uyması gereken bazı yasaları, örf ve adetleri hiçe saymanın, onları telin etmenin anlamlarını da taşıyor.

Eski Türk geleneklerinde birinin sakalını tutmak, ona karşı büyük bir hakaret sayılmaktaydı.

Günümüzde sözü edilen ve (dazlaklar) adı verilen serseriler grubunun giriştikleri eylemler bu tepkiyle ilgilidir. Barbudalı Fidel CASTRO, Küba zulümünden kurtulana kadar, saç ve sakalını kesmemeye yemin ettiğini söylemiştiler...

Vaktiyle bazı ülkelerde uzun saçlılık modası uzun süre geçerliliğini korumuştur. Ancak bu ülkelerde saç kesme adeti başlayınca, uzun saçlılık bir ayrıcalık belirtisi ve amblemi haline dönüştü. Nitekim bu ülkelerde sadece krallar, prensler, aristokratlar ve diğer kraliyet mensupları uzun saçlı olabiliyor, hatta onlar kadın saçını andıran peruk takıyorlar. Bunların dışında kalanlar, örneğin, hizmetçiler, uşaklar...saçlarını kesmek zorunda bırakılmışlardı. Bunun yanı sıra, dağınık saçlı olmak, herhangi bir meslek, mezhep dalı üyeliğinin göstergesi olmakla beraber, (bugün İngiliz hakimleri hala peruk takma geleneğini sürdürüyorlar) matem tutma anlamını da içermektedir. Bu bakımdan ölüm törenlerine, bazen de tapınaklara, dağınık, taranmamış saçla gidilmesi ve girilmesi adet haline gelmişti. Öykülerde, efsanelerde söz edilen folcılar, büyücüler...hep uzun ve karmakarışık saçlı olarak görürüz...Hint ve Yunan mito-fojilerinde korku veren yaratıklar da hep uzun saçlı olarak canlandırılmışlardır; Gorgonların Me-dusa' sı ve Typhon' lar gibi... Ancak aynı mitolojide saç ve sakal güç, kuvvet, cesaret, cen-gaverlik gibi bazı erkeksi hasletlerin ve ilim adamlarının da simgesiydi. Bizdeki " sakalım yok ki sözüm geçsin! " tabiri bu açıdan aynı anlamı taşıyor.

Yırtıcı bir canavarınki gibi dişler vücudun ağız kapısının gardiyanlarıdır. Girip çıkanları gözler, dil de korurlar. (Tibet XIX.yy. The Newyork Meseum)

Sakal ve bıyığın kesilme ve biçimlendirilmesi her hangi bir, mezhep, tarikat veya sosyo-politik bir görüşe taraftar olanların bir kimlik belgesi gibiydi. Durum bugün de aşağı yukarı böyledir. Bu bakımdan, başta Zeus olmak üzere diğer tanrılardan Poseidon, Hepaitos, sağlık tanrısı Eskülap

hep sakallı ve saçlıdır. Bunun yanında özellikle doğulu rahipler (Ortodokslar) ve İslâm din adamları sakal koyverirler. Ortaçağ keşişleri traş makinesi veya makası yılda sadece bir-iki kez kullanırlardı. Onların görüşüne göre de, erkek veya kadın olsun, saç bir süs değil, bilakis bir pişmanlık ve af dileme işaretiydi. İsa' nın benzeri sakal, ona bağlılığın göstergesiydi, onun dinine olan inancını ifade etmekteydi. Ancak bu konuda, İsa' nın VI. Yüzyıla kadar yapılan İkonlarda, sakalsız olarak resimlendirilmiş olması dikkat çekicidir.

Şairleri, filozofları, ünlü ressam ve diğer sanatkarları çoğu kez sakallı olarak düşlediğimiz olur. Eski Mısırda ise kraliçeler sakallı olarak gösteriliyordu. Bunun amacı, kadın ve erkek arasındaki doğal eşitsizlikleri kınamak ve kadınların da erkeklerin sahip olduğu hak ve yetkilere kıyak olduğunu anlatmaktır. Kraliçe ise bu kampanyaya öncülük ediyordu..

Eski Çinde, başın iki yanından sarkan saçlar güneş ışınlarının bir imajı olup, yerle gök arasındaki atmosferik ilişkilerle eşdeğer tutuluyordu. Gene bu ülkede, " bir ağacın dallarını kesmek nasıl yağmuru etkiliyorsa, saçların kesilmesi de aynı şekilde, bereketin azalmasına yol açar", şeklindeki bir inancın varlığından da söz ediliyor.

Eski Mısırlılardan başlamak üzere, uzun süren seyahatlar, savaşlarda veya bir adağın gerçekleşmesini bekleme süreci içinde saç ve bıyıkların kesilmemesi, başka toplumlarda da uygulanmıştır.

Sembolizm, saçları yeryüzünün otları, bitkileri olarak değerlendiriyor ve özellikle ormanları DAĞLARIN, bulutları ise GÖĞÜN SAÇLARI, olarak tanımlıyor.

Tarımsal toplumlar, genellikle, saç kesilmesine karşı bir tutum içindeydiler. Bu insanlar, bitkilerin gökten dökülen yağmurla boy atmasını, onlara bu yeteneği veren güce (Tannya) doğru yönelmesi şeklinde yorumlayarak, saçların hatta vücuttaki diğer kılların da uçucu yaratıkların tüylerine benzediğini ve bir gün onu da yaratıcısına doğru yükseltip uçurmaya yarayacağına, kesilmediği takdirde, aynı zamanda bitkilerin gelişmesine de yardım edeceklerine inanıyorlardı.

Kadının silahlarından(1) biri de saçlarıdır denilir. Ancak gerçek olan olay, saçın cinsel dürtünün faktörlerinden biri ve cinsel çekicilikle yakın ilişkisinin olduğudur. Hristiyanlıkta da kadınlar normal olarak kiliselerine başları açık olarak girmemekte idirler. Bunun dışında, Rusyada, vaktiyle evli kadınlar başlarını örtmek zorundaydılar. Saçları açık olarak dolaşmak

sadece bakirelere veya evlenmemiş kuzlara tanınan bir ayrıcalıktı. Eskiden İslâm toplumunda kadınların saçlarını mümkün olduğu kadar kesmeyip, alabildiğince uzatmaları adet haline gelmişti. Nitekim onların güzelliğinden söz eden şarkı ve şiirlerde saçların uzunluğu, çokça yer alan sözcükler arasındadır.

Saç ve sakal ölüme karşı en fazla direnen ve durmaksızın kendini yenileme azmini gösteren vücut parçalarıdır. Bu olaya cesedin mezara konmasından bir süre daha, saç ve sakalların uzamalarına devam etmelerinde, tanık oluyoruz. Konu altında, biyolojik etkenler açısından, ölümden sonra derinin büzülmesi ve içindeki sert kılın derinin üstüne çıkmasını kolaylaştırdığı şeklinde açıklanıyor. Öte yandan bu olay dünyadaki tüm varlıkların canlı olanlarında RUH, cansızlarında ise ENERJİ olduğu gerçeğine dayanarak, ölen kişi ruhundan ayrılsa bile cesedindeki enerjinin bir süre daha varlığını koruduğu, şeklinde de ifade edebiliyoruz.

(İslâm'da sakal koy vermek ve bıyığın biraz kesilerek düzeltilmesi dindendir. İnançlara göre, sakal, görme zafiyetinden korur, boğaz ve göğsü kapatır, deriyi yumuşak tutar, dış dibi ellerini tabii arzualardan korur. Allah kadınları saçları, erkekleri ise sakalla süslemiştir. Kadınlara benzemeye yeltenen erkeklere ve erkeğe benzemek isteyen kadınlar hoş karşılanmaz; çeneye ve yanaklar traş makinesinin sürülmesi görme gücünü azaltır. Bıyıkların biraz kesilmesi ise koku almayı önlememesi içindir.)(Not. Metnin işaretli olan bu son bölümü, Selamet Yayıneviden Halil Tatlıgöl'ün çevirisini yaptığı, Muhaddis Prof. M. Zekeriya El-Kandehlevî'nin bir kitabından aynen alınmıştır.)

KIL

Mitolojide bir erkeklik simgesi olmuştur. Şayet vücudun belirli yerlerinde, örneğin, erkeğin göğsü, çenesi, kolları ve bacaklarında bulunursa yararlı ve olumlu, ama tüm vücudu örtmüştse, şeytani bir niyet ve arzunun varlığı anlamını taşır. Keçi ayaklı tanrı PAN'ın her yanı kıllıdır. O Hermes'in oğlu ve çobanların tanrısıydı. Tanrıların çoğunlukla insan kılığında değil de hayvan kılığında düşünüldüğü ilk zamanlarda keçi kafalı iken, sonradan bu keçi kafasından sadece boynuzlar ve sakal alıkonularak, yüzü insan yüzü olmuştur. Pan ormanda azgın tekeler gibi güzel nimfe'lerin peşine düşer, insanların hayvanların uyuduğu kızgın, ıssız yaz öğlelerinde birdenbire, beklenmedik gürültüler koparır, dört bir yana

panik, korkular saçardı...İşte bu yüzden Pan olumsuz nitelikleri olan bir tanrıydı.

Kılların kesilmeden çoğalmaya terk edilmesi, içgüdü ile oluşan şehvet düşkünlüğünü de yansıtmaktadır.

Omer' in İLİYADA' sında, kurban edilecek bir hayvanın kıllarının, tüylerinin kırılıp kesilmesi yani bir temizliğin yapılmasında, o hayvanın ölüme adandığı anlamında bir ifade bulunmaktadır. Zaman içinde, bir dini ayin veya ibadetten önce şu veya bu şekilde bir vücut temizliği zorunluluğunun ilk olarak bu ifadeden kaynaklanarak töreleştiğini İleri süren çevreler bulunmaktadır...

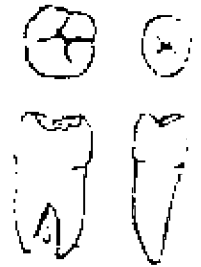
DİŞLER

İnsanın ağızında bulunan dişler başlıca üç gruba ayrılırlar:

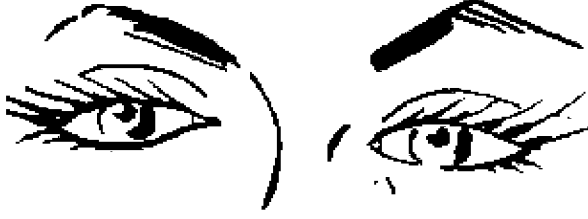
1. Kesici dişler. Bunlar ön dişler olup 8 tanedir.
2. Parçalayıcı dişlerdir; bunlara (kanin) veya (köpek dişleri) denilir ve ağız içinde ikişerden 4 tane olarak bulunurlar.
3. Öğütücü dişler olup,(azı dişleri) olarak isimlenir, 20 tanedirler. Parçalayıcı (kanin) dişler fillerde çok gelişmişlerdir. Köpek dişleri et yiyenlerde çok, otoburlarda ise az gelişmiş veya hiç bulunmamaktadır. Paleolitik çağda, mağara adamının ilk yaptığı araç ve silahlar bu etoburların kesici dişlerine benzetilmiştir.

Kesici dişler, gülerken dudakların yan açık halinde görülebilenler olup neş'e ve sevincin işaretleridir. Köpek dişleri kin ve nefreti gösterirler. Öğütücü dişler ağza alınan yiyeceği, maddi arzuların iştah oranında, çiğnenmesini sağlarlar. Öğütücü dişleri kuvvetli olan insanlar azimli, sabırlı ve biraz da inatçı tipler olarak nitelenirler.

Dişlerin yıtrılması, gençliğin olduğu gibi, savunma ve saldırganlık gücünün de tükenişi olarak değerlendirilir. Diş bilemek, diş göstermek, kin, nefret ve saldırganlıkla, dişini sıkmak ve diş geçirmek ise, dayanma ve direnme gücüyle ilgili deyimlerdendir...

GÖZ

Görerek algılanma organı olan gözler, Taoizm felsefesinde güneş ve ay' la özdeşleştiriliyor ve sağ gözün güneş, hareket ve gelecekle, sol gözün ise ay, pasiflik ve geçmişle ilişkili olduğu, leri sürülüyor.

Sembolizm göz' le pencere arasında bir ilişki kuruyor: İki türlü pencere vardır. Biri yuvarlak, buna öküz gözü denilir ve Avrupadaki evlerin en üst katlarında açılmışlardır. Işık ve havayı en çok alanlardır ve daha çok göğe yöneliktirler. Bu bakımdan alıcı (reseptif) olurlar ve insan gözüne benzerler. Diğer pencereler kare şeklinde olup, alt kattadırlar ve daha çok yeryüzü, sokakla ilgili görüntüleri almaya yönelik işlevleri vardır...

İslâm'da, "Kalp gözü insanın Tanrıyı, Tanrının da insanı gördüğü göz' dür" denilir. Hindistanda tanrı heykellerinin gözleri, her şeyi görebilmesi için, açık olarak yapılmaktadır. Eski Mısırda ise göz en kutsal sembollerden biriydi. Bu ülkede, önden görüntülenene resim ve kabartmalarda göz gayet abartılmış olarak, profilden gösterilenlerin gözleri ise, önden görünür pozisyonda işlenmişlerdir. Bu üslup, daha sonra, Hitit yontu sanatını da etkilemiştir. Gözle ilgili olarak Mısırın, gerek edebiyatında gerekse plastik sanatında, şahin ve baykuş' a büyük yer verdiği gözleniyor. Çünkü bu iki kuşun en güçlü olan organları gözleri olup gece bile görme yeteneğine sahip bulunmaktadırlar. Mumyalarını koyduktan lahıtların üstüne ölünün dış dünyayı görebilmesi için iki göz resmi yapıyorlardı. (İstanbul Arkeoloji ve Eski Şark Eserleri Müzesi)

Başkaca inançlarından biri de, evrenin gözünün güneş, dünyanınkinin ise göller, olduğu doğrutusundaydı. Göller aynı zamanda, yeraltı sakinlerinin yeryüzü alemini görebilmelerini sağlamaktaydı. Bataklıklara gelince bunlar, "çok ağlamış gözlerdi", onların nazarında...

İslâm'da göz bir kaynak, bir pınardır. Urfadaki (Ayn Zallha) adı verilen, efsanevi BALIKLI GÖL bu betimlemelere uyan bir örnektir. Zallha, zalim Nemrut' un kızı ve İbrahim peygamberin sevgilisidir...

Mitolojiden kaynaklanan geleneklerde, çok gözlü olmak nekadar olumlu bir tipi canlandırıyor ve ona yakıştırılıyorsa, Poseidon' un oğlu Kyklops Polphemes' in olduğu gibi, bu, alnının üzerinde sadece bir gözü olan yaratıklar da (tepegözler) o derece insanlık dışı eylemlerin bir

sembolü olmuşlardır. Polyphemes- Odysseus efsanesi Selçuk Arkeoloji müzesinde sergileniyor.

Göz' ün organ olarak, bir canlı biçim ne denli bir önem ve değer taşıdığı tartışılmaz bir gerçek; ama biz hepsinin ötesinde, dünyaya geliş ve gidişte ışığa açılan ve kapanan pencerelerin gözler olduğunu vurgulamakla yetineceğiz. Bu bakımdan bir hasta için " gözlerini açtı " onun hayata dönüşü anlamında, " gözleri yumdu " deyimini de, çoğu kez, onun ölümü halinde, kullanılmaktadır.

Hemen her toplumda kem gözden korunmak için bazı objelerin, insan veya hayvan, hatta eşyalar üzerine takılması bugün bile etkisini sürdüren geleneklerden biridir. Örneğin, tuz, at nalı, bazı geometrik şekillerde muskalar...ancak bunların en yaygın olanı, göze benzetmek kaydıyla stilize edilmiş mavi, parlak camdan yapılmış NAZAR BONCUKLARI' dır. Temelde yatan amacı çeşitli şekillerde yorumlanan göz boncuklarını, ya kutsal sayılan balığın gözüyle, ya da Medusa' nın güçlü gözleriyle ilişki kurarak, göze karşı gözün koruyucu bir silah gibi kullanılma düşüncesinin egemen olduğunu ve kuvvete karşı kuvvet ilkesinden kaynaklandığını ileri süreceğiz ve " Göze göz, dişe diş " deyimini hatırlatan bu yargımızı doğrulamaya çalışacağız.

Bu tür nazarlıklar sadece Türkiyede değil, Mısırlılarda, Fenikelilerde, Kartacalılarda, Yunanlılarda, Etrüsklerde, Romalılarda ve Babilîlilerin etkisinde kalan ve nazardan çok korkan Yahudilerde de kullanılmıştır. Asurlular (kem göz) ü insanın sağlığını bozan nedenler arasında saymaktaydılar.

Gözle diş arasında bir bağlantı olduğunu ileri süren Bambar kabilesi yerlileri, gözün gereğinde diş gibi, bir nesneyi kemirme gücüne sahip olduğuna inanıyorlardı. (Antakya Arkeoloji müzesinde kemgöz' ü gayet açıkca belirten güzel bir mozaiik pano bulunmaktadır.)

Gözün fonksiyonel olarak insan yaşamındaki rolünden çok, onun sözcük ve kavram olarak yer aldığı deyimlerden söz etmek istiyoruz: Dikkat edilirse, bu deyimleri kullanmak daha çok, dikkat, cesaret, tedbirli olmak, aşk, özveri, özlem...gibi bazı duygularının ifade edilmesi istenir. Bunlardan bazıları şunlar: Gözünü açmak, gözünü ayırmamak, göz önünde bulundurmak, göz yummak, gözden kaçırmamak, göz açtırmamak, göz kulak olmak, gözünü dört açmak, gözü pek olmak, göze almak, gözden düşmek, göz boyamak, göz dikmek, göz gezdirmek, göz kararı, göz göre göre, gözden çıkarmak, göze çarpmak, göze girmek, gözüne kestirmek, gözünde tutmak, gözü açık gitmek, göz hapsi, göz nuru, göz süzme, gözü

dönmek, göz korkusu vermek, gözü tok olmak, aç gözlü, açığız, ilk göz ağısı olmak, gözü gibi sevmek, gözü ısırmak, gözü yememek, göze batmak, gözleri yolda kalmak, iki gözü iki çeşme ağlamak...

ÜÇÜNCÜ GÖZ: İki gözümüz kapalı iken, içimizi, kalbimizi gören gözdür. Hintli kadınların alınlarına ben koymaları, kurban kanının alına noktalanması, Osmanlı sultanlarının başlarındaki TUĞ' un...(Üçüncü gözle ilgili olup olmadığı yoruma açıktır.)

Gözlerin " daima gerçeği yansıttığı ve asla yalan söyleyemedikleri" ileri sürülür; bu fikre, geniş anlamda, katılmak mümkündür. Çünkü görmek istenilen bir şeye gözü ve gereğinde başı çevirmek, istiyerek, bilinçli olarak yapılır; oysa, kalbin dili olan bakışların ifadesini kontrol ve onun samimiliğini etkilemek çok daha zordur!..

Eski Roma geleneklerinde **TEK GÖZLÜ** olarak yaratılmış olmanın kişiye insan üstü bir güç ve yetenek verdiğine inanılıyordu. Nitekim

L'Asie
Il est ici « l'œil qui a la vision triple ». Gardien de la « Porte des dieux », l'Asie introduit l'homme dans sa dimension royale (bas-relief du tombeau de la reine Hatshepsout, nécropole de Thèbes, Égypte ; photo Roger Viotier).

Romalı bir kahraman olan Horatius Cocles' in bir gözü yoktu. Bir bakışı ile düşmanını paralze edebildiğinden, şehre giriş veren bir köprünün gözetimi ona verilmişti. İskandinavya mitolojisinde adı geçen tanrı Odin' de bir gözünü yitirmişti. Buna rağmen görünmeyi bile görme yeteneğine sahip olmuş, gizemli egemenliğin tanrısı sıfatını elde etmiştir.

Savaşta, o müthiş gücü sayesinde tek bir bakış darbesiyle (teza çağının ışın tabancaları gibil (yazarın yorumu) düşmanı, yıldırım çarpmışcasına hareketsiz kılabilirdi. Öte yandan tek gözlü olmanın basiret ve ferasetin (sağgörülü ve anlayışlılığın), gözün içinde saklı bulunan gizemli bir yeteneğin sembolü olduğu ileri sürülüyor.

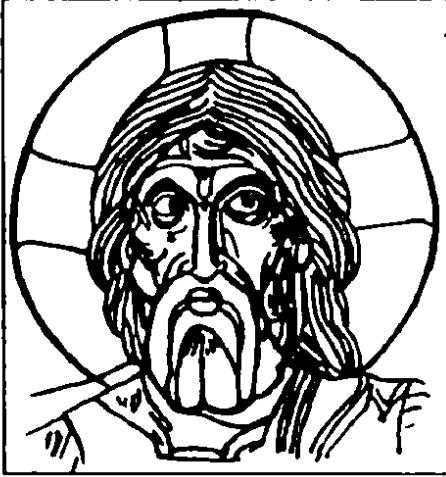
Bu konudaki genel kanı, herhangi bir nedenle, bazı organlardan yoksun olarak yaşamak zorunda kalan(topal, çolak, sağır...) kimselerde, bir başka organın, bir başka planda üstün bir düzeyde gelişerek, o organın işlevini yüklediğidir.

KİKLOPLAR' a gelince: Bu mitolojik devlerin alınlarının tam ortasında yuvarlak bir tek gözleri bulunuyordu;bunun için onlara **TEPEGÖZ** adı

verilmiştir. Tanrı Zeus' un emrinde katı, kaba gücün sembolü olan bu yaratıklar, gök gürültüsü, şimşek ve yıldırımlara egemen, onları harekete geçirme yeteneğine sahip fiziki bir güce sahip bulunuyorlardı.

BURUN

Tête du Christ Pantocrator avec nimbe en forme de croix (XIIe s., Église byzantine de Daphni).

ve sözlerin yön verip itmesini istediği bacaklara, çoğu kez gitmesi gereken yere kadar rehberlik yapmakta ve diğer üç işçi organla katıldığı bu işbirliğinin iyi veya kötü olabilecek sonucundaki sorumluluğu pay-laşmaktadır!

Diablo à grand nez crochu gravure du XVe s.

Yakutlar, Tunguzlar ve Sibirya ve Altay'ın avcı toplumlarının birçoğu tilki ve samur'un burunlarını, onların ruhunu muhafaza ettiği inancıyla, uzun süre saklıyorlar. Aynı geleneğin varlığı Finlandiyalar, Laponlar ve Japonlarda da gözlenmiştir. Bu insanlar ise, aynı amaç doğrultusunda, ayı ve tavşan burnunun saklanması özen göstermektedirler.

Burun fiziki görünümüyle canlının (insan ve hayvan) çıkıntı yapan bir parçası olup pusula ibresi veya bir kayığın dümeni gibi yön vericidir. Fizyonomi üzerinde ve kalıtım teorilerinde önemli rol oynar. Vücudun sansüelliği (şehvete düşkünlük) olan bir organı olarak tanımlanır. Simaların birbirine benzemesine olan katkısı daha belirgindir. Bunun için olmalıdır ki, "Kih (hık) demiş burnundan düşmüş" deyiimi kullanılır...Burun hemen tüm geleneklerde, bir kibir sembolü de olmuştur.

"Burnu büyük, burnunu sürtmek, burun kabartmak..." gibi deyimler bu anlamda yöneliktirler. " Çiçeği burnunda" özdeyişi, genç,yepyeni, taze anlamında, oluşma safhasına giren bir sebze veya meyvanın ilk açan çiçeği ile özdeşleştirilerek kullanılıyor. "Anasından emdiği burnundan geldi" deyiminin, burnun bir salgı deliği olmasıyla ilgili olmasıdır..

AĞIZ VE DUDAKLAR

Anatomik olarak, insanda varolduğu İleri sürülen (7) delikten biridir. Ağız başlıca üç önemli işlevi var: Sindirim, solunum ve konuşma. Ağız hayat soluğunun girip çıktığı ve hayat öpücüğü' nün konduulduğu yerdir, mağara gibi dişi cinsiyettir. Ağız dışarıya iki kanatlı bir kapıyla açılır; bunlar DUDAKLAR' dır. Bu ikisi de, yüz' ün diğer elemanlarının yaptığı ve MİMİK adı verilen hareketlerle, bir düşüncenin ifadesi veya fizyonomi oyununa katılarak, sessiz lisanın bir aracı olurlar. Dudak bükme, dudağını ısırma, ağız eğme, bıyık altından gülmek... gibi.

Ağız sözcüğü somut anlamda, bir başlangıç, giriş ve geçiş noktası veya bir cismin açık olan veya başlıca işe yarayan yerini...dillendiren deyimlerimizde yer almıştır. Bunlardan ilk akla geleni aşağıya çıkardık:

Dört yol ağız, yolağız, kapının ağzında durmak, humbaroğız, (bahriyede nizamiye demektir), mağara ağız, fırınağız, baca ağız, topun ağız, namlunun ağız, şişenin ağız, kesenin ağız, cepağız, bıçak, testere ağız, İki ağızlı anahtar, ağıza kadar doldurmak, ilk ağızda (ilk etapta), ağız dolusu...

Être monstrueux, zoomorphe, à grand nez en forme de trompe : gravure du XVIe s

Ağız konuşma ve lafla ilgili ve daha çok soyut bir ifade olarak içinde yer aldığı deyimlerden bazıları, şunlar olabilir. Ağız bozuk, serhoş ağız, şom ağızlı, ağızını tutmak veya tutmamak, ağızını bıçak açmamak, ağıza geleni söylemek, ağız açık kalmak, ağıza burnuna bulaştırmak, yarım ağızla söylemek, ağızdan ağıza dolaşmak, ağızını açıp gözünü yummak, ağız aramak, ağız laf yapmak, ağızını bozmak, ağızından yel alsın, ağız dolusu küfür, ağızıyla kuş tutmak, ağız tadıyla,

ağızdan bal dökülmek, aç ağızlı, bir ağızdan söylemek, ağız birliği yapmak, ağız dalaşı, ağız kavgası, ağız kulaklarına varmak(çok neşelenip gülündüğünde ağız çok açılıp adeta kulaklar düzeyine ulaşması), ağızda bakla ıslanmamak.. Bu sonuncu deyim kanımızca, sır tutmasını bilmeyen ve sürekli konuştuğundan ağızını, içindeki sert baklayı bile ıslatacak kadar kapatmayan insanlar için söylenmektedir.

Sembolik açıdan insan yüzünün üst kısmı erkek (kaşlar, gözler ve burun), alt kısmı ise (ağız ve dudaklar) dişi organlar olarak değerlendiriliyor.(Bkz. İnsan)

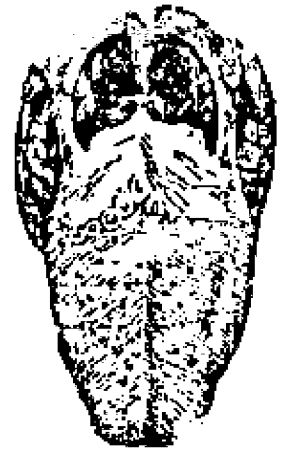
Başka bir açıdan bakarak düşündüğümüzde insanın başında yerleşmiş olan duyu organlarımızın dördüncü de fonksiyonel (işlevsel) olarak dişi karakterli, yani ALICI rol üstlendiklerini söyleyebiliyoruz. Bunların herbiri insana zevk veren onu hoşlandıran şeylerin alınıp algılanmasına hizmet etmektedirler: Güzel şeyleri DUYMAK, GÖRMEK, KOKLAMAK ve TATMAK... Diğer beşinci organ olan el ve parmaklar da dokunmak, tutmak, sıkmak ve okşamak zevkini vererek bu sentezi tamamlıyor...

DİL

Gerek renk ve biçim açısından görünüm, gerekse işlev yönünden benzer hareketleri gösterdiğinden, ALEV'le özdeşleştiriliyor.O da tıpkı ateş alevinin yaptığı gibi, (bir hamlede) amaç ve sonuçları olumlu ya da olumsuz bazı girişim ve eylemlerin yapıcısı veya müsebbibi olur. Buna karşın dil (AKLIN VE DÜŞÜNCENİN KALEMİ OLARAK), şayet isterse, şekillendirdiği kelimelerden sadece birisiyle, gene bir alev gibi, her şeyi yok edebilecek bir güç ve yeteneğe sahiptir.

Bir Fransız ata sözü, "Aslında bizi üzen ufak bir söz olduğuna göre, gene ufak bir söz bizi teselliye yeterlidir!" diyor.

Dil'in organ olarak normal işlevini yürüttüğü yer ağız içidir. Ancak kendisini, dudak kapılarını açıp bir başkasına göstermek için çıkarırsa, bu hareket onun hoşuna gitmeyen bir olay veya görünüm karşısındaki tepkisini yansıtır. Bunlardan biri, alay veya beğenmezlik anlamına gelen," dil çıkarmak" ır. Dil'in konuşma olgusuna ilişkin olanlar içinde " dil uzatmak, diline dolamak..." gibi deyimler daha çok bir başkasına

sataşmak, onu kötölemek.. anlamlarını içerir. Bu konuda, Alevi tarikatının gayet anlamlı bir özdeyişi veya önerisinden söz etmek istiyoruz: "Eline, beline, diline hakim ol!". Bu deyimdeki el, hırsızlık, başkalarının malına el uzatmak gibi eylemleri, bel ise şehevî arzuları ifade ediyor. Ele gelince, o da insanın başına iş açan, sorun yaratan, bu üç organdan biridir. Nitekim insanlar, çoğu kez dillerinin cezasını çekmektedirler!... Bülbülün de çektiği hep dilinin belası olmaktadır!..

Gene bir Hadisi Şerif'te aşağıdaki anlamda bir öneri bulunuyor: Her kim şu iki organı arasındaki şeye hakim olur, kendini korursa, onun cennete gitmesine kefil olurum!" İki dudak arası, iki bacak arası(?) "...Biz de bu öneriye, zamanımızın koşulları gereği şu üçünsünü eklemeyi uygun bulduk : "İki parmak arasına...yani paraya!"

Dil'le ilgili daha bir çok özdeyişler var: Dil dökmek, dilinin ucuna gelmek, dillere destan olmak, dili sürtüşmek, dili dolanmak... gibi. Ancak biz, bu kitabın yazımının temel amacı olmamasına rağmen, günlük konuşmalarımız sırasında, anlatımı kolaylaştıran ve farkına varmadan, sadece bir dil alışkanlığı ile ifade ettiğimizden bu deyimlerden bazılarının üzerine biraz eğilmeyi yararlı buluyoruz. AĞIZ metninde bunun ayrıntılarına biraz daha yer verildi. Bu konuda açık olarak gözlediğimiz olgu, insan organlarının, başta yüzdekiler olmak üzere, bu tür özdeyişlerimiz içinde önemli bir yer alması ve rol oynamasıdır. Takdir edileceği gibi, tüm bunları teker teker ve etimolojik olarak didikleyip sergilemek ayrı bir uğraş ve uzmanlık konusudur. Bu bakımdan sadece birini örnek göstermekle yetiniyoruz:" Söyleye söyleye dilimde tüy bitti! " Aslında (bir çok kez aynı şeyi söylemek) anlamına gelen bu deyimdeki tüy sözcüğünün rolü nedir? Bu konuda yaptığımız araştırmada kesin bir yanıt alamadık. Kanımızca, dil normal olarak üzerinde kıl ve tüy olmayan bir organ. Çok konuşulduğunda sürekli dışarda kaldığından, adeta üzerinde tüy bitecek hale geliyor(!)...

Konuşma dilimizin kökenleri incelendiğinde, sayıları çift olan organ isimleri çoğu kez (z) harfiyle bittiğine tanık oluyoruz. Bunlardan bazıları, beniz (yanaklar), göz, dil, yüz, ağız (iki dudaklı olduğu için) ikiz ve göğüs'tür. Göğüs'ün eski dilde (köküz) olarak söylenmesi ve onun da sağ ve sol olmak üzere, iki parçadan oluşması, bu inceleme sonucunu sadece bir raslantıya bağlatmıyacak yeterliktedirler, sanıyorum...

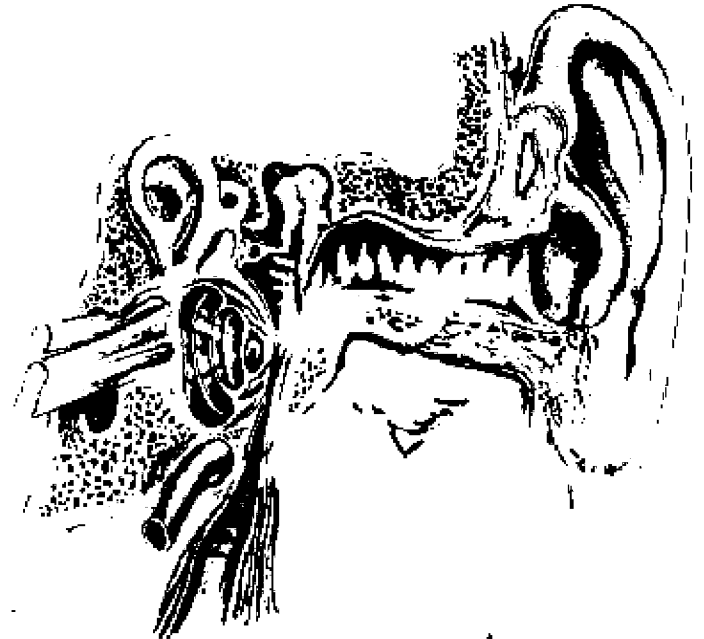
KULAK

Haberleşmenin duyma hassasını yerine getiren bir organ olduğu kadar cinselliğin de sembolü olmuştur. Fiziksel görünüm ve işlevi bakımından vajinaya benzetilir, hatta içinde zarı bile vardır. Alıcıdır, dişi ve pasiftir. Sembolizm edebiyatındaki yeri ve rolü diğer organlardan daha farklı. Bunun başında kulağın SÖZ'le olan bağlantısı geliyor. Siyah Afrikanın Dogon ve Bambar kabilelerinin inançlarına göre, erkeğin sözü, vajinadan girip rahmin etrafında spiral şeklinde sarılarak kadını tohumlayan, sperm'e benzetiliyor. Konunun ilginç olan yönü, aynı olayın, Hristiyanlığın ilk aşamalarında tekrar gündeme gelmesidir. Gerçekten, bir Arianist (Arien doktrini taraftarı), Nike konsilinde (325) "Tanrının sözü (müjdesi) Meryem'in kulağından girdi." dediği için, mahkum edilmişti. Ama daha sonra kilise, Meryem'in (kulağından hamile kaldığı), görüşünü benimsemiş ve bundan böyle kulak, tanrısal bildirimlere (vahiyte) boyun eğmeyi simgeleyen bir idrak organı olarak değerlendirilip, sembolizm literatüründe yer almıştır. (Kulak ses alır, ayak ses verir) deyişi bu iki organın işlevlerinin simgesel yönüyle ilgilidir.

Bunun içindir ki, Hristiyan ikonografisinde İsa'nın kimi kez diğer azizlerin kulaklarının örtülmeyip özellikle açıkta bırakılması ilâhi bildiri'yi duyabilmesi içindir. Kulak kepçesi spirale, yani çocuğun rahimdeki pozisyonuna benzetiliyor. Aslında kulak bazı sinir uçlarının bulunduğu, bu nedenle akupunktur iğnelerinin tatbik edildiği organlardan biri olmuştur.

Kulaklar insan kalbinin dışarıya açılan pencereleridir, özdeğişini KULAK ARKASINA ATMAMAK gerekecek!

Namaz esnasında baş parmakları kulak küpesinin altına değdirerek ellerin, ilâhi bir sesi daha iyi duymak istercesine, kepçe şeklinde tutulmasının temelinde aynı düşüncenin var olduğunu sanıyoruz... Ancak

bu hareketin anlamına kitabımızın İslâm'la ilgili hatırlatmalar bölümünde daha akılcı bir yaklaşımla değinmeye çalıştık.

Kulak delinmesine gelince; Bu uygulama aslında kendini bir amaca adanmış olmanın görüntüsü olmaktadır. Nitekim Bektaşî dervişleri bekarlık andı yaparken, bir kulaklarını deldiriyor ve oraya amaçlarını simgeleyen bir küpe takıyorlardı. Eskiden denizcilerde de kulak delme geleneği vardı. Bu onların denizde nişanlı olduklarını gösteriyordu. Tavratta ise şöyle bir ifade bulunuyor: "Eğer kölen sana evinden çıkmıyorum, seni ve evini seviyorum...derse, o zaman o senin sonsuza dek dostun olacaktır. İşte o zaman kalkıp onun kulağını bir (biz) le deleceksin!"

Yunan efsanesinde konu edilen Frigyanın ünlü kralı Midas'ın büyük, adeta eşeğinkine benzer kulakları oldu; çünkü o Pan'ın flütünü Apollon'un lirine tercih etti, yani armoni yerine cinsel arzudan yana oldu. Bu olayın sonunda, uzun kulaklar bir aptallık ve bayağı arzuları dile getiren bir sembol olarak yerleşti ve yaygınlaştı.

Türkçede kulakla ilgili özdeyişlerden bazıları şunlar: Kulağı kirşte olmak, yerin kulağı, kulak vermek, kulak kabartmak, kulak dikmek, kulak arkasına atmak, kulağına küpe olmak, kulağı delik, kulağına kar suyu kaçmak (bir şeyden şüphelenmek), kulak asmak veya asmamak, kulak dolgunluğu, kulak misafiri, göz kulak kesilmek, kulaktan kulağa, kulak bükmek, devede kulak olmak.

Bunlardan çıkarabileceğimiz sonuç, kulağın sadece işitmeyi sağlayan bir organ olmayıp, onun, öğrenmek, akılda tutmak, önemsememek, haber ulaştırmak gibi olgularda da payı olduğudur...

İnsan vücudunun sembolizmi ile ilgilenen ezoteristler kulak ve böbrekleri gerek anatomik biçim, gerekse işlevleri yönünden benzerlik bularak, özdeşleştiriyorlar. (Bkz. İnsan)

SÖZ (Düşüncenin sesidir)

Bu konudaki inceleme ve açıklamalar da, diğer kavramlarda olduğu gibi, gene mistik ve ezoterik yorumlara kapılarını açık tutan ilkel kabilelerin geleneklerine başvurularak, yapılıyor. Örneğin Dogonlar; Bu insanlar başlıca iki türü söz bulunduğunu ileri sürüyorlar: Bunlardan biri KURU, diğeri ise YAŞ olan sözdür. Kuru olarak nitelenen söz, insanın iç dünyasına (mikrokozmoz) egemen olan ve onu yöneten tanrısal düşünce

ve bilinçaltı faaliyet kavramlarıyla ilgili olanıdır. Bu söz her insanda, onun farkında olmadığı bir biçimde, varlığını sürdürmektedir. Yaş olana gelince bu, kozmik bir yumurta olan evren' in içinde yaşamı fiziklendiren, aynı zamanda duyulabilen ve erkek cinsiyetli olduğu varsayılan, sözdür. Bu ikicisi, sperma ile özdeşleştirildiğinden, kadının diğer bir cinsel organı kabul edilen kulağından girip rahme iniyor ve onun etrafına dolanıyor; sonunda döllenme olayını gerçekleştirerek, embriyon' u oluşturuyor!...Spiral şeklinde tasarlanan bu sözün, tıpkı güneş hüzmeleriyle taşınıp dünya toprağının üzerine inerek onun rahminde kırmızı bakır şeklinde maddeleşen, IŞIK' la eşdeğer olduğu ileri sürülüyor. Bu özdeşleme ifadesiyle, aslında yaş bir madde olan suyla beraber, ışık, spiral ve kırmızı bakırın, kavramsal olarak, yaratıcılıkta ilgili işlevlerinin dile getirilmek istendiğini, sezinlemekteyiz. Kitabın (Kulak) ve (Spiral) bölümünde tekrar döndüğümüz bu konuyla ilintili olarak, İncil' de Cebail' in Merjem' e hamileliği ile ilgili ilâhi bildirisini, onun (kulağına fısıldıyarak) duyurduğunun yazılı olduğunu, özellikle vurgulamak istiyoruz. Bu olay, söz' ün erkek cinsiyetli olması açısından her ne kadar bir çelişkiye yol açmıyorsa da, böylesine duyarlı bir konuyu daha somut verilerle bir açıklama getirmeye hakkımız ve yetkimiz olmadığını itiraf etmek istiyoruz...

Yunancadaki LOGOS sözcüğü, genel kapsamıyla söz, dil; yerine göre, cümle, sövlev gibi anlamları içermekteyse de, Platon felsefesinde, ilâhi düşüncelerin kaynağı olan Tanrı' dır. Bunun yanı sıra, akıl, zeka, fikir...gibi anlamları da kapsar. Hristiyan teolojisinde ise, TANRI' NİN SÖZÜ ve Trinite' nin ikinci şahsı, yani OĞUL' dur...

Söz' ün daha çok bir kavram olarak değerlendirildiği bu tür mistik ve felsefi açıklamalarının (bazı öğelerine paralel kalmak koşulu ile) dışına çıkarak, daha güncel olan şu konulara değinmekte yarar görüyoruz: Öncelikle, kuru olarak nitelenen ses' in erkeksi olduğuna katılmak mümkündür. Gerçekten bazı sözler daha katı, tok, sert ve KÖŞELİ olur, yerine göre kırıcı ve gücendirici bir etki yaparlar. Çizgilerin psikolojisinde değinildiği gibi, bunlarda erkeksi bir hava sezinlenir. Diğerleri ise, ıslak (yaş) yani daha yumuşak olan sözlerdir. Bunlar suyun etkisiyle yumuşamış, adeta TÖRPÜLENMİŞ gibidirler; daha okşayıcı ve hoşgörülüdürler. Çünkü bunlar dişi(l)niteliğe sahiptirler.

Söz' ü düşüncelerin sesli olarak ifadesi şeklinde tanımlamakta mümkündür. Çünkü onlar fikirlerimizi yansıtır ve bilginin (duyurmak) yoluyla aktarılmasında yardımcı olan başlıca araçlar arasında yer

almışlardır. Kimi yerde söylenmemiş bir sözün, söylenmiş olandan daha iyi, isabetli olduğunu bu vesile ile ifade etmek istiyorum, zira ağızdan çıkan söz, şayet kendi kulağının onayı, vizesini almamışsa hava vasıtasıyla yayılıp gittiği boşluktan tekrar geriye döndürmek mümkün değildir...

Söz söyleme, hitabet yeteneğinin bir insanı LİDER yapan vasıflardan başlıca olduğu tartışılmaz bir olgudur. Öte yandan söz, bir kimsenin gerçek kişiliğini ortaya koyan diğer öğeleri tamamlayan ve sonuçta edinilen yargıların kesinleşmesinde önemli rol oynayan ölçeklerden biridir.

Söz konusundaki düşüncelerimizin çerçevesini tamamlamak için şu olguya da yer vermek istiyoruz: Bilindiği üzere, ilk kez tanınan bir kişi hakkında, insan önce gayri ihtiyari, onun dış görünümü, yani giyim-kuşam, fizik yapısı, tutum ve davranışlarıyla fizyonomisinin bile etkisi altında kalır. Ancak o kişinin kimlik kartını dolduran diğer vasıflar, örneğin, kültür düzeyi, bilgi birikimi gibi yeteneklerle, sosyal yapı ve görüşleri, onun konuşmasıyla belirginleşirler. Bu bakımdan insanlar, bir açıdan, sözleri ve söyledikleriyle kendilerini tanıtır ve kanıtlayabilmekte veya anlaşılabilirler. Bu bakımdan sözlerin dış görünüşlerle oluşan yanlış anlaşılma payına en aza indirmede önemli rolleri bulunmaktadır. Bu olguya bazen şive, hatta ses tonunun bile etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

Söz söylemeyi bir SANAT dalı olarak kabul ettiğimize göre, bu sanatın gerçekleştirilmesinde malzeme olarak kullanmaya mecbur olduğumuz SÖZ'ün önemine katılmamak mümkün değildir...

Öte yandan söz, söyliyene göre, önem taşıyıp, hafızalarda yer etmekte, gazetelere manşet olmakta hatta tarihe bile geçmektedir. Anne ve baba gibi yakınlarımızın sözlerine, kınacı olsalar bile, bir başkasınınkinden olduğu gibi, tepki göstermiyebiliyoruz... Şüphesiz bu yargıyı pekleştirecek pek çok örnek vermek mümkündür. Sözler, ebediyete göç etmiş, sevilen ve sayılan kişilerin geride bıraktıkları en yararlı, anlamlı, tazeliğini ve geçerliliğini koruyan başlıca miras olmaktadırlar, kimi kez... ATATÜRK'ünküler gibi..

Söz pasif bir eylem aracıdır. Bunlara SLOGAN diyoruz. Ayrıca bir ceza aracı olarak, başvuru bir yöntemidir.

İnsanların birbirlerine verdikleri sözler, kağıtlara değil, onların hafıza, kalp ve vicdanlarına yazılırlar. Buna saygı göstermeyenler için yapılacak hiç bir şey yoktur. Dil'in lisan anlamındaki açıklamasında da değindiğimiz gibi, söz insanların terbiye, ahlâk ve inançlarının da yönünü belli eder.

Söz ağızdan bir kere çıkar, geriye dönmez çünkü o uzaya (l) gitmiştir... söz, söylenmeden önce sahibinin esiridir; ancak söylendikten sonra sahibi onun esiri olur. Bu bakımdan söz' le güven duygusu daima birbirlerine paralel hareket gösteren iki olgudur. Öte yandan sözde (lafta), uçuculuk şeklinde nitelendirebileceğimiz bir özelliği onun bazı deyimlerde kullanılmasına yol açmıştır. Buna ek olarak, eyleme dönüşmesine olanak görülmeyen durumlar, bazen, laf olsun, laftan ibaret, lafı güzâf (boş söz), söz gelimi, laf ola beri gele... gibi tabirlerle ifade edilmektedirler. Ayrıca, (sadece lafın) bir eylemin gerçekleşmesine yetmeyeceği, hatta yanıltıcı olabileceği inancı, "Ayinesi (aynası) ıştır kişinin, lafa bakılmaz!", özdeyişinde gerçek yerini bulmuyor mu?..

SESSİZLİK VE DİLSİZLİK (SUSMAK)

(İnsana kendini dinletir...)

Sessizlik, vahiy yani İlâhi bildiriyi alabilmek için kesinlikle gerekli olan bir ortam olduğu kadar bir başlama eyleminin BAŞLANGIÇ EVRESİ ve EBEDİ BİR SONUN' da göstergesi olarak yorumlanıyor.

Susmak veya susmasını bilmek, bu iki faktör söz konusu olayın gerçekleşebilmesi için ilk aşamada gerekli olacak en güvenilir kilit ve perdeler gibidirler. Diğer bir deyişle, sessizlik bir geçidi açmakta, susmak (sükut) ise onu kapatmakta veya tıkamaktadır. Bu konuda bir atasözümüz de var: Söz gümüşse, sükut altındır!..(Bkz. *Athn- Gümüş*)

Susma ikazı, işaret parmağını dudakları kilitler gibi tutarak yapılıyor. Bir Hadisi Şerifte, "Susmak bilgine süstür; bilgisiz de bilgisizliğini örter" deniliyor...

Tefekkür (meditasyon), ancak mutlak bir sessizlik içinde kalındığı taktirde, yapılabilir. Yani Tanrının sesi o kişiye ancak böyle bir ortamın varlığı veya oluşması halinde ulaşabiliyor... Bunun başta gelen örneği Hz. Muhammed'in Kuran sözlerini oluşturan vahiyleri aldığı Hira mağarasıdır.

Vaktiyle, Kappadokya gibi kuş uçmaz ve kervan geçmez denilen münzevi yerlerde kurulmuş olan manastırların tefekkür için tercih edilen bölümleri, bunların en kuytu ve karanlık köşeleri olmuştur.

Rüya görmek ve istiareye yatmak dediğimiz (zihinde kurgulanan bir olayın sonucu hakkında gaipden bir haber ve uyan bekleme hali), uyku esnasında gerçekleşmektedir. Hristiyan ikonografisinde bu olaya da geniş yer verildiğini gözlüyoruz. Örneğin, gene Kariyede, Josef'in yan tarafta bir döşek içinde yatmış ve yarı uyur bir şekilde gösterilmesini, onun Tanrıdan bir haber veya emir alması anlamında, yorumlamaktayız. Söz Hristiyan düşüncesinde tedavinin de kaynağı olmuştur.

Sessizlik bir başlangıcın olduğu gibi, sonun da göstergesi olmaktadır. Nasıl ki, dünyanın ilk yaratılışından önce evrende büyük bir sessizlik vardı; o halde, dünyanın sonunda da aynı şey olacak ve yeniden aynı sessizliğe dönecek, içinde yaşadığımız tüm bu gürültüler mutlak ve ebedi bir sessizlikle sonuçlanacaktır...

Tarihin akışı içinde, sessizlik daima büyük ve önemli olayları doğurmuş, susmak ise onları saklamıştır.(Ney, *Für metnine bakınız*) Bilindiği gibi, savaşta hazırlanan baskınlar, ancak sessizlik, gizlilik ve dilini tutma kurallarına uyulabildiği oranda başarılı bir sonuç vermişlerdir. Sessizlik ve sinsice yapılan hareketlerin beklentisi daima korku ve endişe verici ortamlar yaratmakta ve sıkıcı anlar yaşanmasına neden olmaktadır. Çünkü bunların hemen ardından mutlaka beklenmedik bir olayla karşılaşma olasılığı vardır. Bu olayı, küçük çapta, tek el maddeleri ve petrol ürünlerine yapılan zamlara benzetebilirsiniz(!)...

Gecelerin daima (yanıklara gebe) olduğu söylenir. Çünkü gece, herşeyden önce siyah, yani (dişi) dir. Gece olunca el ayak çekilir; olan bitenlerin, bilinçlenmemize yansıyan gürültüleri, artık duyulmaz olur. sonuçta kimin nerede ve ne yaptığı ve ne yapacağı görülemeyişi gibi işitilemez olur. Dolayısıyla sabahleyin onun mutlaka yeni bir şey doğuracağına inanırız...(Sessizlik herşeyi başlatan dişi bir güçtür)

Son olarak Albert Einstein'ın mutluluk için öne sürüp önerdiği bir denkleme değinmek istiyorum : $A=x+y+z$ (A) burada başarı veya mutluluktur; (x) iş, (y) boş zamanı değerlendirme, (z) ise susmak veya susulması gereken yer ve zamanı iyi kestirebilmektir...

İnsan, oluşumundan bu yana, yaşadığı çağın uygarlık düzeyi, gelenek ve görenekleri, teknik olanakları ve inançlarının oran, ölçü ve doğrultusunda, sürekli olarak, duygu ve düşüncelerini, inançlarını, amaç ve davranışlarını doğadan kopardığı maddeler üzerine, taşa, tahtaya, madene ve ondan ürettiği diğer şeylere, şekiller ve biçimler işleyerek, anlatmaya ve yansıtmaya çalışmış ve çalışmaktadırlar. Böylece,

söylemeyen dilin yerini konuşan şekiller, görülmeyen davranışların yerini de düşünen taşlar, anıtlasmış bakışlar ve TAŞLAŞMIŞ TAÇLAR almıştır.

Nasıl bir insan hayal gücünü yitirmediği, düşünme yeteneğini kaybetmediği ve beyin hücrelerinin canlılığını koruyabildiği oranda yaşlanmaz veya en etkili değiştirici unsur olan ZAMAN'ın onun fizyolojik görüntüsü üzerinde acımasızca yaptığı aşındırmaları geciktirebiliyorsa, eski eser ve anıtlar da, çoğu kez bir hayal, mantık ve düşüncenin ürünü olduklarından, yaşam ve canlılıklarını koruyabilmişlerdir. Bu bakımdan, bir ölçüde bize benzerler, ancak konuşamazlar, dilek ve şikayetlerini bizlere duyuramadan sessiz ve sedasız, geleceğe uzanır giderler. Ancak, onların da kendilerine özgü bir yaşamları, dilleri vardır kuşkusuz. Nitekim, biz onlarından ayrıldıktan sonra kendi aralarında konuşup dertleşir, bazıları bakımsız ve korumasız kalmaktan yakınır, toprak altında yaşamlarını sürdüren organlarının boşluğunu, özlemine duyar, yaralanmış olan parçalarının bir an evvel sarılmasını bekler dururlar..Ama tüm bunlara karşın başları diktir, Tarih'in derinliklerinden gelip, geleceğin tarih olacak sonsuzluğuna gittiklerinin bilinci içindedirler. Bizler çevremizdekilere onların secerelerine ilişkin bildiklerimizi anlatırken, bizi dinlemektedirler. Şayet yanlış veya eksik konuşursak için için güler veya kızarlar bizlere!.. bu konuda sadece bir rehber değil, tüm insanlığımıza düşen bir görev var ortada: Uzun yıllar insanlığa ve sanata hizmet vermiş olan bu eserlerin, buluntuların orasını burasını koparıp, değiştirip onları yaralamamak, doğup yaşadıkları beşiğinden, vatanından ayrıp uzaklaştırılmalarına asla izin vermemek, hatta öncelikle Bergama Akropolündeki Zeus sunağı olmak üzere onları öz vatanlarına getirtip yerlerine dikmek, gerçek kimlik ve niteliklerini iyice öğrenerek, yaşamlarının geri kalan bölümünü daha da süsleyip güzelleştirmeye çalışanlara yardımcı olmaktır.

Sonuç olarak, onların sessiz kalışlarından yararlanarak hep biz konuşmalıyım, biraz da onlara kulak verelim, diyemediklerini anlamaya çalışalım demek istiyorum!..

BOYUN, BOĞAZ

İnsanın başlıca iki bölümü arasındaki bağlantıyı yani, başla gövde arasında bağlantıyı sağlayan bir köprü gibi tasarıyor. Yaşamı sağlayan enerji, aynı beynin çalışabilmesi için gereksinim duyduğu kan, oksijen onun içindeki damarlardan geçer ve geri döner. Ayrıca baş onun üzerinde durur ve onun sayesinde hareket eder.

Boyun insanın, yaşamın başlangıç ve bitiminde ilk ve son olarak hareket eden bir eklemdir. Çünkü yeni doğan bir çocuk ilkin boyun eklemi vasıtasıyla başını doğrultabildiği gibi, can çekişen bir insanın da zincirleme olarak hareketsiz kalan eklemlerinin son baklası olarak yana düşen yeri gene boynu olur.

Boğaz, boyunun dirimsel anlam içeren bir başka deyimidir. Bu nedenle, "Boynunu değil, boğazını sıkarak öldürmek", denilir. Boğaz sözcüğünde daha çok bir (içeriklilik) söz konusudur. Boyun, içinden can damarının geçtiği ve vücudun dıştan görülen en duyarlı ve can alıcı bir bölümü olduğundan, ipe ve başın kesilmesi suretiyle uygulanan idam cezaları için en uygun organ boyun olmuştur...

İkonografik tablolarda, takdis eden İsa'nın detaylarına dikkat edilirse, ressamın onun boğazının, içinin ilâhi aşkla dopdolu olduğunu ifade edercesine, normale nazaran biraz daha şişkin göstermek istediği farkedilecektir.

Boyun estetik açıdan, bir insanın güzel görünmesine daha değişik bir katkıda bulunmakta ve süslenmeye en uygun ve yakışır bir bölümünü oluşturmaktadır. Nitekim taş devrinden itibaren kadının, küçük taş boncuklarla yapılan ve ilk ziynet eşyası olan bu kolyelerle süslemek istediği yeri, boynu olmuştur. Keza, ödül törenlerinde verilen madalyalar, nişanlar...ın takıldığı yer de gene boyun değil midir? Kravat takma boynu güzelleştirir. İran ve Arap şirterinde boyun, kokusu ve zarf görünümü nedeniyle, (kâfur) ağacına benzetilmiştir. Sembolizm edebiyatında boyun, içindeki yedi (3+4) omur adı verilen basamaklardan oluşmuş bir merdivenle gövdeyi, yani dünyayı, göğü temsil eden kafayla birleştirmektedir.

Boğaz, açlığı gidermek için ağız yoluyla alınan gıda maddelerinin geçmek zorunda olduğu doğal bir kanaldır. Bu bakımdan, yiyip-içmek, karın doyurmak, geçimini sağlamak...la ilgili deyimleri oluşturan sözcüklerden biri olur. Örneğin, boğaz kavgası, boğaz tokluğuna, boğazından

Santa Maria Assunta Katedrali'nde romanî üslupta atlat, Spoleto, İtalya, 1198

kesmek (yi-yeceden arttırmak), boğazını çıkarmak (nafakasını çıkarmak) bunlardan bir kaçıdır.

İstanbulun fethinden önce, Kara Deniz' den Bizansa yiyecek getiren gemilerin yolu,(Boğaz Kesen) adı ve-rilen, bugünkü Hisarlar arasındaki en dar noktada kesiliyordu.

ATLAS: Yunan mitolojisinde, bir Titan olan İapedos ile su perisi (nimre) Klymene' nin oğlu ve insanoğlunun öncüsü Prometheus' un kardeşidir. Homeros' un yapıtlarında, gök ile yeri birbirinden ayıran direkleri omuzlarında taşıyan bir deniz yaratığı olarak anlatılır. Önceleri bu direklerin dünyanın batı ucundaki ufkun hemen ardında, denizin içinde olduğuna inanılıyordu; daha sonra ATLAS adı Afrikanın kuzeybatısındaki sıradağlara verildi. Yunan şairi Hesiodos, Atlas' ın Zeus' a karşı savaşan Titanlardan biri olduğunu ve bu yüzden gökyüzünü sırtında taşımakla cezalandırdığını anlatır. Sanat yapıtlarında Atlas, gökyüzünü ya da gökküreyi sırtında taşıy biçimde temsil edilir. ATLAS, mimarlıkta bir saçaklığı, balkon ya da başka bir çıkmayı desteklemek için kolon ve sütun olarak kullanılan erkek figürüne denilmektedir. İlk kez antik çağda, Klasik dönem mimarlığında uygulanmıştır. Bu figürlere ağır bir yük taşıyormuş gibi poz verilmekteydi. Bu öğenin Roma mimarlığındaki benzeri olan Karyaditler yük taşıyan kadın figürler olmakta, ancak atlas duruşunda gösterilmemektedirler.

Özgün atlasların bilinen ilk örnekleri, Sicilyada Agrigento' daki M.Ö.500' de yapılmış bir Yunan Zeus tapınağında görülmektedir.

Yunan mimarisinde ortaya çıkan tapınak sütunları aslında insanı temsil etmekte, başlarının üstünde bina çatısı (gökkubeyi taşımaktaydılar(Bkz. Sütun, Dağ, Kare, Küre, Boyun- Boğaz))

ATLAS DAĞLARI: Magrip ülkelerinin (Fas, Cezayir ve Tunus) jeolojik BELKEMİĞİ' ni oluşturan sıradağlardır. Atlas Dağları Fas' ın Agadir limanından başlayıp Tunusa kadar, yaklaşık 2000 Km. Boyunca uzanmaktadır. En yüksek noktası 4.165 M. olan ve adını mitolojideki Atlas' tan alan bu dağlar, Akdeniz Havzasını Sahra çölünden ayıran doğal engeli oluşturmaktadırlar. Fas ülkesinde, Yukarı Orta ve Antiatlas isimleriyle üç sıra halinde uzanan bu dağlar mitolojik inanışlarda, yerle göğü birleştiren noktalar, göğü tutan üç sıra direk olarak

Baş - boyun

kurgulanmaktaydı.

ATLAS KEMİĞİ: Boyun omurlarının sayısı 7' dir. Bunlardan üstten ilk ikisi değişik özelliklere sahiptir. Birinci boyun omuruna ATLAS, ikincisine ise AKSİS adı verilmiştir. Atlas, insanın kubbesi olan kafayı taşıyan kemiktir.

Atlas omurunun omur gövdesi yoktur, buna karşılık sağ ve sol yanında, yan kitleler denilen iki kemik kütlesi bulunur...Solunum ve dolaşım merkezleri Atlas kemiğinin koruduğu omurilik parçasındadır. Hayati önemi olan bir organdır.

MEME

Dişi yaratıkların yavrularını emzirmek için yararılandıkları memeler, hayvanlarda gövdelerinin altında, kadınlarda ise göğüslerinde bulunuyor.

Olayı fonksiyonel açıdan incelersek, Yaratıcı' nın her şeyi nedenli ölçüp biçtiğine, bu konuda da, tanık oluyoruz: Öncelikle memelerin burada bulunması vücudun en sıcak ve güvenli bir yeri olması nedeniyle uygun olduğu gibi, emzirme olgusunun en rahat ve kolay bir şekilde gerçekleşmesine de olanak sağlamaktadır.

Öte yandan bir tehlike anında anne, yavrusunu burada kollarıyla sarıp daha kolay ve etkili bir şekilde koruyabilecektir...

Memelerin cinsel çekicilikteki rolü, onların önde, en belirgin bir yerde oluşmasını gerektirmiştir.

Meme canlıların ilk başvurdukları besin kaynağıdır. Çocuk doğar doğmaz bunu kendi uzantısı zanneder ve hemen ona yapışır.

Süt çocuğunun, çoğu kez açığında gözünü dikip baktığı yerin memeler olduğu ve ağzından çekildiğinde genellikle (M) ile başlayan yarım yamalak sözcükler çıkardığına tanık oluruz. (me, mer, mai, mamı, maman, meme..) gibi sözcükler...

Memeliler omurgalı hayvanların 5. Sınıfındandır. Meme sayısı türden türe, bir batında doğan yavru sayısı ile orantılı olarak değişir. İnsanda normal olarak iki tanedir. Erkekte, hermafroditliğin bir kalıntısı olarak (?) dumura uğramışlardır.

Birden fazla memeli oluŖa Polimastos adı verilir. Bu bakımdan Efes Artemisi' nin göğsünü dolduran yumurta biçimindeki nesneleri meme kabul edenler onu Artemis polimastos (çok memeli Artemis) olarak isimlendirirler. (Bkz. 2. bölümdeki Artemis Tapınağı)

Bu tanrıçanın birçok hayvanı koruyucu ve balıcısı işlevini de yüklediğı dikkate alınırsa, bunların birer boğa testikülü değil de, meme olabileceğı akla geliyor...

Meme sembolizm edebiyatında koruyuculuk ve bir ölçü birimi olarak yer almıştır. Sağ meme güneş, soldaki ise ayı simgelemektedir.

MemE özellikle analığı, güveni, şefkati ve kaynağı simgeler. İlk gıda olan süt ve bereket olgusu ile ilintlidir. Aynı zamanda samimiyet ve sığınma'nın içerdığı anlam ve kavramlarla özdeşirilir.

Meme ters çevrilmiş bir bardak görünümünü ile tıpkı hayatı oluşturan akıtan gök gibi kurgulanır.

KOLLAR

Diğer organlarda olduğu gibi, anatomik fonksiyonlarından çok sembolizm yönünden incelediğimizde, kolların yerine göre güç, iktidar, at dileme, acizlik, koruma yadım, bazen de sevgi kavramlarının bir sembolü ve bunların, somutlaştırılmış, bir ifadesi olduğunu görüyoruz. Hattuşaş Yazılıkaya (B) odasındaki alçak kabartmada, kral Tudhalya'nın tanrı Şarruma'nın kolları arasında gösterilmesini, kralın onun koruyuculuğuna sığınması olarak yorumlarsak, bu yargının eski çağlara ait en güzel ve anlamlı bir örneğini vermiş olacağız, sanırım...

Kollar, özellikle Mısır hieroglifinde, aktif bir gücün göstergesi olmuştur. Hint tanrısı Brahmanın da dört yüzü ve dört kolu vardır. Bambarlar, ileri uzatılmış kollara, ruhun uzantısı demektedirler. Ancak gerçek şudur ki, omuzdan itibaren, kollar ve onun uzantısı olan el ve nihayet parmaklar, yapma ve yapabilme olgusunun dayandığı bir HAREKET kavramıyla

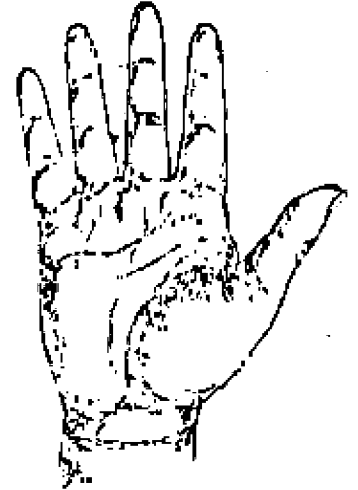
ilgilidir. Hayvanların hareketini sağlayan dört ayağın önde olanları, maymunlar ve ilk insanda görüldüğü gibi, ayrıca birer kol gibi kullanılmaktadır. Dirsekler ise, bu harekete yön veren bir manevela gibidirler.

Kollar insanda, yaşamının sürekliliği için gerekli olan yiyip-içme gereksinimini sağlamakla başlı başına bir rol oynamaktadırlar. Bunlar ağıza, ellere yön veren kollar vasıtasıyla, alınır. İleri uzatılmış kollarda pasiflik, alıcılık ve isteyicilikle ilgili bir karakter bulunur. Yukarı kaldırılması ise teslimiyet anlamına gelir. Eski Çin' de, imparatorun huzuruna çıkıldığında, kolların ileri uzatılmış olarak avuç ayaklarının açık olması koşuluna uyuluyordu. Bunun anlamı, ellerin boş, yani silahsız olduğunu herkese göstermekti.

İnsanın 22 nci parmakları olarakta yorumlanan kollar, hemen her yerde, dua ederken ileriye uzatılır. Ana tanrıça Artemis heykellerinde gözlenen bu hareketi çoğu kez Meryem' inde yaptığını görüyoruz?...

EL

Kolun bir uzantısı ve parçası olması nedeniyle, normal olarak ona alt sembolik tanıtlara katılan, bazen de bütünleyen, ancak kola oranla daha aktif iş yapan bir organdır. Bunlara ilaveten el' in sahip olduğu ayrıcalıkların başında onun, güç, otorite egemenlik ve sahibiyet (iyelik) sembolü olması geliyor. El figürü, insanın ilk olarak keşfettiği ve yaptığı şematik resim olmuştur. Bu yapıyı Taş devri adamının mağara duvarına sürdüğü elinin şeklini orada görmesiyle başlıyor.

Daha sonraki evrede, Neolitik çağda, el bir rastlantı değil, büyüsel amaçlı bir pano oluyor. Elde edilmek istenilen hayvanın resmi üzerine çizilen el' in, manen ertesi günkü avı kolaylaştıracağına inanılıyordu. İşte eli' in, ilke olarak, bir mülkiyet işareti gibi benimsenmesinin bu çağda başladığı öne sürülmektedir. Öte yandan el, insanın ilk aleti olmuş, ondan sonrakiler ise, ele benziyenlerle başlıyarak geliştirilmişlerdir.

Silah ve aleti kullanan organ gene el' dir; ancak bu ikisi onun etki, hız ve kapasitesini arttırmaya yardımcı olurlar. Prof. Halit ÇAMBEL' in dediği gibi, "İnsan aleti yapmış, alet' te onu insan yapmıştır!"

Elde ayrıca, içinde tuttuğu cisimlerin şeklini değiştirme yeteneği de bulunmaktadır. Bu bakımdan sembolizm kuralları eli, parmaklarının içine bir şey aldığında DİŞİ, bir nesneyi sadece tuttuğu zaman ise, ERKEK prensipli olarak nitelemekte ve onu iki cinsiyetli bir organ olarak tanımlamaktadır.

Eller erotik görüşle yapılan açıklamada, şehvi arzuların, okşama ve sıkma şeklindeki tatmin ve tahrik durumlarında rol oynayan cinsel bir organ gibi kabul ediliyorlar.

El binlerce yıl kataya hocalık etmiştir. Eller gitgide daha da ustalaşmış ama, kafa da gitgide akıllanmıştır. Kafa akıllandıkça bu kez ellerin yaptığı işe daha çok burnunu sokmaya, karışmaya başlamış. Örneğin, ilk defa bir taş bloğun altına bir manevela konulmasını kataya öğreten eller olmuştur.

Eller konuşma dilini tamamlamaktadırlar. Ayrıca onlar söylemek istenilen lafları harflerle de göstermeye yaradıklarından, daha akılcı ve inandırıcıdır. Ellerin de bir görme yeteneğine sahip oldukları ileri sürülüp, göz'le özdeşleştirdiklerini ve el için ışık parmaklı kör denildiğini duyarız.

El sözcüğünü bir kavram olarak içeren bazı deyimler, onun eylem fikirlerini ifade etmesinin yanında, güç ve sahip olma olgularını sembolleştirilmesinden kaynaklanıyor. Örneğin, işe el atmak, bir girişimi ve başlamayı ifade eder; çünkü insanın iş yapmak için kullandığı ve yararlandığı organ, çoğu kez elleri olur. Buna paralel olarak, ele geçirmek, el altında tutmak, el çekmek, ele vermek, eli erişmek veya erişmemek, el koymak, elini kolunu bağlamak, elinden tutmak, elinden gelmek, el uzatmak, el açmak, elinden geleni yapmak, eli ekmek

tutmak, eli boş dönmek, elde avuçta ne varsa vermek, el atmak, elele vermek, eli bayraklı olmak(şirret, huysuz), eli pek (cimri), el etek çekmek, elde bir, el pençe divan durmak, elden düşme, el kaldırmak...deyimleri elin sembolik anlatımlarını şekillendiren sözlerdir.

Fransızcada "Bana elinizi verimisiniz?" demek, benimle evlenimisiniz, yani benim olumusunuz, anlamına geliyor...

Sağ el genellikle takdis eden eldir. Daha çok olumlu bir olgu ile ilgilidir. Sol el ise, olumsuz bir anlamı içerir ve olumsuz bir kararda kullanılır. Bir din adamının duadan sonra elini dua ettiği kişinin başına veya omzuna koymasında ise bir GÜÇ TRANSFERİ söz konusudur. İsa'nın mucizevi iyileştirmelerinde gözlendiği gibi, Meryem'in nişanlanmasını gösteren tabloda (Kariye Müzesi) Zakari (Zekerriya peygamber) elini onun başına koymuştur. Aynı müzede, kan kaybından hasta olan bir kadın eliyle İsa'nın eteğine dokunarak ondan güç almak istemiştir. Bu konuda vere-bileceğimiz başka örnek ise, Nemrut Dağı batı terasındaki taş levhalar üzerinde bulunan kabartma insan figürleridir. Bunların üzerinde Mitridat, Herkül ve Zeus'la, Antiokos ise Apollon'la el sıkışmaktadırlar. Biz bu görünümü, onlardan mitolojik inançlarını dikkate alarak, kral ve oğlunun, tanrılarda dostluk ve onlarla bir yakınlaşma göstergesi olduğu kadar, onların tanrısal güçlerinin (el aracılığı ile) kendilerine geçişi sağlamak istemeleri, şeklinde yorumladığımızı söyleyeceğiz. Aksi nedenle olmalıdır ki, Japonlar selamlamalarda ellerini vermekten kaçınırlar (?)..

Yahudiler, kötülüğü uzaklaştırıcı, ya da kişiyi her türlü zararı etkiden koruyuculuğuna inandıklarından, el resmini duvarlara yapmakta veya üzerlerinde taşımakta ve bunu (Tanrının eli) gibi nitilemektedirler. Sonu (el) ile biten kelimeler ise İbranicede tanrısal bir gücün ifadesini içerirler. İsa-el, Rafa-el...gibi.

Diz çöküp dua ederken eller ileri uzatılır, avuçlar açık olur. Bazı çevreler bu hareketi, ellerin boş olduğunu göstermek ve manevi bir teslimiyet anlamında yorumluyorlar...el sıkma (tokalaşma) geleneğinin buradan kaynaklandığı sanılıyor.

Bir çok ülkede, mahkemede yemin ederken, el kaldırılır. Bizde ise Kuran üzerine el basılır. Ordudaki ant içme törenlerinde eller çeşitli silahlar üzerine konulur.

Son olarak, elin açık olarak kaldırılıp dikilmesinin evrensel olarak dur (stop) anlamına geldiğini, İslamda elin bazen nazarlık objesi olarak kullanılma nedenine ise, ya Fadime Anamız'ın eli, veya parmak adedi ile İstâm'ın (5) şartı arasında bir bağlantı kurarak, açıklık getireceğiz.

Güncel deyimlerimiz arasında bulunan, "avucunu yalamak", elde edememek, "avuç açmak" ise dilenmek, "elde avuçta ne varsa" deyimi de neyi var neyi yoksa hepsini..., anlamına geliyor.

Bir çok yerlerde doğumu kolaylaştırmak için başvurulan büyü yapımında (Fatma Ana eli) ya da (Meryem Ana eli) denilen bir bitki kullanılıyor. Aynı adı taşıyan ve el biçimindeki madenden yapılmış nesneler ise, NAZARLIK olarak kullanılmaktadır. BEŞ PARMAĞI AÇILMIŞ EL RESMİ' nin nazara karşı bir korunma aracı olması, dünya üzerinde çok yaygın bir gelenektir. (Nazar metnine bakınız).

Ülkemizin kimi bölgelerindeki köy evlerinin duvarlarında, aşı boyası ile basılmış el resimleri görülür. Aynı resimleri Anadolu' nun tarih öncesi çağlardan kalma, Çatalhöyük evinde sözünü ettiğimiz, yapı artıklarında da rastlanmaktadır. Bu el resimleriyle, kötü gözden korunmak için yapılan hareketler arasında, ona zarar verecek kişi karşındaymış gibi, eli ileriye uzatarak söylenen (Elemterefiş kem gözlere şiş, beş parmağım gözüne!) sözlerinin karşılaştırılması, bir anlam kazanır.

Elin başka büyüük işlemlerde de önemini biliyoruz: Ocakların sağaltma güçlerini başkalarına geçirmelerine, "el verme", deniliyor. El' den yapılan ve kötülüklere karşı kullanılan, bir bakıma büyü nazarlıklara amulet' te denilmektedir. Ermiş kişilerin kerametleri arasında onların korumak istedikleri insanlara, hayvanlara atılan okları, top güllerini elleriyle geri çevirmelerini anlatan efsaneler vardır.

Eski Ayasofya camii içinde, kilisenin hazine dairesine giden boşluktaki duvar üzerinde, siyah bir el izi görüyoruz. Bu el için çeşitli söylentiler var. Kimi Meryem Ana' nın eli, kimi Fatih Sultan Mehmet' in eli...demektedir. Ancak biz bu el figürünün, yukarıdaki yorumların ışığı altında, daha çok, kilise veya caminin yapım veya restorasyonu sırasında, özellikle buraya konmuş bir nazar simgesi olabileceği görüşündeyiz. (Nazar ve nazarlıklarla ilgili etrafı açıklamaya kendi bölümünde yer verilmiştir.)

Açılmış el izi, Akdeniz ve Ortadoğu' da kötülüklere karşı koruyucu bir simge olarak bugün de yaygındır.

PARMAKLAR

Baş parmak, elin içinde diğerlerinin başı, babası ve en güçlüsü olduğu gibi, yaratıcı gücün kaynaklandığı (fallik) (erkek organı) sembollerden biri, iktidar ve otoritenin göstergesi olarak tanımlanır. Her hangi bir şey tutulmak istendiğinde,

diğer parmakların üzerine kapanarak, elin tümüne sağlam bir şekilde kavrama olanağı verir. Öte yandan, baş parmakla serçe parmak arasındaki eşdeğerlilik olgusu, birinin makrokozmoz (dış dünya-evren), diğerinin ise mikrokozmoz (iç- küçük dünya) simgesi olmalarıyla, açıklanıyor.

İsa'nın sol eliyle kalbinin üstüne bastırıldığı İncil'in üstündeki baş parmağı, gayet belirgin şekilde diğerlerinden ayrılmış olup, bazı kompozisyonlarda gözlendiği gibi, falilik bir görünüm vermekte, bu nedenle güç ve otoritenin bir simgesi olarak yorumlanmaktadır.

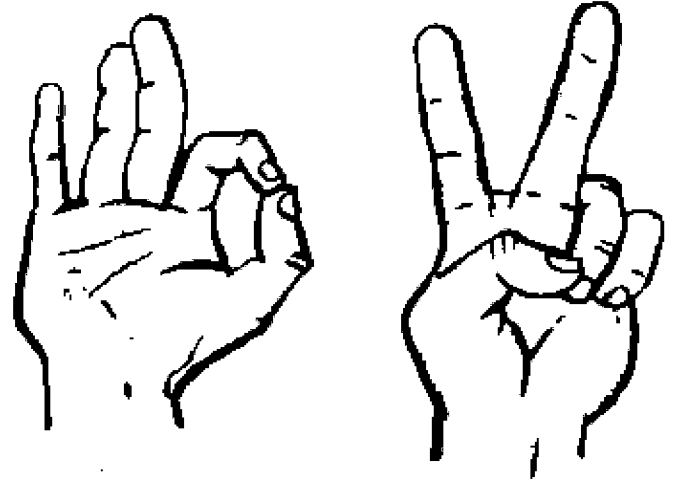
Takdis eden İsa'nın sağ elinin havaya kalkmış iki parmağı, onun hem tanrısal hem de insani karakteri, aşağı sarkan diğer üçünün ise, Baba Oğul ve Kutsal Ruh anlamına geldiği söylenir.

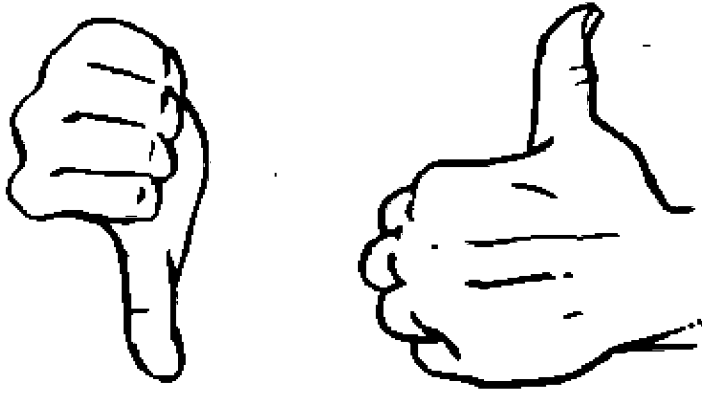
Bu yönden, İsa parmaklarıyla konuşuyor denilir.

Topkapı Müzesi'nde sergilenen ve vaftizci Yahya'ya ait olduğu sanılan elin parmaklarına dikkat edilirse, takdis eder biçimdedir...

Küçük (serçe) parmakta bir falilik sembolü olarak değerlendirilmekle birlikte, öykülerde sözü edildiğinde, daima üstün bir zeka ve yeteneğe sahip küçük bir çocukla özdeşleştirilmiştir.

Aslında (parmak çocuk masalları) 5000 yıl öncesine ait Hindistanın büyük KRİŞNA efsanesinden kaynaklanmış olup beş çocuklu bir alenin yaşamı ile ilgili olayları içermektedir. Ancak, bu beş çocuktan biri normal üstü bir kurtancının, bir cadının veya sihirbazın adını taşır. Bu konuda değinmek istediğimiz olgu, şayet küçük parmak toplumun kurtancılık ilkesini sembolize ediyorsa, o aynı zamanda, toplumun diğer çeşitli bireyleriyle yaptığı gibi, kişinin diğer elementlerle paylaşılan ve ona yön veren prensibin de simgesi olur;

kişinin tüm yaşamını yöneten ve onu doğru yola götüren, ileri görebilir, enerjik ve aktif bilinçlenmesini gösterir...

Roma arenalarında imparatorların yaptıkları gibi, baş parmağın yukarıya kaldırılmasının olumlu bir anlamı vardır; bu ise yaşamak ve zaferdir, yani gladyatörün yaşamasına izin verilmiştir. Tersine çevrilirse, olumsuzluk, başarısızlık

işareti olur.

Baş parmağın bu iki yönde göstermek suretiyle olumlu veya olumsuz bir yargının belirtilmesi günlük yaşamımızda çoğu kez başvurduğumuz sessiz bir ifadenin işareti olmaktadır. Bir elin içinde **KONUŞAN PARMAK** ise genellikle **İŞARET PARMAĞI** olmaktadır.

Öte yandan, daha çok batı ülkeleri insanların benimsedikleri şu iki parmak hareketine de değinmek istiyoruz. Bunlardan biri, baş ve işaret parmağının bir daire oluşturur biçimde birleştirilmesidir. Bu gösteri (tamam, mükemmel, okey...) anlamına gelir. Diğeri ise, işaret parmağı ile orta parmağın (V) harfi şeklinde açılmasıdır. Bu şekil hemekadar (victoire, victory) den kaynaklanıyorsa da, bir üçgen'i yansıttığını da düşünüyoruz....Daire ise bir mükemmellik olumluluk simgesidir.

Not: El - Parmak hareketleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyen sayın psikoloğ Dr. Zuhai BALTAŞ ile Acar BALTAŞ'ın "Bedenin Dili" adlı kitabını öneririm.

JEST DİLİ VE SES DİLİ

(Kaynak: İnsan nasıl insan oldu?, M. İLİN, E. Segal)

Jestlerle konuşma dili dünyanın en basit dilidir. Bunu öğrenmek için gramer kurallarını bilmeye gerek yok. Bu dilde, çoğumuza güç gelen fiil zamanlarının adı bile yoktur. Tetattuzunu öğrenme sorunu yok, çünkü dilde kelime yok. Bu bakımdan en eski yazılar harf olmayıp, resim oldukları gibi, en eski jestlerde **HAREKETLERLE ÇİZİLEN** birer **RESİM'** dir.

Jestlerle konuşma dilinden bugün de faydalanıyoruz " Evet" demek istediğimizde, çoğu kez bir baş hareketiyle yetiniriz." Orada" veya "Oraya" demek istediğimizde parmağımızla, özellikle konuşan parmak olan işaret parmağını kullanırız.

Selâm ifadesi olarak başımızı eğerek veya askerlerin yaptığı gibi, selâmlanacak kişiye çeviririz.

Diğer duygu ve düşüncelerimizi görüntülemek içinse, başımızı sallarız, omuz silkeriz, çaresizlik ifadesi olarak ellerimizi iki yana açarız, aklını kaçırmış, anlamında eli parmakları açık olarak sağa sola çeviririz, kaşlarımızı çatırız, dudak bükeriz, ısırırız, elle tehdit ederiz, yumrukla masaya vururuz, el sallarız, başımızı iki elimizin arasına alırız, elimizi kalbimize, öpmek anlamında dudaklarımızın üstüne koyarız, kucaklama anlamında kollarımızı iki yana açarız, vedalaşırken havadan öpücükler göndeririz, işaret parmağını sessiz olunuz anlamında iki dudağı kapatır biçimde tutarız...

İşte size içinde tek bir söz olmayan bir konuşma. Ve bu " dilsiz dil", jestler dili hiç unutulmuyor. Çünkü bu dilin bazı avantajları var. Bazen uzun bir konuşmayla anlatılamayan bir çok şey tek bir hareketle anlatılabilir.

Konuşma özürtlü olanların meramlarını anlatabilmeleri için sadece gözün iş gördüğü yüzlerce örnek; bunları eğitip öğretmek için okullar, kitaplar ve metotlar bulunuyor...

Binlerce yıl yaşadığına ve insanlara bugün de gerekli olduğuna göre, jest dilinin hiç de kötü bir dil olmadığı anlaşılıyor.

Sesli dil, eski jest dilinden üstün gelmiş, ama onu büsbütün söküp atamamıştır. Yenilen dil, üstün gelen dilin hizmetine girmiştir. Bir çok halklarda jest dilinin, uşaklar ve küçükler gibi başkalarına bağımlı olanların dili olarak kalması sebepsiz değildir.

Kafkasya' da bazı Ermeni köylerinde devrim' e kadar kadınların yabancı erkeklerle, bildiğimiz ses dilinde konuşmaya hakları yoktu. Meramlarını ancak el işaretiyle anlatabilirlerdi. İran şahı' nın sarayında uşaklar yalnız hareketlerle, kendi ayarlarındaki kimselerle sözlü konuşabilirlerdi. Bu azınlıklar , sözün gerçek anlamında " konuşma hak-kından " yoksundurlar.

Görülüyor ki, çoktan kaybolan geçmişin uzantılarını, izlerini bugünkü yaşantımızda da buluyoruz.

Türk toplumunda, namaz hareketlerinin verdiği alışkanlıkla olduğunu sandığımız ve kesinlikle içgüdüsel olarak şekillenmiş bazı hareketler var. Örneğin:

1. Biz bir yeri göstermek amacıyla İŞARET etmek istediğimizde, normal olarak sağ elin işaret parmağını bir (elif) gibi uzatırız. Hristiyanlar ise aynı hareketi, çoğu kez, elin tümüyle yaparlar.
2. Bir toplantıda biz parmak, onlar ise el kaldırarak söz isterler.
3. Bizde olumsuzluk (hayır veya yok) ifadesi, sanki " Allah bilir, dercesine (?)", başın yukarı kaldırılmasıyla gösterilir. Onlar ise bu cevabı başlarını iki yana (sağa,sola) sallıyarak yapıyorlar...
4. Biz bir kimseyi uğurlarken (eskiden) sağ eli bilekten büküp, mendil salları gibi aşağı yukarı hareket ettirerek yapıyorduk. Şimdi ise bu ifade elin sağa, sola sallanmasıyla görüntüleniyor. Yani, bunlar, bizde daha çok dikey (aşağıdan yukarıya), onlarda ise yatay (soldan sağa) hareketlere karşı bir eğilimin varolduğu izlenimini yaratıyor...
5. Biz alkışlarken ellerimizi göbük hizasında tutmayı adet edinmişken, onlar çoğu kez ellerini başlarının üstüne kaldırarak ellerini çırpıyorlar.müzik salonlarında batı taklitçi - bazı gençlerimizin yaptığı gibi...

GÖBEK DANSI t Dansa adını veren göbük atma figürü ana karnındaki çocuğun varlığının ve tekmelerinin taklididir ve hamileliği sembolize eder. Dizler üzerinde yere çöküp, bacakları ayırarak kalçayı aşağı yukarı oynatma figürü ile doğum sahnesi canlandırılmaya çalışılmıştır. İri göğüslerin öne çıkarak sallanması ve titretilmesi, süt dolu göğüsleri ve çocuğun beslenmesini ifade eder. Dansçının kollarıyla kendi vücudunu sarması çocuğun ana tarafından korunmasını sembolize eder

Dansçının çoğu figürlerinde Ana tanrıçaya saygının izleri görülür.Özellikle duruşlar ve duruşlardaki el hareketleri, eğilmeler tapının ritüelinden bazı bölümlerdir. (Oryantal Göbük Dansı) Kemal ÖZDEMİR

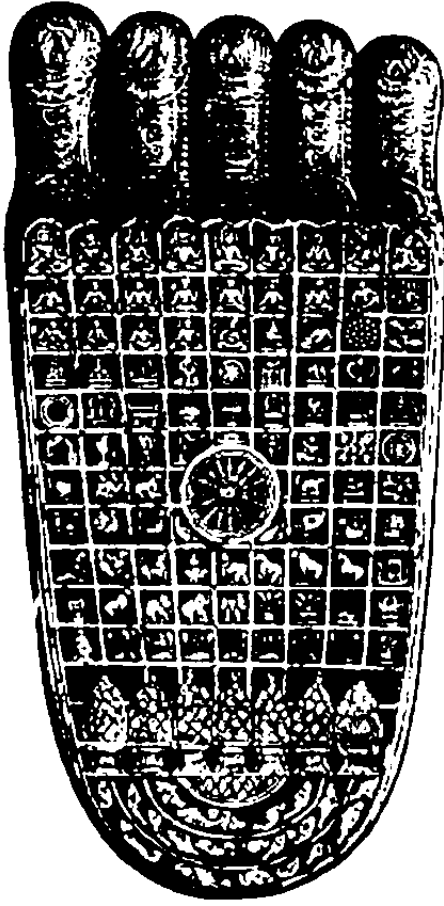

AYAK, ADIM, AYAKKABI, SANDAL

Ayağın hareketle ilgili işlevi, Türkçenin " ayağının tozuyla" ayak atmamak, "ayakbağı, ayak uydurmak, ayağını yerden kesmek (bir şeye binmek) deyimlerinde yerini almaktadır.

Sembolizm ayağı, insanın tüm ağırlığını üzerinde taşıyan ve onun yerle başlıca temasını sağlayan bir organ olarak tanımlıyor. Bambar kabilesi yerlileri ayakların, rahimde embriyon halinde oluşan ilk vücut

parçası olduğunu söylemekteydiler. Gene onların inançları doğrultusunda ayak, yaptığı ADIM hareketiyle, bir başlangıcın olduğu kadar bir bitim veya son' un da göstergesiydi. Öte yandan ayağın, evrensel olarak, hareket ve muktedir olma anlamında ifade edilmek istenilen kavramlar için uygun bir sözcük olduğunu görmekteyiz.

*Buda'nın ayağı,
Canlının ilk filizi. Topuktan
başlayıp güneş tekerleğinden
geçerek parmak uçlarına kadar
tüm vücut parçalarının
sembollerini içeriyor.
Ayak sahibi olduğu kişinin
geleceğini yazıyor..*

Bir cismin yıkılmasının, temelden, tabandan ve nihayet ayaktan olması gerçeğine dayanarak, çoğu kez, sağlam durumdaki canlı veya cansız varlıklar için, dilin verdiği alışkanlıkla " ayakta kalan veya ayakta kalmış" demekteyiz. Uzmanlar, insanoğlunu hayvandan ayıran ve karakterize eden bir başka özellik, onun iki ayak üzerinde durabilme yeteneğidir diyorlar. Mitolojide ayak, can gücünün, ayakta kalabilmenin bir sembolü olmuştur. Ayakla ilgili tüm deformasyonlar, bir zayıflık ve acizlik anlamına gelmekle beraber tanrının bu insanlara daha başka yetenekler verdiğine inanılır. Örneğin topal tanrı Hephaistos, (Zeus' le Hera' nın oğlu), topal olmasına rağmen elinden her iş gelir. İlk kadın Pandora' nın bedenini kilden o yaratmış ve Prometheus' ü Kafkas dağının zirvesine o çıkarmıştır. Ayrıca her

türlü madeni işleyip doğaüstü güzellikte eserler başarmıştır. Olympus tanrılarının evleri, ana ve babasının yatak odası bile onun ellerinden çıkmıştır!.. Hermesin ayaklarındaki kanatlı sandallar " mistik yükseliş" le ilgilidir.

Dinsel kapsamlı bir yaklaşımla ayak, yürüdüğü yol üzerinde mutlaka iz bırakan bir organ olarak yorumlanıyor. Bu izler, soyut çizgiler içinde iyi veya kötü olabildikleri gibi, kutsal bir yolculuğun da yönlendirici ve gös-tericileridir. İşte bu düşünceden hareket ederek, ayak ve ayak izinin, özellikle Hristiyan geleneklerinde ayrıcalıklı bir yeri olduğunu ve bu olgunun zaman zaman ikonografik sahnelerde yansıtılmak istendiğini hatırlatmak istiyoruz. Bu konudaki örneklerden biri Jean İncilindeki bir parabolde sözü edildiği gibi, İsa'nın son akşam yemeğinden önce havarilerinin ayaklarını yıkayıp kurulaması ve onlara, "Benim yaptığım gibi sizlerde birbirinizin ayaklarını yıkamalısınız!" şeklinde bir öneride bulunmasıdır. Aslında böylesine duyarlı bir konuda olayın ayrıntılarına girmekten kaçınarak, kişisel görüşümüzü, (İsa'nın bu jesti onların (havarilerin) ruhlarını manen, her türlü melânetten arındırmak ve kendisiyle birlikte çıkacakları "kutsal yolculuğa" hazırlamak için yapılmıştı), şeklinde özetlemekle yetineceğiz. Ancak olayın konumuzla ilgili ve ilginç olan yönü, İsa'nın bu telkini yapmak için, baş ve eller yerine, ayakları seçmiş olmasıdır... Bu sahne Trabzon Ayasofyasında fresk bir tabloda görüntülenmiştir. (Bkz. Trabzon)

İsa'nın havarilerin ayaklarını yıkaması

Batılı din adamları "İmanda katılık, sertlik vardır, diyorlar. Bu tipki ayağın yere basmasıyla duyulan bir güven ve güç olma duygusuna benzer" demektedirler.

Ayak izi konusunda, aklımıza ilk gelen örnekler, İsa'nın vattiz edildiği Zeytin Dağı'ndaki ayak izi, Göreme Açık Hava Müzesindeki Sandallı Kilisede görülen ve kilisenin bu adla tanınmasına neden olan, yerdeki ayak izleri, göğe yükseliş freskinin detayları arasına sıkıştırılmış bir çift ayak izi ve nihayet Çin tanrısı Pongtsou'nun Tao-Ying dağındaki ayak izi, bu yargıyı şekillen yansıtan ve bütünleyen olgular arasında bulunuyor.

Hz. Muhammed'in, Mekke'de olduğu gibi, Topkapı sarayı kutsal emanetler seksiyonunda sergilenen ayak izi, geriye bıraktıkları arasında O'nun mübarek bedenine özgü, saygıya değer bir parçadır. İslâm toplumuna özgü ve onun en güzel ve anlamlı alışkanlıklarından birinin de, daha çok Avrupa (!) dediğimiz modern bir zihniyeti benimsemişlerin dışındaki alelerde, başta cami olmak üzere, evin içine girerken ayakkabıları çıkarmak, olduğuna değineceğiz. Yabancı ülkelerde pek umursanmıyan bu davranışın bize göre şu iki anlamı ve yaranı bulunuyor: Bunların başta geleni, (hijyenik), yani temizlik ve dolayısıyla

sağlıktır. İkincisinde ise daha çok sosyo-psikolojik bir anlam gizlidir; yani eve giren şahıs, ayakkabılarını dışarda bırakmakla, senin malında-mülkünde gözüm yok demek istemektedir. Ayrıca, ölen kişinin ayak-kabıllarının hemen kapı eşiğine konulması da adet edinilmiştir...Camiye gelinçe, şüphesiz gene sağlık koşulları başta olmak kaydıyla, mademki burası Tanrının evidir, manevi mülkiyeti sadece O'na aittir; o halde bu hakka ve mülkiyete saygılı olmak gerekir, der gibiyiz...Ama tüm bunların dışında, bu hareketi, (bedenimizi maddesel dünya ile irtibatlayan ayakkabılardan soyutlamak isteği) şeklinde de yorumlamak mümkündür. Bu arada, yemin ederken ayağın yerden kesilmesinin, sadakatsızlık anlamına geldiği esprisinden de söz etmek istiyoruz (?)...

Gene Hristiyan ikonografisinde, ayakların çıplak, bazen de bileklerden bağlı olarak şekillendirilmesi, ressamın özen gösterdiği ayrıntılar arasında yer alıyor. Bu gözlemimizin en belirgin örnekleri gene Kariye kilise - müzesinde bulunmakta. Örneğin, İsa'nın doğum yeri Bethlemen'de yapılan ve vergi ile ilgili olan nüfus sayımı tablosunda, Jozef (Yusuf) in ayakları çıplaktır. Bunu gerçekleştiren sanatkarın kafasından ne geçtiğini bilmemekle beraber, sanki Jozef bununla, Meryem'e (bağlılığını ifade etmek istemiştir) şeklinde yorumluyoruz. Diğer bir panoda, Meryem, İsa'yı doğururken, üzerinde yattığı döşekte, ayak bilekleri bir halkayla bağlı olarak resimlendirilmiştir. Bu tabloyu ise ilk planda, sanatkarın (mozaistin) söz konusu bu doğumu (mucizevi bir olay gibi) göstermek istediği şeklinde yorumluyoruz. Zira, doğum yapan kadının normal olarak bacaklarını açması gerekmektedir. İkinci ve üçüncü planda ise, ayakların bilekten bağlı olmasına, Meryem'in bu olayın gelişmesindeki suçsuzluğu, safiyet ve bağlılığının bir simgesi olabileceği gibi, bütün bunlardan sanki suçlu olan kendisiymiş gibi, bir otopünisyon (kendi kendini cezalandırma) görünümünü yansıtmaları şeklinde bir yorum getiriyoruz... Ancak biz bu olayın nedenini ve niçinini araştırırken, öte yandan bazı yorumcu çevrelerin, "Boşuna kafa yormayın, çünkü Meryem Sezariyenle doğum yaptı" gibi laflarına da kulak vermek zorunda kalıyoruz...(İsa ile Sezar aynı yüzyılda doğmuşlardır.)

Ayak izi konusundaki açıklamalarımızda şu olgulara da yer vermek istiyoruz: Bilindiği üzere, her insanın ayak kalıbı, parmak ve ayak izleri kesinlikle ona özgü biçimlerdir; asla bir başkasınıninkine benzemezler. Bu bakımdan kişinin özelliklerinden biri olarak değerlendirilirler. Öte yandan, uzmanların ileri sürdüklerine göre, ayak izi "yazının atası" dır. Onlar bu görüş ve değerlendirmelerini, mağara adamının avını sürerken, hayvanın kor üzerinde bıraktığı ayak izlerinden yararlandığını ileri sürerek yapıyorlar

ve yazının ilk olarak bu olayla ve KAR SAYFASI üstünde gözlenen bu izlerden fikir alarak, başlayıp biçimlendiğini söylüyorlar...

Ayağa giyilen, diğer bir deyişle, (onun üzerine geçirilen), ayakkabı, sandal veya başka bir araç, o ayakkabıyı taşıyan kişiyle onun başlığı dünya toprağı arasında bir kontak noktasını oluşturur. Ayakkabı ve benzerleri için, sosyal veya dinsel içerikli olsun, halen süregelen, güncelliğini koruyan bazı ört ve adetler üzerinde şu düşüncelere yer verilmektedir:

Ayakkabı eski çağlardan bu yana, hemen her toplumda mülkiyetin, sosyal otoritenin ve kişisel hürriyetin dolaylı bir sembolü olmuştur. Mademki, her insanın ayakkabısı, ayak izi sadece ona aittir, ona özgüdür; o halde bunlar dolaylı olarak, her insanın kendi kendinin sahibi, kendine yeterli olduğunu düşünce ve eylemlerinden sadece kendisinin sorumlu olacağını ifade etmelidirler. Bu yargının en somut uygulaması, eski Roma'da esirlerin çıplak ayakla dolaşma zorunluğunda bırakılmalarıdır. Bu insanlar, ancak azat edildikleri takdirde, ayakkabı giyebiliyorlardı...Şüphesiz her toplumun değer yargıları sadece kendilerine özgü bir olgudur. Nitekim İsrail'de, mal alışverişlerinde yapılan kontratlarda, ayakkabı bir "rehin eşyası" olarak kullanıldığı gibi, örneğin bir tarlayı satın alan kimse oraya ayakkabısını atarsa, bundan böyle o malın, o tarlanın gerçek sahibi olduğunu kanıtlamış sayılıyordu...

Ayakkabının sosyal anlamda bir teyit (doğrulama) aracı gibi kullanılmasının yanı sıra, yerine göre ona bir başkası üzerinde nüfuz (söz geçirme) ve otorite sağlama amacıyla da, başvurulduğuna tanık olmaktadır. Bu uygulamalar, nikah memurunun karşısında evlenme sözleşmesinin yapıldığı sırada, kadın veya erkeğin birbirlerinin ayaklarına daha önce basmayı denemesi, keza zîlat gecesi kadının erkeğinin ayakkabılarını çözüp çıkarmaya yettenip onun ayakkabılarına sahip olmak istemesi şeklinde değişikliğe uğrayarak, hoş bir gelenek halinde güncelliğini korumaktadır ama biz, bu konuda, atalarımızdan geçişim yapan, "Cennet kadının ayakları altındadır!", sözündeki mesaja da kulak vermeyi ihmal etmemelidir diyeceğiz....

Musa peygamber Sina dağında kutsal topraklara girdiği zaman, Tanrının buyruğuna uyarak, ayağındaki sandalları çıkarmıştır. (Kariye Müzesi). Aynı olaya Kur'anı Kerimde (Taha suresi ayet 12) de yer verilmiş bulunmaktadır. Bu ayeti kerimde, Tanrının Musa'ya "Haberin olsun, ben

senin Rabbinim, hemen ayakkabılarını çıkar, çünkü sen mukaddes vadi, Tuva' dasınıl..." ibaresi bulunmaktadır.

Mitolojide Hermes ayakkabılı bir tanrıdır; atrübülerinden biri, kanat takılmış sandalı veya topuğudur. Yani kanatları, gerçek meleklerinki gibi sırtlarına değil ayaklarına takılıdır. Bu onun mistik yükseliş ve uçuşunu simgeler. Çünkü baş tanrı Zeus' le, diğer tanrı ve tanrıçalar arasında haberleşmeyi sağlar; bu görevini yapmak için de dünyayı gezer durur. Bu açıdan ayakkabı seyahatin de sembolü oluyor. Noel Baba söylencesinde gene ayakkabının sembolizmine başvuruyoruz. Noel Babanın geleceğine inananlar, pabuçlarını bacanın altındaki ocağın kenarına bırakırlar, çünkü Noel Baba hep bacadan girmektedir. O da bir gezgindir, fakir fukaranın evlerini ziyaret eder. Ancak bu hareketi yeltenenler Noel Babadan sadece hediye değil, onun gibi başka ülkelere seyahat edebilmek için gerekli yol harçlığına sahip olmanın da bekleyişi içindedirler !..

Psikanalist Freud' e göre ayak erkek ve fallik, ayakkabı ise dişilik organının sembolüdür. Bir Amerikan anketine göre ayak, insan vücudunda cinsel çekiciliği olan organlar arasında beşinci sırada bulunuyor. Bunlardan birincisi gözler, sonra saçlar, beden, genel görünümü, kalçalar ve nihayet ayaklar oluyor. Ayaklar için, tahmin edileceği gibi, erotik (cinsel aşk) yaklaşımlarla, biçim ve işlevi dikkate alınarak, bir hayli yorum yapılıyor. Ancak biz bunlara ve bu satırlar arasında yer vermeyi uygun bulmadık...

Adımla ilgili başka bir varsayım ise, insan yaşamında ÜÇ ADIM olduğudur. Birincisi doğumla atılan ilk adım, ikicisi maddi yaşam süresince atılan sürekli adımlar; sonuncusuna gelince bu, insanı ölüme götüren adımdır. Öte yandan, yürüyüş sırasında, adımların Sağ- Sol olarak birbirini takip eder şekilde atılması, evrenin değişmez kuralı olan " doğum- ölüm" devirdaimi olarak tasarlanmaktadır. (Sağ-Sol açıklamasına bakınız)

Son olarak bu konuda, AT NALI ve PAPUÇ' un, yerine göre uğur getiren, kaza ve belalardan koruyan bir muska gibi seçilmelerinde, aslında her ikisinin de yere basan, yani dünya toprağı ile direk temas sağlayan objeler olmasından ileri geldiği, görüşüne katıldığımızı da belirtmek istiyoruz.

Ayak' la ilgili özdeyişlerimiz: Ayak altında olmak, ayak üstü, ayak basmak, ayak bağı olmak, ayak sürümek (ağırdan almak), ayak takımı (işsiz- güçsüz insanlar için), ayağı dolaşmak, ayak yolu (tuvalet), önayak olmak, ayak diremek. vb..(Kaynak: Cinsel Kültür Ansiklopedisi)

CİNSEL YAŞAMDA AYAK

İnsan bedeninin her yanını dokunma, okşama, öpme gibi cinsel uyarımlar karşısında duyarlı olduğu, bütün deri yüzeyini gerçekte duyarlı uyarı alanı saymak gerektiği her ne kadar doğru olsa da, bazı bölgeler diğerlerine orantı çoğu insanda çarpıcı farklılıklar göstermektedir. bu farklılık yalnızca uyarımların derecesinden değil daha önemlisi uyarımların nitelik yönünden başka başka olmasından da ileri gelir. Örneğin, saçların okşanmasıyla duyulan uyarım nitelikçe başka, kulakların ya da ayak bileklerinin okşanmasıyla duyulan daha başkadır. Doğal olarak çoğu insan, belli bölgelerin uyarımı karşısında belli cinsel tepkileri göstermeye koşullandırılmıştır. İkinci uyarım bölgeleri arasında eller gibi ayaklar da önemli bir yer tutar. Deri altındaki sinir uçları ayaklarda, özellikle ayak parmaklarında ve tabanda son derece duyarlı ve yoğunudur. Pek çok insanın gıcıklandığı yerlerin başında ayak gelir. Eski çağlardan kalma çeşitli cezalandırma ve işkence usulleri arasında her zaman ayakların duyarlılığından yararlananlar olmuştur. Gelişmiş duyarlılık özelliği dışında ayakların bir diğer karakteristik özelliği de, yüz ve eller gibi bedenin diğer yörelerine orantı daha ileri bireysel farklılaşma, bir kişileşme taşımalıdır.

Bireyliğin ve kişisel kimliğin dünyaca kabul edilmiş işareti olan parmak izleri, yalnız el parmaklarında değil, ayak parmaklarında da okunabilir. İnsanların ayağa eskiden beri ayrı bir önem vermiş olduklarını aşk falı geleneği de kanıtlamaktadır. İnsanoğlu karakter tahlilleri yapmaya, geleceği okumaya çalışırken yalnızca el falıyla yetinmemiş, ayak biçiminden ve tabanın çeşitli özelliklerinden gizli bağlantılar çıkarmaya uğraşmıştır. Eski Çin'de kadın ayaklarına gösterilen ilgi bugün batıda hemen hemen herkesçe bilinmektedir. Kadın ayaklarının küçük kalması istendiğinden küçük yaşlardan başlayarak kızların ayakları demir kalıplar içinde tutulmuştur. Bugün böyle bir alışkanlık her ne kadar garip görünse de, o kültür ortamında her halde son derece doğal karşılanmaktaydı.

İsa'dan sonra 1000 yıllarında Çin'de minik kadın ayaklarının, güzelliğin ve cinsel çekiciliğin simgesi kabul edildiği bilinmektedir. Hatta kadın ayaklarının bu amaçla demir kalıba konması üst sınıflar arasında zorunlu olmuştur.

Zamanın sanatçıları insan bedenini bugün bile pek çok kimseye parmak ısırtacak bir cürettle gözler önüne serebildikleri halde, hiç bir

zaman ayakları çıplak olarak göstermeye kalkışmamışlardır. Bunun nedeni eski Çin'de çıplak ayağın son derece müstehcen sayılması, bir kadın ayağına alt her türlü eşyanın Victoria çağındaki korselere oranla çok daha tahrik edici bulunmasıdır. Çin'de ayağın, hatta ayak bileğinin gösterilmesi kesinlikle uygunsuz sayılmıştır. Genel olarak doğu uygarlıklarında hem ellere hem de özellikle ayaklara, batıya oranla, daha fazla önem verilmiştir.

İnsan bedeninin sırtlarıyla ilişki kurmada o çağlarda Batı'ya göre çok ileri düzeye ulaşan, örneğin Hint uygarlığında bunun böyle olmasına hiç de şaşmamaktadır. Anadolu ve Osmanlı kültür geleneğinde de küçük ve yumuşak tenli ayaklar, pembe topuklar kadınlarda her zaman makbul sayıla gelmiştir. Çağımızda kadının başlıca cinsel simgelerinden biri durumuna gelerek büyük yaygınlık kazanmış olan yüksek topuklu ayakkabı, ilk defa XIV. Louis döneminden başlayarak, Paris sosyetesinde, Avrupa'ya ve Doğu'ya yayılmıştır. Topuklu kadın ayakkabıları cinsler arasındaki farklılaşmanın gereksiz, hatta sağlığa zararlı biçimde abartılarak simgeleştirildiği başlıca örneklerden biridir.

Günümüzde birçok yerlerde tuvaletlerin yalnız kadınlara ait olduğunu belirtmek için kapılarına yüksek topuklu ayakkabı resimleri konmaktadır. Bu ayakkabılar kadının ayağını belli bir biçimde tutmaya ve bedenini bu ayaklar üzerinde belli bir biçimde taşımaya alışmasını, yani belli bir biçimde yürümesini sağlayan cinsel araçlar sayılır. Dikkat edilecek olursa, güzellik yarışmalarında boy gösteren bütün adaylar, ayaklarını ve ayak bileklerini en iyi teşhir edecek topuklu ayakkabıların seçimine özen gösterirler. Bunun içindir ki kadın ayakkabılarında topukları, bilekleri ve yaka parmaklarını ustalıkla teşhir eden çeşitli dekolte modellere rastlanmaktadır. Kadın ayağının hem estetik, hem de cinsel çekiciliğini arttırmak ve göze batmasını sağlamak açısından bileğe çeşitli bilezik zincirlerin katıldığı bilinmektedir. Bu adet çok eski ve çok yaygındır. Afrika'nın bir çok ilkel topluluklarında, Hindistan'da ve Roma uygarlığında yerleşmiş olduğu bilinmektedir. Anadolu'da da "halhal" diye tanınır. Hatta yukarı sınıflar ve saraya ait kadınların çekiciliği arttırmak ve gösteriş amacıyla ayaklarının başparmaklarına değerli yüzükler taktıkları görülmüştür. Seks dalgasının son yıllarda Batı'da iyice hissedilmeye başlamasıyla birlikte, ayak bileğine bilezik ve zincir takma geleneği yeniden bir moda haline gelivermiştir. Çıplak ayak, kadında çıplaklığın simgelerindendir. Bütün buraya kadar anlatılanlardan başka, cinsel simge ve cinsel organlar olarak da önem taşırlar. Çıplak ayak cinsel temasın

İlk gereklerinden sayılabilir. Çünkü ayakların çıplak olması bir ölçüde soyunuk olmak anlamına gelir.

Erkekler kadınların ayaklarını okşamaktan, bazıları öpmekten, hatta topuk ve parmaklarını emmekten büyük zevk alırlar. Bu gibi temaslar cinsel birleşmeye hazırlık karakteri taşır. Yatakta yatan kadın ve erkeğin çıplak ayaklarının birbirine değmesi, sürülmesi çoğu kez tahrik edici ve anlamlıdır.

ANADOLU VE İNSANI

Çağlar boyu yıkım savaşlarına, doğu ve batı gelişmelerinin sahne olarak seçtiği yer oldu Anadolu... Birileri doğudan, diğerleri batı'dan kopup gelerek hep bu topraklar üzerinde karşılaştılar, susuzluklarını gidermek istediler ve sürekli bir savaş alanı yaptılar Anadolu'yu...

Doğu'dan Hititler, Asurlular, Kimmerler, Persler, Med'ler, Hunlar, Araplar, Selçuklar, Moğollar... Batı'dan Dorlar, Akhalar, Frigler, İyonlar, Eolier, Lidyalılar, Makedonyalılar, Galyalılar, Haçlılar, Bizans... Nihayet, 1. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarına katılanlar...

Bu kavimler ve ordular ülkelerine dönerken o çağların gelişmiş teknolojilerinden bazı kopyaları da alıp götürdüler ve daha sonra onları rötüleyip temize çekip tekrar bize iade ettiler..

Coğrafi konumu gereği zorunlu bir geçiş koridoru oldu Anadolu. Dünyanın, Marmarayla birlikte, dört denizle çevrili yegâne yarımadası olarak ilginç bir yapısı ve görünümü var Anadolu'nun.. Asya'nın yavrusu, O'nun Avrupa kıtasına uzattığı adımın bir ayağı oldu. Ege sahilleri ve uzantısı olan adalarla birlikte, bu ayağın parmaklarına benzetilmiş adeta...

Asya'da filizlenen ve bu topraklar üzerinde yeşeren uygarlıkların ilk hamleleri hep bu ayağın sayesinde batı'ya yürüdü; hatta Hristiyanlık, İncil bile, Anadolu'yu basamak yaparak oralara gitmedi mi?..

Batılı coğrafyacıların çoğu zaman Küçük Asya dedikleri Anadolu adı (Anatolos) tan geliyor. Aynı kaynaklarda bu ad (Anatolia) olarak geçer ve "Güneşin doğduğu yer" anlamına gelir.

Genel olarak İslâm âlemi ve Araplar Doğu Roma toprakları içinde kalan Anadolu'ya (Memalik-i Rum) demişler ve öyle tanımlamışlardır. Türkler

bu Anatolia adını **ANADOLU** olarak dilimize geçirmişler ve bunu bir **ANA'** nın kutsal şefkatine bağlamışlardır. (Tol) kelimesinin (yurt-mekân) demek olduğunu söyleyenler de bulunuyor....(Anadolu Şehir Adları. Mehmet ÖNDER. Defne yayınları. 1st.)

Adı nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, Anadolumuz gerçekten, tüm analık niteliklerini içeren ve adını yadırgatmayan **DIŞI BİR ÜLKE** olmuştur.

Öncelikle fiziki coğrafyasını incelediğimizde, tam orta yerinde hafifçe bombeli bir görünüm sergiliyor. Cihanbeyli ve Haymana platosunun oluşturduğu bu göbek, aşağı yukarı, Niğde, Aksaray, Kırşehir, Konya ve Ankarayı da içine alıyor.

Yarımada kuzey ve güneyde adeta bir kalça gibi genişliyor...

Çatalhöyük : Dokuzbin yıllık bir tarih derinliğinin katmanlarında Neolitik çağ insanına güven içinde yaşama olanağı bahşeden merkezlerden biri...O çağlarda hâlâ Paleolitik mağarasından çıkamamış olan batılı insanına, yoğurarak yarattığı ve kendisinden medet umduğu Ana Tanrıça Kubaba (Kibele) tanıttı. Bu tapınçın yanı sıra, ürettiği kültür ve teknolojiyi de ihraç etti.

Kapadokya : İbadetlerini gönüllerince ve arzu ettikleri güven içinde yapamamaktan yakınarak sağdan soldan kaçıp göçen Ortodoks cemaatinin bir ana şefkatiyle bağına basan ve barındıran yer oldu...

Mevlâna, Hacı Bektaş, Ahi Evran ve Hacı Bayram-ı Vellilerin dinsel, kültürel ve sosyal gelişimleri, doktrinleri hep orada hayata geçti. Yepyeni bir Türkiye'yi başlatan Cumhuriyet güneşi orada doğdu.

Ve nihayet, Ata' sına, ebedi uykusu için kollarını, kucağını açan ve sinesine gömen o ve orası olmadı mı?...

Batılı devletlerden mesafe bakımından uzakta kalmış olanlar içinde, en kısa zamanda en büyük gelişmeyi gösteren, gelenek ve göreneklerine bağlı kalmayı yeğleyen, samimi ve sade bir yaşantı sürdüren insanların bulunduğu bir ülke. Bir Avrupalı yazarın dediğine göre, " zengin ülkelerin en yoksulu, yoksul ülkelerin ise en zengini " yalan da değil yani!...

İnsanlarına gelince:

Büyük bir çoğunluğu, doğup büyüdüğü yöreyi terketmek olanağına sahip olmadığından, oranın coğrafi konumu, iklimi ve topografik yapısının yarattığı sosyal, kültürel ve ekonomik olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda bulunuyorlar.

Diğer gelişmiş merkezlerden olan mesafenin boyutu oranında, UZANILAMIYAN, ya da vaktiyle UZANILMAK İSTENMEMİŞ olan uzaklıkların ve zamanın bir hayli gerisinde kalarak, onun gerektirdiği " insanca bir yaşam" ın hak ve zevkinden yoksun bulunuyorlar. Bu tablonun gerçek olan yüzünü en çok ve yakından, üzüterek seyredenler arasında, ülkenin her tarafını gezip dolaştıkları için, turist rehberleri de var...

Türkler, geçmiş yüzyıllarda daha çok bir yayılma politikası izlemişlerdir. Ele geçirdikleri topraklarda yaşayan etnik gruplara tam ve yasal bir eşitlik ve belirli bir özerklik tanıdılar. Asla ayırım yapmadılar, saldırgan ve istilacı olmadılar. Ne bir soykırıma ne de herhangi bir bahane, maske ve ideoloji uğruna, asimilasyona (özümseme) yeltenmediler, buna gerek duymadılar. Şayet isteselerdi, bunu, özellikle o koşullar altında, kolayca başarabilirlerdi.

Anadolu insanı, kendi memleketinden olmayan, yerli veya yabancı herkese karşı, olduğu gibi görünen, hoş görünmek için asla kendini zorlamayan, alçak gönüllü, hoş görürlü, açık kalplidir. Bugün Avrupa' da unutulmuş olan konukseverlik niteliklerini hâlâ sürdürebilmektedir. ALMADAN VERMESİNİ, ikram etmesini, armağan ve hatıra sunmasını seven, yaş olarak kendinden büyük olanlarda bir saygı mesafesini korumasını bilen, özgün bir karaktere sahiptir.

Alman generali Molteke' nin bir zamanlar dediği gibi, " Türkler zor şeyleri başaran ama kolayları yapmakla güçlük çeken, insanlardır".

Milliyetine, dinine, vatanının çıkarlarına bağlı, bağımsızlığına aşık, kendinden olanlara bazen hasın ve aykırı düşüncede olsa bile, güç zamanlarda tüm düşmanlıklarından sıyrılıp bir bütün halinde ölüm pahasına ve derecesinde savaşmasını bilen, SAVAŞÇI ve KAHRAMAN (ERKEK !) bir toplumdur.

Dışisini kuskanan, kadın- erkek ilişkilerinde son derece duyarlı ve bu konuda batıya oranla bir hayli kapalı ve tutucudur.

Anadolu toprağı gibi cömert, para için yaşamayı değil, yaşamak için parayı yeğleyen, daha çok kalbe girmeyi, dost edinmeyi isteyen, anılarına dostluklarına, hısım akraba ilişkilerine önem veren, ruh ve karakteri doğa gibi soylu ve gerçek olan ve onun tüm niteliklerini yaşamında, gelenek ve göreneklerinde hatta fizik yapısında bile yansıtan, insanlardır. Türkler.. .

Fransız yazar Christian Fièvre 1986 basımlı Centurion yayınlannın birini (La Turquie un pays, des hommes) olarak adlandırmıştır.

TOPUK

İnsanoğlunu hayvandan ayıran özelliklerinden birinin de onun iki bacak üzerinde yürüyebilme yeteneğine sahip olduğuna değinmiştik. Topuk ise bacakların yere basan kısmı olan ayağın en duyarlı olan yeridir. Mitolojide de ayak topuğunun insanın en can alıcı noktalarından biri olduğu ileri sürülür. Çünkü Truva savaşında Hektor' u öldüren Aşil, bu kez Paris' in attığı zehirli okla topuğundan vurulmuştu. Modern anatomide aynı yerdeki kirise AŞİL TENDONU denilmektedir. Gene bu konuda, ilkel örnekler verilmek suretiyle yapılan açıklamalarda, çıplak ayakla gezildiğinde, genellikle yılan ve akreplerin insanı topuğundan soktukları, ayrıca bir akrebin intihar etmek istediğinde zehirli iğnesini arka ayağına(?) batırdığı, ileri sürülmekteydi.

KAN

Renk olarak kırmızının sembolizmine katılan kan' ın güneşle çok yakın bağlantısı bulunmaktadır. Kan ateşin, yaşamın ve ısınn tüm değerleriyle birleşmekte ve sonuçta en güzel kavramların, soyluluğun, yüceliğin, bereketin bir simgesi olmaktadır. Bunun yanı sıra, "KENDİNDEN BAŞKALARINA BİRŞEYLER VEREBİLME" mutluluğuna da olanak sağlıyor. Bu mutluluk (kan bağışlamada), karşılıklı olarak, tadarak hissedilmektedir. Evrensel anlamda kan, yaşamın bir taşıt aracıdır. Kanın gıda taşıyan bir sıvı olduğunu dünyada ilk olarak, İbnî Sina keşfetmiştir. Kan, içinde yaşam için gerekli tüm elementleri belirli oranlarda bulunduran çok karmaşık bir bileşime sahiptir. Tevrat' ın bir yerinde " Kan hayattır" yazılıdır. Keza, ADAM (Adem)' in ADAMAH sözcüğünden türediği, adamah' ın ise KIRMIZI TOPRAK anlamına geldiği öne sürülür. (Thomson George' un Tarih Öncesi Ege kitabından alınmıştır)

Kan, bazı uzmanlarca bir kalıtım prensibi olarak kabul ediliyor. Aynı soydan gelme anlamındaki " aynı kandan gelme" deyiimi, kan grupları, kan uyumsuzluğu... gibi olgular da bu prensiple ilgilidirler. Kan, kaçınılmaz bir üçgüde etkisiyle İNSANI KENDİNE BAKTIRAN kutsal bir sıvı olmanın

yanında, bazen de kin, nefret, düşmanlığa değin insan ilişkilerinde de soyut bir kavram olarak yer alır. İnsanlarımıza kan davası, kan tutması, kanını emmek, kanlı bıçaldı olmak, gözünü kan bürümek, kan ağlamak, iki eli kanda olmak, kana susamak, kanına girmek, kanı sıcak olmak, kanı kaynamak, kan kardeş olmak, kan kusturmak, kanı pahasına... dedirten olayların temel maddesidir.

Kan ilkel insanın düşüncesinde, ölümle olduğu kadar doğumla da ilgili ilginç bir madde olarak yer alıyordu. Çünkü kanın görünmesi için canlı bir yaratığın ölmesi başta gelen bir koşul olmakla beraber, kadınlarda aybaşı kanının kesilmesi hamilelik ve hemen ardından bir canlının doğum işareti olduğunu öğrenmiş bulunuyorlardı. Bu açıdan kan, ölüm ve doğumun birbirini izlemesi olayının başlı başına bir göstergesiydi.

Tanrı ilk kez geçilen evrelerde, adet (aybaşı) halinde olan bir kadının eklin tarlasında gezinmesinin ürünü arttıracığına inanılıyordu...

Eskilerde olduğu gibi bugün de kesilen hayvanın kanı rasgele değil, toprakta açılan bir çukura akıtılmaktadır. Hitit ve Urartu tapınaklarında kan kanatları bulunmaktaydı. Bu geleneğin nedenini, kanda toprağın verim ve bereketini arttıran sihrili bir gücün varolduğu inancıyla bağdaştırmamız mümkündür. Nitekim antik ören yerlerimizin bazılarında, örneğin VIII. Truva kalıntıları, Yazılıkaya (A) odası, Çavuştepe... de kurban kesimi sırasında, akan kanın ziyan olmadan sistemli bir şekilde akıtılması için kan olukları ve hatta bir kuyunun varlığına da tanık olmaktadır. Özellikle Truva' da Daryüs' ün geçerken burada tanrıça Athena için 1000 kadar boğayı kurban ettiği tören alanı bu bakımdan ilginçtir.

Anadolu geleneğinde, kesilen kurbanın kanının onu adayın kimsenin alınına sürmek Tanrı uğruna dökülen bu kandaki kutsallığın o kimseye geçişini sağlamak amacını gütmektedir. Gene bu konuda, yeni alınan bir aracın kurban kanı üzerinden geçirilmesi veya yeni bir tesisin temel harcına bulaştırılması uygulamasında uğur gettricilik ve kazalardan koruyuculuk inancının etken olduğu inancının süregeldiğini görüyoruz. Ancak bu olguda, göz konusunda da değindiğimiz gibi, " kana karşı kan " deyiminin kaynaklandığı (karşı kuvvetlerin çarpışması) ilkesinden de söz etmenin yerinde olacağı kanısındayız.

Yunan- Roma agoraları kentiri adeta bir KALBİ, insanlar- müşteriler ise onun içinde dolaşan bir KAN gibiydiler.

Son olarak, gene ilkel toplumlarda, örneğin Hititlerde, gömülen ölü'nün, onu yaşama geri getirmesi için, kemiklerinin kırmızıya boyandığını ve ilk plastik sanat ürünleri olan kilten yapıma kadın figürlerinin üstüne ve libasyon kaplarının, doğurganlığı arttırmak amacıyla, aybaşı kanı bulaştırıldığını hatırlatmak istiyoruz...

Kuranda Tanrı'nın insanı kan pıhtısından yarattığı yazılıdır.

KURBAN KESMEK

İlkel toplumlarda totem'in tanrıya dönüşmesiyle birlikte bu töreninin yerini kurban töreni almıştır. O çağlarda yaşayan insanlar tanrı saydıkları hayvanların etini yiyor, hatta kanını bile içmek suretiyle onunla bütünleşmenin huzur ve güvenini duyuyorlardı...

Kurban için bir (erkek) hayvan kesilmesi geleneği Adem ve Havva'nın çocuklarından çiftçi olan Habil'in Tanrıya hediye olarak kendi toprak ürünlerini, çoban olan Kabil'in ise bir koç sunmasıyla başlıyor. Ancak Tanrı'nın hayvanı tercih etmesi (1) sonucu kıskançlık duyarak galeyana gelen Habil Kabil'i öldürüyor. (Trabzon Ayasofya giriş alınılığında, Tevrat'ın bu efsanesi canlandırılmıştır. (Kurban'la ilgili yorum ve açıklamaları Sayın Doçent Ali MURAT DARYAL'ın "Kurban kesmenin psikolojik temelleri" adlı eseri. Büyük bir içtenlikle bu değerli eseri okumanızı öneriyorum)

Kurban kanı akıtmanın, insan kanı akıtmaya engel olduğunu ispat sadedinde Kurbanın Tarihçesini hatırlatmak ve bir iki noktaya yorum getirmek yetecektir.

İslâm'da Kurbanın Tarihçesi Hazret-i İbrahim (a.s) ile başlar. Teâlâya Kurban etmeye nezreder. Zamanı gelince kendisine bu ahdi hatırlatılır. O da gerekli hazırlığı yaparak oğlunu Kurban etmek üzere müsait bir yere götürür. Oğlunu yatır ve bıçağını O'nun boğaz nahiyesine vurur. Fakat bıçak çocuğun boğazını kesmemektedir. Bu esnada Allah Teâlâ tarafından kendisine Kurban edilmek üzere bir koç gönderilir. Bu koçu keserse oğlunun yerine kabul edileceği bildirilir. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim (a.s), kendisine gönderilen o koçu keser ve ileride peygamber olacak olan oğlu Hazret-i İsmail (a.s), kesilmekten kurtulur.

Kurbanın Tarihçesi burada bitmektedir. Fakat burada bir iki husus dikkatlerimize fazlasıyla layık olmalıdır :

EDİRNE

ANİ

Uygarlık adımlarının ayakları altına serilen eski bir halıdır

1575

ANADOLU

1064

Dikdörtgen görünümüyle, Doğudan Batıya serilmiş doğal bir HALI gibidir Anadolu. Doğanın binyıllar öncesinden bu yana, izenip hezenerek, göz nuru dökerek doku-
duğu ve gökyüzünün mavi penceresinden süzülen ışıklarla aydınlanan bu halı, mavi bir
zemin üzerinde, ona çok uzun yıllar egemen olan değişik uygarlıkların gelenek ve göre-
neklerini yansıtan motif ve desenlerle süslenmiştir.

Kuzey ve Güneyde, kahverengi ve yeşil çizgilerle bordürlenerek Batıya uzanır ve
orada, Ege'nin dantel gibi işlenmiş koyu mavi saçıllanarak çevrelenir.

KARS'tan EDİRNE'ye, ilk Selçuklu caminden, en görkemli Osmanlı camisine..
Alpaslan'dan Kanuni Süleyman'a..

Yüzyıllar boyu verilen savaşların şehit kanlarıyla çelenklendi bu aziz TOPRAK HALI.

Hazret-i İbrahim (a.s) Peygamberdir. Peygamber olması münasebetiyle Allah'ın yardımına mazhar olmuş ve kan dökmek gibi beşeri vasıflardan kurtulmuştur. Fakat O, burada kendisini temsil etmekten ziyade, başlattığı Kurban geleneğini kendisinden sonra sürdürecektir olan insanları bütün halleriyle temsil eder durumdadır.

Burada fazla dikkat sarf edilmeden gayet rahat fark edilecektir ki: Hazret-i İbrahim (a.s) ilk merhalede herhangi bir koçu Kurban etmeyi düşünmemektedir. Bizzat oğlunu Kurban etmeyi istemektedir. Fakat bu ilk hedef bizzat Allah tarafından engellenmekte ve yine ikinci hedef bizzat Allah tarafından Hazret-i İbrahim'e (a.s) gösterilmektedir.

Bunun neticesi olarak Hazret-i İbrahim'e oğlunun yerine Kurban edilmek üzere bir koç gönderilmiştir. Bu koçun Kurban edilmesi Hazret-i İsmail'in Kurban edilmesine katiiyetle engel olacaktır. Nitekim böyle olmuştur ve koçun Kurban edilmesi Hazret-i İsmail Kurban edilmekten kurtarmıştır.

Burada koyun ile insan arasında bir eşitlik ortaya çıkmaktadır. Bu eşitlik nereden gelmektedir. Koyunun eti yenilip insanınki yenmediğine göre bu eşitlik etten gelmemektedir. Bu eşitlik birinin insan, diğerinin koyun olması itibariyle maddi değer bakımından da teessüs etmiş değildir.

Birinin kesilmesinin bir diğerinin kesilmesine mani olması bakımından buradaki eşitlik "Akan Kandan" gelmiş olmalıdır. Birinden akan kan bir diğerinin kanını karşılamaktadır.

Buradaki bir iki husus yorumlanmıza açık olmalıdır: İbrahim Peygamber oğlu Hazret-i İsmail'i Kurban etmeye götürüp kesmek üzere teşebbüse geçtiği zaman Hazret-i İsmail kendisinin Kurban edileceğini biliyordu ve olacıklara büyük bir teslimiyet içinde rıza gösteriyordu.

Fakat yine de Baba- Oğul arasındaki bu ilişkiler o güne kadar alışagelmışten çok daha başka idi. Hazret-i İbrahim'e koçun gönderilmesi Hazret-i İsmail'in hayata kavuşmuş olması baba-oğul arası ilişkiler sevgi, şefkat, dostluk, merhamet duygularıyla daha yumuşak, daha esnek bir hal almıştır. Baba- Oğul arası ilişkiler yani kişiler arası ilişkiler, Beşeri ilişkiler...

Biz burada artık şu tesbiti yapabiliriz: Kurban kesmek beşeri münasebetlerdeki sertlikleri gidermekte ve bu kişiler arası münasebetlere yumuşaklık, esneklik ve elastikiyet getirmektedir.

Bundan daha önemlisi şu olmalıdır ki . Kurban kanı akıtmak, insan kanı akıtmaya engel olmaktadır. Bu tesbite şu hususu da ilave edebiliriz : Şayet Hazret-i İsmail Kurban edilmiş olsaydı O' nunla birlikte ondan gelecek nesillerde Kurban edilmiş olacaktı. Hazret-i İbrahim' in Hazret-i İsmail' den gelecek nesli de onunla beraber yok olup gidecekti. Fakat koçun Hazret-i İsmail' in yerine Kurban edilmiş olması Hazret-i İbrahim' in Hazret-i İsmail' den gelecek neslinin devamına vesile teşkil etmiştir.

Bundan çıkacak netice gayet açık görünmektedir : Kurban kesmek nesillerin çoğalmasına, nesillerin bereketlenmesine sebep olmakta, nesillerin inkıta uğramasına mani olmakta ve cemiyet içerisinde nüfusun normal ölçüler içinde çoğalmasına imkan sağlamaktadır.

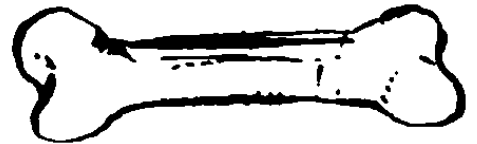
Netice olarak bu tesbitterden şunu söyleyebiliriz ki, " Ateş ve Kan " insanda mevcut " saldırganlık içgüdüsü" nün kendisiyle tatmin bulduğu iki mühim unsurdur. Renk olarak ikisinde kırmızıdır, ikisinin de birbirinden farklı olmakla beraber bir harareti vardır ve ikisinde tüten bir dumanı ve yayılan bir buharı, kokusu vardır...

Buradan şunu anlayabiliriz ki, bu iç-güdü en fazla göz vasıtasıyla tatmin bulmakta, daha sonra dokunma duygusu ve daha sonra da kulak vasıtasıyla tatmin olmaktadır.

TÜKÜRÜK

Hem yaratıcılığın, hem de bir hakaretin, aşağılamamanın sembolü olmuştur. Birincisi için vereceğimiz örnek, İsa' nın, İncil' de konu edilen " körü iyileştirme " girişiminde, salyasını toprakla karıştırıp oluşturduğu çamuru kör adamın gözüne sürmekle, mucizelerinden birini daha kanıtladığı olay olacak.

KEMİK

Canlı yaratıkların çatısı olan iskeletin tahtalandır. Vücudun diğer elementlerine oranla direnme gücü en fazla olan kemik, canlının vücudunda ilk oluşan bir madde olmasına karşın, ölüm halinde vücudu oluşturan diğer elementler arasında sonuncu olarak çürümekte, ama gene tamamen yok olmadan toprağa dönüşmektedir. Kemik bazen yüzyıllar boyu eski halini koruyabilen bir yapıya sahiptir.

Hristiyan ikonografisinde kemik bademle özdeşleştiriliyor. Çünkü her ikisinin de dışarı serttir, yenilebilecek kısmı içlerinde saklarlar. Badem ise bazen bir rejenerasyon (yeniden hayat bulma) sembolü olarak kullanıldığından, aynı sembol kemik için de geçerli oluyor. (Bu konu Badem ve Hale bölümünde ayrıntılı olarak işlenmiştir.)

Sembolizm çoğu kez, yaklaşımlarına çok uzaktardan, mazinin ta derinliklerinden başlayarak yapmakta ve bunları, soyut veya somut örneklerle karşılaştırıp benzetişlerle, süslemekte daha doğru bir deyimle " elastiki " hale getirmektedir.

Kemikle badem arasındaki ortak yönlerden biri, her ikisinin de güneşte kurutulmalarıdır.. Nitekim, Neolitik çağda ölümler evlerin altına gömülmeden önce güneşte kurutulmaktaydılar. Bu uygulamanın nedenlerinden birinin de kemiğe karşı duyulan saygıdan kaynaklandığı sanılıyor. Bazen kutsal hayvanlar bile özenle gömülüyorlardı. Eski avcı toplumlarında KAFATASI KÜLTÜ' nün varlığı bu varsayımı doğrular nitelikte olmalıdır.

Daha sonra ki evrelerde, örneğin, Altaylı Türk - Moğol aşiretlerinde, av hayvanlarını iskeletlerine belirli bir saygının gösterildiği saptanmıştır. Bu insanlar avladıkları hayvanların etini yiyorlar fakat onların kemiklerini, kırık zedelenmemeleri için, uygun bir yerde koruma altına alıyorlardı. Öte yandan kemiğe olan bu saygı Laponlarda da geçerli. Bunlar, yaşamlarını daha çok balıkçılıkla sürdüren, bir toplum. Laponlar yakaladıkları mevsimin ilk balığını kılıçlarının bozulmamasına dikkat ederek yiyorlar ve aynı kılıcı tekrar o balığın tutulduğu yere törenle atıyorlardı.

İnsan omurgasının en üstünde ve başı tutan son omuruna tıp dilinde ATLAS KEMİĞİ deniliyor. Mitolojide ise ATLAS, tüm dünyayı kuvvetli kolları ile kaldırıp onun boşluğa düşmemesini sağlayan bir tanrı' nın adıdır...Bugün bu dağlar kuzey- batı Afrika' dadır. (Bkz. Boyun- Boğaz)

Kemikle ilgili özdeşleşlerimiz: eti senin kemiği benim!, soğuk kemiğine işlemek, kemik kesilmek (kuru şeyler için), bir deri bir kemik kalmak, vb...

Kemik konusunda fantezi bir iddia var: Havva' nın Ademin kaburga kemiğinden yaratılması nedeniyle, güya erkeklerin bir kaburga kemiği noksanmış!?...

KİTAP

Öncelikle ilmin ve bilgeliğin sembolü... İslâm bilgini Muhittin İbni Arabi, "Evren başlıbaşına ve görkemli bir kitap' tır", diyerek, herhalde istikbalde ona ait bir hayli sayfa olduğunu sezdirmek istemiştir.(?)

Bir diğeri, hayat baş ve son sayfaları olmayan bir kitap' tır diyor.

Hristiyan felsefesine göre Apokalips' in Hayat Kitabı cennetin merkezinde olup burada kendini hayat ağacı şeklinde gösterir. Bu ağacın yaprakları tüm yaratıkların ayrıca ilâhi yasaların toplamının üzerine yazıldığı sayfalardır. Bir kitabın sayfaları için yaprak denilmesinin bu inançdan kaynaklanması mümkündür(?)... Diğer yönden aynı ağaç mistik tırmanış için bir merdiven gibi tasarmlandığına göre, sayfalar da bu kutsal kitabın basamakları olmalıydılar...(Apokalips : Yunanca bir sözcük. Havarî Saint Jean' ın, imparator Domitian zamanında Patmos Adasında sürgünde iken vahiy yoluyla kaleme aldığı , İncilin devamı niteliğinde mistik içerikli bir kitaptır.)

Romalıların kehanet kitapları vardı. Onlar manevi sıkıntılarının yanıtlarını bulabilmek için gerektiğinde bu kitaplara başvurmaktaydılar. Başkalarının bildiklerini öğrenebilmek, öğrenebilme düzeyine ulaşmak için işte o basamakları tırmanmak zorundayız.

Eski Mısırda Ölüler Kitabı, kutsal formülleri içeren yazılı bir yapıt olup kitap, ölüyle birlikte aynı mezara konulmaktaydı. Amacı, öbür dünyada cehennemlerden geçip ebedi güneş' in ışığına ulaşmak çabası içindeyken tabi olacakları yargılamada, onların tanrılara yalvarmalarını ve dürüstlüklerini kanıtlayabilmelerine yardımcı olmak. Son duruşmada savunmalarını yapan avukatlar' dı(?) (Bkz. Kartıye Son Mahkeme)

Bu inanç doğrultusunda kurulan kitap-ışık (ebedi güneş) ilintisi, zaman içinde kitabın gizlilikleri aydınlatan bir sembol olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

bir araçtır.)

Günümüzde, eğitimle ve öğretimle ilgili semboller çoğu kez bir kitap ve bir meşale ile bütünleştirilerek şekillendirilmektedir. (Meşale ışık veren

Sanat ta bir kitaba benzetilir. O da bazen açık, ayan- beyan olur. Bu takdirde ilkel maddesi işlenmiştir. Şayet kapalı ise, ilkel maddesi işlenmeden oluşturulmuş demektir.

Genel olarak, kapalı bir kitap ham, bakir bir maddeyi betimler. Her kapalı olan şey gibi O da, gizlerini içinde saklar. Ama açıksa, ya da açılırsa, o zaman sakladığı madde tohumlanmış ve ürününü sunmaya hazır demektir. Öğrenmenin tadını ve zevkini tanıyan ve bunu alışkanlık haline getirmiş olanlara tüm cömertliğini gösterir.

İnsan kalbi de bir kitaba benzetiliyor. Şayet açıksa duygu ve düşüncelerini göz önüne serer, okunmasını kolaylaştırır. Ama kapalı ise onları hep saklar, hiç göstermez.

Bu nedenle olmalıdır ki, " Okuyabilirsen, her insan bir kitaptır" denilmiştir.

Dünya " taş sayfalı bir kitap" gibidir. " İnsan nasıl insan oldu " adlı kitapta şunlar yazılı:

Yeryuvarlağı büyük bir kitap gibi ayaklarımızın altında duruyor.

Yer kabuğunu meydana getiren tabakalar, her tortul tabaka, bir kitap sayfası gibidir.

Biz, bu kitabın en son sayfasındayız. İlk yaprakları çok derinde. Okyanusların dibi ve kıtaların temeli orada.

Bu ilk yapraklara, kitabın ilk bölümlerinde daha varılamamıştır. Onlarda neler yazılı olduğunu, ancak tahmin edebiliriz.

İnsanların yaşadığı zaman yaklaştıkça, kitabın okunması daha kolaylaşıyor.

Sıcak lavların yakıp buruşturmuş olduğu sayfalar, yeryüzünde, dağ silsilesinin nasıl meydana geldiğinin, başka sayfalarda, yer kabuğunun yükselip alçalması sonucunda, denizlerin nasıl genişleyip yeniden daraldıklarını anlatıyorlar.

Deniz hayvanlarının kabuklarından meydana gelmiş olan beyaz sayfalardan, beyaz tabakalardan hemen sonra kömür gibi kara tabakalar geliyor.

Kalın kömür tabakalarının meydana getirdiği sayfada, bir zamanlar yeryüzünü kaplıyan dev ormanların tarihini okuyabiliriz.

Yer yer, elle çizilmiş gibi, yaprak izlerine veya kömür haline gelen ormanlarda yaşamış hayvanların fosilleşmiş iskeletlerine rastlanıyor.

Böylece, sayfa sayfa, dünyanın tüm tarihini okuyabilirsiniz.

Kitabın kahramanı, yani insan, ancak en son sayfalarında belirir. İlk bakışta, bu büyük kitabın kahramanı insan olmadığı sanılabilir. Eski zamanların dev fil ve gergedanlarının yanında insan, ikinci derecede bir şahıs gibi görünür. Fakat bu yeni kahraman, gittikçe artan bir cesaretle ön plana çıkmaya başladı.

Ve bir gün geldi ki, insan bu büyük kitabın yalnız kahramanı değil, aynı zamanda onu yazarlardan biri olmaya başladı.

İşte bir ırmağın kestirinde, buz çağında meydana gelmiş tortul tabakalar arasında bir kara çizgi apaçık görünüyor.

Doğa denen kitapta bu kara çizgi, ağaç kömürüyle çizilmiştir. Kumlarla toprağın arasında bu incecik ağaç kömürü tabakası da nereden çıktı? Orman yangınından kalmış bir iz olmasını

Yangın izleri, geniş bir sahayı kaplar, buradaki çizgiyse kısıcık. Böyle bir iz, ancak ateşten kalmış olabilir.

Ateşi de, ancak insan yakabilir.

Üstelik, ateşin yanında insanın daha başka izlerine: taş aletlere, avlanmış hayvanların parçalanmış kemiklerine rastlarız.)

ÇİVİ YAZISI

(Mozalik başlıklı bölüme kadar olan aşağıdaki konular ansiklopedik bilgi niteliğindedirler.)

Hint - Avrupa dil ailesinden olan ve Asurlular tarafından Anadolu'ya tanıtılan bu yazı, Asya kökenli, tek heceli ve bitişken bir yazı olarak tanımlanıyor, Fransızca okunuşu KÜNEİFORM olup Latince (cuneus), köşeliantlamına gelen kelimeden türemiştir. Ancak harfler bir çiviye benzediğinden, Çivi Yazısı demektediriz.

Bu yazı genel olarak, dikey, yatık, eğik ve köşe oluşturuşu şekilde kazınan 4 çivinin birbirlerine değişik biçimlerde bağlanmasıyla yazılmaktaydı. Hittit çivi yazısı ilk olarak Kültepe' de yapıldığı araştırmalar

sonunda, bir Çek bilim adamı olan HORONZNY tarafından, KARATEPE (Azitewaddi) de çözülmüştür. Çivi yazısı lisansları farklı olmasına rağmen, Urartu, Frigya ve Likyalılar tarafından da kullanılmıştır. Hititler ise Mısır hieroglifini IDEOGRAM yani bir kavramı, nesneyi ve fikri direkt olarak anlatan, fonetik olmayan bazı semboller şeklinde kullanmış ve çivi yazısına da geçmişlerdir. Çivi yazısı, pişmiş toprak (kil) üzerine yazıldığında, STYLE veya STİLÜS adı verilen ucu sivriltilmiş karniş kalemle, taş üzerine ise, taşçı kalemle yazılmaktaydı. Style sözcüğünün, bugün kullandığımız STYLO (mürekkep kalemi) ile bir akrabalığı olduğunu söyleyebiliriz. (yazarın fikridir.)

Çivi yazıları soldan sağa, bazan da, anıtlar üzerinde görüldüğü gibi, yukardan aşağıya yazılmaktaydı. Normal olarak kelimeler şu şekilde oluşuyordu: Konson-Vokal, Vokal- Konson, Konson-Vokal-Konson ve Vokal-Konson-Vokal.

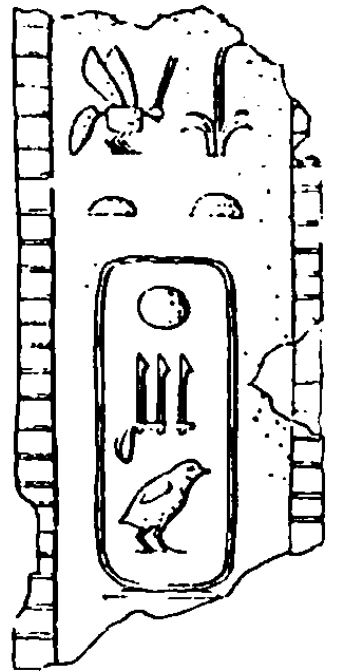
Hittitlerin konu-
şulan lisansları Luwice
idi. Hurri lisanı daha
çok devrin aydın
kişileri tarafından kul-
lanılmaktaydı.
Diplomatik lisan ise,
Akatça idi.

TABLETLER

Kil üzerine kazıldıktan sonra pişirilmiş çivi yazılı belgeler olup, bugün müzelerimizde 100.000 kadar örneği bulunmaktadır. Daha çoğu HATTUSAŞ' ta çıkarılmış olan bu tabletler başlıca iki parçadan oluşuyor: Zarf kısmı, metin kısmı. Zarfın üs-

HUTTLEH

Original Piktograf	Geliştirilmiş Piktografın durumu	Eski Bakışlar	Azusa	Original yahut Muvafıklık
				kay
				balık
				çayk
				ekiz
				günay gün
				tahıl
				meyve bahçesi
				şif surmek
				Boomerang zarfı
				durmak yarımak

tüne, alıcının ismi ve o devrin yöntemlerine göre, adresi ve de içindeki metnin bir özeti kaydedilmekteydi. Resmi belge niteliğinde olanlar devlet arşivlerinde yıllarca saklanırdı. Bugün •ele geçenler bu arşivlerden çıkarılmışlardır. Bu resmi belgeler, kral yıllıkları, mahkeme kararları, uluslararası anlaşmalar, yasalar, fermanlar, dini törenler, yönetmelikler gibi, gereğinde çıkarılıp kanıtlanmayı gerektiren evraklar oluyordu.

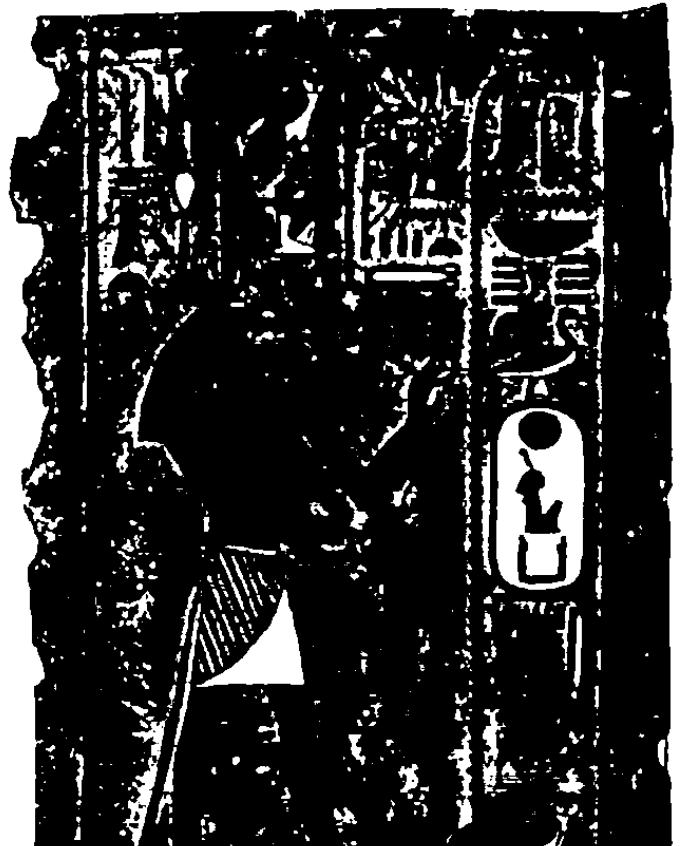
Tabletleri, Osmanlı döneminde olduğu gibi, arzuhalciler kaleme almaktaydılar.

HİEROGLİF

Sözcük anlamı Kutsal işaret demek olan bu eski Mısır yazısına bir tür Resim Yazısı demek de mümkündür Bu teknikte, fikirler resimlerle, resimlenmeye elverişli olmayanlar ise, sembollerle tasvir edilmekteydi. Örneğin, göz bakmayı, gözetlemeyi, silahlı bir el savaşı, bir çift ayak yürümeyi, ilerlemeyi simgelemektedir. Dildeki değişik seslerin yerini tutan 24 şekilden oluşmuş bir alfabeti bulunmaktaydı. Hieroglifin gelişmiş olanları HİYERATİK ve DEMOTİK isimlerini almıştır.

Efsaneye göre, hieroglif ve sayıların mucidi, ay ve hekim tanrı (THOT) dur. Bu tanrı hieroglif yazıcılarının atası olarak kabul edilmişti. Yunanlının (Hermes) inden esinlenerek isimlenen Hermopolis kentinde saygınlık gören THOT, insan gövdeli ve (Kara Leylek)= iblis başlı olarak betimlenmiştir. Uyuduğu zaman başını kanatlarının altına sokarak, bir karp şekline girmekteydi. Ölülerin ruhlarının tartılmasına başkanlık ve ölünün avukatlığını yapmakta, tartılan iyi ve kötü eylemlerin sunucunu bir tablete yazmaktaydı.

Hieroglif ilk olarak Fransız Jean François CHAMPOLLION tarafından 1822 yılında okunmuştur. CHAMPOLLION, Napoleon Bonapart ordusunun Mısır'a ayak basmasından sonra, burada araştırmalar yapan ilim adamlarından biridir. M.Ö. 3000 yıllarında kaleme alınan Hieroglif papirüs'ün icadından sonra M.Ö V. yüzyıl da tamamen unutulmuştur. Anadolu'da yazının kullanılması ise M.Ö XX. yy dır. Bu

bakımdan Alacahöyük'te yazılı belge bulunmamıştır. Hitit hieroglifi ise insan, hayvan... resimleri ve fonetik şekillerden oluşmaktaydı.

Aşağıdaki cümlede, tanrı Amon-Râ'nın sevgili kardeşi, Asya'nın yağmacısı, mükemmel savaşçı olarak nitelendiği Firavun Tutmes III. için dile getirdiği bir övgü ifadesi yer alıyor. Cümle 9 kelimeden oluşmuştur. Her kare içinde bulunanlar soldan sağa ve yukarıdan aşağı okunuyor. Tanrı burada, kardeşi için "Senin gücünü pek çok ülkenin giriş yollarına, göğü tutan desteklere kadar ilan ediyorum,(duyuruyorum)" şeklinde bir ifade kullanır. Egyptoloji adı verilen bu uzmanlık dalından olanlar hieroglifi ana dilleri gibi okumaktadırlar. Bizim diyebileceğimiz şunlar olabilir:

I.Tanrı, oturmuş, ilan ediyorum der. V.Kadar

II.Senin gücünü

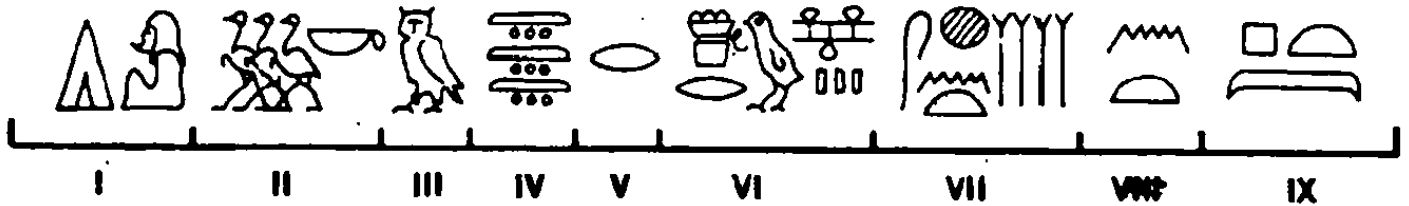
VI.Açılan yollara,

III.içine,

VII. Ve VIII. Desteklerine,

IV. Birçok ülkelere,

IX. Gökyüzünün...

Firavun Tutmes, bu methiyeden çok hoşlanmış ve onu tapınaklarının duvarlarına ve obelisklerine de yazdırmıştır.(Sultanahmet Dikili Taşı'nda görüldüğü gibi)

FRESK - FRESKO

Fresko, yaş, taze anlamına gelir. Zeminin üzeri önce kaba sıva ile kaplanır. Bu sıva iyice kuruduktan sonra, sönmüş kireç, mermer tozu ve ince kumun karıştırılmasıyla hazırlanan diğer bir alışımla, aynı zemin ince bir şekilde sıvanır. İşte bu sıva vurulur vurulmaz, yani henüz taze ve yaşken, ressam fırçasını alarak çalışmaya koyulur. Sönmüş kireç yavaş yavaş kururken atmosferdeki karbondioksidi emer ve henüz yaş olan

sıva, bu arada, ressamın fırçasından sürülen boyayı da yutar. Sonuçta boya, kristal şeklinde, duvar üzerinde kalır. Önemli olan, ressamın yapacağı tabloyu, sıvanın kurummasından önce, bitirmesidir. Fresk yapımında tek sanatçı çalışır; çalışma yöntemi mozaikten farklıdır. Kiliselerdeki İncil sahnelerinin altın yaldızlı fon, güneş ışığını veya onların tıpkı altın madeni gibi, uzun ömürlü olma istemini simgelemektedir.

MİNYATÜR

Batılıların Minyatür dedikleri bu İslâm resim türü, bağımsız bir sanat olmayıp, kitap süslemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Kitap, matbaanın icat edilmesine (XVIII.yy.) kadar saray çevresinde ÜLEMA (okuma yazma bilen sınıf)'nın kullandığı lüks bir tüketim aracı olmuştur. Minyatürde canlı renkler egemendir. Mesafe belirtilmez, şahıslar birbirini kapatmazlar. Yüksek olan yer arka planda gösterilir. Gölge oyunu yapılmaz, sabır isteyen bir uğraştır. Minyatürü yapanlara Nakkaş denilir. Minyatür ticari amaçlı olmayıp, sipariş üstüne yapılıyordu. Bunlarda genel olarak tema, çoğu kez saray içindeki olaylarla ilgiliydi.

Türk toplumunda figüratif resme, minyatür dışında da rastlıyoruz. Ancak bunlar Müslüman olmayan yabancı ressamın tarafından yapılmışlardır. Fatih tablolarının İtalyan ressamları Ferrari ve Gentil Bellini'ye yaptırılmıştır. İslâm dini önceleri İnsan resmi ve heykeli karşısında idi. Türk minyatür ressamları eserlerinin altına ender olarak isim ve imzalarını yazarlardı. İslâm'daki resim bir tür KİTAP RESSAMLIĞI olmuştur.

HAT SANATI

Hat, aslında Arapça kökenli bir sözcük olup, çeşitli ilim ve meslek dallarında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Güzel sanatlarda HAT, çizgi veya güzel yazı anlamına gelir. Bize İslâmiyetle geçmiş ve eski yazının resim sanatı ile karşılaşmasından ortaya çıkmıştır. Mistik ağırlıklı bir sanat dalıdır. Geometrik ve dekoratif kurallar, yazının duygularını ve yazının güzelliğini ortaya çıkarır. Peygamberimizin " güzel yazı yazmak bir ödevdir" demesi ve Kuran'ın, Allah'ın emirlerini bize ulaştıran bir araç olması nedenleriyle, İslâm aleminde daima mübarek bir uğraş olarak benimsenmiştir. Ayrıca portre resimleme ve heykel yapımının yasaklanması, sanatçıları güzel yazı yazmaya yöneltmiş ve dünya

çapında ün yapmış kaligraf ustalarının yetişmesine neden olmuştur. Bu yasaklamanın putperestliğe alurtuk vermemekten kaynaklandığını belirtmek istiyoruz.

KÜFİ YAZI

Küfi yazı Küfe şehrinde ilk olarak, M.S IX. Yüzyılda ortaya çıkıyor. Kuran ilk olarak küfi yazı ile kaleme alınmıştır. Dekoratif amaçlı bir yazı türü olup, büyük harfli olanına SÜLÜS, daha küçük ve köşeli harflerle yazılana NESİH, REYHANİ, MUHAKKAK...gibi isimler verilmektedir.

ARABESK

İnsan ve hayvan figürlerini kullanmayı yasaklayan Arap sanatına ait bir olgudur. Tasvir etmenin kesin ve açık bir aşaması, ayrıntılı bir çizimidir. Belirli bir biçimde bir anlatma olmayıp, belirli bir konuyu belirsiz tekrarlarla büyüğü bir şekilde anlatımı amaçlar. Arabesk, labirent ve örümcek ağı ile bağlantılıdır. Çevreden merkeze yönelik bir gidiş vardır. Arap süslemesinin büyük gizidir.

Arabeskte iki belirli eleman görülür. Bitki ağı, yaprak ve gövdenin yorumu ile çizgi idealinin gelişmesi.. Yani bir gözle görür bir öge, diğeri ise tam bir geometri. Yani bir demet ve dolambaç kompozisyonu...Hiçbir geometrik temele dayanmadan çizilmiş ve hiçbir bitkisel motiften esinlenmeden yapılmış arabeskler de vardır. Bunlar sadece yazı arabeskleridir. İslâmiyet put tasvirlerinin kesinlikle karşısında olduğu ve SÖZ ün egemenliğini ön planda tuttuğundan, arabesk sanatı, içinde Kuran ayetlerinin sözlerini yansıtır. Ne başı ne de sonu bulunur. Simgenin simgesi olduğu söylenebilir. Örtetek açığa vurur, açarak gizler gibi bir izlenim yaratır.

MOZAİK

Küçük boyutlarda renkli taşların yanyana döşenmesiyle yapılıyor. Taşlar özel olarak kaolin ve kilin yüksek ateşte pişirilen parçaları üzerine silisyumlu bir sır tabakası sürülüyor, parlak olan yüzüne bir kağıt, karton

Mosaïque.

yapıştırılarak diğer mat yüzü, istenilen yere tatbik ediliyor. Kuruduktan sonra kağıt ayrılıyor.

Mozaik bir resim türüdür. Roma devri mozaik taşları renkli cam, mermer ve kiremittendir. Roma'da mozaik YERDE, kaldırımlar üzerindedir. (Perge, Efes yamaç evleri..) Bizans'ta, mermer kaplama tekniği gelişince, mozaik duvarların üstüne ve TAVANA çıkmış, yuvarlak olan köşelerin dekorasyonunda uygulanmıştır. Özellikle mozaik, kiliselerde, öbür dünyanın gizlerini anlatmaya yarayan uygun bir araç olmuştur. Kariye mozaikleri dünyada, Ravenna Kilisesinden sonra, ikinci derecede önem ve

güzelliktedir. Yunan ve Roma mozaiklerinde tema mitoloji ve günlük yaşam, Bizansta ise tamamen dinî konulardır.

9 olan kızlarıdır.

Mozaik dekorasyonunda esas sanatçı deseni çiziyor, diğer işçi ve ustalar çizilen yerlere mozaik parçalarını yerleştiriyorlardı. MOZAİK, Yunanca MOYSA'dan türeyor. Bu sözcük, Sanatın Koruyucu Meleği, anlamına geliyor. Bunlar Zeus'un sayıları

Antakya Mozaik müzesi, dekoratif işlevli mozaik panoları bakımından, Tunus'takinden sonra, dünyanın ikinci derecede zengin müzesi olarak tanınmaktadır.

Mozaik sanatında ZAMANA KARŞI DİRENME esas alınmıştır. Selçukluda daha çok minarelerde görülmektedir.

Bizans'ta mozaik çok kullanılmıştır. Çünkü mozaik IŞIĞI YANSITIR. Ayrıca simetri de çok önemlidir. Işık ve gölge hareket hissi uyandırmaktadır. HAREKET İSE HAYATTIR. Bizans'ta ışık ve gölgenin kullanılmasının tek amacı budur. Diğer bir deyimle, mozaikçi veya kabartmayı hareketli hale getirip, seyredenini sabit bir noktaya değil, bütündeki uyumu yakalamaya dek, gözlerini parçalar üzerinde gezdirmesini sağlamaktır.

İkonoklazma kriz devresi bir yana, dinî sanatın bir yapıtı olan Aya-sofya'da tüm bu özellikler gözlenebilir. Bilindiği gibi ikonoklazma dönemi, kilisenin yalnız teolojik değil ve fakat ekonomik gücünü de olumsuz yönde

bir hayli etkilemiştir. İkonoklazmadaki cereyan, Meryem' i Tanrı İsa' nın değil, peygamber İsa' nın annesi olarak kabul etmiştir. Resim sanatı tamamen durmuştur. İkonoklazmadan sonra, kilisenin zafer alâmeti olarak, dini binalar, LATİN HAÇI şeklinde inşa edilmeye başlanmıştır.

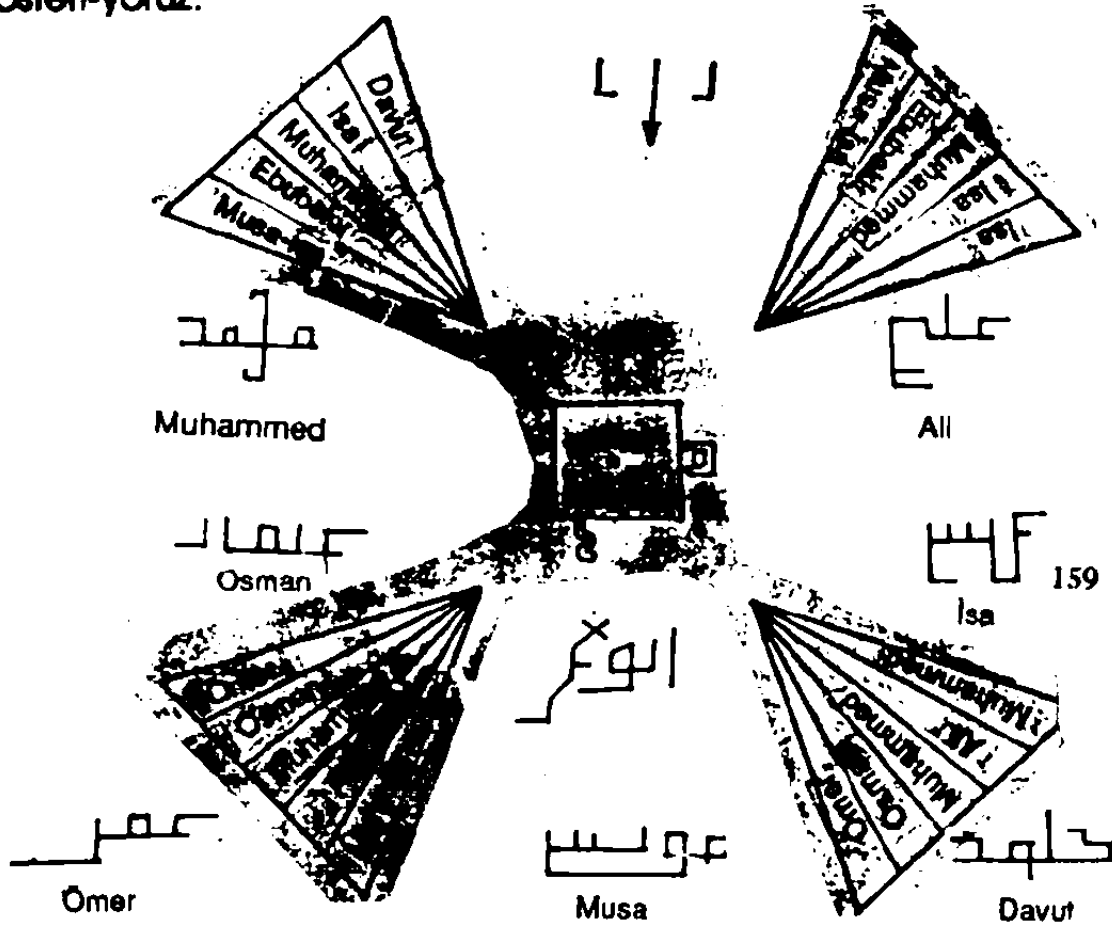
İkonoklazma sonrası yapılan mozaiklerde, Meryem TANRI ANASI olarak gösterilir ve kilisenin ana girişi ile absitte yer alır. Kubbe gök' tür, Naos ise yeryüzünü simgeler. Pantantiflerdeki Melekler (ŞERÜBEN) gök kubbeyi sanki ellerinin üstünde tutar gibidirler. İncil sahneleri aşağıya doğru, düzenli bir biçimde, dünyevileşirler.

Antakya Arkeoloji (Mozalik) müzesindeki M.S.II:III. Yüzyıllara tarihlenen ünlü yer mozaikleri, çoğunlukla renkli doğal taşlardan yapılmışlardır. Bu taşlar, bileşimi tuğla tozu, kireç, kömür cürufu ve yumurta akından olan Horasan harcı üzerine yapıştırılıyordı. Mozağin yapımı için önce, sözü edilen harcın üzerine, istenilen resim çizilmektedir. Sonra usta bunun karşısına geçiyor ve gömleğinin her cebine ayrı renkte taşları doldurarak çalışmaya başlıyor. Böylece normal olarak, bir günde 1/4 metre karelik bir panoyu işleyebilmektedir. Harcın kalınlığı ise 3-4 Cm. kadar oluyor.

Antakya müzesinde sergilenen mozaikler aslında döşemeden duvara alınmışlardır. Bu uygulamanın yapılmasında izlenen sıra şöyle: Önce panonun üstü temizleniyor ve karelere (parsellere) ayrılıyor. Sonra fırça ile beyaz tutkal mozağin üstüne sürülüp bunun da üstü, engebeleri gidermek amacıyla, birkaç kat Amerikan beziyle, yapıştırmak suretiyle, kaplanıyor. Bu işlemin bitiminde, parseller spatula ile kesilerek, alttaki ana topraktan ince bir orak yardımıyla, dikkatlice kesilerek ayrılıyor ve parseller kalıba alınıyor. Daha sonra kesilen bu parçalar, demir çerçeveler içinde kalıba alınıp sabitleştirilerek ters çevriliyor ve duvara asılıyor. Son olarak, sıcak suyla bez katları mozağin üstünden yavaşça çekilerek ayrılıyor ve ortaya çıkan mozaik yıkanıp temizleniyor...

Konya Karatay Medresesinin pantantiflerindeki stilize kûfi yazılarla bunların anlamları yakın bir zamanda keşfedilmiştir. Bunları aşağıda gösteri-yoruz.

Ortodoks Ktiseslerinin pantantiflerinde de ha önceleri de muhtelif vesilelerle konu edildiği gibi ya 4 inçli yazan, ya da 4 melek bulunur. Melekler Tanrı ile (gökte) yeri birleştiren mesaj taşıyacaklardır. Karatay Medresesinin

pantantiflerinde de peygamber isimleri var. peygamberlerde Tanrının mesajlarını iletmekte görevliydi. (yazarın yorumu) Konya İnce Minare Medresesi, Alâattin Camii, Milet İlyas Bey Camii, Sultan Han portallarında stilize kûfi yazıyla simetrik olarak oluşturulmuş desenler gene bu keşfi gerçekleştiren kişisini ileri sürdüğüne göre, (Muhammed) demektir.

CESEDİN YAKILMASI (KREMASYON)

Ölen kişinin maddesel, yani ölümlü olan gövdesinin, dünya toprağında kalan (şehvi) kabından kurtulan ruhu' nun, ateş dumanı ile göğe gitmesini sağlamak amacıyla yapılmaktaydı. Bu duman aynı zamanda ruhun izlediği yoldur. (Nefes) bölümünde de değinildiği gibi, bazı dini törenlerde yakılan ateş, tütsü...dumanında, göğe yücelmesi istenen mesajlar bulunuyordu. Kuzey Amerika Kızılderilileri de, içtikleri pipo dumanının, ilâhi güçten yardım dileklerini taşıdığına inanmaktaydılar.

PARFÜM (HOŞ KOKU)

Yunan, Roma ve Yahudi toplumlarının dini törenlerinde özel bir kullanım yeri ve amacı bulunuyordu. Bu insanlar güzel kokunun İlahların hoşuna gideceğini, onların kabul ve beğenilerini kazandıracağına inanıyorlardı. Ölümün bekletildiği oda da çöğen adı verilen kokulu bir otun yakılması bugün bile cahiliye döneminin bir uzantısı olarak sürmektedir. Meryem'in ölüm döşeginin yanı başında havari Pierre (Petrus), elinde bir buhurdan sallarken gösterilir. (Kariye müzesi)

Manevi varoluş ve ruhla akrabalık şeklinde sembolleştirilen parfüm, onu kullananın öbür dünyaya göç edişinden sonra, onunla ilgili anıların kalıcılığını sağlamakta ve anımsanmasına neden olmaktadır. Bu açıdan parfüm, hafızanın da bir sembolü olmuştur.

Koku, " kokusu çıkmak" deyiminde sezdirildiği gibi, bir olayın ilk habercisidir. Ayrıca koku, bir nesnenin tanınması veya gizli bir yerdeki canlı veya cansız varlığın keşfedilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan koku, saklanması güç olan bir şeydir. Koku alma duyusu gelişmiş olan bazı hayvanların adeta bir savunma aracı olmuştur.

Eski çağ mezarlarında çok sayıda (gözyaşı) ve (parfüm) şişesi bulunmuştur. Öte yandan cese ve mezar taşına da, genellikle onun sağlığında kullandığı türden, kokular sürülmekteydi. Çok tanrılı dönemde tanrı heykellerine kokulu yağlar sürüldüğü de saptanmış bulunuyor. Bizim bu konuda üzerine eğileceğimiz olgu, gözyaşı ve kokunun manevi etkinliği olacak: Bilindiği üzere gözyaşı, ölen kimsenin ardından duyulan en gerçek acı ve üzüntünün ifadesini yansıtan ve göz pınarından, (kendiliğinden dökülen), bir sudur. Bunların toplanarak bir şişe içinde mezara konulması, bu acının bir simgesi olmakla beraber, onun toprağına karışarak, sevgi bağlarının sürekli olacağı ve ondan kopmayacağı, anlamına geldiği de düşünülebilir. Kokuya gelince; o da sıvı bir maddedir. Sonunda şişenin kırılmasıyla aynı toprakta kalıp, kendisini geride kalanların anımsamasına yardımcı olacaktır...

İslâm'da mevlit okunurken, bir buhurdan içinde, öd ağacı denilen bir bitki yakılır. Öd, Hindistandan gelen, kokusu hoş bir bitkinin köküdür. Özellikle baş ağrısına iyi geldiği saptanmıştır. Diğer sözünü ettiğimiz batıl inançlarla bir ilgisi yoktur. Sadece mevlit'in daha hoş bir hava içinde dinlenmesi amacıyla yakılmaktadır.

Victor Hugo'ya göre parfüm, ışığın da bir sembolüdür Hugo, " Lamba bir bitki, parfüm ise onun ışığıdır! " demiştir. Balzac'a göre de her koku, bir hava ve ışık kombinasyonu (birleşimi)dir.

Sonuç olarak; parfüm'ün hayal gücü ve anıları tazelenmesi üzerindeki etkisinin bir gerçek olduğunu,bunun yanı sıra, insanı yerine göre heyecanlandıran ve şehvi arzularını kışkırtan bir madde olduğunu da belirtmek istiycez.

PİRAMİT (EHRAM)

Eski Mısır'ın kral (firavun) ve kraliçelerinin görkemli mezarları olan piramitlerin sembolizm'deki yeri, ölünün üstünü örten ve yükseliş algısı yaratan tepecik, taş yığını ile ilgili...Yorumcular, yer küresinin jeolojik oluşumunda ilk olarak ortaya böylesine

Vue des pyramides.

taştan kayalar çıkmıştı, diyorlar. Bu nedenle piramitler doğuşu ve sonra da varoluşu simgeliyorlar. Aynı zamanda ölünün üstünde yapılaşmış olduğundan, ölümle mücadelenin bir işareti sayılmaktaydılar...

Piramitler TERS ÇEVRİLMİŞ BİR AĞACA' da benzetilmişlerdir. Bu durumda kök yukarıda bulunduğundan, yerle gök arasında mistik tırmanış için bağlantı kuran bir merdiven olmaktaydılar dağ zirveleri gibi, yaratana doğru yükselişi sağlıyorlardı.

Mısır'daki büyük GİZEH ehramının kare olan kaidesi çevresi tıpatıp, çapı ehramın yüksekliğine eşit olan bir dairenin çember uzunluğuna eşittir. Bu orantıda kare tabanla çember ilişkisinin yükseklikte ifade edilmesi amaçlanmıştır.

Krallığın ve kullarının nazarında piramitlerin pratik bir işlevi vardı. Çünkü kral, halkı üzerinde egemenlik süren kutsal bir varlık sayılıyordu. Bu fani dünyadan ayrıldığı zaman, yanlarından geldiği tanrıları arasına yükelecekti. O gök yüzüne çıkarken, piramitler olasılıkla onun bu çıkışını kolaylaştıracaklardı. Ama herşeyden önce onun KUTSAL BEDENİ'nin korunmasını sağlıyordu. Çünkü Mısırlılar ruhun öteki dünyada da yaşamını sürdürebilmesi için bedeninin korunması gerektiğine inanıyorlardı. Bu yüzden karışık bir MUMYALAMA yöntemi uygulayıp, bedeni sargılar içine alıyor ve cesedin bozulmasını önüyorlardı. Piramit kralın mumyası için inşa

ediliyor, ceset ise bu koscoca TAŞ DAĞININ tam ortasına, gene taştan bir gömüt içine yerleştiriliyordu. Dünya ötesi yolculuğunda krala yardımcı olacağına inandıkları birtakım büyüscl işaret ve şekiller çiziyorlardı. Ancak Mısırlılar için bedenın korunması yeterli değildi. Kralın dış görünümünün de korunması gerekiyordu ve ancak o zaman varlığının sonsuza dek sürmesi daha kesinlik kazanacaktı. Bunun için heykel yapıcılarından, aşınmaz taştan, örneğin granitten, kraların bir portresini oyup yapmalarını istiyor ve bu oyma imgeyi, ruhta o imgede ve imge sayesinde, yaşamını sürdürsün diye gömüte, kimsenin giremeyeceği bir yere koyuyorlardı. Bu inanç ve gelenek doğrultusunda M.Ö 1.yüzyılın bir ürünü olan Kommagenes kralı Antiokos' un Nemrut Dağı üzerindeki tümölüsünün içinde de aynı türden heykcllerinin bulunması mümkün görölüyor...

Mısır piramitleri içine gömülü o güçlü kişinin öteki dünyada da kendine yakışır bir yaşam sürdürebilmesi için, bir hizmetçi kadrosunda hesaba katıyor ve onu, öldürdükleri uşak ve tutsaklarla birlikte aynı yere gömüyorlardı. Roma' da da görülen bu tür gömütlerde ele geçen bazı resim ve araçların ise ona öbür dünyada yardımcı dokunsun ve kolayca yeni dostlar edinsin diye, yanlarına konulduğu sanılıyor...

TÜMÜLÜS

Bunlar da, toprak veya küçük taş parçalarının üstüste yığılmalarıyla oluşturulmuş anıtsal mezar yapıtlarıdır. Ölen kişinin cesedi onun içine, ayrıca bir mezar çukuru kazılmadan, yerleştiriliyor sonra üstü toprak bir tepccikle örtölüyordu.

Grekçe Tymbos adı verilen bir gömü şekli olup, Anadoluya Traklar tarafından getirildiği sanılmaktadır. Ailenin gücü ile orantılı olarak sırtlarda ve tepelerde yapılmışlardır. İlk örnekleri M.Ö.2000 yıllarına tarihlenen tümölüslerin atlar için de yapıldığı saptanmış bulunuyor. Mezar odasına DRAMOS denilen bir dehlizden girilmekteydi.

Anadolu' da Frigyalılar, büyük olasılıkla, onlardan önce Hititler, doğal tepcciklere kazılan ve kütüklerle desteklenen çukurları, sıcaıtan ve soğuktan korunmak için SİĞINAK olarak kullanmışlardır. TAHİL ANBARI görevini yapan ve tepeden bir merdivenle inilen benzer çukurlar, özellikle İtalya' da, Almanya' da, Libya' da ve Kappadokya bölgesinde yaygındı. Toprak aslında, dış etkenlere karşı iyi koruyucu bir maddedir. Ayrıca, bugün de göröldüğü gibi, Kappadokya toprağının aynı bir özelliği

vardı. Latince'de kuyu, (puteus) adı verilen bu kuyularda saklanan tahılların yıllarca bozulmadığını, örneğin, buğdayın elli yıl, darının da yüz yıldan fazla dayandığı söylenir. Bu çukurlar her yıl 24 Ağustos'ta açılır, içine hasattan alınan buğday konulur, 8 Kasım'da tekrar açılarak içindeki tohumları ekmek yapmak için çıkarılırdı. Açma töreni kutsal bir nitelik taşımaktaydı. Ölülerin ruhlarına bir kapı açılmaktaydı sanki...Yani aynı yapı, hem hazine, hem anbar, hem de GÖMÜT'tür. İnançlara göre, daha başından itibaren, ruhları ve tohumluk buğdaylar yan yana yaşar. Burası bir ölüler evi, yeraltı dün-yasının bir eşiğiydi.

Çok eski zamanlardan beri, tapınaklar ve gömütlerle bağıntılı olduğu için bu tahıl ambarlarına yakıştırılan kutsallık, yer altına saklanan tahılın ölülere değmesi nedeniyle verimin arttığı inancını doğurmuş, olayın bütünü de Hades'in kaçırdığı, anasının ardından gözyaşı döküp yas tuttuğu, yılan üçte birinde yeraltındaki sevgilisine dönmesi koşuluyla salıverilen genç kıza ilişkin bir söylence olarak tasarlanmıştır. Bu kız tanrı tanrıçası Demeter'in kızı Persephone olup gömülen ve yeniden doğan tohumluk ekinin ruhudur.

TÜMÜLÜS adı verilen mezar yapıtları ile Likya bölgesinde görülen ve bu uygarlığa özgü LAHİT lere uygulanan TAHİL AMBARI biçiminin bu inanç ve düşünceye dayalı olduğunu kabul etmenin hatalı bir yaklaşım olamayacağı kanısındayız...

Not: Tahıl ambarları genelde tapınaklara bitişik bulunurdu. Çavuştepe, Erzincan Altintepe (Urartu), Hattuşaş Büyük Tapınak ve Selçuk'taki St. Jean Bazilikası yanındaki silo...

Tümülüsler ölünün fiziki ağırlığını yer çekiminden kopararak, onun Tanrı Lütfu ile göğe doğru yücelme arzusunun gerçekleştiriyordu..

ANA - ANNE

Konuya deniz ve toprağa dönerek girmek istememizin nedeni, sembolizmin ANA'yı DENİZ ve TOPRAK'la ilişkili görmesinden ileri geliyor. Çünkü bu ikisi de anadaki gibi, içinde doğumun gerçekleştiği bir rahme sahip olduklarından dışı oluşumlar gibi nitelenmekte, dolayısıyla yaşamın dinamik sembolü olarak değerlendirilmektedirler.

Genelde anaerkil bir toplum yapısına sahip olan Anadolu mitolojisinde MAĞARA' da bir rahimdir; dişi ve ana olan doğa parçasıdır. Antik çağda Ana tanrıçaların hepsi bolluk, bereket ve üretkenliğin sembolü, bunların yapıcı ve aynı zamanda koruyucusu olmuşlardır. Yunan mitolojisinde, önce Gaia, sonra Rea, Hera, Demeter, Artemis; Mısırdaki İsis, Babilde ve Hitit' te Kibele ve İştâr, Hindularda Kali, bunların başta gelenleridir.

Bu çağlarda, özellikle Anadolu' da dişi tanrıça kültünün egemen olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, Anadolu bir Ana tanrıçalar diyarı olmuştur. Anadolu sözcüğü batı dillerinde " güneşin doğduğu yer " an-lamına gelen Anatolia veya Anatolie olarak yer almıştır. Açıkça görülüyor ki, Anadolumuz gerek gerçek analarla dopdolu olması, gerekse uygarlık güneşinin, hemen her evrede, ilk olarak doğduğu ve sonra batıya gittiği, bir ülke olmuştur...

Ana tanrıça kültü aslında anaerkil bir toplum düzenine dayanmaktadır. Yani üretilen varlığın babası aranmaz; önemli olan ve ön plana geçen olgu, sadece üretme' dir. Anaya gelince; o sadece yaşam boyu ürettiğinin sorumluluğunu üstlenir ve bunun gururunu duymak ister. Amazonlarda da durum böyle olmuştur.

Deniz ve toprak, birbirinin tamamen karşıtı olan DOĞMAK ve ÖLMEK denilen iki gerçek olayda, artı ve eksi yönden olmak üzere, bir tür benzerlik ve eşdeğerlilik gösteriyorlar. Çünkü yaşam denizlerden başlamıştır; bunun bitimi ise toprağa girmekle gerçekleşmektedir...

Ana rahmi güvenli bir sığınaktır. Orada çok farklı bir besleyicilik, sıcaklık ve şevkat bulunur. Bu nedendir ki, Hristiyan geleneği kiliseyi tıpkı bir ana gibi niteliyor. Dinlerine bağlı kişiler orada bir araya geldiklerinde, kendilerini bir ana kucağında gibi hissedip onlara bağışlanan yaşamın tadını yeniden duyduklarını söylüyorlar...

İnsanların doğumlarından itibaren bilinçaltı bir etki ile hep ana rahmine dönme arzusu, evrensel boyutlarda kanıtlanmış bir duygudur. Bu eğilimlerini farkına varmadan değişik hareketlerle göstermektedirler. Daha öncede değindiğimiz gibi, adeta ana rahminin çağrışımını yapan denize atlamakla duyulan zevkin, bu özleminden kaynaklandığı bile savunuluyor!

POTERN' ler, Hattuşaş ve Alaca Höyükte gördüğümüz yeraltı geçitleridir. Bunlar da, kaçma kurtulma ve son çare olan sığınmak

girişimiyle ilgili yapıtlar olduğundan, uterus (rahim- matris) kanalıyla özdeşleştirilmektedirler.

İkonografik tablolarla İsa'nın doğum sahnesine dikkat edilecek olursa, Kutsal Ruh' u simgeleyen bir ışık yeni doğmuş olan çocuğun üzerine in-mektedir. Bebek İsa sandığa benzeyen bir kabin içinde bulunmaktadır. Biz bu ayrıntıyı iki şekilde yorumluyoruz: Bu, ya lahite benzetilmiş bir beşiktir, veya bilinçaltı ana rahmine dönüş özleminin sembolik bir düşünce ile yansıtılmasıdır...

Meryem de Tanrı anası olarak bilinir. Çünkü İsa' ya Kutsal Ruh aracılığı ile hamile katarak İsa' yı doğurmuştur. Şu halde çocuk doğurmak ve ana olmak için bekaretin yitirilmesi başta gelen bir zorunluk ve koşul değildir (1) Tanrı isterse, doğanın maddesel olan yasalarına aykırı olarak, bir insanı doğurtabilmektedir...Şüphesiz fantezi bir yaklaşımla sözünü ettiğimiz bu konuyu, gene aynı iyi niyetimizi koruyarak, günümüzde uygulanan tüp çocuk doğurma olayına eşdeğer bir yaklaşımla, ilişirmeyi uygun ve yeterli buluyoruz!...

Fransızca dilinde (La mer) deniz, (La mère) ise anne demektir. Yazılış ve okunuşlarındaki benzerliğin bir rastlantı ürünü olmadığı belirtilmeye değer bir olgudur. Öte yandan Türkçe (anne) sözcüğünün, Meryem' in annesi olan ve (an) olarak telaffuz edilmekle beraber, (Anne) olarak yazılmasını da ilginç buluyoruz. Sümer Ana tanrıçasının adının da Anna olması (anne) sözcüğünün kökenli hakkında fikir vermektedir. Anadolu' da ana tanrıça "Hannahanna" ya da "Anna" adlarıyla çağılır.

Hemen tüm ulusların ÇOCUK DİLLERİ' nde ortak bir yön bulunuyor: Bunlar, kundak çocuklarının refleksleri sonucu çıkardıkları ANNE ve MEME gibi sözlerdir. Çünkü (na) ve (ma) heceleri, bebek yaştaki çocukların kolayca telaffuz etmeleri nedeniyle, ilk söyleyebildikleri sözler arasına girmektedirler. Ancak bir çocuğun, anasının memesini emerken, birden meme ağzından çekilirse, gene (mem) gibi bir ses çıkararak, tepki gösterir, işte bu sözcük daha sonra çocuğun bu ilk sesinden esinlenip değişikliğe uğruyarak, MEME, MÖMEL...gibi, yabancı dillerin özgün fonetikleri yönünde, aşağı

Kibele' yi yansıtan bir figür

yukarı birbirlerine benzemişlerdir. Anne ve baba için, söylenişleri (madır, fadır, peder).. olan sözcüklerde de aynı benzeyişleri fark ediyoruz. Bu yaklaşım içinde yaptığımız açıklama ve değerlendirme, bizi sonuçta dilleri oluşturan İlk ve İlkel konuşma sözcüklerinin bile, gene ana' dan doğduğu veya ondan kaynaklandığı, yargısına yönlendirmektedir...

Türçemizde aile bağıllığı olan kişilerle ilgili isim bir hayli çok. Örneğin, teyze, hala, amca, dayı, gelin, damat, kaynana, kaynata, kayın valde, kayın peder, baldız, bacanak, yeğen, dünür, enişte, etti, görümce, yenge, süt kardeş, torun, ebe...Oysa yabancı top-lumların dilleri bu konuda, bu denli zengin değil. İşte bu özelliğin Türk toplumunun ile yapısına ve bireylerine verdiği değeri gösterdiği kanısındayız.

Frikyalıların Ana Tanrıçası Kibele (Magna Mater) Anadoludan Roma' ya taşındı. Dinler tarihinde eşine ender rastlanan bir olaydı bu... Daha önce ise, Demeter Atina' da Ana Tanrıçaya sığınmış, onu Demeter' le birleştirerek bir devlet tanrıçası yapmıştır. Sonuç olarak biz, Kibele' nin batıya, Anadolu' dan gittiğini savunuyoruz. Ancak, Anadolu' nun simgesi olan büyük tanrıçanın Roma' ya getirilmesi, Roma imparatorluğunun kapılarını Anadolu yönüne açmasına neden olmuştur. Sonuçta Kibele sadece uygarlık ve kültürün merkezi sayılan Anadolu' nun değil tüm Doğu Akdeniz çevresindeki ülkelerinde tanrıçası olmuş ve uygarlıkların yayılmasında bir köprü görevi yapmıştır.

M.Ö V binlere kadar, kadın egemen bir DOĞURGAN olduğundan tanrılar hep kadın kimlikli olmuşlardır. Ancak, Tevratla beraber, ADEM - HAVVA olayında Havva' nın Adem' in kaburga kemiğinden ve daha sonraları mitolojik dönemde, Athena' nın Zeus' un beyninden yaratıldığı inançları yaygınlaştınca, bu kez erkek DOĞURGAN' lık sıfatını kazanıyor.

Ana sözcüğünün, " temel, esas olan şey..." anlamlarını veren bir sıfat gibi kullanıldığı pek çok deyim var; aşağıya çıkardıklarımız bunların başlıcalarıdır:

Ana yol, ana cadde, ana fikir, ana hedef, ana para, ana vana, ana vatan, ana defter, anadil, ana direk, ana doğru, ana duvar, ana kapı, anakara, anakent, ana kesir, ana kök, ana kuzusu, anaterim, ana tüzük, anayasa, anayön, anayurt, ana okulu, ana ses, anahat vb...

KOCA ANA - KOCA KARI

Anadolu mitolojisinde Büyük Ana, Tanrıların Anası, veya Tanrı Anası demektir. Orta Doğu Koca Analar ülkesidir. Anadolu' da Kibele Ana, bakiredir. Babasız olan oğlu Attis onun aynı zamanda aşığıdır. Babil ülkesinin Koca Anası İhtar Ana' dır. O da bakiredir. Babasız doğan oğlunun adı Tammuz' dur. (Bir ay adı olan Temmuz ve damızlık sözcükleri buradan kaynaklanmıştır.) Mısır ülkesinin Koca Anası İsis Ana' dır , bakiredir, babasız oğlunun aynı zamanda sevgilisinin adı Osiris' tir.

Batı Anadolu ve Güney Anadolu bölgesinin Koca Ana' sı Artemistir. O da bakire olup oğlu ve sevgilisi Adonis' tir. Zaman içinde Kibele' nin yerine geçmiştir.

İsa' nın havarileri Hristiyan dinini yaymak için Mısır, Irak, Suriye, Anadolu, Yunanistan, İtalya gibi KOCA ANALAR ÜLKELERİ' ne, bereket ve üreme tapımı olan bu diyarlara giderek yeni dini yaymaya çalıştılar. Havari Jean Efese geldi, İsa' nın anası Maryemi de getirdi. Maryem de bir Koca Ana' dır. Bakiredir; oğlu İsa babasızdır. Adına Maryem Ana deniliyor...

Koca Analar Ay Analarıdır. Bereket tanrıçalarıdır. Hristiyanlar Maryem Ana' ya " Notre Lune " yani " Bizim Ay " derler.

Koca Kari deyimi buradan doğuyor. Koca Kari, üreme tanrıçaları olan büyük tanrıçaların sembolleşmiş bir ismidir. Üreme ve bereket mevsimi olan ilkbaharda kırlarda " hūdayi- nabit " (kendi biten) yetişen otlardan yapılan ilaçlara " Kocakari ilacı" denmesinin bu geleneğin gelişiminden kay-naklandığı sanılıyor...

ŞİFALI OTLAR

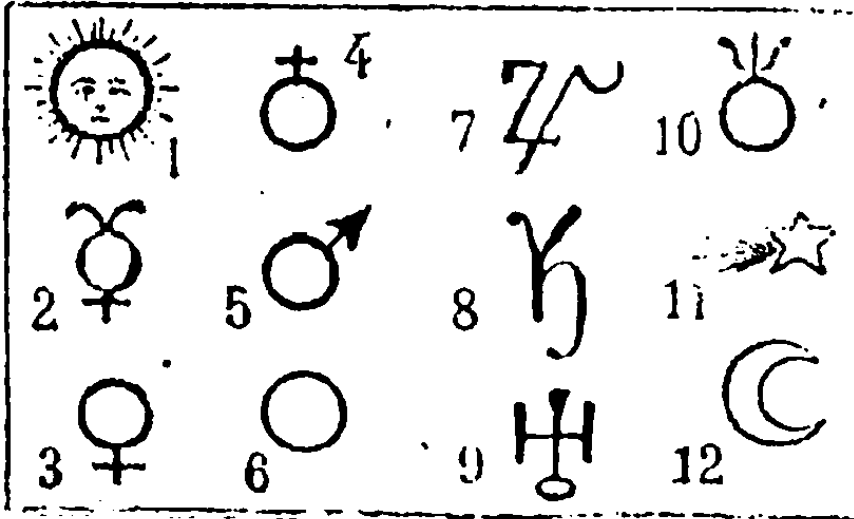
Menşei Sümer ülkesidir. Sümerlerin Nuh' u Umnipiştum' un, yeraltının ötesinde, ölüm deryasının ortasında, ebedi hayat adasında Gilgamesh' a verdiği, Gilgamesh' ın da yeryüzüne çıkınca, bir kaynaktan su içerken yılanı kaptırdığı ebedi gençlik otunun sembolüdür.

Ebegümeci, Maryemanaeli, gülhatmi, adamotu, güzelavratotu, çiçek, mersin, hayıt, kekik, buhur, çörekotu, sarnısak, susam, ve ötekiler, gökteki ayın yeryüzündeki temsilcileri olan Ay Analarının veya Koca - Anaların, ilâh analarının, Büyük ilâhelerin " ocağını tıttüren", onlardan " el almış olan " koca-karların kullandıkları şeylerdir.

DEİZİS (DUA)

Hristiyan ikonografisinde sıkça rastladığımız bu üçlü kompozisyonda, ortada İsa, onun her iki yanında vaftizci Yahya (Jean) ve Meryem bulunur ve daima sağda yer alır. İsa'ya insanların günahlarını affetmesi için yalvanyorlar. Aziz resimlerinin kilise duvarlarında gösterilmesinin yasaklandığı (ikonoklazma) sürecinde, özellikle Kappodokya ilk Ortodoks kiliseleri içinde ilginç bir görünüm var: Ortada, doğuya dönük bir ana abett, bunun yanlarına simetrik olarak iki küçük absit daha kazılarak eklenmiş bulunuyor. Aslında işlev olarak bu biçimin gerekli olduğuna (hayır) dememekle beraber, insanın aklına, (sanki bu üçlü kompozisyonu resimliyerek göstermediklerinden, onu kaçamak olarak, kilise mimarisi içine sokup yansıtmak istercesine, bir amaç mı güdüyorlardı?) demek geliyor!...

KADIN VE ERKEK SEMBOLLERİ

Kısaltılmış astronomik işaretler:
1.Güneş, 2.Merkür, 3.Venüs, 4.Dünya,
5.Mars, 6.Çeşitli gezegenler, 7.Jüpiter,
8.Satürn, 9.Uranüs, 10.Neptün,
11.Comet, 12.Ay

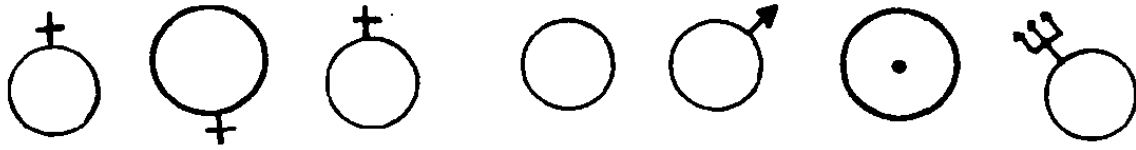
Yunan mitolojisinden esinlenerek biçimlendirilmiş olan bu sembollerin daha çok biyolojik tanıtlarlarda kullanıldığını görüyoruz. Erkeği simgeleyen şekil Ares (Mars) la ilgilidir. Daire onun kalkanı, ok ise mızrağıdır. Bu figür Perge geç dönem kapısında da var. kadınıniki ise Afrodit (Venüs)' in aynasıdır. Ares, Roma' daki karşılığı Mars olan, bir savaş tanrısıdır. Roma devleti bu

tanrıya nekadard değer vermiş, saygı göstermişse, Yunan dünyası onu o kadar hor görmüş, sevimsiz ve gülünç bir kişi olarak canlandırmıştır. İlyada'nın beşinci bölümünde konu edilen Truva savaşında, Ares' in asıl çekışmesi Athena ile dir. Çünkü Athena, aklın yönettiği savaşı, Ares ise akılsızca, körü körüne çarpışmayı simgeler. Bu çatışmada elbette ki akıl üstün gelecek ve Zeus' un kafasından çıkma ve onun kalkanıyla döğüşen Athena, zafer kaza-nacaktır...

Afrodit'e gelince ; o bir aşk ve g z ll k tanrıçasıdır ; denizin k p k  dalgalarında doğmuştur. Aphrodite isminde (Aphros) köpük demektir. Afrodit'in efsaneleri daha çok sevgi, sevişme ve kuskancılıkla ilgili olayları içerir. Afrodit'in birçok sevgilisi olmuştur. Bunlardan biri de Ares'tir. Afrodit'in Roma'daki ismi Venüs'tür. Venüs aslında çok eski bir Latin tanrıçası olmuşken, daha sonra Yunan etkisiyle Afrodit'e bir tutulmuştur. Afrodit kültü Anadolu'da tek tanrıcılığa (monoteizm) geçişin eşiği ve öncüsü olmuştur.

Yunan ve Roma tapınak mimarisinin en çarpıcı öğelerinden olan sütün başlıklarının erkek ve dişilik karakterini yansıttığı ileri sürülüyor. İyonik olanlar daha çok erkeksi g r n ml d rl r. Korintliler dişi, Kompozitler ise her ikisinin karışımından oluşturulmuştur.

Aşağıda tanıtılan bu semboller içinde, astronominin mitolojik erkek sembolünün aynen Mars gezegeni için kullandığı görülmektedir.

Erkek Kadın Dünya Venüs Mars Güneş Neptün

Sümer uygarlığından ele geçen tabletler de erkek ve kadın cinsel organları tıpkı gösterilen biçimde sembolleştirilmiştir.

(Munus)

(Uç)

Y N

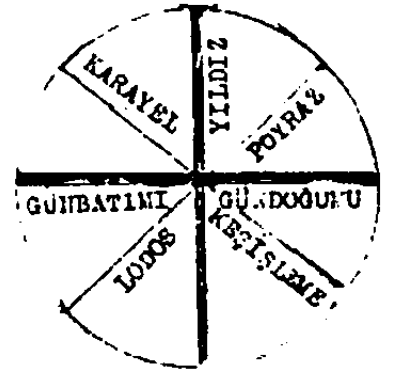
Geniş anlamda, dünya küresinin uzaydaki konumunu belirli bir  er eve içine oturtup kendimizin bu çerçevedeki coğrafi durumunu saptayabilmek amacıyla güneşin hareketlerine bağlı kalarak, isimlendirilen çevredir. Y n tayininde başlıca faktör güneş olmakla beraber ay ve bazı yıldızlardan da yararlanılıyor. Örneğin, Kutup Yıldızı manyetik kuzeyi en doğru gösteren bir gök cisimidir.

Dört ANA YÖN var; bunlar doğu'dan, yani güneş'le başlıyor ve batı'ya geçiyor. Bu çizginin geometrik olarak üstünde kalan yöne kuzey, altındakine de güney diyoruz.

Pratik olarak yönümüzü bulmak için, güneşin doğduğu yönü bulmak yetiyor. En güvenilir olan SAĞ kolumuzu o yöne uzatıyoruz ;diğer yönler kendiliğinden beliriyor. Ancak arada TALÎ adını verdiğimiz ikincil yönlerde var. Bunlar ise normal olarak, rüzgârın esiş yönlerine göre isimlendirilmişler. Tüm bu yönleri bir arada şekillendiren aracın adı RÜZGÂR GÜLÜ.

Rüzgâr metninde de değinildiği gibi, rüzgâr kutsal sayılan bir doğa olayı. Hatta ezoterik çevreler rüzgârı Tanrı'nın nefesi (üflemesi) düşündüklerinden, Ortodoks Haçını belirliyen daire içine bu rüzgâr yönleri de çizilerek gösterilmek istenmiştir.

Yukanda değindiğimiz hatırlatma coğrafi yönlerle ilgili. Ancak bizim incelemek istediğimiz konu, yönlerin insan ve onun yaşam felsefesine ilişkin olacak.

Yönlerin, yön olgusunun kişisel ve toplumsal yaşamdaki yeri ve rolü herkesce biliniyor. Yön tasarlanan bir yere, bir amaca gidebilmek, ulaşabilmek için tutulması, tabi olunması gereken olgudur. Buna istikamet veya YAN' da diyoruz.

Yerine göre yön kavramı TARAF sözcüğünün içerdği anlamlara da sahip oluyor. Kimi kez politik, sosyal ya da dinsel tutum ve görüşler sağ, sol merkez, orta, ortanın sağ, solu...gibi geometrik ifadelerle de somutlaştırıldığı gibi sağcı, solcu ve bunların aşın uçlarını destekleyenlere aşırı sağcı, solcu diye isimler takmış bulunuyoruz. Sağ, biraz daha tutucu, katı (sağlam ?), sol ise nispeten liberal, değişken, serbest...

DOĞU- BATI

Bugün doğu ile batı'nın karşılaştırılmasında gözlenen olgu, çoğu kez, (maneviyatçılığın maddecilik, hareketsizliğin hareketlilik, düşüncel ya da mistik yaşamın daha aktif bir yaşam, metafiziğin psikoloji ya da mantık) karşısında oluşturduğu ve zihinlerde yereden izlenimin, doğu'nun bazı ilerici ülkelerinin batılılaşma girişimleri nedeniyle, kuramsal bir alanda kaldığıdır. Bununla beraber, coğrafi bölgeleşme yokluğunun ortaya

koyduğu farklılık verileri, doğu ve batı'nın bir karşıtlık sembolü olma özelliğini sürdüren nedenlerden biri olmaktadır. Ancak tüm bu soyut olguların yanında, güneşin doğu'dan doğup, batı ülkeleri yönünde batması, asla değişmeyecek farklılıkların en başında gelen coğrafi ve astronomik bir olay olarak süregeliyor...

Yön aslında sufizm'de kutsal ve önemli bir öge olarak yer almıştır. Bu felsefeye göre, batı gövde, doğu ise onu yaşatan can ve ruhla ilintisi olan yönlerdir. Batı'da daha çok gözle görülen ve elle tutulabilen (ekzoterik), doğu'da ise gizli, batini (ezoterik) olay ve olgulara karşı bir eğilim bulunur. Diğer bir deyişle, batı maddeye, doğu ise şekle önem vermiştir..

Doğu, ışığın kaynaklandığı yöndür. Çinde doğu ilkbahar, batı ise Sonbaharın, bulutun, durgun suyun ve bataklığın karşılığıdır. Bir budist efsanesine göre, Buda AMİTABHA batı'da oturur ve ölümlerin ruhlarını burada kabul eder. Dinsel içerikli törenlerin çoğu, güneşin tam olarak batı yönünde battığı tarihler olan ve yazla kış sonunu belirleyen, 20 Eylül ve 18 Mart'a doğru yapılır.

Sufi felsefesine göre, batı ve doğu coğrafi olmaktan öteye metafizik ve spirüel bir anlam taşımaktadırlar.

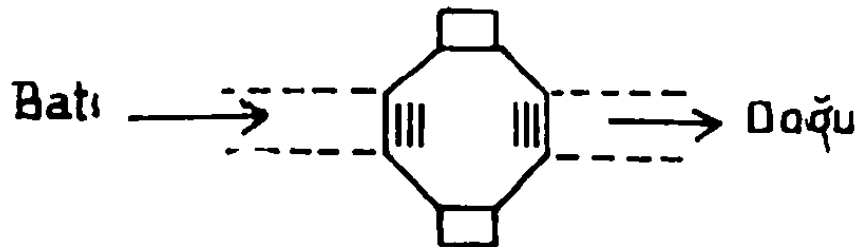
İsa'dan çok öncelere uzanan çağlardan belirli bir zamana kadar, ruhsal alanda olduğu gibi maddesel konularda da zamanın teknolojisine katkıda bulunan, hemen tüm keşif ve icat şeklindeki yenilik hamlelerinin hep doğu'dan batı'ya geçip orada yerleştiğine, ancak daha ileri dönemlerde bunların batılı görüş ve tekniği ile geliştirilip, tekrar doğu'ya iade edildiğine tanık olmaktadır. Örneğin, güneş, ay ve yıldızlara tapan Babililer, içgüdüleriyle geliştirdikleri matematik ve astronomiyi, yıldızlar bilimi olan astroloji batıl inancını, ay, hafta ve gün deyimlerini, ölçü ve tartı birimlerini dünyada ilk kez bulan ve kullanan, toplum olmuşlardır. Babililerin savaşçı bir kavim olmaları, bu buluşların iki nehrin dışına taşarak, gittikleri her yere de taşınıp tanıtılmasında başlıca etken oluyordu. Öte yandan, Hristiyanlığın gene doğuda yeşerip, İnci'le beraber (Anadoludan geçerek), batı ülkelerine gittiği de bir gerçektir. Son olarak, seramik eşya ve ahşap bannakların yapımı (Neolitik çağ, Çatalhöyük ve Hacılar), yazı, cam, kahve, portakal, halı ve kilim dokumacılığı, ipek... gibi buluşlar, hep doğudan batıya gidenler arasında bulunuyorlar. Bu arada doğuya özgü bazı örf ve adetler arasında, Anadolu kökenli olan silah

kolleksiyonculuğu fikrinin bile, Haçlı Seferleri sırasında, batıya tanıttığını söyleyebiliriz.

Bir sonraki, " Sağ ve Sol'un yorumu" bölümünde de değinileceği gibi doğu, ezoterik sembolizmin (sağ yön olarakta), birçok olumlu yorum ve yargıların dayandığı, bir mesnet olmuştur. Bu mesnedin temel taşı ise, sıcak ve aydınlık yüzünü göstererek yeniden doğuş müjdesini getiren güneş'in, hep bu yönden doğmakla oluşturduğu bir etkilenme ile güçlenmişti. Batı ise gece, karanlıklar diyarına dalmanın başladığı bir çizgi gibiydi. Hatta burası dinsizliğin giriş ve çıkış kapısı oluyordu.

Özet olarak açıklamaya çalıştığımız bu olgunun, Hristiyanlık dönemine kadar uzanan izlerini bir çok yerde görmemiz mümkündür. Biz sadece bu konuda, Selçuk'taki St. Jean bazilikası vaftizhanesinde bulunan vaftiz havuzundan söz etmekle yetineceğiz: Söz konusu teknenin sekizgen olarak biçimlendirilmiş olmasının, sekiz'in haftanın yedi gününün bitiminden sonraki yeniden doğuş inancıyla ilgili olabileceği kanısındayız. Ayrıca hala Artemis kültü kalıntılarının süregeldiği bu bölgede Hristiyan dinine geçmeyi kabul edenler için vaftiz olma zorunluluğu olup, uygulanması bu küçük havuzun içindeki sudan geçirilmekle yapıyordu. Havuzun doğu batı yönünde olmak üzere, üçer basamaklı iniş-çıkış merdiveni var. Ancak buraya girenler aynı zamanda, Artemis tapınağının bulunduğu (batı) yönünü kullanıyorlar ve bu seçimleriyle niyetlerini sanki "batıdan, geceden, dinsizlikten geliyorum", şeklinde ifade etmek istiyorlardı.

Bazı yorumculara göre adı geçen vaftiz teknesi, Kızıldenizi, bazılarına göre de bir kabri (mezan) simgelemektedir..

Yukarıda bir nebze değindiğimiz gibi doğu ve batı yönleri ile yapılan yorumların sağ ve sol yönlerle olan sıkı bağlantılarına tanık oluyoruz.

Batı mazi, yani gelip geçmiş günlerin bir simgesi de olmuştur. Çünkü güneş dünya küresinin batısına giderek orada batmakta ve o günü ve

gelecekteki bütün günleri orada maziye, onun karanlıklarına gömmektedir.

Batı'nın aynı zamanda dışı nitelikte yani (alıcı) olduğunu düşünürsek tümü alıcı obje, olay ve olgulardaki gibi batının da güneşi içine aldığı kabul etmek sembolizm prensiplerine aykırı düşmeyeceğini düşünüyorum...

SAĞ VE SOL'UN YORUMU

Bazı Yahudi yorumcuları, Adem'in sadece iki cinsiyetli (hümsa, androgyne) olduğunu söylemekle kalmıyorlar, onun sağ tarafının erkek, solunun ise kadın olduğunu da belirtiyorlar; sonra da "Tanrı onu ikiye böldü, erkek ve kadını yarattı!", diyorlar...İşte, Ortaçağ Hristiyanlığı bu yorumu benimseyerek hemen kapmış ve tüm ikonografisinde, sağ erkek, solu ise hep dışı cinsiyetli olarak değerlendirip, bu geleneği (sembolizm literatürünün sözlüğüne), büyük harflerle kaydetmiştir. Kutsal Kitap'ta "Sağınıza bakınız!", deniliyor. Çünkü orası cennetin bulunduğu yöndür. Bu inancın en anlamlı biçimde yansıttığı yer, SON MAHKEME sahnesidir. Bu tablo üzerinde gözlemlendiği gibi, cennetlikler sağ planda, cehennemlikler ise, İsa'nın ayakları altından kaynaklanan ve sola doğru akan ATEŞ NEHRİ'nden cehennem gölüne doğru, zincirlenerek götürülmektedirler. Gene Hristiyanlıkta, sağ daima erkek ve aktif olmuştur. Ayrıca sağ tanrısaldır, gündüzdür, olumlu ve yararlı olan şeylere aittir ve gelecek zamandır. Sola gelince, bu yön daima pasif, şeytani, dışı, gece, olumsuzluk ve yararsızlıktır ve maziye ilgili bulunur.

Yaptığımız araştırmalarda, hemen hemen tüm mitolojilerde, geleneklerde ve alışkanlıklarda, SAĞ'ın daima hayır, aktif, erkek, olumlu (pozitif) anlam ve mahiyetteki olay ve olguları, SOL'un ise tersine, şer, pasif ve pasiflik, dışı, olumsuz (negatif) olanlarını simgelediğini tespit etmiş bulunuyoruz. Kitapta bu konuda verdiğimiz örneklerle şunları da ilave edeceğiz: Kariye'de İsa Diriliş (Anastasis) panosunda, tekrar dünyaya dönüşünde, Adem'i sağ eliyle, Havva'yı, yani kadını ise sol el bileğinden çekip mezarlarından çıkarmaktadır. Gene aynı yerdeki SON MAHKEME panosunda, cennet sağda, cehennem ise solda yer alıyor.(Cehennem Arapça'da dışı bir sözcüktür.)

Hattusaş, Yazılı Kaya orta panoyu arkamıza alırsak, erkek tanrılar (diviniteler) sağda, tanrıçalar ise sol duvarda sıralanmışlardır. Ancak her iki sıra içinde birer erkek ve kadın tanrı yerleştirilmiştir.(Hermafrodit imajı) ?...

Sultanahmet Hipodromunda önceleri Maviler, Beyazlar, Yeşiller ve Kırmızılar diye, dört gurup insan oluşmuştu. Sonra bunlar kendi içlerinde anlaşıp birleşerek, iki ana parti, partizan gurubu oluşturdular. Beyazlar Mavilerle, Yeşiller ise Kırmızılarla birleştiler. Yalnız Mavi ve Yeşiller kaldı ki, Yeşil dışı bir renk olduğundan imparator tiribününün (solunda) yer almıştı(?)...

Almak pasiftir, pasiflik ve acizlik, boyun eğmektir. El sıkırmak, ellerin boş, silah yok, güven vermekten kaynaklanıyor.

Vermek daha aktif ve sevaptır. Genelde sol elle alınıp sağ elle verme alışkanlığının bir hayli yaygın olmasına karşın, Çin' de alıp verme olayında ellerin bu anlamda kullanılması farklıdır. Mevlevi dervişlerinin sol yerine sağ ellerini, alma anlamında göğse açık tutmaları, belkide bu Asya geleneğinin etkisinde kalmalarından kaynaklanıyor (?).

İslâm ölü gömme geleneklerine uyularak, kadın kişinin başı mezarda sola, erkeğinki ise sağa döndürülmektedir. Mezarda ölüleri sorguya çeken iki melek olacak. Münkir ve Nekir. Sağda duran sevapları, soldaki ise ölenin günahlarını yazacak...

Tapınaklara, camilere..sağ ayakla girme geleneğinden söz etmiştik. Arapça yazıya sağdan başlamanın, Latincenin ise soldan sağa (batıdan doğuya) olmasının, askeri yürüyüşlere ise sol ayakla başlamanın sebebi hikmetini siz sayın okuyucularımın yorumlarına açık tutuyorum...

Bakış açımıza göre, dünya haritasında sağ taraf doğu, güneşin doğduğu, aydınlığın başladığı, sol ise batı, güneşin battığı, gecenin başladığı ve ay' ın kendisini gösterdiği yöndür. İşte bu nedenle Apollon güneş, Artemis ise ay tanrı ve tanrıçaları olarak isimlendirilmişlerdir. Ayrıca güneş erkek, ay ise dişi karaktere sahiptirler. Sağ ve sol' un bu yorumsal açıklamasına paralel diğer örnekler şunlar: Çinde herhangi birşeyin sağ elle alınıp sol elle verilmesi adet haline gelmiştir. Bu hareketin özünde, alma eyleminin güç ve bazen zor kullanmayı gerektirmesi, bu bakımdan genellikle daha gelişmiş ve güçlü olan sağ kol ve elin kullanılması, verme' nin ise nispeten daha kolay ve pasif bir eylem olma düşüncesi, bulunmaktadır.

Afrika Bambarları gelenekleri arasında, dört sayısının kadınlıksızlığın ve solun anlamdaşı, üç sayısının ise erkekliğin ve sağın anlamdaşı olduğu, saptanmış bulunuyor. Gene onlara göre, sağ el, düzenin, yalan ve yanlışlığın ve ihanetin sembolüydü. Mevlevi dervişleri de sema sırasında göğe (Tanrıya) açık tuttıkları sağ kol ve eldir.

Yazık Kaya (A odasında) erkek ilâhlar sağda, kadınlar ise sol duvarda yer almışlardır?...

Eskiden tapınaklara sağ ayakla girilmesine özen gösteriliyordu. Bunu sağlamak için olmalıdır ki, örneğin Didim Apollon tapınağının ön cephesindeki merdiven (13) basamaklı yapılmıştır. İnsanlar nedense, askeri yürüyüşlerde yapıldığı gibi, durma halinden ilk yürümeye başladıklarında, sol ayağını atma alışkanlığına sahiptirler. Bu bakımdan tapınak merdiveninin birinci basamağına sol ayak basarak çıkılmaya başlandığında, normal olarak, tapınağın (pronaos) denilen bölümüne sağ ayakla girilmektedir. Bizde de, camilere girişin mümkün olduğu kadar sağ ayakla yapılması, çıkarken ise mihraba sırtını dönmeye dikkat edilmesi, hatta tuvalete girerken de önce sol ayağın kullanılması önerilir... Tuvalete için öne sürülen gerekçe, buraya girerken şayet kalp durmasıyla ani bir ölüm olursa, öne (içeriye) değil, dışarıya düşülmesidir. Çünkü sol ayak önde iken vücudun ağırlık merkezi daha çok arkada kalmaktadır. Protokol yönünden de sağ tarafın daima saygıyı sembolize ettiği bilinmektedir. Bu bakımdan bu düzeyde değerlendirilen kişilerin yürürken olduğu gibi, masada otururken de sağda bulunmalarına özen gösterilmektedir. Tüm bunlar her ne kadar ufak ayrıntılar gibi değerlendirilebilirse de, aslında saygı zorunluluğuna verilen değeri yansıtmaktadırlar.

Dogon kabilelerinin ölü gömme törenleri uyarınca, ölen kimse şayet erkekse mezara sağa yatırılarak, kadınsa sola döndürülerek yerleştiriliyordu. Aynı olay İslâmın da benimseyip sürdürdüğü gelenekler arasında bulunuyor. Bunlar bizde de, yüzleri sağa veya sola gelecek şekilde, gömülmektedirler. Ayrıca kadın mezarları erkeğinkine oranla daha derin kazılmaktadır. Bu konuda yaptığımız araştırmanın sonucuna, kitabın "İslâm ve Cami" bölüm-lerinde yer vererek, açıklamaya çalıştık.

Sağ ve sola ilgili şu ayrıntılara da değinmek istiyorum : Güncel yaşantımızda alışkanlık eseri, bir yönü belirtme ve göstermek için hep sağ kol veya işaret parmağı kullanırız. Sağ kol ve el daha güçlü ve aktiftir.

Bir kimsenin sağ kolu olmak, bir güvenilirlik anlamına gelir.

Sağ taraftan kalmak uğurlu ve hayırlı addedilir.

Sağ sıfat olarak ta, sağ olmak, sağlıklı olmak, yani diri,metin olma halidir. Sağ yağ dediğimizde acaba saf, sade, içinde başka tür yağ bulunmayan, yani olumlu bir kitleyi mi kastediyoruz. (?)

Yönümüzü belirlemek için güneşin doğduğu tarafa sağ kolumuzu uzatırız.

UĞUR, UĞURLUK, NAZAR, MUSKA

(Cemal ANADOL'un Büyü - Sihir - Tılsım adlı eserinden de yararlanılmıştır)

Uğur, geniş anlamda, saadet, selamet, bereket, hayırlılık, esenlik...gibi olumlu anlamlar içeren bir sözcük, bir isimdir. Bu sözcüğü, "Uğurlar olsun, uğurla, uğur gele.." gibi deyimler de kullanıyoruz. Uğur aynı zamanda (yol) anlamına da geldiğinden, " Bu uğurda (bu yolda) canımı feda ederim ", Hadese benzer deyimler de yer almaktadır. Uğurlamak fiili, iyi dileklerle yolcu etmek, uğursamak ise bir olayı uğurlu saymak (uğura yormak) tır. uğursuz ve uğursuzluk ise, gene isim olarak, uğuru olmayan, bereketsiz, hayırsız, meşum, menhûs, meymenetsizlik, bereketsizlik ve hayırsızlık anlamını vermektedirler.

UĞURLULUK, uğur getirici anlamı için, kullanılan bu sözcüktür; Fransızcada (talisman), Yunancada (telesma) ve Farsçada (tilisman) olup, aslında, mükemmel, veya lüks eşya demektir. Uğurlulukları, batı dillerinde (amulet) bizde ise (muska) veya (nazarlık) adı verilenlerle karıştırmamak gerekir. Çünkü talisman (uğurluk), zararlı etkileri uzaklaştırmaktan çok taşıyıcısına mutluluk ve başarı getireceğine inanılan bir (uğur eşyası) yani pasif bir maji (sihir) aracıdır. Bir eşyanın ya da her hangi bir objenin uğurluk olarak kabul edilmesi çoğu kez bir raslantıya bağlı olur. Herkesin kendine göre, kendisinin karar verip seçtiği gelişigüzel bir eşya uğurluk olabilmekteyken, amulet adı verilen ve koruyucu niteliği olan nazarlık, muska gibi şeylerde, herkesin katıldığı, gelenekleşmiş şekil veya cins maddeler söz konusu olur.

Uğurlukların çoğu, bazı amulet çeşitlerinde olduğu gibi, zaman içinde süs eşyası haline gelmiş bulunuyorlar. Bir çok araştırmacı, zaten süs eşyası olarak takılan öteberinin başlangıcını amulet düşüncesine bağlamakta ve uğurlukları " estetik anlamda majik bir öz (cevher) " olarak tanımlamaktadırlar.

Amulet'e gelince, bunun kaynaklandığı ülkeler Babil ve Mısır'dır. Müslüman ülkelere de koptik devirde (taklitçilik devri) Mısırdan geçmiştir. Hemen tüm Ortaçağ süresince Avrupada yaygınlaşmış olan **ABRAKADABRA** formülü İbrani kökenli tılsımlı bir sözcük olup üçgen şeklinde bir parşömen kağıdı üzerine yazılarak boyunda taşınıyordu.

Amulet, tüm kozmik planlarda işlevini sürdürerek, içinde bulundurduğu (koruyucu gizemli gücü).onu taşıyanın yüreğine yerleştirmekte, böylece o kişiye doğaüstü varlıkların güçleri arasında özel bir ilişki kurup onun canlılığını arttırmakta ve gene ona, ölümünden sonra da, en iyi koşulları garanti etmektedir !...

Eski Mısırdaki mumyaların üstü, ölünün ölümsüzlüğünü koruma altına almak için, altın, gümüş, bronz, fayans veya taş amuletlerle donatılıyordu. Onların kullandığı bu amuletler, herbiri bir gücün karşılığı olan şekil veya resimlere göre, sağlık, mutluluk ve dünya üzerindeki yaşamın da koruyuculuğunu yapmaktaydılar. Sultanahmetteki Dikilitaş üzerinde gördüğümüz (scarabe) adı verilen dunguzları böceği ve sahte göz bunlardan ikisidir. Mısırlıların nazarlık olarak nitelendikleri diğer objeler arasında, sivri ucu yukarıda olan gönye, fallüs, yürek...te bulunmaktadır. Aslında yapıcı ve yaratıcılık kavramlarının da yorumsal bir simgesi olan gönye ve çekül Urartu uygarlığında da görüldüğü gibi, Mason cemiyetlerinde güncelliğini korumaktadır.

Modern insanın amuleti diyebileceğimiz uğurluk, çeşitli biçimler altında ve çeşitli yerlerde taşınmaktadır. Nitekim bugün otoların ön ve arka camlarına asılan, kuyumcu dükkanlarının vitrinlerinde, büroların masaları ve raflarında bulundurulmuş, apartman kapılarına ilâştirilen, televizyondan çiçek askısına, ekmek teknesi (!) olan **BOYACI SANDIĞI'**ndan buz dolabına kadar her çeşit değerli eşyanın orasına burasına takılan, yüzlerce çeşit uğurluk ve nazarlık (talisman ve amulet) gösteriyor ki, çağımız insanı bilinçli veya bilinçsiz olsun, çevresini saran uğursuz ve acımasız bazı görünmeyen güçlere karşı kendine özgü silahlarla savaşmak ve savunmak gereğini duymaktadır...

NAZAR : Bu konuda çeşitli kaynaklardan derleyip kendi görüşlerimizin de katkısıyla oluşturduğumuz özet bilgi sunacağız :

Arapça kökenli olan bu sözcük Türkçede bakış, göz dikmek anlamına geliyor. Nazar, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç nitelikleriyle bir insana, bir hayvana veya bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma gibi olumsuz bir etkinin

yaratılması olayına deniliyor. İşte, her hangi bir zararlı olay, böyle bir nedene yüklendiği zaman, " nazar değdi " deyimini kullanıyoruz. Sapaşğlam bir çocuk hasta düşüverince, bir aile içinde veya dost arasında bağıllık düzeni bozulunca...söylenen ' kem göz ' e uğradı " deymi de bu anlamı taşıyor.

Açık çığ mavi gözlerde nazar gücü olduğı sanılır ve her halde bu ilkeye dayanılarak mavi gözlülerin kötü niyetli, kıskanç, başkalarına zarar vermekten hoşlanan kimseler olduğına inanılır. Bu varsayımın gerçekte hiç bir bağılantısı olmamakla beraber, kıskançlık duygusunun nazar ' a yol açtığı inancı yaygındır. Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklarla, güzelliikleri, hüneleri herkesin hayranlığını kazanmış olan kişilerdir. Çünkü çocuklar zayıf yaratıklardır ; çabuk etkilenebilirler. Güzeller, hüneler ve mutlu olanlar da maalesef insanların kıskançlık duygularını kamçılarlar. İşte bu kötü duygular (göz yoluyla) hedefi etkiler ve sakatlar.

Bu aşırı hayranlık ve okşamaaların kötü sonuç verebileceğine inancı ile almalıdır ki, küçük yaştaki çocukların bazen " maskara, çirkin, kerata, bacaksız, yumurcak, yaramaz, hatta çişli, boklu "... gibi sempatik, ama aslında pek hoş olmayan sözlerde sevildiklerini duyarız.. Kerata sözü, Yunancadır. Aslında hiçte iyi bir anlamı yoktur : Pezevenk, kattaban, deyyûs (boynuz-lu)...demektir.

Nazara uğrama sade insanlara özgü bir olay değildir ;mal- mülk, hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyük baş hayvanlar), çeşitli eşyalar (daha çok kolay kırılabilir ve bozulabilir olanlar) ve evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan veya sakatlanan at, sütü azaltveren inek, bereketli olması beklendiğı halde kır elde edilen ürün...için de " nazara geldi, nazara uğradı " damgası yapıştılır.

Halk içinde bazı kişilerin nedeni bilinmeyen, olağanüstü ölçüde nazar güçleri olduğına inanılır. Bir bakışı ile bir atı yüzlerce metre uzaktan çattatabilecek güçteki kimseler üzerinde çeşitli öyküler anlatılır. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan ileri gelebileceğı gibi, özellikle kişinin yakınlarının, fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilmektedir. Bu tür nazardan en çok çocukların etkilendiğı ileri sürülür. Bu bakımdan ana ve babanın çocuklarına fazla düşkünlükleri iyi sayılmaz.

Mağrip, Kuzeybatı Afrika ülkeleri ata sözlerinden biri şöyle : " Kötü göz evleri boşaltır, mezarları doldurur ; İnsan cinsinin yarısı nazar değmesiyle ölür ". Görülüyor ki nazar inancı özellikle Fas ülkesinde bir hayli abartılarak yaygınlaşmış bulunuyor.

Kötü göz inancının temelde iki ilkesi var : Bunların biri ifadenin şekli, şiddetli ve etkisi, diğeri ise belirsiz bir bakış. Birincisi kötü arzuları geçiren bir araç, ikincisi, gözün sahibi olan insana özgü tehlikeli bir enerji kaynağından, kendi arzusu dışında çıkan, uğursuz bir bakış olarak tasarlanmaktadır. Ortaçağın ünlü filozoflarından Bacon, nazar'ı imrenme olgusunda gözden fırlayıp çıkan bir IŞINLAMA, şeklinde açıklıyor. Eğer böyle bir bakışa bir de söz karışırsa, tehlike daha büyük olmaktadır. Yalnız şom göz değil, şom ağız da vardır. İnsanların en kötüsü ağız tatlı, kalbi siyah olanlardır! Bir kimsenin bakışına değinmeceli, methedici sözler de katılırsa, nazar etkisinin daha fazla olacağına inanılır. Bu tür batıl inançlar Avrupa ülkelerinde de bulunmaktadır. Beklenmeyen veya istenmeyen bir olayın başına gelmemesi için, sert bir cisme, tercihan tahtaya, üç kez vurulma adeti hemen her yerde görülmektedir.

Nazardan korunmak için, halk arasında yaygın halde bulunan bazı fetiş (tapıncak) malzemeleri kullanılmaktadır. Bu fetiş malzemelerinin ilmi veya dinî açıdan hiç bir önemi ve yararı yoktur. İslâm dini nazarı kabul etmekle beraber, nazarlık gibi fetiş malzemelerini kesinlikle yasaklamıştır. Şöyle ki, nazardan gelebilecek zararlar Tanrı'nın takdiriyle olduğu gibi, önlenmesi de Tanrı'nın takdiriyle olmaktadır.

Ötedenberi halk arasında kullanılagelmekte olan nazarlıklardan bazıları şunlar : Mavi boncuk, yedi delikli boncuk, hurma çekirdeği, kartal pençesi, yılan kemiği, kamlumbağa kabuğu, kertenkele, eski papuç, kendiliğinden delinmiş taş, at nalı, boynuz, süpürge çöpü...Görülüyor ki, insan, el konusunda da değindiğimiz gibi, daima kötü gözlerin iyi nesnelere dokunup zarar verebileceğine inanmış ve korunmak için çareler aramıştır. Ancak Türkler nazarlık objesi olarak daha çok " kuvvete karşı kuvvet " ilkesine dayanan mavi göz boncuklarını veya altından yapılmış Maşallah'ları yeğlemişlerdir. Maşallah sözcüğü, Arapça, eşyaya mahsus olup (o şey ki) anlamına gelen (mâ) dan türemiştir ve " Tanrının istediği " veya Hak ne isterse, demektir. Bu deyimın tamamı MâşâAllâhü kâne'dir ve Allahın istediği olur, anlamına gelir. İnşallah ise, " Tanrı isterse, Tanrının emri olursa " demektir. Maşallah denildiğinde ayrıca üç kere " tû tû sesiyle tükürme taklidi yapılmaktadır ki, bu söz ve hareketlerde kötü gözlerin etkisini ürkütüp kaçırmaya amacı güdülmüştür! Nazara karşı korunmak veya nazar değmiş bir çocuğu iyileştirmek için uygulanan belki yüzlerce yöntem bulunuyor. Bunlar Orta Asya'dan çıkmış ve zamanımıza kadar uzanmışlardır. Hemen hepsinde şamanizm ve cahiliyet döneminin izleri bulunmaktadır. Bunların başta gelen ikisi tutsu yakmak ve kurşun dökmektir.

Tarla ve bahçe ürünlerini nazardan korumak için bir sırk başına, dikkati çekecek şekilde, sığır, domuz veya at kafası takılmaktadır. Bunlar kuşlar için değil nazara karşıdır. Ancak, bu gibi yerlere özellikle sığır kafasının bir değnek üzerine, korkuluk olarak takılmasının "kafatası kültü" ile ilişkili olabileceğini sanıyoruz?...

MUSKA : Arapçada " yazılı şey " anlamına gelir. Muska, hastaları sağaltma, ya da düşmandan gelebilecek kötülükler, görünmez kazalar... gibi, her hangi bir zararı önceden önleme amacıyla, üstte taşınan bazı duaların yazılı olduğu kağıtlardır. Muskalar genellikle bir teneke kutu içinde, ufak bir torbada ya da bir muşambaya sarılı olarak, koltuk altına, omuz başına, gömlek içine dikilmiş olarak taşınır. Bu arada küçük boydaki Kuran (En'âmı Şerif) - En'âm ve diğer sureleri içine alan Kuran antolojisi, mumlanmış beze veya muşambaya sarılarak muska olarak taşınır.

Jacob' un doğuşu

DÖĞÜŞME

Eski çağlarda yapılan doğuşme gösteri ve egzersizlerinin günümüzdeki benzerliği, genel olarak bedenin fiziki güç ve dayanımını arttırmak ve amaç edinilen bir beceriyi geliştirmeye yönelik olmasıydı. Psikolojik açıdan farklılığı ise onların bu hareketleri, aynı zamanda doğadaki bir düzen ve dengenin yeniden kurulması ve ona karşı üstünlük ve etkinliği sağlamak amacıyla yapılmasıydı. Geçimleri tanıma dayalı toplumlarda bu tür etkinliklerin daha çok tanrı mev-siminin başlangıcı ve hasat zamanı yapılmasında güdülen amaç, ürünün çok ve bereketli olması için doğa güçlerini kızdırmak ve özendirmektir.

Hitit alçak kabartmaları arasında gördüğümüz gibi, atmosferik tanrı Teshüp'ün İLLUYANKA adı verilen yılanla yaptığı sembolik mücadelenin Hititlerin bir ekim döneminin başlama töreni ile ilgili olduğu, ileri sürülüyor. Ancak bu tablo daha sonra, dinsel açıdan iyinin kötüyü öldürmesi

İlkesiyle bağlantı kurularak, Saint George' un at üstünde bir yılanı (ejderhayı) öldürmesiyle özdeşleştirilmiştir.

Neolitik çağ evlerinin duvarlarında görülen ve daha önce de sözünü ettiğimiz, üzerine ok ve mızrak saplanmış av hayvanlarını görüntüleyen ilkel fresklerden de aynı doğrultuda bir izlenime sahip ol-
maktayız.

Jacob' un Tanrının gönderdiği bir melek ile görüşmesi, gene Tanrının buyruğu ve izniyle, İsrail halkını kurtarabilmek için moralini yükseltmek ve cesaretini güçlendirmek ve sonuçta bu mücadele girişimi sırasında kullanmak zorunda kalacağı enerjisini kanıtlamak, şeklinde yorumlanıyor.

Konunun psikolojik olarak günümüze değgin olan tarafı, bir boksörün ringe çıkmadan önce yaptığı gölge boksu antrenmanlarıdır. Boksör böylece karşısında rakibi olarak tasarladığı kum torbasını yumruklayarak, onu manen hırpalayıp öz varlığına olan güvenini arttırmaktadır. Belki de bu yolla sihirli bir gücü davet edip kendisine yardımcı olmasını kolaylaştırıyor...

SAVAŞ

Tarım toplulukları, belki yaptıkları işin doğası gereği, barışçı olmuştur. Çünkü savaş nüfusu çoğaltmıyor, aksine eksiltiyordu. Bu nedenle savaş onların zenginlik kaynağı olan üretim biçimine yarar değil, zarar getirmekteydi. Buna karşın savaşın, sürü besleyiciliği, ticaret ve korsanlıkla uğraşan toplumlarda yararlı bir yönü ve farklı bir anlamı söz konusuydu. Bu tür topluluklar savaşarak ganimet topluyor ya da boyun eğdirdikleri halkları kendileriyle ticarete zorlayarak ekonomilerini geliştiriyorlardı. Göçebe topluluklar ise, savaşmaya mecbur kaldıklarında, karşı ülke halkının daha çok kadınlarını kaçınp onları köle eder ve bu yolla insan sayılarını arttırmayı ön planda tutarlardı.

Müslüman toplumlarında savaş ancak, savunmanın gerekli olduğu şartlar altında yapılmıştır.

SEYAHAT

Seyahat la ilgili görüşler şu tanımlamalarla yansıtılıyor : Seyahat etmek, aslında insanın kendinden kaçması şeklinde de nitelenebilecek

türden, bir içgüdü sonucu gerçekleşiyor. Seyahat, insanın iç benliğini dışa vurması, ya da bir başka benlik arama gereksiniminden doğan bir özlem, bir manevi şekillenmedir. Seyahat, insanın iç âleminde bir değişiklik yaparak, yeni deneyimler kazanmak amacıyla, sürekli yaşanan yerden farklı bir ortama göç etmek arzusundan kaynaklanan, diğer bir deyişle, bir tür tatminsizlikten doğan ve insanı yeni ufukların arayışı içine iten bir olgudur...Tüm bu ve benzeri tanımlamaların ortak yönlerinden çıkarılan sonuca göre, SEYAHAT, insanın kendini kabul etmemesinin bir sembolü olmaktadır...

Ünlü düşünür PASCAL' ın bu şekilde sembolleştirdiği seyahat, gene o' nun ifadesine göre, iki türü yapıyor : Bunların birincisi FİZİKİ yani, her hangi bir taşıt aracı içinde bulunularak yapılan seyahattir. İkincisi ise, bu fiziki olgu süresince, insanın kendi iç âleminde, gene kendine özgü bir takım düşünceler, anılar ve beklentiler yönünde yol alarak bir an kendinden uzaklaşması, geçmiş ve geleceğinin derinliklerinde şöyle bir dolaşarak yapmak olanağını bulduğu bir başka, KURGUSAL nitelikteki seyahattir... Ancak bu ikincisinin özelliği, o insanı kurgularının eşliğinde, ışıktan bile çok çok hızlı seyreden bir araç içindeymişçesine, anında bir etaptan diğerine götürüp getirebilmesidir...Zira evrende en hızlı, üstelik bedava (I) olan araç DÜŞÜNCE' dir. İnsan bu düşünce aracından yararlanarak, isterse ay' a isterse bir saniye sonra dünyanın her hangi uzak bir köşesine gidebilme olanağına her zaman sahip değil mi dir?...

Bu kurgusal olayın diğer etki ve sonuçlarını inceleyelim : Örneğin, diyelim ki bir kara taşıt aracı içinde bulunuyorsunuz. Bu araç uçak veya bir gemi olabilirse de, kara yolculukları daha uzun sürelidirler. Önünüzde, bitip tükenmiyeceğini sandığınız, ama aslında belirlenmiş bir mesafe içinde ve ulaşmak istediğiniz hedef yönünde, gitgide kısalan yollar var...Siz başınızı koltuğunuza dayamış olarak bir taraftan önünüzdeki o KURŞUNİ RENKLİ İPLİKLER üzerinde yürürken, öte yandan sağınızda veya solunuzda her saniye değişen bir renk ve şekli atmosferi içinde dolaşırsınız. Ancak aynı zamanda kendi iç âleminizde, sadece kendinizin bildiği yollar üzerinde de yol alarak gene sizin defterinizde yazılı adreslere gidip gelerek, seyahatlar yaptığınız da olur...Normal günlük yaşamımızda bu tür seyahat ve ziyaretleri yapmak için ne bu kadar boş zamanımız olur, ne de iş ve gaileleriniz yakanızı bırakıp sizi kurgu âleminize götürecek kapıları bu denli açık tutmak istiyecektir...

Böylesine bir âlemde yolculuk yaparken, insan tıpkı bir ipek böceği gibidir ; sanki bir kozanın içine çekilmiş ve yuvalanmıştır. Ne kimse sizi tanımakta, ne de siz onları...Adeta bir zırh içindeymişçesine, kendinizle başbaşa kalmış ve bu kozayı o iplik yollarla kendi üzerine örtmektesinizdir...Yolların uzadığı oranda o kadar çok öreceksiniz, unutmak istediğiniz şeylerden o kadar uzaklaşacaksınız ve yalıtılmış hissedeceksinizdir kendinizi...İşte bu açıdan seyahat, bizzat örüp giyinmek istediğiniz, örneğin, bir kazak, bir bluz...gibidir; yollar ise bu işi yapmak için kullandığınız ipliklere benzerler. Her geçen zaman birimi içinde azalan bu iplikler, bir süre sonunda bitip tükenecektir. Sonuçta, gezip gördüğünüz yer ve yörelerin, sizin düşleriniz ve izlenimleriniz paralelinde oluşan veya oluşmayan yeni yeni renk ve motiflerle süslü, örünü bir giysi parçasına sahip olarak evinize dönersiniz. Ancak bu giysinin beden ölçüleri veya modelinin sizin ölçülerinize, zevkinize ve beklentilerinize uyan veya uymayan kısımları da olursa, bu takdirde talihinize küsecek ve onu bir daha giymemek üzere bir tarafa atacaksınız, veya tam tersine, o giysiyi her zaman sevecek ve sık sık giymekten zevk alacaksınız, hatta onu hep çevrenizdekilere göstermeyi istiyeceksiniz...katılacakmışınız, bilmiyorum ?...

ÖPMEK, ÖPÜŞMEK

Tarih çağlarından bu yana, insanoğlunun genelde duygularını somutlaştırmak içgüdüleriyle yansıtmada bir araç ve aracı olarak kullandığı bu yöntem, onun vazgeçemediği tutkularından biri olarak süregeliyor.

Öpmek için duyulan arzu, nedeni şu veya bu olsun, tek taraflı olarak uygulanan bir eylemdir. Öpüşmek ise, iki taraflı nitelikte olan bir duygunun yarattığı tepki sonucu oluşmakta ve karşılıklı beslenen bir sevgi ve bağlılığın bir vücuttan diğerine iletişimini sağlamaktadır.

Gerçek amaçları aşk, sevgi, şevkat, şehvet, veda, hasret, samimiyet, nezaket, dostluk, barışma, kutlama, taltif gösterisi, yalvarış veya aşırı saygı'nın bir ifadesi olan öpme eylemi, yer, zaman, biçim ve nedenleri açısından, her toplumun gelenek ve göreneklerine göre bazı ayrıcalıklar göstermiş ve göstermektedir. Bunların tümünde ortak olan yön, öpmenin dudak dokundurmak suretiyle yapılmasıdır. Ancak, Eskimolar, Yeni Zelandalılar ve Çinliler burun buruna da öpüşmektedirler...

Normal olarak öpülen şeyler canlı yaratıklar ve kutsal sayılan, sempati duyulan veya saygıya değer objeler olmak üzere, ikiye ayrılmaktadır. Ancak, öpülen yerlerde farklılıklar vardır. İnsan vücudunda, görünülmesinden kaçınılmadan (1) öpülen yerler, normal olarak yanak, alın, dudak ve eller olur. Ayak, etek öpme girişimlerinde de bulunduğu gözlenmiştir.

El, bilindiği gibi bir otorite ve sahipliye simgesidir. Bu bakımdan el'in öpülmesindeki amaç ve nedenler, çoğu kez bu algıyla ilgili olur. Normal olarak elin dışı öpülür. Ancak bazı tarikatlarda avucun içinin öpülmesi de kural haline gelmiştir. Bizde, İslâm toplumunda, yaşca büyük olanların elinin öpülmesi ve sonra başın üstüne konulması, kökleşmiş, hatta bazen zorunlu bir harekettir. Batılarda bu anlamda, yani yaşca büyük olanların elini öpme adeti kesinlikle yoktur. Onlar, saygı ifadesi olarak, kadınların elini öpmektedirler. Ancak eski çağlarda, merhamet duygularına sığınmak için, kralların ve hakimlerin ayak ve dizleri öpülüyordu. Ortaçağda feodalite, uşağın senyörü'nün elini öpmesini zorunlu kılıyordu. Bir saygı ve minnettarlık ifadesi olan bu hareket zaman içinde Avrupa ülkelerinde, kadının elinin öpülmesine dönüşmüş bulunuyor. Eskiden dini törenlerde rahibin elinin öpülmesi geleneğinin bugün de devam ettiği çevreler var.

İslâm toplumunda saygı ve sevgi amaçlarına yönelik olan öpme ve öpüşme olayının batılara oranla daha yaygın bir biçimde uygulandığını gözliyoruz. Batıda erkekler, bizdeki gibi sıkça birbirlerini yanaklarından pek öpmezler. Hatta bir babanın yetişkin oğlunu bile öpmediği, elini sıkmakla yetindiği görülür. Onlar sokakta kolkola yürümezler. Bizde gayet normal olan bu hareket onlarca daha farklı olarak nitelenir ..Madalya, ödül törenlerinde, yanaktan öpme, sembolik anlamda yapılmaktadır. Yabancı kaynaklı filmlerde bir annenin çocuğunu ağzından öptüğünü görüyoruz! ..

Kutsal sayılan objeleri öpmek hemen her toplum ve uygarlıkta yapılmıştır. Kutsal kitapları, silahları, tanrı heykellerini öpmek gibi...Ancak, saygınlığı olan bir kişinin önünde eğilerek onun eteğini öpmek daha çok doğu ülkeleri insanlarına özgü ise de, öpmek istercesine ayaklara kapanmak, bütün toplumlarda yapılmıştır. Örneğin, Ayasofya Kral Kapısı üstündeki kompozisyonda, İmparator VI. Leon, İsa'nın önünde böyle yapıyor...

Öpücük duyguların ifadesini onaylar nitelikte bir mühür ve öpüleni saran kollara asılan bir kilit'tir...

Binlerce yıldır, insanlar arasında sevgiyi en güzel biçimde dile getiren bir iletişim biçimidir öpüşmek...Bazı bilim adamları öpüşmenin çok çok eski çağlarda beslenme sırasında oluşturulan bir hareket olduğunu ileri sürüyorlar. Öpüşmeyi ilk olarak Hintliler keşfetmiş deniliyor..

DANS

Dans, bir kutlama biçimidir, bir anlatım tarzıdır. Ama sestən, sözden ve lisandan öte bir anlatımı yansıtır. Bu anlatım biçiminde söze yer yoktur ; dans kelimelerin aciz kaldığı noktada ortaya çıkan bir ifade şekli olarak açıklanabilir.

Varlığı tepeden tırnağa sınıksız yakalayıp kendinden geçirircesine coşturan bu heyecan, çoğu kez patlarcasına kendini gösteren Yaşama içgüdüsünün tezahürü değil de nedir ? Bu içgüdü öyle bir şeydir ki, onun belirmesiyle gelip geçici maddesel olana alt her türlü düallite yok olup gitmekte ve yerini bir anlamda birliğe ve tekliğe terk etmektedir ; yani ruh ile maddenin, veya başka bir deyişle, yaratan ile yaratılanın veya görünen ile görünmeyenin, sinesinde bir araya gelip birbirlerine kaynaştığı birliğe ve tekliğe dönüşmesidir.

Kutsal Emanet Sandığının karşısında Davut'un yaptığı dans da böyle bir şeydi, döner dervişler dergâhının kurucusu ve gelmiş geçmiş lirik şairlerin en büyüklerinden biri olan Mevlâna'nın vecde gelinerek fırl fırl dönmeyi esas alan dansı da...Kökene yönelmeyi esas alan, yani kutsal diye nitendirilen dansların hepsi böyledir. Bu durum ayrıca, günlük yaşantımızda yer alan ve vecd hali içinde özgürleşmeyi amaç edinen bireysel veya kolektif dansların tümü için de geçerlidir ; görüldüğü üzere, bu türden danslar, sırf beden gösterisi olabildiği gibi, daha içrek (derunî) anlamı da olabilmektedirler.

Dansın uygulanış biçimi ile ritmi, özgürleşmeyi gerçekleştiren ölçüyü temsil etmektedir. Şaman'ların ortaya koydukları örnek, bunun açık kanıtıdır. Nitekim onlar, ruhlar âlemine, davul sesinin ritmine uyarak yaptıkları dans vasıtasıyla yükselmektedirler.

Antik Yunan ve Afrika'dan, Sibirya ve Amerika şamanizmine ve de günümüze ait en serbest danslara varıncaya kadar her yerde insan, gelip geçici olandan yakasını kurtarıp özgürleşme ihtiyacını hep dans yardımıyla gidermeğe çalışmıştır. Yağmur yağdırmak amacıyla yapılan birçok dinsel dans ile basit bir aşk dansı arasında bu açıdan hiç bir

fark yoktur ; Kuzey Amerika Kızılderililerinin o müthiş güneş dansı ile eski Çinlilerin matem dansları, ruhu sınavıp güçlendirme ve onu gelip geçici olandan ebedi olana doğru uzanan spiritüel (Allah gibi madde dışı varlıkların varlığını kabul eden doktrin) yola yöneltme amacını gütmektedirler. Zira ateşli bir sınav ve dua oluşunun yanı sıra, dans ayrıca tiyatrodur da.

Buna ait binlerce örnek vermek mümkündür; Haiti' lilerin Vodü dansı temelde sembolik danslardır ve şifa sunucu niteliğe de sahiptirler. Tıbbi, animist (her şeyde bir ruh olduğuna inananlar) diye adlandırılan kültürlerin uygulamaya geldikleri danslardaki tedavi edici öge bu inanıştan kaynaklanmaktadır.

Hindistandaki dinsel danslar, muhtelif ruh hallerini sembolize etmek üzere, bedenın tüm bölümlerini devreye sokmaktadırlar ; eller, tımaklar, göz çukurları, burun, dudaklar, kollar, bacaklar, ayaklar ve kalçalar, rengarenk ipekli kumaşların içinde kıpır kıpır hareket etmektedir. Hatta dans bazen yarı çıplak bir vaziyette yapılmaktadır.

Figürlerin hepsi de, aynı bir tek estetik, emotif (heyecan verici), erotik (aşka dair), dinsel veya mistik hareketin içinde ergiyerek kaynaşıp bütünleşmeyi ifade etmektedir; başka bir deyimle belirtmek gerekirse, bu figürler, her şeyin Kendisinden sodr olup, Hayatı Enerji' nin sürekli gidiş gelişleri vasıtasıyla yine Kendisine döndüğü Bir ve Tek Varlığa doğru yönelişi temsil etmektedirler.

FALLÜS

Fallüs tohumun kanalı, doğurtma gücünün ve aktif bir sembol biçiminde değerlendirilen canlı veya cansız varlıkların, temel ilke olarak kaynaklandığı, organ olarak nitelenmiştir. Eski çağlardan bu yana, insanlar gerek vücut organlarında, gerekse çevrelerindeki objelerde, biçim olarak fallik bir benzeşimin arayışı içinde olmuşlar, bu organda ise (seksi anlamdan öteye), daha çok doğurtucu ve yaratıcı enerjinin bulunduğu birleşerek, onu saygın bir düzeye yerleştirmişlerdir. Bu cümleden olarak, özellikle baş parmak, ayak, dikil taş, sütun, hatta ağaç gibi objeler birer sembol şeklinde, yorumsal açıklamalarda başvuru olan bir araç olmuşlardır.

Fallik sembolü, eski çağ kültürlerinde olduğu kadar, Yahudi düşüncesinde de, önemli bir yer almış bulunuyor. Onlar bunu, kavramsal olarak, tıpkı bir sütun şeklinde, yerle gök arasında tutuculuk yapan, denge sağlayan bir öge, hak, adalet ve doğruluğu simgeleyen bir organ şeklinde değerlendirmekteydiler.

Kutsal kitapta bir söz var : "Adalet dünyanın temelidir !" O halde dünyadaki adaletin var olması veya olmaması, iki âlem arasındaki ilişkiyi sağlayan bu aracın temelindeki sağlamlığı etkileyecektir... Sonuçta fallüs' te, bu olgunun varlığı oranında güçlenecek veya güçten düşecektir. Bu bakımdan fallüs, sadece doğurganlığın değil, aynı zamanda dünyadaki nizamı ve insan bünyesindeki psikolojik dengeyi sağlayan bir görevi üstlenmekte ve insanın yedinci duyu organı olmaktadır. Ezoteristlerin bu konuda çok nesnel olarak ortaya attıkları görüş, dünyanın, oluşumu sırasında, birçok patırdı, gürültülerden sonra geçen altıncı günden sonra herşeyin rahat, huzur ve sükunet'e kavuşmuş olmasıdır!.. Nitekim haftanın sonu olan Pazar bir dinlenme günü olarak seçilmiştir..

Fallüs' un Anadoluda, özellikle İyonya ve Frigya bölgesinde, M.ÖX :XII. yüzyıllarda, saygın bir yeri bulunuyordu. Buradaki insanlar, onun sanki ölüme karşı galibiyet ifade ettiği ve yeni baştan doğma yoluyla edinilecek ölümsüzlüğün yegane yapıcısı olduğuna kesinlikle inanmışlardı. Bu bakımdan hamile bir kadının doğum öncesi çektiği sancıları sevinç gösterileriyle karşılamaktaydılar.

Priapos (priap), Yunan mitolojisine sonradan girmiş ve geniş çapta yer etmiş bir tanrıdır. Fallüs kütü ile açıklamamızda tekrar değineceğimiz Priapos' un müzelerimizde bir hayli sayıda bulunan heykel ve heykelciklerin, cinsel aktivitenin bir simgesi, belki de nazarlığı olarak kullanıldığı, kanıtlanmış bulunuyor.

SÜTUN

Volüt

Mimarının başlıca taşıyıcı öğeleridir. Yapım eksenini, onu oluşturan katları birbirine bağlar, sağlamlığın garantörü olur. Onları sarstmak gerek mimari, gerekse sosyal ve kişisel açıdan bu yapıyı tehdit edici olur.

Sütun Hayat Ağacı' nı ve Dünyanın Eksenini sembolize eder. Kaidesi bu ağacın kökleri, füt gövdeyi, başlığı ise dal ve yapraklarıdır.

Sütunların ilk Yunan tapınaklarında ahşap malzemeye yapılmakta ve ağacın stilizasyonundan kaynaklanan insanlar (gardiyonlar) gibi, tapınağı çepeçevre korumakta, aynı zamanda tapınağa orman havası vermekteydiler.

Sütunun Anadolu Mitolojisinde fallik sembollerden biri olduğunu da görmekteyiz.

Anadoluya M.Ö IV. Yüzyılda giren İyon ile başlıklar, tahta bir kazığa vurulduğunda, kazığın gösterdiği direnç sonucu oluşan deformasyonun görünümünden algılanarak ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Sütun başlarındaki yapraklar, koç boynuzu gibi motifler ay kütü'ne bağlı üreme sembolüdür.

Gene bu başlıklar çevreleyen YUMURTA MOTİFLERİ ise, ay kütüne bağlı olarak, üreme ve doğurganlığı simgelemektedirler.

Yumurta motifi, Friglerin Attis, Babililerin Tammuz ve İonyalıların Adonis kütünden kalma bir sembol olarak, Yunan ve Roma'ya geçmiştir.

TAPINAKLARDA SEKS FALLÜS KÜLTÜ (FALLİZM)

(Dr. Haydar DÜMEN'in "Cinsel Yaşam" kitabından alınmıştır)

Asya, Avrupa, Afrika, Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri ilkel dinlerinin çoğu, cinsel birleşmeyi insanlığın en kutsal olgusu olarak benimsemişlerdir. TEK'in ÇİFT olduğu, insanla doğanın, yer ile göğün, yine insanla tanrının birbirinin içinde eridiği bu olay, cinsel birleşmedir. Yer ile gök arasındaki cinsel birleşme, en sık rastlanan dinsel motiflerden biridir. Ayrıca insanın tanrı ile birleşmesi, dinsel buyruklarda da yer alıyor. Bu birleşme tanrının kendisi ile gerçekleşmediğine göre, ancak onun temsilcileri rahip ve rahibelerle yapılabilirdi. Bu zorunluk tapınaktaki cinsel birleşmelerin temelidir. Nitekim yılan ibadetinin geçerli olduğu yüzyıllarda, hayvanla birleşmeye maddeten imkân olmadığından, bir kulübede yapılan törenle, rahiple birleşip ibadetlerini sağlamaktaydılar. Başlangıçta yalnızca en soylu ailelerin kızları ve oğlanları, kendilerini tanrı hizmetine adayabiliyorlardı. Tapınaktaki rahip ve rahibelerle cinsel birleşmede bulunmak suretiyle, insanlar tanrıya olan kurban borçlarını ödemekteydiler. Cinsel birleşme

insanların tanrıyla kaynaşmasının sembolü olup, en yüce dinsel törenlerden biri sayılmaktaydı.

Cinsel birleşmelerin yüceltilmesi ve kutsallaştırılması, tapınak duvarlarının, cinsel birleşmenin akla gelen tüm pozisyonlarını yansıtan, resim, kabartma, heykellerle donatılmasına yol açmıştır. Asyada çok sayıda bu tür tapınaklara rastlanmıştır. Çinde ve Japonya'da cinsellikle ilgili benimsemelerde de benzerlik bulunmaktadır. Erotik (aşkla ilgili) sanatı içeren resim ve yapıtlarda gördüğümüze göre, o çağlarda toplumsal yönden yadırganmayan ve grup seks diye adlandırılan, ilişkilerden söz etmek mümkündür. Bu resimlerde dikkati çeken bir husus, çiftlerin elbiseli olarak gösterilmesidir. Bunun gerçek nedeni bilinmemekle beraber, bir ar (utanma), duygusunun varolduğu izlenimini vermektedir.

Ortadoğu ülkelerine bakacak olursak, örneğin İranda, M.Ö.IV. yüzyıldan bu yana, erkek, parası yettiği sürece, istediği kadar kadınla evlenebiliyordu. 641 yılında İslâmiyetin İrana girmesinden önce, kadınlar önemsenecek kadar bir serbesti içindeydiler. İslâmlık bu serbestliği yavaş yavaş yıkarak, kendi kural ve yasalarını uygulamıştır. Bu yasaların temeli, kadına güvensizlik ilkesine dayanıyordu. Bilindiği gibi toplumda bazı benimsemeleri yıkıp yerine ötekilerini koymak bir süreye bağlıdır. Bu süre içinde de geçmişle ilgili belgelerin ortadan kaldırılması gerekir. Bu nedenlerle, eskiden kalan yapıtlar yok edilmiştir.

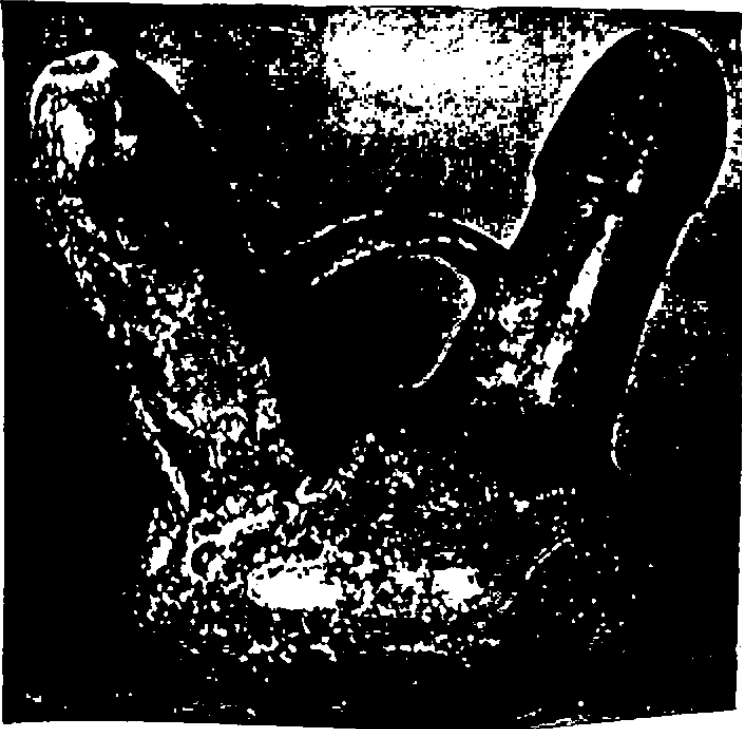
Kadına güvensizlik ilkesi, kadının günlük yaşamını, toplumdaki yerini, sosyal değerini etkiler. Bu anlayışın getirdiği cariye-lik ve çok kadınlık kurumu öylesine

ileri gitmiştir ki, haremlelerinde, " bin kadını " diye isimlendirilen hükümdarlar olmuştur.

Ayrıca, binbir gece masallarındaki düşsel imajlar, doğunun yüzyıllardır değişmez öyküsüdür. İran resim sanatının ele geçen bazı ör-neklerinde, erkeği (sultan), çoğu kez, kadınlardan oluşan bir tahtirevan veya deve üzerine oturmuş ve elinde, dikine doğrultulmuş bir hançer tutarken görüyoruz. Bu tablo bize çok kadınlı yaşamın fanatik özenti ve esprileriyle, aslında o toplumun kadın hakkındaki benimsemeleri hakkında bir fikir vermektedir. Bu benimseme kadını aşağılayıcı, küçük düşürücü niteliktedir ve kadın, (hep üstüne binilen) bir varlık olarak kabul edilmiştir. That ta oturan (aslında bu, erkeğin kadınlar üstüne kurduğu tahtdır) adamın elindeki hançer ise, onun agresivite (saldırganlığını) ve fallusu ifade etmektedir.

Eski uygarlık kalıntıları arasında fallusu sembolize eden ve günümüzde de kullanılan bazı araç ve gereçler, bu kült ve kültür ün kökeni ve geçmişini kanıtlayan örnekler olmuştur.

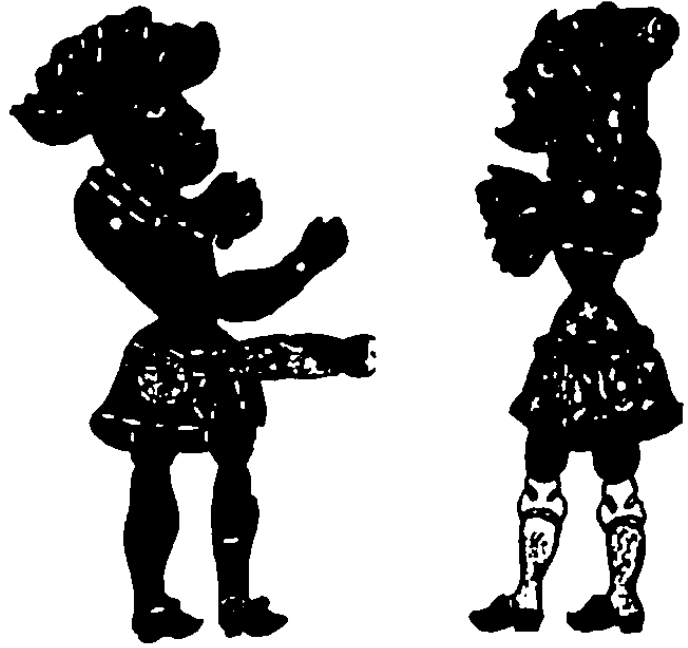

Tabure' nin ayak biçimi fallüsü sembolize ediyor.

"Fallus'a tapınma yüksek değeri olan bir olaydı. Kendilerinden önceki en ilkel insanlar, cinsel ilişki ile soylarının devamı arasındaki ilişkiyi kuramamışlardı. Doğanın başka güçler tarafından hazırlandığını sanıyorlardı. Bu olayın penisle ilişkisini kurdukları zaman, fallusun değeri daha da artarak, giderek ona tapma durumu ortaya çıkmıştır."

Osmanlıcada, aslında silah, levazım, mühimmat ve bu kökten türeyen silah veya kılıç çeken anlamına gelen bir sözcük var. Ancak bu sözcük günümüzde Anadolu folkloründe, özellikle argo lezanında sıkça kullanılmakta ve erkeklik organına takılan bir isim olmaktadır.(Bkz. Hayat Büyük Türk Sözlüğü, sayfa 1238)

Fallüs'ün silahla olan ilişkisini belirtmek için ayrıntılarına girmek zorunda kaldığımız bu konuda, ok silahının icad edilmesinde de penis'in form ve fonksiyonunun rol oynadığına değinmek istiyoruz.

Antik çağdan bu yana birçok sanat ürünlerinde, Uzakdoğunun öteki ülkelerinde, Hint tapınaklarındaki kabartmalarda, Pompei yıkıntılarının duvarlarında, Yunan, Hitit, Roma, Bizans uygarlıklarında, sanatsal değeri olan ve müzeleri doldurmuş pek çok belge bulunmaktadır. Halen Türk -İslâm eserleri müzesinde, İran sanatı ile ilgili olarak özellikle homoseksüallitenin oldukça yaygın ve hoşgörü ile karşılandığı imajını veren, gayet açık çizilmiş resimler bulunmaktadır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenen ve Hitit dönemine ait bir toprak vazo üstündeki resimden, cinsel birleşme pozisyonunda hayvanların taklit edildiği yargısını ediniyoruz. Aslında Afrika yerlileri Hristiyanlığın yayılış tarihlerine kadar aynı şekli uygulamakta iken, din yayıcılarının ülkelerine gelmesiyle öğrendikleri normal pozisyona, Milsyoner pozisyonu demişlerdir.

İlk insanlar doğa karşısında güçsüzdürler. Beklenmedik ve kolay kavrayamadıkları olaylardan korunmak için kendilerine sığınaklar arıyorlardı. Sığınakları kavramları ise genellikle doğa güçleriydi. Çağlar boyunca, ailelerden, budunlardan sonraki kuşaklara geçen bu kavramlar, üzerine oturtulan varsayımlarla birlikte, giderek büyüme göstermiştir.

Toplumsal benimsenmeler bu kavramları, yenilmez (kadir-i mutlak) ve sonunda Tanrı yapmışlardır. Kişi oğlu inançlarını soyut kavramlarla somutlaştırırken, onları daha belirgin şekle sokmuş, bu arada yaratma gücünü de kullanarak, desen, form, çizgi rölief, heykel, minyatür gibi sanat ürünleriyle, insanlığa ışık tutmuştur. Böylece sanat, kişinin, içinde OLUŞTUĞU TOPLUMUN AYNASI, olmuştur.

Birbirinden uzak ve habersiz yaşayan toplumların yarattıkları sanat ürünlerindeki benzerlik dikkate değer niteliktedir.

Sanat geçmiş ile günümüz arasında bir köprüdür. Bu yapıtlar ve ürünler geçmiş bize daha iyi öğretmekte, geleceği de aydınlatmaktadır.

Doğaya karşı sığınakların başında şüphesiz tanrılar gelir. İlk insanların varlıklarını sürdürebilmeleri, doğayla, hastalıklarla, vahşi hayvanlar ve diğer düşmanlarıyla savaşabilmeleri için çok olmaları gerekiyordu. Ne kadar çok olurlarsa o kadar güçlü oluyorlardı. Yani, bolluk çokluktan yanaydı. İşte böylece, insanlar çoğalmanın fallustan olduğunu öğrendikten sonra, bu organda büyüü bir güç olduğuna inandılar. Böylece fallüs tanrısal bir sığınak bir mabut oldu. İlk insanlar kendilerini gizliyemiyorlardı. Çünkü kendilerini oldukları gibi kabul etmekteydiler.

Bedenlerinin her hangi bir bölümü için utanma duyguları yoktu. Bugün bile Afrika ve Avustralya yerli kadınları göğüslerini gizlemezler. Zevk aldıkları şeylere yöneliktirler. Yemek yemekten sonra ikinci zevkleri cinsel ilişkilerdi. Bu nedenle fallüsü ayık bir yere yükseltiyorlar, hastalık, ölüm ve korkutucu şeyler karşısında, katalarında mutlak ve ölmez bir güç, kudret tasarıyarak, kendilerini korumak amacıyla, ona tapıyorlardı.

Tapınaklarda fahişeliğin yaygın ve köklü bir geleneğe dayalı olduğu, Herodot tarafından da ifade edilmiştir. O' nun yazdıklarından, Babil ve Efes' te, bu yüz kızartıcı davranışın bir alışkanlık haline geldiği ve hoşgörü ile karşılanmakta olduğunu öğreniyoruz. Nitekim her kadın yılda bir kez Afrodit tapınağına gidip, kendini her hangi bir erkeğe teslim ediyordu. Bunun yanı sıra, tapınaklarda, diğer kirli işlerle birlikte, kadın ticareti de yapılmaktaydı. Efesteki Celsus kütüphanesi ile genel ev arasında bir tünel olduğu ve evli erkeklerin kütüphaneye gidiyorum diye evden çıkıp, bu tünelden geçerek, gizlice genel eve uğradıkları, fantezi türden söylentiler arasında bulun-maktadır(?)...

Şekli şu veya bu olsun, fallüs' e tapınmanın yüksek bir inanış olduğu kesinlik kazanmıştır. Bu insanların kendilerinden önceki kuşakları doğumun

başka güçler tarafından hazırlandığını sanıyorlardı. Ama zaman içinde, doğum olayının nasıl gerçekleştiğini farkettilerinde, fallüs'ün değeri artmış ve kendisine tapınılacak kadar, önem kazanmıştır. Cinsel gücün, fallüste sembolize edilmesinde, kadınlar çok önemli rol oynamışlardır. Erkek kadar kadın da, yaratıcıya, yani erkeğin cinsel organına, kendinin mutluluk ve rahatının bir ögesi olarak bakıyordu. Kadın ancak onun aracılığı ile yaşam ereğinin tüm nimet ve başarılarının en fazlasını elde ediyordu. Nasıl ki günümüzde kadın, çocuk sahibi olmak için Tanrıya dua ediyorsa, o zaman da erkeğe tapıyordu. Yaratıcı erkek aracılığı ile erkeğe gelen şey de, yaratıcı idi. Kutsal kitapta "Tanrı ona geldi ve girdi" deyimi bunun için kullanılmıştır. Clifford Howard ise "Meryem'e İsa'ya hamile olduğunu, bir melek gelip kulağına fısıldadı", diyor.

Bu sanat ürünlerindeki biçim, dinamik öge, uyum ve estetik öylesine güçlüdür ki, tanrılar yaratma çabası içinde olan insan, yaratma gücünü ortaya koyarak, kendi tanrılığını biçimlendirmiş ve ölümsüzleştirmiştir. Güney Amerikada, tarihi binlerce yıl evveline dayanan Mochica uygarlığına ait mezar kalıntılarından ele geçen fallus kabartmalarının bir benzeri, Yunan ve Romada da yaygın olan fallizm (penise tapma) döneminde, Priapos olarak görülüyor. Lapseki şehrinin büyük tanrısı olan Priapos Yunan mitolojisinde bir hayli yer etmiş tanrısal bir varlıktır. Söylenceye göre, Afrodit Olimpos tanrıları arasına gelince, güzelliği ile herkesi büyülemiş, o kadar ki, Zeus bile ona aşık olup sevişmiş ve Afrodit Priaposu hamile kalmış. Ancak kuskanç Hera, doğacak çocuğun babası güçlü ve anası gibi güzel olur da bütün diğer tanrıların hakkından gelir korkusuyla, Afroditin karnına kem göz koymuş ve çocuğun sakat doğmasını sağlamış. Priapos bu nedenle kocaman bir fallüsle dünyaya gelince, anası ondan utanmış ve oğlunu kırlara bırakarak terketmiş. Priapos' u çobanlar alıp büyötmüşler ve erkekliğine tapınılır olmuşlar. Priapos' un bir kır tanrısı oluşunun nedeni buymuş...

Priapos çoğaltmanın, yeni doğan çocukların ve ailenin koruma tanrısıydı. Yumru yumru, çirkin bir adam olmasına karşın, fallüsü kendisi kadar uzun, yukarı doğru kıvrık durumuyla bereketi ve bitkilere erişilecek bir örnek olarak dikilirdi. Ancak başka kaynaklar bu Lapsekili tanrıyı bir Mısır tanrısı (Bess) ile ilgili tutar ve onun Osiris'in erkeklik organı olduğunu ileri sürerler. Asurlular'ın, Hindu ve Çinlilerin de buna benzer fallik tanrıları bulunuyordu. Dinsel törenlerde, hasat toplama şenliklerinde fallüs saygıdeğer yerini bulmuş ve halkın malı olmuştur. Sonuçta bu inanç çoğlar boyu kuşaklara ve toplumlara yayılmıştır.

Helenistik çağdan kalma ve ibiği fallüs ve testislerden yapılmış olan kaplar, günümüzde kullandığımız çaydanlığın ibiğindeki fallusu andıran biçim, kültür kökeni ve geçişi göstermesi yönünden, dikkat çekicidir. Öte yandan fallüs biçiminin tapınak mimarisi ve mezarlıklara da girdiği görülüyor. Fethiye'deki Amindos'un mezarı altındaki çıkıntının fallüs'ü simgeleyen özgün bir öge olduğu sanılmaktadır. Eski Osmanlı mezar taşlarının erkeğe ait olanının doruk, kadınıninkinin ise korentien başlık süslemesinden esinlendiğini ileri sürenleri duyuyoruz...

Yemin ederken elleri apış arasına koymak, aslında penis üzerine koymaktır. Böylece yalan yere yemin edilirse bu en değerli organın zarar görmesinden korkulur.. Verilen yemine sadık kalacağından şüphe edenlerin bir ayağını yerden kesmeleri batıl bir inanç olarak, günümüze dek gelmiştir...

Değerli ve ne olduğu bilinmeyen şeylere olan saygı, daha çok korku duygusu bugün bile geçerliliğini koruyan bir olgudur. Tanrı ne kadar büyükse o kadar güçlü anlamına gelir. Üstelik tanrılar ölümsüzdür de.. o halde fallüs'te o kadar büyük ve güçlü ve ölümsüz olmalıdır. İnsanoğluna bu kadar yararlı ve zevk veren bu nesnenin, tanrının anıtları yapılmalı, o, gündelik gereçler arasına girmeli, elin uzandığı her biçimde kendini, varlığını belli etmelidir. Ayrıca ölen insanın YENİDEN DİRİLİŞİ'nde de yanında bulunmalıydı..

" Özellikle Burdur Arkeoloji müzesinde daha net bir şekilde görülebileceği gibi, ANTİK nekropollerden getirilen bu insan boyundaki masif fallüs anıtları, fallüs kültürünün Friky ve Roma döneminde de süregeldiğinin bir kanıtı oluyor. " (Yazarın notudur.) (Bkz resim)

Burdur Arkeoloji Müzesi

Tiyatroya, gölge oyununa da giren fallüsü, ülkemizde en geçerli oyun olan Karagöz' de görmekteyiz. Burada fallüs abartılmış bir biçimde işlenmiştir. Aslında Karagöz'ün elinde ve her vesile ile Hacıvat'ın kafasına vurduğu sopanın aslında bir fallüs'ü simgelediğini vurgulamak istiyoruz.

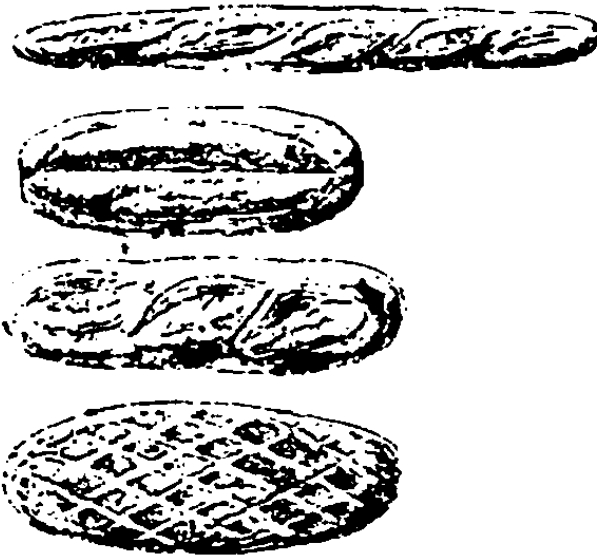
Bugün bile Batı Afrikada birçok gizli demek, fallüs'e tapınma törenlerini sürdürmektedirler.

Psikoanalitik ekolün görüşlerine göre fare, balık ve yılan gibi yaratıklar erkekliği, fallüs'ü sembolize ederler. Bu görüşe etken olan algı, bu hayvanların dış görünüşleri olduğu gibi kendi açıklamasında değinildiği gibi, farenin bazı özellikleridir. Genellikle tüm kadınların ortak yönlerinden biri de olan fare korkusu'dur. Bu korku dünyanın hemen her yerinde kolektif bir nitelik taşır. Fareden daha zararlı, daha iğrenç hayvanlara karşı aynı korku gösterilmez. Ve fareden erkekler değil de, nedense kadınlar korkar? Ancak onlar bunu, " korku değil de, iğrenme gibi birşey ", diye tanımlamaya çalışırlar...

Yılanın kutsallığı ile fallüs'ün kutsallığı, aynı kökenden gelen, özdeş iki kavramdır. Fallüs, bilinci yarattığı kutsallık kazanmış ve giderek tanrılaşmış bir kavram, yılan ise, bilinçaltının yarattığı, dolayısıyla bilince kendi tanısını yılan sembolü ile kabul ettirdiği, kavram olmuştur. Aslında her ikisinin de amacı aynıdır.

Sonuç olarak, kişilerin bilinç altında birçok olayın, eşyanın, figürün sembolleri bulunur. Rüyalar genellikle bu semboller üzerine kurulur. Rüyalar kişinin bilinçaltındaki istek, korku, özlem ve yaşam bilimini anlatır. Bilinç altı, bilincin baskısına, semboller kullananarak, boşalma yolları arar, bulur...

EKMEK

Ekmek temel gıda maddesinin sembolü olmuştur. Ancak insan, sadece ekmek yiyerek yaşamını sürdüremiyecğinden, bunun yanında bazı manevi gıdalara da gereksinim duymaktadır. Bu bakımdan Hristiyan felsefesi, ona bu gıdayı sağlayacak olanın İsa olduğunu savunuyor ve ekmeği İsa'nın işaretlerinden biri olarak kabul ediyor. Clément d' Alexandrie, III. Yüzyıl Atinalı ünlü bir yazar, "

Adaletin aç bıraktığı insanlara ekmek dağıtıp onları besleyenler ne mutlu kişilerdir " diyor. Yahudi toplumunun kutladığı " hamursuz - mayasız - ekmek "

bayramı, geniş anlamda onların toplum haline gelmek için tarih boyu çıktıkları çilenin anılarını tazeliyor ve ruh temizliğine hazır olmanın anlamını içeriyor. Bu inanç doğrultusunda Jacob' un taştan inşa ettiği Tanrı evi (Beith - el), ekmeğin evi, daha sonra bugünkü (Beith - lehem) adını almıştır. Yani taştan olan ev ekmeğe dönüşmüştür. Taşla ekmeğin arasındaki ilişkiyi yorumsal yaklaşımlarla dile getiren bir hayli örnek var: Bunların ilk akla geleni şeytanın İsa' ya peygamberliğini kanıtlaması için yaptığı denemelerden biridir. Burada şeytan, İsa' dan, taş ekmeğe dönüştürmesini istemiştir.

Bilindiği üzere, İsa' nın ilk mucizelerinden biri, ekmeğin çoğaltılması'dır. Kariye müzesinde de görülebileceği gibi, bu olay aslında iki kez tekrarlanmış bulunuyor. Ancak her ikisinde de iki veya beş balık vardı. Bu bakımdan balık' ta ekmeğin yanında bir temel gıda maddesi oluyor. Ayrıca insanın balık tutup açlığını gidermesi için bir para ödemesine gerek yok-tur. Balık ekmeğin en az para ödeyerek, geçici olsa da, kann doyurmaya yeter bir yiyecek olduğu, bugün de gözlerimizin önünde. Ancak biz bu benzetiş yaparken lüks restoranlardaki balık fiyatlarını değil, iskele kenarlarında satılan balık - ekmeğin münüsü'nden söz etmek istiyoruz (1). (Eminönü iskelesi) Ancak sözün konusu biraz da balık olduğuna göre, Yunan- Roma çağı Ege bölgesinde balığın bir fakir- fukara yiyeceği olduğunu, zenginlerin ise daha çok et yediklerini hatırlatmak isteyeceğiz...

Hristiyanlıkta ekmeğin bir komün aracıdır ; İsa' nın bedenini simgeler, aktif ve maddeseldir. Şarap ise İsa' nın kanıdır ve daha çok düşüncel ve manevi olan yaşamla ilgilidir. Ekmekte küçük, şarapta ise, buna oranla daha büyük ve anlamlı sırtlar saklıdır. Genel bir değerlendirmeye veya ayırım yapmak gerekirse, sayısal kavramlarda biraz madde, nitelikte ilgili olanlarda ise daha çok ruh ve maneviyatla ilgili gelişmeler sezilenir. Bu düşüncemizin ışığı altında, İsa' nın ekmeği çoğaltma mucizesinde KANTİTATİF (sayısal), suyu şaraba çevirme mucizesinde (Cana düşünüşü) ise daha çok KALİTATİF (nitelik) bir anlamın dile getirilmek istendiğini görüyoruz. Kariye müzesinde açıkça görüldüğü gibi, mazaistin söz konusu bu iki mucizeyi, hemen grışte ve karşı karşıya yerleştirmesi bir raslantı sonucu olmamalıdır...Kanımız odur ki, İsa' nın gerçekleştirdiği müteakip mucizelerin tümü, onun bu iki yetenek bazına oturmaktadır. Zira İsa, diğer mucizelerinde, ya bir maddenin sayısını arttırmış (balık avı mucizesi) ya da o şeyin şeklini veya niteliğini değiştirmeye muktedir olmuştur. Örneğin, çeşitli türden (felçli, cüzzamlı, kan kaybı...) hastaların iyileştirilmesi, körlerin tedavisi, hatta ölümlerin diriltmesi şeklindeki

girişimlerin ortaya çıkardığı gerçek, o canlı yaratığın olumlu yönde bir nitelik değişikliğine uğraması değil midir?..

Ekmeğin İslâm'da ayrıcalığı bir yerli bulunuyor. Önce, ekmek NİMET'tir. Nimet, iyilik, ihsan ve yaşamak için gerekli olan, refah, mutluluk, servet gibi şeylere denilir. Tanrının nimeti olan yiyecek ve içeceklerin başında gelen ise ekmek olmuştur. Bu bakımdan ekmeğe büyük saygı gösterilir. Eskiden anne ve babaların çocuklarına aşılamak istedikleri iyi alışkanlıkların başında da, ekmeği ziyan etmemeleri, üstüne basmamaları, yerde bulduklarında hemen kaldırıp üç kere başına koyarak, güvenli bir yere, tercihan bir cami duvarının dibine koymaları, hatta elinde, üzerinde ekmek varken, tuvalete girmemeleri gibi öğütler bulunmaktaydı. Ekmekle ilgili bazı deyimlerimiz var : Ekmek parası, ekmek kavgası, ekmekten etmek, ekmeğini taştan çıkarmak vb...

Tüm bu ve benzeri deyimlerden çıkarılan sonuç, ekmeğin başlıca gıda, sofrada mutlaka bulunması gereken bir madde olduğudur.

Ancak konunun ilginç bulduğumuz yönü, ekmeğin neden demirden veya başka bir şeyden değil de (taştan çıkarmak) deyiminin kullanılmış olmasıdır. Acaba burada da gene taş- ekmek ilişkisinden mi söz etmemiz gerekecek?..

ŞARAP

Öncelikle salkımın kanıdır, sonra İsa'nın kanına dönüşmüştür. Mitolojilerde şarap bir ölümsüzlük içkisiydi. Eski mezar yapıtlarının üzerinde süs ögesi olarak, üzüm salkımları görürüz. Şarabın kanla bağlantısı olması hiç şüphe yok ki onun renginden ve bitki özü olmasından, kaynaklanıyor. Şarap ayrıca içen kişiye verdiği mistik serhoşluk aracılığı ile bazı gizli akideleri tanıtan ve ona o akidenin tutulması gereken yol ve yöntemini gösteren bir tür ilaç olarakta düşünülmüştür. İslâm'da maddi şarap günahıdır. Ancak mistik anlamdaki bir şaraptan söz edilir. Kevser, cennette bulunan bir çeşmedir. Buradan akan şaraba Hz. Ali'nin sakilik yapacağı ileri sürülür. Kan ve şarap, her ikisi de bedende ilâhi düşünceyi yönlendirip, yönetmektedir. EKMEK ise bedendir, vücuttur Hristiyan geleneklerinde...

Antikitede de şarap bir tanrı içkisi olmuştur. Bu insanlar libasyon adı verilen törenlerde tanrılarına içki olarak, şarap sunmaktaydılar.

KAŞIK

Anadolu insanının elinden düşme-yen bir yemek ve müzik enstrümanı olmuştur. Eskiden tanıma elverişli olmayan, ormanı bol bölgelerin halkı, yaşamlarını kaşık imâl edip bunları diğer mallarla takas ederek, sürdürmekteydiler. Daha çok Akseki ve Antalya dolaylarının yöresel bir endüstrisi haline

gelmiş olan kaşık, ulaşım kolaylığı nedeniyle Konya'ya götürülüp burada pazarlandığından, kaşığın turistik nitelikte olan imalatı daha çok bu şehrimizde gelişme göstermiş bulunuyor.

Topkapı hazine dairesinde sergilenen ve Kaşıkçı Elması adı ile tanınan bu mücevherle ilgili söylentilere göre, bunu bulan fakir bir kimsenin bir çift kaşık uğruna, bu denli değerli bir taşı takas etmeyi kabul etmesi, kaşığın da önemli bir eşya gibi sayıldığı dönemin güzel bir örneğidir.

AŞURE

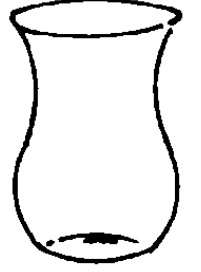
İslâm mitolojisinde Nuh Peygamberin tufan süresince gemisine aldığı insan ve hayvanlar için, çeşitli erzak artıklarından oluşturularak yapmış olduğu tatlı bir aştır. Efsaneye göre, tufanın sonuna doğru azalan erzak bir araya getirilmiş ve aşüre adı verilen bir yiyecek yapılmıştır. Başlıca maddesi buğday olup, içine üzüm, nohut, incir, pirinç, fasulye...konuluyor.

AY ÇÖREĞİ

Birçok Avrupa ülkesinde özellikle sabah kahvaltılarında yenilen ve ay şeklinde olan bu çöreğin Osmanlıların Viyana kuşatması sırasında taşıdıkları hilâli bayraklardan esinlenerek biçimlendirildiği sanılıyor.

ÇAY BARDAĞI

Çoğu zaman, özellikle yabancı turistlerin ilgisini çeken olaylardan biri de her gün kullandığımız cam çay bardaklarımızın biçimidir (!) Bu konu için şöyle bir yorum getirmek mümkün. Ya geniş basenli olarak canlandırılan Ana tanrıça Kibele figürlerinden, veya bir devre adını vermiş olan lâlâ'den esinlenilmiştir. Ancak, her iki halde de, bardağın ortasının hafifçe oyuk imâl edilmesi tutmayı kolaylaştırmaktadır. Bardağın özellikle şeffaf bir madde olan camdan yapılmasının ise, renk zevki ve dem'in yoğunluğunu görebilmekle ilgili olacağı görüşündeyiz. Batılılar ise çay'ı daha çok fincanla içmektedirler.

Bu ve benzeri konularda bizi araştırmaya yöneltten nedenler, çoğu kez, yabancıların yadırgadıkları görüntüler oluyor, nedense?...

FLÜT - NEY

Farsça ney, karnîş demektir. Batılıların flüt adını verdikleri bu müzik aracı karnîştan yapılmaktadır. Ney'in verdiği seste bir tür mistik (gizemsel) ve semavi bir havanın varlığı sezintilir. Bunun meleklerin sesi olduğu ileri sürülür. Ney çalmak, ilâhi kaynağından ayrılmış olan ruh'un tekrar araya dönmesini, nefes yoluyla çekerek dilemek, yatıp yakarmak için yapılır. Bu bakımdan, sanki ağlar gibi bir hava hissedilir, ney'in verdiği bu seste...

Mevlâna tekkelerinin başlıca müzik araçlarından biri olan ney için, Mevlâna Celâlettini Rûmi, "Blz ney' iz, müzik SENDEN geliyor!" demiştir. Sema ayinleri bu müziğin eşliğinde yapılıyordu. Sema sözcüğü aynı zamanda (gök) anlamına da gelmektedir. Bu bakımdan Mevlâna, sema yapanların gerçek Tanrı aşkını bulduklarını ve bu sayede göklere yükselterek, Tanrıyla kucaklaştıklarını, ifade eder...

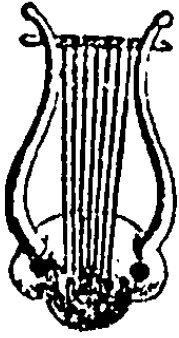
Ney'le ilgili bir söylence var : Hz. Muhammet damadı olan Hz. Ali'ye, Tanrıdan kendisine vahiy yoluyla erişen emirleri, bir sır olarak saklaması koşuluyla, aktardı. Ancak Hz. Ali, kendine hakim olamıyor ve içini dökmek için şiddetli arzu duyuyordu. Ama bir taraftan verilmiş sözü de

vardı. Bunun için çareyi, bir kör kuyunun başına giderek, içini ona dökmekte buldu. Bu arada salyasından bir nebze kuyunun dibine düşmüştü. Zamanla oradan bir kamış bitti. Bir çoban o kamışı aldı; üzerine delikler açarak, koyunlarına dinletmek için ney' i yaptı...Sonuçta ney, semavi sırları, müzik yoluyla, şarkı haline getiren alet oldu.

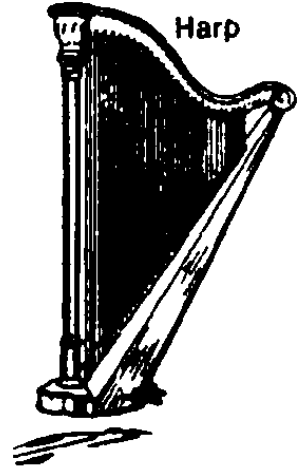
Mitolojide mağara, çoban ve ormanların tanrısı olarak bilinen ve yarı insan yarı keçi kılıklı Pan hep, elinde flütünü çalarken, canlandırılmıştır.

LİR - HARP (ARP)

Mitolojide, tanrıların habercisi olarak görev yapan Hermes veya sanat perilerinden POLYMNİE tarafından icat edildiği, yazılıdır. Bilindiği gibi, bu perilerin sayısı dokuzdur. Bundan sonra LİR ORFE ve APOLLON' un bir müzik aleti olmuştur. Lir' in Hristiyan ikonografisinde, Tanrının birliğine davet edici bir yeri olmakla beraber, kozmik uyum'

un da bir simgesi şeklinde kabul edildiğini görüyoruz. İsa' nın üzerinde oturduğu taht bu inanış doğrultusunda, bir harp şeklinde gösterilmiştir.

Lir/ harp' in vaşak barsağından yapılmış olan tel sayısı, ilk yapıldığı zaman bilinen yedi gezegenin titreşimlerini dile getirdiği varsayılarak, yedi olarak saptanmışken, daha sonra bu sayı 12 ye çıkarılmış ve bu kez burçlar alemi (zodiak) la ilişki kurulmuştur.

ŞARKI

Şarkı, yaratıcı gücü yaratıcısına birleştiren sözün sembolüdür. Şarkılar insanoğlunun bağımlı bir yaratık olduğunu hissettiği/ kabul ettiği sürece, bu bilincin duygularını neşe, hayranlık ya da yalvarıcı bir eda ile belirtmeye çalışırlar.

Şarkı aynı zamanda yaratılan nefesinin yaratıcı nefese verdiği bir cevap olmaktadır.

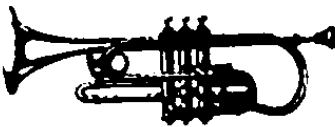
Müzikle karşılaştığında, şarkı daha eski bir geçmişe sahiptir. Müzik kutsal olmasına rağmen, sadece bir tekniktir. Vaktiyle arpistler (arp çalanlar) sıradan insanlar kategorisine sahip iken, şairler ruhani sınıf mensupları arasında yer almaktaydılar.

Halk şarkıları genellikle müzik dışı etkinliklere, örneğin dinsel törenlere, ya da bir çalışma sürecine eşlik ederler. Bazılarında aşıklar sevgililerine olan duygularını dile getirir, bazılarında ise bir öykü anlatırlar..

KUDÜM (DÜMBELEK)

Gövdesi dövme bakırdan olup, ısı değişikliklerinden az etkilenmesi için, deve derisinden kaplanmıştır. Kudüm'ün çıkardığı ses adeta ayak sesini andırıldığından, vefvele adı verilen, zaman zaman darbelerin sıklaşması, kulakta bir tür koşar adım algısı yaratır. Kudüm, şair Homer' in ilâhilerinde adı geçen bir müzik aletidir. Kibebe de bu aletin sesini çok sevmekteydi diyor mitoloji...

Mevlevi ayinlerinde kullanıldığını bildiğimiz kudüm, kudümzen adı verilen müzisyenler tarafından, zahne denilen, gül ağacından yapılmış bir sopa ile çalınmaktadır. Sesi ağırbaşlı, derin ve esrarlı bir ortam yaratır. Mitolojide, Dionizos şenlikleri, doğu kökenli olan bu kudüm'ün yarattığı hafif bir dans melodisi içinde yapılır. Yıldızların da onun ritmiyle aralarında dans ettikleri söylenir...

TROMPET

Kozmik ve tarihi olayları ve günün belirli etaplarını duyurmak için kullanılmaktaydı. İkonografik tablolarla, genellikle melekleri, ellerinde trompet tutarken görüyoruz (vaffiz ve son mahkeme). Melekler bu trompetlerle önemli olayları her yere duyurur ve yerle göğü bir kuttama töreninden haberdar ederler..

BASTON - ASA

Yaklaşım şekline göre, sembolik açıklamaları da farklı oluyor. Baston öncelikle, üzerine dayanılarak yürünen bir araç olarak bilinir. Uzun bir yolu aşmak zorunda olanlar, kutsal yerlerin yolların üzerinde yürüyen hacılar ellerinde, çoğu kez, bir baston tutarlar. Ancak çoban'ın sürekli elinde taşıdığı değnek aslında onun yürümesini kolaylaştırmak değil, koyunlarını gütmek içindir. Vaktiyle buna dünyanın eksenini denilmekteydi.

Çin Taoist din liderleri ellerinde kırmızı bir baston taşımaktaydılar. Bu bastonların üzerinde, sayıları yedi veya dokuz olduğu varsayılan gökkatlarını simgeleyen, düğümli bulunmakta ve bir gün kendilerinin, bir tuma kuşunun gagasıyla tutacağı bu bastonun üzerine binerek, göğe yükseleceklerine inanmaktaydılar... Daha çok Uzakdoğu ülkelerine özgü bu batıl inancın sembolik açıdan değerlendirilmesi, değnek sopa veya bunların daha gelişmiş olup, baston adıyla tanınan şeyin, soyut bir binek aracı olarak kurgulandığı sonucunu vermekte.

Taoizm akidesinden Ortaçağın büyücü kadın öykülerine kadar uzanan bu imajı, bir süpürge sopasını at gibi kullanarak, sarp bir tepe üzerine kurulu şatoya uçarak ulaşan cadı kadın veya iyi peri ile kötü ece - krallıçe - nin konu edildiği, çocuk masallarında görüyor ve okuyoruz...(Bkz. Süpürge)

Öte yandan bastonun işlevi üzerinde ortaya atılan diğer görüşler arasında onun, ilk anda başvuru ilkel bir savunma veya saldırı aracı olduğu, (körlerin dedektör örneği beyaz bastonu) gibi, bir kimsenin kendisine yol açması veya bir diğerini dürtüp, gidilmesi gereken yön ve yola çevirmek suratiyle YÖNELTME amaçlarıyla da kullanılması, bu-lunuyor. İşte çobanların ellerindeki sopa ile aslında yapmak istedikleri de budur.

Litüüs(Çoban sopası)
udhalya IV. tanrı Şarruma'nın
koruyuculuğuna sığınmıştır. Elinde bir
çoban sopası tutuyor. Melek Cebrael'de
elinde bir sopa tutuyor(İst.Ayasofya)

Dört İncil yazarının belge-ledikleri kutsal kitapta, İsa'nın ne anne ne de babasıyla ilgili fazla bir bilgi yoktur. Onlar hakkındaki bilgileri (İpokrat -İki yüzlü) İncil yazarlarının ifadeleri veya söylencelerden esinlenerek canlandırılmış olan ikonlardan ediniyoruz. Zaten bu nedenle, yani İncildeki bu boşlukları kapatmak içindir ki, gerek Kariye gerekse diğer kiliseler, bu tür olayları da görüntüleyen sahnelerle dekore edilmişlerdir.

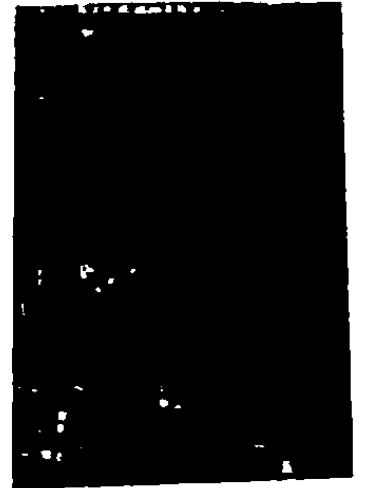

Olayın konumuzla ilgisi olan yönünü bu şekilde hatırlattıktan sonra, Meryem'in nişanlanmasını betimleyen tabloya göz atıyoruz : Kariye'de daha belirgin olduğu üzere, Zekerriya peygamber (büyük rahip, Zakkari), Meryem'in müstakbel kocasını belirlemek için gönüllü adaylara vermiş olduğu sopalardan Jozef'inki, mucizevi olarak yeşillenip yapraklanıyor. Bir elini de Meryem'in başına koymuştur. (Enerji transferi) Olayın ayrıntılarına girmeden, sadece bu seçim işleminde de gene bir sopa'nın söz konusu olduğuna dikkati çekmek isteyeceğiz.

Baston adı altında genelleştirdiğimiz şeyler ateşle de özdeşleştirilmektedir. Çünkü ateş, ilk olarak, iki sopanın birbirine sürtülmesiyle keşfedilmişti. Diğer yönden, "havan eli" gibi o da bir fallüs olarak niteleniyor. Freud'a göre, tatmin olmamış şehvi arzular için acı veren bir vasıttır. Bu ifadeye dayanarak, "Dayak cennetten çıkmıştır !" özdeyişindeki gizlenmiş mesajın yorumunu okuyucularımıza bırakıyorum...

Asa adı verilen, daha kısa boyutta ve amaca göre özel olarak imâl ve biçimlendirilmiş bastonlar (sceptre) a gelince ; bunlar bir otorite, diğer bir deyişle hükümdarlık, kumandanlık ve bilim yayan insanlara özgü olduğu kadar, toplumsal hiyerarşinin de evresel sembolüdür. Nitekim, Fransa krallarının ölümünde yapılan törenlerde büyük rahib'in, o kralın asa'sını dizlerinde kırarak, üç kez "Kral öldü ve hemen ardından, yaşasın kral !" diye bağırdığı bilinmektedir...

Asa, onu taşıyan kolun fiziki boyunu uzatır, yani yetkilerini artırır. Asanın kırılması, iktidardan vaz-geçmek

anlamına gelir. Hakimlere, generallere özgü bir obje olduğu gibi eski Yunanda yalnız yüksek öğretim görevlilerinin taşımaya hak kazandıkları, bir liyakat işareti olmuştur. Nitekim, Homer' in metinlerini açıklamakla görevli olan profesörler, İliada' yı anlatırken, kahramanlık rengi sayılan kırmızı bir asa, Odisse' yi anlatırken ise, Ullisse' nin seyahatlerini simgeleyen sarı renkli bir asa kullanmaktaydılar.

Genellikle melekler, ellerinde bir asa taşır şekilde canlandırılmışlardır. Baş melek Gabriel (Cebrail)' i de daima elinde kırkelen adı verilen ve yalvaranların bir atribüsü olan, sihirli sopasıyla görmekteyiz.

Aslında dünyanın eksenini veya hayat ağacının simgelerinden biri olan sopa- yılan birleşimi, bir tıp amblemi olarak, Eskükap ve Hijyen' in heykellerinde de bulunmaktadır. Abel ve Hittit krallarının çoban sopalarından daha önce söz etmiş bulunuyoruz. Son olarak, değineceğimiz olgu, Musa peygamberin sihirli değneği olacak : Hz. Musa, İslâm dininin kabul ettiği 24 peygamber arasında, Hz. İbrahim' den sonra gelen bir peygamberdir. Adı (sudan doğma) anlamına gelen Musa, Tevrat' a göre, firavun' un askerleri tarafından kovalanırken, elindeki asa ile Kızıl Deniz' i ikiye ayırmış ve açılan yoldan kavmiyle birlikte sapasağlam geçmiştir. Kutsal kitap ayrıca, Musa' nın, elindeki sihirli sopasıyla, bir kayadan su çıkardığını da yazıyor...

Bereket boynuzlu

Kadüse (1675)

KADÜSE

Üzerine iki yılanın sarı olduğu, iki kanatlı zeytin veya defne dalından oluşturulmuş bir kompozisyonudur. Genelde tanrıların habercisi ve bir ticaret tanrısı olan Hermes (Merkür) in atribütlerinden biri olup, barış ve ticaretle ilgili bir

Tanrı Merkür, koç horoz ve kadüse ile (1616)

anlamı ifade etmektedir. Yılan sakınma, hile ve kurnazlığı, kanatlar ise aktiviteyi simgelemektedirler. Biri sağa, diğeri sola dönük olmakla, kötü ve iyilikçi olarak (Psikomatik dengeyi) sağlamakta beraber bir barış göstergesi de ol-maktadırlar. Dal (bağet), dünyanın eksenidir. Söy-lenceye göre Hermes yolda iki yılanı dö-ğüşürken görmüş ve bu sopa ile onları ikiye ayırmıştır. Bu kabartma figürü, Efes Küretler cad-desindeki Hermes heykelinde görüyoruz.

Semboller Ansiklopedisinde Kadüse ile ilgili şu açıklamalar bulunuyor: Merkür (Hermes)' ün bastonu. Gerekçe KARYKEIO, ya da KERIKEION olarak adlanıyor. Kadüse tanrılarının mesaj taşıyıcısı, yani habercisi olarak sembolleştiriliyor. Çoğu kez tepesinde bir çift kanat takılı olarak gösterilen bir figürün sopasına takılı olup rüzgarda dalgalanan iki kurdela daha son-ra, başları simetrik olarak sağa ve sola dönük, iki yılanı dönüştürülmüştür.

Bazı sembolizm araştırmacıları psikanalitik bir yaklaşımla, Merkür' ün bir fallüs,(erkek cinsel organı) olduğunu ve iki yılanında gelip bunun üzerinde çiftleştiklerini ifade ettiğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim bu konuda zoologların bazı sürüngenlerde, örneğin kobra yılanlarında böylesine, çiftleşme anında danseder gibi dikildiklerini gözlemlediklerine dair bilgiler bulunuyor.

Mısır' da tanrıça İris' te, güneşin doğuşunu haber verdiğinden, ŞAFAK TANRIÇASI olarak adlandırılmıştı.

Merkür, ya da Grekçe Hermes, Zeus' ün Maia ile evlilik dışı (I) bir-leşmesinden doğan çocuklarından biridir.

Modern sembolizmde Kadüse, tüm ticaret ve ulaştırma ile ilgili faaliyetlere bağlanıyor. Simyacılıkta, iki yılan kükürt ve cıva,,gibi başlıca elementer cevherleri simgeliyor ve DENGİ göstergesi olarak yorum-lanıyor.

Merkür (Hermes) bir gün, birbiriyle salaşan iki yılan görür. Onları, sopasıyla vurarak ayırır. Yılanlar ayrılınca, tek bir yaratık haline dönüşürler ki, bu anlatılan sopa, bilinen FALAKA DEĞNEĞİ yerine geçmektedir. Falakanın ise kimi kez başvuru olan bir araç olduğunu hepimiz duymuşuzdur I (?)

Öte yandan Kadüse, evrensel organizasyonun bir sembolü, dünyanın eksenidir. Bu eksen etrafında, dişi, erkek, gece, gündüz...gibi, birbirleriyle

tezat oluşturan, rakip öğeler sarılı bulunuyorlar ve yaradılış ve yaşamın DENGİ İÇİNDEKİ sürekliliğini sağlıyorlar.

YAZI - ALFABE

Dünyada her hayvan kendi cinsinden olanla, gene kendine özgü bir yöntemle haberleşir. Bu davranış hiç şüphe yok ki, insanlarda olduğu gibi, onların da yaşamlarını birlikte sürdürebilme gereksiniminden kaynaklanıyor...

Bülbül şakırdar, arı vızlar, kurt , köpek havlar, ulur.. Diğer hayvanlar da kendilerine özgü sesler çıkararak, birşeyler anlatmak isterler. Eski çağ insanların da önceleri birbirleriyle, hayvanların bu davranışlarından algılanıp etkilenecek, homurtu şeklinde sesler çıkıp birbirleriyle konuştukları sanılıyor... Zaman içinde insan, bir iletişim aracı olarak kullandığı bu seslerin karşılığı olan kâfların uçup unutulduğunu farkedince, onları herhangi bir nesne üzerine, herkesin aynı anlam çıkaracağı şekil ve resimlerle biçimlendirerek kaydetmeye başladı. Ancak bu olayın, yani yazı yazma'nın, OKUMAK'tan sonra ortaya çıkıp geliştiğini kabul etmek gerekiyor. Şöyle ki, insan daha ilk çağlarda yaralı bir ren geyiğinin peşine düştüğünde, onun kan izlerini veya kar üzerinde bıraktığı ayak izlerini takip ederek, bunları belleğinde saklayabildiği oranda avına ulaşabileceğine inanmıştı. Sonuçta iz bırakma kavramı onda da, kendi ilkel yöntemlerine uygun bazı şekiller icat etme biçiminde gelişti ve YAZI fikrinin doğmasına neden oldu, deniliyor. Şayet bu anlamdaki bir değerlendirme doğru ise, ilk kitabın KAR SAYFALARI'ndan oluştuğu ve yazının da bu sayfalar üzerine yazıldığını kabul etmek yanlış olmayacaktır l..

Zaman içinde ilk insan (homurdanma haberleşmesi) ne son vererek, çıkardığı sesleri değişmeyen elemanlara ayırdı ve böylece KELİME adı verilen olguyu yarattı. Ancak bu işi yaparken, her kelimenin tıpkı bir çakmak taşının en küçük parçasının bile nasıl işe yaradığını çok iyi bildiğinden, bu küçük sözcüklerin de aynı şekilde tertipli ve biçimli olmasına özen gösterdi. Daha sonra yazı, derece derece sistemleşerek, eşyadan yazı, fikir veya resimden yazı, cümle anlatan yazı, ve HECE aşamalarından geçerek, ileride değineceğimiz HARF YAZISI, yani ALFABE denilen olgunlaşmış bir şekle giriyor. Nitekim Voltaire " Yazı sözün resmidir " diyor...

Değişik uygarlıkların icat ettikleri harflerin şekli araştırmacılar için en ilginç bir kıyaslama ortamı yaratmış ve belli başlı bir uzmanlık dalı haline gelmiştir.

Amaçımız yazı'nın tarihi, gelişimi, türleri..vb. üzerinde ayrıntılara inmek olmadığından, bu konuda sembolik birkaç yaklaşım ve yorum yapmakla yetineceğiz : Örneğin, eski alfabelerin çoğunda birinci harf olan (A,a) bir boğa başına, (B,b) bir eve, (H,h) dua eden insana, (M,m) suya, (N,n) yılan, (T,t) haç' a...benzetilmeye çalışılmış veya bu olgulardan esinlenerek biçimlendirilmişlerdir.

Arap alfabesindeki 28 harfin ise, insanın başındaki yedi çizginin dörtle çarpımından oluştuğu ileri sürülüyor. Birer çizgi gibi kabul edilen bu yüz parçaları, 2 kaş, 4 kirpik ve saç olmak üzere, (7) sayısını vermektedir...

ALFABE, bir dilin seslerini gösteren harflerin, kararlaştırılmış bir sıraya göre dizilmiş, topluluğudur. Yunanca birinci ve ikinci harflerin okunuşu olan ALFA ve BETA'dan alınmıştır.

Alfabenin temelini oluşturan yazı ile ses arasındaki bağıntı doğal değil yapma olup, uzun bir evrimin sonucudur. Bu bakımdan ALFABE, yazı sistemi gelişiminin son safhasını temsil eder.

Arkeolojik kazılarda elde edilen duvar yazıları, kitabeler, lahit yazıları, alfabenin en ilkel haliyle M.Ö 2000 yıllarında kullanılmaya başlandığını gösteriyor. Fenike kökeninden çıkan Yunan ve Latin yazısı ise M.Ö 700 yıllarına tarihleniyor...

NOKTALAMA VE NOKTALAMA İŞARETLERİ (İMLERİ)

Edebi türden bir sanat olarak nitelenen NOKTALAMA (Punctuation), bilindiği üzere, yazıda anlamın kolayca kavranması, ona açıklık getirilmesi, yanlış anlamaların önlenmesi, okuyuşun düzenlenmesi...için cümlelerin çeşitli öğelerinin birbirinden ayrılmasına deniliyor. NOKTALAMA İŞARETLERİ ise, imlâ kurallarına uyularak, noktalamada kullanılan ve her biri başka bir görev yüklenen değişik şekillenmelerdir.

Tarihi yazı kadar eskilere inmeyen, ancak yazı dilinde zaman içinde değişimler göstererek, bugün bütün dünyada benimsenmiş olan

noktalama işaretlerinin biçimlenmesine etken olan sebepler konusunda yazılı bir belge ve müsbet bir açıklama bulamadık. Madem ki, yazı düşüncenin sembole şekillenmesinden doğmuştur ; o halde noktalama da yazı içinde bir şekillenme, imlâ kurallarına uyularak, **MANANIN ŞEKİLLENMESİ**, yani iç hayatın sembollerle ifadesinden başka bir şey değildir, diyoruz. Hemen ardın da, bu anlam ve düşüncelerin gerek somut, biçimsel, gerekse soyut ve fonksiyonel anlamda **BİR DİL** olan **KALEM** yardımıyla, **GÖRÜNTÜYE VERİLMESİ** olduğunu, ekliyoruz... Bu görüntü bir takım çizgi ve işaretler olduğuna göre, duygu ve düşüncenin dili de bir yerde **SEMBOLLER** oluyor...

Yasalar, kurallar sadece kağıt üzerinde kalmamalıydı. Bunun için onlar, taşlara ve sütunlara oyularak yaratılmak istenmiştir.(Efes Pritane ve Kuretler caddesi)

Bilimsel bir araştırma sonucu olduğunu veya yüzde yüz bu budur..gibi bir yargıyı ileri sürmediğimizi özellikle belirterek, bu işaretlerden birkaçının anlamlarını, sembolizmle uğraşmanın yarattığı alışkanlıkla (I) ve " olsa olsa metoduna" sığınarak, değerlendirmeye, bu anlatımları **GÖRÜNTÜYE VERMEYE** çalıştık :

NOKTA : (.) Önünde az durulması zorunlu bir kapı; sonu, bitimi belirlen durak...

VİRGÜL : (,) Önünde az durulacak bir kapı, veya yan açık bir kapı kanadıdır. Nitekim mimari çizimlerde de bir konutun bölmelerindeki kapılar benzeri biçimde çizilerek gösteriliyor...

SORU İŞARETİ : ? Genelde soru bildiren cümle ya da sözcükten sonra konulursa da, aşağıda değineleceği gibi, bu soru' da başka mesajlar da verilmek istenir. Soru işaretinin bu şekilde biçimlendirilmesinde şu olguların etkisi olduğu kanısındayız :

Bir spiral veya labirent (içinden çıkılması zor bir yer), tamamlanması eksik kalmış bir şekil, bir askı ve nihayet bir **KULAK...**

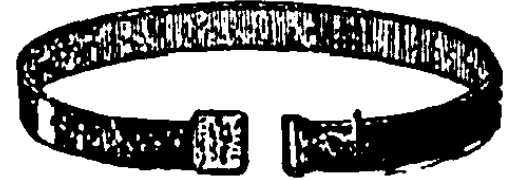
Soru işaretinin bir kulağı simgelediği akla daha yakın görülüyor. Çünkü kulak vazifesini bir aracıyla yapmaktadır. Göz ise bunu tek başına ve doğrudan doğruya gerçekleştiriyor. Bu durumda kulak, göze orantı,

İkinci planda kalmaktadır. Sonuçta " Kulağının duyduğunu değil, gözünün gördüğüne inan! " ata sözünde anlamını bulduğu gibi, bir anlaşılmazlık, müphemiyet (belirsizlik), şüphe, tereddüt (duraksama)...söz konusudur. Altındaki nokta ise küpenin takıldığı ve bazen ikaz (uyarı) anlamını içeren, memesi olamaz mı?

ÜNLEM İŞARETİ : ! Ünlem bildiren cümle veya sözcüklerden sonra konulduğu gibi küçümseme, yeme, bazen alay ifadesinin de yerini tutuyor. Bu durumda genellikle bir ayraç içinde (), bazen de soru işaretiyle birlikte kullanılıyor (? !) Ünlem işareti bu görünümüyle, mezar taşlarında da değinildiği gibi, başı aşağıda olan bir insana benziyor. Alışılmışlığın zıddına bir olayın algısını yaratıyor. Sanki " dikkat ediniz, burada bir terslik var ", der gibidir. Diğer bir deyişle düzeltilmesi, onarılması gereken bir durumun söz konusu olduğunu veya tefikte bulunmayı imâ ediyor!?

KEMER , KUŞAK VE TOKA

Semboller Ansiklopedisinde Kemer' le ilgili olarak şu açıklamalara yer veriliyor : Kemer, giyim - kuşamlar ilgili silahların, ya da diğer günlük kullanılan objelerin üstüne takıldığı bir giyim aksesuarı. Kutsal kitap' ta, beline kemer kuşanmanın bir harekete girişmenin başlangıcı olduğundan söz edilmiş. Ayrıca kemer takmanın iyi ahlaklı olmanın bir göstergesi olmuştur. Bele dolandırılıp tokalandığında vücudu iki kısma ayırarak ona düzgün bir görünüm vermesinden dolayı, kemer hataları düzeltici bir obje olarak düşünülmüştür.

Ceinturon.

Eskiden kemer tokalarına, çoğu kez hükümdarlığı simgeleyen kraliyet amblemleri işleniyordu. SAMAN YOLU adını verdiğimiz kemer şeklindeki yıldızlar kümesine de GÖĞÜN KEMERİ adı veriliyor...

Afrodit' in kemeri, Homer' in şiirlerinde, aşkın mutlak gücünü simgeler, İsrail' de rahipler özellikle yün ya da ketenden örülmüş değerli kuşaklar takınırlar.

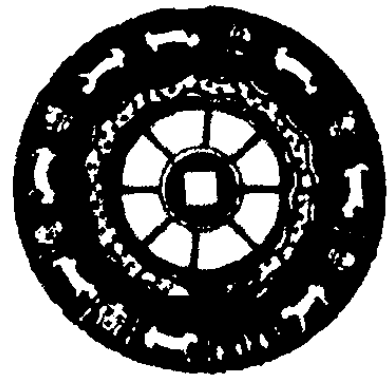
Kemer (kuşak) cinsel arzu cinselliği içeren arzuyu da gösteriyor. Bunun için bu konuya karşı ilgisizlik ve perhizli olmanın da işareti olmuştur. Rahiplerin dinsel kutlama törenlerinde taşıdıkları özel kostümlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Saint Benoît tarikatının takdis törenlerinin yapıldığı yerin girişinde şu sözcükler yazılı : " Adalet belindeki kemer olsun ! . Bir başkasının seninkinin üstüne kendi kemerini koyacağını hiç bir zaman unutma ! " Yani kişisel arzularımızın çok daha üstünde varolan yasalara boyun eğmek zorundasın, demek istemiştir.

Vaktiyle Romalılar arasında, togoyu tutan kemerini gevşek bağlayan ya da düşük tutan kimselerin, kadınımsı hareketler gösteren homoseksüeller arasında yaygın bir adet olduğu ileri sürülmektedir...

Her şeyden önce bir elbise aksesuarı olan kuşağın, etnografik objelerin tıfıklı sonucu, insanoğlunun ilk kullandığı bir giyim eşyası olduğu ileri sürülüyor. Tevrat' ın dünyanın yaradılış efsanesini anlatan bir yerinde, bu yargıya paralel ifadeler de raslanmaktadır. Sembolik açıdan, iki ucunu birleştirdiği için, TOKA ile de yakın ilişkisi var. Çünkü tokasız bir kemer düşünülmemelidir. Toka' nın , kemer (kuşak)' la olduğu kadar DÜĞÜM ve BAĞ ile de ortak yönleri söz konusu. Şayet bir toka kapalı durumda ise, (otodefans) yasal savunmayı ifade ediyor. Açık olduğu takdirde, serbestiyi ve özgürlüğü gösteriyor. OUROBOROS adı verilen ve çok eski çağlardan beri sembolizm dünyasında kullanılmış bir figür var; kuyruğunu ısırarak yılan. Selçuklu çinileri üzerinde de görülen bu figüre ŞAHMARAN denilmektedir. Sözcüğün kökeni Farsçadır. ŞÂH, dal- budak ve dallı boynuz, MÂR ise yılan anlamını taşıyor.

Söz konusu yılan, bu görünümüyle halkavari bir yol izleyerek, başladığı noktaya dönmekte ve tokayı toka- lamaktadır. Yorumculara göre bu devri hareket, ALFA ve OMEGA ' nın birbirlerini yeniledikleri, sonsuz dönüş' ü yansıtmaktadır. Kendi üzerine kapanarak dönü hareketini tamamlayan bu sembolde ayrıca, hareket, süreklilik ve KENDİ KENDİNE ÜRETME' nin de anlamı gizli. Resmi görülen ouroboros' un bazen yansı siyah diğer yansı ise özellikle beyaz olarak renklendiriliyordu. Daha çok Çin porselenlerinde ve Selçuklu

Ouroboros

çinlilerinde rastladığımız bu kompozisyonda, yaşanan dünya ile öbür dünyanın karşıt olan ilkeleri yansıtılmaya çalışılmış ve amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, başlıca karşıt renkler olan beyaz ve siyah'ın iyile kötüyü, gündüzle geceyi veya Çinlilerin Yang ve Yin adını verdikleri güneş ve ay tanrılarını betimledikleri ileri sürülüyor. Ourobos diski üzerinde, anlamları çeşitli şekillerde yorumlanan, başka ayrıntılar da bulunmaktadır, bunlara değinmiyoruz.

Halka şeklinde olan toka'nın, ilkel toplumlardan beri, bir süs eşyası ve cinsellik aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Saç tokaları, kulak küpeleri ve burun ve üst dudağın delinmesiyle takılan metal halkaların temelinde aynı amaç bulunuyor. Yüzük üreme kütüyle ilgilidir. Delikli taş'ın sembolüdür. Dairesel şekliyle tam olan bir hayatıyet'i ifade eder. Yüzük ve Bilezik aynı zamanda ay'ın hale'siyle özdeşleştirilir.

Kemer ve kuşak'la ilgili diğer yorumsal açıklamalar şunlar : Bir çocuğun beline doğar doğmaz takılması adet edinilen kuşak, onu dünyanın tüm maddi ve manevi güçlerine bağlamakta ve aralarına katıldığı diğer insanlarla birleştirmektedir. Böylece çocuğun güçlü olması ve güvencesi sağlanmış oluyordu.

Kemer takarak yapılan bir gösteri, yerine göre bir kimseyi zor kullanarak kendine bağlı kılmak, onun hürriyetini kısıtlamak anlamını da taşımaktadır. Bir yemin, görevi devralma veya bir adağın yerine getirilmesi amaçlarıyla düzenlenen törenlerde, ilgili olan kimselerin o toplumun ört ve adetlerinin gerektirdiği renk ve biçimde kuşak takması, zorunlu kılınan kurallardan biriydi. Bir üst mertebeye yükselen veya herhangi bir başarısından dolayı ödüllendirilen kişilerin, boyundan aşağı dolanan bir kuşakla donatılma geleneği, günümüzde de uygulanıyor. Bunun yanı sıra, belirli bir işle uğraşan veya meslek dalında olanlarla, tarikat veya ekol'ün üyeleri, törenleri sırasında, kendilerine özgü renkte kuşaklar takmaktadırlar.

Bu konuyla ilgili olanlar arasında, judocuların başarı düzeylerini belirleyen renkli kuşakları, sünnet çocuklarına takılan kuşaklar, subayların kılıç kuşanmalarını, belediye başkanları ve hakimlerin eşarplarını, kurban kesilecek hayvanın gözüne bağlanan kuşağı, yağlı güreşlerde şampiyon olanlara takılan altın kemerleri sayabildiğimiz gibi, Musevilerin hamursuz bayramlarını kutlarken bellerine taktıkları kuşaktan da söz edeceğiz...

Tüm bu uygulamalar bile, kuşak ve kemer'in toplumlarında, gerek sosyal gerekse dinsel açıdan bir seçkinlik ve rütbe ifade edici bir yerde tutulduğunu gösteriyor.

Taşınan bir kemeri kendi arzusuyla bir başkasına vermek, yetki ve iktidarı, bundan böyle o kimseye devretmek, anlamına gelmektedir.

Söz konusu gelenekle ilgili olarak Yunan mitolojisinde yer alan bir olaydan söz edeceğiz : Amazonlar kraliçesi Hippolyte, babası olan Ares (Mars)'ten, halkı üzerinde kazandığı iktidarı sembolize eden bir kemer alır. Ancak Hera'nın kiskançlığı ve erkeksi kadınlığın yok olmasını istemesi yüzünden çıkan savaşta, Herakles (Herkül), Hippolyte'nin bu iktidar kemerini kendi arzusu ile ona teslim etmeyi kabul etmesine rağmen, Hippolyte'yi öldürür...

Günümüzde de yapılan bu tür devir- teslim törenlerinde, iktidar kavramı bazı objelerle somutlaştırılmaktadır. Güzellik kraliçesi taçlarının, yağlı pehlivan güreşlerindeki altın kemerin yeni seçilene verilmesi, üst düzeydeki yöneticilerin bu devir- teslim törenini bir (şilt) le sembolize etmeleri, süregelen uygulamalar arasındadır. Bu konuda, İsmail Dömbüllü'nün kavuğunun o yetki ve onura değer görülen bir başka sanatçıya devredilmesi gibi, gayet güzel ve anlamlı geleneklerimize de işaret etmek istiyoruz...

Kuşak ve kemer, üzerine silah takıp taşımaya yaradığı için, şehir surlarıyla özdeşleştirilmektedir. O da bir sur gibi, insanı kötü ruhlardan korumaktadır. Şehirlerin etrafını çepeçevre saran surlar (koruma duvarları) tıpkı bir kuşak gibi işlev yapar. Çünkü onların da üstüne, zamanına göre, top, tüfek, mancınık veya kızgın yağ kazanları...yerleştiriliyordu. Şehirler sembolizm edebiyatında dişi olarak yorumlandığından, bu surlar kenti düşmanın saldırılarından korumakla beraber, tıpkı bir bekaret kemeri gibi, onun bekaretine, namus ve iffetine bir leke sürdürmeme şeklindeki kutsal bir görevin sorumluluğunu da yüklenmişlerdi...

Coğrafi açıdan kemer, dünya küresinin (ekvator kemeri) ne benzetilmekte ve onu mantal ve maddesel olarak iki eşit parçaya bölmektedir. Gerçekten Kuzey yarımküresinin güneye oranla daha gelişmiş olması, bu sembolik yakıştırmayı bize de kabul ettiriyor...

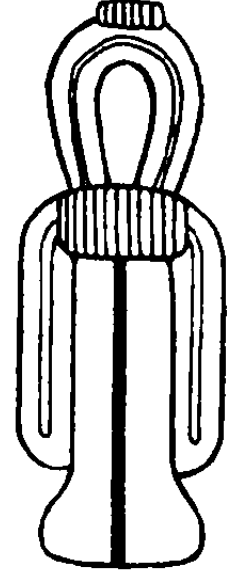
DÜĞÜM

Sembol olarak, çok ve çeşitli yorumlar üretmeye açık bir olgu...Düğüm öncelikle, bir halin, yoğunlaşmanın ve bir araya gelerek yapışmış çeşitli maddelerinden oluşmuş bir kümenin bağlanması kavramını görüntülüyor. Paket bağlamak ya da sicim uçlarının açılmalarını önlemek için uygulanan bir bağ türü.

Konuşma dilinde şu türden deyimlere yer veriliyor: Düğüm noktası, düğümün çözülmesi, düğümlü olmak, düğüm atmak, düğüm yapmak, düğümlmek, kör düğüm olmak..İlkleme ise öğreti olarak düğümlenektir.

Düğüm Asya ve Avrupa halklarının kültürlerinde, özellikle büyü, sihir, gelecekte haber vermek' le ilgili uygulamalarda yer almış bulunuyor. Bunların hepsine değinemeyeceğiz. Bu ülkeler, başta Mısır olmak üzere, Hindistan, Arabistan, Filistin, Rusya, Fas ve Yunan-Roma...

İstikrar (kalımlılık) ve kararlılığın da bir simgesi olan düğüm, İslâm geleneklerinde koruyucu bir sembol olarak yer almıştır. Nitekim, kem gözden korunmak için, Araplar sakallarna birer düğüm yapmaktaydılar. Fas' ta ibadet yerlerinin etrafındaki ağaç dallarna düğümlenmiş bezler ve saçlar asıldığı görülmüştür. Çünkü bu uygulamanın hastalık ve kötü emelleri defedeceğine inanılıyordu...Buna benzer fanatik ve fatalist (köktenci ve kaderci) toplumların, yerine göre sığındığı, güç ve cesaret aldığı bir muska ve işaret olarak benimsenmiş olan düğüm, Eski Mısırdan daha yaygın bir biçimde gelenekselleşmişti.

NEFERTITI KNOT: art égyptien. Basée époque (Londres, British Museum).

Burada İsis Mühürü ya da İsis' in Kanı Muskası olarak isimlenen bir sembol bulunuyordu. Başlıca amacı ölümsüzlüğe ulaştırmak olan bu muska, altın, akik ya da kırmızı seramikten bir düğüm biçimi verilerek yapılmakta ve ölümsüzlük sağlaması amacıyla mumyaların boyunlarına, kemerlerine takılmakta veya ellerine verilmekteydi. Bu konuda pek çok örnek ele geçmiş bulunuyor.

İSİS, Yunan - Roma' daki Artemis ve Demeter' e benzer, evlenme, tıp ve buğday tanrına egemen olan ama ölümlü olan bir tanrıça. Osiris' in karısı ve kardeşi (I), Horus' un annesi...

İsis ölümleri kanatları altına alarak korur ve sadakat ve bağlılığı nedeniyle, onlara " tekrar hayat verir, diriltir " İnançlara göre, her canlı yaratık İsis' in kanından bir damladır..Bu nedenle bu muskaya İsis' in kanı da deniliyordu.

İsis Ortaçağa kadar tüm Akdeniz çanağında, özellikle Roma ve Grek' te evrenselleşmiş, kendisine üstün bir saygı ve hayranlık duyulan bir tanrıça olmuştur.(Efes Yukarı Agora)

İsis, yaşamın, ölümün ve ölüm ötesi olan öbür dünya' da doğmanın tüm sınırlarını biliyordu.

Halen Londra' daki British Museum' da sergilenen bu düğüm muskalarını incelediğimizde şu sonuca ulaşıyoruz:

Haçın halkasını ve kollarını bir bağ şeklinde sarmalamak suretiyle oluşturulmuş olan İsis Düğümü, birbirlerine karışmış ya da örülmüş saçları andırıyor ve bu görünümüyle de daha karmaşık bir anlamı gizliyor. Şöyle ki ; yaşam ve ölümsüzlüğü ifade eden anlama, dünyaya ait olan ölümlü yaşamdan ölümsüzlük kademesine geçmek için çözülmesi gereken bağların var olduğu vurgulamak istiyor. Oysa aşağıda inceleyeceğimiz basit bir KULPLU HAÇ ulaşılmış, ya da temenni edilen tanrısal ölümsüzlüğü simgelemektedir. İsis düğümü ise bu ölümsüzlük aşamasına ulaşabilmek için gerekli olan koşulları, yani düğümlerin çözülmesinin nasıl olabileceğini ifade etmek istiyor.

Bu konuda XII.yy. mistik düşünürlerinden biri, (Abraham Abulafia) şöyle bir beyanda bulunmuş: Yaşamın amacı (hedefi) ruhun üzerindeki mühürü kaldırmaktır. Yani onu sıkı sıkıya tutan bağları çözmektir. Bunun içindir ki, ne zaman bu düğümler çözülür, işte o zaman ölüm gerçekleşecektir. Aynı düşünce Budizm' de de var. Örneğin bir Tibet yapıtı " Düğümlerin Çözülmesi Kitabı " adını taşıyor...

Sipritüel (manevi, ruhani) planda bir düğümün bağlarını çözmek, daha üstün düzeyde bir yaşam için, bazı bağlardan kendini kurtarma, özgür olmak anlamına geliyor...Bitki hücreleri, birbirlerine zımbalanmış, perçinlenmiş gibidirler. Bu hücreleri, tahrip etmeden, bağlantılarını ayırmak olanaksızdır.

Gordiyon Düğümü: Açmak zora başvurularak çözülebilecek sorunlar için kullanılagelen bir deyim. Söylenceye göre, M.Ö 333' te Makedonya Kralı Büyük İskender Anadolu' nun içlerine ilerliyerek Frigyanın başkenti Gordiyon' a ulaşır. Burada İskendere kentin ilk kurucusu Gordios' un

arabası gösterilir. Bu arabanın boyunduruğu, ucu gözükmeyen bir DÜĞÜM'le bağlanmıştır ve inanışa göre, düğümü ancak Asya'yı fetheden kimse çözebilecektir. Öykünün, hızla karar veren güçlü bir savaşçıya yakıştırılarak uydurulduğu sanılan yaygın biçiminde, İskender bu düğümü bir kılıç darbesiyle keser...

Olayı biraz karikatürize etmek istersek, Frigya Kralı belki de şu argo deyimi sarfetmiş olmalı, diyeceğiz.. Ey İskender! " baban da yapar böyle, sıkıysa(!) gel, kafanı kullan, ellerinle çöz de görelim! "

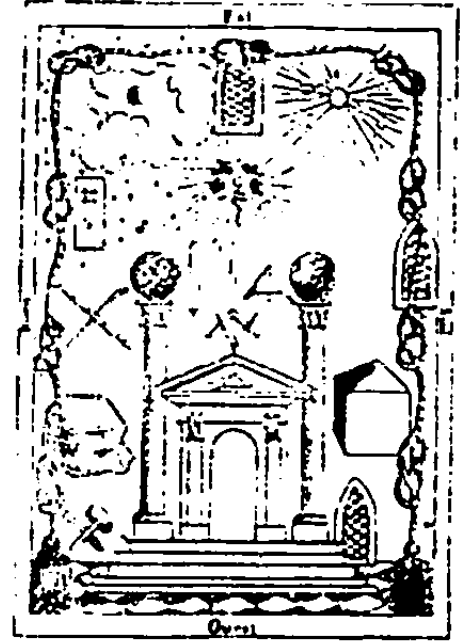
İşte evrensel bir özellik ve üne erişmiş bu olayın sonucu şöyle bir yargıyla düğümleniyor(!) : Gordiyon düğümünün çözülmeye benzer bir karmaşanın halli, ancak psikolojik bir zafer olarak kabul edilebilir ve bunun sonucu Büyük İskender'in Asya'yı fethetmesi kadar başarısız ve kısa süreli olur.

İskender'in kılıç darbesi hatalı bir yöntemdir; çünkü orada şiddet kullanılmıştır. Sabır ve ıttidâl göstermediği için Asya içine yaptığı sefer de istikrarlı ve uzun süreli olmamıştır.

Bu olay bir başka açıdan şöyle değerlendiriliyor: Gordiyon düğümü başlangıç ve sonu olmayan bir düğümdür. Şimşek, gök gürültüsü ve ışığın göksel tanrısıyla ilişkisi olan ve bitkisel tabiatlı kozmik bir düğümdür. Onun için, sosyal, psikolojik ve aynı zamanda kültürel bir düğüm olduğu da söylenebilecektir.

İskenderin kılıcı belki bir zeka parıltısının sembolü olarak o düğümü kesmişse de, bu olay sadece bir şiddet gösterisi olarak sınırlı kalmıştır. Nitekim hemen ardından aynı düğümün, yani onu oluşturan bağların birbirlerine sarılıp sıkışarak tekrar eski haline dönüştüğü gözlenmiş bulunuyor...

Mason localarının duvarları üstünde yatık sekiz şeklinde birbirlerine sarılı ve düğümlü renkli kordonlarla çevrilidir. Aynı kordonlar elbiseler üstüne de işlenmiştir. Bu dekoratif öğelerin amacı, sosyal bir topluluk olan Masonluğun kardeşlerini birbirine bağlamaktır. Zincir şeklinde ve

Gordiyon Düğümü

sonsuzluğun işareti olan lerte yer yer düğümlenen bu kordon arzu edilen kardeşliğin sonsuza kadar süreceğidir.

KULPLU HAÇ

Eski Mısır'ın karşıtlıklar ikonografisinde sıkça kullanıldığına tanık olduğumuz Kulplu Haç(Ankh), gizemli bir düğüm olup, biçimsel olarak İsis Düğümü ile özdeşleştirilmiş ve genel anlamıyla sonsuzlukla ilgili kavramları sembolleştirdiği sap-tanmıştır.

Öncelikle haç insanı temsil ediyor. Hemen üstüne konulmuş olan ve ona egemen olma algısı yaratan oval şekil, öncelikle güneş'i göğü ve dünyayı temsil ederek makrokozmiğin, insan demek olan mik-rokozmiğe olan üstünlüğünü gösteriyor.

Bir başka pencereden (I) bakan yorumcular, bu Kulplu Haç'ın çoğu kez karşıtlıkların uzlaşması veya aktif ve pasif prensiplerin birbirlerini tamamlamasının, ya da hünsallığın (erdişiliğin) bir işareti olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Haçın üstündeki daire aslında, ne başı ne de sonu belli olmayan özgün bir şekil olup, mükemmeliğinde simgesi olmayı sürdürmektedir. Bu kompozisyon içindeki rolünün, sonsuzlukla olan ilgisi dolayısıyla, ruhun temsil ettiği sanılmaktadır, çünkü ruh, tanrıların ruhani varlıklarından oluşmuş/ çıkmıştır ve yegâne özelliği onlar gibi kalıcı olmasıdır.

Kulplu Haç'la ilgili diğer yorumlar şunlar:

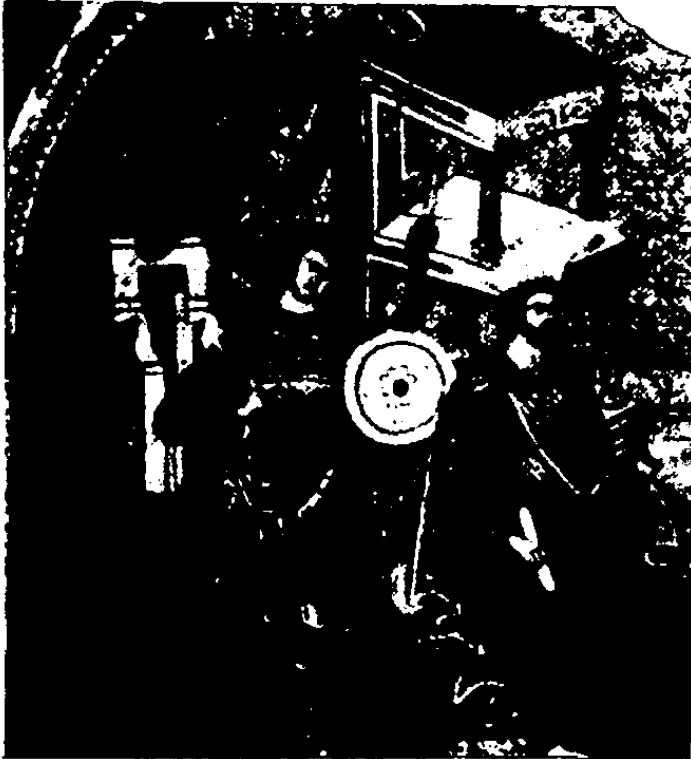
- (T) harfi şeklindeki kısım ölümlünün içinde çırpındığı trans (bilinmeyen bir âleme geçişin heyecanı ve endişesi) halidir.
- Ölümlü olmanın bir işaretidir. Uhrevi mutluluğa erişmiş olan kimsenin ölüm döşegindeki yatma durumudur.
- Ölüler âleminin kapılarını açarak oradaki gizemli gerçekleri öğrenmeye yarayan bir anahtardır.
- Kulplu Haç, gövdesi ve açılmış çiçeği ile bir Haya! Ağacı'dır.

RULO - TOMAR

Bir otorite simgesi. Örneklerini Kariye' de vali Kirinüs' ün ve iç narteksteki kapının yanında Pavlos' un ve Ayasofya üst galeride çocuk İsa' nın elinde...görüyoruz. Rulo, içinde, ancak taşıyanın bildiği ve bilmesi gerektiği bazı önemli şeyler bulunur. Bunların o şahsın veya toplumun geleceği ile ilgili kurallar, yasalar vs. olabilirler.

KURDELE (RÜBAN)

Kemer, taç ve kolyenin sembolizmiyle yakın ilişkisi bulunan bir elbise parçası. Şayet düğüm atılmışsa, daima olumlu bir anlam içerir. Tıpkı kapalı olarak, gösterilen tokalarda olduğu gibi, onu taşıyanı koruyan, zorunlu savunma silahı olarak nitelenir. Bir düğüm ayrıca açılmaya hazır bir çiçek veya gül görünümünü verdiğinden, açılma ve gelişmenin de

sembolü olur. Yerli kadınların saçlarını topuz yapmalarında böylesine bir anlamın varlığından bile söz edilmekte.

Bizans rönesansının en güzel örneklerini sergileyen Kariye müzesinde görüldüğü gibi, dini yapıların damları hep birbirlerine, özellikle erguvani kırmızı (pourpre) renkte, kurdelerle bağlanmıştır. Bu görünümü bir raslantı değil, tamamen bilinçli

bir sanat yapıtı olarak, değerlendiriyoruz. Çünkü, kurdele, İsa'nın da aziz Petrus (Saint Pierre) la yaptığı bir konuşmada da ifade ettiği gibi, azimli bir bağlılığın sembolü olarak benimsenmiş bulunuyordu. Ayrıca gene bu müzede, aynı motif Jairüs'ün kızının, Nain'li dul kadının oğlunun diriltme fresklerinin arka planında da gözden kaçmıyor. Öte yandan "Meryem'in yedi adımı" diye isimlendirilen mozaik panoda, hizmetçinin şalı aynı renktedir ve rüzgarın etkisiyle dairesel bir biçim almıştır. Bu olguyu da dairenin sembolizmi ile, biraz abartmalı olsa da, özdeşirmek mümkündür demek istiyorum.

Her ne kadar kurdele bir zafer, başarı ve yerine göre, bir ölümsüzlük simgesi olmuşsa da, semboller sözlüğü kurdele'nin bazen tamamen karşıt ve olumsuz anlamları da ifade ettiğine dair örnekler veriyor ve onun, beyhudelik içinde kıvrananları, dine inanmayanları boğup yok edeceğini ileri sürüyor...(Bkz. Düğüm)

KILIÇ

Herşeyin ötesinde askeri bir anlamı var, ancak cengaverlik ve atılganlığın yanında, adalet, güç, kuvvet ve fazileti de simgeliyor. Kılıcın iki yüzü bulunur. Güç- kuvvet ve adaletin de öyledir. Bazen kesici, öldürücü olurlarsa, bu davranış ancak, adaletsizliklere, kötülüklere, hatta bilgisizliklere karşı yapıldığında, olumlu, pozitif bir sonuçla ilgilidir. Diğer yüzü ise hep yapıcıdır, barış ve adaletin kurulmasına çalışır. Bu bakımdan kılıç, Japonların kraliyet amblemlerinden biri olmuştur.

Kılıç teraziyle de ilgilidir. Nasıl ki terazi, ağırlık olarak, cisimlerdeki farklılıkları somut olarak bize gösteriyor ve bazı ayrımları yapmakta bize yardımcı oluyorsa, kılıçta aynı şekilde, iyi ve kötüler birbirinden, bu kez kesip ayırmak suretiyle, kullanılan bir araç olmaktadır. Bu bakımdan baş melek Cebrail'in bazen elinde bir kılıç tutarken resimlendirildiğini görüyoruz.

Kılıç güneşin ışını, yıldırım, yani ateşle ilgili bir obje olarakta yorumlanıyor ve Adem'le Havva'yı cennetten kovan meleklerin ateşten

kılıçlar taşıdıkları söylencesiyle bağlantı kuruluyor.

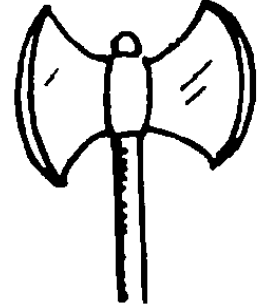
Kılıcın ateşe sokulması, suyla ateşin birleştirilmesi, aynı ateşin suyla çekilip söndürülmesiyle sonuçlandığından, bu olayla şimşek çakmasının yağmuru getirmesi arasında bir benzerlik bulunduğu ileri sürülüyor...

Yeraltı sularının bulunduğu yeri keşfedip, kuyu kazarak onu yüzeye çıkarmak için kullanılan ilkel yöntemlerden biri de, bir kılıcın dik olarak toprağa saplanmasıydı.

Yazılıkaya (B) odasındaki kabartmalar arasında bulunan Kılıç tanrısı (Nergal) bir kılıcı yere saplamaktadır. Yeraltı dünyasıyla ilişki kurmayı betimlediğini sandığımız bu kompozisyon'un başka anlamları da olup olmadığının açıklamasını uzmanlara bırakmayı tercih ediyorum...

ÇİFT YÜZLÜ BALTA

Minos uygarlığı, ilkel toplumunda kutsal bir araç olmuştur. Bu kutsallığın, baltanın, genellikle kadınların işi olan ağaç kesmede kullanılmasından ileri geldiği sanılmaktadır. Balta ağaçları de-virdiğinden, yıldırım' la bağıntılı olmuş ve böylelikle yağmur yağdıran bir büyü aracı olarak benimsenmiştir. Balta daha sonra savaş baltasına dönüşmekte ve kutsal boğanın kanına değdiğinden, gücünü bir kat daha artırmaktadır. Ancak bu güç artışını, çift başlı kartal' da değiştiğimiz gibi, onun iki yüzlü olmasına da bağlamak mümkündür.

TUĞ (SORGUÇ)

İslâm hükümlerinin başlarında taşıdıkları, değerli taşlardan yapılmış bir ihtişam, otorite ögesi olup aslında güneş ışınlarını simgeliyor. Ancak bu form ve geleneğin mitolojiden kaynaklandığını, bir varsayım olarak, öne sürüyoruz. Devasa KİKLOP' ların alınlarının tam ortasında tek ve her şeyi görebilen gözleri vardı. Budistler bunu, alınlarına koydukları bir nokta ile belirtiyorlardı. Aynı yere Meryem ikonalarında bazen bir yıldız konuluyordu. İşte bu nokta veya yıldız, üçüncü göz, içini, kalbini gören göz anlamına geliyordu. İki başlı kartal örneği, fazlalaştırılmış görme

gücünü sim-gelemektedir. Mısırlıların mumya lahitlerinin üstünde de dünyayı görebilmek için bir göz bulunuyor...(Bkz. Göz)

MAKAS - BIÇAK

Her ikisi de, diğer baltı, saban..benzeri kesici alet ve araçlar gibi, aktif, erkek ve kozmik bir özyapı ile prensibe sahiptirler ; çünkü, delip içine girmek veya kesmek suretiyle, dışı (pasif) bir maddenin biçimini değiştiriyorlar.

Bıçağın sembolizmdeki yeri onu kullanan toplumların geleneklerinde bazı farklılıklar göstermekle beraber, geneelde kötü ruhları uzaklaştıracı, adaletin gerçekleşmesi, ölüm, oç alma ve Abraham' ın oğlu İzak' ın boğazını kesip öldürmek için elinde tuttuğu bıçak' ın esinlenilerek, kurbana bağlı bir obje gibi değerlendirilmiştir. İslâm toplumunda, yöresel bir adet olarak, evde ölen kişinin üstüne bir bıçak veya makas konulduğu görülür.

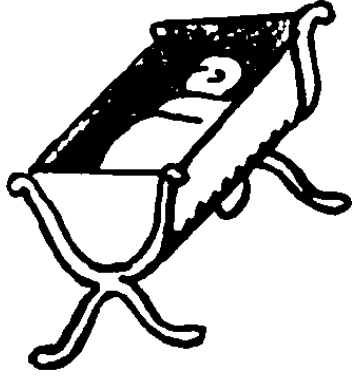
Bıçak Batı Afrika yerlileri Dogonlarda olduğu gibi, Freud tarafından da falik bir sembol olarak kabul edilmiştir.(*Fallüs kùltüne bkz.*)

İsa' nın havarileriyle "Son akşam yemeği" tablolarında masanın üstüne, balığı kesip bölmek için birden fazla bıçak konulmuş olması dikkatimizi çekiyor. Aynı freskler üzerinde bulunan ve o çağda kullanıldığını öğrendiğimiz çatalların da üç dişli olması muhtemeldir..(*Bakık metnine bkz.*)

Makasın maddenin şeklini değiştirmede kullanılması onu bir mesleğe, tarikata veya mezhebe giriş aşamasındaki yönelimin (inisiyasyon) sembolü yapmıştır. Bu görüş altındaki yaklaşım Masonluk' ta geçerliliğini sürdürmektedir.

Kesen, bölen ve parçalara ayıran makas, semavi iradenin maddeye nüfuz ederek onu işleyen faili ve şimşek gibi kişiliği geliştiren entellektüel bir ışın olarakta sembolleşiyor...

Makas, madde karşısında tek başına aktif iken, elle tutulduğu zaman, hareket serbestisi açısından tabii (bağılı) duruma düştüğünden, pasif bir araç olmaktadır.

BEŞİK

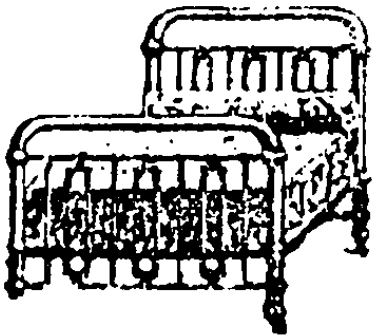
Doğumun hemen ardından, o ortamın aynı şeklini alan bir ana sinesidir. Bu sıcak, yumuşak ve koruyucu bir ortamdır. Beşik RAHME DÖNMENİN BİLİNÇ ALTİ BİR ÖZLEMİNİ YANSITIR. Sallantısı, bir gemi içinde ve güven içinde yapılan seyahati anımsatır. Bu nedenle çoğu kez deniz

teknesine, sandal veya bir balon teknesine benzetilir. Bu haliyle uçan veya dünya denizlerinde yüzen bir rahim gibi nitelenir.

Hristiyan ikonografisinde beşik bir lahit (sarkofaj) la özdeşleştiriliyor ve ona insanoğlunun ilk ve son döşegi gibi bakılıyor. Bize bu algıyı veren görüntü, Meryem'in doğum sahnesinde, Kutsal Ruh'un bir ışın şeklinde üzerine düştüğü ve yeni doğan İsa'nın içinde bulunduğu beşiğin biçimidir.

Beşik, eski Roma'da, yontulmuş ağaçtan veya kamıştan örülerek, basit bir sepet şeklinde yapılmaktaydı.

Meryem'in sığınarak doğum yaptığı yer aslında bir hayvan yalağıdır. Buraya KREŞ adı veriliyordu. Bu sözcük günümüzde, anneleri çalışan küçük çocukların bakılıp barındırıldığı yere denilmektedir.

YATAK - DÖŞEK

Sembolizmin konusuna giren üç, şu üç yataktan söz ediliyor : Doğum yatağı, evlilik yatağı ve ölüm yatağı (döşegi). Her üçünün de kendine özgü bir kutsallığı ve mahremiyeti var. Yatağın sembolüğün üstlendiği olgu ve olaylara gelince ; bunlar, uyku ve aşka yeniden hayat

bulma, günahlarından arınmış olma, ilâhi tebliğin alındığı yer, ölüm ve insan vücududur. Bu sonuncusu için verebileceğimiz örnek, İsa tarafından iyileştirilen felçli adamın, Kariye mozaiğinde de görüldüğü gibi, yatağını sırtında taşımasıdır. İlâhi emre uyarak kalkıp yürümeye başlayan bu adamın sırtındaki yatak, aslında, onun eski haline kavuşmuş olan sakat vücududur. Diğer bir yoruma göre yatak, günahkarın Tanrının lütfü ile günahlarından arınmış olan manevi varlığını simgelemektedir.

Kariye mozaiği müzesi birinci narteksinde "Josef'in rüyası" diye adlandırılan bir pano var. Burada Jozef kaba bir döşek (graba) içinde görüntüleniyor. Bir melek ona "Meryem'i eş olarak almaktan sakın çekinme, çünkü O Kutsal Ruh'tan hamile kalmıştır l.." diye Tanrının bildirisini ulaştırıyor. Bu ilâhi bildiri yatakta alınıyor...

MANTO

Bir metamorfoz (istihare) sembolü olmuştur. Manto, onu taşıyan kimseye bir başka önem, özellik ve sorumluluk vermektedir. İnsanlar onu üzerlerinden çıkarınca, gerçek olan kimlikleriyle başbaşa kalmaktadırlar. İşte bu nedenle Mevlevi sema ayinlerinde, dervişler salona girdikten kısa bir süre sonra üzerlerindeki mantoları atıyorlar. Bu hareket mezara giriştir. Bu manto siyah olup, toprağın ve DİŞİLİĞİN de rengidir.

Meryem, kural olarak, hep onun ilâhiliğini yansıtan bir renk olan lacivert bir manto içinde canlandırılır. Bu renk o'nun göğe yükseldiği varsayılan 15 Ağustos'taki göğün laciverdine benzemektedir.

Hırka gibi mantonun da İslâm'da saygın bir yeri bulunmakta ; bunun en görkemli örneği olarak, Hz. Muhammed'in bir kutsal emanet değerinde saklanan, mantosunu göstereceğiz...

Anaerki toplumlarda tanrıçalara yönelik törenleri hep kadınlar yönetiyorlardı. Daha sonra rahipler bu kadınların arasına kadın kılığına girerek karıştılar. Lidyalı rahipler ve Artemis tapınağı rahiplerinin, kadın kıyafetiyle, görevlerini yaptıkları saptanmış bulunuyor. Günümüz pa-

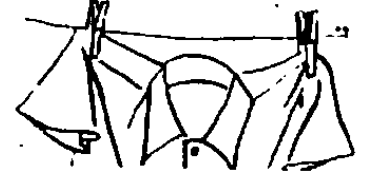
pazılarının taşıdığı cübbeler, atkılar, piskoposların taşlarında kadın giysilerinin çağrışımını yapan, bir biçim gözenir.?

Bu konunun üzerinde durmamızın nedeni, hemen tüm toplumlarda dinsel yetkinin kadınlardan erkeklere geçtiğini ve bu geçiş döneminde rahiplerin tıpkı bir rahibe gibi giyinme zorunda bırakıldığını belirtmek içindir.

Şamanlar bile, erkek olmalarına rağmen, dış görünüşleri bir kadın gibidir; saçları uzundur, özel giysileri de uzun olup göğüslerine kadın memesini andıran süsler takmaktaydılar.

GÖMLEK

Özellikle doğu ülkelerinin benimsediği bir koruyuculuk sembolü. Gömlek vücudun deriyle direk temas halinde olan bir giysi parçası. Gömlektен yoksun olmak, sadece maddi açıdan hiç bir şeyi olmadığı değil, aynı zamanda, moral yalnızlığı ve toplum tarafından dışlanmış, anlamını da veriyor. "Gömleğine varıncaya kadar vermek", sonsuz derecede bir el açıklığını ve cömertliği yansıtır. Bir batı özdeyişi "Mutlu insanın gömleği yoktur!" der. Gömlek bir insanın sahibi olduğu eşyalardan, gerekirse, bir başkasına en son verilecek olan kişisel varlığıdır.

İkonlar üzerinde görüyoruz ; İsa Kudüs' e bir katır ya da eşek üzerinde girdiğinde insanlar onun önüne gömleklerini sermekteler. Bu jestin anlamını "gömleğimize dek herşeyimiz yoluna feda olsun" şeklinde yorumluyoruz. Padişahlar sefere çıkarken, üzerinde ayetler ve sayılar yazılı, tılsımlı gömlekler giyiyorlardı. Buna (Clfr ve Vefk) deniliyordu.

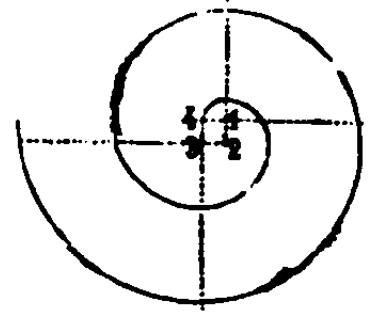
Bone (takke) ilkin Hititlerde görülüyor. Yazılıkaya (A) odasında, Kral Tutthalya "baş rahip" giysisi ve başında bir bone taşır. Yahudiler de ibadet sırasında başlarına bir bone takarlar. İslâm'da da aynı geleneği gözlüyoruz.

SPIRAL

Aynı merkezden çıkan dairesel bir hareketin, sonsuza kadar devam ettiği imajını veren bir motif. Spiral ay'ın kozmik sembolizmi ve kadın cinsel

organının erotik sembolizmi ile de bağlantılı bulunuyor. İyonik stil sütun başlıklarının her iki yanında (volüt) adı verilen, kıvrımlara kimi yorumcular koç boynuzu demektedir, diğerleri ise, bunların helezoni (spiral) görünümünü, cenin (fetüs) in rahim içindeki şekliyle özdeşleştirip, üretim ve bereket simgesi olduğu düşüncesinde birleşiyorlar. Daha kapsamlı bir yaklaşım, spiral' in doğumun olduğu kadar, ölümden sonra da ruhun sonsuza doğru yapacağı

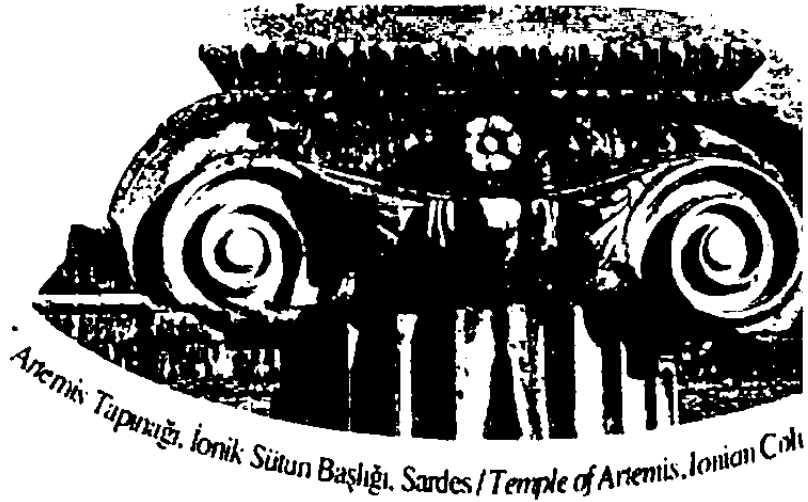

Spirale à quatre centres.

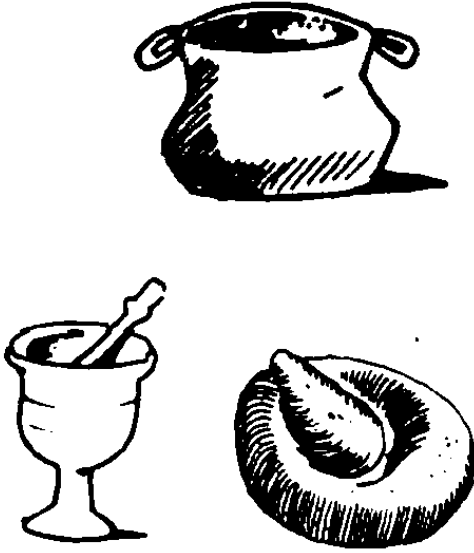
seyahatin çizdiği yol olduğunu ileri sürüyor. Kariye müzesi mezar şapelindeki (Son mahkeme) ile ilgili sahnede, bir meleğin güneş, ay ve yıldızların resimlendirildiği ve özellikle spiral görünümlü bir parşömen kağıdı şeklinde figüre edilen evreni kollarının üstünde tutmasını, bu düşsel olayı betimleyici şekilde yorumluyoruz...

Not :Sütun başlıklarının biçimlenmesine etken olan faktörler şöyle açıklanıyor : İyonik stil Yunanda gelişmiş ; çünkü bu toplum hayvancılıkla geçiniyor. Korentien stilin Roma' da yerleşmesinin nedeni ise, tarımla uğraşmanın bir sonucu. Kompozitte ise her ikisi de var, yani hem hayvancılık, hem de tarım...

Artemis Tapınağı, İyonik Sütun Başlığı, Sardes / Temple of Artemis, Ionian Capital

KA ZAN - HAVAN

Kazan, kullanım amacı sadece içinde bir şeyi kaynatmak, pişirmek yani o madeyi işe yarar, yenilebilir hale getirmeye yarayan metal bir kap, ama tılsımlı bir mutfaktır. Diğer açıdan kazan, içinde yaşamın olduğu bir rahim gibidir. Havan ise, biçimsel olarak dışı bir araç, havan eli de falilik bir işlev görüyor ; sonuçta birlikte yeni birşeyler üretiyorlar...

VAZO

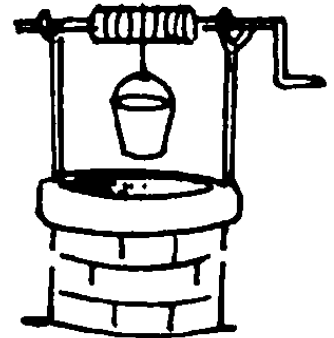

Genelde, içinde bir hazineyi saklayan kap olarak yorumlanıyor. Vazo da rahim' dir ; içinde oluşan metamorfoz (istihâle) un gizlerini korur, yaşam iksirinin (Hidromel) kabıdır. Vazo ikonografi sanatında, Musa peygamberin amblemlerinden biri olmuştur. Nitekim Kariyede dış narteks kubbesi içindeki Tevrat peygamberleri arasında, Musa elinde bir vazo tutarken gösterilmiştir..

Yakılan ölümlerin külleri de, bir ana rahmi gibi tasarlandığından, vazo içinde saklanmaktaydı. Yunan resim sanatında özellikle vazo süslemesinin yaygın bir uğraş olmasını, vazo' nun bu kut-sallığından kaynaklandığını da düşünebiliriz...

KUYU VE KOVA

Özellikle Yahudi toplumunun gözünde, bolluk ve bereket in kaynağı olmuştur. Kuyu, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü olmak üzere, kozmik üç elemanın bir sentezi gibi yorumlanıyor. Bu elemanlar dünyanın üç katını birleştiren bir merdiven olabileceği gibi, ilâhi bir kutup noktasına doğru dikilmiş, devasa astronomik bir dürbün' e de benzetilmiştir. Meryem Cibrail' den hamilelik müj-desini aldığı zaman, genellikle bir kuyunun başında ve

elinde bir kova tutarken canlandırılmıştır. Aslında KOVA, Zodiak Çemberi (burçlar alemi) nin 12 nci işareti olup, bu çemberin 4 üncü sektöründe yer almaktadır. Mitolojik inançların sillinip yerini vahiy' lere ve mistik inançlara bıraktığı bu dönemde, kova ve KOVA BURCU, toplum içinde kolektif bir dayanışma, işbirliği ve kardeşliği olduğu kadar, maddi varlıklara önem ve değer vermemeyi de simgeliyordu. Bu bakımdan, Meryem, kova ve kuyu üçlüsünde de, bu düşüncenin mesajını vermek isteyen bir amacın buluhduğu görüşünü benimsemek istiyoruz...

KÜP

Sembolizm' deki yeri şu ilginç yorumlarla oluşuyor: İlk olarak küp, cesetlerin veya onun küllerini koymaya da yarayan bir kap, yani bir mezar odasıdır; sonra, ağzı açık biçimde diğer pişmiş topraktan imâl edilen kaplar gibi, o da dişilik prensibine sahiptir; içinde yaşamın olduğu maddeyi, yani suyu saklar. Daha sonra küp, demokratik seçimlerde halkın oy pusulalarını içinde muhafaza eder, kimseye göstermez, seçim bittince, seçime katılanların kendilerini yönetmek istedikleri kimselerin isimlerini çıkaran da gene odur. İşte bu gerekçelerin bakış açısına göre küp, yaşam, demokrasi olgularını ve nihayet ölüm gerçeğini biraraya getirmektedir...

Küp

Neolitik çağda ölümler Pitthos adı verilen küp mezarlara fetüs biçimi verilerek gömülmekteydiler. Yaşamın koruyuculuğunu yaptığı kabul edilen küpler, erzak depolama işinde kullanılmaktaydı.

ÇANAK - ÇÖMLEK

Çanak- çömlek yapımı adı altında birleştirdiğimiz bu sanat dalı, daha çok yerleşik toplumlarda gelişme göstermiştir. Temel maddesi kil olan bu kaplar, ilkin güneşte kurutuluyor, sonra ateşte belirli bir ısı altında pişirilip sağlamlık kazandırılıyor. Neolitik çağda, henüz dönen tezgah keşfedilmemişken, el yardımıyla imâl edilen bu toprak kaplar, dünyanın ilk plastik sanat ürünleri olarak tanınmışlardır. Ancak bu kapların etrafına kırmızı renkte spiral bir şeritin

çekilmiş olması uzmanların dikkatini uyandırmış ve aslında bunun bakır kırmızısını simgeleyerek üretici olan erkek tohumuyla eş anlamda olabileceği yargısını oluşturmuştur. (Söz) bölümünde de bu olaya değinilmiştir.

Sembolik benzetişlerde, ağız açık olan tüm eşya, obje, organ vb...lar dişi ve alıcı olarak niteleniyorlar. Bu çağ insanları da şarap sunma ayinlerinde kullanmak için yaptıkları kapları, biraz daha biçimlendirerek, sanki Ana tanrıça Kibele' nin geniş karnına benzetmek istemişlerdir. Çatalhöyük buluntuları arasında bir hayli örnek bulunmaktadır.

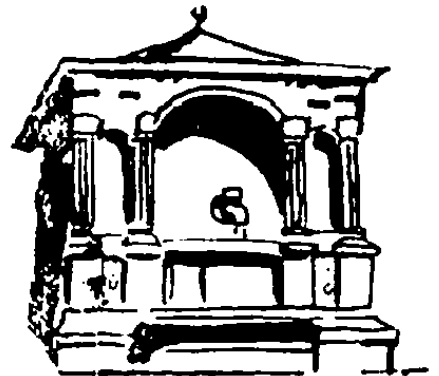
Kilden imâl edilen bu tür kapların kullanılma alanının, daha çok tarıma bağlı olan, yani yerleşik toplumlarda yaygın olduğuna değinmiştik.

Buna karşın, göçebe topluluklar, kap-kaçak' larını daha çok kırılma riskleri olmayan, ahşap veya deri malzemeden imâl etmekteydiler. Bu konuda ayrıca, çanak-çömlek endüstrisinin Anadolu' nun suyu az ve bu cins toprağın (Avanos gibi) bolca bulunduğu yörelerde geliştiğini de belirtmek istiyoruz. Suyun az olması, orada yaşayan insanları sürekli bir su rezervi bulundurmaya ve ellerinde testiler, bir çeşme veya kuyunun başında uzun süre kuyruk yapıp beklemeyi zorunlu kıldırıştır. (Kuyruk metnine bkz.)

ÇEŞME

Hemen bütün geleneklerde, doğal suyun aslan ağzına benzeyen oluklardan akıtılmasını yeğleyen, bir eğilimin varlığını gözluyoruz. Örneğin, Hattuşaş Büyük Tapınağın ana girişinde, 4 Asur aslanından yapılandırılmış bir abdest alma (ablüsyon) teknesi bulunuyor. Grek ve Roma yapıtları, özellikle Artemis tapı-naklarının çatılarındaki su olukları, çoğu kez,

aslan ağızı biçiminde yontulmuşlardır. Efes tiyatrosu altındaki Helenistik çeşmenin ağızı aslan kafalıdır.

Meryem' in annesi olan Anna' nın ilâhi müjdeyi aldığı zaman yanında bulunduğu çeşmenin ağızı da öyledir. Kırşehir Hacı Bektaşî Veli' nin türbesinde, Mısır' dan hediye edilen mermer bir çeşme var. Su burada da aslan ağızından akıtılmıştır...(Bkz. 2. Bölüm İstanbul Alman çeşmesi)

İslâm'da, gelenek olarak, aslan ağızından akan suyla abdest almaya karşı bir eğilim vardır. Belki de bu inanç aslanın en güçlü olan yerinin onun ağızı olmasından, kaynaklanıyor ?...

Aslan gerçekte hemen tüm toplumlarda ve evrelerde kutsal (mubarek) bir hayvan olarak değerlendiriliyor. Hz. Muhammed' in damadı olan Hz. Ali' ye Şiiler " Aslanın oğlu" demektedirler. Eski İran bayrağında, elinde bir pala (zülfikâr) tutan aslan figürü bulunmaktaydı.

Çeşmenin İslâm'da da saygın bir anlamı var: Cennette KEVSER adı verilen bir çeşme bulunuyor. bu çeşmeden akan şarabın sakiliğini Hz. İbrahim yapacaktır.

TÜNEL

Tüm kaygılı, ızdıraplı olan karanlık geçit ve geçişlerin sembolüdür. Ancak bu tünel eninde sonunda aydınlık bir yere, selamete açılarak son bulur. Bu yoruma yakışır örneklerden biri Bergamadaki Asclepion kutsal tüneli olacak...

POTERN

Sözlük anlamı, şehir surlarında bir hendeğe açılan gizli kapı. Hitit çağı ören yerlerinde iki örnek var: Hattuşaş ve Alacahöyük, bir Urartu akropolü olan Çavuştepe' de de bir potern vardı.

Sembolizm potern' leri ana rahmiyle özdeşleştiriyor ; çünkü potern' ler yerin altında gereğinde kaçıp kurtulmak ve kenti kuşatan düş-

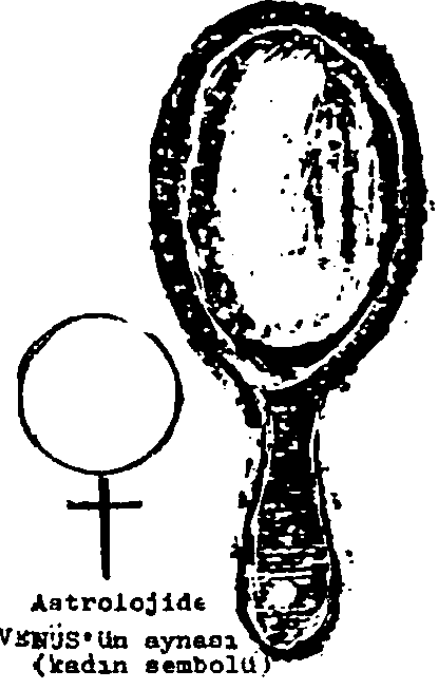

mana bir huruç hareketi yaparak, saldırmak amacıyla kazılmış tünellerdir. Bu bakımdan sığınmakla ilgili bir işlev görmekteydiler. Poternler kentin ana kapısını açmamayı gerektiren hallerde de kullanılmaktaydı.

AYNA

Latince SPECULUM, göğü ve yıldızları tetkik eden anlamına gelmesinden dolayı, bir yansıtıcı yüzey olarak, bilgi edinme konusunda gayet zengin bir sembolik yoruma dayanak olmuştur.

Ayna neyi yansıtır? Gerçeği, samimiyeti, kalbi ve vicdanın içerdiği her şeyi...Tıpkı ay, güneş, su ve altın gibi... İşte ayna'nın bu rolü ve yetenekleri, onun, özellikle uzakdoğu ülkelerinde, sihirli bir obje olarak nitelenmesine yol açmıştır: Ey ayna, söyle bana geleceğimi...

Afrika yerlileri nazarında ayna, eğitici, öğretici ve yol gösterici bir araç olarak kabul ediliyor. Bu nedenle, bir bilge ve bilinçlenmenin sembolü oluyor. Üzeri tozlanmış bir ayna, bilgisizlikten kaynaklanan kararmış bir ruh gibidir. Budizm öğretisindeki Büyük Ayna, bilgeliği ve yüksek düzeydeki gizemleri saklıyor. Orada ve ondan yansıyan şekillerin âlemi, ancak semavi sözün görünümünün sembolü oluyor.

Hristiyanlık, İslâm ve Budizm'de İNSAN KALBI, daima tanrıyı yansıtan bir ayna olmuştur.

Ayna güneşin sembolüdür. Onun ışınlarını yansıttığından ötürü, AY' da bir ayna olmaktadır.

Japon mitolojisinde GÜNEŞ AYNASI deyimi var. buna göre ayna, ilâhi ışığı mağaradan çıkarır ve onu dünyanın üstüne yansıtır. Sibiryâ sembolizminde de ki iki büyük SEMAVİ Ayna bulunuyor. Bunlar da yansıtma yoluyla, evreni aydınlatıyorlar. Bu yansımayı ise ŞAMAN gene bir ayna vasıtasıyla yakalamaktadır. Kozmik gelişimle ilgili yansımaların da keza, ayna'nın içinde olduğu ifade ediliyor.

Ayna, M.Ö. 1500 lerde İrândan Hindistana geçen ve Hint- Avrupa dillerinin bir dini olan VEDA inanışlarına göre, şekillerin bîteviye birbirlerini

izlemeleri ve limitli bir süre sonunda, daima değişmeye uğramaları olayını simgelemiştir.

Japonyada ise ruhun lekesizliği ve saflığının bir göstergesi olmuş, vicdanın bu saflık üzerine yansması nedeniyle, hemen tüm tapınaklarda, kiliselerde, varolan çarmıha gerili İsa gibi, kutsal bir ayna vardır. Ayna aynı zamanda tahtın da bir alâmeti olup, imparatorluk sarayında özel bir odada sancak gibi muhafaza edilmektedir.

Tılsımlı bir aynanın geleceği görme, gelecekte kehanet yoluyla haber verme aracı olarak kullanılması çok eski bir geçmişe sahiptir. Su ile ayna arasındaki benzerlik nedeniyle, Bambar kabilelerinde yağmur yağdırmak amacıyla yapılagelmekte olan dini ayinlerde ayna parçalarının kullanıldığı gözlenmiştir. Ayna, durgun bir su düzeyinin yaptığı gibi, kehanette bulunur. Ruha sorular sorar, bu sorulara verilen cevaplar ise onun üzerinde tefekkür yolu ile okunur ve öğrenilir.

Kongoda bu ayin sırasında ayna süslenmektedir.

Orta Asyada Şamanlar, kehanette bulunurlarken, bir aynayı ay, ya da güneşe tutmaktaydılar. Şamanizm ayinlerini yöneten bu şamanlar, kötü ruhlardan korunmak için, elbiselerini ayna parçalarıyla süsleyip donatmaktaydılar.

Mikrokozmoz, makrokozmoz teorisi gereğince, insan ve evren, karşılıklı duran iki ayna gibidirler. İbn' i Arabî' ye göre, bireysel olan ruhlar tanrısal varoluşta, tanrısal varoluş ise, kişisel ruhlarda yansıyarak, kendini göstermektedir.

İslâm literatüründe, geçmiş, hali ve geleceği okumayı mümkün kılan bir ayna daima olmuştur. Antik çağda ayna olarak kullanılan metal, hafifçe dışbükey cilalı diskler, zaman içinde hızla gelişmiş, ilkin elde tutulardan başlayarak, M.S.1 nci yüzyıldan sonra bütün vücudu yansıtacak büyüklüğe erişmiştir.

Keltlerin Romalılardan aldıkları, genellikle gümüşten, bazende cilalı tunçtan yapılı aynalar Avrupada yaygınlaşmıştır. Ayna yapımında önde gelen isimlerin XVII nci. Yüzyıldan itibaren Venedik damgasını taşıdığı görülmektedir.

İlkel çağlarda bronzdan yapılanlardan itibaren, ayna denilen bu objenin sürekli KALBİN bir sembolü olarak düşünüldüğü saptanmıştır.

Üzerindeki pas günahları, bunun temizlenmesi ise, ruhun temizlenmesiyle özdeşleştirilmiştir.

Ayna, Paleolitik çağda başlıyan kadın ziynet eşyalarının meyanındaki küçük delikli taşlardan yapılmış ilkel kolyelere, Bronz çağında katılmış bulunuyor. Bu objelerin orijinal örnekleri Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenmektedir. Aynanın kadınlara özgü bir malzeme ,araç olması, onun DİŞİLİK karakterini yansıtan bir olgu olduğunu belirtmek istiyorum. Ayna Artemis' gibidir; zira erkek karakterli güneş' in ışınlarını yansıtmaktadır. Onun simgelerinden biri olmuştur. İran, Pakistan ve Afganistanda bugün bile uygulanmakta olan bir geleneğe göre, nişanlı olan erkeklerle müstakbel eşinin ilk kez karşılaşmalarını kutlamak ve kutsamak amacıyla yapılan toplantı salonunun duvarlarına bir ayna asılmaktadır. Nişanlı gençler bu odaya, karşılıklı durumdaki iki ayrı kapıdan girmekte birbirlerini doğrudan bakmak yerine, Ayin-i Bibi Maryam adı verilen bu aynadan bakmaktadırlar...

Bir Hadis-i Şerif şöyle bir beyanda bulunuyor:

İNANCI OLAN, İNANCI OLAN' IN aynasıdır.....

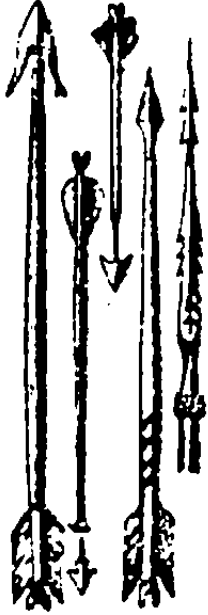
Ayna, somut anlamıyla, üstüne düşen ışınları yansıtacak şekilde parlatılmış, bir tarafı sırtı olan bir camdır. Kökeni Farsça Ayine' den oluşan bu sözcük Türkçemize, Ayna, aynı, aynıyle, aynen, aynılık...gibi, bir şeyin kendisi benzeri anlamını veren, sözcüklerle girmiş bulunuyor. Eski Türk evlerinde yaygın bir şekilde kullanılan minder aynaları, çoğu kez gümüş bir muhafaza içinde bulundurulur ve her zaman aynaya bakmak iyi sayılmadığından, genellikle ön yüzleri duvara gelecek şekilde kapatılarak asılı tutulurlardı.

OK, YAY, KİRİŞ VE OK ATMAK

Ok, tarih çağlarından beri kulanıla gelen, gergin bir kiriş yardımıyla ucu sivri çubukları fırlatan bir silah olmuştur. Yay ise, iki ucu arasında ip ya da tel (kiriş) gerilmiş, genellikle ağaçtan yapılmış, kavitsli bir gövdeden oluşmakta ve sahra toplarıyla kıyaslırsak, onların kundak adı verilen gövdesini oluşturmaktadır. Bu paralelde bir benzetme yaparsak, kiriş' in de (namlu) olması gerekiyor...Ok ise bir mermi gibidir. Ok ucu adı verilen

kusminda, girmeyi kolaylaştıracak şekilde biçimlendirilmiş, metal bir başlık bulunur. Ok'un arka kusminda ise tũyden yapılmış bir kuyruk vardır. Bu kuyruğun görevi, ok şubuğunun yõnũnũ değiştirmemesini sağlamaktır.

Çeşitli oklar

Oku fırlatma işlevini ger-çekleştirmek işin, arka kusminda, kuyruk içindeki şentik, kiriş üzerine yerleştirilir. Fırlatma işin gerekli gerilme elde edilminceye kadar ok kirişle birlikte geriye çekilir. Bu işlem toplarda, mermiyi istenilen mesafeye atabilmek işin gerekli olan barut hakkının ve namlu yũkseklięinin seçilmesine benzer. Bu işlemin ardından, tetiğe basılır, yani kiriş ve ok serbest bırakılarak okun ileriye doğru fırlaması sağlanır.

Bir okun ulaştırılması amaçlanan hedefe doğru, yõnũnũ bozmadan, titremeden, hızını yitirmeden gidebilmesi, yayın şekiliş gũcũ ve yaslandığı kirişin gerilimi ile ilgilidir. Ancak okla bu õęeler arasındaki ilgiyi kuran bir insandır. O insanın bu konudaki yetenek ve kararlığı beklenen başarı sentezini tamamlar.

Ok'un gerçek anlamdaki yeri ve kullanımı üzerinde bu kısa hatırlatmayı yaptıktan sonra onun sembolik açıdan neleri ifade ettiği konusundaki yorumları inceleyelim:

Öncelikle ok, bir silah, yani bir alet ve araç olarak, nasıl delmeyle ilgili bir işi gerçekteştiriyorsa, işaret ve imaj olarakta, tũm sembolizm edebiyatında, kuşkusuz, bir yere saplanma, delip girme işlevlerinin de sembolũ olmuştur. Ok gũneř işınlarıyla da õzdeřtiriliyor. Işık ve sıcaklık şeklinde gũneřten çıkıp bulutları ve toprağı ayırarak tohumlayıcı bir işlevi ũslenen bu oklar sonuçta ũretim adını verdiğimiz bir olayı gerçekteştiriyorlar. Iřte bu açıdan bakıldığında, ok'un yaratıcı bir organ õzellięine sahip olduğu inancı DÜşÜNCE olgusuna da yansımış ve onunda sembollerinden birini oluşturmuştur. Düşũnce gerçekten, yaratıcı, hayat verici gũneř işınları şeklinde gelişip (işık çizgileri) oluşturan, bõylece bazı perdeleri aralayıp, etapları kademe kademe aşarak, ya da bunların işinden sızarak, kapalı şeylerin işine girebilen, onun işindekileri işığı ile aydınlatma işlevini gõren bir olgudur, bir yetenektir...

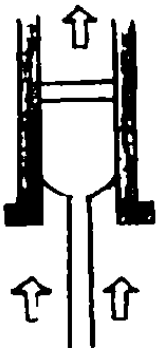
Ezoterik çevreler oku, merdiven sembolizminde deyiniildiği şekilde, yerle gõk arasındaki değişimlerin, gidiş ve gelişlerin de bir sembolũ yapmıştır. Bu konuya açıklık getirmek işin, şİMşEK ve YILDIRIM olarak

adlandırılan atmosferik olayların oluşumu hakkında şu hatırlatmayı yapacağız:

Şimşek, havanın belirli bir bölgesinde, havanın direncini yenecek düzeyde elektrik yüklenmesi sonucu oluşan ve gözle görülebilir bir elektrik boşalması olayıdır. Bu boşalma olayı kimi kez bir bulutun içinde, ya da iki bulut arasında gerçekleşmektedir. İşte bu sırada bulutla yer arasında, bu elektrik boşalmasına yıldırım adı verilmektedir. Yıldırım en az iki çakma biçiminde, yani ŞİMŞEK çaktıktan sonra gerçekleşir. İlk boşalma eksi yük taşıyarak, buluttan yere doğru akar. Bu çok parlak bir çakma (şimşek) değildir ve genelde ana kanaldan dışarı saçılan pek çok dal görünümü verir. İkinci boşalma ise yerden buluta doğru daha parlak bir yüksek akım geçişi gerçekleşir ki, buna YILDIRIM denilir.

Mitolojilerde iki dirsek yaparak biçimlendiği imgeleyen bu ışıklı ok gök tanrısının, silahı ve onun simgelerinden biri olmuştur. Yıldırımın oluşturan ve yere düşmeyen dal şeklinde oluşan ışık ağı ise bu oku atan YAY olmaktadır. Yani yere düştü diye tanımlanan yıldırım oku bu yaydan fırlatılmaktadır...

Eski Ahit'te okla özdeşleşen YILDIRIM'ın ilâhi bir gücü temsil ettiği kayıtlı olup, Tanrının insanlar üzerindeki isteklerini gerçekleştirmek amacıyla kullandığı ve kimi zaman da onları cezalandırmak, ya da verimin bereketini sağlayan yağmur ve güneş ışınları şeklinde yer yüzüne fırlatmak için kılıfında hazır bulundurduğu "oğulları" olarak isimlendirilmiştir.

Ok, farklı bir perspektifle incelendiğinde, varolan tüm olumsuz koşulları aşarak, hatta yolun DİMDİK ve DÜMDÜZ oluşu nedeniyle, sosyal yaşamın tüm konularında, doğruluk ve düzgünlüğün de vazgeçilmez bir sembolü olmuştur. Bu düşüncüyü benimseyen çevreler ok'u normal koşulların aşılmasının evrenselleşmiş bir sembolü olarak seçmiş ve buna bağlı olarak, imgesel mesafeler ve engellerin aşılması girişiminin bir göstergesi yapmıştır. Bu bakımdan ok, ulaşılması bir hayli uzak olan bir fetih (ele geçirme, zaptetme) olayının zihinsel olarak ve peşinen gerçekleşmesini sağlayan bir güçle sahip bulun-maktadır.

Okun, aşkla ilgili özlere içeren duyguların ve genel anlamda AŞK algusunun evrensel sem-

bollelerinden biri olan " bir kalp üzerine saplanmış" şekilde görselleştirme geleneğini bu yaklaşım içinde yorumlamak mümkündür. Afrodite ve Hermes' in oğlu olan EROS 10 yaşında bir oğlan çocuğu iken sürekli kullandığı ve aşkı simgeleyen oku ile aşk şiirlerine konu olmuştur...

Ok belirlenmiş bir hedefe ulaşır ve bir bittişi, sona erişti gösterdiği gibi, kullanıldığı yer ve yere göre de, bir birleşme, karar, zorunlu olan ya da alınması doğru olan yön ve yönlerin göstericisi olur. Bu açıdan ok' ta belirli bir ölçüde ciddiyet ve otorite görünümü gizlidir. Ok kimya formüllerinde, matematikteki eşit işaretinin işlevini görmekte, bu açıdan birleştiriciliğin, karar ve sentezlerin de sembolü olmaktadır. Kimya ilminde, bir reaksiyona girenler ya da çıkanları işaret ettiğinden, hareketle ilgili bir rolü ve anlamı da bulunur.

Fizikte bir kap içinde oluşan basıncın etki yaptığı yönlerin küçük oklarla gösterilme geleneği, bize ok' un aktif bir karaktere sahip olduğunu gös-teriyor.

Mitolojik geleneklerde ok çubuğu kartal ve yırtıcı hayvan sentezi olarak düşünülmüştür. Çünkü okun arkasında kuş tüyleri bulunmakta, uç kısmı ise bir hayvanın dişine benzemektedir...

Ok, " yıldırım çarpması" diye adlandırılan ani ölümlerin olduğu kadar " yıldırım aşklarının" da sembolü olmuştur. Bu iki ifade okla yıldırım arasındaki ilintiyi somutlaştıran örnekler oluyor.

Işıkla, şimşek ya da yıldırımla özdeşleştirilen ok, Apollon' nun silahıdır. İliada' da ölüm tanrısı olan Apollon, Niobe' nin çocuklarını, attığı oklarıyla öldürmüştür.

Ok güneşin ışıklarıyla özdeşleştirilmekte ve ağaçtan yontulmuş bir silah olarak düşünülmüştür. İşte bu konuda bir düşünür (C.G. Jung) tanrısallık katına çıkmış kahramanların babaları, marangoz, dülgere, oduncu..gibi ağaçla uğraşan kimseler olduğunu ileri sürüyor. Örneğin İsa' nın süt babası (?) olan Aziz Jozef ve İsa da bir marangozdular. Ok sembolü, bereket verici ve tohumlayıcı güneş ışınlarını andırıldığından, verimliliği sağlayan, tohumlayan ve nihayet olumlu sonuçlar veren hareketlerin işareti olarakta kullanılmıştır.

Okun mitolojilerde tanrı silahı olduğunu hatırlatmıştık. Nitekim at adamlar (kentaurlar) la çarpışma zorunda kalan Hekül' ün bir at adam olan Kherion' nu attığı bir okla yaralayıp sonra da yarasını iyi edemediğinden onu ölüme terketme olayı efsaneleşmiş bulunuyor.

XII. yüzyıl İtalyan minyatürlerinde, tıpkı İlyada' da Apollon' nun Grekleri attığı oklarla kovalaması gibi, Tanrıda Adem ve Havva' yı ok atarak cennetten kovarken gösteriyor. Gene aynı yüzyılda yapılmış bir başka tablo da Tanrıyı elinde bir ok ve yay tutarken izliyoruz.

Japon sembolizminde ok, yayla ilintili olarak, aşk' ı sembolize etmiştir.

Fallık görünümün çektiği dikkat, onu erkek ve aktif prensibe sahip bir öge yapmıştır. Çünkü belirli bir yer ve yöne doğrulamakta ve saplanmaktadır... Mistik anlamda ise "tanrısal birliğin aranmasını" ifade eder.

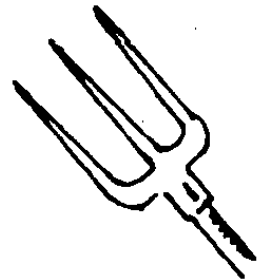
Ok ve ok atmanın aşk' la ilintisini bazı Lâtin şairler şöyle yorumluyorlar: Şayet aşkın okları hedefini şaşırmazlarsa, bu olay şimşek çakması benzeri bir "göz kırpma" işareti ile başlar.

Aşık görmekte ve aynı zamanda arzu etmektedir. İşte bu duyguların yarattığı gerilim ortamı ona sürekli olarak arzuladığı hedefe yönelen ışınlar yaydırır. Bu ışınlar aşığın sevdiği kişi üzerine fırlattığı oklara benzerler. Şairin biri şöyle devam ediyor: Aşk iki cins ok kullanmaktadır, ve her ikisi de eninde sonunda hedefe ulaşırlar. Ancak sonuç, onu oluşturan madene göre değişebilir. Şayet oklar altın ise aşkı alevlendirir, yok eğer gümüşten yapılmışlarsa, bu takdirde aşkı söndürürler...

Ok atma işine gelince: Bu hareket, elektrikle, ok atma sistemini oluşturan öğeler vasıtasıyla ÜÇ FAZLI olan bir emri gerçekleştirmektedir. Bunlar, GERİLME, BOŞALMA ve FIRLATMA' dır. Bu nedendir ki, ok atma olayı, bulutların, yani yayın, yüklendiği elektrikle ulaştığı gergin durumun hemen ardından yerle, dışı nitelikli toprakla ilişkiye girerek onun üzerine bir boşalma yapmasına benzetilmektedir. Yıldırım adıyla gözlenen bu boşalma, güneş ışınlarını andırır görünümüyle hemen ardından bir yağmurun habercisidir. Her ikisinde toprağın verimini arttırmaya amaçlanmışlardır. Cinsel sembolizm, olayı bu şekilde yorumluyor...

ÜÇ DİŞLİ YABA

Sarayları denizin altındaki uçurumların dibine kurulmuş olan deniz ilâhlarının sembolüdür. Bunların başında Poseidon (Neptün) olmak üzere, Nereus, Thetis, Okeanos, Akhilleus...gelmektedir. Bu tanrılar fırtınalı havalarda dişlerini, dalgaların ucunda oluşturdıkları, beyaz köpüklerle gösterirler...

Üç dişli yaba, ilkel bir balık avlama aracıdır ve genellikle (file) ile birlikte bulunur. Bunun nedeni, gladyatörlerin, diğer ellerinde tuttukları fileden kaynaklanıyor. Okyanuslar tanrısı Poseidon, atribüsü olan bu yabıyla yeryüzündeki tüm sular üzerinde egemenliğini kuruyor ve dilediği zaman bununla denizleri azgınlıştırıyor veya sakinleştiriyordu...

Üç dişli yaba, file ile aynı perspektif içinde, insanların avcısı olan İsa'nın da sembollerinden biri olmuştur. Dişleri eşit uzunlukta gösterildiği zaman (teslis) ve haç'ın gizli bir görünümünü de yansıtır.

Bir Hristiyan inancına göre, şeytan (satan) ın elinde tutarak, yakalmaya mahkum edilenleri ateşe doğru sürüklediği için, işkence olgusunun da sembolü olur. Bazı hallerde, insan ilişkilerinde yapılan hataların (culpe-culpa) işareti ve kolları güneş ışınlarına benzetildiğinden, bir güneş amblemi de olmuştur.

TIYATRO

Atina tiyatrosu tapınakların kutsal karakterini yansıtan veya yerini tutan dini bir yapıydı. Patronları (!) Dionizos'tu. Orada uygulanan tüm dramatik gösteriler (temsiller), tanrısalığın onuruna düzenlenen tapınma törenleri şeklinde, gerçekleşiyordu. Giriş serbestti. Nitekim tüm ibadet yerleri, tapınaklar, kilise, cami....lere girişler hiçbir zaman ücrete tabi olmamışlardır... Seyirciye gelince; onlar özellikle tiyatroda bu gösteriler sırasında veya sonrasında, adeta manen rahatlamış, kötü düşünce ve streslerinden kurtulup arınmış olmanın zevkini duyuyorlardı.

Yunanlıların (catharists) diye adlandırdıkları ve "bir ağacın işe yaramayan dallarının budanması" olarak niteledikleri bu sonuç, moral bir gereksinimin düşsel veya gerçek tatminiyle ruhun temizlenip sakinleşmesi amacıyla kaynaklanmaktaydı.

Yunan tiyatroları bir yamaca dayalı ve genelde doğa'ya dönük olurlar. Kollarını açmış, ana rahmine davet edici ilginç bir görünümleri vardır. (İstiradye'ye bkz.)

Yunan tiyatroları tapınakların gölgesine kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. Bu tanrı DİONİZOS olmuştur. Roma, tiyatrosunun önünü kapatmıştır. Sahnesini gene dinsel kabartmalarla süslemiş, seyirciyi kendine baktırmayı amaçlamıştır. Ayrıca ücrete tabi tutulmuştur. Çok giriş ve çıkış

kapıları olup, kral, imparator benzeri ünlü ve saygın kişileri özel yerlere oturtmuştur.

HALI

Batılı toplumlarda olduğu gibi değerli bir dekor eşyası değil, daha çok kişisel, ailevi ve göçebe yaşamının bir parçası olmuştur halı Anadolu' da... Üzerindeki süsler, motifler ve renkler, hatta sayılar bile bir rastlantının çok ötesinde, bazı fikir ve duyguların dile getirildiği, üzerine yazılarak döküldüğü bir sentez oluşturur, doğa ve dinsel yorumla ilgili olurlar. Bu motifler bazen tılsımlı bir değer yargısını da yansıtmaktadırlar. Örneğin, akrep, örümcek, deve boynu, koç boynuzu vb...nun stilizasyonları, güven, huzur, sağlık, büyü ve kötü ruhlardan, nazardan korunma amaçlarının, somutlaştırılmaya çalışılan anlamlarını içerirler. Bunlardan, örneğin akrep, öldürülmektense kendi kendini öldürmeyi (intihar etmeyi) yeğliyen bir yaratık olarak bilinir. Onun bu davranışı ise (özgürlük) hasletinin en belirgin ifadesi olur. Ayrıca halı, beş dişli bir tarakta dokunmaktadır ki, Fatma Anamız' ın eliyle ilgilidir. Çünkü bu el uğur getiricidir; işin daha tez ve kolay bitmesine yardım edecektir...

Halı, üzerinde namaz kılarken, insanın fiziki gövdesiyle dünya toprağı arasında bir bağlantı kurar. Uçan halı imajı da buradan kaynaklanmış olmalı ?...(Tahmini kanaattir. Aşağıdaki açıklamayı okyunuz)

Halı, üzerinde yürüdükçe, her an daha eskir ama değer kazanır. Nitekim aşağıda, güzel bir halıya benzetmeye çalıştığımız Anadolu, dünyada üzerinde en fazla yürünen bir halı olmuş ve olmakta ve bu oranda da gittikçe değerlenmektedir l...

"Dikdörtgen görünümüyle, Doğudan Batıya serilmiş bir "HALI" gibidir Anadolumuz. Doğanın binyıllar öncesinden bu yana, âzenip bezenerek, göz nuru döküp dokuduğu ve gökyüzünün mavi penceresinden süzülen ışıklarla aydınlanan bu halı, onu saran denizlerin masmavi zemini üzerinde ve ona, çok uzun yıllar egemen olan değişik uygarlıkların gelenek ve göreneklerini tüm gerçekleriyle yansıtan motif ve desenlerle süslenmiş bulunuyor.

Kuzey ve Güneyde, kahverengi ve yeşil çizgilerle bordürlenerek, Batıya uzanıyor ve orada, Ege' nin dantel gibi işlenmiş koylarında saçaklanarak çevreleniyor...

KARS' tan EDİRNE'ye Alpaslan' dan, Ani' deki ilk İslâm mabedinde Kanunî Sultan Süleyman' a, Sinan' ın o muhteşem camisine kadar, yüzyıllar boyu verilen savaşların şehit kanlarıyla çelenklendi ve üzerinde nice namazlar kılınmakta, bu TOPRAK SECCADE' nin I...

Not: Gelenekselleşmiş olan UÇAN HALI imajı konusunda bilgilerine başvurduğum Ayvıcık Meslek Yücelek Okulu Müdür ve Öğretim görevlisi Sayın Eşref Bülent' in kitabımda yayımlanmasına izin verdiği makalesini aynen sunuyorum.

UÇAN HALININ POST İLE BAĞLANTISI

Postun yaygı ve örtünme gibi fiziki gereksinmeler için kullanıldığını ve bu kullanım geleneğinin günümüzde de devam ettiğini biliyoruz. Halının post taklidi olduğu ve bu taklit yoluyla bulunduğu savunulmaktadır. Bu iddiayı yine halıya benzer fakat posttu daha çok anımsatan "Tülü" ve "Geve" gibi havlı yüzlü dokuma türleri kanıt olarak gösterilmektedir. Postun fiziki gereksinmeler dışında, bazı kültürel gereksinmeler için de kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde de halen devam eden bu gereksinmeler, kökenlerini tarih öncesinden alırlar.

Analoji büyüğü adı verilen bir inanış türü post ile ilgili yukarıda sözünü ettiğimiz kültürel gereksinmeyi açıklar. Büyü İnancı; mana adı verilen doğa üstü güç ile doğanın etkilenebileceği ve buna bağlı bulunan tabu denilen yasaklar sonucunda çıkmıştır. İlk büyü türü; manadan korunmak için yine manadan yararlanmak mantığına dayanır. Bu mantığa nedensellik önsezisi de eklenince, Analoji büyüğü gelişmiştir. Analoji büyüğü, parçaya yapılan etkinin bütüne, benzere yapılanın ise gerçeğine etki edeceği mantığına dayanır. bu büyü tarih öncesi mağara resimlerinin nedenini de açıklar.

Post ile halı arasındaki içsel bir bağ olduğunu ve bu bağın Analoji büyüğünün yanı sıra Şamanizm ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü şamanlar, sağaltma ve ölü ruhuna eşlik ederlerken gökyüzü ve yeraltına yaptıkları bu yolculuklarını kurban hayvanlarının sırtında gerçekleştirdiklerini söylerler. Bazı şamanlar ise bu yolculuklarını davulları ile yaparlar. Şaman davulu üzerindeki sihirli simgeler, şamana bu gücü verir. Angara Tunguz şamanlar ise kurban ettikleri hayvanların postlarını "Sarga" adını verdikleri kutsal ağaca asarlar. Sarga ile şaman ruhunu, göğe yükseltebilmektedir. Şamanlar ile aktarılan bir çok bilgi yukarıdaki örneklerde olduğu gibi

Şamanizm ile kurban hayvanı ve kurban postu arasındaki bağlantılara işaret etmektedir.

Neolitik kültürlerde tanrı ve tanrı heykelleri yanında gördüğümüz bazı hayvan figürleri veya politeist kökenli mit ve heykel gruplarında karşılaşılan hayvanlar belki de Şamanizm'in uzantıları olabilir. Hatırlanacağı gibi tanrı veya tanrıçalar bu hayvanların üzerinde veya yanında betimlenmiş ve onların hayvan kılığına girebilme özelliklerinden söz edilmiştir.

Tasavvuf dilinde post; şeyhlik makamını belirler. Şeyhler post üstüne oturdukları için onlara postnişin de denir. Bektaşilerde çeşitli postlar vardır ve her biri ayrı bir makamı temsil eder. Alevilikte dede adı verilen liderler de tören sırasında post üzerine otururlar. Yanı sıra Hacı Bektaş, Abdal Musa gibi Alevi ulularının geyik kılığına girdikleri söylenir. Geyikli Baba ise geyik-insandır. Benzeri efsanelerde kurt da kılığa girilen hayvanlar arasındadır. Benzer efsane ve mitlere bütün dünyada karşılaşılr.

SONUÇ:

Halının postta öykülenerek bulunduğu savı doğru ise postta yüklenilen sembolik anlamlar da halıya yüklenilmiş olur. Post üstünde uçma örneği Çanakkale ili Kilitbahır Köyünde yatmakta olan Cahid-i Sultan efsanesinde görürüz. Ayrıca kurban hayvanlarından koçun, kurban öncesi boyanıp süslenmesi ve kurban postunun diğer ismi ile pöstekisinin özellikle namaz için kullanımı Anadolu'da yaygın adetlerdendir. Yine post desenli seccade örneklerinin varlığı, post ve ibadet arasındaki yakın ilişkiyi bizlere göstermektedir. Kurban hayvanı veya kut hayvanı ile ruhsal yolculuk yapmak ve hatta bu tür hayvanların kanatlı olduğu ile inançlara, İbrahim Peygamberin oğlu İsmail'in kurbanı sırasında gökten gelen kanatlı koçu ve Argonotlar Destanında Phriksos ile Helle'yi Kalkhis ülkesine götüren kanatlı ve altın postlu (yapaklı) koçu örnek olarak verebiliriz. Bu tür örnek ve yukarıda anlattığımız veriler doğrultusunda "Uçan halının" üzerinde şaman davulunda olduğu gibi sihir taşıyan motifler bulunan veya kurban hayvanının yağpağından dokunmuş ve yine üzerinde sihirli motifler bulunan bir halı varlığından çıktığını söyleyebiliriz.

BRONZ

İlke olarak, kalayla bakır veya gümüşün karışımı olup, mitolojik açıdan güneşle ayın eşleşmesi şeklinde yorumlanır. Bu metal askeri gücün bir simgesi olmuş ve belirli aşamalar geçirerek, bir ÇAĞA adını vermiştir. Tarihte çağların başlangıçları, dünya çapında olay ve buluşlarla belirtildiğinden, bronzun bulunuşu da teknolojinin gelişiminde büyük bir adım olarak nitelenmiştir. Yunan mitolojisinde büyük çapta yer aldığını görüyoruz. Öncelikle ses veren bir maden olduğundan, sesin sembolüdür. Toplar, çanlar bronzdan yapılıyordu. Bu iki cismin ses'le ilgili olması ayrıca, dikkat çekicidir. Siyah demir daha bulunmamışken ilk tarım aletleri, sapanlar...savaş araçları hep bronz (tunç) dan yapılıyordu. Kült aletleri, sembolleri, Hittit güneş kursları, geyik...yılanlı sütun..bronzun eritilmesiyle yapılmıştır.

Bronzun icat edilmesi bir çok yeni mesleklerin doğmasına çığır açmıştır.

Sembolik açıdan bronz, kırmızı (erkek) ve beyaz(dişi) olan kalay'ın bir birleşme ürünü şeklinde açıklayanlar da bulunuyor...

DEMİR

Fiziki olarak sağlamlık ve dayanıklılığın olduğu kadar, özellikle kesici silahların yapımını kolaylaştırmasından dolayı, şeytanî bir karaktere sahiptir. Bu nedendir ki, Salomon' un tapınağında demir malzeme kullanılması yasaklanmıştı.

Gezegenerle metaller arasında var olduğu sayılan bağlantıyı gösteren aşağıdaki açıklamada, demirin Mars, yani savaş tanrısı' nın yanında yer alması onun bir savaş ve ölüm aracı olmasından kaynaklanıyor.

Frigyalılar ellerinde sadece tunç (bronz) silahlar olan Hittitleri, demir silahlara sahip oldukları için alt etmişlerdir.

Kurşun-Satürn Demir- Mars Cıva- Merkür

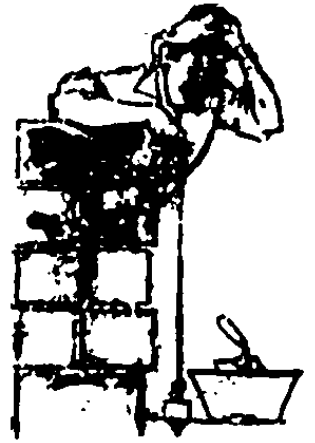
Kalay- Jüpiter Bakır- Venüs Gümüş- Ay Altın- Güneş

Mitolojilerde de Demir Çağı, Demir Irk veya toplum sınıflarının " demirle kaplanmış" kesimi deyimlerinin kullanılmasıyla, özellikle zulüm, işkence ve

kötülüklerle geçen bir süreç ve bu süreç içinde, onun etkisiyle yetişmiş bir kuşak' tan söz edilmek istenmiştir. Bunun yanında, uygarlıkların en görkemli ve başarılı geçen sürelerine Altın Çağı, insanlarına ise Altın İrk, altınla kaplanmış...deniliyordu...

ŞAKÜL (ÇEKÜL)

Ustaların duvarın düzlüğünü ve dikliğini kontrol etmek için kullandıkları bir araçtır. Çekül' ün sembolizmdeki anlamını, bir yapı yani kurulu bir düzenin dengesi ve bunu sağlamak için sarfedilen spiritüel (tinsel) çabaların dürüstlüğüdür. Bazı durumlarda, yumuşak ve hoşgörülü bir adalet sisteminin de simgesi olmuştur. Çekül gökle yer arasında bir bağlantı da kurmaktadır. Van Arkeoloji müzesi bahçesinde, Urartu tanrılarından Haldi elinde bir çekül tutarken gösteriliyor...

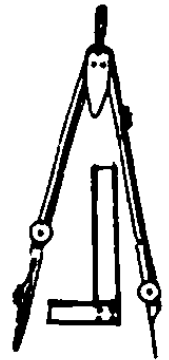
Helenistik dönem surları ve bazı yapıtların (Bergama surları ve Prien yukarı jimnazyum) temel duvarlarının kesime çizgilerinde gördüğümüz kертiklerin, çekül sallandırmak için kullanıldığını sanlıyoruz. Çünkü bu devirde inşaat için kullanılacak blok taşların üstü, duvarın örülmesinden sonra, yontulup düzleniyordu. Daha sonraki Roma döneminde, çekül' ün bu amaçla daha az kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni blok taşın, yerine konulmadan önce, yerde yontulmasıydı.

PERGEL

Bir Mason mabedinin önemli ışık kaynağıdır. Tüze (adalet) gereği ve gerçeğin bir simgesidir.

Bir noktada birleşen pergelin iki kolu Masonluktaki birlik, beraberlik ve kardeşliğin simgesidir. Bu iki kolun birleştiği yer ise insanın başını simgeler.

Pergelin çizdiği daire ile eşitlik, tolerans ve alçak gönüllülük gibi, bir çok kavramın nerede başlayıp, nerede bittiğini gösteren sınırları çizer.

Dairenin çevresinden orta noktaya olan uzaklığın eş olması nedeniyle de, PERGEL, eşitliğin simgesidir.

Daire çevresi, başı ve sonu olmayan (daha doğrusu belli olmayan) bir sonsuzluğu, merkezi ise Üstad-ı Muhterem'i simgeler.

Gönye ve pergel bir araya gelirse, mabette çok büyük bir ışık kaynağı oluştururlar.

GÖNYE

Dik olan kalı potansiyel güçleri, bilimi, zekayı ve ölümsüzlüğü, yatay kalı ise aktiviteyi, başlangıçları ve sonsuz zamanı simgelerler.

Gönye başlı başına, doğruluğun bir simgesi olmuştur. Bu nedenle, ancak gönyenin yardımıyla yontularak ham taşlar kusursuz birer KÜP TAŞ olabileceklerdir.

Gönye, aynı zamanda Üstad-ı Muhteremin bijusu bir (ziyneti) dir.

GÜMÜŞ

Madenler ve gezegenler arasında varolduğuna inanılan ilişki sistemi içinde, gümüşün ayın yanında yer aldığı görülüyor. Gümüş, ay-su ve dişilik prensibinin göstergesi olan zincirin bir halkasında bulunuyor. Gümüş, aktif, erkek, güneş, gündüz ve kızgın ateşin prensiplerine sahip olan altın'ın aksine, pasif, dişil, ay, soğuk ve sıvı prensipli olup, rengi de beyazdır. Sarı renk altına aittir. Gümüş (arjan) sözcüğü aslında Sanskritçe olup, beyaz ve parlak anlamına gelmektedir. Bu özelliği onu kraliyet katına yakışır bir metal yapmıştır.

Mısır mitolojisinde, tanrıların kemiklerinin gümüş, etlerinin ise altın'dan yapıldığından söz edilir. Sonuçta beyazlık ve parlaklık özellikleri gümüşü, her konuda TEMİZLİK ve SAFLIĞIN, sadeliğin, safiyetin, samimiyyetin, doğruluk ve dürüstlüğün de göstergesi ve simgesi yapmıştır.

Hristiyan sembolizminde İLÂHÎ BİLGELİĞİ temsil eder. Altın ise insanlar için İLÂHÎ AŞKI çağrıştırmaktadır. Bambar kabilelerinde arılaştırılan suyun sembolüdür. Onların nazarında, su ve ateş gibi iki arındırıcı elemanı birleştiren tanrı, aynı zamanda altın ve gümüşdür. Rus inancında da,

kullanılan günlük gümüş objelerin kararmış olarak bırakılması kahramanlığın yitirilmesiyle özdeşleştirilmekteydi. Kırgızlar sara hastalığına yakalanmış hastayı, bir kap içine eritilerek dökülen kurşuna baktırmak suretiyle, iyileştirdiklerine inanmaktaydılar. Bu tedavinin sonunda gerçekten hastanın ipnotize olmuşçasına sakinleşip, uyukladığı gözlenmiştir. Aynı ilkel uygulama Türk aileleri içinde de "Kurşun dökme" adı altında uygulanmaktaydı.

Gümüşle ilgili bu açıklamalara güncel yaşamımızdaki yeri ve değerine şunu da ilâve etmek mümkün : Varlıklı kimseler evlerinde sürekli kullandıkları objelerin gümüş olmasını yeğlemişlerdir. Bu araç ve gereçler zaman zaman temizlenir ve parlak tutulurlar ve zaman içinde sandıkların bir köşesinde ya da büfelerin camları gerisinde korunup dinlenmeye terk edilir ve gelecek kuşaklara aktarılırlar. Eskiyen gümüş eskidikçe değerlenir. Onun değerlendirilebilen bir yaşı vardır. Daha çok geçmişle ilgili, geçmiş anlatan ve hatırlatan bir madendir. Altın ise daha farklı özelliklere sahip olmuş, geçmişten çok geleceğe dönük yönleri ve değerleri içermiştir...

ALTIN

En eski uygarlıklardan itibaren madenlerin en değerlisi olarak tanınmıştır. Hindistanda madenin ışığı olmuştur. Kızgın ateş, güneş, krallık ve hatta kutsallık düzeyinde bir karaktere sahiptir. Bazı ülkelerde tanrıların etinin altından yapıldığına inanılmıştır. Eski Mısırda da travuntar için de inanış aynıdır. Buda heykellerinin altın kaplamalı oluşu, onların en üstün derecede gelişmiş olmalarının işaretidir. Bizans ikonlarının zeminleri de Buda' ninki gibi altın yaldız bir fon üzerine yapılmışlardır. Altın bu uygulamada ilâhi ışığı yansıtmaktadır. Grek geleneğinde güneşi ve onun tüm sembolizmini taşır. Bereket, zenginlik, iktidar, hararetin ve bilgi ışığının yayıldığı yuvadır. Altın bir ışık silahıdır.

İlâhlar için yapılan kurban törenlerinde, adaklar altın bıçakla kesiyorlardı. Gol rahip ve rahibeleri de ökse otunun altın bir orakla biçmekteydiler. Altının güneş ışığına yakıştırılan bu özelliklerinden ötürü, İsa' nın ışığın ve doğu yönünün de bir sembolü olmuştur. Gene aynı nedenle Hristiyan ressamları İsa' nın saçlarını Apollon gibi altın, sarı altın yaldızlı göstermiş ve başını bir hale içine almışlardır.

Öte yandan altın şu iki anlamı içeren bir değere sahiptir: Renginden ve saf bir metal olmasından ötürü güneşin sembolüdür. Ama para olarak kullanıldığında kimi kez fesat ve düşmanlıklara yol açan arzuların temiz olmayan yönlerinin açığa çıkma duygusunun, maneviyat ve estetiğin maddeleşmesi, ölümsüzlükten ölümlülük düzeyine düşmenin de bir sembolü olur.

İnsanlığın gelişme . etaplarından ilki ALTIN ÇAĞI ile başlamış bulunuyor. Bunu daha sonra, gümüş, bakır, tunç ve demir... izliyor. Azteklerde altın, dünyanın derisi ve ilkbaharın sembolü olmuştur. Havadan, sudan etkilenip paslanmayan ve kararmayan, kimyasal reaksiyonlardan asla etkilenmeyen bir niteliğe sahip olan altının 10 gram kadartık bir kütlesi ezilip in-celtilebiliyor ve bundan 570 metre kadar ince tel elde edilebiliyor.

İlk çağlardan itibaren tanrısal saygınlık kazanmış olan altın, dinsel objelerde yeğlenen bir maden olmayı sürekli olarak korumuştur. Kralliyet gışlerinde altın takılar egemen olmuştur.

Antik geleneklerde "bilginin kaldesi" ve "bilgeliğin tahtı" dır. Şayet siz kaide ve bilgiyi karıştırırsanız, o üstünüze düşecek ve sizi ezecektir...Yine aynı anlamda, "servetin suvarisi olunuz, ama asla atı değil!" de-nilmekteydi.

Ezoterik bir maden olan altın'ın yerin 11 kat altında, diğer çeşitli madenlerin arasında, bulunduğu inanılıyordu. Bu bakımdan 11 sayısına ayrı bir önem verilmekteydi.

Altın iki taraflı bir karaktere sahip : İyi kullanıldığı takdirde mutluluk getirir. Aksi halde ona sahip olana ihanet eder. Keza pek çok kapıyı açabilen bir anahtar, kimi zaman da kemikleri ve boynu kırabilen bir yığından farkı olmaz... .Bu bakımdan onun kırılması, elde edilmesinden daha güçtür...

Çin mitolojisinde Gümüş dişi (YİN) altın ise erkek karakterli olup (YANG) dır.

KRİSTAL

Kristal küreler bilicilik sembolü olmuştur, Görünenle görünmeyenler arasında aracılık yapar. Görünmeyen gücün kaynağıdır.

ONYX (Hacı Bektaş Taşı)

Genel olarak bir uyumsuzluk gösterir. Kâbus gördürdüğü ve hamile kadınların çocuk düşürmelerine neden olduğundan, uğursuz olarak da kabul edilmiştir. Ama Hindistan ve İran' da, iyi anlamı vardır. Nazardan korur, doğumu kolaylaştırır. Anadolu' da da aynı inanç egemen olmuştur.

(İnsan Nasıl İnsan Oldu? dan alınmıştır)

Bir zamanlar bütün dünya insan için bir masaldı. Her şey karanlık ve anlaşılmayan birer varıktı.

Her adım, elin her hareketi, insanı talihli ya da talihsiz edebilecek gizli bir kuvvet tarafından idare ediliyor sanılırdı.

Tecrübe o kadar azdı ki, insanlar geceden sonra gündüzün ya da kıştan sonra baharın gelip gelmeyeceğine bile emin değillerdi.

İnsanlar, güneş doğsun diye törenler yaparlardı. Mısır' da güneşin sembolü sayılan Firavun, her gün tapınağın etrafında dolaşırdı.

Mısırlılar, güzün " güneş asası" dedikleri bayramı kutlar ve yoluna devam edebilsin diye, zayıflayan güz güneşinin eline bir asa vermek gerektiğini sanırlardı.

Fakat bir yandan da, insan, yavaş yavaş dünyanın ve maddenin özelliklerini öğreniyordu.

Taşı yontan ve cilalayan ilkel zanaatçı, taşın özelliklerini, kendi elleri ve gözleriyle incelerdi. Zanaatçı, taşın sert olduğunu, kuvvetle vurulursa parçalanabileceğini ve bağırmayacağını bilirdi. Gerçi taşlar birbirlerine benzemezlerdi. Belki aralarında dile geleni de bulunurdu.

Böyle tahminler bizi güldürebilir. Ama ilkel insan bunu çok ciddiye alırdı.

İlkel insan, daha olayları yasalara bağlayamadığı için, hayat ona hep istisnalarla dolu gibi gelirdi. Dünyada birbirine benzeyen iki taş bile bulunmadığını gören insan, özelliklerinin de başka olabileceğini sanırdı. Taştan yeni bir kazma yaparken, bunun da toprağı eski kazma gibi kazabilmesi için onu tıpkı eskisine benzetmeye çalışırdı.

Yüzlerce ve binlerce yıl geçti. İnsanın elinden gelip geçen çeşitli taşlardan, yavaş yavaş özellikleri ortak olan genel bir taş kavramı

meydana geliyordu. Bütün taşlar sertti. Demek taş sert bir maddeydi. Hiçbir taş konuşmadığına göre demek taşlar konuşmazdı.

Böylece, bilimin ilk tohumları, yani eşyalar hakkında kavramlar doğdu.

Bir usta, çakmaktaşı sert bir taştır derken, yalnız elindeki çakmaktaşı değil, bütün çakmaktaşılarını kastediyordu.

Yani insan doğanın yasasını, dünyada mevcut bir kuralı artık biliyordu.

HALE

Baş insandaki gelişmenin son evresidir. Fiziksel ve ruhsal faaliyetlerin tümü bu merkezden idare ve kontrol edilirler. İnsan vücudunun semavi kubbesi' dir. Bu bakımdan en önemli bir parçasıdır vücudun...

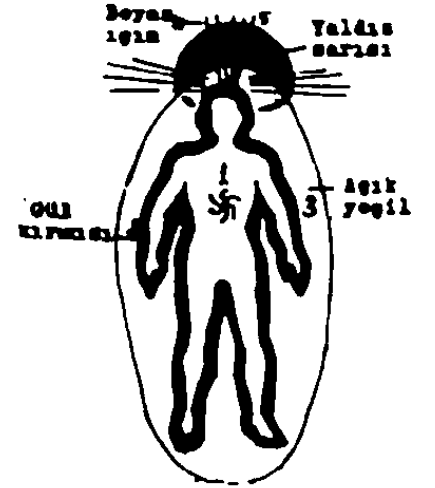
Eski Yunan tanrıları ve imparatorlarının heykellerinde başlar altın bir çemberle süslenirdi. Ancak Hristiyan âlemi Batı Roma'nın düşüşüne kadar (M.S 476) bu süslemeden kaçınmıştır. Gerçek uygulamalar bu tarihten sonra olmuştur. Aslında hale, ilâhi ışığı alan ve onu etrafına yayan,

diğer bir deyişle bir merkezden ruhsal enerjiyi yayınlayan, NUR SAÇAN, bir güneş imajı, NUR HALKASI veya bir taş gibidir. Bazı halelerin, kişiye verilen önemle orantılı olarak, normalinden daha büyükçe yapıldığı olmuştur. Bunlar haçlı ve elipsoit şeklinde olanlardır. Haleler sadece başı veya gövdeyle birlikte başı da içine alan olmak üzere iki kısıma ayrılırlar.

Hristiyan azizleri, ikonlar üzerinde gözlendiği gibi, kural olarak, başlarının etrafında sarı bir hale taşırlar. Bu kişiler gerek eylemleri, gerekse yaşamlarını sadece Tanrı aşkıyla doldurup sürdürmek suretiyle, üstün bir düzeye erişen ve bu nedenle kendilerine hayranlık duyulanlardır.

Genel olarak ikonografide, kullanımını gördüğümüz şu beş çeşit hale var:

- 1- Dairesel hale,
- 2- Haçlı hale,

İNSAN ORA'nı

- 3- Dörtgen hale,
- 4- Altı köşeli hale,
- 5- Elipsöit hale.(Badem metnine bkz)

Dairesel hale, başta İsa olmak üzere, Meryem, havariler ve diğer aziz kişiler (bazı imparatorlar dahil) in başlarının etrafında bulunur. Haçlı hale sadece İsa' ya aittir. Haç biçimindeki bu dört ışın O' nun tanınmış maddi gövdesinden yayılmaktadır. Daire figürü sembolik açıdan daha çok, gökle ve semavilikle ilgilidir ve dünyadan göç etmiş olanlara da aittir. Dörtgen hale o anda yaşamakta olan krallar, imparatorlar, hibe (bağışta) bulunan ha-yırseverlere, hatta kutsal sayılan bazı hayvanların (İsa' yı sembolize eden Feniks kuşu ve kuzu gibi) başlarının etrafına çizilmekteydi. Hale aslında Hristiyan İkonografisinde yaratılmıştır. Daha önceleri Asya sanatı ve Grek mitolojisinde görülmekteydi.

Kare aslında dünyadır, dünyeviliktir. Altı köşeli olan hale ise, kendisinde bazı yüksek faziletler bulunduğu kanıtlanmış ve inanılmış olan şahıslara uygulanmaktaydı. Işıklı bir bulut gibi figüre edilen elipsöit hale, badem ve badem ağacı bölümünde açıklamaya çalıştığımız gibi, sadece İsa ve Meryeme özgü, kimi zaman yüksek düzeydeki azizlere, özgü olmuştur. Elipsöit hale, bir insan ORA' sıdır. Badem anlamına gelen MANDORLE adıyla tanınıyor. Başta İsa, Meryem ve diğer, ebedi bir zafer içinde yansıtılması istenilen azizlerin tüm beden silüetlerini çevreler. Aslında main (baklava) biçiminin sembolizmi ile ilgilidir. Zamanla yanları ovalleştirilmiş ve bu elipsöit bir görünüme dönüşmüştür. Göğün yumurtası, içinde güneşin 7 rengini ve göğün 7 katını içeren ve yerle göğü birleştiren, köprü kuran, gök kuşağı olarak da kurgulanmıştır. Boyalı paskalya yumurtası geleneğinin buradan kaynaklandığı da ile sürülür.

Mistik gelenekle set ve üst âlemleri ruh ve madde, su ile ateş, gökle yer küresinin gayet uyumlu bir biçimde gerçekleşmiş birleşimini simgelemektedir.

Kimi kaynaklara göre bu bir bademdir. Bademin kabuğu serttir. İçinde lezzetli olan çekirdeği (dinsel inancı, İsayı) muhafaza eder. Atmosferde dünyayı güneşin zararlı ışınlarından bir kabuk gibi korumaktadır.

Badem aslında lezzetli olduğu kadar insanlarda üretim gücünü artırıcı özelliğide olan bir meyvedir. Ancak ona ulaşmak, biraz zordur. Önce sert olan kabuğunu kırmak gerekir...(Bkz. Haç metni)

GÜNEŞ ŞEMSIYESİ (OMBREL)

Güneşin sembolüdür. Altındaki insanın, gerek otoritesi gerekse liyakati nedeniyle, güneşle akrabalığı, yakınlığı olduğu kabul edilir, fonksiyonel olarak onun koruyucusudur; daha doğrusu o şahsın HALESİDİR. Önemli kişiler, elinde renkli tüylerle süslü bir güneş şemsiyesi tutan hizmetkârlarla çevrili olarak, tahtlarında otururlar. Bu olgu Çin geleneğinde bir zerafet ve zenginlik sembolüdür. İnsanların dikkatini üstündeki güneşe değil, daha çok onun altındaki kimseye yöneltir.

HARARET - IŞIN

Her ikisi de, fiziksel olarak, güneş tarafından yayınlanıp yeryüzündeki yaşamın oluşmasını ve bunun dengeli olarak sürmesini, sağlamaktadırlar. İnsana gelince o da, organik yaşamını, " güneşi sayılan " , kalbi sayesinde, sürdürebiliyor. Çünkü kalp kan dolaşımını, solunumla koordine etmekte ve vücuda yaşam için gerekli harareti sağlamaktadır. Bu açıdan kalple güneş arasında bir benzerlik ve bağlantı bulunuyor. Ancak kalpte, sıcaklığını " sevgi ve aşk " şeklinde, insanın duygusal benliğinde de yansıtan, bir başka ateş daha yanmaktadır...

İlkel resim sanatında güneşin hararet veren ışınlarının dalgalı, ışık verenlerinin ise, dik çizgiler şeklinde gösterildiğine tanık oluyoruz. Bu algılanma belki de ışık ve ısıнын atmosferi geçerken oluşturdukları titreşimlerden ileri geliyor.

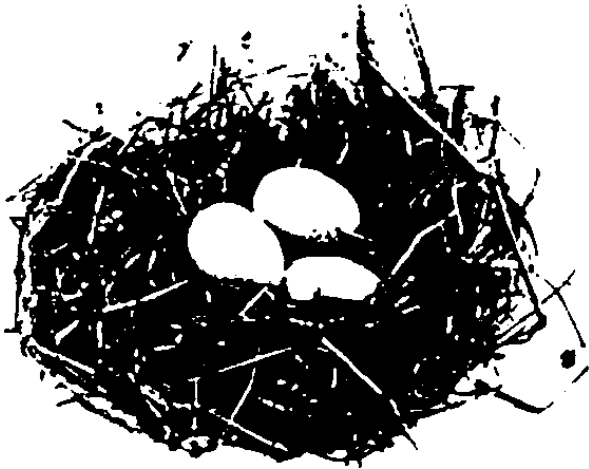
Isı kozmik bir güç olup, (kaos)' un doğmasına neden olmuştur. Bu olay bize, tıpkı bir civcivin yumurtadan belirli bir süre ve ısı altında çıkması gibi, göğün yumurtası sayılan dünyanın da, doğmadan, oluşmadan önce, böyle bir kuluçka dönemi geçirdiğini gösteriyor.

Isı'nın madenin şeklini değiştirmesi, teknolojinin gelişmesinde önemli bir keşif olmuştur.

Hararetleme, yani kızma olgusu, psikolojik açıdan " hiddetlenme " ile de özdeşleştirilmektedir. Bir savaşçının psikofizik veya manevi dediğimiz bir güç kazanarak, daha saldırgan bir girişimle döğüşmesi, öç alıcı mücadelelerde gözleendiği gibi, onun hiddetlenmesi ve hınç almak için gösterdiği azim sayesinde, bazen olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Bu bakımdan hararetin, (kızmanın) organizmada bu türden bir cesaret ve

aktivite faktörü olarak değerlendirilmesi, tartışılabilir bir konu olarak karşımıza çıkıyor...Sıcak savaş deyimi ısı' nın bu etkisiyle ilgilidir..(Bu konuya "Kömür" metninde de değinilmiştir.)

YUMURTA

Canlının doğma olayını ilk olarak başlatan bir tohumu içermesi nedeniyle, kendi kendini doğrudan açıklayan evrensel bir sembol olmuştur. Bu nedenle, evrenin yaratılışı sırasında dünyanın bir yumurtadan çıktığı inancı Yunanlılarda, Mısırlılarda, Sektlerde, Finikillilerde, Kanaenlerde, Hintlilerde, Vietnamlılarda, Tibetlilerde, Çin ve Japon mitolojilerinde süregelen ortak bir inanç olmuştur. Örneğin, Hint geleneğinde bir Kozmik Yumurta' dan söz edilir. Bu yumurta (Hamsa) adı verilen bir kazın

kuluçkaya yatmasıyla oluşur. İşte bu kaz ilâhi nefes / ruhtur. Sonra bu yumurta göğü (erkek) ve dünyayı (dişi) doğurmak için ikiye bölünür. Dikkat edilirse, önce erkeğin yaratıldığı ve hünsalığın bölünmesinden söz ediliyor...

Yumurta, başka bir görüş açısından, istirahat (dinlenme) ile ilgili olan olgu ve değerlendirmelerin de sembolizmine katılıyor. Örneğin, ev, yuva, kabuk, ana rahmi (döl yatağı)...Yumurtanın kabuğunun içinde, ana rahminde de olduğu gibi, serbest yaratıkla, adeta zincire vurulmuş gibi olan arasında, bir çekişme vardır. İçeride olan, herne kadar tatlı ve rahat bir ortamda ise de, oradan biran evvel çıkmayı özler. Nitekim civciv onun nazlı ve yumuşak kabuğunu kırıp delerek özgürlüğüne kavuşmaktadır. Bu bakımdan yumurta, tıpkı ana gibi, insanda uyku halinde olan, konfora aç ve haris burjuva ile meydan okuma tutkunu bir macerasever arasında geçen iç savaşların ve iç ve dış adaptasyon eğiliminin (extraversion / Intraversion) sembolü olmak-tadır.

Tüm kozmogonilerde (tekvin-varetme, yaratma ilmi) ruhsal yumurtanın gök ve yeri olduğu kadar tüm iyi ve kötü olanların tohumlarını, aynı zamanda rönesansların ve kişiliğin belirmesi yasasını ihtiva ettiği varsayılmaktadır. Bir öğrenci tahsil yaşamında kendini, kendi âleminde yani

üniver/ üniversite' sinde, tıpkı bir yumurtanın içindeymişcesine, kapatılmış, hapsedilmiş hisseder, oradan bir an evvel çıkıp kurtulmak için elinden geleni yapar, bunun için yaşar ve mücadeleye verir...

Yumurta, doğanın " periyodik canlanma " sembollerinden biri olarak karşımıza çıkıyor . Kırmızı boyalı Paque (Paskalya yortusu) yumurtası geleneği, bir çok ülkede " periyodik yaratılış mitolojisinin" bir görüntüsü olmaktadır. Bu yumurtaların kırmızıya boyanmasını, kan' ın rengi veya asaletin rengi olan pourpe (erguvanî kırmızı) ile bağdaştırmamız mümkündür...

Ortodoks paskalyasında, yemeğe başlamadan önce, sofraya en önce getirilmiş olan kırmızı yumurtalar, İsa dirildi ! (Hristos anesti), denilerek tokuşturulur ve soyularak yenir. İsa' nın yumurtadan çıktığı inancı egemendir. Kariye müzesinde iki belirgin örnek var; biri Anastasis (diriliş), diğeri ise Koimzsis (derin uyku). Buralarda İsa' nın halesi bir yumurta biçimindedir. (Bkz Hale)

Kozmik yumurta inancı Dogon ve Mali Bambarlarının taştan yapılma haçlarının tepesinde sembolleştirilmiştir. Bu haç aynı zamanda dünyanın dört temel yönünü de sembolize etmektedir. Kongo yerlileri yumurtanın sarısını dişi ıslaklık, beyazını ise erkek spermî olarak tasarlamaaktadırlar. Bu konuda ilginç bir yaklaşımda bulunarak şöyle demektedirler : Yumurtanın kabuğu iç kısımdan bir zarla izale edilmiştir. Kabuk aslında güneştir. Şayet yaratıcı, gök yüzünde, tıpkı yumurta zarı gibi, ıslak bir zar tabakası, yani atmosferi yaratmasaydı, kozmik yumurtanın kabuğu olan güneş dünyayı yakıp kavuracaktı!...

Yumurta genelde, Yunan-Roma mimarisinde görüldüğü gibi, yaşamın bir simgesi olmuştur. (Sütun frizlerindeki yumurta motiflerini anımsayalım.)

Tavuk mu yumurtadan, yoksa yumurta mı tavuktan?.. bu olgu antik çağlardan itibaren tüm toplumları düşündüren bir soru olmuştur. Sonuçta, tavuğun yumurtadan ve yumurtanın da tavuktan çıktığı gerçeğinin gözlenmesi, yumurtayı yaşamdaki ölüm/ doğum devridaim' in de bir simgesi yapmıştır.

MEVSİMLER

Ayın geçirdiği fazlar gibi mevsimler de, ilâhî dizemin aşamalarıdır. Bu aşamaların gelişimi şöyle : DOĞMA (ilkbahar), GELİŞME- formasyon (Yaz),

OLGUNLUK (Sonbahar) ve nihayet ölmüş olan toprağın yüzünü bir kefen gibi örttüğü kar'la gelen **ÖLÜM** (Kış).

Bu özdeşleme, insanın yaşam sürecinde olduğu kadar, geçmiş toplumlarda bazı mitolojik inanışların kökleşmesi nedenlerine ve milletlerin tarihi geçmişlerinde yer alan olaylara da uygun düşmektedir. Onların da çoğu kez, bir doğma, gelişme (yükselme), duraklama, gerileme ve ölüm veya ölümün hemen yanından sıyrılarak, yeniden doğdukları dönemler olmamış mıdır?..

Mevsimleri yansıtan semboller hakkında birkaç hatırlatma yapmak için, özellikle Roma döneminde gelişen ve en iyi korunmuş mozayiklerin sergilendiği ve Tunus'takinden sonra dünyanın en zengin müzesi olan, Antakya Arkeoloji müzesine gireceğiz: Burada bulunan yer mozaiğinde ilkbahar yeni doğan bir kuzu, bir keçi, henüz filizlenmeye başlayan bir funda veya bir çiçek çetengi ile, yaz mevsimi, ağızdan alev fışkırtan bir ejder, buğday başağı, orak'la, Sonbahar bir tavşan, asma dalı, içinden meyveler taşan bereket boynuzu, Kış ise semender (bir cins su kertenkelesi), yaban ördeği veya bir ocaktan tüten duman veya alev şeklinde, sembolize edilmişlerdir.

Mevsimler bazı tanrı ve tanrıçalarla da ilişkilidirler : ilkbahar Hermes' tir; çünkü o Zeus' un habercisidir ve ekim ayının geldiğini bildirir. Yaz Apollon' dur ;günler hep güneşli olacaktır. Sonbahar, bağ bozumu ve şarap tanrısı olan Dionizos' un mevsimidir. Kış ise Hepaistos' tur.

Hepaistos Hera ve Zeus' un oğludur. Ama bir söylenceye göre, Hera onu kendi kendine doğurmuştur. Çünkü Zeus' un Athena' yı kafasından çıkarmasını kiskanmıştır. Hepaistos hem topal, hemde çirkindir. Her tür madeni işleyip güzel şeyler üretmiştir. Bunun içindir ki çoğu kez onu, elinde körüğü ile, bir ocak başında görürüz.

SABAH : Cennet saatidir, temizlik, saflık ve bakireliğin sembolü olmuştur.

GEZEGENLERİN İNSAN YAŞAMIYLA OLAN İLİŞKİSİ

Batıni konularla uğraşan bazı bilim adamları, astrolojik alanda, her gezegenin insandaki bir yaş sınırını simgelediğini ileri sürüyorlar, onlara göre :

Ay : Çocukluğun ilk devresi	(4 yaşına kadar olan süre)
Merkür : çocukluk	(5' ten 14 " " ")
Venüs : Reşitlik (ergenlik)	(14' ten 22 " " ")
Güneş : Gençlik	(23' ten 34 " " ")
Mars : Tam erkeklik ve kadınlık	(35' ten 45 " " ")
Jüpiter : Olgunluk ve yaşlılık	(46' dan 56 " " ")
Satürn : İhtiyarlığın son aşaması	(57' den sonrası)

TARIM - SIĞIRTMAÇLIK

Topraktan, onun gücünden yararlanarak ürün elde etmek için sarfedilen gayretlerin tümüdür. Ancak bu güç toprağın içinde ve üstünde, hava, su ve ısıнын eşleşmesiyle oluşmaktadır.

Cıltıtaş çağında avcılık ve yiyecek toplayıcılığının yerini hayvan yetiştiriciliği ve TARIM almıştı. Nil, Dicle ve Fırat nehirlerinin her türlü canıyla dolup taşan bataklık bölümleri, avcı ve balıkçılar için çekici alanlar haline geldi. Ayrıca bu bölgelerdeki alıvyonlu arazi, tarım için elverişliydi. Böylece, çevre dağlardaki göçebe kabilelerin köy ekonomisi giderek değiştiğiğe uğradı ve kente bağımlı bir duruma geldi. Yiyecek toplayıcılığı, yerleşim merkezinin hemen yanındaki toprak parçalarına tohum ekilmesiyle sonuçlandı ; ortaya (bahçe tarımı) çıktı ve özellikle kadınların bir işi oldu. Daha sonra, sabanın bulunmasıyla, çiftçilik gelişti ve tamamen erkeklere özgü bir uğraş olarak, gelişme gösterdi. Avcılık ise giderek, hayvanların evcilleşmesine yol açtı. Bundan böyle bazı hayvanlar öldürülüyor, canlı olarak eve getirilip her yere kapatılıyordu. Sonuçta SIĞIRTMAÇLIK kendini gösterdi. Ancak siğırtmaçlık, her zaman ve yerde, bir erkek işi olarak süregeldi.

. İlk kentsel yerleşim alanı, ilk ödeme sistemi, ilk kumaş, ilk ayna, ilk kase, bakırın ilk işlenişi ile bilinen ÇATALHÖYÜK ayrıca sığır hayvancılığının ilk örneklerini vermek ve insanlık tarihinin bilinen İLK TARIM ŞEHİRİ olma özelliğine de sahiptir.

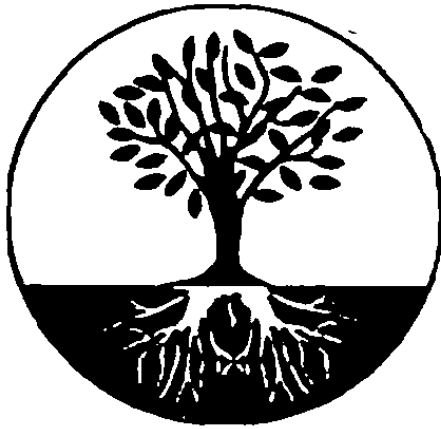
ORMAN

Doğa şeklinde bir tapınaktır, yeryüzü'nün saçlandır. Saçla yağmur arasındaki illinti mitolojik sembolizmde dalma yer almış bir olgudur. "Ağaçlar YAĞMUR DUASI İÇİN GÖĞE UZANAN EN GÜZEL ELLERDİR!" deniliyor...Sözün konusu orman olunca bizde şunları eklemek istiyoruz: Gök ağlar yeşilli yaratmak için. Gözyaşları orman yangınıni söndürmez!

Anadoludaki "orman kıymı"nın başlıca nedenlerini:

- 1- Erozyona,
- 2- Kasıtlı veya kasıtsız yangınlara,
- 3- Konut yapımı için ahşap malzemenin çokça kullanılmasına,
- 4- Isınma gereksiniminin odunla karşılanmasına,
- 5- Bazı Akdeniz ülkelerine odun ihraç edilmesine,

Roma döneminde çok sayıdaki hamamlarda sadece ve sürekli odun yakılmasına bağlı-yacağız.

AĞAÇ SADECE AĞAÇ DEĞİLDİR...

Ağacın sembolizm edebiyatında, çeşitli yönlerden yorumlara yol açan ayrıcalı bir yeri bulunuyor. Çünkü o, yaşam denilen çarkın SÜREKLİLİK algısını yaratır. Yaşayan her insan gibi, hep yukarı, göğe doğru uzanarak, çıkmak, boy atmak ve mey-velerini vereceği BAŞA ULAŞMAK eğilim ve özlemini gösterir. Bu özelliği onu, doğada varolan tüm dikine duran yapı, yapı ve yaratıkların başlıca sembollerinden biri yapmıştır. Bu açıdan öncelikle, ağaç'la DİKİLİ TAŞ'lar (Obeliskler) arasında, şu farkı gözeterek, bir özdeşleştirme yapmak mümkün: Yukarı Mısır Karnak tapınağındaki dikilitaşlar, tapınağı kötü ruhlardan koruyan birer paravan gibi kurgulanmaktaydılar.

STATİK YAŞAMIN BİTKİSEL CANLILIĞINI simgeleyen bu dikilitaşlar üzerine hiyeroglif yazıyla kazılmış bazı mesajlar, taşın altında KUTSAL bir

madde oluşu nedeniyle, ölümsüzleşmiş, taş' ta bu yazılanlar sayesinde, birbirlerini bütünlercesine, bir kat daha kutsallaşmış bulunuyordu. Bu noktada taşla ağacın bir kıyaslamasını yaparsak, ağaçlarda dikilitaşlar gibi, doğal olarak göğe yükselmek, sanki orada birşeylere ulaşmak istemektedirler. İşte bu açıdan AĞAÇ DİNAMİK YAŞAMIN bir simgesi olmuştur.

Birbirlerini seven kişiler, tıpkı Adem ve Havva gibi, bir ağacın altına çekilip onun gölgesinde olmayı yeğlerler; sanki onun TANIKLIĞINI dilemektedirler...Sevgi ve anılarını ona gömerek ayrılırlar. Çoğu kez, ağaç gövdeleri üstünde onun dış kabuğu ile bütünleşen bir kalp resmi ve ona saplanmış bir ok'un yanında iki harfin kazılı olduğunu görürüz.

Ağaçlar evrenin şu üç katıyla birleşir ve ilişkisini sürekli olarak korur:

- Kökleriyle, güç aldığı YERALTı,
- Gövdesi ve alt dallarıyla YERYÜZÜ,
- Üst dallarıyla da, ışığın geldiği yöne yükselerek, GÖK' le.

Ağaç köklerinin arasında sürüngenler, yaprakları arasında ise, kuşlar yaşar. Sonuçta, ağaç, hayvanlar âleminin birçoğuna hem barınak, hem de onların beslenmelerine yardımcı olmaktadır. Adem' in, yaratılıştan itibaren, Tanrı' dan aldığı, "Büyüyünüz ve çoğalınız !" emrini, kesintisiz bir şekilde, uygulamak isterler...

Ağaç, topraktan özümlediği besleyici maddeleri, tıpkı bir canlı yaratığın kanı gibi, besi suyu içine karıştırarak, bunu gövde ve dallarının her tarafına, dengeli bir düzenle, dağıtır. Işık, hava ve ısıyla işbirliği yaparak, meyvelerini büyütür ve olgunlaştırır. Bir ana' nın evlatlarını yetiştirip, büyütmesine benzer bu işlevi...

Ağaç, yeryüzünde ateşin bulunmasına yardımcı bir araç olmuştur. Bu bakımdan, dünyayı yaratan dört etkenle ilişkilidir. Kuru ve kalınca bir ağaç dalı, mağara insanının kendini savunması amacıyla bir anda yerden uzanıp aldığı taşla beraber, başvurduğu ve asla yanından ayırmadığı ilk SİLAHI ve DOSTU da olmuştur...

İnsanı anımsatan ağaçların, onunki gibi, belirli, sınırlı ömürleri vardır. Şayet iyi bakılırsa, ya da uygun bir yerde doğup bitme şansına sahip olmuşa, bu süre uzayabilir, uzatılabilir. Şayet bu koşullar olumsuz bir şekilde oluşur ve gelişirse, o da vaktinden önce göçer gider. Artık rengi YEŞİL değildir, toprağın rengine dönüşmüştür...

Seksüel açıdan ağaç, çift cinsiyetli (androgyn) androjin bir canlı olarak niteleniyor. Dikine duran gövdesi, güç ve enerji ögesi olarak, güneş, baba ve tallüs'le özdeşleştiriliyor. İnsanoğlunu dik tutan bel kemiği gibi, dünyanın mihreri kabul ediliyor. Öte yandan, kuş yuvalarını barındırdığı ve meyve verdiği için, onda hem koruyuculuk, hem de doğurucu...bir dişliliğin varoluşundan söz ediliyor. İşte bu açıdan, eski toplumların aile içi yaşantı geleneklerinde daima bir AĞAÇ BABA ve AĞAÇ ANA kavramlarının ege-men olduğu görülmüştür.

Günümüzde, soyağacı, aile kütüğü veya nüfus kütüğü diye adlandırılan bir ağaç var. Bu ağaçlar aslında, aile bireylerinin ana ve baba tarafından oluşan geçmişlerini tanımalara ve başkalarına da tanıtip kanıtlamalarına yardımcı olmaktadır. Onların manevi yönden unutulup silinmelerini, dallarının hep taze ve yeşil kalmalarını sağlar. Buna SOY AĞACI (Jenealoji ağacı) deniyor. Her geçen yıl enine ve boyuna gelişerek büyüyor. Özellikle XIII. yy. ressamları, Eski Ahit ve İncil'den aldıkları bilgilerle, dallarında İsa ve Meryem'in geldikleri soyan, Juda krallarını, bir ağaç üzerinde resimlendirmiş ve bunları, Trabzon Aya Sofya Kilisesi kuzey kapısında görüldüğü gibi, kimi zaman cam eşyalar üzerinde de minyatür tarzında görselleştirilmişlerdir.

Resmi kurumların eğitim ve öğretimle ilgili diploma törenlerinde adından söz edilen YAŞ KÜTÜKLERİ'ni bu gelenekle bağdaştırmak istiyoruz. Çünkü buradaki KÜTÜK, o meslek "DALINDAN I" yetişenlerin geliştirmekte oldukları, yani zamanın zihniyet ve teknolojisini izliyerek, onu ayakta tutan, ona yeni boyutlar ekliyen çabaların ve girişimlerin güç aldığı bir DİREK olmaktadır. Bu amaçla yapılan törenlerde, kütüğe çakılan çivilerin aynı kütüğün üstünde yeşeren ağaca o kuşağında AŞILANMASI ve onunla birleşmek ve bütünleşmek amacıyla çakıldığını, söyleyeceğiz...

Çocuk terbiyesinin söz konusu olduğu hallerde, güncelleşmiş bir anlamı içeren "Ağaç yaşken eğilir" diyerek, aslında çocukla ağaç arasında sıcacık bir ilişki kurmuyormuyuz?...

En eski Yunan tapınağı olarak bilinen ve M.Ö VII yy. Tarihlenen Samos Adasındaki ünlü Hera tapınağı (Zeus' un karısı ve kardeşi) diğer ilk tapınaklarda olduğu gibi, ağaçtan imâl edilmiş sütunlarla çevrili bulunuyordu. O çağda mermer henüz kullanılmıyordu. Gerçek işlevi mekânı çepeçevre sararak, onu kötü ruhlardan korumakla görevli muhafızlar olarak kurgulanıyorlardı. Mısır tapınak mimarisinde de kadın gövdeli, KARYADİT adı verilen sütunların kullanıldığını anımsayalım. (Bergama, Kızılboku, Serapis tapınağı)

Prien' deki Athena Tapınağı sütunlarında, sütun başları ile gövde boyu ve kaide çapı arasında tıpkı normal bir insanın boy ve başı arasındaki var olan orana eşit değerler saptanmış bulunuyor

Şimdi Hera tapınağının benzer örneğini göstermek için Nemrut Dağına çıkıyoruz : Burada Kral Antiokos' un, içinde gömülü bulunduğu bir tümölüs var. güneş küttünün uygulandığı Doğu ve Batı teraslarındaki açık hava tapınaklarının kuzey ve güney kenarlarında bir sıra üzerine dizili 16 sütun bulunuyordu. Bu sütunların çatıyı tutmak gibi bir işlevleri olmadığına göre, diğer aslan kartal ve tahtlara oturmuş bulunan mitolojik tanrılarla beraber tapınağın manevi koruyuculuğunu yapmak ve krallarının kutsal bedenini kötü ruhlardan korumak gibi bir semavi görevi üslenmiş olacaklarını düşünüyorum. Nemrut' taki bu tapınaklarda, Yunanlinin, özellikle diğer dini yapıtlarda, düzenleyip biçimlendirdiği tüm öğelerde uyum ve orantı ilkelerine özen gösterildiği gözlenmektedir.

Ezoterik çevreler, bir insanın TERS DÖNMÜŞ bir ağaç olduğunu ileri sürüyorlar. Nitekim, cennette TUBA adı verilen bir ağacın varlığından söz edilir. Bu ağacın kökü yukarıda, dalları ise aşağıdadır.

Mitolojilerde sık sık yer alan ağaçlar genellikle şunlar : Zeytin , incir, akasya, meşe, defne, çam, selvi, sedir, kavak, palmye, hurma, badem, çalı..... Bu ağaç türlerinin sembolik açıdan özgün, yorumsal açıklamaları, izleyen sayfalardadır.

Kutsal Kitap, Yeşil Ağaç, Kırmızı Ağaç kavramlarının yanında Yeşil İnsan ve Kırmızı İnsan' dan da söz ediyor. İbranicede ADAM (Adem) etimolojik olarak, Kırmızı İnsan demektir. ADAMAH, kırmızı toprak, DAM ise, kan anlamına geliyor.

İslâm'da KADİR sözcüğü çok güçlü ve kudret sahibi demek olup, aynı zamanda YEŞİL anlamını içerdiğini de ileri sürenler var. kadir, ESMAYİ HÜSNA' dan, yani Tanrının 99 adından biri olup başkaları için kullanılmaz.

Her üç semavi dinde (Judaizm, Hristiyan ve İslâm'da) tüm ölüm ve dirilişlerini bitirip, tanrısallık düzeyine erişen, yani aslına dönen her kişi "Yeşil İnsan" olarak betimlenir. Bu bakımdan Yeşil Ağaç, Yeşil İnsanın, yani ilâhîlik mertebesine erişmiş insanın imalı olur. Ayaklar bu ağacın derinliklerine inen kökleridir. Tüm enerjiyi içerirler. Tanrısallık sırlarını saklarlar. Bu bakımdan insanın ayağı, onun ana rahmindeki (germe) filiz şekline benzemiştir. Üzerinde insan vücudunun bölümlerinin bir çoğu adeta miniatürize edilmişlerdir. Akupunktur tedavi yöntemi kulaklarda olduğu gibi, ayak tabanlarında da uygulanıyor. Nedeni, vücudun diğer organlarıyla bağlantılı olan merkezlerin ayakta bulunmasıdır...

Bu konuda ilimsel düzeyde bir açıklama yapmak yetki ve yeteneğine sahip olmadığım için, ilgi duyanların akupunktur uzmanlarına başvurmalarını öneririm.

HAYAT AĞACI

Değişik biçimlerde stilize edilmiş olan hayat ağacının Selçuklu mimarisindeki kullanımı 7-9 palmettidir. Bu sayılar göğün katlarını sembolize ederler. Ölenlerin ruhları bu katlara tırmanarak cennete gideceklerdir.

Orta Asya Şaman kaynaklarına göre, Hayat Ağacı dünyanın merkezi ve bu merkezden çıkan eksenidir. Şaman'ın yeraltıyla gökyüzü arasındaki seyahatinde bir merdivendir. Şaman onun üzerine çıkar ve gökyüzü ile irtibat kurar. Aynı zamanda bolluk ve bereketin sembolü olan hayat ağacının, sayıları 12 olan meyveleri besleyici, yaprakları ise her derde deva bir ilaçtır.

Hayat ağacı bazı çevre ve dönemlerde kayın ağacı olarak şekillendirilmiştir. Kayın Sibiryâ ve civarına, hurma ise Arap (İslâm) ülkelerine özgü bir ağaçtır. Ağacın kökü bir rozetten çıkar, bu dünyadır ve üstünde bir kuş (kartal) taşır. (Erzurum çifte minare ve Yakutiye Medreseleri) Uzmanların ifadelerine göre, aslında bu bir kartal değil, gücü gece duymayı da sağlayacak şekilde artırılmak istenmiş, bir ONGUN'dur. Sayıları 24 tür. Bilindiği üzere, eski Türk boylarının totem olarak kendilerine özgü bir ongun kuşu bulunuyordu. Puhu, baykuş...gibi. Bu iki kuş geceleri uçar ve avlanır ve kendilerini ancak kulaklarıyla yönetebilmektedirler.

Hayat ağacı Hristiyanlıkta (haç) ın prototipi olarak nitelenir. "İnsanlar onun sayesinde, yılanın ve ölümün üstesinden geleceklerdir" denilir.

Tanrı dünyayı yarattıktan sonra Adem' le Havva' yı cennet bahçesine yerleştirdi. Onlar bu bahçedeki tüm ağaçların meyvelerini yiyebiliyorlardı. Yalnız, Hayat Ağacının meyvesiyle, Bilgi Ağacının meyveleri onlara yasaktı. Hayat Ağacı' nın meyvelerini yerlerse sonsuz yaşama, Bilgi Ağacı' nın kını yerlerse tanrılar gibi, iyi ve kötünün bilincine sahip olacaktı.

Bilgi Ağacına tırmanan bir yılan Havva' yı yasak meyveyi yemesi için kandırdı. Havva bu meyveyi Adem' le paylaştı ve bu yüzden cennetten kovuldular...

ZEYTİN AĞACI

Öncelikle barış, sonra da bereket ve güç' ün, dinsel inanışlarda ise, "günahlardan arınmış olmanın", sembolüdür. Mitolojiye göre ilk zeytin ağacı, Yunanistanda tanrıça Athena ile deniz tanrısı Posidon arasında geçen bir mücadele sonunda yerden blliyor ve Athena' ya armağan ediliyor. Halen Atina akropolünde bu ağacın filizlerinin bulunduğu söylenir...

Tufan' ın sonunda bir güvercinin Nuh peygambere bir zeytin dalı getirmesi, her şeyin yeniden rahat ve huzura dönüştüğü, anlamında da yorumlanagelmıştır.

Yahudi ve Hristiyan geleneklerinde Zeytin Ağacı sürekli bir sulh sembolü olmuştur.

Orta çağ' da zeytin ağacı altın ve aşkın' da bir sembolüdür. İslâm'da da peygambere ve evrensel insana adanan bir ağaç değerini taşımış ve dünyanın mihveri kabul edilmiştir.(Bkz. Işık)

İsa' nın üzerinde şehit edildiği haç' ın zeytin ya da sedir ağacından yapılmış olduğu sanıldığından, bu iki ağaca, özellikle Hristiyan dindarları büyük saygınlık duymaktadırlar. İncir ağacı ise daha çok İslâm aleminde itibar görmektedir. Ancak ortak olan yönleri, her ikisinin de uzun ömürlü ve patates soğan gibi akrabalıklan olduğu ve hep aynı yerde, kardeşçesine, yerleşip üredikleridir..

Zeytin ağacının bir bereket simgesi olarakta benimsenmiş olması, onun gövdesinden tutun da, meyvesinin çekirdeğine varıncaya kadar, hemen her parçasından yararlanılabilir olmasından, ileri geliyor. Zeytin ağacının

bir ürünü olan zeytin yağının, kandillerde yakılması nedeniyle, (ışık)la ortak bir yönü de bulunmaktadır.

[Ünlü İngiliz yazar Huxley gerçek bir Akdeniz bitkisi olan zeytinin İngiltere topraklarında nasıl bir güney havası estirdiğini yazdıktan sonra, şöyle devam eder:

"...Zeytin ağacı eğitilen bir atlete benzer. Hafifçe oturur toprak üstüne, yeşilliği de donuk değildir hiç. Zeytinin hafif gri ile gümüş yaprakları arasında hava bulunur hep, gölgeleri içinde de ışık parıltısı vardır."] Ayda Bir Dergi'de, Resit ERGENER' den alınmıştır.

İNCİR AĞACI

Öncelikle din ilmini sembolize etmekteydi. Bunun yanında bolluk ve bereketin göstergelerinden biri olmuştur. Çünkü meyvesi çok çekirdekli. Aynı zamanda vahdet' in karşıtı olan kesret, yani çokluğu da simgelemektedir. Hristiyanlar bir zamanlar, İsa' nın mesih' liğini kabul etmemiş olan Yahudi sinagoglarını kuru bir incir ağacı olarak, nitelendiriyorlardı.

İncir ağacının bir ilim ağacı sembolü olarak kullanıldığına, yaratılış efsanesi ve Yeni Ahit' te raslıyoruz. Bu nedene, Hayat Ağacı yerine bazı yerlerde İlim Ağacı denildiğini de duyarız. Adem ve Havva çıplak organlarını bir incir yaprağıyla örterek gizlemişlerdir. Aynı efsanede, dünyadaki tüm ağaçların, kendilerini yönetmek için, incir ağacına oy verdiklerinden de söz edilir. Romalılara göre, imparatorluğun kurucuları olan Romülüs ve Romüs' ün doğdukları yer bir incir ağacının altıydı...

İncir ağacının ölümsüzlüğün de sembollerinden biri olmasının nedeni, bu ağacın fiziksel olarak uzun süren ömründen değil, onun bir ilim ağacı olmasından, kaynaklanıyordu. Çünkü sonsuza dek yaşayacak ve yaşatacak uğraşın, ancak ilim alanında oluştuğuna, inanmaktaydılar.

Türkçede "Ocağına incir ağacı dikerim" deyimini seni de onun gibi kurutur, işe yaramaz hale getiririm, anlamına geliyor. Gelenek olarak incir ağacı budanmaz. Dibine (küçük su) dökmek' te günah sayılır. Meryem' in sembollerinden biride incir ağacıdır. Çünkü incir ağacı çiçek açmadan meyvesini vermemektedir...

SELVİ

Gerek uzun ömürlü gerekse sağlam bir gövdeye sahip oluşu nedeniyle, birçok toplumlar tarafından kutsal bir ağaç olarak kabul edilmiştir. Özellikle Yunanlı ve Romalılarda selvinin cehennem ilâhlarıyla irtibatı olduğu kanısı yerleşmiş ve onu yeraltı âleminin bir ağacı olarak görmüşlerdi. Plüton (Zeus'ün kardeşi olan yeraltı-cehennem tanrısı) kültünün bir objesi olan ve Akdeniz havzasında daha çok mezarlıklara dikilen bu ağaç, özelliğini uzun süre bozulmadan koruyan, reçinesi ve yeşilliğini kaybetmeyen yaprakları nedeniyle, ölümsüzlük ve yeniden doğuşun da simgesi olmuştur. Çinde selvi kozalaklarını yemenin ömrü uzattığı sanılmaktaydı. Nedeni, bu meyvenin Yang cevheri bakımından bir hayli zengin olduğunu sanmalarından ileri gelmekteydi. Orada rahiplerin bastonları selvi ağacından yapılır, ateş ibadeti için yakılacak ateşte, selvi ağacının dallarının sürtülmeleriyle, elde edilmekteydi. İslâm'da selvinin gerek fiziki görünümü gerekse biyolojik yapısı yönünden ayrı bir yeri bulunuyor. (Bu konuda cami avluları ile ilgili metinde yer verilmiştir.)

ÇAM

Çam ağacının süsleme geleneğinin, Hristiyanlıktan çok daha önceleri, Roma'da Anadoludan giden Kibele kültü rahipleri tarafından uygulandığı sanılıyor. Çam, onların görüşüne göre, Kibelenin sevgilisi ve aynı zamanda oğlu olan Attis'in, ölünce dönüştüğü biçim, yani erkek tanrının dıfollusunu simgeliyordu. O devir ve ülkede Kibele tapınağına sunulan çam kütükleri, bugün Noel bayramlarında yapıldığı gibi, Kibele uğruna kendilerini hadım eden rahiplerin, süslenmiş ve boyanmış cinsel organları ile donatılmaktaydı..

SEDİR ÇAMI

Zeytin ve İncir gibi, kutsal topraklarda yetişen bir çam türü. Genellikle bir Akdeniz bitkisidir. Ve daha çok Lübnanda bulunuyor. Mabut heykelleri,

tapınaklar (Salomon' un tapınağı), beşikler, tabutlar, meşalelerin özellikle bu ağaçtan imâl edilmesine özen gösterilmekteydi.

PALMIYE

İslâm'da Hayat Ağacı, palmet adı verilen, palmiye yapraklı gösterilir. Bazı kaynaklar bunun hurma yaprağı da olabileceğini öne sürüyorlar. Ancak palmiye' yi alev dilli şeklinde, bitkisel bir süs ögesi olarak, Selçuklu mimarisinde kullanılan motifler arasında da görmekteyiz. Palmiye Hristiyanlıkta, sonsuz yaşam' ın sembollerinden biri sayılmaktaydı.

DEFNE

Yunan ve Romada, zafer kazanarak ölüm-süzlük katına ulaşanlara özgü bir yücelik sem-bolü olarak yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Krallar, imparatorlar milli kahraman olarak seçilenler, ilim adamları, arenalarda başarı gösteren atletlerin taçları, özellikle defne yap-rağıyla süsleniyordu. Öte yandan defne, diğer yaprağını dökmeyen ağaçlar gibi, sonsuz yaşamın, enerjinin ve gençliğin de evrensel bir simgesi olmuştur. Üniforma taşıyanların şapka kokartları ve siperliklerinde ve diğer dekorasyonlarda, genellikle meşe ve bazen de defne yaprakları bulunuyor.

Defne tanrı Apollon' nun kutsal ağacı olmuştur. Bunun öyküsü şöyle: Daphne (Defne) isimli güzel bir kız yaşar Yunanistanda. Bu Peneus' ün kızıdır ve bir su perisidir. Kendisini tanrıça Gaia' ya adayıp bir manastıra çekilmiş ve erkeklerden kaçarmış. Ama bir gün, Apollon ona gönül vermiş ; peşine düşmüş, kız kaçır Apollon kovalarmış. Tam yakalanacağı sırada, genç kız nehir tanrısı olan babasına yalvarmış, kendisini kurtarsın diye. Birden bire bir defne ağacına dönüşüvermiş. Tanrı bakmış ki, kollarının arasında sıkıştığı bir defne kütüğü. O zaman o da tanrı Zeus' a yalvarmış, rüzgâr olmuş ve başlamış bu defnenin yapraklarını okşamaya ve onlardan bir taç yapmış kendine...İşte o gün bu gün, defne Apollon' un kutsal ağacı olmuş...

Apollon tapınaklarında görevli bilicilerin bu nedenle, uykuya yatıp Apollondan haber alabilmek için, ağzlarında defne yaprağı çiğnedikleri söylenmektedir. Bu biliciler ayrıca, kendilerine danışanların başlarına, bir defne çelengi takmaktaydılar. (Didaktik Apollon tapınağı)

AKASYA

Salomon' nun tapınağını inşa eden ve Masonluk tarikatının kurucusu ve üstadı olan Finikeli Hiram' ın mezarına dikilmiştir. Yahudi ve Hristiyanlarca makbul ve kutsal olarak değerlendirilen yönleri bulunuyor. Sert, çürümeyen dikenli bir ağaç, çiçekleri süt ve kan rengini anımsattığından o da ölümsüzlük ve yeniden yaşam (dirilme) sembollerinden biri ol-muştur. İlk dinlerde bazı hünsa (Hermatrodit) sayılar, canlılar ve objelere karşı saygınlık duyulduğu saptanmıştır. Akasya ezoteristlerin ifade ettiklerine göre hünsalığın ve ADEM' in de bir sembolü olmuştur.

Bazı kaynaklar İsa' nın çarmıha gerildiği ağacın zeytin veya sedirden değil, akasya ağacından yapıldığını savunuyorlar. Ancak çarmıha götürülürken başına taktıkları taç' ın dikenli bir akasya dalından olduğu kesindir. (Bkz. Diken)

Afrika Bambar kabileleri, kurban törenleri için yakılacak ateşi, içi oyulmuş bir akasya kütüğünün ortasına bir incir dalı sokup döndürerek, elde etmekteydiler. Bu uygulama uzmanlara, akasyada erkek, incirde ise dişlilik ilkesinin varolduğu izlenimi verdiriyor. Keza, Hindistanda Brahman adına düzenlenen ayinlerde akasya' dan yapılmış kült objelerinin kullanıldığı saptanmış bulunuyor.

KAVAK

Sulu toprakta yetişir ama kibrit' in de bu ağaçtan yapıldığı bilinir. Bu yönden kavak ağacında, bir su-ateş ilişkisinden, söz edilir.

MEŞE

Yıldırım çekme yeteneği onu tanrı Zeus' un ağacı ve atribüsü yapıyor. Herkül' ün ünlü topuzu meşe ağacındandı. Meşe bu açıdan uzun ömür, sağlamlık, güç, maddi ve manevi planda, bir yücelik ifade etmektedir. Genel anlamda dünyanın ekseni olarak yorumlanan ağaçlar içinde bu işlev, daha çok meşe ağacına, yakıştırılmıştır.

DİKEN

Dış etkilere karşı engel, zorluk göstererek, savunma amacına yönelik bir işlevi ve bunların sonucu olarakta, sert, hırçın ve hoş olmayan yaklaşımların sembolü olmuştur. Diken bir bitkinin doğal savunma ögesidir ve tıpkı hayvanlardaki boynuzun rolünü üstlenir.

Topoloji (isimlendirme ilmi) de diken sözcüğünün, çoğu kez, bir aksiyal ve güneş sembolizmine uygun düşen "dikili taşlar" a verilen isim olduğu gözleniyor.

İsa' nın çarmıha götürülürken başına ona hakaret ve alaycı bir anlamda taktıkları, dikenli bir akasya dalından yapılmış olan taç' ın, aslında ışıltı bir taç, dikenlerin ise, sembol olarak, Kurtancı' nın aziz bedeninden yayılan parlak ışıltılar olduğu söylenir...

İsa' nın ızdıraplı anlarında taşıdığı bu dikenli taç, bir başka yorumla göğün, bakir yerle evlenmelerini kutluyor. Trinite (üçleme- teslis) nin ikinci şahsı olan İnsan' ın Oğlu' nun daima bereket üretebilen bakire Toprak' la evlenmelerinin yüzüğü oluyor...

Diken

Çin' de oklar, yani uçan dikenler tehlikeli etkileri defetmeye yarayan silahlardır.

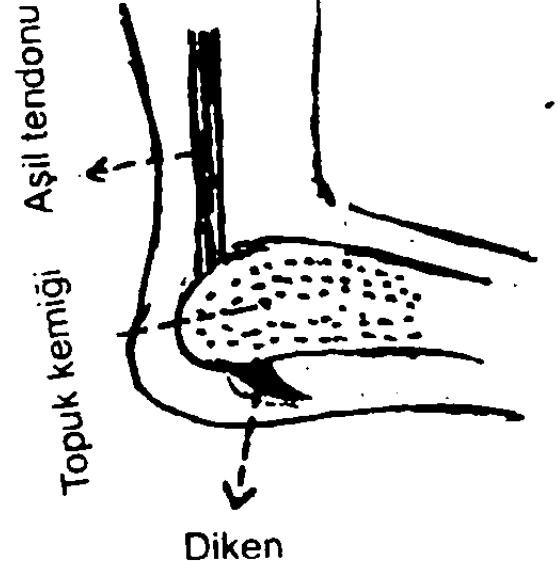
Sami ve Hristiyan geleneklerinde ise diken, henüz ekilmemiş vahşi toprağı anımsattığından bu tür toprağa "dikenli" toprak denilir.

Sürülmemiş bakir toprağı ve dikenli taç' ı temsil eden diken, portakal çiçekli taçla yer değiştirerek, evlenmelerde tıpkı toprağıntı gibi, kadının bakireliğini de sembolleştirir...

Meksikada, agav adı verilen bir tür soğanlı ve hoş kokulu çiçeğin dikenleri, kurban kesmek için kullanılan bıçakları bileyen sileks (çakmak taşı) ile özdeşleştiriliyor. Bunun için rahipler kanlarını tanrılarına sunmak için ken-dilerine cefa veriyorlar ve agav dikenini ile bacaklarını parçalıyorlardı...

TOPUK DİKENİ:

Yumuşak doku romatizmasında, topuk kemiğinde DİKEN çıkabilir. Bu diken öne ve aşağıya uzar. Bu durumda kişi topuğuna tam basamaz ve ayak uçlarına basarak yürümeye mecbur kalır. Böylece romatizmalı olan doku, yer ve topuk kemiği arasında kalarak, ezilmeye maruz kalmaz, dolaylı da olsa, koruyuculuk yapar...

Not: bu tıbbi açıklama İç Hastalıkları uzmanı ve turist rehberi Sayın Dr. Ahmet MADEN tarafından yapılmıştır.

NOHUT - LEBLEBİ

Daha çok Çorum ve civarı bölgesinde üretilen ve imal edilen bir kuru yemiş türüdür. Leblebinin Hititlerden bu yana varolduğunu ileri süren bazı uzmanlar, bunu Hititlerin toprağa bağlılığı ile açıklamaktalar...

BADEM AĞACI VE BADEM

Amaçları bazı gerçekleri araştırmaya yönelik olan doktrinlerde görüldüğü gibi, belirli bir inanç ve akideye sahip olan insanlar da o inancın gerektirdiği amaca ulaşma istemlerini fikirleriyle olduğu kadar, sınırlanmış bazı töreler içinde ve gene belirli hareketlerle yansıtmaya çalışırlar. Bazen de soyut düşüncelerinden bir kısmını somutlaştırabilmek için, bazı objelerden yararlanmak gereğini duyarlar. Aslında sembolizm bu gereksinimden kaynaklanıyor ve görünmeyen ve fakat gösterilmek istenilenlerin oluş-turduğu boşlukları dolduran bir araç oluyor, işte badem ve badem ağacı da bu yaklaşım içinde bütünlüklenerek, dinsel bazı benzetişler için uygun görülmüştür.

Sert bir kabuğu bulunur bademin. Bu kabuk onun yenilebilecek, lezzetli olan kısmını daha güvenli bir şekilde korumaktadır. Ona ulaşip yiyebilmek için bu sert kabuğu kırmak zorunda kalırız. İşte bu görüş altında badem, (aranıp erişilmesi istenen şeyleri bağrında özenle saklayan) diğer soyut kavramların bir sembolü oluyor. " Şeriat hakikatin kabuğudur" ifadesinde gizli olan anlam, bu yaklaşımla yapılan açıklamaya uygun düşmektedir. Fransızların bir atasözü var : " Bademe ulaşmak için önce onun kabuğunu kırmak lazımdır..."

Çoğu kez sembolizmi bir araç olarak kullanan Hristiyan İkonografisi İsa'yı bazen bir badem gibi gösterir. Onlara göre İsa, İlahî ve insanî olan niteliklerini Meryem'in vücudunun içine gizlemiştir. Bunun için Meryem bir badem ağacı veya onun bakireliği, İsa ise, onun dallarında olgunlaşan bir bademdir. Mistik gelenekte badem bir sır sembolize eder. Sır denen şey ise çoğu zaman değerli bir hazine olur. Bademin kabuğu ise bu hazinenin kaptısıdır.

Onuncu yüzyıldan itibaren yapılan kilise resimlerinde Meryem ve İsa bademi andıran elipsöit (köşeleri ovalleştirilmiş main) ışıklı bir bulut (HALE) içinde gösterilirler. Anastasis (diriliş) ve Koimisis (derin uyku) sahnelerinde gördüğümüz gibi, sadece yansı şekillendirilen bu kompozisyonlardaki badem şekli aynı zamanda dirilişin zaferi, gök kuşağı veya bir güneş şemsiyesidir. Belki de Kosmik Yumurta'dır ; paskalya yumurtası ile ilgilidir. Paskalya yumurtalarının (pourpe) rengine boyanmaları sebepsiz olamaz. (Kırmızı yorumu Bkz.) Ancak, bu hâlinin ana rahminin görünümü olduğunu ileri sürenler de var...İsa'nın, (göğe yükselişini) canlandıran fresklerde motif olarak sağlı sollu badem ağacı dalları arasında gösterilmesinin bu anlamlarla bağlantılı olabileceği görüşündeyiz.. Elipsöit hâle'ye **MANDORLA** (İtalyanca badem) deniliyor. Dinsel resimlerde, kutsal bir kişinin figürünün (tümünü) çevreleyen **BADEM** biçimindeki ışıık hâlesi. Bu hâle Hristiyan sanatında çoğu kez İsa figürlerinde kullanılır. Budacı sanatında da raslanıyor. Mandorla'nın ilk örnekleri V. yy. da kilise mozaiklerinde görülüyor. VII. Yy dan sonra Mandorla İsa'nın ayrılmaz parçası oluyor. Bu hâle yer yer Meryem içinde kullanılmış ve Rönesans'tan sonra terk edilmiştir. İsa için,kullanıldığı yerler şunlar:

- İsa'nın nura bürünmesi ve göğe çıkışı,
- Ölümünden sonra diriliş,
- Meryem'in ölümü (Koimisis ya da **DORMİSYON**)

- Limbe' ye iniş (Katolik ilâhiyatında cennette cehennem arasındaki sınır)
- Son mahkeme

Badem ağacına gelince; bu ağaç doğanın rönnesansı (yeniden doğuşu) dur. Badem ağacı aslında bir duyarlılık ve narinlik ifade eder. Kış aylarının sonunda birazcık güneş görse hemen inanır ve baharı müjdelemek için sabırsızlandığından, birden çiçeklerini açtırır.. Ama az sonra, beklediği ayazı yer ve düş kırıklığına uğrar. İşte bu olay onun masumiyet ve samimiliğinin bir yansıması olarak değerlendiriliyor. Üstelik çiçekleri de erguvani kırmızı, yani insanıyet ve bekareti simgeleyen bir renkte olurlar...

Yunan- Roma mitolojisinde Kibelenin hem oğlu hemde sevgilisi olan Attis bir bakireden doğmuştur. Bu bakire ise bir badem ağacıdır. Menyem' in badem ağacına benzetilmesinde bu efsanenin izleri bulunabilir. Jacob (Yakup peygamber) in Tavratta sözü edilen rüyası da bir badem ağacının altında gerçekleşmiştir.

Yunanlı coğrafyacı, Lidyalı Pausanias (M.Ö II)' in iddia ettiğine göre, bir badem ağacı altında uyuyakalan bir genç kız, şayet rüyasında sevdiği erkeği düşerse, hamile olarak uyanırmıştı.. Gene mitolojinin sayfalarında, badem ezmesinin tanrıların babası olan Zeus' un spermasıyla özdeşleştirildiğini okuyoruz (I) Badem ezmesinin erkeklik gücünü olumlu etki yapan bir gıda maddesi olduğu da ifade ediliyor...

Badem ağacı Yahudi toplumu tarafından da "yeniden doğuş" un bir sembolü olarak benimsenmiştir. Daha önce, Yedi Kollu Şamdan bölümünde değindiğimiz gibi, bu şamdanın kolları badem dalı ve mum veya kandillerin tesbit edildiği uçların ise, badem çiçeği biçiminde olduğunu hatırlatmak istiyoruz.

ÇALI

Çalı (butsson) Tvrat' ta, Tanrının görüntüsü, olarak tanımlanıyor ve Tanrının ilk olarak Musa' ya, Sina Dağında, yandığı halde sönüp kül olmayan bir çallık içinde, görüldüğünden söz ediliyor. Ezoterik görüşe göre çalı, sıklığı nedeniyle, içinde göze görünmeyen bir hazine saklamaktadır. Söylenceye göre bir kısım ağaçlar, kendilerine kral olarak

çalı' yı seçmişler, o da bu öneriyi, şu koşulu ileri sürerek, kabul etmiştir : "Şayet eylemlerinizde iyi niyetli bir seçim yapmazsanız, bütün Lübnan selvilerini yakar, kül ederim!.." Ağaçla ot arasında, çoğu kez dikenli olan bu bitkiler, gerçekten birden tutuşup yanmaya eğilimli ve duyarlıdırlar. Ortaçağ metinlerinde, sözünü ettiğimiz "YANAN ÇALILIK", Meryem' e ait simgelerden bir başkası olarak karşımıza çıkıyor.

Çalı, Hayat Ateşi' nin kucakladığı Hayat Ağacı' nın bir sembolü olmuştur. Ateşin yakıp mahvetmediği bu çalı tertemiz bir toprakta kök salmış bulunuyor. Cezanın temiz kalması gerekir?. Kutsal mekanlara girişte ayakların çıplak olması, yerle aracısız basılıp temas edildiğinden, insanda fiziksel ve ruhsal açıdan soyutlanma duygusu veriyor.

Musa dağda, yana çalılık önünde Tanrı' dan ayakkabılarını çıkarma emrini almıştır. İsa' da havarilerinin ayaklarını Son Akşam Yemeğinden önce yıkamıştır..

AKANT YAPRAĞI

Özelliğini gayet simetrik olan yapraklarının biçimi ve dikenli oluşundan alan bu bitki, motif olarak dikkati çekmiş ve antik ve Ortaçağ dekorasyonlarında yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Yapraklarının tatlı bir yeşil renkte olmasına karşın, çiçeklerinin kokusu hoş değildir. Daha çok Akdeniz iklim bölgesinde yetişmekte olan akant bitkisi, Türkçede (Ayrı yoncası) adıyla tanımlanıyor. Söylenceye göre Callimaque isimli Yunanlı bir heykeltıraş (M.Ö V.), ölen genç bir kızın mezarına akant yapraklarından oluşturduğu bir çelenk koyuyor...Daha sonra akant yaprağı, özellikle mezar yapıtlarını süslemeye, vazgeçilmez bir motif olarak sürüp gidiyor...Zaman içinde, bu bitkinin yaprağında, yaşamın felaket ve güçlüklerinin üstesinden gelme anlamında birşeylerin bulunduğu sezinlenerek, bir zafer anıtı ve amblemi gibi mezarların üstüne konulmakla beraber, diğer yapılarda da uygulanıyor. Bu çağlarda, başta tapınakların korintien sütun başlıkları olmak üzere, cenaze arabaları, seçkin kişilerin giysileri hep akant yapraklarıyla donatılmaktaydı. Onların inancına göre, topluma üstün hizmetler vermiş olan bu insanlar, akant yaprağının gibi, yaşamın dikenleriyle de yaralanmış ve buna rağmen mücadelelerinden vaz geçmemiş ve nihayet ölmüşlerdir. O halde onların, sağlıklarında karşılaştıkları bu acı günlerin anısını unutmayıp yaşatmak bir görevdir. İşte onların bu anıları, zaferleri akant yapraklarıyla ölümsüzleşecektir...

Akantin özelliğinde dikenli oluşu, gül örneği, her dikenli ama güzel görünümü diğer bitkiler gibi, hamlık, vahşilikle beraber, bakirelik anlamını da içermekteydi.

Doğal bir simetriye sahip olması,
toplumda var olması istenilen
denge ve düzeni çağrıştırmaktaydı...

MEYVE

Kapsamlı bir görüş açısı içinde, bereket tanrıçasının boynuzu veya tanrıların ziyafet sofralarındaki kupalardan taşan görünümlerinden algılanarak, bolluk ve bereketin sembolü olmuştur. İçinde taşıdığı taneler nedeniyle de, dünyanın yumurtası olarak tasarlanıyor

Dünya literatüründe meyveler, çeşitleri oranında farklı yorumlara neden olduklarından, bazen şehvet, bazen ölümsüzlük, bazen de mutluluk gibi olayların özgün sembolü haline gelmişlerdir. Bunların başında incir, nar ve elma geliyor...

Meyvenin yorumlara yol açan özelliği, öncelikle onun çekidekli bir yiyecek maddesi olmasından kaynaklanıyor. Çünkü çekirdek bir tohumdur. Meyve bu tohumları koruyor. Diğer yönden, neslin sürekliliğini güvence altına almada, sayı ilkesi' nin oynadığı rol tartışılmaz bir gerçektir. Meyvelerin içinde, tek tük ayrıklıklar yanında, genellikle birden fazla çekirdek, yani tohum bulunur. Bu çekirdekler toprağa gömülünce, biri olmazsa diğeri, mutlaka aynı türden olan bir meyve veya sebzeyi yaratmaktadır. Olay insan yaşamı için de aynı sonucu vermekte. Erkek spermaları da çok sayıdadır ve biri tutmazsa diğeri, gereken döllenmeyi başarır. Doğa, canlıların üremesindeki dengeyi korumak için balık ve kurbağa gibi savunmadan yoksun ve çok düşmanı olan diğer hayvanlara da aynı olanağı bahşetmiş değil midir?...Onlar da çok yumurta bırakırlar..

NAR

Nar'ın sembolizmi, genel olarak, ağaç kavunu, kabak, portakal benzeri ÇOK ÇEKİRDEKLİ meyvaların ki gibidir. İslâm'da çok çekirdekli KESRET' i, tek çekirdekli ise VAHDET' i simgelerler. Her şeyden önce bereket ve kesiksiz bir zürriyetin sembolü olan nar, antik Yunanistan'da Hera ve Afrodite' in atribüsü (alâmeti) olmuş bulunuyor. Demeter' de elinde bir haşhaş ya da nar, kimi zaman, ikisini de, birlikte tutarken gösterilir. Atinada

zafer tanrıçası ve taşıyıcısı Athena'nın sağ elinde bir tolga, sol elinde ise bir nar vardır. Romada gelinlerin başları nar dallarıyla yapılıyordu. Asya'da "yanılmış bir nar" bir şey dilemek anlamına gelmektedir. Vietnam'da "nar açılır ve yüz çocuğun gelmesi sağlanır" sözcüğü gelenekleşmiştir. Gabonda analık bereketini simgeleyen nar, Hindistanda da kısırlıklardan gidirmek için kadınların suyunu içtikleri bir meyva olmuştur.

Çok çekirdekli meyvelerin genç evlilere sunulması geleneği bugün bile Çin ve Vietnam'da sürdürülmektedir.

Hristiyan mistiği (tasavvufu) bir bereket sembolü olan nar'ı manevi plan üzerine yerleştirerek, çekirdekleri, çiçeği, rengi, küresel görünümüyle ve suyundaki lezzetin Tanrısal gizleri içerdiğini ve insanları cezbediğini ileri sürmektedirler.

Hristiyanlık, kilise "nasıl ki bir nar tek bir kabuğun içinde çok sayıda taneyi ihtiva ediyorsa, aynı şekilde kilise de tek bir inanç içinde çeşitli ve çok sayıda insanları içinde saklar!" savıyla, özellikle kilisenin sembolü olmasını istemiştir.

İslâm edebiyatında nar çiçeği, bir dilberin dudağına benzetilir. Bu konuda Sayın Sabahattin EYÜBOĞLU'nun 1964 basımlı (Şiirle Fransızca) adlı kitabında yer alan şu satırları yabancı çevrenin de beğenisini kazanmış, hatta bu kitabı yazarken yararlandığım "Semboller Sözlüğü" nün sayfalarında da yer almış olduğunu övgü ile ifade etmek istiyorum: Nişanlılık koklanmamış bir gül, ve açılmamış bir nardır..

Side ören yeri'nin yerel lisanda NAR anlamına gelmesi, kentin bu bereket sembolüyle tanınmasının istendiğini düşündürüyor...

Nar, tasavvufi (mecazi) manada teklikte çokluk, çoklukta çokluk anlamına gelir. Nar'ın içindeki her tane bir insanı veya varlığı temsil eder. Bir nar açılınca taneler görülür ve bunların dünyaya veya evrenlere yayıldığı kabul edilir (Tümünden gelim).

Evrenlere yayıldığı düşünülen her bir tane, yuvasını özleyince (tefekküre) düşünceye dalar ve arınarak kendini tanımaya çalışır. Böylece yuvaya dönüş yolculuğu başlar ve tekrar o narın, yani bütünün içindeki yerini alır. (Tüme varış) (Tasavvufa göre vahdet- vücut) Bu yolculuğu başarı ile tamamlayan kişiye olgun insan (insan-ı kâmil) denir. Olgun insan daha ileriye giderek narın içinde zarlarla ayrılmış her bir bölüm içindeki taneleri sevgi ile kucaklayarak tanımaya ve onlarla bütünleşmeye çalışır. Bu

suretle kendisini nann bütününü olduğunu hissetmeye başlar. Bu suretle diğer nar tanelerine kendi bedeninin hücreleri olarak kabul eder.

Bu düşünceye ulaşan kişi bütününü korur ve o bütünün gelişmesi için çalışır. O artık (gerçek insan) olmuştur.

Mason localarında dünyanın mihveri' ni simgeleyen 2 bronz sütun bulunuyor. Biri erkek ve aktif karakterli olup kırmızı, diğeri ise dişi ve pasif karakterlidir ve beyaz boyalıdır.

Her birini üstünde biri GÖK, diğeri ise YER küresini betimleyen iki küre bulunur. Bu küreler de NAR' a benzetilmişlerdir.

Nann kabuğu Masonluğun veya dünyanın, hatta evrenin bir simgesidir. İçinde DÜZENLİ bir şekilde yeralan tanelerse, Mason kardeşleri simgelerler. (Bkz. Düğüm)

ELMA

Her ne kadar farklı yorum ve anlamlara yön vermişse de, bunlar çoğu kez, ortak bir görüşte birleşiyorlar. Örneğin, İda Dağındaki güzellik kraliçesi seçiminde, Paris' in ortaya attığı ve üzerinde "en güzel kadına " yazılı olması nedeniyle, çeşitli anlaşmazlıklar yaratan elma, Hesperitlerin bekçiliğini yaptığı cennet bahçesinden, Herkül' ün bir altın elma çalarak ölümsüzlüğe kavuşması, Hayat ve İlim Ağacı olarak adlandırılan ve Adem' le Havva tarafından, yasaklanmış olmasına rağmen, yedikleri meyvenin elma olması...elmanın bir cennet taamı olarak kabul edildiğini kanıtlayan, mitolojik olaylardan birkaçıdır. Yatay olarak kesilen bir elmanın göbeğinde ilginç bit raslantı olarak bulunan beş köşeli yıldızla (5) sayısının sembolizmi arasında bağlantı kurulmaktadır. Pitagor mistikleri için beş köşeli yıldız YAŞAM ve BAĞLILIĞI simgelemektedir.

Göreme Açık Hava Müzesindeki Elmalı Kilisede, Baş melek Gabriel' in elinde tuttuğu küresel cismin bir elma olduğunu ileri sürenler de var (?)

BUĞDAY

Toprağın en güzel meyvesi buğdaydır. Buğday topraktan çıktığı gibi tekrar toprağa dönerek, daha çok

sayıda benzerlerini yaratmaktadır. Bu nedenle, doğum ve tekrar yaşama dönüş' ün bir sembolü olmuştur. Buğday çoğu kez ana rahmi ve toprağın sinesiyle özdeşleştirilmiştir.

Bir buğday bir başak doğurur. Gerek doğuruculuk gerekse kendi cinsinden olanları çokça verme özelliğinden ötürü, tanrıça Demeter' in de atribütlerinden biri olmuştur.

GÜL

Doğu ülkelerinin (lotüs çiçeği) gibi, batıda da gülün yorumsal açıklamalarda çok başvurulan bir sembol olduğunu görüyoruz. Hristiyan ikonografisinde, İsa' nın çarmıhtan dökülen kanının toplandığı bir kap (kupa) veya bu kan damlalarının değişerek aldığı biçim olduğu gibi, gene İsa' nın aldığı yaraları sembolize ettiği, ileri sürülüyor.

Gül çoğu kez kanla ilgili olarak mitolojide Athena ve Afrodit'e adanan bir çiçek olmuştur. Bu bakımdan dış prensipe sahip olduğu varsayılır. Mitolojik verilere göre, aslında gül önceleri beyaz renkteydi. Ama bir gün güzel küçük bir çocuk olan Adonis Zeus tarafından Afrodit'in koruması altına verilir. Ancak Afrodit çocuğa aşık olur. Onun bu aşkını kuskanan diğer tanrılar, özellikle Artemis, Adonisi feci bir şekilde yaratarak, öldürürler. Çocuğun çok kanı akar ve bunlardan beyaz güller biter. Durumu gören tanrıça Afrodit ona yardıma koşarken, ayağına bir diken batar ve bu yaradan akan kanlar o beyaz güllere bulaşarak, onların rengini kırmızıya çevirir. İşte o günden bu yana, mezarların üstüne kırmızı gül koymak ve temiz masum olan aşkını ifade etmek için sevgiliye kırmızı-beyaz güllerden oluşan bir buket verilmesinin adet haline geldiği söylenir...Renginden ötürü gülün kanla olduğu gibi, ateşlede ilintisi görülüyor. Ama bu ateş, için için yanan sevgi ve aşk ateşidir.

Gül, özellikle İslâm bezeme sanatında, geniş çapta kullanılan bir motif olmuştur. Din ki-taplarının başlıca (tezyin) ögesidir. Çünkü Hz. Muhammet gülün kokusunu çok seviyordu. Sarığının parçalarının güle dönüştüğü ve terinin bile gül gibi koktuğu rivayet

edilir. Bu bakımdan gül yağı ve gül suyu İslâm geleneklerinde geniş ölçüde yer almıştır. Fatih Sultan Mehmet' i de çoğu kez, elinde bir gül tutarken, görmekteyiz. Gül ün biçim olarak, sarık şeklindeki serpuşları da etkilediği ileri sürülüyor...

Dinsel görüş gülü BİR ve TEK' e dönüşün de simgesi yapmıştır.

SARMISAK

Orta Avrupa geleneklerine göre, yatağın baş ucuna iletirilmiş bir sarımsak buketi, ya da bir sarımsak çiçeği kolyesi vampirleri ve yılanları uzaklaştırmaktadır. Yunanlılar sarmisaktan nefret ediyorlardı. Akdeniz çanağından Hindistana kadar bütün ülkelerde sarmısak buketleri kırmızı bir yün iplikle bağlanarak, kem gözlerden koruyucu bir nazarlık olarak kullanılmıştır.

Günümüzde, Yunanistan Trakyasında yapılagelmekte olan Dioniziak karakterli dinsel törenlerde ileri gelen kimselerin ellerinde taneleri sarmısak olan tespih taşıdıkları gözlenmiştir. Karpat çobanları koyunlarını ilk sağmaya başlayacakları zaman onları tehlikeli saldırılardan korumak için, ellerini sarmısakla ovalamaktadırlar. Eski Mısırın, sarmısağı "yıldandan koruyucu tanrı" bile yaptığı bilinmektedir. Romada, sarmısak yemiş olanların Kibele tapınağına girmeleri yasaklanmıştır. Öte yandan sarmısak, Romalı askerlerin günlük yemekleri arasına sıkça girdiğinden, askeri yaşamın da bir sembolüydü.

Sevilmeyen kokusuna rağmen, sarmısak, Lokman Hekim' den itibaren, tüm hekimlerin de önerdiği gibi, " her derde deva " bir bitki olma özelliğini bugün bile korumaktadır.

HAYVAN

Tarih boyunca hemen her toplumun gelenek ve inançlarına paralel olarak, başta kozmik olmak üzere, diğer maddi ve manevi güç ve prensiplerin sembolü olarak seçilmişlerdir. Bunların bazıları şunlar : Astronomi ve meteorolojinin anası sayılan astrolojide, göğün otuzar derecelik 12 kısma ayrılmış olan burçlarının herbiri, kozmik enerjiyi

Hayvan-

İnsan Sözleşmesi

simgeleyen çeşitli hayvanlarla isimlendirilmiştir : Ayı, koç, boğa, oğlak, aslan, akrep, balık... gibi. Öte yandan Mısır tanrıları çoğu kez hayvan başlı olarak canlandırılmış ve Yunan-Roma mitolojisi ilâhlarının çoğu hayvan figürleriyle betimlenmişlerdir. Hristiyanlık döneminde de aynı geleneğin devam ettiğine tanık oluyoruz. İncil yazarları ve bazı havariler, hatta İsa'nın bile bir hayvan sembolü bulunuyordu. Bunlardan kanatlı aslan Markos' un, öküz Lûkas' ın, kartal Yahya'nın, balık ise İsa ve Petrus' un sembolü olmuştur. Ayrıca kutsal ruh bile dişi bir güvercinle sembolize ediliyordu. Bu konuya ilişkin olarak, Selçukluların kartalını, Hititlerin aslanını ve Asclepios' un yılan ve köstebeğini de sayabiliriz. Lûkas' ı simgeleyen öküz başı Niğde Eski gümüş Manastırında görüyoruz.

Mısırdaki tanrı Horus' un 3 oğlu hayvan şeklinde betimlenmiştir. (M.Ö 1250)

Modern çağın insanları da toplumlarında gerek sosyal gerekse siyasi amaç ve nedenle oluşturdukları PARTİ' lerin tanıtım amblemlerini genellikle hayvan türünden bir yaratık olarak seçmelerinin bu köklerden kaynaklandığı görüşündeyiz: Örnekler şunlar: AT(kırat), Kartal, Kelebek, Uğur böceği, Güvercin, Yunus balığı, Arı, Bozkurt...

Spor kulüplerinin adları, sarı kanarya, kara kartal, aslan, yeşil timsahlar, boğalar..Karınca (çalışkanlık), Kertenkele (uğur)

Sonuç olarak, Adem peygamberin, isimlerini koyduğunu söylediği tüm hayvanların, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü ile sürekli ilişki içinde oldukları ön planda tutularak, bunların her hangi değil, ama özel bir güç ve yeteğene sahip olmalarının, toplumlar tarafından, inançları doğrultusunda, kutsal birer sembol olarak değerlendirilen yaratıklar olduğuna tanık oluyoruz.

Van Akdamar Adasındaki eski Ermeni kilisesinin çevresi, ağırlık kuş olmak üzere, bölgede yaşayan çeşitli hayvanların taş kabartmalarıyla süslenmiştir. Biz bu alguda - yoruma açık olmak kaydıyla- İNSAN ve HAYVAN'ların bir arada ve BARIŞ içinde (pacification) yaşamaları arzusuna ilişkin, hümanistçe bir mesajın verilmek ve bu tür bir özlemin görüntülendirmek istendiği görüşündeyiz...

Daha sonra bazı hayvanlar üzerinde yapacağımız yorumsal açıklamamıza geçmeden önce, doğayı tümüyle kontrolü altında tutan Ana Tanrıça Artemis'in hayvanların da yaşamlarını denetlediğini, yabani olanlarını evcilleştirdiği ve evcil olanları ise koruduğunu hatırlatmak istiyoruz..Kıbele'ye gelince, o da vahşi hayvanlarla dosttu..

İlk insanların hayvanlardan öğrendikleri çok şey olmuştur. Mağara devri (Paleolitik) insanı ayı tırnaklarının mağara duvarlarındaki izlerinden esinlenerek resimler yapmaya daha sonraki evrelerde ise avlanmak için peşinden koştuğu hayvanın ayak izlerinden de yazı kültürüne, hayvan seslerini taklit ederek konuşma lisanına geçmiştir.

Cinsel birleşme pozisyonun da bile hayvanları taklit etmiştir.(Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Hittit salonu "Düğün kabı adı verilen pışmış toprak vazunun üstündeki resmi anımsayalım)

Neolitik çağdan itibaren toprağa bağlılık, ekicilik ve bunun yanı sıra hayvan sürüleri besleme, yani çobanlık işi de ortaya çıkıyor. Bu amaçla, çevrede bulunan ve her hangi bir özelliği nedeniyle yararlı gördükleri hayvanları evcilleştirmeye başlıyorlar. Daha sonraları evcilleştirilen hayvanların ise, sırasıyla, koyun, inek, eşek ve at olduğu sanılmaktadır. Yük hayvanları için de şöyle bir kronoloji söz konusu : Koyun, ren geyiği, lama, yak, fil, deve, keçi, öküz, eşek ve nihayet at....

KOYUN ETİ : Genellikle Avrupalı turistlerin Türkiye'ye geldiklerinde koyun eti yemeği pek istemediklerine tanık oluyoruz. Bunun nedeni, özellikle orta Avrupa ülkelerinde yetiştirilen koyunların çok yağlı ve etlerinin pek lezzetli olmamasından kaynaklanıyor. Çünkü oralarda bu tür besin hayvanları belirli bir yerde dörtbir tarafı çitle çevrili meralarda otlatılmakta, dolayısıyla hayvan orada bulduğu yeşil otu yemek zorunda kalmaktadır. Öte yandan, kapatılmış bir yerde hapsedilmiş olmanın psikolojik etkisi, etinin lezzetine de yansımaktadır. Halbuki durum ülkemizde çok farklıdır. Koyunlar sürü halinde kırsal alanda, dağda bayırda, daha özgür koşullar altında yaşadığı ve canının çektiği çeşitli tür ve kokulu

otları yeme olanağını bulduğundan, eti kıyaslanamayacak derecede lezzetli olmaktadır...Şüphesiz bu farklılığı doğuran başka etkenler de vardır...

Desmond MORRIS' In " Hayvan - İnsan Sözleşmesi" adlı yapıtından, özümleyerek çıkardığım aşağıdaki satırlar, hayvanlara karşı olan tutum ve davranışlarımızı bir kez daha GÖZDEN GEÇİRMEMİZE yardımcı olacağı kanısındayım:

- Ben yeni bir HAYVAN HAKLARI BEYANNAMESİ' nin yayınlanmasının gerektiğine kesinlikle inanıyorum.
- Tüm canlılar birbirine bağımlıdır. Yırtıcı hayvanlar ava, avlarında bitkiye gereksinimleri vardır. Aşırı nüfus açlık demektir ; her tür de kendi nüfusunun felaket düzeyine ulaşmasını önliyecek, kendine özgü bir nüfus kontroluna sahiptir..
- İnsan yaratıcılığı, yan etkilerini araştırmadığımız bir ilaca benzemiştir.
- Kör inançların mantığa ve tılsımlı güçlerin sağduyuya egemen olduğu günlerde atalarımızın dünyası hayvan ruhlarıyla doluydu.
- Mağara duvarlarına bir boğanın mızrakla öldürülmesi resminin yapılması gerçek bir boğanın öldürülmesini kolaylaştıracaktı.
- Öldürülen hayvanların ruhlarına büyük saygı duyulmaktaydı. Onların resimleri (ruhları yaşasın diye de) yapılıyordu.
- Hayvan insanların ölümlerinden sonraki bir yeniden doğuş aracıydı, tanrıların habercisi ve hatta tanrının kendisiydi. Bu duruma en çok, hayvanların insan düşüncesinde önemli rol oynadıkları eski Mısır'da raslanır.
- Cinsellik sembolü olan koç başlarını, büyük güçlülük sembolü olan aslan gövdeleriyle birleştirerek, hayali bir yaratık oluşturuyordu.
- Mısır'da Bestet adı verilen kedi tanrıça, hem bakire tanrıça ve hem de anne olarak Hristiyanlığın Bakire Meryem' in öncüsüdür (!)

Yoğun cinselliği kediye bir doğurganlık sembolü yapmaktaydı. Donguzlar böceği(scarabe) ise sürüklediği top biçimindeki gübre parçaları ile güneş topunun gökyüzündeki hareketini simgelediğinden, kedi ve böcek tanrı, güneşin temsilcileri olarak, birlikte resimlendiriliyordu.

Sonraları tanrılar insanlaşmış ve hayvan başlarını koruyarak insan gövdeleri almışlardır. Çakal ya da ibis kuşu başlı insanlar, şahin, timsah, aslan, koç ve inek başlı olanlar tapınakları süslemekteydi.

- Yılan en değerli nitelik olan ölümsüzlüğün simgesiydi.
- Bir yılan deri değiştirirken sanki yeni doğmuş gibidir.. eski Mısırlılar sünnet adetine götüren bu gözlem olduğu söylenmiştir. Yılanı benzeyen erkeklik organından deri parçasının kesilip alınması, sünnetli erkeği ölümsüzlüğe kavuşturacaktı..
- Yılan özellikle Hristiyanların nefret duyduğu ve en büyük düşmanları olan şeytanın onun içinde bulunduğu sanılan bir hayvan olmuştu.
- Yılan oynatıcının kobrası bu eski korkunun bir başka kurbanıdır. Gerçekte hayvanın dudakları kapatılmış olduğundan tümüyle zararsızdır ve bundan sonra da sahibine para kazandırmak için hayvana işkence yapılmaktadır. Yılanı kutsal müzikle hayvanı trans haline sokuyormuş gibi davranırsa da bütün yılanlar sağır olduğu için bu tümüyle yalandır. Bu gülünç gösteri hayvan dostlarımıza karmaşık canlı varlıklar olarak değil de, semboller olarak yaklaştığımız takdirde onların gerçek doğalarını nasıl anlayamayacağımızı göstermektedir. Semboller olarak bunların duyguları yoktur ve insanın kaprislerine kurban edilebilirler.
- Diğer hayvanlara karşı bu saygı eksikliği dini davranışlardaki bir değişimle daha da artmıştı. İlk Hristiyan kilisesinin giderek artan etkisiyle hayvanlara tapınmanın her biçimi şiddetli bir saldırı altındaydı. Putperestliğin en yüksek noktası olarak görülen yılan mezhepleri de giderek ortadan kaldırılmaya başlandı.
- İnsanın diğer bütün yaratıklarda üstün olduğunu göstermek için Yaradılış bölümünde Tanrı'nın Nuh'a sözlerini almak yeterlidir: "Yeryüzünün tüm hayvanları senden korksunlar..Onlar senin ellerine teslim edilmişlerdir." Tanrı insana bütün diğer canlılar üstünde egemenlik vererek hayvanlara karşı bir yakın akrabalığımız olmadığını göstermiştir.
- Eski fikirler hala dilimizde süregelmektedir: Hakaret olarak hayvan adlarını kullanmaktayız; zevk için hala hayvan öldürmekteyiz. Hristiyan mirası devam etmektedir. Kendimizi üstün yaratıklar olarak görüp dünyanın geri kalanına istediğimiz gibi davranmayı hakkımız olarak görmekteyiz.

- Tüm hayvanların insanları andıran yanları vardır: Bir çift göz, bir ağız, bir burun. Onlar da oynarlar, koşarlar ve sıçrarlar; bebeklikten yetişkinliğe geçerler; ve insan faaliyetlerine paralellığı olan davranış biçimleri gösterirler. Onlarada kendimizin yansımasını görmemizde şaşırarak bir şey yoktur. Evrime inananlar için bu, doğal bir akrabalık olarak kabul edilebilir.
- Avlanmanın balıklara daha az acı verdiği fikri ise yalnızca bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Suda yaşayan hayvanlar acı çektikleri zaman bağıramadıkları için biz onların acılarının derecesini ölçemeyiz. Ottaya takılan balıklar bağıracak olsalardı, bu hayvanların spor adına avlanmaları hemen yasaklanırdı.
- Evcil hayvanlar kuşaklar boyu üretilerek kendi yaşam biçimimize uydurulmuştur. Doğdukları andan başlayarak yanımızda büyüdükleri için " İki dilli " olmuşlar, bizimle olduğu kadar kendi türleriyle de rahat bir ilişkiye girmişlerdir.
- İnsanla köpek arasında var olan Hayvan Sözleşmesi olabildiğince ideal kabul edilebilir. Köpekler insan dostları için pek çok ödüller sunmaktadırlar. Örneğin hayvan besleyenler genelde hayvan beslemeyenlerden daha uzun yaşarlar. Köpeğin canlı ama sakinleştirici varlığı kentliler için bir stresten kurtulma aracıdır. Fizyolojik tepkilerini ölçmek için yapılan deneylerde hayvan sahiplerinin sevdikleri hayvanlarını birkaç dakika okşadıktan sonra önemli derecede bir sakinlik gösterdikleri saptanmıştır. Eğer bir kedi ya da köpeğe sahipseler, kalp hastalarının ikinci bir kriz geçirme olasılıkları daha azdır.
- İspanya'da yılda 1000 boğa güreşi yapılır ve bunlarda 4500 boğa öldürülür. Her boğanın ölümüne kadar 15 dakika geçer. Gösteri devam ederken geleneklere uyularak öldürülen ilk boğanın hayaları pışırılıp arenadaki resmi kişilere sunulur. Bu da bize boğa güreşinin gerçek anlamını göstermektedir. Boğa, hayvan olarak değil, ilkel bir sembol olarak görülmektedir. Ortada işkenceyle öldürülen bir hayvan yoktur, üstesinden geline bir sembol vardır. Buradaki anlaşmanın görüldüğü kadar sert olmadığı söylenebilir. Boğanın dört beş yıl yaşamasına ve bu yılları lüks içinde geçirmesine izin verilmektedir. Oysa eti için beslenen hayvanların ömrü bunun yarısı kadardır. Boğa, başına gelecekleri bilmemektedir, arenaya çıkınca da adrenalin salgısı çok arttığı için, savaş alanındaki bir asker gibi,

aldığı yaraları hissetmez. Ölümü de vahşi köpekler tarafından parçalanen bir boğaninkinden daha kötü sayılmaz.

Neyse ki, günümüzde insanların çoğu kanlı sporları zevkli değil, iğrenç bulmaktadır. Büyük hayvan avcıları olarak evrime uğramış olsak bile zaman değişmiştir artık. Artık hayvanı kovalamak zorunda değiliz ve hayvanlara ilişkin kanlı alternatifler de artık kabul edilmemektedir. Çeşitli kanlı sporlar yerlerini artık daha soyut bir karşılaşmaya, futbola, bırakmıştır. Futbol, hayvan öldürmenin yerini almıştır.

Çağdaş top oyunları türümüzün en popüler kabile toplantılarıdır. Her hafta milyonlarca insan kabile kahramanlarının gol atmalarını ya da başka bir spor karşılaşmasını kazanmasını seyretmek için toplanmaktadır. Ortada hayvanların bulunmadığı bir av söz konusudur. Hedefler yine vardır ve isabet kaydedildiğinde herhangi bir hayvan ölmemektedir. Sporun her şeyi avcılıktan çıkmıştır. Şu anda var olan tüm sporlar ilkel avcılığın iki temel unsuru olan kovalamaca ve nişan almaya dayanmaktadır.

Sporu savaşın sembolik biçimi olarak görenler vardır. Bu yorumda bir gerçek payı varsa da, daha derinde yatan önemi spor karşılaşmalarının çağdaş insana eski kabile avcısının avlarını öldürme sürecini yeniden yeretmesidir. Ne de olsa savaşa başlamadan önce bir milyon yıl süreyle avlanmıştık. Savaşın kökeninde hep bir toprak anlaşmazlığı vardır ve en eski günlerimizde herhalde sayımız pek fazla toprak kavgasına girmeyecek kadar azdı. Diğer yandan sık sık çektiğimiz açlık nedeniyle her gün ava çıkmamız türümüze yeni bir kişilik kazandırmış olmalıdır. İşte günümüzün kansız sporlarında ifadesini bulan bu kişiliktir. Eski arenaların yerini aldığı av hayvanları şimdi çağdaş stadyumlar olmuştur. Kale avlanan hayvandır ve yeni kabile silahı olan topla öldürülmelidir.

İngiltere'de yumurtlayan tavukların yüzde 96'sı fabrika çiftliklerinde bulunmaktadır. 40 milyon tavuk 50X40 santim boyutlarında bir kafeste beşi bir arada yaşamaktadır. Bu da her bir tavuğa bir sayfa kağıttan daha az bir yaşama alanı verilmesi demektir. Tavuklar yetişkin yaşamlarının tümünü bu kafestelerde geçirirler. Doğdukları zaman dişiler erkeklerden ayrılır. Erkek civcivler hemen o anda gaz verilerek öldürülür. Tavuklar 18 haftalık iken tel kafestere konulurlar, burada 70 haftalık olana kadar yumurtlarlar ve sonra da öldürülürler.

Her tavuk bize 300 kadar yumurta verir. Biz de buna karşılık ona sefil yaşamı veririz. Dünya etobur ve otoburlardan, yırtıcılardan ve avlanandan

oluşturmuştur. Hayvan yaşamının tarafsız bir gözlemcisi aralarındaki ilişkide taraf tutamaz. Etoburlar olmasaydı otoburlarda nüfus patlaması olacaktı. Otoburlar olmasaydı etoburlar açlıktan öleceklerdi. Bunların ikisi birden doğanın dengesini oluşturmaktadırlar. Bu dengeye müdahale etmek duygusal bir delilliktir. Otoburun olduğu kadar etoburun da yaşam biçimine saygı göstermeliyiz. Onları minnet ve sevgiyle uğurlamalıyız. Bu hayvanlar bizi 10.000 yıl beslemişler, yaşam ve ölümleri bizimle paylaşmışlar ve hep bize, bizim onlara verdiğimizden çoğunu vermişlerdir. Onlar olmasaydı, uygarlık da olmayacaktı.

Kovalama, avlama, bekçilik, koku alma ya da avı getirme. Bu binlerce yıl süren büyük boyutlu bir genetik mühendislikti. İnsanla olan ilişkisinde hiçbir hayvan bu kadar çok yönlü olmamıştır. Köpekler sahipleri için kusursuz dostlar olmuşlardır; insan dostlarını kendi sürülerinden biri olarak gördükleri için kesin olarak sadıktırlar, sahiplerini sözü dinlenmesi gereken hakim kişiler olarak gördüklerinden kolayca kontrol edilebilirler ve yine kendilerini besleyen sahiplerini ana babaları gibi gördükleri için de dostturlar.

Eşek, Mısır'da tam olarak evcilleştirilmiş ve ilk çiftliklerde çeşitli işlerde çalıştırılmıştır. Otlağın az, koşulların tehlikeli olduğu Kuzey Afrika yaylalarında ortaya çıkan eşek, kötü yaşam koşullarına alışkan dayanıklı bir hayvandı. Bu da onun zaranna olmuştur. Bir atın dayanamayacağı bir diyetle yaşayabilir, her türlü sert davranışa dayanabilir.

At soylu, boğa ise güçlüydü ama eşek aptaldı. Bu yorgunluk bilmeyen yük taşıyıcılarına Teşekkür borçlu olmamıza rağmen, bu tür duygulanı göstermemekte ısrar ettik. Eşeğe onur vermemiz gerekirken onu alay konusu haline getirdik. Bunun nedeni eşeğin çok sabırlı ve basit yiyecekleri ve pek az isteği ile bakımı kolay bir hayvan olmasaydı. Böylece tam da yoksulların hayvanı oluyordu. Canlı ve neşeli atla kıyaslanınca çok sakindi ve bunun cezasını da çekiyordu. (Biz. Eşek)

At savaşta işe yaramaz olunca ona karşı tutumumuz da değişti. Savaş son tatlısız girişinden bu yana geçen elli yıl içinde atın askeri rolü sembolik bir role dönüşmüştür.

Evcil hayvanların insan kötelerinin eşiti oldukları söylenmektedir. İnsanın köteliğini ortadan kaldırdığımızı göre şimdi sıra hayvan köteliğine gelmiştir. Köteliikleri ne kadar hafif olsa, hayvanlara ne kadar iyi davranılsa da bunlar yapmak zorunda oldukları işler nedeniyle alçaltılmaktadırlar. Bu görüşe göre bizler de hayvan olduğumuzdan,

hayvan akrabalarımız olarak bütün diğer yaratıklara eşitimiz olarak davranmamız gerekir. Hayvanların insan çıkarına olan kullarımları haklı görülemez.

Yeni :xir Hayvan Hakları Beyannamesi ve her alanda Hayvan Sözleşmesine uymamızı sağlayacak vaktiyle Musa Peygamberin yayınladığı, Tanrı'nın 10 Emri gib(i) şu 10 emire ihtiyacımız vardır.

- 1- Batıl inançlarımızı ya da dini önyargılarımızı tatmin için hiçbir hayvana hayali iyi ya da kötü nitelikler yüklenemez.
- 2- Hiçbir hayvan üstünde egemenlik kurulamaz, hiçbir hayvan eğlendirmek için alçatılamaz.
- 3- Yeterli fiziksel ve toplumsal çevre sağlanmadan hiçbir hayvan tutsak edilemez
- 4- İnsan sahibinin yaşam biçimine kolaylıkla uyum sağlamayan hiçbir hayvan arkadaş olarak tutulamaz.
- 5- İnsan nüfusundaki artışla ya da doğrudan doğruya kötü davranmayla hiçbir hayvan türü yok edilemez.
- 6- Bize spor olanakları sağlamak için hiçbir hayvana acı çektirilemez.
- 7- Gereksiz deneyler amacıyla hiçbir hayvan bedensel ya da ruhsal işkenceye tabi tutulamaz.
- 8- Bize besin sağlamak için hiçbir çiftlik hayvanı yoksun bir çevrede yaşatılamaz.
- 9- Kürkü, derisi, dişi ya da başka bir lüks maddesi için hiçbir hayvana eziyet edilemez.
- 10- Hiçbir çalışan hayvan kendisinde strese ya da bedensel bir zarara yol açacak bir işte çalıştırılmaz.

Bu Hayvan Hakları Beyannamesi kaprisli bir ideal değildir. Pratik ve uygulanabilir bir şeydir. Ancak şu anda dünyada yaygınlaştırılmaktan da çok uzaktır. Beyanname, hayvan özgürlük hareketinin daha az aşırı fikirlerini içermektedir. Herhangi bir hayvana kötü davranmanın ekonomik nedenlerini kabul etmeye yanaşmamasıyla bu hareket, hayvanların durumunu düzeltmeye ve refahına yönelik davranışlarımızın önemli bir adımını temsil etmektedir. Bu hareketin üyeleri bizi bu Hayvan Hakları

Beyanname'si' nin maddelerini kabule ikna edebilirse Hayvan Sözleşmesi' nin önemli bir yeniden düzenlenmesini başarmış olacaktıdır.

Bir sözleşmeyi çiğnemek şerefsizliktir ve biz hayvan dostlarına bunu yapmış bulunuyoruz. Onlar bizim akrabalarımızdır ve bizler de hayvanız. Onlara karşı zalim olmak bütün insanlar ve diğer türlerle olan bütün ilişkilerimizde zalim olmak demektir. Hayvan dostlarına sempati duyan herhangi bir kültür her bakımdan duyarlı ve sevecen olacaktır. Hayvanlarla bir yakınlık duyan her kültür, köklerine olan inancını sürdürebilen bir kültür olacaktır.

17 Ağustos Marmara depreminin ardından bu tür olası felaketi bize erkenden haber vermeleri için onların içgüdüsel tepkilerine sığınarak onlardan medet umuyoruz ! (Yazarın notudur)

Bir Türk hayvanseveri de şöyle demiş :

" Her hayvanın kötü olan huylarına ayrı ayrı sahip olduğu içindir ki, İNSAN en korkunç bir HAYVAN' dır "

Açakgönüllü kökenlerimizi unutursak kısa sürede bu küçük gezegenimizde aklımıza eseni yapabileceğimizi hayal etmeye başlarız. Ve aradan çok geçmeden de gelecek bir çağın fosilleri, yeni dinazorlar oluruz.

HAYVANLARA TAPMAK (ZOOATRİE)

İlkçağlarda insanlar hayvanlara da tapmışlardır. Hayvan tapımı, totem anlayışından türemiştir ve çok eskidir. Birçok uluslar, hayvanları kutsal ve kimi yerde de tanrı saymışlardır. Özellikle eski Mısır hayvan tapımının bütün çeşitlerini yüzyıllar boyunca sürdürmüş bir ülkedir. Bu ülkede öküzlere, ineklere, kedilere, leyleklere, timsahlara, farelere, su aygırlarına bile tapınılıyordu.

Tarihçi Herodotos, kulakları ve ön ayakları mücevherlerle süslü timsahlar gördüğünü yazmaktadır. Fransız arkeoloğu Mariette' in yaptığı kazılarda, kutsal boğaların yerleştirilmiş olduğu sandukalar bulunmuştur. İ.Ö. VI. Yüzyılda Mısır' a saldıran İranlılar, ordularının önüne kedilerle leylek-lerl yerleştirmişlerdi. Nitekim Mısırlılar, karşılarında tanrıları(1) görünce onlara karşı silah kullanma gücünü gösteremediler. Hindistan' da ineklere, timsahlara, fillere ve maymunlara ; Pasifik Okyanusu' nda

kertenkeleye ; Afrika'da aslanlara ve yılanlara, Girit'te boğalara tapılmıştır. Birçok eski Yunan kıyıları hayvan adları taşımaktadır. Gene eski Yunan'da yılan ve köstebek tanrı katına çıkarılmışlardır. (Bkz. Asclepion)

Mısır Tanrıları çeşitli hayvanlarla simgelenmiştir. Ptah ve Osiris Apis öküzünde belirmektedir. Hathor inek, Horus leylek, Ganeş fil, Toth maymun, Kepra bakköceği kafalıdır. Yunan tanrılarının yarılarından hiç ayrılmadığı çeşitli hayvanlar vardır ; Zeus'un kartalı, Athena'nın baykuşu, Apollon'un kertenkelesi bu gibi tanrı arkadaşları- hayvan'lara örnektir.

Yunan tanrılarının çoğu çeşitli serüvenlerinde değişik hayvan kılıdanna girerler. Örneğin, Zeus kuğu kuşu kılıdına girerek Leda'yı, boğa kılıdına girerek Europa'yı kaçıtır; İo inek kılıdına girerek dünyayı dolaşır. Hint tanrıları ve Buda çeşitli hayvan kılıdanna bürünürler. Mısır inançlarında tanrı Râ bir yumurtadan kaz biçiminde çıkar ve uçmaya başlar, onun uçuşuyla göğün karanlığı aydınlanır ve yeryüzü canlanır...

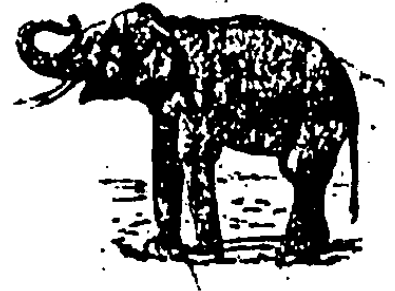
FİL

Arap ülkelerindeki deve katartan gibi, filler bilhassa Asya'da ulaştırma ve savaşlarda silah olarak kullanılmıştır.

Osmanlı Türkleri'nin fillerle ilk ilişkisi 1402 yılında Timur ve Yıldırım Beyazıt arasındaki Çubuk savaşında ortaya çıkmıştır. Türk or-dusundaki süvari birliklerinde kullanılan atlar, ilk defa gördükleri filler karşılaşınca ürkmüşler ve bozulmuşlardır. Buna rağmen filler Anadolu'nun sert iklimine uyum gösteremeyip o zamanın deyimi ile "telef olmuşlardır". Bugün Ankara'da kavunları ile ünlü Yuva köyü yakınlarındaki İri tümsekler 581 yıl önceki bu savaşta kullanılan fillerin gö-müldükleri yerlerdir, deniliyor...

Fil aynen İslâm'da olduğu gibi Doğu dinlerinde sık sık kendisinden bahsedilen bir hayvandır. Brahmanizm ve Konfüçyüs inançlarında fillerden "Kutsal yaratıklar" olarak söz edilir.

Barutun keşfinden sonra bile filler Çin, Hint ve Çin Hindi ülkelerinde ağır savaş aracı olarak kullanılmıştır. Hindistan'daki Babür istilâsı ve Türk-

Babür İmparatorluğu' nun kurulmasında fillerin atlardan daha fazla ağırlık taşıyan taktik güç olarak kabul edildiği bilinmektedir.

Fillerin son derece gelişmiş bir aile hayatını benimsediklerini bilgiler anlatmaktadır. Öleceği zaman eşine "hazın sonucu" göstermemek için fillerin aileden uzaklaşıp mezarlıklarına gittikleri ve öldürülmesine tanık oldukları eşlerinin intikamını alamadıkları zaman, kendilerini açlığa mahkum edip mezarlığa yöneldikleri, bilinmektedir. Eşlerinin üzerine bir başka eş benimsemeyen filer, derilerinin katınlığı ve iri cüsseleri bakımından savaş aracı olarak kullanılmışlardır. Ancak "Derin delici" ateşli silahların ortaya çıkmasından sonra filer, savaşlarda sadece geri hatlardaki İkmal aracı olarak, hizmete alınmışlardır.

- Büyükbaş hayvanların aksine filin çalışan bir hayvan olarak kullanımı hemen hemen sona ermiştir ve hem Afrika hem de Asya'daki yabani fil sayısı hızla azalmaktadır. Anıbal'ın Pön Savaşları'ndaki örneğine rağmen kullanılması ise giderek sınırlanmıştır.

Fil savaş alanında düşman tarafından ilk görüldüğünde çok müthiş bir etki yaratmıştır. Düşman orduları bu zırhla kaplı, hortumlarına kılıçlar, dişlerinin ucuna zehirli hançerler bağlanmış bu devleri görür görmez dağılmaktaydılar. Ancak kısa sürede filerin gürültüler çıkartarak hayvanları panik içinde kaçırtmak ve bu arada kendi ordularını darmadağın etmelerini sağlamak mümkün olmuştur. (Timur, Yıldırım Beyazıt Ankara savaşı)

Fillin çalışma arkadaşı olarak başansı da fazla önemli olmamıştır; bugün sadece Uzak Doğu' nun belirli yerlerinde orman sanayinde kullanılmaktadır. En fazla taşıyacağı yük 300 kilo olduğu için yük hayvanı olarak da pek önemli sayılmaz. Yük hayvanı olarak böylece, yalnız sekiz insanın işini yapabilmesi onun yakalanıp eğitilmesine değmiyordu. Ancak çekici bir güç olarak iki tontuk kütükleri rahatça çekebilmektedir. Birlikte çalışan bir çift fil beş tontuk bir yükü çekebiliyordu. Ayrıca büyük ağaçları iterek devirebiliyorlardı.

. Fillin en büyük kusuru üretilmesinin ekonomik olmayışdır: Yetişkinliğe erişmesi çok uzun zaman almaktaydı. Fillerin ormanlardan yakalanması gerekiyordu ve bu da kolay iş değildi. Ya bir sürünün içine girebileceği kadar çevresi kapalı yerler yapılmalı ya da başka bir tehlikeli yöntem kullanılmalıydı. Kement atma yöntemi denendiyse de, bunun hem hayvan hem de avcı için tehlikeli olduğu görüldü. Hayvanları uyutmak için uyuşturuculu yem vermeye de başvurulmuştu, ancak bu o kadar çok

uyuşturucu gerektiriyordu ki, hiç ekonomik değildi ; ayrıca uyuşturulan filler çoğunlukla yere yığılmadan önce çok uzaklara gidiyor ve kolaylıkla bulunamıyorlardı. Toprağa çukurlar kazılma denendiyse de, bunlara düşen filler sık sık yaralanıyorlar ve o zaman da işe koşulamıyorlardı. Sonunda, sürüyü tuzağa doğru kovalamak için çok adam gerekmesine rağmen çevresi kapalı tuzak yerleri yeğlendi.

Yabancı bir filin ehilleştirilmesi de güç ve tehlikeli bir işti.

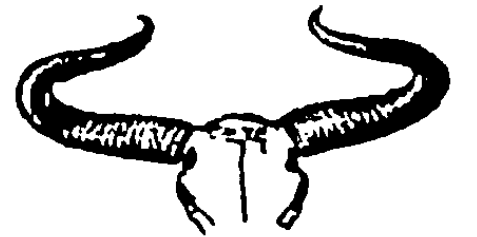
Sıradan bir filin zekası insan hilekârlığına erişemeyeceği için hayvan bu yeni dost ve koruyucusuna uysal davranır. Filin evcil bir hayvan olarak kullanılamamasının bir nedeni de budur: Fil her zaman aynı kişi tarafından yönetilmelidir. Başka bir insanı reddeder. Olağanüstü bir ortaklıktır bu. Bir fil ile insanı birlikte görmek bir iş dostluğundan çok duygusal bir bağa tanık olmaktır. Bu bir evlilik gibi bir yaşam boyu sürer ve fillerle insanların yaşam süreleri de hemen hemen aynıdır. Her bakıcı bir tek file, her fil de tek bir bakıcıya sadıktır. İnsan ile hayvan arasındaki en şaşırtıcı ilişkilerden biridir bu.

Saraçhane' den Atatürk Köprüsü' ne inerken, 'sol tarafta görülen Bizans döneminden kalma nişlerin, Osmanlı ordusuna Yavuz Sultan Selim' den IV. Mehmet' e kadar hizmet vermesi istenen " fil bölükleri için ahır" olarak kullanıldığı söyleniyor. Aslında bunlar eski Bizans kilise (Molla Zeyrek Camii) ne ait kalıntılardır. Gerçek olan açıklamayı uzmanlarımıza bırakmak kaydıyla, bu nişlerin fil ahır olarak yapılmadığını, ama o amaçla kullanılmış olabileceğini düşünüyoruz...(Yazarın notu)

BOYNUZ - BEREKET BOYNUZU

Boynuz tımağımsı bir maddeden oluşmuştur. Memeli, geviş getiren bazı hayvanların savunma ve hücum silahıdır.

Boynuz eski çağ kültür ve mitolojilerinde manevi yükseliş ve güçlülüğün sembolü olmuştur. Aynı zamanda koç boynuzu' nun güneş, boğa boynuzu' nun ise ay benzeri bir özyapıya sahip olduğu varsayılmaktaydı. Yunan-Roma mitolojilerinde bereket ve mutluluğun bir sembolü olarak yerleştiğini gördüğümüz bu boynuzun içi, aşırı bolluk anlamında, buğday daneleri ve dışarıya taşmış

meyvelerle doludur. Ağı aşıya değil yukarıya doğru açıktır. Hititlerde (riton) adı verilen libasyon kaplarının bazıları boynuz şeklinde yapılmaktaydı. Hitit tanrıları da boğa boynuzlu olarak gösterilmişlerdi.

Tapınakların sütun başlıklarındaki (volüt) adı verilen koç boynuzları ve yumurta motifleri güç ve bereketi simgeleyen öğeler olmuşlardır.

Boynuz çıkardığı hayvanı, uzaklardan duyulabilen farklı bir ses verme özelliğinden dolayı, avcılarının birbirleriyle haberleşmesi için kullandıkları geleneksel bir iletişim aracı olarak süregeliyor... Ayrıca barutluk olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Çünkü tabii bir hunidir.

(Aşağıdaki metin, araştırmacı- yazar Sargon ERDEM in 113 sayılı Zafer Dergisinde çıkan makalesinden özüm- lenmiştir.)

...Tarihte pek çok örneği bulunan ve adına Latince corniculum denilen boynuzlu miğfer, özellikle geç devirlerde Galyalılar'ın ve Vikingler'in sem-bolü haline gelmiştir...Büyük İskender Mısır'ı fethettiği zaman, halkın sevgi ve saygısını kazanabilmek için, baş tanrı Amon'un oğlu olduğunu iddia etmiş ve böylece, zaten binlerce yıldan beri firavunların tanrılığına inanmış olan Mısır halkına, kendisinde ilahi bir güç

bulunduğunu kolaylıkla kabul ettirmiştir. Tanrı Amon'un koç başlı olduğuna inanıldığı ve heykelleri boynuzlu yapıldığı için, İskender de manen boynuzlu farzedilmiş ve ölümünden sonra adına kesilen sikkelerde koç boynuzlarıyla resmedilmişti.

Musa

Büyük İskender

...Boynuz, özellikle boğa boynuzu, tarihin ilk günlerinden beri güç- kuvvet sembolü olarak kabul edilmiş ve bu sebeple eski medeniyetlerin hemen hepsinde tanrı ve mukaddes yaratık tasvirleri boynuzlu yapılmıştır. Boynuzun güç sembolü olarak İslâm kültürüne de girdiği görülmekte ve nitekim Hz. Mevlânâ da Mesnevi' de, Hz. Musa'nın ağzından Firavuna

hitaben " sivri, keskin boynuzların nice çiğnerler deldi, işte şu asam da senin küstah boynuzunu kırda " demektedir.

...söz konusu " boynuz sahibi, boynuzlu" tabiri ile son asırlarda Avrupa' dan dünyaya yayılan yeni " boynuzlu" (kansı tarafından adatıldığına bilen koca) tabiri arasında her hangi bir münasebet mevcut değildir. Bu ikincisi, semizleşmelerini temin gayesiyle kısırlaştırılan horozların, diğerlerinden ayırdedilebilimleri için ve artık doğuşemiyeceklerinden dolayı işlerine de yaramayacak olan mahmuzlarının kesilerek ibiklerine takılması (tes püşkütü gibi) ve boynuza benzeyen bu mahmuzlar sebebiyle hayvanlara " boynuzlu horoz " denilmesinden (mahmuzlu horoz denemez, çünkü o zaman mahmuzu kesilmemiş horozlar akla gelir) kaynaklanmakta olup (bkz. Webster' s Third New International Dictionary, cornute 2; horn 4b) " dişisini kuskanmayan, onun uğruna doğuşmeyen erkek" manasında kullanılmaktadır. Avrupa' daki bu boynuzlu tabirinin fazla eskilere gitmemesi gerekir. Çünkü eskiden beri bilinseydi, Michelangelo (1475-1564), bu çirkin manayı gözönünde tutar ve ünkü Hz. Musa heykeli boynuzlu yapmazdı.

KUYRUK

Anatomik olarak, omurganın, kuyruk sokumu denilen alt ucunun bitim yerine takılı bir organdır. Hayvanlardaki kuyruğun işlevlerinden biri de onun bir yön ve denge unsuru olmasıdır. Örneğin ağaçlarda yaşayan maymunlar için kuyruk çok önemli bir rol oynar. Kedi' ye gelince; bu hayvan, yüksek bir yerden düştüğünde, kuyruğunun sağladığı yönlenme sayesinde (dört ayak üstüne) düşebilmektedir. Kuyruğu kesilmiş bir kedi üzerinde yapılan de-neyimde aynı sonucun alınmadığı saptanmıştır.

Kuyruk, bir şeyin arkasına takılı olan, ona ilâve edilen veya edilenlere de verilen bir isimdir. Yerine göre tabi olmayı, bağlılığı ifade eder. Kuyrukta bir tür arkalık, gerilik, takipçilik, izleyicilik anlamı veren bir imaj vardır. Aslında kuyruğun takılı olduğu bu nokta, hayvanın en güçlü olduğu, veya belirli bir gücün birikim yaptığı yerdir. Bu gerçekten hareket, bizi güncel yaşantımızda sıkça görünen bir olguya yaklaştırmıyor : İnsanlar birbiri ardınca dizilip kuyruklar oluşturuyor, sıraları geldiğinde, o noktada varolan ve edinmek, yararlanmak istedikleri bir güce, bir kaynağa erişip edinmeyi amaçlamıyorlar mı?...

Kuyruk' ta hiyerarşi ile ilgili bir anlam da bulunur. Kuyruğun takılı olduğu noktaya yönelik olan bu kademelenmede, sosyal farklılaşmalar vardır.

Kuyruk, bazen iki kelimeyle bile büyük anlamları ifade ve yansıtabilecek ilginç bir özelliğe sahip. Bir kaçıni aşağıya çıkardığımız bu özdeyişlerin, onda gizli olan bazı güç ve özellikler hakkında bir fikir vermeye yeterli olacağı kanısındayız: Kuyruk acısı,(o kişinin geçmişinde uğradığı ve acısını hala unutmadığı bir olay söz konusudur), kuyruğuna basmak, kuyruğu sıkışmak (kuyruk başa yön ve hareket veren bir organ olduğundan, onun hareketsiz kalması başın da aleyhine olur, serbestliğini etkiler.), kuyruğu titretmek (ölmek), kuyruk sallamak(yattaklanmak), kuyruğunu kısıtlayıp kaçmak...

Müzedeki kabartma ile ilgili kişisel bir yorum:

Dikkat edilecek olursa, aslanın kuyruğundan tutan kişi kraldır. Tanrı'nın karşısında daha fazla güç kazanmak için enerjisinin çıkış noktası olan kuyruğun ucundan tutmuştur. Diğer eliyle de kamasını kuyruğun dibine sokup onu koparmayı deniyor.

Tanrı ise, otoritesini korumak için, bir elinde baltasıyla bu olaya müdahale etmekte ve kaçıp başkasının eline geçmesini engellemek için olsa gerek (?) hayvanı ayağından yakalamıştır.

Bu alçak kabartma, bu türden başka yorumlara da açıktır.

Tanrının elindeki baltta sonradan Zeus'ün bir atribüsü olacaktır.

KUYRUKLAR VE İNSANLAR

Anatomik olarak, hayvanlara özgü olmakla beraber, omurganın insanda da aynı adı taşıyan kuyruk sokumu denilen alt ucuna takılı bir organ... Yaratıcı bu organı, hayvana yönünü kestirmesi için vermiş ve böyle biçimlendirmiş...

Kuyruğun uçaklarda ve uçurtmalardaki kullanılmasından beklenen amaç ta aynı. Omurgalı hayvanların kuyrukları kemik ve etten oluşmuştur ama iç organ içermezler. Karada yaşayan, yani yerde yürüyen dörtayaklıların çoğunda kuyruk bu işlevlerini kısmende olsa yitirmiş olmakla birlikte, timsah, susamuru ve balina gibi evrim sonucu su ortamına

döner hayvanlarda yeniden önem kazanmıştır. Sincap gibi ağaçta yaşayan hayvanlar kuyruklarını denge organı olarak ya da sıçırırken dümen gibi kullanırlar. Örümcek maymunu ve bukelemun gibi hayvanların ise sarılcı kuyrukları ayakları destekliyerek ağaç üstünde dengeyi ve hareket yeteneğini artırıcı bir işlev görür. Öte yandan kuyruk, örneğin oklu karpide savunma, köpekte iletişim, çingiraklı yılanda uyarı ve timsahta da avlanma gibi değişik işlevlere uygulanmış olabilmektedir. Kuşların çoğunda kuyruk omurları kaynaşmıştır. Bu uzantı uçuş sırasında manevra yeteneğini artıran kuyruk tüylerini destekler.

Kedi yüksek bir yerden düştüğünde, kuyruğunun sağladığı yönlendirme sayesinde, daima dört ayak üzerinde olarak yere, oturur. Kuyruğu olmayan bir kedi üzerinde yapılan bu denemeden ise aynı sonuç alınmamıştır. Toplumumuzda da bazı insanlar vardır ki, KUYRUKLARI SAYESİNDE, onlarda her zaman ve her yere dört ayak üstünde düşmektedirler!..

Balıkların ve birçok amfibyum larvasının (iki yaşayışlı kurtçuk) temel yer değiştirme organı ise kuyruk olmuştur.

Bilindiği üzere balık baş, gövde ve kuyruk olmak üzere, üç bölümden oluşmuştur. Balığın bu biçimiyle toplumsal olay ve ilişkilerde kıyaslamak gerekirse şöyle bir yorum getirmenin ters düşmeyeceği kanısındayım: Aslında baş denilen organ "beyin" dir, lider ve yönetendir. Bu başa takılı olduğu için onun peşinden gitmek zorunda olan organ ise gövde ve daha sonra da KUYRUK'tur. Burası aslında yönetilenler, yani halk denilen kesimin ta kendisidir. Başlıca görevi, baştan, yani beyinden alacağı direktiflere göre biçimlenerek, gövdenin tümüne yön ve hareket veren bu kuyruk, şayet herhangi bir nedenle onun istediği yönlere sapmak istemez ve bunun için gösterdiği tepki etkili ve yeterli olmazsa, bu durum karşısında gene aynı gövdenin üzerinde takılı olup, aslında onun anatomik ve organik bir parçasını oluşturan YÜZGEÇLER derhal devreye gireceklerdir. Doğru olan yönün belirlenmesinde ve uygulanmasında kuyruğun gayretlerini desteklemek zaten onların yükümlü olduğu bir görev değildir?...güncel yaşantımızdaki gibi bu müdahale öncelikle devletin anayasal kuruluşları, gerektiğinde ise güvenlik güçleri tarafından yapılmaktadır.

Balıkla ilgili bir hayli, ama tazeliğini ve geçerliliğini koruyan bir söylenti vardır: "Balık baştan kokar!.." Gerçekten balığın ilk olarak kokuşan yeri başı olur. Bunun için balık satın alırken önce baş kısmını kontrol ederiz;

şöyle bir elleriz. Balıkçıda bunu bildiği için, şayet malının tazeliğinden emin değilse, onun galsamasına boya sürerek, müşteriye yanıltmak ister.. Ama kuyruk, başa oranta, bir süre daha tazeliğini koruyabilmektedir...

Şimdi kuyruğu bir başka perspektif altında inceleyelim. Kuyruk, genel ve geleneksel anlamıyla canlı ya da cansız bir şeyin arkasına takılı olan, ona ilâve edilen veya edillere verilen isim. Hayvanlarda kuyruğun takılı olduğu nokta onun en güçlü olması gereken, ya da farklı bir potansiyel güç birliğinin olduğu yerdir.

Hittit mitolojisinde tanrısal güç ve otoritenin boğa' dan aslana, aslandan da insana ve en sonra da insan biçimindeki tanrılara geçme aşamaları yaşanmıştır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesindeki bir alçak kabartma insanın bir aslanı kuyruğundan yakalamış olarak görselleştiriyor. Yani insanın bir aslanı kuyruğundan yakalamış olarak ve ona egemen olabilmek için hayvanın en güçlü yeri olan kuyruğundan tutmuştur.

Gene aynı uygarlıkta boğa tanrıya adak sunmak için yapılan törenlerde insanlar o tanrısal güce ulaşabilmek için kuyruk şekline girerek, toplumlarındaki sosyal sınıflarının gerektirdiği sırada yerlerini almaktaydılar. Hittitlerin, Hattuşaş' taki Yazılıkaya adı verilen açık hava tapınağında da görüldüğü gibi, kökeni çok eskilere uzanan bu adet ve zorunluluk, toplumsal yaşama adeta bir kuyruk benzeri yapışmış ve onun ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Çoğu kez, bugün, herhangi bir yer ve zaman dilimi içinde sınırlı kalmak suretiyle, insanlarımız birbirleri ardına dizilerek kuyruklara oluşturmuyorlar. Bu kuyruğun uzunluğu, geçen zaman ve onun oluşmasını gerektiren nedenlere duyulan ilgi oranında, uzayıp kısalabilmektedir. Kuyruktakiler adım, adım ilerliyorlar. Er ya da geç, onun takılı olduğu noktada onu bekliyen, ya da onun beklediği, hak ve hisselerinin gerektirdiği şeylerden yararlanabilmek için inatla

oradan ayrılmıyorlar. Her atılan adım, öndeki bir insanın her kapıdanışı, insanı ve o enerji kaynağını birbirine yaklaştırıyor. Sonuçta, oraya ulaşabilmenin özlem ve ümidi, bu amaç için göze alınan fiziki yorgunluk ve sarfedilen zamana, çoğu kez, galebe çalıyor. Kimi kez ise, maalesef bir mevta vererek, hüznle dalgalanıyor...

Kuyruk içinde adeta birbirlerine yapışık durumda olmanın sağladığı bu fiziki yakınlaşma kimi zaman, kuyruğun nedeni, uzunluğu ve zamanla da ilgili olarak, geçici de olsa ufak tefek dostane yakınlaşmalara da bir ortam hazırlıyor.

Kuyruktaki insanlar, bu işi yapması için bir başkasını tutup görevdirecek güçte olmadıklarına göre şayet kendilerinin bizzat bulunmaları zorunluğu yoksa, aşağı yukarı aynı sosyal sınıf ve ekonomik düzeyde, benzer sorunları yaşadıklarını hissettiklerinden, rahatlıkla, hiç bir şeyden çekinmeden, müşterek yaşanan güncel konular üzerindeki fikir ve izlenimlerini, şikayet ve serzenişlerini laflamakta geçirirler bu boş zamanı..Sonra sıra kendilerine geldiğinde susar, işini görür ve ayrılıp gider...

İnsan kuyruklarının organik yapısına gelince: Bu yapıyı oluşturanların öncelikle zaten işi gücü olmayan kimseler, yaşlılar, tabii emekliler, ispatı vücut etmek, yani varlığını kanıtlamak durumunda olanlar, az sayıda da olsa, işinden gücünden zorunlu olarak kaçamak yaparak, koparak gelenlerdir..

Artık her gün, yer ve zamanda çevremizde GÖRMEYİ DEĞİL, GÖRMEMEYİ yadırgadığımız bu kuyrukların taşıdıkları isimleri saymak mümkün değil. Ancak ilk aklımıza gelenler, öncelik sırasıyla -denilebilirleşimler. Maaş kuyruğu, vergi yatırma kuyrukları, resmi bir kuruma bir belge vermek, ya da almak kabillinden yapıtlar, özellikle zaman faktörü, yani gecikmeyle ilgili olan bir ödeme veya ödenmenin yapılmasına yönelik yapılan koşuşturmalar, bir yere girip çıkmada öncelik alma avantajı sağlayanlar ve nihayet ekme kuyruğu.. su kuyruğu. Kimi zaman bir kuyruk benzeri kıvrımlar yaparak uzayıp giden niceleri...

Şimdi aklımıza şöyle bir soru takılıyor: Kuyruğun, başlangıçta işaret ettiğimiz doğal işlevlerini hatırlayacak olursak, onun denge ve istikrarı sağlayıcı rolünü benimseyen insanların, toplumdaki süregelen bunca dengesiz ve istikrarsız hal ve gidişleri bir yola, düzene koyabilmek için, çaresizlik içinde kendilerine böylesine kuyruklar yapıştırmak gayretli içine mi girmişler, ya da sokulmuşlardır ? !...

Kuyruk adı verilen bu kavramda bir de HİERARŞİ ile ilgili diyeceklerimiz olacak: Çoğu kez törenler için oluşan bu tür kuyruklarda, insanlar tıpkı belkemiğine, birbirine takılı fıkralara benzemektedirler. Onlar da kuyruğun son bulduğu yere doğru ilerledikçe farklı büyüklükler göstermektedirler...

Kuyrukla ilgili söylentileri, yorumları burada virgüleyip, güncelliğini koruyan bir isimlendirme olan AT KUYRUĞU' na getirerek bağlamak istiyorum : At kuyruğu, Asya ve Amerika mitolojilerinde yılanla özdeşleştirilmiş ve FALLİK elementlerden biri olarak sembolleştirilmiş bulunuyor. Nitekim at kuyruğunun TUĞ olarak kullanılmasına etken olan inanç, hayvanın tüm erkeksi gücünün kuyruğunda toplanmış olmasından kaynaklanmıştır.

Kuyruk, diğer hayvanlarda olduğu gibi onların edep yerlerini örtme işlevine ek olarak koştuklarında denge unsuru da olmaktadır.

Türk- Moğol kabilelerinde at, manda veya YAK' tan kesilip demet şeklinde derlenen kollar, TUĞ adı altında atların ve mızrakların ucuna takılmaktaydı.

Tuğ, Hun Türkleri ve daha sonra Osmanlılar da, erdlik ve savaşkanlığın yanında, asalet simgesi olarakta gelenekşelleşmiş bulunuyor.

At kuyruğu İslâm Bulgarlarında da, Çar Boris zamanında, neredeyse HAÇ' in yerini alıncasına, bir iman objesi olarak yaygın bir şekilde kullanılmasının o tarihte Papa' nın tepkilerine yol açtığını da hatırlatmak istiyoruz.

Ve son olarak, kuyruk adı verilen bu nesne' nin, affınıza sığınarak dile getirmek istediğim işlevi, onun ana rahmindeki yumurtayla buluşup onu dölemek için spermaya ileri hareket vermesi olacaktır.

KIKLOP' LAR

Yunan mitolojisinde anılan bu tek gözlü yaratıklar, Tepegöz' ler Gaia ve Uranos' un oğullarıdır. Üç türünün varlığından söz ediliyor : Göksel Kiklop' lar, Odyseia' da adı geçen Sicilyalı Kiklop' lar ve Likyada bulunan Duvarcı Kiklop' lar.

Etes Arkeoloji Müzesinde kısmen kırık durumda sergilenen bir grup heykeli bulunuyor; zamanında Domitien kutsal alanındaki Polio Çeşme' sinde bulunan bu gruptaki Kiklop' un adı Polyphemos. Sicilyanın Etna yanardağında yerin altına kapanmış demircilikle uğraşan cinlerden biri. Bu Kiklopların gözleri ateşin karşısında kor gibi parlamaktadır. Kraterden fıskıran kıvılcımlar onların örsterinden saçılan ateşlerdir. Yer sarsıntısı ve gürültüler yaparak varlıklarını belli ederler.

Duvarcı Kikloplar Anadolu, Yunanistan ve Sicilyada iri taşlarla örülmüş ne' kadar sur varsa hepsinin mimandırlar. Bu yapılara (Kiklopeen) adı veriliyor.

Halikarnas Balıkçısına göre tek yuvarlak gözlü devler Hitit kabartmalarında profilden görülen kişiler olabiliyorlar (?) Hattuşaş' taki poternli yol (Yer Kapı)' nın bunlar tarafından inşa edildiği varsayılıyor, Likya bölgesindeki ünlü Kral mezarlarının yapımında da Kiklopların rolü olduğu ileri sürülüyor.

Kaba kuvvetin sembolü olan Kikloplar baş tanrı Zeus' ün hizmetindeydiler.

Kiklopların tek gözlü oluşlarıyla ilgili şu yorum yapılıyor: Şayet iki gözlü olmak normal, üç gözlü olmak insanüstü bir yaratılış ise, alınının tam ortasında bir göze sahip olmakta ilkelik, zekadan ve bazı insancıl ilişkilerden yoksunluğu işaret etmektedir. Hristiyan ikonografisinde şeytan çoğu kez suratının ortasında tek gözlü olarak gösterilmiştir. Olumsuzluk içeren olay ve kavramların bir göstergesi sayılan tek gözlülük veya tek bacaklılık çift' in karşıtı TEK' in yani noksanlı ve kusurlu oluşumun simgesi olmaktadır. Bunun için tüm canlılar, denge sağlamak amacıyla çift (iki) düzen esasına göre yaratılmışlardır.

DRAGON (EJDERHA)

Aslında bize, görevini ciddiyetle yapan bir gardiyan veya kötülüğün ve şeytani eğilimlerin bir sembolü gibi gelir. O gerçekten gizli bir hazineye ulaşılabilmesi için, yokedilmesi gereken bir yaratıktır. Batı aleminde (Altın tüy)' ün ve Hesperit' lerin bahçesinin koruyucusudur. Dragon şeytani bir sembol olarak, çoğu kez bir yılan şeklinde görüntülenmiştir. Baş kesilmiş dragon ve

Ejder band'ı

etkisiz hale getirilmiş olan yılanlar, İsa'nın kötülük üstünde kazandığı zaferi işaret eder. İkonografide aynı tür imajlar Saint Michel ve Saint Georges için de yaratılmış bulunuyor.

Dragona yakıştırılan bu olumsuz yorumlar, sembolizm de, Uzakdoğu, Ortaçağ Avrupası ve İslâmın gizemli sanat yapıtlarında görüldüğü gibi, karşı karşıya birbirle döğüen iki dragon, veya yılan (KADÜSE) ile benzerlik taşır. Diğer bir açıdan, civa ve kükürtün olduğu gibi, birbirine karşı güçlerin nötralizasyonu (etkisizleştirme) anlamını içerir. OUROBOROS olarak adlandırılan, kuyruğunu ısırın dragon, bu bu türdendir.

Uzakdoğuda dragon aynı zamanda bir deniz, kara ve hava hayvanıdır. Güçlü bir gök yaratığı olduğu için, imparatorun sembolüdür. Bir İbrani metninde gök dragonundan, tahtı üstüne oturmuş bir kral olarak, söz edilmektedir.

Dragon aynı zamanda ağzından çıkardığı alevler nedeniyle, şimşek ve bereketle özdeşirilir. Bu bakımdan hükümrânlık ve hayatın dengesini sağlayıcı verilere sahiptir. Festivallerde genellikle dragon maketlerinin sokaklarda gezdirilmesi bu çok eski geleneklerden kaynaklanmaktadır...

Yunancada (gözcü) anlamına gelen dragon, pek çok mitolojide suların, diğer anlamda bereketin koruyuculuğunu yapan yaratıklar olarak nitelendirilmişlerdir. Onlar suların denetimini ellerinde tuttuğundan, dragon üzerinde zafer kazanmak (Hititlerde görüldüğü gibi), su kaynaklarına da egemen olmayı amaçlıyordu.

Dragon motifi özellikle Çin'de bir hayli yaygındır. Çin halkı kuraklık döneminde dragon'un yağmur yağdırmayı unuttuğunu varsayıp, ona bu görevini hatırlatmak (1) amacıyla, bir tür yağmur duası anlamında, sokaklarda yapma ejderhalar dolaştırmaktadırlar.

GRİFFON

Genellikle aslan,.bazen de köpek gövdeli olup kanatlı ve kartal gagalı, mitolojik yaratıklardır. Griffonlar Zeus'un kutsal hayvanları olduğu gibi, güneş tanrısı Apollon'un da bineği ve havlamayan bekçi köpeği olurlar.

Griffon gerçekte, gök ve yer olarak iki karaktere sahiptir. Bu karakterler ise, dünyevlilik ve uhrevilik olarak nitelenirler. Yunanda hazine bekçiliğini yapan bir canavardır. Dağda altın arayıcılarının yolunu keser. Hristiyanlıkta ise, şeytan imajı olarak bilinir, katı ve acımasız bir kuvvet sembolü olur.

PEGASSOS

Medusa' nın kanından doğma KANATLI AT. Adı Yunanca " pege " sözcüğünden türemiş sayılan Pegassos pınar ve çeşme başlarında bulunmaktan hoşlanırmış.. Pegassos gökte bir burç haline getirilmiştir.

KENTAVROS (Kentaur)

Teselyanın vahşi ve kavgacı halkıydı. Sonraları bunlar, yukarıda insan aşağısı at olarak betimlenmiş ve mitolojide AT ADAMLAR olarak yerleşmiştir. Heykeltıraş Phidias' ın Parthenon tapınağında canlandırdığı metop kabartmalarda Kentavrosların Teselyalı bir boy olan Lapith' lerce yaptığı ve sonunda mağlup oldukları bir savaş sahnesi bulunmaktadır.

Atın etnik, mitolojik ve fonksiyonel açıdan diğer hayvanlardan farklı yönleri var, Kutsal, sadık, yararlı... Eski savaş arabaları atla çekiliyordu. Akhalar Truva önüne tahta at getirdiler. Aziz George daima, semavi bir yaratık olan ve ölümsüzlüğü simgeleyen beyaz bir at üzerinde gösterilmiştir... Vaktiyle " Demokrat Parti" nin de amblemi beyaz (Kır Atı) l..

ASLAN VE SFENKS

Yelelerinin gövdeye verdiği daha görkemli görünüm ve aktif bir rol oynamasından olmalı ki, erkek aslan daha fazla korku vermiş ve bu korkuya bağlı olarak, saygınlık kazanmıştır. Nitekim söz konusu aslan olunca, zihinlerimizde çoğu kez, dişi değil de, erkek aslan imajını canlandırmıyor muyuz?..Hititler önceleri büyük köpek dedikleri aslanın kenti kötü

ruhlardan koruyacağına ve saldırgana korku verecek en etkin bir psikolojik savunma aracı olarak görmüşler ve bunların heykellerini, kapı gardiyanı olarak, sur kapılarına ve tanrı heykellerinin kaidelerine yerleştirmişlerdir. Bu uygulamanın en belirgin örneği Hattuşaş "Aslanlı Kapı" da bulunuyor. Ancak, "Kral Kapısı" denilen yerdeki kabartma savaş tanrısı surların dışında değil, içindedir. Savaşanlara güç ve cesaret vermek amacıyla olsa gerek?...*(Yazarın fikri)*

Gene Hititlerde aslan avı, önceleri korunmak, daha sonra, yani tanrı saygınlığının değişme ve gelişme süreci içinde, ona egemen olma evresine girince, sadece bir spor amacıyla yapılmaktaydı.

Bilindiği üzere, Mısırdan bu yana, hemen tüm sfenksterin gövdeleri aslandır. Grek mitolojisindeki kanatlı aslan griffonlar' larda kafa kartal veya akbaba olmuş ve bu şekilde karada ve havada yaşayan yaratıkların en güçlülerinden oluşan bir kompozisyon yaratılmıştır.

Bunun yanında Yunanistanda, gövdeleri aslan ve fakat başları, zalim ve korkunç görünümlü bir kadın başı olan sfekster de bulunuyordu.

Sfeksterde kafanın insan olarak korunması, o çağ insanında, zeka bakımından hayvanlardan üstün oldukları bilincinin varlığını kanıtlamaktadır.

Bu çağlarda kullanılan savaş arabalarının da sfeksterden esinlendiği ileri sürülmektedir. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Hitit bölümünde başı kuş, gövdesi aslan, kuyruğu yılandan yaratıklar görülür. Bu yaratıkların evrenin 3 katını simgeledikleri düşünülebilir.

Aslan veya aslan gövdeli sfeksterin daha çok mezar yapıtları yakınında görülmeleri, ölümleri kötü ruhlardan koruyucu yetinin aslanda bulunduğu inanmalarından ileri gelmekteydi. Buna örnek olarak Mısır

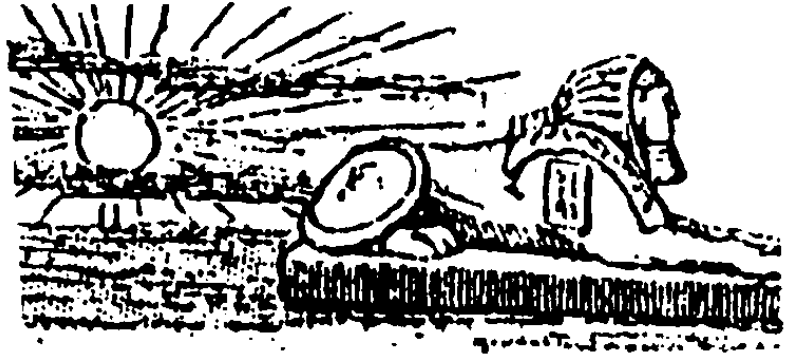
Piramitler Vadisinin nekropolünün yasak eşiklerinde ve anıtsal bir mezar yapıtı olan Nemrut tümülüsünün etrafına dizilmiş gardiyan aslanları göstereceğiz. Bunlar Antiokos' un ana tarafından Pers kökenli olduğunu simgelemektedir.

Nemrut Dağı tümülüsün batı kenarında dünyanın ilk (HOROSKOP) u, (sinoptik haritası) olduğu ileri sürülen taş kabartma üzerinde aslan bulunuyor. Nemrut' un astrolojik, Harran' ın ise astronomik araştırma ve incelemeler yapan merkezler olduğunu bu vesile ile hatırlatmak isteyeceğiz.

Anadoludaki yerleşim kalıntıları ve diğer dekoratif yontularda raslanan aslan tipleri şu beş grupta toplanıyor: Asur, Hitit, Frigya, Pers ve Selçuklu. Ancak bu aslanlar bazen kaba yüzlü, art ayakları üzerine oturmuş, ağzı açık ve şişman yanaklı, diş ve diğer detayları belirtilmemiş, adeta karikatürize edilmiş olmakla beraber, genel olarak, bir evvelkine oranla daha vahşi ve yırtıcı görünümündedirler. Örneğin, Anıt Kabir girişinde sağlı solu dizilmiş Frigya aslanları Hitit aslanına nazaran daha korkutucu ve atlamaya hazırdırlar...Bu aslanların 24 olan sayıları Orta Asya Türklerinin Kutsallık düzeyine çıkardıkları (Ongunların) sayısıya eşdeğerdir.

İran aslanının ise elinde, ZÜLFİKAR adı verilen, iki tarafı keskin bir pala bulunur ve onun gücünü artırır. Bu aslan eski İran bayraklarında bulunuyordu ve devletin milli amblemi olmuştu.

Hz. Muhammet vefatından önce zülfikarını damadı Hz. Ali' ye hediye etmişti.

Bugün Luxor yakınlarındaki büyük Karnak tapınağında iki yanına koç başlı sfekslerin dizildiği çok görkemli bir cadde bulunuyor. Burası kralın yürürken bir güçlülük ve korunma hissedeceği bir tören yolu olmuştur. Cinsellik sembolü olan koç başlarını büyük güçlülük sembolü olan aslan gövdeleriyle birleştirerek krala hem cinsel güç hem de güvenlik duygusu verecek hayali bir yaratık yaratmak mümkündü.

Kral bu görkemli caddede yürürken bu taş heykellerin etkisini hissedeceğinden, tüm ruhsal durumu değişecekti. Kutsal yer ve tapınakların sırtı buradadır. Bugün mimari başarılarla ve dekoratif süslere hayranlıkla bakarsak da, bunlar gerçekte ikinci derecede önemlidir. Eski

tapınakların temelinde, orada bulunan resimlerin hısmı nitelikleri yatmaktadır. Mısırlılar bu simgelerin gerçek güç olduklarına ve insanlar üzerinde gerçek bir etkileri olacağına inanırlardı. Orada resimlenen hayvanlar doğal hayvanlardan daha fazla bir şey, doğaüstü güçleri olan süper hayvanlardı.

Resimler ürkütücü oldukları zaman tapınakların

havası da korku dolu olmalıydı. Aslan başı tanrıça Sekhmet'in dev taş heykellerinin bulunduğu Mut tapınağı böyle bir yerdir. Sekhmet eski tanrıların en kana susamıştıydı. Gittiği her yere dehşet yayardı ve kavurucu çöl rüzgârlarının onun ateşli soluğu olduğu söylenirdi.

Mevlâna Celalettini Ruminin bir sözü var : " Biz umumiyetle aslanızdır, ama bayrak üzerine resmedildiğimizde, ancak Tanrı'nın nefesiyle canlanır ve hamle yaparız.." Burada nefes sözcüğü ile erekenen anlam şüphesiz (rüzgâr) oluyor... Bayrağın dalgalanması aslana hareket veriyor.(Biz. Rüzgâr)

Selçuklu İmparatorluğu İranda kuruldu: Mevlâna da Selçuklu döneminde yaşadığına göre, eski Selçuklu bayrağında da bir aslan motifi olması mümkündür.

Yunan-Roma tiyatro ve odeonlarının oturma sıralarında görüldüğü gibi, klasik model mobilyaların masa, iskemle ve sehpa ayaklarının aslan pençesi şeklinde yapılması, aslan'ın Anadolu kültürüne yansıyan saygın yerinin kaybolmayan izlerinden biridir.

Selçukluda aslan güneşle özdeşleştiriliyordu. Nitekim bayraktaki aslanın arkasından bir güneş doğar. Güneşin boğa burcuna girmesi (nevruz) ilbaharın başlangıcı olarak kabul edilir. Sultanların birçoğunun ismi aslanıdır, Kılıç Aslan, Alpaslan gibi...Haçlı orduları komutanlarından biri de de, Aslan yürekli Rişar'dır...

Selçuklu döneminde ve bazı yönleri bu mimarinin etkisi altında inşa edilmiş olan Osmanlı dönemi yapıtlarının birçoğunun kapılarında

aslan kabartmaları bulunmaktadır. İlk akla gelen örnekler şunlardır: Ani ören yeri Aslanlı Kapı, İshak Paşa Sarayı İkinci kapısı, Hoşap Kalesindeki zincirle bağlı aslanlar, Diyarbakır Ulu Cami kapısı, Erzurum Yakutiye Medresesi-Harın ören yeri iç kale' nin Aslanlı Kapısı, vb...

BOĞA

’Başlıbaşına erkeklik simgesi. Sığır kültü (sığra tapınma) nün başladığı Neolitik-Ciklaşt evresinde Hititler boğaya hem tapıyor, hem de etini yiyorlardı, kanını da tanrılarına sunmaktaydılar. Genel olarak

göçebe toplumlar büyük baş hayvan besiciliği ile uğraşmaktaydılar. Onun üretim işlevindeki rolünün bilinci altında olmaları nedeniyle, boğa bir çoban tanrısı, olarak tabulaştırılıyor ve sürünün tanıtılmış önderi oluyordu. Yaratıcı gücün sembolü olan boğa' nın, bronzdan yapılmış başlarının, dini törenlerde bir mızrak veya sopa üzerine takularak taşınması olayı, ilk olarak M.Ö.III. binden itibaren, Anadolu' da görülmüş ve dinsel amblemlerin bir prototip olmuştur.

Bu çağ insanları, evlerinin tek olan odalarını boğa başlarıyla donatmakta, aynı zamanda ölümlerin mezarlarına bir boğa

başı koymaktaydılar. Boğa boynuzu dinsel amblemlerinin başlıca ögesi olmuştu. Hitit güneş kursu adı verilen bu kompozisyonlarda evren bir boğa boynuzu üzerinde gösterilmek istenmiştir. Çatalhöyük' de tapınakların duvarlarına boğa başları Toros Dağlarına bakacak şekilde yerleştirilmişlerdir. Latince' de Toros, Fransızcada tauro, BOĞA demektir.

Gelişen zaman içinde boğa tanrısal gücünü aslana ve daha sonra tanılara terketmektedir. Bu inanç değişiminini evrelerine ait bulgular, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Yazılıkaya kabartmalarında tanrı ve tanrıçaların boğa, 'aslan veya bir panter' ler üstüne basar şekilde gösterilmeleriyle belirlenmektedir...

Boğa gibi diğer öküz cinsi hayvanlar, Hint- Akdeniz dinlerinde, gök veya fırtına tanrılarını belirtiyordu. İran ve Ortadoğu' da koç ve erkek keçi (teke) nin de benzer

amaçlarda kullanılmasında, bu hayvanların erkeklik ve doğuşgenlik özellikleri yanında, kanlarının da kutsal olması rol oynuyordu. Neolitik çağdan itibaren, boğa ve şimşek ilişkisi mutluluk göstergesi ve atmosferik tanrılarla ilişkili tutulan semboller arasına girmişlerdir. Bu bakımdan boğa'nın böğürmesi, tanıma dayalı toplumlarda, bereketin habercisi olan (gök gürültüsü ve yağmur getiren fırtına) ile eşdeğer tutulmuştur.

Boğanın boynuzu ile ayın görünümü arasındaki benzerlik gene Neolitik çağda görüldüğü gibi, ay'la ilintili olan Büyük Anne (Ana tanrıça) kültüne neden olmuştur. Bunun sonucu olarak Kibele, ay tanrıçası Artemis'e dönüşecektir...Nitekim Artemis şenliklerine " boğa güreşi " yle başlandığı bilinmektedir.

Mısırdaki ay tanrıçası yıldızların boğasıydı. Osiris, güneş tanrısı olarak simgeleniyordu. Mezopotamya'da ay tanrısı SİN'e, boğa biçimi verilmişti. İşte bu inanış biçiminin oluşturduğu kaidenin üstünde, boğanın daha çok geceyle ilgili bir AY HAYVANI olarak, dikildiğini görüyoruz. (Hikal metnine bkz.)

Mısır hieroglifinde birçok işaretler, ayın fazları ve boğanın boynuzlarına benzemektedir. Küçük Asya'nın Kibele kültü M.S.İI. yüzyılda Romaya gitmiş ve orada boğa kanıyla vattiz alma geleneğinin yerleşmesini etkilemiştir. Mısırdaki boynuzları arasında bir güneş diski taşıyan boğa başının bereket sembolü ve Osiris'le ilintili olarak, ölüm ve yeniden doğuş tanrısı gibi kabullenildiğine de tanık oluyoruz.

Müzenin bahçesinde, Eflatun Pınarındaki Hitit anıtının bir kopyası var. tanrının bu kompozisyonda, hem aslan, hem de Kralın başlarına basarak gösterimesi, bu inanç değişiminin son evresi, yani tanrıların egemenliğini ifade ediyor I..(Yazarın fikridir)

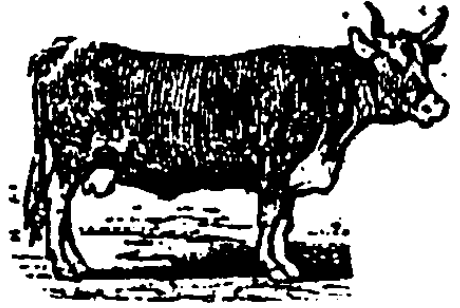
Avrupa uygarlıklarında (İrlandada), saygınlık kazanmış kral ve yüksek rütbeli askerlere, " savaş boğası " denilmekteydi. Kraliyet seçimlerinde bir şair önce kurban edilen bir boğanın etini yiyor, çorbasını içiyor ve sonra uykuya (istiareye) dalıp, seçim için adayların en uygun olanı hakkında öneride bulunuyordu...

Boğa burcu (21 Nisan- 20 Mayıs) ilkbahar- Yaz arasındaki zaman parçasıdır. Bu süre içinde insanlar daha çalışkan, aktif ve iş görme arzusu

İle dolu bulunurlar. Bu burç Venüs gezegeni tarafından idare edildiğinden, aşkların da tazelendiği dönem olarak kabul edilmektedir...

İNEK

Geniş anlamda, süt üreticisi ve besleyici dünya'nın sembolü olmuştur. Öte yandan sembolizmi ay'la ve Ay Anaları olan bereket tanrıçalarıyla ilişkilidir.

EŞEK

Bize göre aptallığın ve yerine göre de hakaret anlamındaki bir ifadenin sözcüğünü oluşturan eşek, bunun tamamen karştı, eskilerde kutsal sayılan hayvanlardan biri olmuştur. Yunanistanda, Delfe' de ki Apollon tapınağına kurban olarak, eşek sunulmaktaydı. Eşek ocak tanrıçası Vesta' ya özgü bir hayvandı. Bereket tanrılarından Priapos, yapılan tören alaylarına, eşek üzerine binerek, katılır. Dionizos' un beşiğini bir eşek taşımıştır. Apollon, Frigya kralı ünlü Midas' ın kulaklarını, onun keçi ayaklı Pan' ın flüt sesini Delfe tapınağının müziğine tercih etmesinden dolayı, kulakları eşeğe benzemiştir... Eşek Hindistanda ölüm tanrılarının, Çinde ise (beyaz eşek) ölümsüzlerin bineğidir.

İsa' nın doğduğu kreşteki beşiği, ikonlar üzerinde gözlediğimiz gibi, başlarını beşiğe sokmuş iki hayvanın nefesleriyle ısıtılmaktadır. Çünkü mevsim kıştır. Aralık aydır ve geceleri hava daha serin olmaktadır..Ancak bunlardan birinin bir eşek (olasılıkla dişi) diğlerinin ise dişi bir hayvan, yani bir inek olmasını ilginç bir detay olarak değerlendiriyoruz...

Hristiyanlıkta, eşek alçak gönüllülüğün de bir simgesi olmuştur. Buna paralel olarak İsa, [alçak gönüllü olmanın ruhu mutlu kılacağını], ifade etmiştir. Bu bakımdan İsa, yaptığı yolculuklarda, binek hayvanı olarak hep eşeği tercih eder. Jozef bebek İsa' yı Mısra bir eşek sırtında kaçıtır. İsa' nın Kudüs' e girip orada tapınağı başka ticari amaçlarla kullananları azarladığı(!) zaman, gene bir eşek sırtında olması gerekir.

Ancak, aslında bu bölgede eşek, o tarihlerde Anadoludaki gibi yaygın bir taşıma aracıydı.

Asurlu ticaret kolineieri Anadoluya eşek kervanları ile gidip geliyorlardı.

Eşek aynı zamanda barış, cesaret ve sabrın da bir sembolü olmuştur. Eşekte su bulma yetisi çok gelişmiştir. Bu bakımdan kervanların önünde yürütülmekteydi. Güvenilir olmayan kaynaklar, İsa'nın sırtında beyaz ve haç biçiminde doğal bir lekesi olan, eşeğe bindiğini İleri sürmektedirler(?)...

(Aşağıdaki açıklama, İnsan Vücudunun Sembolizmi, Eski Ahit ve Semboller Analektopedisinden derlenmiştir.)

[İnsan yerleşip de çeşitli mallara sahip olmaya başladığında, kendi sırtından daha güçlü bir nakliye aracı ihtiyacını duydu. Eşek, deve, at, yak, bufalo, lama, ren geyiği ve filler hep kırbaç altında oradan oraya yük nakletmiş hayvanlardır. Uygarlığın ilk günlerinde bu yardım olmasaydı gelişme umudu olmazdı. Makinelerin bugün yaptığını dün hayvanlar yapıyordu. Bugün atsız arabalarımızda giderken onlara borçlu olduğumuzu unuturuz: oysa bin yıl boyunca bu geniş sırtlı hayvanlar bize ticaret, sanayi ve çağdaş toplumun tümünü yapmamızda yardımcı olmuşlardır.

Beş bin yıl önce eşek, sırtındaki mal ve ürün yüküyle eski Mısır'ın yollarında titrek adımlarla ilerlemekteydi. Eşekten ilk kez Mısır'dan Libya'ya vergi olarak ödenmesi nedeniyle söz edilmektedir; yabancı Afrika eşeğinin ilk kez orada evcilleştirilip işe koşulmuş olması olasıdır. Eşek, Mısır'da tam olarak evcilleştirilmiş ve ilk çiftliklerde çeşitli işlerde çalıştırılmıştır. Bundan önce ağır yükleri kaldıran ve taşıyanlar insanlardı. Eşeğin bir yük hayvanı olarak ortaya çıkması insanların yaşantılarını değiştirmiş, onları çiftlik işlerinde on kat daha becerikli yapmıştır. Bu uysal hayvanlar ağır yükler taşıyorlar, tarladan ürünün taşınmasında yardım ediyorlar, sabanı çekiyorlar, ve savaş zamanında önemli malzemeyi taşıyorlardı. Devenin ortaya çıkmasından önce tüm işler eşek tarafından görülmekteydi.

Otlakların az, koşulların tehlikeli olduğu Kuzey Afrika yaylalarında ortaya çıkan eşek, kötü yaşam koşullarına alışkın dayanıklı bir hayvandı. Bu da onun zararına olmuştur. Bir atın dayanamayacağı bir diyetle yaşayabilir, her türlü sert davranışa katlanabilirdi. Daha nazık bir hayvan olsaydı insan ortakları kendisine daha uygun bir anlaşma sunabilecekti. Ama eşeğin dayanıklılığı en güç koşullardan sağ çıkabileceğini gösteriyordu.

Eşegin yararlılığı, önce eski dünyaya, sonra da tüm yeryüzüne yayılmasını sağladı. Çok geçmeden yalnızca ürün değil, insan da taşıyordu. Birer birer yeni görevler verilmeye başlandı. Gözleri bağlı olarak sonsuz bir dairede döne döne değirmen taşlarını çevirmeye başladı. İlk araçları çevirerek hayat veren sulama işlerinde çalıştı. Çok daha sonraları fabrikalarda ve madenlerin derinliklerinde de çalıştırılacaksa da, en büyük katkısı çiftçiliğin bu ilk günlerinde yapmıştır. İlk çiftçiliğe eşegin getirdiği verimlilik, kentlerin ve daha sonra da uygarlığın oluşmasına yol açan besin maddeleri üretimindeki devrime büyük katkıda bulunmaktadır.

Rotünün önemi düşünülürse, eşegin böylesine hor görülüp aşağılanması şaşırtıcıdır, at soylu, boğa güçlüydü ama eşek aptaldı. Bu yorgunluk bilmeyen yük taşıyıcılarına teşekkür borçlu olmamıza rağmen, bu tür duyguları göstermekte ısrar ettik. Eşeğe onur vermemiz gerekirken onu alay konusu haline getirdik. Bunun nedeni eşegin çok sabırlı ve basit yiyecekleri ve pek az isteği ile bakımı çok kolay bir hayvan olmasıydı. Böylece tam da yoksulların hayvanı oluyordu. Canlı ve neşeli atla kıyaslanınca çok sakindi ve bunun cezasını da çekiyordu.

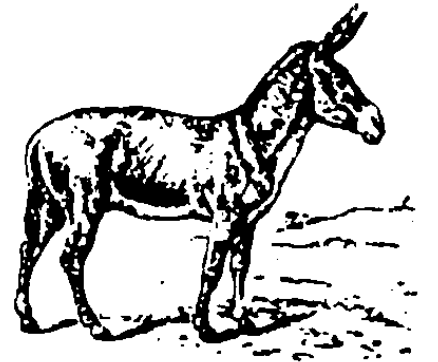
Eşeğe Hayvan Sözleşmesi'nin en ağırını yüklemişizdir ve bugün bile, dünyanın makine gücünün hayvan gücünün yerini almadığı köşelerinde bu sert koşullar devam etmektedir. Bir yumurtanın haşlanacağı kadar sıcaklarda çalışan bu sessiz uşaklar hâlâ uzun ve tekdüze yaşamlarını sadece ölümü beklediklerini imâ eden bir yüz ifadesiyle sürdürmektedirler...]

EŞEK

(Dinsel bir yorum)

Eski Ahit sayı 22 Balaam'ın eşeği:

Ölü deniz'in doğusundaki Moab ülkesinin kralı olan Balak, Mısırdan çıkıp kendi topraklarına doğru ilerleyen İsrailileri durdurmak ve onları lanetlemek için Balaam'ı yardıma çağırdı. Balaam bir peygamber ve aynı zamanda kâhindi. Bu istek üzerine Balaam istihareye (düşle sonuç çıkarma) yattı ve Tanrı ile konuştu. Ancak Tanrı ona asla böyle bir girişimde bulunmamasını tembih etmişti. Balaam bir duraksama devresi geçirdi. Ama

kral kendisini bu işi yapması için büyük servetler vadetmeyi sürdürüyordu. Bu vaatlere boyun eğen Balaam ertesi sabah eşeğine binerek İsrailileri karşılamak için yola koyuldu.

Yolda giderken, eşek Tanrının gönderdiği bir meleği gördü. Çıların yolunu kesmeye çalışan bu meleğin elinde, kınından sıyrılmış bir kılıç bulunuyordu. Eşek korkusundan tarlalara kaçtı. Meleğin takibinden kurtulmak için bu hareketi üç kez yaptı ve her defasında sahibinden dayak yedi. Çünkü Balaam'ın bu olan bitenden haberi yoktu. Nihayet dayaktan bezgin hale düşen eşek dile gelip, kendisinin suçu olmadığını ve onu dövmemesi için sahibine yalvardı. Bu arada Tanrı' da Balaam'ın gözlerini meleği görebilmesi için, açmıştı. Balaam korkuya kapıldı, büyük pişmanlık duyarak Tanrıdan af diledi ve geldiği ülkeye geri döndü...

İsa ile başlayan Hristiyanlıkta eşekle ilgili değerlendirmeler şöyle gelişti:

Eşek, inekle birlikte, İsa' yı doğduğu kreşte sıcak nefesleriyle ısıtarak onun koruyuculuğunu yaptı.(Bkz. Kariye doğum sahnesi). Gene eşek önce Mısırdaki saklamak, sonra da Kudüste yüceltmek için kendini ölümsüz kılan bir ölümsüzü (İsa' yı) sırtında taşıdı.

İsa küçük bir dişi eşeğin sırtında zafer kazanmış bir tavırla kutsal şehir olan Kudüs' e girdiğinde, halk ellerinde, üstün saygı ve minnettarlık sembolü olan pal-miye dala-

rından ve çiçeklerden yapılmış demetleri(Ramo) sallıyarak onu karşıladılar.

İsa' nın binmeyi tercih ettiği bu hayvanın geniş kulakları bulunmaktadır. Onlar, İsa' nın gibi ilâhi sesi iyi duyabilmek için böyle yaratılmışlardır. (Bkz. Kulak).

Bu giriş sırasında bütün halk, esnaf İsa'nın ayakları altına gömleklerini serdiler. Gömlek bizim derimize, yani bize, en yakın olan bir giysi parçasıdır ve bu sahnede eşekle özdeşleştirilmiştir.(Bkz. Gömlek)

İsa Kudüs'e orada ölmek, ışık gömleğine ve vizyona ulaşmak için girmiştir. Eskiden Hristiyan aleminde her yıl Eşek Bayramı adı ile bir bayram kutlanmaktaydı. Bu maksatla bir eşek, ışık gömleğini simgeleyen ve altında deri gömleğini saklayan(l) görkemli bir şekilde giydiriliyor ve kilise içine sokularak gezdiriliyordu.

Eşek efsanevi bir sessizlik görünümünü sergiler; o'nun suskun durması, dinlemesinin ayrılmaz bir parçası olur..

Frigya Kralı Midas' ta Apollon'un gitarından çıkan ilahi sesi iyi duyabilmek için eşek kulaklı olmadı mı?...

İngiliz Atı

AT

At, diğer hayvanlara oranla çok daha yakın zamanlarda ehlileştirilmesine

Arav atı

rağmen, dünyanın her tarafında beslenen ve korunan bir tür olarak sağlam bir geleceğe sahiptir. Filin aksine, yetiştirilmesi bir sorun değildir ve bugün bile modern makinelerle vermek isremediğimiz pek çok işi yüklenmektedir.

Atın insanın iş ortağı olarak başarısının sırrı güçlülük ve hızlılık karışımında yalmaktadır. Öküzler çok güçlüydüler ve atın ortaya çıkmasından önce onlarla çalışıyor, ağır işlerimizden çoğunu onlara yapıtıyorduk. Öküzler sabanı ve ağır yüklü arabaları çekiyorlardı ama hızlı değillerdi ve uzun mesafelere gidemiyorlardı. Diğer yandan köpekler hızlıydılar ama onlardan oluşturulan bir sürü bile ancak pek hafif bir yükü, o da ancak düz arazide, çekebiliyordu. Oysa at hem insanları hem eşyaları çok uzak mesafelere taşımaktaydı. Atın insanlığa getirdiği en büyük armağan hızdır.

İnsanlar at sırtında çok uzaklara gidip dünyanın kara parçalarını istilâ edebiliyorlardı. Önceleri arabalarda çekilerek, daha sonraları dörtnala

giden atların sırtında, eski dünyanın atlarının ayak basmadıkları yer kalmıyordu. İnsanın en esaslı hayvan kölesi gelmiş ve insana daha önce hayal bile edilemeyen bir hareketlilik sağlamıştı. At, insan uygarlığının yayılma aracı olacaktı. Ancak ne yazık ki, aynı zamanda insanın daha fazla öldürülmesinin aracı da olması kaçınılmazdı. Savaşçılar için bu, paha biçilemez bir üstünlüktü: Atının güvenliğindeki bir okçu oturduğu yerde dönüp öldürücü oklar savurabiliirdi.

At hemen hemen her arazide gidebiliyor, nehirleri aşabiliyor, tepelere tırmanıyor, kilometrelerce yolu dörtmala koşabiliyordu. Emirlerle duyurk, ıbbirliğine yatkın ve sınırsız enerjisiyle hemen hemen kusursuz dosttu. Bizim açımızdan atın ehilleştirilmesi insanlığın yaptığı en iyi Hayvan Sözleşmelerinden biridir.

Ancak at için bu sözleşmenin koşulları giderek ağırlaşmaktaydı. Silahlar geliştikçe savaş alanları at kanı ile yıkanır oldu. At zaten mızrak ve kılıç karşısında zayıftı, ama buna bir de tüfek ve bomba eklenince hayvan artık tümüyle savunmasız kalmış oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda yer almak üzere Avrupa'ya dünyanın dört bir yanından bir milyondan fazla at gönderilmişti. Bunlardan pek azı doğrudan toprakları bir daha görecekti. Krym, akıl almaz boyutlardaydı. Savaşın bir gününde 7000'den fazla at ölmüştü. Hayvanlar bomba ve şarapnellerle havaya uçuyordu. Savaşın sonunu getirebilecek kadar talihli alanlara da madalya verilmedi. Çoğu ya savaş tutsaklarına yedirildiler ya Fransız kasaplarına et olarak ya da Avrupa çiftçilerine, kesilip gübre yapılmak üzere satıldılar

Atların insan zekasının ürünleri olan gelişmiş silahlarla kıyaslanamayacağı ortaya çıkınca durum düzeldi. Atlar cephe görevlerinden alındılar. İkinci Dünya Savaşı başlarında Polonya süvarileri Almanlarla çarpışmaya girdiklerinde son bir defa daha kullanıldılarsa da, herhalde dünyanın en eşit olmayan bu savaşında atlar; tanklar ve pike yapan bombardıman uçakları karşısında tümenden kırıldılar. Atın savaş alanında uzun süredir çektiklerinin sonuydu bu.

At savaşta işe yaramaz olunca, ona karşı tutumumuz da değişti. Savaşa son talihsiz girişinden bu yana geçen elli yıl içinde atın askeri rolü sembolik bir role dönüşmüştür. Bugün savaş atları sadece törensel görevler yapmaktadırlar. Süslü insan törenlerinin sabırlı ortakları olarak daha önce hiç olmadığı gibi kendilerine bakılmakta ve şımartılmaktadırlar. Filler gibi onlar da sevgiyle süslenmekte, ama bu kere parlak boyalar yerine parlak bronzlar ve meşinler kullanılmaktadır. Tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar saygı gören atın sözleşmesi yeniden

yazılmıştır. At, yüksek statüye sahip bir hayvan olmuştur artık. At olmak için iyi bir zamanda yaşıyoruz şimdi. geçimi için hâlâ çalışmak zorunda olabilir, ama şimdi bunun karşılığında çok yüksek bir ücret almaktadır.

Ata olan saplantımız belki de diğer bütün çalışan hayvanlarımıza olandan fazladır. At sevgisi pek çok kimse için bebelikte, çok küçük çocukların bile binicilikte ustalık kazanmaları için Midilli atlarının sırtına oturtulmalarıyla başlar. Bir atın üstünde oturmak, hemen hemen başka bir insan olmak demektir : Biniciler daha yeni, daha hakim bir perspektif keşfederler. Bu ortaklığın insanlar için ödülü hem artan hareketlilikle fiziksel, hem de psikolojiktir. Binlerce yıl önce at ile binicisi arasında pekiştirilen sıkı bağ bugün hâlâ canlılığını korumaktadır.

İnsanlar çalışan atın yerine geçecek olan yeni makinelerden ilk başlarda korkmuşlardı. Bunların mucidi makineleri daha dost göstermek için güçlerini beygir gücüyle ölçmüştü. Mekanik araçlar giderek kabul görünce hayvanlar da gözden düştü.

GEYİK VE CEYLAN

Öteden beri, etinden çok boynuzları için avlanan bir hayvan olmuştur. Hititlerde bir hareketlilik, çeviklik ve ürkeklik sembolü olmanın yanı sıra, geviş getirme tabiatı nedeniyle üreticilik işlevini yansıtan bir yaratık olarak saygınlık görmekteydi. Bu yönden ölümlerin ruhlarına öbür dünyada eşlik edeceğine inanmakta ve onu bir ilâh düzeyinde tutmaktaydılar. Alacahöyük kazılarında ünlü kişilerin mezarından bir hayli bronz geyik heykeli çıkarılmıştır. Uzmanlar bunların da aynı amaca yönelik olduğu konusunda birleşmiş bulunuyorlar. Geyik burnundan soluyarak yılanı deliğinden çıkarıp onu öldürmekte, böylece yılanın düşmanı olan hayvanların arasında saygın bir yer işgal etmekteydi. Yunan mitolojisinde Artemis' in arabasını çeken hayvanlar gibi, Noel Baba' nın kızığını çeken de bir geyiktir.

Hristiyan düşüncesinde geyik, eşine bağlı bir hayvan. Özellikle susadığı veya eşini kaybettiği zaman, onu bulmak için, vahşi olduğu kadar yürekleri parçalayıcı tonda bir inilti çıkarır. İlâhi eşin çağırılması şeklinde

çoğu, geyiği ya iki boğa, ya da boğa boynuzları arasında ve güneş diski içinde, göstermiştir.

"Anadoluya özgü dinsel içerikli gele-neklerde geyiğin saygın bir yer kazanması, onun Ana Tanrıça Kibele' nin dağlardaki sembolü olusundan da kaynaklanıyor. Bu nedenle olmalıdır ki, geyiğin çok bulunduğu yerler, örneğin, Pessinus (Sivrihisar civarı) Kibele için kutsal tapınaklar olmuştur.

Geyik İslâm'da da saygınığı olan bir hayvan olmuştur. Emir Sultan (1368-1429) İmamiye mezhebinden ve Molla Fenari' nin öğrencisi, ermişlik katına ulaşmış bir zattır. Timür devrinde doğaüstü yeteneklere sahipti; padişahlar sefere giderken onun eliyle kılıç kuşanılmaktaydılar. İşte rivayete göre bu ermiş kişi savaşa at yerine bir geyik üstünde gidiyordu..

KÖPEK

Hemen bütün mitolojik inançlarda, hatta modern dinlerde bile, sadakat ve güvenin tartışılmaz bir simgesi olarak yer alır. Özellikle eski Mısır'da, kutsal yerlerin tek koruyucu idi. Yeraltı ülkesinin tanrısı olan Hades' in ünlü Kerberos' u onun bekçi köpeğidir. Görevi, dirilerin içeri girmesini ve girenin ise bir daha çıkmasını önlemek oluyordu. Bunun için kapıda durup havlıyarak, ölü ruhlarını dehşete düşürdü...

Serhoş Dionizos' un sadık arkadaşı olan köpek, sahibine, onun çok içtiği zamanlarda, eşlik eder ve evinin yolunu gösterirdi. Tababetle ilgili bazı özellikleri nedeniyle, Eskülap' ın (Asclepios) da atribütlerinden biri olan köpeği, bazı yontularında, Artemis' in yanı başında da görmekteyiz.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bir mağaraya sığınarak burada 200 veya 300 yıl uyku halinde yaşayan ve daha sonra mucizevi bir şekilde uyanıp hayata dönen (yedi uyuyanlar) ı koruyan hayvanın köpek olduğu, aynı efsanede dile getirilmiştir.

İslâmi gelenekler, köpekte yarısı şer, yarısı da şeytani olan 52 karakter bulunduğunu ileri sürüyor. Bu bakımdan bir köpeği öldürmek, yedi insanı öldürmek kadar günah sayılır. Köpeğin, kedi gibi, yedi canlı olduğuna inanılır. Aslına bakılırsa köpek, çok hassas olmanın yanında, o derece

sadık bir hayvandır. O' nun ısırarak istemediği biri varsa, o da sahibi olur. " Köpek sahibini ısırılmaz", dilimizde yer almış kökleşmiş bir deyimdir.

Anatomik olarak, insana en çok benzeyen hayvanın köpek olduğu ileri sürülüyor. Bu bakımdan onun kalbi de, tıpkı insanın ki gibi, çok duyarlıdır. Bir kimsenin kardeşi yoksa, köpek onun yerine geçmektedir. Bunun için olmalıdır ki, küçük çocuklar özellikle köpeğe karşı daha şevkattli olarak yaklaşır ve onu severler..

Köpek Sami geleneğinde ÖLÜM MELEĞİ' ni simgeler. Yunan mitolojisine göre de, Athena ölüm tanrıçası kimliğine girince, rahibeler onun tapınağında köpek gibi uluyorlardı. Bugün bile dolunay' a karşı havlayan köpeklerin uğursuz bir haber verdikleri pek çok halk kültüründe yaygın olmuştur.

Neolitik çağda, Ankara müzesindeki rekonstrüksiyon Çatalhöyük evi duvar panolarında görüldüğü gibi, gömülmeden önce akbabalara yedirilen cesetlerin etlerini didiklediklerinden, ölüm tanrıçasına yardım etmekteydiler. Son olarak köpeğin aya karşı havlamasıyla, ölümden sonra ruhların aya gittiği inancı bağdaştırılarak, köpekler ay arasında yakın bir ilişkinin varlığından söz edilmekteydi.

Aya ilk gönderilen canlı yaratıkların maymun ve bir köpek olmasının bu hayvanlarla insan arasında diğerlerine oranla daha yakın bir ilişki olmasından kaynaklandığı ileri sürülüyor...

İşçi hayvanlar içinde en değerlisi kuşkusuz en uzun süre ilişkide bulunduğumuz köpektir. Köpekler yüzyıllar boyunca bizim için pek çok iş yapmışlardır. Bunlardan bazı eski gelenekleri sürdürmek için korunuyorsa da, kendilerine özgü yetenekler için modern karşıtlar olmaması nedeniyle hâlâ yerine getirdikleri pek çok anlaşma vardır. Körler için gören, sağırılar için duyan köpekler, dağlarda insan kurtaran köpekler, uyuşturucu koklayan köpekler bunların arasında sayılabilir. Bu durumların her birinde köpekler insan konukseverliğini - ısınma, konfor, düzenli beslenme, hıhhi bakım ve dostluk- kabul eder ve karşılığında bu özel görevleri yaparlar.

Hareket eden hayvanları kontrol edebilmek için hayvan kurnazlığı gerekir. Çoban köpeği de hâlâ bizim için çalışmaktadır. Bu çok çalışan hayvanın sömürüldüğü sanılabilirse de, gerçek hiç öyle değildir. Çoban köpeğinin her hareketi kurt geçmişinden gelmedir: Kurt sürüsüyümüş gibi koyun sürüsünün çevresinde dolaşmak; yere yatıp bekleme; sürünün lideri olan çobanın değişen tavırlarına anında karşılık verme - bunlar hep kurt

niteliktedir. Sadece öldürme yasaklanmıştır. Geri kalanı doğal avlanma davranışlarıdır ve çok değerli insan - köpek ortaklığına uydurulmuştur. İyi bir çobanı olan bir çoban köpeği ideal bir Hayvan Sözleşmesi'nde bütün istekleri günlük olarak yerine getirilerek köpek cennetine yaklaştı sayılabilir. Sürüyü gütmenin başka bir yolu olmadığı için çoban köpeğinin rotü şimdilik güvence altındadır.

Avustralya'da sürünün toplanması tümüyle bir hayvan göreviydi. Bu hep böyle kalacak gibi görünürken yerel çiftçiler zenginleşince bu görev için helikopterler aldılar. Çobanlar, sürülerini gökyüzünden korkutarak güden uçan kovboylara dönüştüler. Bunun sürüyü hareket ettirmek için çok daha hızlı ve etkin yol olduğu ileri sürüldü. Ancak bazı çiftçiler hayvan gütmenin bu modernleşmiş biçiminin hayvanları ürküttüğünü gördüler. Hayvanlar strese kapılıp zayıflamaya başlamışlardı. Bu durum ısrarla devam edince helikopter projesinden vazgeçildi. Atlar yeniden eski görevlerine dönünce sürüler sükûna kavuştu ve hayvanlar semirdiler. Bugün işbaşındaki Avustralyalı hayvan sürücülerini gördüğümüzde nostaljik bir manzara seyrediyor değiliz: At kullanımı iyi ve ekonomik bir yöntemdir. Daha az gelişmiş ülkelerde hayvan çalıştırmak basit gereklilik sonucu olabilir, bölgenin yoksulluğu modern makineler alınmasını olanaksız kılabilir ;ama Avustralya'da bu, bir yanlış kararın dikkatle düşünülüp düzeltilmesine dayanan bir seçimdir.

İlerleme heyecanıyla sık sık böyle yanlışlar yapmaktayız. Biz hep yeni bir şey icat eden meraklı küçük maymunlarız. Ama zaman zaman eski sınılanmış yöntemlerin de en iyi olduğu ortaya çıkar.

İnsan yaratıcılığının köpeğin doğal becerileriyle başa çıkamadığı bir alan da uyuşturucu madde saptanmasıdır. Uyuşturucu koklayan bir köpeği seyretmek usta bir sihirbazın çok güç bir numara yapmasını seyretmeye benzer. Tipik bir gösteride uyuşturucu sıkı sıkı kapatılan kalın bir selofan pakete konur. Paket başka bir pakete, o da bir kutuya yerleştirilir. Kutu da sıkıca kapatılıp branda bezinden bir posta torbasına konulur ve torba birbirinden farksız 40-50 torbanın arasına karıştırılır. Koku alan köpek bunu bulacak mıdır? Sağduyu bunun olamayacağını söylerse de, köpeğin burnu bu üç kere sarılı paketteki uyuşturucunun kokusunu alır ve hayvan torbayı heyecanlı bir sevinçle yakalayıp çekiştirir. Bu olaya yaklaşan bilimsel herhangi bir yöntem yoktur.

Uyuşturuyucu kaçakçılarının kurnazlıkları köpeğin burun hücreleriyle başa çıkamamaktadır.

Hayvanların bizim hizmetkarlarımız olarak çalıştıkları bütün bu Hayvan Sözleşmelerinde anlaşmaların ne kadar adaletli olduğunu kestirmek güçtür. Bir hayvanın ıstırap çektiğini anlamak kolaydır, ama onun adaletsiz bir şekilde sömürülüp sömürülmediğini saptamak güçtür...

ÇAKAL

Mezarlıkların etrafında dolaşıp durarak ölülerin başında ulunması ve kadavra ile beslenmesi, çakal'ın kurt gibi bir melânet hayvan olarak tanınmasına neden olmuştur.

Bazı Hint metinleri çakal'ı şiddetli arzu, açlık, merhametsizlik ve şehvet düşkünlüğünün bir sembolü olarak tanıtmışlardır.

Çakal, bir Mısır tanrısı olan Anubis'in sembolü olmuştur. Anubis'in vahşi köpekten oluştuğuna inanıldığından, bu tanrı sürekli çakal kafalı olarak gösterilmiştir. (Bkz. Kariye Son Mahkeme Sahnesi)

Aslında gerçek çakal Mısırda yaşamamaktadır. Onun yerine kurt görünümüne sahip vahşi köpekler vardı. Bu hayvanlar saldırılarının çok süratli oluşu ile ün salmışlardı. Sürekli dağlarda ve mezarlıklar civarında dolaşmaktaydılar. Bu bakımdan çakallar kendilerini ölülerin bakımına adanmış ve onları öbür dünya yolculuğunda gözetim altında tutan hayvanlar olarak kabul edilmiş ve kendilerine " Nekropol Senyörü " adı verilmiştir.

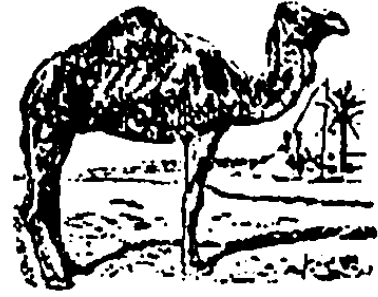
DEVE

(Ansiklopedik bilgi)

Genel olarak tek ve çift hörgüçlü olarak ikiye ayrılır. Tek hörgüçlülere Hecin Devesi denilir. Bunlar Afrika çöllerinde yaşarlar. Asya devesinden daha hızlı koşar, açlık ve susuzluğa daha dayanıklı olurlar. Asya develeri, bu kıtadaki çöllerin belki de daha uzun olmasından, iki hörgüçlülerdir. Zira hörgüç bir devenin, sırtında taşıdığı, bir yağ, yiyecek deposudur, yiyecek bulamadığı

süre içinde, bu sayede yaşamını sürdürür. Develerin içkembelerinin çeperlerinde su keseleri bulunur, içtiği fazla suyu burada depo edebilir. Tek hörgüçlü develer günde 185 litre su içebilirler. Ağırlıkları 400 kg. Kadardır. Normal olarak 300 kg. Ağırlığında bir yükü rahatlıkla taşıyabilirler. Genellikle, taşıma aracı, eti, yağı, derisi için beslenen devenin sütü ekşitilip, mayalandırılarak kırmızı elde edilmekteydi. Develer, türlerine göre, 25 - 35 yıl yaşayabilirler. Günde 40 km. Yol yürüyen ve (Çöl gemisi) diye adlandırılan devenin yürüyüş hızı 12 - 15 km./ st.tir. eski dönemde kervan için en uygun bulunan devenin bugün dahi Anadolu'nun sıcak bölgelerinde, az da olsa, bir taşıma aracı olarak, biraz da geleneksel deve güreşi için, ürettiklerini görmekteyiz. Devenin eti yenilir ve İslamda, kurban edilmesi dindendir. Üçüncü bir deve türü, özellikle Kuzey Afrika Cezayir'de yetiştirilen bir deve dir. Meharı adı verilen bu develer, daha hafif bir formasyona sahip olduklarından, yarışma amacıyla kullanılırlar ve hiç durmadan günde 200 km. Kadar yol yapabilirler. Kervanların başında daima bir eşek yürür ve kervanın yürüyüş kararını ayarlar. normal olarak 30 deve için bir eşek ayrılır...

Kervanların başlıca yük hayvanı olan deve Doğu ve Batı ülkeleri arasında kültürün de taşınması ve uygarlıkların alış-verişinde en önemli rolü ve hizmeti gerçekleştirmiştir.

DEVE KERVANLARI: Yüzyıllar boyu Doğu'dan Batı ülkelerine kültür ve zamanın uygarlık gelişme ürünlerini taşıyan vasıta olmuşlardır; işte deve bu insancıl hizmetleri veren ve üslenen mübarek yaratıktır..

Her yük hayvanının insan uygarlığının ilk gelişmesinde katkısı olmuştur. Eşek ağır bir hareketlilik getirmiştir, ancak bir kusuru vardı: Ayakları çok küçüktü. Bu önemsiz gibi görünebilir ama uygarlığın ortaya çıkmaya başladığı Ortadoğuda toprağın büyük bir kısmı yumuşak kumlu çöldü. Bu da eşek için büyük bir handikapı. Çöl yolculuklarında kumlu arazide kolaylıkla adım atabilecek büyük ve düz ayaklı yeni bir ortağa, yani deveye, ihtiyaç vardı.

Bugün piramitleri gezen turistler için deve, manzaranın ayrılmaz bir parçasıdır; ama eski Mısır'da çölün bu büyük gemisinin hiç yeri yoktu. Mısır dilinde deve sözcüğü bulunmuyordu ve deve Grek-Roma döneminde ilk kez görüldüğünde Mısır uygarlığı artık bin yaşındaydı. Deve,

eşek gibi ehilleştirilecek bir hayvan sayılmıyordu. Oysa göçebe Arapların komşu çöllerde devenin hareket yeteneklerinden yararlandıkları göz önüne alınacak olursa bu şaşırtıcı bir şeydir. Mısır'ın eski çağlarında devenin hiç yer almaması bazılarınca özel bir tabu sonucu olarak görülmüşse de, uzman hayvancılar olan Mısırlıların deveyi kötü bir yatırım olarak düşündükleri anlaşılmaktadır. Bunun için pek çok neden vardı. Verimli Nil havzasının otlakları devenin doğasına uygun değildi. Deve zengin bir ortamda gelişmez ve çeşitli hastalıklara tutulur. Ayrıca, belki de güçlü kokularından diğer çiftlik hayvanlarını rahatsız ettikleri de söylenir ve bu da Mısırlıların işine gelmezdi. Develer büyük, hantal ve eğitilmeleri güç hayvanlardır ve zaman zaman da çok tehlikeli olabilirler. Bunun dışında da çok yavaş üreyen bir türdür.

Bu nedenlerle deve eski Nil boyunca yük hayvanı olmamış, ve daha sonraları, bölge kuraklaşmaya başlayınca, dünyanın bu bölgesinde de görülmeye başlanmıştır. Başka yerlerde ise uzun süreden beri göçebe kabilelerin ideal hayvan dostu olarak yerini almış bulunuyordu. İlk kez güney Arabistan'da 5000 yıl önce ehilleştirilen deve, o düşman çöl bölgelerinde insan topluluklarının başlıca ulaşım ve taşıma aracı olmuştur. Deve, yalnız taşıma ve binek hayvanı olmakla kalmayıp süt, et ve giyecek de sağlamaktaydı. Gübresi bile yakacak olarak kullanılıyordu. Uzak mesafelere insan ve yük taşıyor, insan etkinliğini o güne kadar görülmedik bir hızla yayıyordu. Mal ve fikir değiş tokuşu yaygınlaşıyordu, pazarlar oluşup geliyordu. Deve kervanları büyük boyutlu göçebe yayılmasını mümkün kılmış, ticaret doğmuştu.

Diğer ehli hayvanların develere karşı olan garip nefretinden ilk savaşlarda yararlanılmaya da başlanmıştı. Eski Persler kavgalarında çok sayıda atlı görüp de savaşa develeri sürmeye karar verdiklerinde bir rastlantı sonucu bu rolü fark etmişlerdi. Tüm yük develerinin yüklerinin boşaltılıp biniciler için sermenlenmeleri emri verildi. Sonuç görkemli bir zafer oldu, develer yaklaşıncaya düşmanın atları paniğe kapılarak kaçmaya başladılar. Bunun nedeninin hayvanların iri gövdeleri mi, yoksa keskin kokuları mı olduğu bilinmiyor ama önemli olan devenin ilk savaşlarda yararlı bir gizli silah olduğunun ortaya çıkmasıydı. Bunun diğer bir avantajı daha vardı : Savaş atlarının korkuları giderilip develeri kovalamaları sağlansa bile, büyük ayaklı çöl hayvanları hızla kumluk araziye kaçıyorlar ve burada güvencede oluyorlardı. Atların toynakları kumlarda kayarken develer uzaklaşıp gidiyorlardı. Eski uygarlıkların askeri liderlerinin deve bölükleri kurmaları bundan sonra başlamıştır. Bunlarla Arapları kendi

topraklarına kadar kovalayıp yenilgiye uğratabiliyorlardı. Böylece develer giderek bölgenin her tarafına yayılmış oldu.

Ayaklarının genişliğinin yanı sıra develerin suya gerek duymadan uzun mesafeler aşabilme avantajları da vardır.. Çölde iki su kuyusu arasındaki 300 mili aşan develer konusunda elimizde güvenilir bilgiler bulunmaktadır. Sahipleri buna memnun oluyorlar, ancak develerin bunu nasıl başardıklarını bilemiyorlardı. Çok kimse develerin içinde bir tür yedek su deposu olduğunu sanmışlarsa da, durum hiç de böyle değildir. Deve bir kerede çok büyük miktarlarda su içebilir - tüm ağırlığının üçte biri kadar- ve bu su normal yollarla hücrelerine geçer. Devenin sımı, yakıcı çöl sıcaklığında bile su kaybını önleyebilmesidir. Bunu vücut ısını gündüz yükselterek, gece serinliğinde de düşürerek elde eder; susuz kaldığı zamanlar ısı 6 derece oynayabilir. Bu sistem soğutma ihtiyacını azaltır ve sonuçta önemli miktarda sıvı korunmuş olur. Ayrıca devenin böbreği işeme yoluyla su kaybını önlemede çok etkindir ve hayvan vücut ağırlığının dörtte biri kadar - diğer memelilerin iki katı - su kaybına dayanabilir. Bu yüzden bu hayvanın dünyanın her tarafındaki çöl insanları tarafından bu kadar çok kullanılmasına şaşmamak gerekir.

Pek çok yerde hâlâ çalışan deve vardır. Bu hayvanlardan 14 milyonun yalnızca çöllerde değil, kasaba ve kentlerde de iş gördükleri saptanmıştır. Bu dayanıklı yaratık insani işlerin pek çok alanında önemli bir hayvan/ ortaktır. Ancak çekme gücünün gerektirdiği alanlarda başka bir hayvana ihtiyaç duyulur. Dünyanın bazı yerlerinde öküzler ilk başlarda sabanı çekmek için kullanılmıştır. Eski çağlardan kalma eşyalarda bunun binlerce yıl önce başladığı görülmektedir. Ve modern traktörün ortaya çıkmasından sonra bile, pek çok ülkede öküzler ağır yükleri çekmek ve sürüklemek için kullanılmaktadır.

İnsan ve hayvan birbirlerine bağlıydı ve işi eşit olarak paylaşırlardı; dünyanın makineleşmemiş yerlerinde hâlâ olduğu gibi. Bu bir efendi - köle ilişkisi değil, ağır işlerde eşitlik ilişkisiydi. Bu tür hayvanlar doğanın değiştirilmesinde yardımcı olmuşlardır. İnsan liderler daha istekli oldukları zaman, hayal ettikleri yeni şeylere ancak hayvanların adale gücü ile kavuşabiliyorlardı. Saraylar inşa edilir, savunma hatları kurulur, sokaklar yapılır, ve gelişmekte olan tarım için en önemlisi, daha yararlı sulama sistemleri yaratılabilirdi. Bu yeni liderler güçlü hayvan dostlarıyla toprağı daha kolay işleyebilirlerdi. Hayvanlar için bu, eski uygarlıkların kurulmasına yardımcı oldukları süre içinde, sürekli çalışıp pek az dinlenmek demektir.

KEÇİ

(Ansiklopedik bilgi)

[Geviş getiren çift tırnaklı hayvanlardır. Koyuna oranda daha zekidir, beyni daha gelişmiştir. Tek olarak da yaşar, daha dayanıklı ve özgür ruhudur. Koyun dünyada evcilleştirilen ilk hayvandır, ancak sürü halinde yaşamayı sever. Keçi M.Ö 3000. Yıllarında ve sığırdan önce evcilleştirilmiştir.

Erkek keçilerin boynuzları daha uzundur, dişisinininki daha kısadır. Tivratta adı geçen şarap ve su kapları keçi derisinden yapıldı. Keçi koyundan daha fazla süt verir. Bitkilerin yeni yeşeren taze yapraklarını yediğinden, ormanlara zarar verir.

Anadolu' da genellikle dağlık bölgelerde görülür. Eti, bu bölge halkının yiyecek gereksiniminin büyük bir kısmını karşılar. Ancak alışık olmayanların bağırsaklarında rahatsızlık yapabilir. Erkek keçinin eti daha makbul tutulur. Falçılık (bilicilik) la ilgili ilkel uygulamaların özellikle keçi yetiştirilen bölgelerde gelişmesi dikkat çekicidir.

Ankara' da yetişen tiftik keçilerinin dünyaca tanınmış diğer ismi Moher' dir.

Dağ insanı da keçi gibi inatçı olur derler !..]

Erkek keçi yani teke tıpkı koç gibi o da, doğumun, yaşam gücünün, şehvet arzusunun ve bereket' in sembolü olmuştur. Ancak bu özdeşleme kimi yerde söyle bir karşıtlığı da yaratıyor : Şayet koç, kural olarak, gündüze ve güneşe aitse, teke' de çoğu zaman gece karanlığı ve ayla ilintilidir. sonuçta, trajik bir hayvan olur. Çünkü adını sözcük olarak bir sanat biçimi olan trajediye vermiştir. Aslında trajedi, Dionizos törenlerinde bir keçinin kurban edildiği ayınlara eşlik eden bir şarkıydı. Teke özellikle bu tanrıya adak olarak kurban edilen bir hayvandı, bu tanrının tercih ettiği hayvandı. Typhon Zeus' le mücadele sırasında Olympe' e saldırıp tanrıları korkutup kaçırken, keçi şekline metamorfoza uğramış ve Mısır' a kaçmıştır. Aslında onun sığındığı bu ülkede tapınaklar bir keçi tanrısı adına kurulmuş bulunuyordu.

Grekler bu tanrıyı PAN olarak adlandırmışlardı. Yunan ruhani liderleri keçiye tapıyorlardı.

Anadolu'nun güney batısındaki LİKYA bölgesinde arazi yapısı ve bitki örtüsü nedeniyle daha çok keçi yetiştirildiğinden TEKE YARIMADASI olarak adlandırılmıştır.

KUZU

„Akdeniz uygarlığının hemen hemen bütün aşamalarında, ister tanıma bağlı yerleşik, ister göçebe çoban topluluklarda olsun, ilk doğan kuzu tertemiz beyazlığı ile, bir zaferi müjdetler gibidir. Tekrara doğmanın galibiyet ve başarısını, hayatın ölüm üzerindeki zafer olgusunu somutlaştırır. Hristiyanlığın başlangıç dönemlerinde İsa için, "Tanrının kuzusu" denilmekteydi. Nitekim Jean İncilinin bir bölümünde, vaftizci Yahya'nın İsa için "İşte dünyanın günahlarını arındıran kuzu", dediğini yazmıştır.

İkinci Aya Sofya'nın frizlerinden birinde de gördüğümüz kuzular İsa'ya inananları simgeliyorlar. Bu kuzular O'nun bulunduğu kaynağa doğru yol almaktalar...

FARE

Özellikle Yunan öncesi Akdeniz uygarlıklarında, köstebek ve yılan gibi, yer altında yaşayan hayvanlarla eşdeğer tutulmuştur. Freud'un ifadesine göre, özellikle aç kaldığı zaman daha hızlı bir cinsel birleşme isteği duyar ki, bu Darwin'in kalıtım teorisine de uyumaktadır. Gene Freud, farenin gerek bu davranışı gerekse kuyruğunun görünümü nedenleriyle, kadınları etkileyen bir hayvan olduğunu ileri sürer. Fare çok yavru yapar. Pisliği ile tanınmakla beraber geceleri sessiz ve sinsice dolaşmasıyla, açlık, hasislik ve hırslı oluş karakterini simgeler. Ama bunların yanında, özellikle Japonya, Çin ve Sibiryada, doğurgan olan diğer hayvanlar gibi, bolluk ve bereketinde göstergesidir. Nitekim XII. : XV. Yüzyıl yapımı olan Uzakdoğu ülkelerinin porselen kaplarının üstünde, bazen bir fare resmi görmemiz mümkündür. (Topkapı Müzesi)

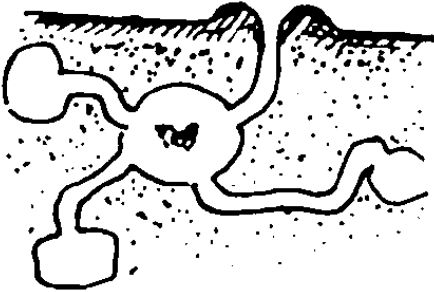
İlyada'da tanrı Apollon (Smintheus) ismiyle de anılıyor. Bu sözcük aslında fare' den türemiştir. Bu bakımdan Apollon farenin sebep olduğu veba hastalığı ile de ilişkili olduğundan, Truva önlerine gelen Akha ordusunu korkunç bir veba hastalığı kınıp geçirmiştir. Apollon öte yandan, fareleri kovan bir koruyucu tanrıdır; hasatın verimli olmasına yardımcı olur.

KÖSTEBEK

Köstebek

Kör değildir ama gözleri pek az görür , buna karşın yerin altında, gayet muntazam labirentler kazıp, orada yaşamını sürdürür. 15 -20 cm. Kadar uzunluğunda olur. Bir gecede 30 cm. Uzunluğunda tünel kazdığı saptanmıştır. Asklepios (Eskülap) tapınakları için bir model oluşturmuş olan köstebeğin yuvası, aşağı yukarı, çizilen şekle benzer. Tahıllara musallat olan ve bazı bitkilerin köklerini kemiren böcekleri yediğinden, yararlı yönleri de bulunur.

Köstebek yeraltı tanrılarının yaşadığı yeri, ona ait tüm sırları bilen tanrıya bir hayvandır; o tüm gücünü toprağın nimetlerinden alır. Bu açıdan yılan gibi bir TOPRAK KÜLTÜ hayvanı olmuştur. Onda hastalıklara şifa sağlayan bazı özellikler olduğuna inanılmaktaydı. Gerçekten batıl inançlarını sürdüren bazı çevrelerde, hastalara köstebek etinin yedirildiğini duyarız. Bu kütte (tapınma),

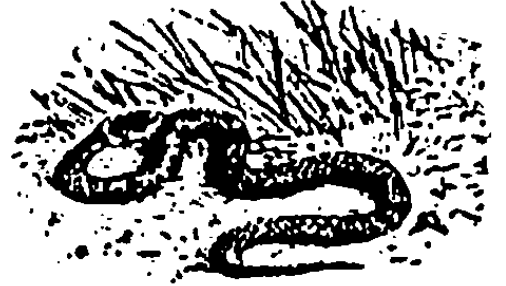
tarafıtar olup onu destekleyen kimseler, köstebek aracılığı ile sonsuz yaşamın süreceğine inandıkları yeraltı dünyasının karanlıklarına dölacak ve bu sayede oraya girmeden önce, bu dünyanın bazı gizlerine sahip olacaklardır...Çünkü köstebek zaten bu sırları bilmekteydi..Bu kanının varlığını ilginç bir şekilde kanıtlayan örneği, Bergama Asclepion' undaki Telesfor tapınağında bulunuyor.(Bkz. Yılan ve Bergama)

Sağlık tanrısı Asclepios' un oğlu olan Telesfor, rüyaların yorumcusu, aynı zamanda bir köstebek tanrısı idi. Bu kült Anadolu'da Asclepiostan daha önceleri vardı. Dairesel planlı ve çatısı yılan şeklinde bir bordürle çevrelenmiş olan bu tapınağın ortasında ve bazı yorumcuların "hayat ağacının gövdesi" olarakta nitelendikleri ana pliyenin etrafındaki rüya

odalarının, bir köstebeğin yaratıldaki yerleşme düzenine benzetildiğini ileri sürüyorlar...

YILAN

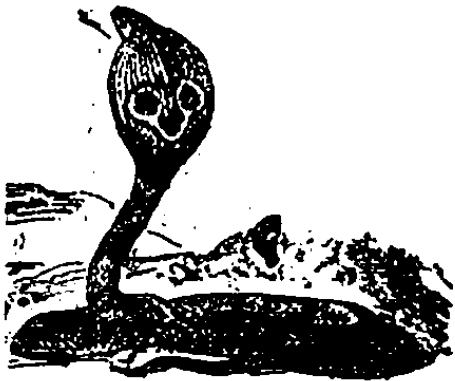
İnsan uzun süren bir genetik gelişmenin sonunda, yılan ise bu gelişmenin başlarında kaldığından, birbirine taban tabana zıt yaratıklar olarak kabul edilirler. Ne tüyü, ne de ayakları gelişmemiştir; duyma organından da yoksundur. Yılan, diğer canlı yaratıklardan farklı olarak, hem dişi, hem de erkek karakterin imajını yansıtır ve gereğinde her iki seksin de rolünü oynar. Uzunlamasına görünümü ile fallik, kıvrılıp dairesel bir duruma girince de dişliliğin yapısı ve sembolizmine uyar. Ama genel anlamda, psikanalist ekole göre fallüs' ü andırdığından, daha çok erkeksi bir simge olur. Bunun yanı sıra yılan, çemberin (dairenin) dinamiğidir; süreklilik gösteren hareketlerin de sembolüdür.

Yılan ve ateş: Her ikisi de aynı zamanda olumlu ve olumsuz iki olayın simgesi olmuşlardır. Birincisi hikmetin, şer' in ve şeytanın, diğeri ise aşk ve kinin..

Romalı Çiçeron, " Tanrı herşeyi insanların yararlanması için yaratmışken, şu bir sürü engereklerin, sevimsiz mahlukların da var olmasına neden gerek duydu acaba? " demiştir. Çünkü o devirde, yılanı karşı artık fiziki bir nefret ve korku duyulmaya başlanmıştı. O' nun esrarlı ve mitolojik devri kapanmış ve onunla ilgili tüm inanışlara, batılaşmış gözüyle bakılıyordu. Ama yılan eski Mısırdaki en kutsal hayvanlardan biriydi. Nitekim

güneş ilâhlarının altında gözlüklü bir yılan, Yunan ilâh heykellerinin kaidelerinde de, çoğu zaman çöreklenmiş bir yılan bulunduğunu görmekteyiz.

Mısır kraliçesi Kleopatra da yılan zehiri içip intihar ederek, yaşamına son vermeyi yeğlemişti. Hermes (Merkür) ve Asklepios' un asalarında birer yılan sarılıdır. Çünkü yılan, köstebek gibi,

toprağa en yakın bir hayvan, tüm yaşamını TOPRAK ANA' nın bağında sürdürdüğünden, tam anlamıyla bir toprak tanrısı idi. o, toprağın hayat vericiliği ve doğuruculuğuna sımsıkı yapışık olup, onun gerçek sahibiydi..

Bu inanca sahip toplumlarda, zaman içinde, RUH YILANI bilincinin egemen olduğunu görüyoruz. Ruhun ölüm anında ağızdan bir yılan gibi çıktığı sanılmakta, genellikle mezarlıklarda yaşadığından, kokmuş cesetten yeniden çıkan yeni bir yaşam kaynağı oluşturduğuna inanılıyordu....

Yılanın yılda birkaç kez deri (gömlek) değiştirmesi, onun bu şekilde sürekli kendini yenilemesi ve sonuç olarak, ölümsüz yaşamın veya ölüp yeniden dirilme düşüncesinin göstergesiydi.

Yılanın bölünen bir parçasının, kafa olmadan da, gene canlılığını koruması, onların bu inançlarına daha da inandırıcı etki yapmaktaydı. İşte yılanın gerek dış görünüşü, gerekse davranışları insanları bir hayli etkilemiş ve sonuçta sihir ve büyü'nün en yakışır ve sevilen bir hayvanı olmuştur.

Kobra gösterileri, yılan muskaları...nın bu inançtan kaynaklandığı ileri sürülüyor.

Yılan, süslü, özellikle kaypak gövdesini gizlice, sessiz ve sinsice hareket ederek sokulabilme yeteneğine sahiptir. Nitekim önce bir kadını, yani Havva' yı kandırıp baştan çıkarmış ve böylece dünyanın ilk günahını işleyerek, Adem' le birlikte cennet' ten kovulmalarına sebep olmuştur. Ama bu cezasını, o da, günahkar tanınmakla, ödemektedir.(*Vatiz metnine bkz.*)

İlkel dinlerde hayvanın kendisine tapılmaz, tanrının kutsal gücüne tanınan bir görünüm ya da bedenleşmesi sayılan bir hayvanda ortaya çıktığına inanılır. Tanrıça Athena' nın işareti bir baykuş olmuştur.

Bereket tanrıları boğa biçiminde betimlenir. Dinsel ikonografilerde, İncil yazarları bir hayvan biçiminde de resimlendirilmişlerdir.(*Eski Gümüş Manastırı*)

Psikanalitik ekole göre yılan erkeğin fallüs' ünü simgeler.

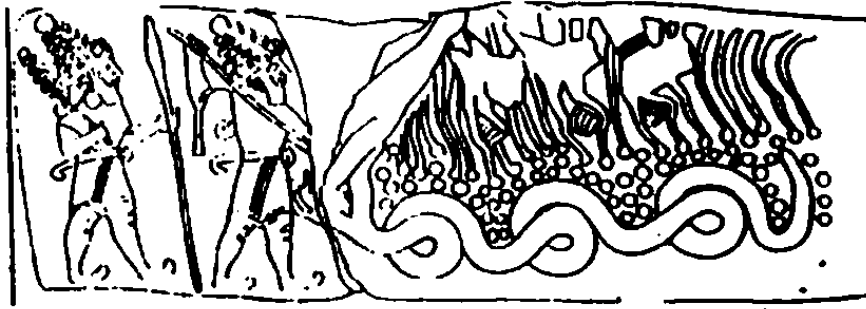
Eski Minos uygarlığında (M.Ö.III bin) EV TAPINAKLARI bulunuyordu. Burada tapınılan şey YILAN TANRIÇA idi.İlk yılan kültünün bu çağlarda başladığı ileri sürülüyor. Bu insanlar yılan' ın ölen kimsenin ruhunu temsil ettiğine inanmaktaydılar. Ancak zaman içinde bu görüşte önemli bir değişme olmuş, o her zaman ölümlerin temsilcisi değil, aksine, gerek eski

gerekse günümüzün halkbiliminde, evin koruyucusu olarak benimsenmiştir. Nitekim, bugün Yunanistan' da, yılanı hala EVİN EFENDİSİ diyerek, adak sunanların varlığını bildiğimiz gibi, Anadolu' da, özellikle Güney - Doğu illerimizin bazı evlerinde yılan beslendiğini ve bunların eve uğur, bereket getirdikleri ve suların bekçiliğini yaptıklarına inanılır.

Günümüzün Malenezya dilinde, (sonsuz yaşam) anlamına gelen deyim, tamı tamına (deri değiştirmek) demektir.

Yılan, eskiyen derisini yenilemek suretiyle, genç kalabilmek için sürekli hamleler yapmaktaydı. Çünkü yaşlılığın belirtilerinden biri de derinin buruş-

masıdır. Nitekim Yunanca (ge-ros) sözcüğü hem deriyle ilgilidir hem de ihtiyarlık anlamına gelmektedir.

Filozof Aristo yılanın göğüs

kemikleriyle (Toraks) ayın günlerinin sayısının aynı olduğunu ortaya atmıştır. Asklepios (Eskülap)' un Epidor' daki tapınağında bulunan yazıtlardan öğrenildiğine göre, yılan bir tanrı düzeyinde saygınlık gören, kadınları ayarlıp ırzlarına geçen bir yaratık olarak düşünmekteydi. Nitekim bu konuda şöyle bir olaydan söz edilir : Kısırlığına umar arayan bir kadın bir gün Asklepios tapınağına gelir ve tapınağın kuralları gereği, geceyi orada geçirir. Geceleyin düşünde, tanrının, elinde bir yılanla yanına sokulduğunu görür ve güya bu yılanla ilişkide bulunur ve dokuz ay sonra da ikiz oğlan çocuğu doğurur!.. Bu söylenceden çıkarılan sonuç, tanrının, kendisine inanç duyan kadını, (yılan aracılığı ile) gebe bırakmasıdır. Asklepios ta-pınaklarında yetiştirilen yılanların doğurtucu gücünün bu hayvanların deri değiştirerek, yaşamlarını yenileme yetilerinden kaynaklandığını kabul etmek mümkündür. Yılanla ilgili bir hayli öykü bulunuyor. Bunun için olmalıdır ki, "yılan hikayesi " deriz... Bunlardan biri de, Büyük İskender' in babasının o daha doğmamışken bir gece eve geldiğinde annesi Olimpas' ı, koynunda bir yılanla uyurken gördüğüdür.

M.Ö. IV. Yüzyıldan itibaren, Yunanistan adaları ve Bergamada, Asklepios tapınakları kuruldu. Apollon' un oğlu olan Asklepios bir sağlık ve aynı zamanda yılan tanrısıydı. Yılanı karşı duyulan saygı ve güven bu

mitolojik tanrının kişiliğinde sembolleşmişti. İlim ve dinin bir arada bulunduğu tanık olduğumuz bu rehabilitasyon merkezlerinde, kutsal tünel diye adlandırılan bir yer altı geçidi bulunuyor. Bugün bu sağlık kuruluşlarının Epidor' dan sonra en ünlüsü olan Bergamada ki Asklepion' da gördüğümüz gibi, adı geçen tünel, yuvarlak planla inşa edilmiş olan, diğer bir tapınağa kadar uzanmaktadır. Bu tapınak ise nekahat dönemi ve rüya tabirleri tanrısı olan, Asklepios' un oğlu Telesfor' a aittir. Ruh hastalarının rüya görmek için geceyi geçirecekleri bu tapınağa giden tünelin biçimi, sanki bir yılanın yer altında oyduğu yola benzetilmek istenmiştir.

Loş bir şekilde yer yer aydınlatılmış olan bu yoldan yürüyenler, kısmen ipnotize edilmiş bir halde sanki bir yılan eşliğinde, onun yuvasından geçer gibi şartlandırılıyorlardı. Öte yandan, tepedeki pencerelerden rahip - doktorlar diyebileceğimiz görevlilerin sesle yaptıkları telkinlerle, de psikolojik bir baskı altında tutulmaktaydılar. Uygulamanın bu ve bundan sonraki aşaması üzerinde şüphesiz değişik fikirler ve yorumlar ileri sürülüyor. Bizim ekleyeceğimiz bir başka uygulama, tedavi yöntemleri ile ilgili telkinleri yapan rahiplerin, bu arada hastaya, hastaneden çıkınca (ödeyeceği parayı önerdiği ilacı alacağı eczanenin adresini de hatırlatması olacaktır, komisyonunu (!) alabilmesi için...) Ayrıca, Telesfor' un aynı zamanda bir köstebek tanrısı olması nedeniyle hastaların rüya odalarına çekildiği bu tapınağın organik olarak bir KÖSTEBEK YUVASI' na benzetildiği varsayımını tekrar belirtmek istiyoruz..

Rüya odalarının bulunduğu bu mekâna da aynı şekilde, su sesleri ve ışık oyunları ile oluşturulan, farklı bir hava verilmekteydi.

Bilindiği gibi, yılan ve köstebek, bu iki hayvan, daha öncede değindiğimiz gibi, sürekli olarak toprakta haşırneşir olmaktadırlar. Bu bakımdan onların yer altı dünyasının sırlarını bildiği ve insanları oraya götürecek yetiye sahip olduğuna inanılmaktaydı. Ayrıca topraktan güç ve feyzalmaktadırlar. Toprak ise üreticidir, berekettir.bunun çin kutsaldır, saygınlık duyulan bir maddedir.

Asklepios tapınağının kuzey koridor diye adlandırılan ve küçük tiyatroya giden kısmının tabanı da taş döşeli değildi. Nedeni, burada koşu da yapan hastaların doğrudan doğruya toprağa basmalarının istenmesine bağlıyor. Asklepionlarda, su, toprak, çamur ve güneş banyosu, spor ve diğer uğraşlar, okuma müzik, tiyatro, ibadet... gibi bugünkü modern rehabilitasyon kuruluşlarında uygulanan, (kendi kendine

tekin suretiyle tedavi) yöntemlerinden bir kısmının ilkel örneklerini görmek mümkündür.

Bir yabancı yazar, kutsal tünel için, " Burası, ümitsizliğe düşenleri karanlıktan selamete götürüp çıkaran bir yol olduğu kadar, bebeğin rahminden sonra vajinada takip ettiği yol gibi de düşünülmüyordu! " diye yazıyor..

Bu veya buna benzer yorumlar sonucu ortaya atılan fikir ve görüşler içim, okuyucuların hoşgörüşüne sığınarak, kitabın başında da peşinen işaret ettiğimiz gibi, Voltaire' in şu sözünü hatırlatacağız : " Fikirlerinizi onaylamıyorum, ama bunları söyleme hürriyetinize son nefesime kadar saygı göstereceğim!.."

Sultan Ahmet Hipodromundaki YILANLI SÜTUN, M.Ö.V. yüzyılda Yunanlılar tarafından, Persler üzerinde kazandıkları ezici galibiyetin, zaferin anısını yaşatmak için, Delfe' deki Apollon tapınağının önüne dikilmişti. Sonra bu yapıt İstanbul' a getirildi ; bir süre Ayasofya' nın önünde kalıp bugünkü yerine yerleştirildi.

Savaş ganimetlerinin metal parçalarının eritilmesiyle oluşturulan bu sütuna birbirine sarılı üçyılan şeklinin verilmesi, yılanın yukarıda belirtilen anatomik ve biyolojik özelliği ile ilgili olduğunu ve bu nedenle de, kazanılan bu zafer sonrasında Yunan ordusu için bir yenilenme ve yeniden güçlenme başlangıcının bir simgesi olduğunu, ayrıca, yılanların 29 kıvrım yaparak birbirlerine sarılmalarını da, ayın gün sayısı ve yılanın göğüs kemiği sayısı ile ilişkili olabileceğini, sanıyoruz. Ancak bu 29 sayısının, yapılan savaşın süresi, ya da bu savaşa katılan kolonilerin sayısını işaret ettiği de ileri sürülüyor.(Bkz. İstanbul Hipodromu)

Yaradılış (genese) söylencesine göre Tanrı dünyayı yarattıktan sonra, Ademle Havvayı cennet bahçesine yerleştirdi. Onlar Hayat Ağacı ile Bilgi Ağacının dışında, diğer ağaçların meyvelerini yiyebileceklerdi. Çünkü, Hayat Ağacının meyvesini yerlerse sonsuz yaşama, Bilgi Ağacınınkini yerlerse, Tanrılar gibi, iyinin ve kötünün bilincine ulaşabileceklerdi. Derken, Bilgi Ağacına tırmanan yılan önce Havva' yı, yasak meyveyi, yani sonsuz yaşam sembolü olan (elmayı) yemesi için kandırdı. Aslında ona doğurganlık, analık, hayat vericilik yeteneği vermişti. Nitekim " Havva" sözcüğü " hayat verici" demektir. Havva da bu meyveyi Adem' le paylaştı. Tanrı da bu nedenle, onları cennetinden kovdu.

İşte bu inanıştan kaynaklanmış olmalıdır ki, İncil yılanı, insanların yolunu sapıran İBLİS ve ŞEYTAN olarak söz eder. Adem Havva' yı karısı bilir. Bunun için yılan' ın Havvaya cinsellik bilgisi verdiği de akla geliyor. Daha sonra Havva yılanın başını ezer. Bu davranış Havva' nın cinselliğe karşı bir tutumu veya, ilk çocuğu ve sevgilisi olan Cain' in bakıcılığını üstlenmek istemesi, şeklinde yorumlanarak açıklanmaktadır...

Yılanla ilgili tüm bu yaklaşımlar ve yorumlar Hristiyanlığa kadar değişik biçimlerde uzanıyor. Hristiyanlık yılanı sevmemiş, hatta onu lanletmiş ve bu nedenle, onun baş düşmanı olan domuz, kartal, geyik, kirpi... gibi hayvanlara sempatik bir yaklaşım göstermiştir.

Aslında yılanın en can alıcı yeri, onun başı olduğundan, bu başın ayaklar altında ezilmesi veya herhangi bir şekilde kesilmesi, iyinin ve iyi olanın kötülüğü ve kötüyü yok etmesi kadar, bir kahramanlık simgesi olarakta vattiz panosunda bir leyteğin dere içindeki bir yılanı gagaladığı ve Saint Georges (Sen Jorj) u çoğu kez at üstünde ve şövalye kıyafetinde, yılan veya yılan biçimindeki bir canavarı öldürürken görmekteyiz, Saint Georges' un amblemi kartaldı ; kartal ise yılanın başta gelen düşmanlarından biridir. Yılan başının ayaklar altında ezilmesi Hristiyanlıkta yaygın bir simgedir.

Tanıça Athena' nın hışmina uğrayan Medusa' nın saçları da yılanla benzetilmiştir. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi orta salonda görülen, Hittit gök tanrısının bir yılanla mücadelesini (İLLUYANKA) , bazı çevrelerin yorumsal olarak, Saint Georges' la özdeşleştirdiklerini öğreniyoruz. Eski Hint rahipleri, Havva' dan önce yaratılan ilk kadının yarı yılan olduğunu ileri sürmekteydiler.

Hristiyan inançlarından oluşan geleneklerden biri de VATTİZ' dir. Onların düşüncelerine göre, insanlar önce günahkar olarak doğmaktadırlar. Bu bakımdan vattiz edilmemiş çocuklar sanki bir yılan gibi nitelenmekte ve şayet vattiz olmazlarsa, tekrar yılanla dönüşüp kaybolacaklarına inanılmaktadır.

Aslında ölümlerin yılanlarda cisimlenmesi, insanlığın ortak kalıtı olan bir inanıştır. Bunun nedeni onun, deri değiştirerek canlılık kazanması ve sonuçta, ölümsüzlüğün ve yeniden doğma gücünün bir simgesi olmasıdır.

Aya Sofya Müzesindeki vattiz teknesine sarılı ve başını suya sokmak isteyen yılan, onun vattiz edilme olayı ile olan ilişkisinin somut bir görünümü olarak değerlendiriliyor

Kayseri Gevher Nesibe tıp medresesinin kapısında bulunan çift yılan kabartması, Selçukluların da yılanı, bugün askeri hekimlerimizin yaka işaretlerinde bulunduğu gibi, bir tıp sembolü olarak kullandıklarını gösteriyor.

Yılan, Asclepios' la başlayan antik tababetin evrensel sembolü olmuştur.

Desmond Morris' in " Sevmek dokunmaktır " adlı kitabının SÜNNET ile ilgili bölümünde şunları okuyoruz : Penis başı derisinin yak edilmesi yılanın deri değiştirilmesinin simgesel taklidi. Bilindiği üzere yılanın, her deri değiştirildiğinde parlak ve canlı renkli görünümünden ötürü, ölümsüz olduğu inancı hayli yaygındır. Bu konuda kurulan simgesel denklemler, " yılan eşittir penis, yılan derisi eşittir penis başı derisidir!.."

Yılan, Mısır mitolojisinde dünyanın koruyucusu, yeraltı dünyasının ruhu, doğurganlık ruhu ve su tanrısı olarak pek çok biçim almıştır. Dünyanın Oğlu yılan tanrı Sito, dünyayı çevreleyip onu sürekli tehdit eden kozmik güçlerden korunken resemilmiştir. Krallar Vadisi' ndeki muhteşem süslü mezarlarda çok sayıda yılan resmi vardır. Bunlardan biri 12 metre uzunluğundadır ve sekiz ayağı bulunmaktadır. Diğerleri halka olmuş bir halde resimleri sarmaktadır. Bir kısmı iki ayak üstünde yürürken ağızlarından alevler püskürtmektedirler. Eski metinlerden bazılarında Tanrı'nın başlangıçta yılan biçimi aldığını ve sonunda dünyayı mahvedip yeniden kaosa soktuğumuzda yine yılan biçimine gireceği belirtilmektedir. Mısırlı yazıcılar (Tanrı Yılanı), bütün insanlık çamura dönüştüğünde, sağ kalacak olan büyük yılan olarak canlı bir biçimde anlatmaktadırlar.

Mısırlıların yılanla ilgili bu saplantılarının tepkileri olacaktı. Yılan tanrı ve tanrıçalarının popülerliği bu hayvanların daha sonraki dinlerde cezalandırılmasına neden olacaktı. Örneğin büyük koruyucu yılan ustalıkta Cennet' in kötü sürüngenine dönüştürülmüştür. Yaradılış Kitabı' nın bu ünlü efsanesi gerçekte sembolleştirilmiş bir tarihti ve komşu kabileleri, eğer uygarlaşmış Mısırlıların ileri bilgilerinin meyvelerinden yararlanacak olursa, kendi basit yaşantılarından utanç duyacakları ve böylece kolaylıkla sömürülebilecekleri konusunda bir uyarmıydı. Bu bakımdan ele alındığında Adem ile Havva' nın bir bilmece gibi görünen hikayesi de bir anlam kazanır. Cennetin yılanı; masum Adem ile Havva' yı tutsak alıp yaşam boyu çalışmaya mahkum eden Mısır' dı. Böylece yılan, yabancılar için kötü bir hayvan ve kötülük sembolü olmuştur.

Yılanlar, çekingen olmalarına, ciddi bir şekilde kızdırılmadıkça saldırmamalarına, insanın baş belası olan fareleri yemelerine rağmen bu

eskilerden gelme bağlantı nedeniyle her türlü mantığı aşan bir düşmanlık görmüştür. Özellikle Hristiyanlar yılanı nefret etmişler ve en büyük düşmanları olan şeytanın onun içinde bulunduğu inanmışlardır.

Bu yaygın tutum Birleşik Devletlerin yılan tutucu mezheplerinde en dramatik biçimini bulmuştur. Bu mezheplerin kiliselerinde dini törenler sırasında zehirli yılanlar ellenmekte ve okşanmaktadır. Kilisenin ortasına yığılan çingıraklı yılanlar çıplak ellerle tutulup havaya kaldırılmaktadır. Bunlara kendilerini tutana zarar vermeye kalkışmaları için meydan okunmaktadır. Cemaat ilâhiler söyleyip el çırparken baş oyuncular öldürücü yılanları gövdelerine sarmaktadırlar. İçlerinde Kuzey Amerika'nın en zehirli çingıraklı yılan türlerinin de bulunduğu hayvanların zehirleri alınmamıştır. Bu da arada sırada kendilerini tutanları ısırarakla kanıtlanmaktadır. Pek çok batılı ülkede olduğu gibi buralarda da tehlikeli hayvanlarla uğraşılmasını konusunda yasalar varsa da, Hristiyan fanatiklere bu yasaların uygulanmasından kaçınılmaktadır. Bunları uygulamaya koymak dini baskı sayılacağı için yapıldığı görmezlikten gelinmektedir.

Bu gerici yılan tutucular yılanı taptıkları iddiasını reddetmemektedirler. Onlara göre yılan şeytanın cisimleşmiş biçimidir ve ayinlerinin amacı Hristiyan inançlarının sınanmasıdır. İnançları yeteri kadar güçlüyse şeytan yenilecek ve kendilerine bir zarar gelmeyecektir. Bunların çoğunun yararsız kurtulmaları şüphesizdir, ancak arada sırada ya inancı pek güçlü olmayan ya da yılanı gerektiği gibi sıkı tutamayanlar çıkmaktadır. İnsan hücreleri şişip renk değiştirirken bunları seyretmek hiç de hoş değildir.

Her kilisenin haftada birkaç kere yılanlı toplantı yaptığını bilen tarafsız araştırmacılar ısırma olaylarının azlığına dikkat etmişlerdir. Yılanları tutan insanlar konusundaki tek olağandışı gözlem bunların o sırada bir transa girdikleri ve el ve ayaklarının çok soğuk olmasıydı. Bunun yılanların tutulmaya karşı tepkilerini azalttığı düşünülmektedir ve kimileri de yılanların tutulmadan önce hafifçe dondurulduklarını iddia etmişlerdir. Gerçek şudur ki, yılanlar - hatta en zehirli olanları bile - ısırma konusunda pek istekli değildirler. Her bir ısırma avını öldürmek için ihtiyaç duyduğu pek değerli zehirini azaltacaktır..

Kobra yılanları havadan gelen titreşimlere karşı duyarsızdır. Bu bakımdan, aslında karşısında çalınan zamanın sesine değil, oynatıcının hareketlerine uyarak dans ederler.

Yılana tapınmada Mısır yalnız değildi, eski Yunanistan'da ve başka yerlerde yılan mezhepleri görülmüştür. Zamanla bu mezheplerin törenlerinin özgün yoğunluğu azalmış, bir zamanlar tapınma nesnesi olan yılan bir eğlence aracına dönmüştür. Onunla birlikte sadece yılanlara değil, insan dışındaki bütün hayvanlara da saygı azalmıştır. İnsan ile öteki hayvanlar arasındaki ilişkide yeni bir çağ doğmak üzereydi.

Mısır'ın hayvan tanrılarını yaratmaktaki düşünce garipliğinin nedeniyle akrep, kurbağa, çakal ve akbaba gibi pek çok kültürece nefret edilen hayvan, beklenmeyecek derecede sıcak ve dost bir yaklaşım görmüştür. Bu, özellikle yılanlar için geçerlidir. Zehirli oldukları için insanlık tarafından öldürücü düşmanlar olarak korkulan ve nefret edilen yılanlar eski Mısırlılar için bambaşka ve çok görkemli bir rol üstlenmişlerdir. Mısırlılar için yılan, kendi görüşlerinde en değerli nitelik olan ölümsüzlüğün simgesiydi.

Bu belirli sembolizmin nedenini anlamak güç değildir. Bir yılan deri değiştirirken sanki yeni doğmuş gibidir. Kör inançlı bir zihin için bunun bir tek anlamı olabilir. Derinizi yılan gibi değiştirirseniz yeniden doğmuş olursunuz. Eski Mısırlılar sünnet adetine götürenin bu gözlem olduğu söylenmiştir. Yılana benzeyen erkeklik organından deri parçasının kesilip atılması sünnetli erkeği ölümsüzlüğe kavuşturacaktır. Mısırlıların bu ilginç adedi, sonradan Museviler ve Müslümanlar tarafından benimsenmiş olup günümüzde de devam etmektedir. Ancak hiç kuşkusuz, modern çağlarda gençlerin penisinden bir parçanın böyle bir nedenle kesilmesinin saklanması gerekmiştir. Şimdi bu operasyon için, gerçek olmayan tıbbi nedenler verilmektedir. Eski Mısırlıların yılan bağıntısı çoktan unutulmuştur.

KARINCA

Endüstriyel etkinliklerin, girişimlerin, toplum içindeki işbirliği kavramının ve ileriye görüp sezinleme yeteneğinin bir sembolü olan karıncayı, La Fontaine aynı zamanda egoizm ve hasisliğin de sembolü yapmıştır. Karınca, neyin ve ne zaman olması gerektiğini çok iyi kestirip, yorulma bilmeyen bir enerji ve yeteneğe sahiptir. Bunun için kışa alt erzakını, yuvasının belli bölmelerine, hatta onu cinlerine ayırarak, depo etmektedir.

KIRMIZI KARINCA

Normal karıncalara benzeyen bir çok yönü olmasına karşın, yaptıkları iş daima olumsuz olarak sonuçlanır. Bu bakımdan sinsice yok etme eyleminin bir sembolü olur. Dünyanın yaratılış söylencesinde, kırmızı karınca yuvalarından, Harran yerleşim merkezindeki geleneksel konutlar benzeri, yeryüzünün göğe dikilmiş olan (klitorisleri) şeklidir, söz edilmektedir. Bu klitoris ise, kadının erkeksi olan kurtbudur. Bunun için kesilmesi gerekir.. Nitekim siyah Afrika kabilelerinde bu operasyonun hâlâ uygulandığı biliniyor.

FIRAVUNLARIN
KRALLIK
KARTUŞU

SCARABE (DONGUZLAN BÖCEĞİ)

Mısır hieroglifinde sıkça rastlanan bir öge. Türkçe'de (bok böceği) diye anılıyor. Bu böcek çeşitli boylarda kazdığı çukurlara pisliğini doldurmakta ve daha sonra kurtçuklarını buralara bırakmaktadır. Kınkaraatlılar ailesinden olan bu böcek otçu memeli hayvanların gübrelерinde yaşamaktadır ve pislikle beslenmektedir. Ayaklarıyla sürekli bir hareketle pislikleri temizlemektedir.

Skarabe böceği Mısırdaki M.Ö 6000' lerde kutsallaştırılmıştır. Dor adıyla da tanınır. Bu böceğe benzeyen bir taş yapılmıştı. Bu böceğin ay ve dünyayı döndürdüğüne, böylesine ilâhi bir güce sahip olduğuna inanılıyordu. Hermafodit olarak nitelendikleri bu böceği mumyaladıkları şahsın kalbini çıkarıp onun yerine koymaktaydılar.

Başka belgelerde ise aynı konuda şu açıklamalara yer veriliyor:

1. SCARABE Mısırlılar için bir tanrı değil, ama tanrının bir amblemi idi. Çünkü bu böcek, ayakları arasında çamurdan bir küre yapıyor ve sonra oraya yumur-

L'ŒIL, ou le scarabée qui s'élevait. Il est ici accompagné du « scarabée d'or » nommé « traditioinonement » - Sotat levard - (Le Musée Égyptien, Le Caire).

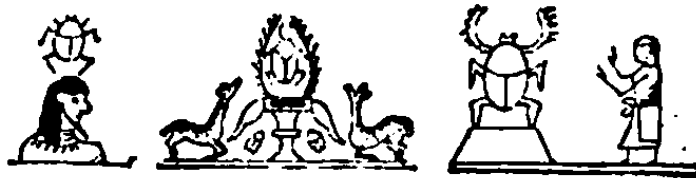
talarnı yerleştiriyordu. Bu hareket tıpkı yaratıcının dünyayı döndürmesi ve orada hayatı yaratmasına benzemekte ve benzetilmekteydi.

2. Eski Mısır'da bokb cekl r  ölümsüzlüğün ve varoluşun simgesiydi. Mısırlılar'a göre, güneşin evreleri yaşamın evrelerini gösteriyordu. Bokb ceğinin toprak altındaki dışkı topunun içinde yumurta halinden, larva, pupa ve yeni bir bok-böceğine dönüşümü de güneşin her gün yeniden doğuşuna benziyordu. G nbatımını  l m, g ndoğumunu ise doğumla ilişkilendiren Mısırlılar, batan güneşin toprak altından doğuya doğru giderken bokböceği gibi başkalaşım geçirdiğini düşünüyorlardı. Ertesi gün güneş, topraktan bokböceği tanrı Kheper olarak doğuyordu. Bu da Mısırlılar için yeni bir yaşamın vaadiydi. Eski Mısır'da ölülerin mumyalanmasının da büyük olasılıkla bokböceği yumurtasının pupa evresinin bir taklidi olduğu düşünülüyor...

Mısırda yaşayan küçük bir yaban kedisi türü evcilleştirilip fare avcılığında kullanılmıştı. Tahıl depolarının koruyucusu olan bu kedi, Mısır uygarlığı için kısa sürede hayvanlar içinde en çok sayılan ve korunan bir nitelik kazanmıştır.

Yeni kedi tanrıça'ya Bastet adı verildi. Bu hem bakire tanrıça ve hem de anne olarak Hristiyanlığın Bakire Meryem'inin öncüsüdür. Tanrıça onuruna yapılan yıllık festivaller eski Mısır'ın en büyük katabalıklarını toplardı. Biraz abartma olmasına karşın bu festivallere 700.000 kişinin katıldığı söylenmiştir.

Bastet'in bazı resimlerinde kulakları arasında ya da göğsünde bir bokböceği görülmektedir. Bu birlikte bulunmanın zoolojik bir açıklaması yoktur. Bu garip hayvani bağı anlamak için bir an eski Mısırlılar gibi düşünmek gerekir. Mısırlılar için en önemli şey güneşin d leme gücüydü. Yoğun cinselliği kediyi bir doğurganlık sembolü yapmaktaydı ; böylece de güneşle ilişkiliydi. Bokb ceğinin sürüklediği top biçiminde gübre parçaları da güneş topunun gökyüzündeki hareketinin sembolü olarak görülmekteydi. Böylece kedi ve böcek tanrı güneşin temsilcileriydiler ve birlikte resmedilirlerdi.

AKREP

İntihar eden tek hayvan. Bu bakımdan özgürlük sembolü olur. Halı ve kilimlere işlenen "akrep kuyruğu" mottfi bu olgunun bir sembolü olarak seçilmiştir.

SALYANGOZ

Evrensel olarak sembolizmdeki yeri daha çok ay' la ilgili. Çünkü sayangozun spiral kabuğu ayın fazlarına benzemekte ve boynuzlarını tıpkı ay' ın yaptığı gibi, bir saklayıp bir göstermektedir. Bu görünüm aslında, ölmek ve ebedi dönüş olan yeniden doğmakla ilgili temanın, bir yansıması olarak yorumlanmaktadır.

Salyangoz yağmurdan hemen sonra toprağın üstüne çıkar. Hareketi yavaştır, ama bıraktığı izle, sanki ne yöne gittiğini söylemek ister gibidir l.. Canlı kısım olarak nem, (ıslaklık) la ilgili bir yapıya sahip olmakla beraber, genelde sertlik ve yumuşaklığın bir sentezini yansıtır.

Diğer bazı kabuklu böceklerinki gibi, gittikçe darlaşan saat zembereğini andıran veya koç boynuzunun çağırışını yapan spiral biçimi, dışı bir organ gibi nitelenen kulağın, anatomik dış şekliyle de özdeşleştirilmekte ve bu haliyle seksüel sembolizm konularında yer almaktadır.

Yorumcular, salyangoz kabuğunun kadın cinsel organın imajını yansıttığı görüşünde birleşmektedirler. Buna dayanarak onun, bütün olarak, bir (madde, hareket ve sümük kıvamında bir sıvı)' dan oluştuğunu ileri sürüyorlar.

Salyangoz yağmurla ilintili olduğundan, bereketin de bir simgesi olmuştur. Bu bakımdan Kuzey Afrika' da tesbihler, çoğunlukla salyangoz kabuğundan yapılmaktadır.

Daha önce (spiral) konusunda da değindiğimiz gibi, Karıye Müzesinde, "son mahkeme" sahnesi üstünde bir meleğin kolları üstünde taşıdığı evren, spiral veya bir salyangoz kabuğu imajını verircesine şekillendiriliyor, aynı zamanda ruhun sonsuza dek seyahatini de simgeliyor.

BALIK

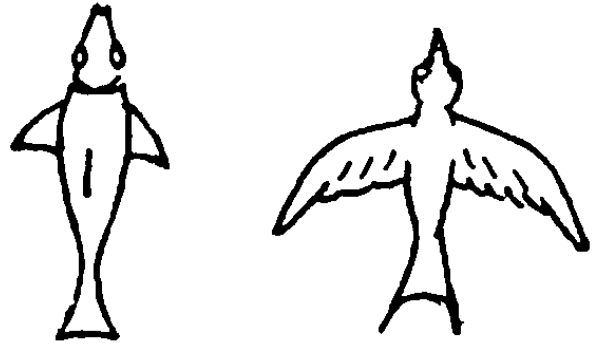

Kuranı Kerim' in ilk parabolünde, " ebedi yaşamın bir simgesi" olarak tanımlanan balık, Hristiyanlıkta hem İsa' yı hem de ona inananları işaret ettiğinden, önemli bir sembol olmuştur. Yunanca (İCTHYS), balık demektir. Bu

sözcük aslında (I) esus, (CH) ristes, (TH) eu ve (S) oter' in parantez içindeki ilk harf-lerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu sözcükler, Tanrı, Oğul, Kutsal Ruh ve kurtarıcı anlamlarına gelmekte ve bu vasıflara sahip olan İsa' yı ad-landırmaktadır. İkonografik temalarda

en çok kullanıldığını gördüğümüz balık, içinde yaşamakta olduğu su ile tam bir ilişki halinde bulunur. İsa ise, çoğu kez bir balık, ona inananlar da bir balıkçı olurlar. Bu bakımdan onların yeni bir yaşama başlayabilmeleri, yani Hristiyan dinini kabul ettiklerini kanıtlayabilmeleri için, vattiz suyuna gereksinimleri vardır.

Balık, ekmekle beraber, İsa' nın çarmıha gerilmeden önce havarileriyle birlikte bir araya gelip son akşam yemeğini yediği masanın üzerinde sürekli bulunan bir figür olmuştur.(Ekmek ve balık ilişkisine daha önce değinilmiştir.)

Balığın dinsel bir amblem olarak önce Mısırdaki kullanıldığını, daha sonra Hristiyanlığa geçtiği, kanıtlanmış bulunuyor.

Balık, düşmanı çok ve o derece savunma araçlarından yoksun diğer yaratıklar gibi, neslinin sürmesini sağlayabilmek için çok yumurta bırakmaktadır. Kurbağa ve su kaplumbağası da böyledir. Çünkü yumurtalarının çoğu başka su hayvanları tarafından kapışılıp tüketilir. Evrensel olan bir kural var : " Bir şeyin ölümü diğerinin, diğerlerinin yaşamalarını sağ-lar..." Balığın çok yumurta yapması onu bir BEREKET, sürekli sürü halinde dolaşması da, BİRLİK sembollerinden biri yapmıştır.

Balıkla kuş arasında gerek biçimsel gerekse işlev olarak büyük benzerlik bulunuyor. Doğa, her ikisini de, yaşamak zorunda kaldıkları ortamlara uyum sağlayabilmek için kanatlı ve kuyruklu olmalarını zorunlu kılmıştır...

Görüldüğü gibi balık, baş, gövde ve kuyruk olmak üzere, üç bölümden oluşmaktadır. Balığı toplumsal olay ve ilişkilerle karşılaştırmak gerekirse, şöyle bir yorum getirmenin yadırganmıyacağını sanıyorum : Aslında " baş beyin-dir, lider ve yönetendir. Başın peşinden gelen ve ona takılı olan organ ise, gövdeden sonra kuyruktur, yani yönetilenler ve toplumun halk denilen kesimidir. Kuyruğun görevi, şüphesiz baştan (beyinden) alacağı direktiflere göre, gövdenin tümüne yol ve yön vermekse de, şayet kuyruk olmaz veya hareketsiz kalırsa baş ta, değil istediği yöne gitmek, hareket olanağını bile bulamıyacaktır. Ancak gövdenin üzerine takılı diğer yüzgeçlerin de zaman zaman onun yönünü ve hızını etkileyici işlev yaptıklarını da hesaba katmak gerekecektir...Balığın ilk olarak bozulup kokuşan yeri baş olur. Kuyruk ise, başa oranla, daha bir süre tazelğini koruyabilmektedir.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, bu dini benimseyenler ibadetlerini tam bir gizlilik içinde yerine getirmek zorunda kalmışlardı. Bu dine bağlı kimseler aynı tarikatın olduklarını birbirlerine anlatabilmek veya sınamak için, konuşmak yerine, ellerindeki sopalarla yere bir daire yayı çiziyor, şayet diğeri de Hristiyan ise, o da bu yayın üstüne aynısını çizerek, balık figürünü tamamlıyordu.

Söylenceye ve bazı yorumcuların ifade ettiklerine göre, Yunus peygamberi yutan balık aslında bir balina idi. Daha sonra onu sağ salım kırya çıkardı. Peki Yunus peygamber onun kamında bu kadar süre nasıl kalabildi?...Şüphesiz bu bir efsane. Ama balina'nın kamında bir insana 24 saat yetecek hava bulunduğu da bir gerçek!...

Balık, öncelikle, içinde yaşadığı ortamın bir sembolü oluyor. Ayrıca, doğum olayı, ya da hayatın devridaimi olayı ile özdeşleştiriliyor.

İsa çoğu kez bir balıkçı olarak betimlenir, Hristiyanlar ise birer balık. Bu bakımdan vaftizin suyu onların doğal elemanı, yeniden dünyaya gelişlerinin aracı olur. İsa da yerine göre bir balık olarak betimlenmiştir. Yunus bir balıktır ve Yunan mitolojisinde KURTARICI olarak tanınır. Çünkü Yunus balıkları Arion' u denizde boğulmadan kurtarmışlardır. Arion M.Ö VII yy. da yaşamış bir Yunan şair ve müzisyenidir. Söz konusu efsanenin tam metnini Azra ERHAT' ın Mitoloji Sözlüğü sayfa 59' da okuyabilirsiniz. Yunus balığı bu özverilerinden dolayı Apollon kültürünün amblemlerinden biri olmuştur.

Balık, çok yumurta yapması nedeniyle hayatın ve bereketin sembolü olur. Uzak Doğu filozofisinde ise, balık daima çift gezdiği için BİRLİĞİN sembolü olur.

İslâm balıkta bereketin varlığına inanır ve yağmur yağdırmada balığa benzer objeler kullanır. Rüyada balık yemek, mutluluk ifadesidir.

Orta Amerika Hintlilerinde de balık tanrı sembolüdür. Bazen de falık semboldür. Suriye' de aşk tanrısının bir ögesidir.

'Yunanca ICHTUS Balık demektir. Bu sözcük Hristiyanların ideogramı olmuştur.

İsa yeniden dirildiğinde balık yemiştir. Bunun için, yanibaşında balık ekmekle beraber bir KOMÜNYON yemeğidir. Nihayet balık, suda yaşadığından, vattiz suyundan doğar. Bu bakımdan Hristiyanlar birer küçük balıktırlar.

Balık özellikle Hristiyan ikonografisinde çok kullanılan bir figürdür. Şayet bu balık sırtında bir tekne taşıyor gösterilirse, İsa' yı, onun kilsesini (cemaatını) gösterir. Şayet bir ekmek sepeti taşıyorsa, ya da bizzat kendisi bir tepsi içinde bulunuyorsa Komünyon ayinini gösterir. Astrolojide (19 Şubat- 20 Mart) arası Zodiak' ın 12. Ve sonuncu işaretidir. Yani balık burada, ilkbahar gün dönümünden bir evvel yerleşmiş bulunuyor.

Balıkların atası önce Jüptler (Zeus) iken, sonra Neptün (Poseidon) olmuştur.

Batılı rahiplerin bir kısmı, başları göğse dönük ve balık biçiminde serpuşlar taşıyorlar. Bu geleneğin kökünde ve özünde, ayakların BALIK BURCU ile olan bağlantısını aramanın gerektiğini sanıyorum...

İSA, Küçük Balık

(Reşit ERGENER : TÜRİSAB Dergisi, Mart 1988)

Bazı Hristiyan ilahilerinde İsa, " Bakire' nin çeşmede yakaladığı küçük balık olarak betimlenir." Ancak balık benzetmesi, İsa' dan çok Merjem' e uyar. Çünkü balık, eski çağlardan beri, dişi doğurganlığının simgelerinden biri. Roma' da tanrıçanın üreme organı, vesica piscis (balık teknesi) adıyla çağnılırdı. Hint tanrıçası Kali, " balık gözlü " ydü. Çin tanrıçası Kwan- yin,

balık tanrıçaydı. Mısır tanrıçası İsis, " uçurumun büyük balığı " olarak da bilinirdi.

Yunanca rahim anlamına gelen delphos sözcüğü, balık anlamına da gelir. Delphi'deki bilici, genellikle balina ya da yunus balığı (delphinus) biçiminde görünen, balık tanrıçayla ilgiliydi. Yunus' un erkek kahramanları yutması ve sonra yeniden doğurması, pek çok mitolojik öyküde anlatılır. Bunların en ünlülerinden biri, Tavratta anlatılan Yunus Peygamber' in öyküsüdür. Efes Müzesi' nde, Eros' u bir yunus üzerinde gösteren ünlü yontu durur.

Serpuşlar

Balığın, Hristiyanlık öncesi dinlerde kutsal sayıldığı göz önüne alınırsa, bu simgeyi Hristiyanlar' ın sonradan benimsediği düşünülebilir. Balık burcunun işareti Ayakla bağlantılıdır. Bu nedenle olmalıdır ki, Piskopos taçları resimde görüldüğü gibi ağız göğe doğru açık balık biçiminde olmuştur.

RULET

(Aynı yazarındır)

" Balık gözlü " Hint tanrıçası Kali, bir ateş çemberinin ortasında otururdu. Burada çember, yazgıyı simgeler. Romalılar' ın kısmet tanrısı Fortuna' nın simgesi, bir çemberdi. Fortuna, zamana da hükmederdi.

Çok tanrılı dinlerin karnavallarında, çember biçiminde danslar yapılırdı. Karnaval sözcüğü, çember anlamına gelen carna sözcüğünden türedir.

Feleğin çarkı (çark-ı telek) kişiliğinde Fortuna, bizim kültürümüzde de yaşar. Felek, zaman içinde başımıza gelecekleri, günlük yaşamımızdaki şansımızı, belirler. Feleğe, kısmet hükmeder. Mutluluk ve felaketleri, kısmet belirler. Kısmet, ticaret yaşamısında özellikle önemlidir.

İlk çağın en önemli ticaret merkezlerinden biri olan Efes kentinde, kısmet tanrıçasının çok önemli işlevi vardı. Agora' ların tanrıçası Tyke, Fortuna adıyla da anılırdı. Daha sonra Hristiyanlar' ın kutsal simge olarak

benimsedikleri çember, Fortuna' ya inanan putperest Etesliler için de önem taşımış olmalı.

Efes, Kısmet, Balık

(Aynı yazarındır)

[Efes' in kuruluşunda balık, önemli rol oynamış. Atina Kralı Kondros' un oğlu Androkles' e biliciler, Efes kentini, balıkla erkek domuzun bulunduğu yerde kurmasını önermişler. Sonra, Androkles ve arkadaşları, balık kızartırken sıçrayan bir kıvılcım, çalılıkları ateşe vermiş. Ateşten kaçan bir erkek domuzu, Androkles ve arkadaşları avlamışlar.

Balığın, tanrıça simgesi olduğu biliniyor. Erkek domuz ise, eski çağlarda tanrıların simgesi olmuş. Tıvrat' ta, domuz yemenin ne tür hastalıklara neden olduğu konusunda hiç bir şey söylenmez. İbranilerin domuz yemekten kaçınmalarının asıl nedeni, domuzun esk bir totem hayvanı olması, olabilir.

Dolayısıyla, Efes kentinin kuruluşunda geçen balıkla erkek domuzun buluşması öyküsünün, tanrıçayla tanrının buluşmasını simgelediği düşünülebilir. Efes dolaylarındaki topraklar, belki tanrıçayla tanrı burada buluştuğu için bu denli verimli. (?)

Efes kentinin kurucusu Androkles ve arkadaşlarının, erkek domuzu avladıktan sonra, daha önce kızarttıkları balığı yiyip, yemediklerini bilmiyoruz. Ancak, balık yemekle ilgili, pek çok Hristiyan öyküsü var; bunlardan bazıları İsa' nın, inananları, yoktan var ettiği balıklarla beslemesini anlatır. İsa çarmıha gerilmeden önce, son akşam yemeğinde havariler, çoğu kez balık yerken gösterilir.

Balık yemeğe hazırlanan havarilerin yüzlerindeki tuhaf anlatım, anaları tanrıçanın simgesini yemekten duydukları korkuyu mu yansıtır?...]

FOK BALIĞI

Fok balığının diğer deniz hayvanlarından farklı olan bir tarafı da bunların yağlı ve kaygan bir deriye sahip olmalarıdır. Böyle bir deri yağlı güreşlerde olduğu gibi, kaçma ve kurtulma olanağını sağlamakta ve sembolik açıdan, arzusu dışında aşk yapmaktan sürekli olarak korkup kaçma eğilimleriyle özdeşleştirmektedir (1)...Bunun içindir ki, tanrılar tarafından kovalanan nimfeler (orman ve su perileri), fok şekline dönüşüyorlardı...

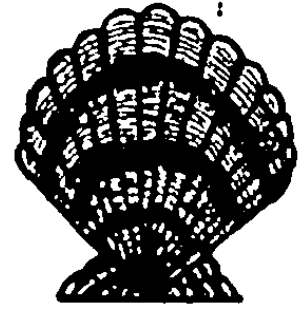
Yunan söylencesinde, Poseidon (denizler tanrısı), foklardan oluşan bir donanmaya sahipti. Daha sonra bu donanmayı, ikinci derecede bir tanrı olan, deniz ihtiyarı Prote'ye emanet etmiştir...

Dişi foklar, bir deniz sahilinde deri değiştirdikten sonra, çıplak ve göz alıcı kadınların yaptığı gibi, plajda gezinmektedirler (1)..

Foça sahil kentimizin bu ismi, kıyıya yakın adaların fok balığına benzetilmesinden, aldığı söyleniyor...

İSTİRİDYE

Genelde Ay kültü ile ilgilidir. İçinde bir hazine sakladığı görüşüyle, değerlendirilmektedir. İstiridyeye kabuklu, canlı bir su ürünü olup, kabuğunu su içinde yiyeceğini kapmak veya güneşe çıkarınca, sürekli açmak zorunda kalır. İstiridyeye Afrodit'in, bir inci beyazlığıyla içinde doğduğu varsayıldığından, onun beşiği olmuştur. (Side Arkeoloji Müzesi). İstiridyeye kabuğu motifli Yunan- Roma yapıtlarında olduğu kadar Selçuklu ve Osmanlı sivil ve dini mimari yapıtlarında, (bazı camilerin mihrapları, Bursa Yeşil Türbe kapısı..) çoğunlukla kullanılmıştır. XVIII.yüzyılda XV. Louis stili dekoratif bir eleman olmuş ve barok süslemesinde bolca kullanılmıştır.

Yunan tiyatroları, teatron ve sahne bütünleşmesinin genel görünümüyle, bir isticidyeye kabuğuna benzer. (Kişisel görüş) Ancak bu benzeyiş bizi bazı mitolojik inançları kurcalamaya yönlendiriyor..İstiridyeye eski ana tanrıça sembollerinden biri olmuştur. Bir ana rahmini simgelemekteydi. Shell akaryakıt kumpanyasının amblemi de isticidyedir. Tiyatronun köke-

ninde de bu var. çünkü eskiden kurban ve doğum törenleri de tiyatrodan yapıyordu.

Ritüel bir olgu olan dans ve oyun tüm uygarlıklarda, şu veya bu şekilde bazı farklılıklar göstererek, ibadetin bir parçası haline gelmiştir. Alacahöyük kapıdaki kurban töreni kabartmasındaki akrobatları hatırlayalım...

YUNUS BALIĞI

Memeli bir deniz hayvanı olan yunus'un, su içindeki sür'at ve ilgi çekici çevik hareketlerle yön ve yer değiştirmesi nedeniyle, tanrısal bir güç ve yeteneğe sahip olduğu kabul edilir.

Yunus balığı usuluk, iyilik severlik ve tedbirli olmanın bir sembolüdür. Sembolizm'in mitolojik kavramlar ve öyküler arasından dolanarak yönünü aldığını ve bu yönler doğrultusunda yaklaşımlarını yaptığını giriş bölümünde hatırlatmıştık. Yunus balığı için de böyle bir olgu söz konusu : Bu balıklar vaktiyle açık denizlerde seyreden gemilerin mallarını yağma eden, oraya buraya saldırarak, insanların sürekli korku içinde bırakan kötü emelli korsanlardı. Ama sonra tanrı onları uyardı ve eylemlerine son verildi. Böylece yunus balıkları, sadece pişmanlıkla yetinmeyip, bundan böyle, insanlara yardım etmeyi oy birliği ile karar altına aldılar. Sonunda insanların sadık dostu, onların koruyucu ve kurtarıcısı oldular. Nitekim yunuslar, fırtınalı havalarda, denizcilere yollarını göstermektedirler. İşte bu açıdan yunus balığı, İsa'ya özgü, bir başka sembol olarak tanınıyor.

Yunus balığı Ege Denzinde, özellikle Girit Adasında, tanrı katında bir saygınlık kazanmıştır. Buradaki insanlar, öldükten sonra, onun sırtına binerek öbür dünyadaki (mutluluklar adası)'na taşınacaklarına inanıyorlardı. Bu düşüncenin somutlaştırıldığı en ilginç örnek, Eros'un bir yunus balığı üstüne oturarak biçimlendirildiği, heykeldir. Öte yandan bu kompozisyonda verilmesi istenen mesajın, çocuk - hayvan sevgisi olması da akla geliyor. Bu bakımdan Ege Denizi kıyı kentlerinde tiyatro ve odeonların oturma sıraları kottuk başlarının yunus balığı şeklinde yapılması bu sevgi ve güveni yansıtır olmalı...

SAZAN BALIĞI

Daha çok Uzakdoğu ülkelerinde, uğur getirici bir balık olarak benimsenmiştir. Bu balıklara ölümsüz olanların bineği, (taşıyıcı meleği) gözüyle bakılmaktadır. Onların bu inançları, sazan balığının zaman zaman suyun üstüne çıkıp kanatlı bir dragon şekline dönüşerek, kırmındaki mesajları göğe götürmesi görünümüleriyle belirginleşiyor. Urfadaki Balıklı Göl' de yaşayan sazan balıklarının, yöre halkı tarafından, dokunulmazlığı olan ve uğurlu yaratıklar olarak, korunduklarını bilmekteyiz.

YENGEÇ

Diğer bir çok su hayvanı gibi, gelişimlerinin ay' ın periodik fazlarına tabi olduğu düşüncesinden hareket ederek, sembolizm' deki yeri ay' la ilgilidir. Çünkü, istakoz, karides... benzerleri gibi ileri geri hareketleri kolaylıkla yapmaktadır. Özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinin geleneklerinde " kuraklık perilerinin gıdaları " şeklinde düşünüldüğünden, örneğin Siyam' da, yağmur yağdırmak için yapılagelen etkinliklerin kutsal sayılan bir objesi olmuştur.

Favurya, istakoz gibi kabuk taşıyan deniz hayvanlarının bu kabuklarının onların yeniden doğabilme gücünü koruduğuna inanılmaktaydı.

Zodiak çemberinde " Kanser " burcu' nun işareti olup 21 Haziran- 21 Temmuz arasındaki dönen- çeyi, yani yaz mevsiminin başlangıcını haber verir. Bu, güneşin yer yüzündeki etkisini gittikçe arttırmaya yani kuraklığın, başladığı dönemdir.

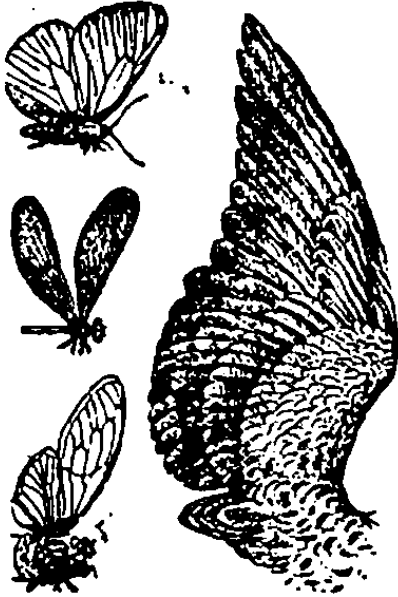
Kamboçyalılarda uğurlu bir hayvandır. Rüyasında yengeç görmek, o insanın arzu ettiği her şeye sahip olacağı şeklinde

yorumlanıyor. Ancak Afrika ülkeleri sanatında bazı heykeller üzerinde görülen yengeç resim ve kahramanlarının kötülüğü veya kötülük şeytanını sim-gelediği saptanmış bulu-nuyor. Yengeç kuskaçlarıyla tuttuğunu sıkı tutar ve bı-rakmaz.

Klasik antiketeden itiba-ren Avrupa ülkelerinde yen-geç' in ay' la olan ilintisi ağırlık kazanmış ve uğur, bereket, çokluk ifade eden bir sembol olarak kulla-nılmıştır. Nitekim ay met ve cezir olaylarına sebep olmakta ve cezir, yani deniz sularının çekilmesi zamanında yengeçler birdenbire ve çok sayıda kendilerini göstermektedirler. Hristiyanlığın (kesret) e verdiği önemi anımsıyalım...

Yandaki resimde Kariye mozaiklerinin " Delzis " adı verilen panonun bordür süsleri arasındaki yengeç motiflerini keşfediyoruz. Hemen altındaki bordürde ise bir uğur amblemi olan stilize SVASTİKA' lar sıralanmıştır. Yen-geç Svastika bütünlemesinin böylesine başbaşa görüntülenmesini ilginç bulduğumuz kadar, sembolizm formül ve kurallarına dayanarak, bir hayli imgesel anlam üretmeye de olanak vereceği görüşündeyiz..(Yazarın kişisel gözlem ve yorumudur).

KANAT

Herşeyden önce, uçuşma, hafifleme, kurtulma ve maddi benlikten sıyrılma sembolü olmuştur.

Bu görüş, doğu ve batıdaki şamanlık gelenekleri ve Müslüman veya Yahudi - Hristiyan toplumlarda hep aynı yönde olmuştur. Şaman, yer çekiminden kurtulmayı simgeleyen kanat tak-maktadır. Simya ezoterizmi

ise bu inancı, bir kartalın bir aslanı parçalar vaziyetindeki resmiyle görselleştiriyor...

Tüm geleneklerde, " kanat alınmaz; ancak uzun ve zahmetli bir didinme pahasına, manen arınmış olma düzeyine ulaşıldığı takdirde, kazanılır " inancı egemen olmuştur.

Ruhun kanatlarla, maddesel gövdeden sıyrılıp uçuşması, o kişinin kafasından başlıyarak gerçekleşir; işte bu nedenle taçlar ve kubbeler bu ruh yükselmesinin de sembolü olurlar...

Brahmanlara (eski Hindistan ulu tanrısı rahipleri) göre kanat, bilginin sembolüdür; çünkü akıl kuşlardan daha süratlidir. Bu yüzden melekler kanatlı olmuşlardır. Gene Hristiyan geleneğinde, rahip Gregoire de Nysse'ye göre "şayet Tanrı kanatlıysa onun zatından yaratılmış olan ruhta kendi kanatlarına sahip olmalıdır. Herhangi bir hata nedeniyle kaybedilen kanatlara tekrar sahip olmak mümkündür. İnsanoğlu Tanrı'dan uzaklaştıkça kanatlarını kaybeder, ama ona yaklaştıkça tekrar kanatla donatılır."

Ruh kanatları oranında daha yükseklerle çıkar ve yöneldiği gök, onun için dipsiz bir uçurum gibi olur. Böylece yükselecek ama asla manevi rahatlık ve huzurun son bulduğu yere ulaşamayacaktır.

Tekerlek ve kanat yer ve mekân değiştirmenin, bulunan koşulların aşılması ve lâyık olunan ruhani bir yapıya girmenin, yani dünyevi olan maddi bağlardan kurtulup annarak tanrısallık mertebesine erişmenin bir atribüsü (âlâmeti) oluyolar...

Öte yandan tek başına sapkınlığın sembolü olarak tanınan yılan, şayet kanat takılırsa, derhal kutsal bir yaratık haline dönüşebilmektedir.

Kanat zâferin de sembolüdür. Kahramanların başlarına giydirilen taç, defne dallarından bir kanat gibidir; yaprakları onun tüyleri olur...

Haberci tanrı Hermes (Merkür) 'ün ayakkabıları ise ruhsal değil, dünyevi bir dinamizmi gösterir; yaratıcı düşünce ve gücün sembolüdür. Altında şaire gelen ilham da, böyle dinamik bir güçtür.

Somut planda kanat, genellikle kuşların kolları ki, ön ayakları yerinde olup, uçmak üzere uzun tüylü ve açılır kapanır bir çift organdır.

Soyut anlamda kol-kanat germek, kanadına sığınmak, kolu, kanadı kırılmak...türünden deyimler de kanat sözcüğü insanın kolları gibi, güç ve koruma kavramlarına ilişkin anlatımlarda yer almaktadır.

Tüm toplumlarda, hız ve uçmak'la ilgili meslek ve kuruluşlar için uygun görülen amblem hep kanat olmuştur.

Kanatın ruhun ve Tanrıya yakın olmayı içeren her şeyin sembolü oluşu güvercin'i de Kutsal Ruh'un işareti yapmıştır.

BAYKUŞ

Kafasının iriliği, ağır ve temkinli hareketi hep bakan gözleriyle Zeus' ün simgesi olmuştur. Koca kafası, avını kapıştaki mahareti, yani akli, hüner ve marifetleriyle Zeus' un kafasından doğmuş olan kızı, ATHENA' nın da atribülerinden biridir.

Karanlığı delici ışık saçan gözüyle ve ıssızlığı delen sesiyle göktaşı ile özdeşirilir.

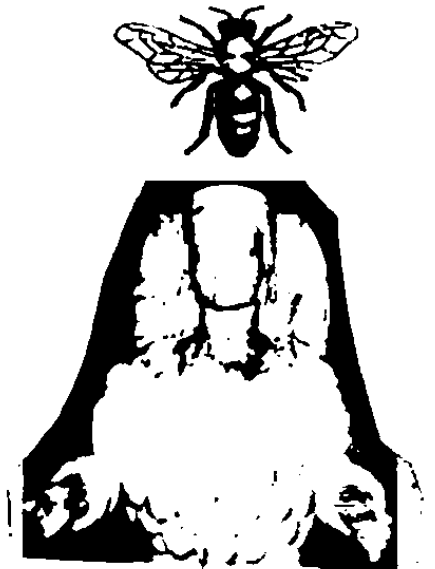
ARI - BAL

İçgüdüsel olarak oluşturdıkları toplumsal düzen ve örgütsel bir yaşamın yanı sıra, disiplinli şekilde çalışmaları ve yorulmak bilmeyen görünüşleriyle, karıncalara benzemektedirler. Kovan burada, çalışan 50.000 kadar işçi arının vızıltılarıyla adeta bir fabrika, neşeli bir şekilde çınlayan atölye' ye benzer.

Suriyeli bazı Müslüman çevreler, Hz. Ali' yi Tanrının aslanı olduğu gibi, arıların prensi olarak nitelemekte ve arıları melek veya inanan kişilerle özdeşletmektedirler. Onların bu yargıları " En gerçek dindarlar, en mükemmel çiçekleri kendileri için seçen arılara benzerler! " cümlesiyle dile getirilmektedir. Bektaşiler mecazi (değişmeceli) anlamda, dervişlerin anlar, Tanrı' nın ise (bal) olduğunu söylerler...

Efeste ve Atina yakınında bulunan Eleusis' teki Artemis tapınaklarında, bu tanrıçanın heykellerinin üzerinde çok sayıda arı bulunmaktadır. Bunlar aslında tapınağa hizmet veren rahibeler olup, dişidirler ve melissa olarak adlandırılırlar. Artemis' e Bey arı, arı beyi, dişi arı beyi olan KRALİÇE adı verilir.

Hristiyanlara ait bazı mezar yapıtlarının üzerinde görülen arı figürleri yeniden doğuşu

simgelemektedir. Çünkü anılar kış süresince üç ay görünmemektedirler. İsa'nın vücudu da üç gün sonra kaybolmamış mıydı? diyorlar..

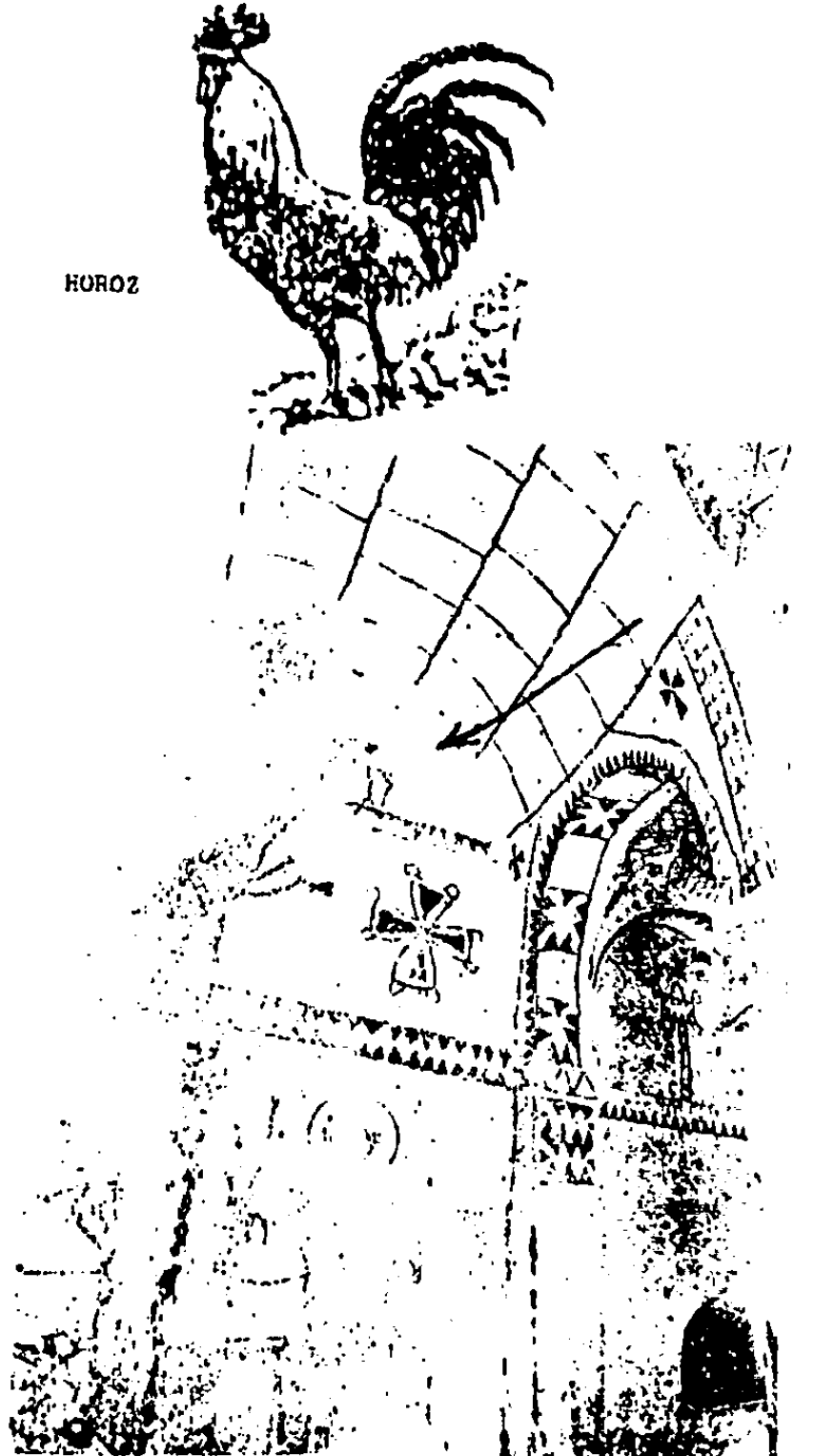
Anı yaptığı bal ve mızrağı olan iğnesi nedeniyle, İsa'nın amblemlerinden biri olarak kabul ediliyor. Bal tüm tatlı olan şeylerin, görkemli zenginliğin, mükemmelliğin sem-bolüdür. Acıları yok eder. Bal ölümsüzlük iksiri olan hidromel'in ana maddesini oluşturur. Hristiyanlıkta vaftiz edilenlere bal yediriliyordu. (Selçuk St. Jeanne Bazilikası vaftizhanesi) Anı kovanları ise, içinde ruhani bir yaşam sürdürülen manastırlara benzetilmektedir. Bu manastırların cemaati, Kapadokya'da görüldüğü gibi, varolan tuf konilerini tıpkı bir anı gibi çalışarak, oymuşlar oralara tıpkı anılar gibi girip çıkmaktaydılar...

Anıların 5000 yıl önce Mısır'da beslendiği bilinmektedir. Boğazköy'de bulunan Hitit kanunlarında ancılığa altı maddelere raslanmıştır.

HOROZ

HOROZ

Görünüm ve davranışları onu gurur ve azamet sembolü yapmıştır. Doğuşunu haber verdiğinden, güneşle akrabalığı bulunan horoz, tepeliği nedeniyle nüfuz sahibi bir tiptir, ayaklarındaki mahmuzlarının görünümüyle askeri bir kişiliği, doğuşurken gösterdiği cesaret nedeniyle de bir savaşçının karakterini yansıtır. Bunun yanında, yiyeceklerini diğer tavuklarla paylaştığından iyilik severliğin, günün doğuşunu haber vermedeki yanılmama yeteneği sayesinde ise, gü-

veniliğin ve uyanıklılığın bir sembolü olmuştur. Buna ilâveten, kötü ruhlardan, koruduğu ve sesiyle şeytanı korkutup kaçırdığına inanıldığından, mezar stellerinin üzerine işlenmekteydi. Kilise çanları ve rüzgâr göstergelerinin üstüne çoğu kez madeni bir horoz figürü konulmasının amacı bu inanıştan kaynaklanıyordu.

Horoz, gök, güneş ve ay'la ilintili bulunmuş ve mitolojide, başta Zeus olmak üzere, Apollon, Artemis ve sağlık tanrısı Eskülap'ın da atribütlerinden biri olmuştur. Ayrıca, kumesin tek efendisi olduğunu ve yansıttığı erkek karakterinin üreticilikle ilgili olan yönünü, kuyruk tüylerini adeta bir orak gibi şekillendirerek göstermeye çalışılmaktadır...

İbik

Genelde, kibir, azamet, gurur ve yüksek ruhluluğun bir amblemidir. Gaulois horozu Fransa'nın milli amblemlerinden biri olmuştur. Bir yerin, bir cemiyetin en önemli şahsına da, oranın horozu adı verilir çoğu kez.

Horoz evrensel olarak bir güneş sembolüdür. Çünkü onun ötüşü güneşin doğuşunu haber verir. Hindistanda "güneş enerjisini kişilendiren SKANDA"nın bir atribüsü (alameti) olmuştur. Japonyada güneş tanrıçası'nın ışığı ile özdeşleştirilir. Japonların

horoz'a yakıştırdıkları cesaret fazileti diğer Uzak-Doğu ülkelerinde de benimsenmiştir. Bu ülkelerde horoz özellikle yararlı bir rol oynar. Yukanda da değinildiği gibi horozda şu 5 faziletli sembolize etme niteliğini bulduğuna inanılır : Birincisi başının üstündeki ibiği ona nüfuz sahibi bir kişi görünümü (MANDARİNAL) verdiğiinden uygarlık faziletleri ; ayaklarındaki mahmuzlar nedeniyle askeri bir kişiliği; döğüşmedeki davranışları nedeniyle, CESARET ; yemleri diğer tavuklarla paylaştığından, YILIK; gündüzün başladığını haber vermedeki isabeti nedeniyle de GÜVEN...

Horoz güneşin tekrar gelişini haber verdiğiinden gecenin kötü olan olaylarını karşıda etkilidir, şayet kapıların üstüne bir horoz resmi konularsa evleri bu tehlikelerden korur.

Helen geleneklerine göre horoz Zeus'le özdeşleştiriliyor ; Zeus'ten hamile kalan Leto, Apollon ve Artemis'i doğururken yanında horoz bulunuyordu. Bu bakımdan horoz Ay tanrıçalarına ve güneş tanrılarına da adanmış bir hayvandır.

Pitagor' un " Altın satırları" nın bir yerinde onun, "horozu besleyiniz, onu kurban için feda etmeyiniz. Çünkü, o güneş ve Ay' a adanmıştır" önerisini okuyoruz. Pitagor' a atfedilen bu öneriye rağmen, horoz dinsel törenlerde Apollon' un oğlu sağlık tanrısı Asclepios' a kurban edilmıştır. Sokrat ise ölmeden önce, Asclepios' a bir horoz kurban edilmesini vasiyet etmiştir; zira o çağda horoz' un ruhların rehberi (Psychompe) olduğuna, ölünün ruhunu öbür dünyaya götürüp onun gözünü orada, yeniden doğuşun bir ifadesi olarak, yeni bir ışıkla açacağına inanılıyordu. Horoz doğulu İlaheler (tanrıçalar) arasında horoz, ölüm, dirilme ve güneş tanrısı olan ATTIS' in de bir amblemidir.

Horoz' un ruhlara rehberlik etme rolü nedeniyle, kozmazun 3 tabakası arasında, cehennemlerden göğe mesajlar götürüp getiren Hermes (Mercure)' ün de simgesi olmuştur. Asclepios tanrı olmadan evvel, sadece bir iyileştirme kahramanı iken, hastalıkları iyileştirenin horoz olduğu sanılıyordu.

Eski German' lerin dinsel törenlerinde horoz, ölümlere adanan diğer at ve köpek gibi ruhlara rehberlik yapan hayvanlar arasındaydı.

Bazı Altaik toplumlarında kötü ruhları defetmek için ölü yatağına bir horoz bağlanmaktaydı.(Bir şaman olarak)

Kuzey ülkelerinde horoz cesur bir savaşçı sembolü olarak, devlerin, ezeli düşmanların saldırılarını tanrılara haber vermek için yggdrasil adı verilen ve kozmik olarak kabul edilen dışbudak ağacının en üst dallarına çıkıp ufukları gözetlemek vazifesi bu kez, kilitse damlarının sivri uçlarına yerleştirilerek şehrin koruyuculuğunu yapma geleneğine dönüşmüş bulunuyor.

Afrika efsanelerinin birinde horoz gizliliği içeren şu hallerle ilintili kılınıyor : Bir kafeste muhafaza edilen horoz, sessizlikte bir sırn saklanmasını ifade ediyor ; avluda serbest gezinen horoz, bu sırnın en yakın kimselere açıklandığını ; sokakta gezinen bir horoz, sırnın halk arasında yayıldığını ; çayırdaki gezinen bir horoz ise bu sırnın, düşmana ulaştığı ve yıkım ve üzüntülere neden olduğu anlamına geliyordu.

Horoz, Kartal ve Kuzu gibi, İsa' nın da bir amblemidir. İslâm'da ise diğer hayvanlara kıyasla, daha yaygın bir yeri var. Nitekim Peygamberimiz bizzat şöyle demiştir : " Beyaz horoz benim dostumdur, o Tanrı düşmanlarının düşmanıdır, ölüşü meleğin mevcudiyetidir."

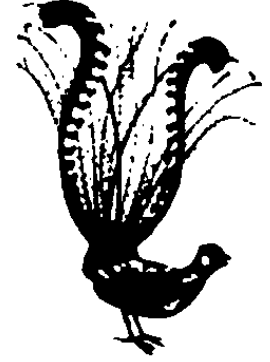
Sonuç olarak horoz gurur, cesaret ve zindelik sembolü olmuştur...Simgeçiliğin önemli bir rol oynadığı Masonik düşüncede horoz, isteklinin kavuşacağı Nur-u Ziya'yı müjdelere. Başka bir deyişle, doğacak güneşle, yani Nur-u Ziya ile gelecek olan mutluluğu haber verir. (Göreme Aziz Barbara kilisesindeki horoz resmini anımsayalım.)

PAON: Art bysantin.
x^e xie siècle.
(Paris, Musée du Louvre)

TAVUSKUŞU

Geniş anlamda, İslâm'ın benimsediği bir cennet kuşudur, hristiyanlıkta ölümsüzlük, cennet ve yeniden yaşama dönmenin başlıca sembollerinden biri olmuştur. Yelpaze şek-

lindeki kuyruğu (üzerinde tüm renkleri bir araya getirdiğinden), totalite kavramını ve doğayı

yansıtmaktadır. Tavus kuşunun kuyruğunu açması, neyi var, neyi yok, hepsini açığa vurup göstermesi yani gerçeği yansıtmaları şeklinde yorumlanarak, yeniden yaşama dönmeye layık olan insanların da tıpkı onun gibi, tüm niteliklerini göz önüne sermekle, ancak bu mertebeye ulaşabilecekleri, ileri sürülür...

Tavus kuşunun öldükten sonra etinin uzun süre çürümeden kalabilmesi, onun sonsuzluk kavramıyla olan bağlantısının güçlendiren özelliklerinden biri oluyor.

Tavuskuşu Zeus'ün karısı ve kızkardeşi olan Hera'nın bir alâmeti olmuştur. Herşeyden önce güneşin simgesi olduğundan, Kamboçya'da kuraklık başlayınca bir tavuskuşu ya da bir geyik öldürülmekte, böylece semavi bereket olan yağmur çağrılmaktadır.

KUŞ

Çoğu kez ilkel toplumların bir baz ve başlangıç oluşturan inançları, sembol ve değer-

lendirmeleri, Yunan-Roma mitolojisinin ardından yayılıp yerleşen tek Tanrılı dinlerde de aşağı yukarı bir benzerlik gösteriyor ; kuş' ta bunlardan biri...O daima, tanrısal bir bağımsızlık diyebileceğimiz kavramın ve ruhun sembolü olmuştur. Hemen her toplum, ölümden sonra ruhun, tıpkı bir kuş hafifliği ile, göğe uçacağını kabul etmiştir. Kuşta yer çekimine karşı koyan bir hafiflik var;sanki başka hafif olan maddeler yokmuş gibi, (kuş gibi hafif) dediği neden tercih ediyoruz?..Yunan mitolojisinde, adları kapıp kaçanlar anlamına gelen, (Harpl) ler kadın yüzlü, yaygın kanatlı, sivri pençeli bir çeşit yırtıcı kuşlardır. Ölümlerin ruhlarını Hades' e onlar götürürlerdi. Bunun en belirgin olarak gösterildiği yer eski Likya' nın Xantos (Kınık) yerleşim merkezinde bulunan ünlü Harpiller anıt mezarıdır. Bu mezarın her iki cephesinde bir harpi, bebek gibi kundaklanmış bir ruhu kollarının üstünde taşırken, gösteriliyor. Kuranda adı geçen Zümrütü anka kuşu aslında Cebrael' dir. Şehitlerin ruhlarını cennete bu yeşil kuş götürecektir. Bazı kaynaklar, İslâmda Tuğba olarak isimlendirilen Hayat Ağacının üstüne konmuş olan bu efsanevi yaratığın, Zümrütü anka olduğunu ileri sürerler. Müslüman mezar taşlarının üstünde çoğu zaman bir kuş kabağının işlenmesi de ilgi çekicidir.

Kuş nesiller boyu insanoğlunun yemek amacıyla avladığı, buna karşın özenle koruduğu bir yaratık olmuştur. Bir kuşun yılda 8 : 10 milyon kadar zararlı böcek yediğini hatırlatmak onun yararlarından biri olacaktır. Bu açıdan kuş hiç bir zaman bir totem niteliğine bürünmemiştir. Kuşta denge prensiplerini kanıtlayan verilerin en doğru olanını gözlemek mümkündür. Nasıl yatay ve düşey doğrular boşlukta 90 derecelik bir açı ile birleştiklerinde (ideal denge) yi sağlıyorsa, aynı olguyu kuşun dengeli olarak uçuşmasında gözlemekteyiz.

Kuş düşey doğruyu engelleyen yatay doğruyu, eş ağırlıkta olan kanatlarıyla oluşturup sağlamaktadır. Kuş' un psikolojik olarak insanı etkileyen yönü, öncelikle denge olgusunun en güzel örneğini vermesi yanında, onun gibi uçuş hevesini uyandırıp, bu girişimlerde onu cesaretlendirmesidir.

Her insanın yüzünde fiziksel olarak bir hayvana, daha çok kuşa benzeyen bir taraf bulunduğunu ileri sürenler, bu bakımdan onda da kutsal bir dengenin varlığından söz ediyorlar...

Özellikle eski Türk büyüklerinin aslan veya kuş sözcükleriyle isimlendirildiğini görmekteyiz. Tuğrul Bey, Doğan Bey, Sungur Bey, Bağrı Han...gibi. Tuğra adı verilen ve daha sonra halk dilinde Tura olan padişah mührü de aslında Tuğrul'dan türemiştir. Tuğrul bir kuştur ve dikkat edilirse bu tuğraların biraz kuşu anımsattığı görülecektir. (Kişisel yorumdur.)

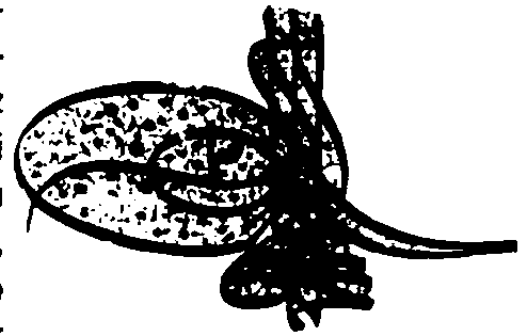
Bazı yorumcular . kuşları, ellerin göğse uzanması şeklinde nitelendirmektedir.

Kuş'la ilgili açıklamamızı bütünüleyici ni-tellikte olan " Anadolu insanı ve kuş " başlıklı aşağıdaki makaleyi, Sanat Dergisi'nden alarak yayınlamakta yarar gördüm :

Yüzyıllar boyu Anadolu insanının ürettiği herşeyde yer alan kuş, kimi dönemlerde, kutsal bir varlık olarak korunmuş, kimi dönemlerde av hayvanı olarak görülüp, avlanmıştır. Buna rağmen, her dönemin duvar kabartmasında, çanak, çömleğinde, camında, halısında, kiliminde hep kuş motifleri kullanılmıştır. Bu da gösteriyor ki, her ne kadar avlanmayı başarının ve erkekliğin bir simgesi olarak görenler çıkmışsa da, kuş ve yine Anadolu insanının sevdiği ve koruduğu bir varlık olarak kalmıştır.

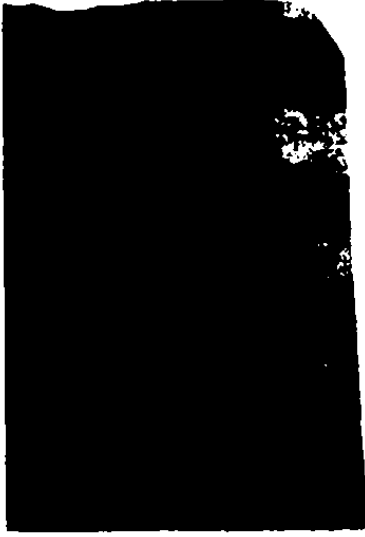
Bugün, örneği pek az kalmış Hitit kabartmalarında, Urartu, Lidya, Bergama gibi medeniyetlerin eserlerinde görüldüğü gibi, kuş değişmez bir süsleme aracı olmuştur. Demek ki, kuş sevgisi Anadolu insanında daima ağır basmıştır. İnsanoğlu bu sevgisini dile getirmek için şiirler yazmış, şarkılar, türküler tutturmuştur. Eski Anadolu medeniyetlerinde kuşun çokca yer almasının bir nedeni uğurlu bir yaratık oluşu, diğer nedeni ise, insanların ölen yakınlarının ruhunu bir kuşun taşıdığına inanmalarıdır.

Bir tuğra

Anadolu sanat eserlerinde özellikle doğan ve kartal gibi kuşlara çokca yer verilmiştir. Nitekim Hitit eserlerinde görülen kartal, daha sonraları Selçuklu'larda da görülmüştür.

Osmanlılar döneminde kuş yine ön planda gelen bir yaratık olmuştur. Osmanlılar cami, medrese, kervansaray, saray ve köşklere kirmileri ahşap, kirmileri de taştan (serçesaray) " Kuş Evler " yapmışlardır. Özellikle binaların

dış yüzeylerinde ve avlularda cephenin üst kısmında göz göz yapılan kuş evleri ince bir şekilde işlenmiş ve süslenmiştir. Mezar yapıları üzerinde kuşlar için su kapları konulmaktadır. Özellikle "Kuşbaz " denilen küçük kuş terbiyecileri, o dönemde büyük itibar gören meslek sahipleri olmuştur. Hatta, sarayların " Kuşhane " adı verilen ve avcı kuşların beslendiği yerlerde, doğan ve atmaca gibi avcı kuşları idare eden " Doğancı " ve " Kuşcubaşı " gibi ağalar da çalıştırılmıştır. O dönemlerde kuşlara verilen önemin bir başka örneği de, bazı yeni deyimlerin konuşulan dile girmesinde görülmektedir. Nitekim, kuşlara sabah

ve öğle arasında " Kuşluk Vakti " denilen saate yem verildiğinden sabah kahvaltısının adı çok yerde " Kuşluk Yemeği" olarak anılmıştır.

Kuşların sembolik açıdan şöyle değerlendiriyorlar :

Kuşlar, uçuşları nedeniyle yerle gök arasındaki meleklerin, Taoizm felsefesinde hafifliği ve yer çekiminden etkilenmeme özellikleri nedeniyle, ölümsüzlerin, genel olarak manevi hayatın, meleklerin ve varoluşun üst katını, kademesini simgelemişlerdir.

Eski Yunanda kuş, geleceği bildiren bir alamet ve fal matzemesi olmuştur. Kuşlar uhrevi (ahirete ait) âlemin, dünyevi âleme karşı olan direniş sembolü gibi, yılanla mücadele eden yaratıklardan biridir.

İslâm'da kuş melektir, Kuran' da kuş, alın yazısı olarak yorumlanır ve şöyle denilir : " Biz her insanın boynuna onun kuşunu bağladık. Şehitlerin ruhları cennete yeşil kanatlı kuş şeklinde uçacaktır.. " Gene Kuran' a göre kuş, ölümsüz olmanın sembolüdür. Daha çok Orta Asya kültüründe yer alan bir inanışa göre, küçük kuşlar ve kelebekler, sadece, fiziki ölümden sonra serbest kalıp, yeniden dünyaya döneceği zamana kadar semavi (gökssel) vatana gidecek olan ruhların değil, aynı zamanda çocukların da ruhu olmak-tadırlar.

Geleneklere göre, renklerle kuşlar arasında şöyle bir bağlantı olduğu ileri sürülüyor: Siyah kuş zeka, yeşil ve mavi aşk ilhamı, Beyaz (kuğu ve teniks) şehvet, Kırmızı uhrevilik ve ölümsüzlük...Güvercin Afrodite'nin kuşu olup bir aşk, leylek ise mesaj taşıyan kuş olarak, tanımlanmışlardır.

*Le griffin
est une représentation
allégorique du
Saint Empire Romain
Germanique : griffon
(1510, H. Burgkmair).*

KARTAL

Başlıbaşına kuvvet ve yücelik sembolü, göklerin mutlak hakimi ve tüm gök yaratıklarının kralıdır. Kartal göğün en üst katında bulunur ve onun kapısını korur. Diğer geniş kanatlı olan yırtıcı kuşlar gibi tannasal bir güce sahiptir ; yeryüzünün üstünde uçarak onu kötülüklerden korur...İşte, kartalla ilgili tüm ilkel inançların birleştiği yargılar aşağı yukarı bu paralelde bulunmaktaydı.

Orta Asya Yakut Türkleri kartal üzerine ant içiyorlardı. Türk büyüklerinin çoğunun ismi daha önce de değindiğimiz gibi, kartal benzeri yırtıcı bir kuş olmuştur. İsa'nın , Zeus' un, Sezar ve Napoleon' un da amblemi

kartaldı. Kartal, gözlerini kırpmadan güneşe bakabilen bir kuş olduğundan, onun ateşin bile üstesinden geleceğine inanılmıştı. Hız ve kapıcılığı ile yıldırımla, uzun süre yaşaması nedeniyle, sağlıklı yaşamla da özdeşleştirilmiştir.

Başı sola dönük olan kartal kötülük ve yararsızlığı, sağa dönük olan ise iyilik ve verimlilik ifade etmektedir.

Kartal yılanın baş düşmanıdır. Kötü ruhları simgeleyen bu yaratıkları öldürücü

gücünden dolayı, sevilen bir kuş olmuştur.

İslâmiyetten önce Orta Asya' da şamanların babası olarak nitelenen kartal figürüne Aztek' lerde de rastlanmaktadır.

Nemrut Dağındaki Antiokos' un mezarı büyüsel etkinlik yaratarak ölüyü kötü ruhların gazabından korumak amacıyla, aslan ve kartallarla çevrilidir.

Kartal burada Zeus' un olduğu kadar, Anadolu uygarlığının da bir amblemi olarak imgelenmiştir. Aslan ise, Pers imparatorluğunda Daryüs' ten sonraki Aşemeni sũlalesinin bir amblemiydi. Antiokos baba tarafından Makedonyalı olduğunu iddia ediyordu. Heykelinde başındaki keşe kũlah halen Makedonya yœresi halkının geleneksel başlığıdır. (Kişisel yorumdur)

ÇİFT BAşLI KARTAL

İlkin Hititlerde görũlũyor. Daha sonraları, Orta Asya' da Gãznelilerin de kullandığı saptanmış olduğundan, Selçukluların bunu, bir imparatorluk amblemi olarak, Bizansla temas geçmeden çok önceleri, kullanmakta oldukları kesindir. Bizansa gelince, onların bazen tek, bazen çift başlı olan kartal motifini Selçukludan uyarlanmış olmaları mümkündür.

Trabzon Aya Sofya kilisesinin kapısında Komnen imparatorluk sũlalesinin amblemi olan bir kartal kabartması bulunmaktadır, ancak o yüzyıllarda, özellikle Ortaçağ Avrupasında, aynı motifin bir kraliyet amblemi olarak kabul edildiğini dikkate alınırsa, çift başlı kartal' ın toplumların birbirlerini etkileyen kũltürleri sonucu ortaya çıktığı da akla yakın gelmektedir. Ancak tüm bunların yanında kartal motifinin Hitit ve Selçukluda diğerlerine oranla daha yaygın bir biçimde kullanıldığı gözlenmektedir. Daha önceleri Mısırdaki Amon ve Râ' nın amblemi olarak kullanılan motif, kartala en çok benzeyen bir kuş olan, şahindir. Ancak aynı uygarlıkta baykuş' un da yaygın bir yeri olmuştur.

Hitit ve daha sonra Selçuklularca bazı değişikliğe uğramış olan kartal konusundaki gözlemlerimizi şu şekilde özetliyerek açıklamak istiyoruz : Hitit kartalı çoğunlukla iki başlı, bazen de tek başlıdır. Bu şekilde kartala, aynı simetride olmak üzere, bir baş daha eklenmiş ve gücün fazlaľařtırılması istenmiştir. Çift başlı olan kartal her iki yœnden gelebilecek tehdit ve tehlikelere karşı uyanık olur ve onları zamanında önleyebilir; iki baş, kartala bu türden çoğatılmış güç vermektedir. Baş üzerinde

Divriği Ulu Camii, detay

kulak yoktur ve kanatları daima uçar durumdadır.

Selçuklu kartalına gelince, resimde görüldüğü gibi, başlara birer kulak eklenmiş, böylece ona gecelerin yırtıcı kuşu olan puhu kuşunun en güçlü vasfı olan, geceyein duyma yeteneğinin verilmesi amaçlanmıştır. Çünkü kartal karanlıkta görme duygusundan yok-sundur.

Selçuku kartalında, tek başlı olduğu zaman, kulak bulunmaz ve kanatları düşüktür. Bu biçim onun havalandırma veya yere inışteki görünümünü yansıtır. Selçukluda kartala kulak takılmasına biraz daha açıklık getirmek için, aslında bu kuşun bir ONGUN olduğunu belirtmemiz gerekecektir.

Bilindiği üzere, Orta Asya'daki Türk boyları 24 tür ve herbirinin kendilerine özgü, kutsal saydığı bir ongun' u bulundur, her boy bu ongunla anılırdı. Çiftbaşlı olan bu kuş, aslında kendisine puhu' nun özellikleri de ilave edilmiş olan gerçek bir kartaldır. Çift başlı kartal peikomatik denge göstergesi olan bir KADÜSE' dir.

Şilifke yöresine özgü folklorik danslarda oyuncuların kartal uçuşunu andıran figürler yaptığını gözliyoruz. Bu gelenekte mitolojinin bazı uzantılarına yer vermenin yanlış olmayacağı düşüncesindeyiz : Uzunca burç' ta görkemli bir Zeus tapınağı vardı ve kartal Zeus' un atılbütlerinden biriydi.

Kuşların kralı, bir çok ulusal amblemlerin üzerinde çift başlı olan kartal, sadece o krallığa ait olmuştur.

Roma' da imparator ölümlerinde yapılan gömü törenlerinde havaya bir kartal uçuruluyordu. Çünkü kartal ölünün gökteki tanılara giden ruhunu simgeliyordu.

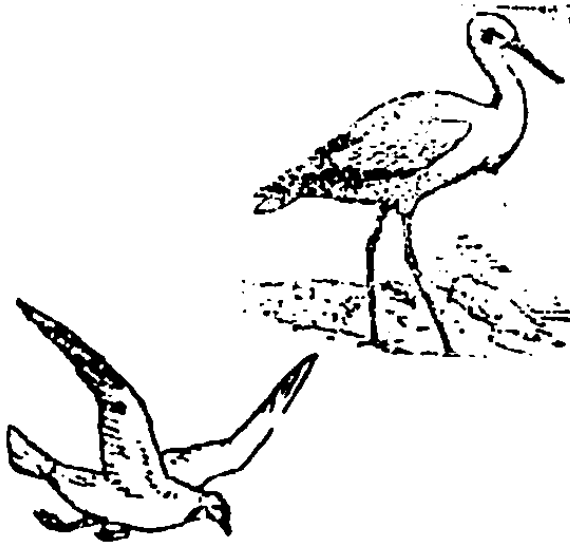
İlk Hristiyanlar, vattiz sembolü olduğundan, vattiz yapılan teknelerin üzerine bir kartal motifi işlemekteydiler.

Kartalın uçuşu, bazı fanatik zümrelere göre, İsa' nın göğe çıkışı ile özdeşleştirilir.

İncil yazarı olan St. Jean ve peygamber Elie (Hızır aleyhisselâm) ye ithaf edilmiş olan kartal, gene Hristiyanlıkta adaletin güçlü olan erdemini simgeler. Uzaklara sabit bir şekilde bakışı ile, etrafında olup bitenlerden habersizmiş gibi görünür, ama o her şeyi görür ve bilir.

LEYLEK - KUĞU

Leylekte iki renk var : Beyaz gün ışığıdır, erkek ve güneştir. Siyah ge-

cedir, dişi ve ay' dır. Bu bakımdan leylek iki cinsiyetli (androgynal) olarak kabul edilir. Leylek doğacak bebekleri simgeler, müjdeliler. Mitolojide yaşamın olduğu kuyuya leylekten başkası ulaşamaz ; ancak o, bebekleri oradan alıp çıkarabilir. Kuğu saflık, zerafet, güzellik simgesidir. Mitolojide Zeus'un Leda' ya yaklaşmak için bir kuğu şekline girdiğini anımsayalım....

KUMRU

Hristiyan inançlarına göre, aile sadakatinin bir sembolüdür. Meryem' in İsa' yı doğurma anını gösteren tablolarda, bazen Josephe (Jozef)' i elinde bir çift kumruyu armağan olarak getirdiğini görürüz. (Kartye müzesi)

GÜVERCİN

Şiir dilinde aşk sembolü olarak ifade edilen güvercinin bu özelliği, onun hercinslerine karşı gösterdiği tatlı ilgi ve ilişkiden ve uluorta sevmekten kaçınmamasından kaynaklanıyor. Bu kuşlar yaşamlarını, diğer ördek, sığırcık, mitolojik feniks kuşu..gibi, hep çift gezerek sürdürürler. Ancak onlardan farklı olan tarafı, yuvada yumurtaları bekliyenin, yani kuluçkaya yatanın erkek güvercin olmasıdır. Güvercinlerin genellikle su kenarlarını

seçmelerinin nedeni, kursaklarına doldurdukları tahıl tanelerini sindirebilmek için, sık sık su içme gereksiniminden ileri gelir. Bunun için, " su başlarının koruyucu kuşu " olarak da anılmaktadırlar.

İslâm'da azizlerin türbelerinin etrafında yoğunlaşırlar, sanki onları manen korur gibi bir izlenim yaratırlar insanda. Kimi kez çıkardıkları ses nedeniyle ızdırap çeken ruhun acıma klı sesini yansıttıkları düşünülür.

Tufanın bttimini, gagasıyla taşıdığı bir zeytin dalıyla müjdelediği imajının zihinlerde yeretmiş olması, onu eski mutlu günlere dönüş, yani barış' in evrensel simgesi yapmıştır. Hititlerde Kubaba ve Yunan-Romada Afrodit' in kuşu olan güvercin, Hristiyan inançlarında, Kutsal Ruh' un simgesi olup dişidir ve rengi de beyazdır. Bu olayda Kutsal Ruh, Meryemi bir güvercin kılığında hamile bırakmış ve vattiz sırasında da İsa' nın benliğine girip, onu tanılaştırmıştır...

Günümüzde de bereket, saflık ve iyi niyet' in bir sembolü olma ünvanını koruyan güvercin, talih oyunlarında, kazanan kimsenin başına konması beklenen, bir " talih kuşu " olmuştur...

Güvercinler yaşamları çok düzenli kuşlardandır. Bağımsız yaşamaktan pek hoşlanmadıkları için, evcilleştirilmeleri kolay olur. Yılda 8-10 yavru çıkarırlar, çabuk ürerler.

Doğa içinde kendilerine özgü savunma yöntemleri vardır. Örneğin üzerine hızla inen bir atmaca ya da doğandan kurtulmak için, sırtından bir tutam tüyü küçük bir bulut halinde havalandırır ve meydana gelen kargaşadan yararlanarak kaçar.

Saatte 100 km. hızla uçabilirler. İnsanlara sokulma karakterinden ötürü insancıl bir yapıya sahiptirler.

Güvercin gübresi bugün kullanılan makbul organik bir bitki gübresidir. Beyaz rengi sever. Bu yüzden Kapadokya bölgesindeki " Güvercinlik " olarak adlandırılan delik ve kovukların çevresinin beyaza boyanmış olduğunu görürüz. Yöre halkının ifade ettiğine göre, bu beyaz haleler, alçı ve yumurta akı karışımından yapılmakta, yumurtalara ulaşmak isteyen sincap ve gelincik' lerin ayaklarını kaydırarak, tırmanmalarını güçleştirmektedir. Öte yandan bundaki amacın yavru güvercinlere yuvalarını tanıtmak, olduğu da ileri sürülüyor. Gene aynı konuda, zamanın gereği, bu güvercinlerin posta hizmeti gördükleri de rivayet edilmektedir. Şayet bu

söylenenler gerçekse, bizim de, bu yuvaları " posta kutusu! " işlevini de yaptıkları benzetişimizi yadırgamayacağınızı umuyoruz (?)...

Vaidiyle bu kurak bölgede, halkın başlıca gıdalarından birini oluşturmaları ve gübresinden büyük çapta yararlanmaları nedeniyle, çok sayıda güvercin yaşıyordu. Ancak, yol yapımları sırasındaki patlamalardan korkup kaçmışlar ve bir daha geri dönmek istemediklerinden, sayıları bir hayli azalmış bulunuyor.

Güvercin etinin eskiden beri yenildiği bilinmektedir. Hatta eski Mısırdaki (M.Ö.3000), firavunların yiyecek listelerinde bulunduğu saptanmıştır.

Anadolu'da Hitit ana tanrısı Kubab'ın kuşu güvercindi. Güvercin Atrodit'in de kuşuydu. Romalılar ona " Venüs Columba" (güvercin Venüs) adıyla taparlardı ve mezar odalarına (güvercin yuvası) derlerdi.

İslâm toplumu güvercin ve kumru etini yemek istemez...Güvercin İslâm'da uhrevî yaratıklar olarak sevilirler. Özellikle sabahın erken saatlerinde hep birlikte sesler çıkararak namaza kalkacakları uyarırlar. Özellikle Güneydoğu'da bu amaçla güvercin beslendiğine tanık oluyoruz. Kırangıç ve serçe'ye gelince, bunlar güneşin doğmasıyla ötüşmeye başlarlar, sanki bu doğuşu müjdeliler. Artık sabah namazından carriiden (uhrevîlikten) çıkılmış, maddesel yaşam'a girilmiştir...

BÜLBÜL

Evrensel olarak, şarkı nağmelerinin güzelliği ile ün yapmıştır. Özellikle Japonya'da çok saygınlık görüyor.

Romeo ve Jüliet'in 3. bölümünün ünlü 5. Sahnesinde, bülbül bir tarla kuşu ile karşı karşıyadır. Bu karşılaşma ve karşılıklı söyleşiler, tıpkı biten bir gecede bir aşk ozanının, şafak ve ayrılık elçisi olan tarla kuşuna yaptığına benzer...Şayet iki sevgili bülbülü dinlerlerse beraber oluyorlar ama ölüme maruz bulunuyorlar. Öte yandan şayet tarla kuşuna inanırlarsa hayatları kurtuluyor ama buna mukabil, ayrılmaları gerekiyor...

Uyanan geceleri şarkılarıyla, şarkılarının güzelliği ile büyüleyen bülbül burada gündüzün tehlikelerini unutturan acıta bir sihirbaz gibidir. Tüm şairlerin bir aşk ozanı olarak nitelendirdiği bu kuş heyecana getirdiği

bütün duygularda aşk ve ölüm arasındaki sıkı bağı çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır.

KELAYNAK KUŞU

(Ansiklopedik bilgi)

1Bu kuşlar 1955 yılında Zürihli bir doktor tarafından keşfedilmiştir. Önceleri Alp Dağları'nda yaşamaktayken nesilleri zamanla tükenmeye başlamış. 1879' lardan itibaren Birecik civarına göç edip burada toplandıkları gözlenmiştir. O tarihte sayıları 4-5 bin kadar olan bu kuşları, kutsal sayıldıklarından, kimse avlamaya cesaret edemiyordu. Kelaynak kuşlarının sayısı 1953 yılında 1300 kadarken, bu sayı 1965 yılında 150' ye düşmüştür.

Birecik kazasının doğluk kesiminde yaşamayı yeğleyen kelaynaklar, dünya kamuoyunun dikkatini üzerlerine çekmiş bulunuyor. Yüzyıllardan beri, her yıl belli bir günde (13-14 Şubat) Habeşistan ve Suriye' den gelen kelaynaklar, bundan böyle Birecik' i anavatan olarak seçmiş bulunmaktadırlar. Tarım ve Orman Bakanlığı' nca burada onlar için bir bakım istasyonu kurulmuştur. Yavruları alıkonulduğundan başka bir yere ayrılmak istememektedirler.

TESBİH

(Kulu Allah' a yaklaştıran araç)

Sargon ERDEM : " Tarihi Akuş İçinde Erzurum " Simpozyumu (12 .3.1987) notlarından özömlenmek suretiyle, aynen alınmıştır.

...Tesbih genel tanımlama ile, ezbere tekrar edilmesi gerekli dinsel söz ve duaları saymakta kullanılan, bir ipe sıralanmış daneler dizisidir.

Yukarıdaki tanımlamaya göre tesbih, kullanılış amacı gözönünde tutulmadan, yalnız ipe dizilmiş daneler şekliyle ele alındığında, dünyanın en eski süs eşyası olan kolye ile birleşmekte ve dolayısıyla tarihçesi Cilalı Taş Devri' ne kadar gitmektedir. Ve bu tarihçe, yalnız taş ve diğer sert maddelerin delinme tekniğiyle ilgilidir ; insanların daha önceleri de çiçeklerden, meyvadan ve delinmesi kolay bitkisel ve hayvansal mad-

delerden kolyeler yapmış oldukları (günümüzün ilkel toplumlarında olduğu gibi) şüphesizdir.

... Hristiyan âleminde ilk kez XI. Yüzyılda görülmeye başlayıp XII. yüzyıldan itibaren çoğalan tesbihin Haçlı Sakerlerinden dönen savaşıclar tarafından, kadınlara hediye verilmek üzere Avrupa'ya götürülmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Bugün ise kadınların, takı amacıyla tesbih satın aldıkları ve kendilerine intikal eden eski tesbihlerden kolye yaptıkları görülmektedir. Özetle, " Delikli taş yerde kalmaz " atasözünün de vurguladığı gibi insanlar, gördükleri, budıkları delikli taşları mutlaka toplamışlar ve mutlaka ki onları bir amaçla kullanmışlardır.

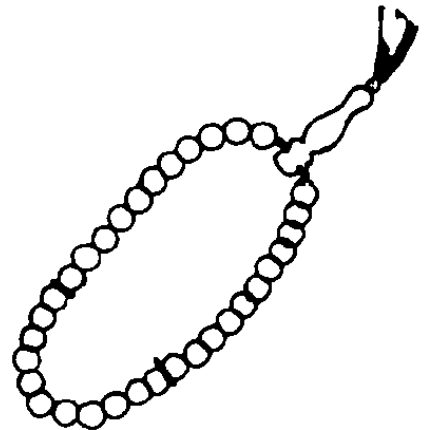
BRAHMAN ve BUDİST TESBİHİ

Dini hüviyeti ile kolyeden ayrılan tesbih ilk kez Hindistan'da, başlangıcı M.Ö 1000 yıllarına kadar uzanan Brahmanizm (Hinduizm)'de görülmektedir. Brahman tapınaklarındaki kabartmalarda, baş tanrı ve dünyanın yaratıcısı olan Brahma, ellerinde ibrik, tesbih ve kutsal kaşıklarla tasvir edilmektedir. Brahmanlar da tesbih, iki büyük mezhebe göre iki tür olup bunlar birbirinden, dane sayısı ve yapıldıkları maddeler açısından ayrılmaktadır : Tanrı Şiva müminlerinin tesbihi, tanrı Vişnu müminlerinin tesbihi.

... Şiva tesbihinin yalnız Brahmanlar arasında kalmasına karşın, Vişnu tesbihi, M.Ö VI.yy. da ortaya çıkan Budizm'e aynen geçmesi nedeniyle, bu dini kabul eden Tibetliler, Çinliler ve Japonlar tarafından da kullanılmıştır. İslâmiyet'i kabul etmeden önce bir kısmı Budist olan Türkler'in de (elde somut kanıt bulunmamakla beraber) bu tesbihi kullanmış oldukları şüp-hesizdir.

... Vişnu tesbihi Türkler tarafından da kullanılmış ve bu durum Müslüman tesbihinin doğmasına veya en azından biçim almasına neden olmuştur ; dolaylı olarak Hristiyan tesbihini de etkilemiştir. Buna göre Vişnu tesbihinin, bugün kullanılan tüm tesbihlerin atası veya önderi olduğu söylenebilir.

... Vişnu tesbihi Budizm'e yalnız bir dinsel gereç olarak geçmemiş, bu dinde özü etkileyen

bir temel unsur haline gelmiştir. Yüzsekiz sayısı Buda'nın sistemiyle bütünleşmiş, pekçok dinsel fonksiyon yüzsekiz sayısıyla sınırlanmış veya sembolize edilmiştir. Örneğin, sayıları yüzsekiz olan günahlardan korunmanın yolu yüzsekiz daneli tesbihi çekmektir; Buda'nın doğumunda hazır bulunan Brahmanlar yüzsekiz tanedir; Tibet Budizmi'nin kutsal kitabı yüzsekiz cilttir; Pekin'deki Büyük Tapınak (Beyaz Pagoda) yüzsekiz sütunludur; Japonya'da ölülerini anma günü yakılan ateşlerin sayısı yüzsekizdir; Çin'de günahkârlara yüzsekiz değnek vurulur (eskiden) v.s.

'... Tesbih taşıma alışkanlığının tüm halka yayıldığı ülke Tibettir; ancak Tibet dış dünyaya kapalı yaşadığı için, bu konuda Müslümanlar kadar ün yapmamıştır.

HIRİSTİYAN veya ROMAN KATOLİK TESBİHİ

Hristiyan tesbihi de Vişnu ve Müslüman tesbihleri gibi iki boyutta kullanılmaktadır. Daha çok rahipler tarafından çekilen yüzelli dane, onbeş nişaneli büyük tesbih ile genellikle halkın kullandığı elli dane, beş nişaneli küçük tesbih. Her iki türün yapılışı tamamen aynı olup sadece dane sayıları farklıdır. Bunların dışında dane sayısını Hz. Meryem'in ölüm yaşından alan altmışüç (St. Bridget mezhebi) veya yetmişiki (Fransiskan mezhebi) daneli tesbihler de kullanıldığı gibi, nedeni kesin bilinmeyen otuzüç (Hz. İsa'nın ölüm yaşı(?)), kırk, kırkiki, yetmişbeş, seksen ve sekseniki daneli tesbihler de mevcuttur.

Hristiyan tesbihini diğerlerinden ayıran esastaki fark, tüm parçaların bir ipe dizilmeyip birbirlerine zincir halkalarıyla bağlanmış olmasıdır. Hiçbir zaman değişmeyen bu gelenek hakkında ileri sürülmüş bir teze raslayamadık. Bize göre, bir teknik nedenin sonucu olmayan bu durum, inanların dine, uluhiyetlere ve birbirlerine kopmaz bağlarla bağlı olduklarını sembolize etmektedir (Kur'an'ın 38/38. Ayetinde Hz. Süleyman'ın ümmeti "... ve zincirlerle birbirlerine bağlanmış olan başkaları" şeklinde tanımlanmaktadır).

... XV.yy. dan beri tüm Hristiyan uluslar tarafından, kendi dillerindeki kelimelerin yanısıra müştereken kullanılan isim, Orta Latince rosarium'dan gelen rosari, rosaire, rosario'dur. Kelime anlamı "gül bahçesi" olan bu ismin niçin tesbihe ad olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Bu ismin, o zamanlar moda olan "güllerden yapılmış çelenk" anlamını taşıdığı veya Hz. Meryem'e verilen bir isim olduğu yahut danelerin gülağacından

yapılmaları nedeniyle bu adın verildiği yolunda çeşitli görüşler bulunmakta ve bazı efsaneler de anlatılmaktadır.

... Hristiyanlık, aynen Müslümanlık gibi, hatta ondan fazla "Öbür Dünya" kavramına dayanan, gücünü "Cennet" ile müjdetmek ve "Cehennem" ile korkutmaktan alan bir dindir. Ve her iki dine de cennet denilince "İçinde huşilerin dolaştığı gül bahçeleri" akla gelmektedir.

... Kanaatimizce, Hristiyan tesbihine verilen rosarium "gül bahçesi" isminin anlamı "cennet" tir ve tesbih "cennetin anahtarı" nı sembolize etmektedir. Bu görüşümüzü, tesbihin doğuş efsanesi kuvvetle desteklemektedir.

... Bu bölümün başında açıkladığımız gibi, kolayın tarihçesi M.Ö 8000 yıllarına kadar gitmekte ve görülmektedir ki insanlar bir taş delip boynlarına asarken başkalarını taklit etmemişler, her kütada aynı sonuca kendi düşün yetenekleriyle varmışlardır. Dolayısıyla, dua ederken dane saymayı akladan ilk Hristiyanlar da bu daneleri delip bir ipe dizmeyi kendiliklerinden bulmuş olabilirler ve de özellikle doruk noktalarına çıkmış eski uygarlıkların mirasçısı olarak. Fakat kolye takmak yani süslenmek insanların içgüdüsel olduğu halde (ki boynun yaratılış biçimi de bu içgüdüyü yeterince tahrik etmektedir), tesbih çekmek içgüdüsel bir eylem değildir. Hristiyanlık'ın başlamasından XI. Yy. a kadar, yani tam binyüz yıl dua okurken çakıtaşı sayan insanların, birdenbire en mükemmel örnekleriyle cevahir taşlarından tesbih çekmeye başlamaları ve binyıla oranla çok kısa sayılacak bir sürede tesbihciliği ileri bir sanayi kolu haline getirmeleri, herhalde tesadüflerle açıklanamaz.

Müslümanlar'ın VIII. yy. dan itibaren tesbih kullanmaya başlamaları da Emeviler'in Asya içlerindeki ilerleyişleriyle rastlamakta ve haklı olarak tesbihin Müslümanlar'a Budist Türkler'den geçmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, ilk Hristiyanlar gibi, dua okurken çekirdek ve çakıtaşı sayan ilk Müslümanlar'ın düğümlü ip de kullanmaları, henüz Hz. Muhammet hayatta iken tesbih fikrine çok yakın bir noktada bulunduklarını göstermektedir. Buna göre, Budist tesbibi (Vişnu t.) Müslüman tesbihini doğurmamış olsa bile, hiç şüphesiz biçim ve malzeme yönünden etkilemiştir diyebiliriz.

MÜSLÜMAN TESBİHİNİN TARİHÇESİ ve GELİŞİMİ

İslâm âleminde tesbihinin ilk kez ne zaman kullanılmaya başlandığı kesin olarak tesbit edilememektedir ; bilinen husus, Hz. Muhammet zamanında mevcut olmadığı ve o devirde, tesbihin prototipi diye-
bileceğimiz düğümlü ip ile çakıtaşı ve çekirdeklerin (hurma, zeytin)
kullanılmış olduğudur.

... Elimizde kanıt bulunmamakla beraber, kendi gözlemlerimize dayanarak kıyafet devriminden sonra da tesbih - elbise ikilisinin moda olduğu zannındayız. Pekçok okuyucunun hatırlayacağı üzere, bundan yirmibeş - otuz yıl önceleri (ki Anadolu köy ve kasabalarında hala yaşanmaktadır) bir Sarı Çizmeli Ağa tipi mevcuttu. Bu ağaların değişmez kıyafeti dik ense kasket ; koyu kahverengi ceket ; ve yelek yakasız beyaz gömlek ; sütlü kahverengi veya koyu krem külot pantolon (jockey pantolonu); koyu yumurta sarısı veya kiremit rengi, ucu uzunpüsküllü kuşak ; kısa konçlu ve körüklü, kuşakla aynı renk çizme ; köstekli saat ile genellikle bir elde yaprak kamçı, diğer elde ise mutlaka otuzüçlü ve iri daneli bir kehribar tesbih idi. Hiç kuşkusuz bu kıyafet, Avrupa aristokratlarının af gezintilerinde giydikleri binici kıyafetinin, geleneksel doğulu kuşağının eklenmesiyle Anadolu'ya adapte edilmiş şeklidir. Burada konumuzu ilgilendiren husus, koyu sarı ve kiremit renginin çeşitli tonlarında olan kehribar tesbihin, bu kıyafetin değişmez aksesuarı olarak görünmesidir. Bizi, bu tip kıyafet ile kehribar tesbih arasında ilişki kurmaya yöneltten ana neden, bu çalışmayla ilgili olarak ottutaşı ocaklarına kadar yaptığımız Doğu Anadolu gezisinde, aynı kıyafetin kahverengi yerine siyah ve ona uygun renklerle ve iri daneli otuzüçlü ottutaşı (kara kehribar) tesbihle birlikte karşımıza çıkmış olmasıdır. Kanaatimizce, Batı ve Orta Anadolu ağalarının aynı tip olan kıyafetlerindeki bu renk ayrımı, taşıdıkları tesbihin renginden kaynaklanmakta veya etkilenmektedir; çünkü, Doğu Anadolu halkı, doğal olarak kendi bölgelerinin ürünü ottutaşı tesbithi kullanmaktadır. Ne yazık ki, günümüzde folklor çalışmaları büyük bir yoğunluk kazanmış olmasına rağmen, daima halk oyunları çerçevesinde ve yöresel kıyafet adı altında yalnız eski Osmanlı giysilerine yönelik kalmaktadır. Araştırmamıza rağmen, kıyafet devriminden sonrasına ait ciddi bir çalışmaya rastlayamadık ve bu nedenle görüşümüzü destekleyecek somut kanıtlar sunamıyoruz. Yalnız, yukarıda açıkladığımız kıyafetin " ağa tesbihi" olması ve iri daneli otuzüçlü tesbihlere de halk arasında " ağa tesbihi " denilmesi, tezimizin kanıtı olarak kabul edilebilir.

... Zeytin ağacından ve çekirdeğinden yapılan tesbihlerin Müslümanlar tarafından kutsal sayılmasının nedeni, zeytinin Kur'an'ın çeşitli yerlerinde zikredilmesi, yağının adı anılarak veya zımnen övülmesi ve özellikle zeytinin, Allah'ın üzerine yemin ettiği nesneler arasında yer almasıdır. Aynı şekilde, hurma çekirdeğinden yapılan tesbih ve nazarlıkların da kutsal sayılmasına Kur'an'daki hurmaya yapılan övgüler nedeniyledir ve bunda ikinci etken de hurmanın Arabistan'da yetişmesidir. Oruçlunun, bulabildiği takdirde zeytin veya hurmayla iftar etmesi, yine Yemen akiklerinden yapılan tesbih ve yüzüklerin kutsal değerler taşıması, tamamen İslâm inançlarının sonucudur.

... Namaz tesbihinin doksandokuz daneli olmasının nedeni, Hz. Muhammed'in "Her namazın peşinde otuzüç kerre Sübhânallah, otuzüç kerre Elhamdülillah, otuzüç kerre de Allahu Ekber dedikten sonra yüzüncüde Lâ ilâhe illallâhü vahdehu lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr diyen kimsenin deniz köpüğü kadar günahı olsa da mağfiret olunur" hadisinde bildirdiği sayılara uyulmasıdır.

... Geleneksel Müslüman tesbihi "doksandokuzlu", "üç otuzüçlü" veya "namaz tesbihi" adlarını taşıyan, doksandokuz daneli ve iki nişaneli olan tesbihlerdir. Bunun dışında, daha çok el meşgalesi olarak kullanılan "otuzüçlü" veya "el tesbihi" ile "beşyüzlü" ve "binli" veya ikisinin birden "zikir tesbihi" denilen tarikat tesbihleri bulunmaktadır. Doksandokuzlu danelerinin genellikle nohut veya kıztıcık kadar olmalarına karşın, otuzüçlü daneleri iri bir zeytin kadar olabilmekte ve bu tiplere halk arasında "ağa tesbihi" veya "muhtar tesbihi" denilmektedir. Daneleri en fazla 3-4 mm. Çapında olan küçük doksandokuzlular kadın tesbihi kabul edilmekte ve zenne adını taşımaktadır. (zenne, Farsça zenâne "kadına mahsus, kadın işi" sıfatından bozulma olup kullanım alanı geniş bir isimdir).

Tarikat tesbihleri, dergâhlarda ve zikir meclislerinde halkalanıp oturan sâliklerce birlikte çekilenler olmak üzere iki gruba ayrılmakta ve boyutları değişmektedir. Her iki türde de daneler kürevî (yuvarlak) olup genellikle birincide can eriği veya küçük bir elma kadar, ikincide ise zenne ölçüsündedir (taşınabilirlik açısından).

... Bir namaz tesbihi, ana parçalar olarak tahriri, imame, iki nişane ve doksandokuz dane'den meydana gelmekte, bunlara püskül ve pul

eklenip harç karıştırılmasıyla da daha zengin bir tesbih elde edilmektedir.

DİN VE İNSAN

(Ahmet KAHRAMAN'ın *Dinler Tarihi* kitabından derlenmiştir.)

İnsan dindar doğan bir varlıktır. Bu bakımdan din duygusundan soyutlanmış olarak yaşamasına imkân yoktur. Çünkü onun BEDEN ve RUH gibi çift yönlü bir yapıya sahip olarak yaratılışı, dindar olmasını da gerekli kılmıştır. Bir insanın bedenini, yani maddesel olan varlığını, içinde yaşadığı ortamın dış etki ve saldırılarından koruyabilmek için nasıl ki bir sığınağa gereksinim duyuyorsa, ruhunun da, onu çeşitli etkilere mahkum olmaktan kurtaracak manevi bir desteğe, güvenli bir sığınağa gereksinimi vardır ki, bu da ancak DİN güvencesi altında olduğunu hissetmesiyle gerçekleşebilir.

Din, bazı çevrelerin ifade ettiği gibi, çeşitli etkilere insana sonradan aşılanmış bir fikir değildir. O, insanla ikiz doğan yüksek bir duygudur. Nitekim gerek kutsal kitaplar, gerekse arkeolojik araştırmalar ve insanlık tarihi, yeryüzünün var olduğundan bu yana hiçbir bireyin, hiçbir kavmin ve ulusun dinstiz olduğunu haber vermemiştir; bilakis insanoğlunun din duygusuyla ikiz olduğunu, her zaman ve her ortamda din müessesesine bağlı kaldığını kesin bir ifade ile bildirmişlerdir.

Kitabımızın bu kesimine kadar çeşitli konularda yapılan sembolik benzetiş, tanımlama ve yorumsal açıklamaların bir çoğunun batıl da olsa, dinsel bir görüş ve inançtan kaynaklanıp yönlendiğini anlamış bulunuyoruz. (yazarın notudur) Dinsel faaliyetler, eski çağlarda yaşayan insanların hemen hemen tümünün önemli bir uğraşı olmasına karşın, bugün modern yaşam koşulları içinde, ibadetin daha çok belirli bir kesim ve zaman içinde yapılagelmekte olduğunu görmekteyiz.

Kutsal kitapların sonuncusu olan Kuran'ın beyanına göre, Tanrı'nın ilk yarattığı insan Adem, aynı zamanda bir peygamberdir. Bundan sonra Tanrı, sürekli olarak insanları doğru yola yöneltmeleri için, peygamberler göndermiştir.

Hız. İbrahim (Abraham) ise Hız. Adem'den sonra tüm tek Tanrılı dinlerden olanların babası sayılmıştır.

Tapınma gereksinimi insanla kardeştir demiştik. Çünkü, vahşi ve uygarlıktan yoksun kavimlerde, mağaralarda hayvansal bir yaşam sürdüren ilkel insanlarda bile bu gereksinim duyulmuştu. Geriye doğru ne kadar gidersek gidelim, dinsiz yaşamış bir ulusun varlığını göremeyiz. Bugün, gezdiğimiz tüm eski kentlerde bir tapınağa veya onun kalıntısına, izlerine rastlamıyormuyuz?..

Eski Yunan ahlakçılarından ve tarihçi Plutarque' ta " Dünyayı dolaşınız, duvarsız, edebiyatsız, kanülsüz, servetsiz şehirler bulacaksınız, ama mabetsiz ve mabutsuz bir şehire rastlamıyacaksınız! " demiştir.

(Hangi evrede olursa olsun, dinin konusu insandır ve ebedidir. İslâm, ilmi dinin esasları arasında saymıştır. Nitekim Kuranın ilk emri ilimle ilgilidir. İlim ise akla dayanır, İslâm da akla ve mantığa dayanır .; asla ilimle din çatışmasından söz edilemez. Bu nedenle kendi bölümünde açıkladığı gibi, özellikle dini mimariye ilişkin yapıların çeşitli öğeleri ve fonksiyonlarını tetkik ederken, sadece gözlerimizin bize gösterdiği ile yetinecek olursak, onların gerçek amaçlarını bilemeyiz ve bulamayız. Bu sanat ürünlerini yaratan çeşitli etkenlerin ve ince düşüncelerin izleri, ancak sağduyumuzu kullanabildiğimiz oranda, kendilerini gösterebileceklerdir. Bunları çözümleyebilmek için gerek duyacağımız anahtarlar formül ve prensipler ise sembollerin anlamı ve anlatımı olup kendisine özgü bir sözlükte bulunmaktadır) (Yazanın notudur)

Freud, Lucrèce ve Albert Einstein gibi bazı psikoanaliz ve fizik bilginlerine göre, böylesine insanlık kadar bir geçmiş olan din duygusunun temelini KORKU VE ÜMİT oluşturmuştur. Çünkü insan, korku ve ümit gibi iki ayrı duyguya sahiptir. Kudreti dışında kalan olayların bazıları ona korku, bazıları da ümit bekleyiş arzusu aşılar. Bu bakımdan din doğa üstü gizemli güçlerin varlığına inanmaktır. Nitekim evrende olan bitenleri sürekli seyreden ilkel insan, gerçek nedenlerini çözemediği müthiş tabiat olayları karşısında dehşete kapılmış, ürpermiş ve son derece korkmuştur. Bunun yanında bazı tabiat olayları hoşuna gitmiş, ona bir ümit, sevinç ve huzur kaynağı olmuştur. Örneğin, biraz evvel kendisiyle bir arada olduğu sevdiği bir kimsenin, bir anda cansız hale gelmesi, göklerin gürlemesi, şimşekler, yıldırımlar, kasırgalar, yıldızların kayması, üzerinde yaşadığı ve sabit sandığı yerin bir beşik gibi sallanması, gecenin karanlığın, kışın soğuğu, yazın sıcağı.. gibi, nedenini bir türlü anıyamadığı sonsuz tabiat olayları karşısında adeta ürkmüş ve tüm bu olaylar onda korku denilen bir duygunun oluşmasına neden olmuştur. Öte yandan, bunlara paralele olarak, kalbini ümit ve neş'e ile dolduran, örneğin,

yıldızların gökyüzünü süslemeleri, ayın verdiği aydınlık, gerek ısıyla gerek ışıyla her canlıya yeniden hayat veren güneşin belirli zamanlar içinde doğup batması, bitkilerin boylarını uzatan yağmurların inmesi..gibi onu sevindiren olayların içinde de yaşamaktaydı.

Böylesine birbirine karşıt olaylar dizisinin karşısında tam anlamıyla kendini güçsüz hisseden insan, korktuklarının kötülüklerinden kendini güvenceye almak, ümit kaynağı olanların ise sevgisini kazanabilmek için alçalıyor, yerlere kapanıyor, dua ediyor ve yalvarıyor, onlara olan bağlılığını belirtmek amacıyla, belirti hareketler yapıyor, kurbanlar, adaklar sunuyordu. İşte, din ve ibadet fikri bu şekilde oluşup gelişmiştir, diyeceğiz....

Ancak XIX. Yüzyılda Jean -Jacques Rousseau, Voltaire gibi bazı batılı düşünürlere göre de din insanla beraber doğmamıştır ; temeli yalancılıktır ; din adamları tarafından kurulmuş bir baskı unsurudur... Hiç şüphe yok ki bu, onlara ortam ve zamana özgü bir görüş. Çünkü, yüzyıllardan beri insanların kandırılması mümkün olamayacağı gibi, hangi dinden olursa olsun, inananların ibadetine yardımcı olan din adamlarını gözden düşürmek gibi bir amaca yönelik olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Dinin başlangıcı ve doğuşunun nedenleri üzerinde çeşitli görüşler ve eleştiriler yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şöyle özetliyoruz :

1. Şayet dinin doğuş nedeni tabiat olayları karşısında duyulan korku olsa idi, insan zekasının gelişmesiyle, bu olayların ne oldukları anlaşıldıktan sonra, onları inceleyen hatta kontrolüne alan insanın dinsiz kalması gerekecekti. Halbuki bu olaylarla meşgul olan bazı bilginlerin daha dindar olduklarını görmekteyiz.
2. Ümit ve korku dini doğuran etken değil, aslında var olan din duygusunun gelişme nedenidir. Din duygusu olmasaydı, insan ibadet etme yollarını aramaz ve birtakım dini faaliyetlere girişmezdi.
3. Eğer insan sadece güçsüz kaldığı tabiat kuvvetlerine tapmış olsaydı, ileri sürülen bu fikir doğru olabilirdi. Halbuki ilkel insan bazı evrelerde kendinden zayıf hayvanlara, örneğin tavşana, kuşa, kamlumbağaya, yılan, köstebeğe ve diğer güçlerine inandığı, aslan veya boğaya da tapmamış mıdır?.. Bunlar dinin başlangıcı olamayacakları gibi, insana tapınma fikrini aşılacak güce de sahip değildirlere.

İlkel insan yaşantısından çağımıza kadar, din duygusu ve onun gerektirdiği tapınım, Animizm (ruhçuluk), Fetişizm (eşyaya tapınma), Totemizm (klan dini), Paganizm (putlara tapma), Politeizm (çok tanrılık), Dualizm (iki esas kabul eden mezhep) isimleri altında gelişerek, sonunda MONOTEİZM (tek tanrıcılık) şeklinde gelişerek, ilâhi vahye kadar ulaşmış bulunmaktadır.

Monoteizm' in gelişmesine ilk olarak, Afrika ve tropik ormanlar civarında yaşayan Pigmeler' de, Filipin Adalarında, Güneydoğu Avustralya' da, ilkel Eskimolar' da, Malaka' da, Japonya' da ve Kaliforniya ile Kuzey Amerikanın bazı yerlerinde, raslandığı ileri sürülüyor.

Pigme dininde ibadetin sihir ve toplumsal örgütlenmeyle ilgisi yoktur. Yapılan ayinler (dinsel anlamdaki törenler) tamamen kişiseldir. Buradan hareketle ilmin tanıttığı en eski dinin ne kaynağı, ne de ifadesi nedeniyle toplumsal olmayıp, tamamen KİŞİSEL bir inanç duygusu olduğunu söyleyebiliyoruz. Bu felsefeye göre Tanrıya karşı duyulan aşk ve şükran, duyguların özünü oluşturmaktadır.

Korku sadece ölüme karşı duyulmaktadır. Tanrı' nın üstün vasıfları, O' nun ahlakı tam ve mükemmel, herşeye egemen ve herşeyi yapmaya gücü olan ve herşeyi bilir olmasıdır. İslâm inancına göre din insanların sonradan icat ettikleri bir şey değildir. İnsanda DOĞUŞTAN VAROLAN yüksek bir duygudur ve sağduyu' dur.

İSLAM DİNİNE İLİŞKİN BAZI HATIRLATICI BİLGİLER, İLKE VE YORUMLAR

İslâm, Hz. Muhammet tarafından tebliğ edilen son ilâhi dine verilen isimdir. Sözcük olarak (selâm) mastarından türemiştir ve dinsel açıdan teslim olma ve SELAMET anlamlarını içerir. Aynı zamanda, başı içinde yaşama, tehlikelerden uzak olma ve eylemlerimizin sonunun iyi ve hayırlı olması dileği ile ilgilidir. Diğer bir deyişle İslâm, Tanrı' nın tebliğine ve öteki iman esaslarına inanma' dır.

İslâm inançlarına göre, bu sadece Hz. Muhammed' in dininin adı, değildir. Çünkü, ondan önce gelen Hz. Adem, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa gibi tüm peygamberlerin dinlerinin adı da İslâm' dır.

Dünyanın her tarafında ortaya çıkan bütün peygamberler Müslümandılar ve sadece Müslümanlığı tebliğ etmişlerdir. O halde Hz.

Muhammed' i yeni bir dinin mucidi değil, aslında varolan İslâmı yeniden tebliğ ve yaymakla görevli, yüce bir kişi olarak, kabul etmemiz gerekecektir.

Kuran' ın bildirdiğine göre, bütün gelmiş geğmiş peygamberler, insanlara aynı esasları telkin etmişlerdir. Telkin edilen bu esaslar temelde bir değişikliğe uğramadan, sadece zaman içinde değişen ve oluşan başka gereksinimlere de cevap verecek şekilde, daha ileri bir yüzeye ulaştığından, İslâm' ın son ve en gelişmiş din olduğuna inanıyoruz. Bu yeni dinde, diğerlerine oranla önce adalet, hoşgörü ve tolerans prensipleri ege-mendi.

İslâm dini çeyrek yüzyıl kadar bir süre sonunda kabul edilerek yayılmaya başlamıştır. Hristiyanlık ise aşağı yukarı 300 yıl sonra resmiliğini kabul ettiirebilmiş (313 Milano Emirnamesi) ve daha çok baskı altında, gizlilik içinde ve kuytu yerlerde ve zor koşullar altında gelişmiş ve tutunmuştur. (Kapadokya kiliseleri). İslâm'da durum hiçbir zaman böyle ve bu ölçülerde olmamıştır. Çünkü onun mükemmel bir YASA olduğuna inanılmıştı. Hz. Muhammet vefatından önce 100.000 kadar kişiye İslâmı kabul ettirmişken, Hz. İsa' ya inananların sayısı sadece 12 idi...

Bugün dünyada varolan 44 irili ufaklı ülkede yaklaşık 1 milyar Müslüman yaşamaktadır ki, bu sayı dünyanın ortalama yaşının 1/5' ni oluşturmakta ve diğer dinlere oranla özellikle Amerika' da en fazla yaygınlaşan din olduğu gözlenmektedir...

Hz. Muhammet 571 yılında Arap yarımadasında, Hicaz bölgesindeki Mekke şehrinde dünyaya geldi. Mekke, aynı bölgede bulunan Medine ve Taif şehirlerine oranla, doğal kaynaklarının fakirliğine rağmen, daha çok gelişmişti ve 10 reis tarafından yönetilen bir site- devlet e sahip bulunuyordu. Komşulan arasında kervan ticareti yolu ile, ithalat ve ihracat işleriyle daha ileri bir düzeye ulaşmış olan Mekke' de, edebiyat ve güzel sanatlar da bir hayli yaygın bir uğraş haline gelmişti. Bunun yanında, kadınlara iyi davranılır, onlar da kendi başlarına malmülk sahibi olabilir, evlenmelerinde onların da isteklerine göre hareket edilir, hatta anlaşmaya göre, boşama hakkına bile sahip bulunurlardı. Ancak, bu üstünlüklerinin yanı sıra, ahlaki düşkünlükleri bu toplumun yaşamını için için kemirip yıkmaktaydı. Kabileler arasında kan davaları, vardı ; içki, kumar, fuhuş ve tefecilik son haddine varmış bulunuyordu.

Din bakımından, Araplar çeşitli putlara tapınmaktaydılar. Ayrıca, Musevilik, Hristiyanlık ve Zerdüştlük dinleri de Araplar arasına karışmış

butunuyordu. Mekkeliler (Bir Allah) (El Allah) kavramını bildikleri halde, putları Allahla kendi aralarında bir araç olarak kabul ediyorlardı. Bir Allah' a iman esasına dayanan Hanifilik, Mekke'de olumlu bir hareket olarak doğdu. Hanifiler yalnız Allah' a ibadet ederlerdi. Arapların peygamberimizin doğumundan önceki bu yaşantılarına CAHİLİYET DÖNEMİ denmektedir. Aslında bu dönem yalnız Arabistanda değil diğer ülkelerde de egemenliğini sürdürmekteydi. İşte böyle bir ortam ve dönemde, Musa peygamberin Tevrat'ta, İsa peygamberin ise İncil' de haber verdikleri gibi, âlemlerin büyük kurtarıcısı Hz. Muhammet dünyaya geldi. Çölde parlayan ilahi bir nur gibi, tüm İslâm âlemine HAKKA ve kurtuluşa giden yolu aydınlattı...

Hız. Muhammed' in babası Abdullah, Kureyş kabilesinin Haşimi kolundan, annesi Hız. Amine de gene aynı kabilenin Zühre oğullarındandır. Doğumundan 3 ay kadar önce babasını kaybeden Hız. Muhammet Mekke'de 4 yıl süreyle bir süt anne tarafından emzirildi ve dedesi olan Abdülmuttalib tarafından koruma altına alındı. Tekrar Mekkeye getirildiğinde 6 yaşındaydı. Bu sırada annesini, 2 yıl sonra da dedesini kaybettiğinden, amcası olan Ebû Tâlib tarafından büyütüldü ve eğitildi. Oniki yaşlarında iken, Şam'da bulunan Bahire isimli bir papaz İncil' in beyanlarına dayanarak, onun geleceğın peygamberi olacağını keşfetti ve bunun amcasına ilereerek, çocuğın Şam Yahudilerinin girişebilecekleri bir suikaste karşı korunması yolunda uyardı. Yirmi beş yaşında iken, kendisinden 15 yaş kadar büyük olan Hız. Haticeyle yaşamını birleştirdi ve onunla ticaret ortaklığı yaptı.

Otuzbeş yaşına kadar, asla putlara inanmadığının dışında, dini hayatı hakkında ilgili kaynakların pek fazla bilgi vermediğı Hız. Muhammet, 35 yaşına geldiğinde Kâbe hakemliğini yaptı.

Hız. Muhammed' in peygamberliğe başlaması 40 yaşlarına raslar. 610 yılında Cebrail isimli melek tarafından, Nur dağındaki bir mağarada kendisine ilk vahiy geldi. Kadir gecesinde geçen bu olay hem onun peygamberliğinin, hem de İslâm dininin başlangıcı olmuştur. Bundan sonra 3 yıl kadar süreyle, başka vahiy gelmedi ve 613 yılında yeniden Allahın tebliğlerini almaya başlayan Hız. Muhammet Kuran' ı 23 yılda tamamladı.

Müslümanlık putperestliğe temelden karşı olduğu için, cahilliyyet dönemi yaşayan Arabistan halkının şiddetli tepkileriyle karşılaşan peygamberimiz çok zorlu bir mücadeleye girişti. Bu nedenlerle 12 yıllık peygamberken, 622 yılında Medine' ye göç etmek zorunda kaldı. Bu tarih

önemli bir olay olarak kabul edildiğinden, Hicrî Takvim' in başlangıcı olmuştur.

Mekkeli putperest kabilelerle yapmak zorunda kaldığı Bedir, Uhud, Hendek ve son olarak Hüneyn savaşları sonunda, bütün Arabistan Müslüman dînini kabul etti ve Büyük İslâm Devleti kuruldu.

Hız. Muhammet 632 de vefat etti ve Medine' ye gömüldü. Kızlarından Hız. Fâtima Hız. Ali ile evlenmiştir. Hız. Muhammed'in vefatından sonra yerine Hız. Ebu Bekir geçti.

Hız. Muhammed'in Hız. İsa'nın yaptığı gibi, objektif mucizelerinden söz edilmez. Onun en büyük mucizesi KUR' ANI KERİM' dir.

Daha önceki peygamberlerin mucizeleri daha çok duyu organlarına hitap ediyordu. Çünkü o zamanlar insanoğlunun kavrayışı, akılcı kanıtlara dayanarak inanacak yüzeyde değildi ; daha çok, ilgisini çekip kendisini hayret ve şaşkınlığa uğratan, eşi görülmemiş şeylere inanıyordu.

Hız. MUHAMMET VE PEYGAMBERLİK

İnsanlık tarihinde hayatlarını kendi uluslarının dini ve sosyal bakımından gelişip ilerlemelerine adanmış kimseler hiçbir vakit eksik olmamıştır. Onları her ülkede ve devirde görürüz. Bu çok saygın insanlardan herbiri, genellikle ilâhi bir görevi duyurmakla yükümlü olduklarını söylemişler ve arkalarında kendi kavim ve uluslarını rehberlik edecek, hayat yasalarını içeren kutsal kitaplar bırakmışlardır.

İlâhi görevle gönderilen bu yüce kişiler peygamberlerdir. Kuranı Kerim' in beyanına göre, Allah her ulusa bir peygamber göndermiştir. İlk peygamber Hız. Adem, sonuncusu ise Hız. Muhammed' tir. Bu ikisi arasında kendilerinden söz edilen ve edilmeyen sayısız Allah elçileri, tekrar tekrar insanlara gönderilmiş bulunmaktadır. Kuranda adı geçen peygamber sayısı (25) tir. Ancak 3 tane daha vardır ki, bunların peygamberlikleri tartışmalıdır. Bunlardan kitap gönderilenlere Resûl, gönderilmeyenlere ise Nebî denilmiştir.

Bütün peygamberler ya bir kavme, ya da bir ülkeye, veya belirli bir zamana ait olmak üzere, gelmişlerdir. Halbuki Hız. Muhammet dünyanın sonuna kadar ulusların, bütün insanların mutluluğunu sağlamak için, gönderilmiştir. Böylece (hak dînler) zincirinin son halkasını oluşturan

İslâmiyet, insanlığın en ileri evresine hitap etmek üzere gönderilmiş ve geçmiş dinleri bünyesinde özetlemiştir.

KURANI KÉRİM

Allah kullarına 104 adet kutsal kitap gönderdi. Bunların belli başlıları, Tevrat, Hz. Musa' ya, Zebur, Hz. Davut' a, İncil, Hz. İsa' ya ve Kuran, Hz. Muhammed' e nâil olmuştur. Kuran bu kitapların da Allah tarafından indirilmiş olduğunu kabul eder. Ancak bunlardan bazıları kaybolmuş veya önemli değişikliklere uğratılmıştır.

Kuran, sözcük olarak okumak, ezberden okuma anlamına verir. Kerim ise, asalet ve onur sahibi demek olan Kerim' den türemiş olup, genel anlamda cömert, saygıdeğer, yüksek, aziz demektir. Bir araya getirilmiş sayfalar anlamında, Mushaf' ta denilmektedir. Hz. Peygamber vahiy geldiği zaman, kendisiyle konuşabilen çağdaşlarına (ashabına) gelen ayetleri ezberlemelerini ve yazmalarını emretmiştir. Böylece, bir yanlışlık yapmamak için gerekli önlemleri almış bulunuyordu. Çünkü ne tek başına ezber, ne de tek başına yazma, güvenilir olmayabilirdi. İşte bu nedenle iki metodu birlikte kullanmıştır. Bu olayın başta gelen tanığı Hz. Ömer' dir

Kendilerinin vefatı üzerine, ülkenin bazı kısımlarında baş gösteren ayaklanmalarda çok sayıda Kurani ezbere bilen hafız şehit olunca, bundan kaygı duyan halife Hz. Ebu Bekir, vahiy katiplerinden oluşan bir komisyon kurarak, bütün ayetleri iki kapak arasında bir araya toplattı. Ancak kuranın teksiri Hz. Ömer tarafından gerçekleştirildi. Kuran Fatıha, Bakara...suresi gibi 114 sure (FASIL) ve 6666 ayet' ten oluşmuştur. En eski nüshası bugün Taşkent' te bulunmaktadır.

Kurani Kerimi ezbere okuma alışkanlığı Hz. Peygamber devrinde başlamış ve zamanımıza kadar süregelmiştir. Bugün İslâm âleminde yüzbinlerce Müslüman Kurani ezbere bilmektedirler. Bu, Kurana özgü bir alışkanlık ve gelenektir. Diğer kutsal kitaplar için böyle bir olaydan söz edilmemektedir.

Kuranın aslı Arapçadır, bugünde Arapçadır. Ancak diğer yabancı dillere' de tercüme edilmiş olup, Arapça bilmeyenler için yararlı olmaktadır.

Kuranı Kerim ırk, bölge ve zaman ayırt etmeden tüm insanlara hitap eder. Onda herkes için gerekli, her yer için uygulanabilme niteliği ve yeteneği, her zaman için geçerliliğini koruyan direktifler bulunmaktadır.

Kuran, İsa' nın Meryem suresinde okuduğumuz gibi, babasız doğduğunu kabul etmekle birlikte, O' nun Allahın oğlu olduğundan kesinlikle söz etmez. Kuranın 34 yerinde Meryem' in adı geçer.

Hristiyanlıkta tek ve yenilmez otorite Papa' dır. İslâm'da ise Kuran' dır.

Bugün Anadolu' da gerek İslâm, gerekse Hristiyan inananlarının ortak olarak saygı duydukları 3 kutsal yer bulunmaktadır : Meryem Ana Evi, Hz. Mevlâna Türbesi ve Yedi Uyuyanlar Mağarası...

CAMİ

Cami sözcüğü, Arapça (cem - toplamak) tan türemiştir. Fransızca, İngilizce, Yunanca ve İbranice (église, church, ekklesia, havra) sözcükleri de, topluluk veya toplanma anlamlarını içeriyor. Bu bakımdan İbadet için insanların bir arada bulunmaları gerekliliğinin, diğer dinlerde de ortak bir düşünce olarak yerleşmiş olduğunu görüyoruz.

İslâm'da Cuma günleri bir birleşme, bütünleşme günü olmuştur.

Cami, minareli ve mimberli bir İslâm mabedi; içinde hutbe okunan büyük mescittir. Cami sözcüğü Türkçeye özgüdür. Araplar cami' ye (mescit) derler. Bizde ise mescit, küçük ve içinde hutbe okunmayan, cuma ve bayram namazı kılınmayan, mimbersiz yapıtlardır. Mescit sözcüğü SECDE' den türemiştir.

HUTBE : Hitaptan gelir. Belli zamanlarda camilerde mimbere çıkarak okunan ayet ve hadislerle süslü dinsel söylev. Özellikle Cuma ve bayram namazlarında okunur. Hutbe okumanın bazı koşulları vardır. Örneğin, ayakta ve bir topluluğa karşı okunmalıdır. Eskiden adına hutbe okutmak, adını taşıyan para bastırmak anlamına geliyordu. Öte yandan hutbeyle bir zamanların Resmi Gazetesini özdeşirmek mümkündür (?)

Selâtin camii, iki veya fazla minaresi olan ve Osmanlı hanedanı üyeleri tarafından yaptırılmış camilere verilen isimdir. Eskiden padişahlardan başkası birden fazla minaresi olan cami yaptıramazlardı; minare odedi sınırlanmıştı.

Cami İslâm dininin sembolüdür. İlk camiler MİHRAP ve MİMBER gibi iki lütürjik (dua törenleriyle ilgili yer) elemanı içeriyordu. Hz. Muhammed'in ilk mescidinden algılanarak inşa edilmiş olduğu sanılan bu camilerin genel şemasında sütunla çevrili bir avlu bulunmaktaydı.

Cami, ibadet dışında sosyal yaşamında bir merkezi olmuştur. Genellikle yaptıranın veya bulunduğu mahalle veya semtin adını taşıyan camilerimizin, özellikle çok işlevli olarak tanımlananları, sosyal bir örgütlenmenin güzel örneklerinden biridir. Bu bakımdan camiler, bir kùlt olduğu kadar kùltür merkezi de olmuşlardır. KÜLLİYE adını verdiğimiz, çeşitli amaçlarla inşa edilmiş yapıların bir arada bulunduğu kompleks'in büyük bir kısmı okul işlevi yapmaktaydı. Bu durumun, Ortaçağ'dan sonra inşa edilmiş olan kiliselerde de aynı olduğunu görmekteyiz. Genellikle okullar ve kolejler kiliselerin içinde veya yanında değillerdir? İstanbul'da bunun örnekleri var.

Genel olarak cami'nin fonksiyonlarını şöyle özetliyeceğiz:

1. İbadet,
2. Eğitim ve öğretim,
3. Halkın birbiriyle haber alışverişi yapabildiği bir haberleşme merkezi,
4. Tarih içinde devletin yönetim merkezi,
5. Gene tarih içinde, hastane, depo, kışla, mahkeme, misafirhane... olarak kullanılması.

Kentin en büyük camisine ULU CAMİ denilir. Hemen her kasaba ve şehirde bir ulu cami bulunur. Genellikle, cemaatin daha çok sayıda olduğu, Cuma ve bayram namazları bu camide kılınır. Ulu camiler normal olarak o şehri oluşturan moleküllerin (mahallelerin) ortasına yakın bir yerde bulunurlar. Böylece, camiye gelmek isteyen herkes için yürünecek yolun mesafesinde bir eşitlik sağlanmış oluyordu. Köy ve kasabalarımızda bir de ULU CAMİLERE arkadaşlık edercesine dikilmiş çınarlar vardır. Bunlar uzun ömürlüdürler. ULU ÇINAR adı verilir. Köy halkı genelde onun altında sohbet etmeyi yeğler!...

Eski çağlardan bu yana, genellikle dinsel amaçlı yapıların diğerlerine oranla daha büyük boyutlarda, daha sağlam ve dikkati çekici bir biçimde inşa edildiklerini görmekteyiz. Bunların en büyük olanları ise,

yerleşim bölgesinin, geometrik olarak merkezine yakın bulunmaktadır. Anıören yerindeki katedral, Paristeki Pantheon gibi...

Ulu camiler İslamda külliyelerin de bir merkezi gibiydiler. Günümüzün üniversite rektörlüklerine benzer yapılarının bulunması mümkündür (?)

Genel olarak camilerin dış avtulanına açılan 3 veya 4 kapının, simetrisinin yanı sıra, şehrin farklı yönlerinden gelenlerin camiye girişlerini kolaylaştırıcı işlevi ve yararı bulunuyordu.

Osmanlı döneminde, büyük şehirlerde, çok sayıda cami yapıldığı bilinmektedir. Bunun nedenini dine olan bağlılığın yanı sıra, him ve irtifa verilen değer yargısıyla da birleştirmemiz gerekecek. Bu kentlerde, devletin yaptırdıklarına ilaveten, parasal güçleri olan hayırsever vatandaşlar da, cami yaptırtmanın aynı zamanda bir okul yaptırmak kadar topluma yarar sağlayacağına inandıklarından, bu hizmete katılmaktaydılar.

KÜLLİYELER : Sözcük olarak anlamı, bütün veya topluluk'tur. Külliye öncelikle birliği, birleşmeyi sağlar ve dinselikle birleşir. Cami yapımının arzulandığı amaçların başında gelen ve önemli olan husus, nedeni şu veya bu olsun, insanları bir araya getirmektir. Külliye bu amaç doğrultusunda yapılaşmışlardır. Genel olarak, camilerin yanına - çevresine yerleştirilen bu yapılar şunlardan oluşuyordu:

1. Hadis okulu,	7. Tabhane (misafirhane),
2. Tıp medresesi,	8. Han, kervansaray,
3. Hastane, şifahane,	9. Hamam,
4. Dispanser,	10. Kütüphane,
5. Sübyan mektebi (ilk okul)	11. Dükkan (arasta)
6. İmaret (darüziyate)	12. Para alınmayan umumî tuvaletler.

Görüldüğü üzere tüm bu tesisler, kasaba halkının sosyal gereksinimlerini karşılar yeterlikteydiler. Ancak zaman içinde, bu gereksinimler diğer modern yapılarla karşılanmaya başlayınca, camiler sadece ibadet için uğranılır yerler haline gelmişlerdir.

Değişik işlevleri olan bu yapıların, halkın bir an önce yararlanabilmesi için, caminin inşaatından önce hizmete açılmasına dikkat edilmekteydi.

Camilerin harem duvarlarıyla çevrili olan dış avtuları açık bir halk pazarı (agoralar gibi) ve gerektiğinde mahalle halkının açık hava toplanılan için uygun gördükleri bir meydan olarak kullanılmışlardır.

Cami tuvaletlerine gelince ; bunları her ne kadar kùltiyenin organik bir parçası şeklinde saymak doğru değilse de, umuma hizmet vermesi ve parasız oluşu nedeniyle, yaranı inkâr edilmemelidir... Anadolunun bir çok yerinde, ne yazık ki, belediyelerin bu konudaki hizmetleri gerçekleşinceye kadar, eskisi gibi gene halka açık bulunmaktadırlar...Ancak bu konuya değinmişken, bazılarının, girerken temizlik ve bakımlılıklarıyla bağdaşmayacak ücret istedikleri serzenişinde bulunacağım...

İbadet kadar alışveriş yapmakta, Türk toplumunda güncel yaşamın bir parçasıdır. Bunun yanı sıra, Orta Asya göçebe toplumunun yaşantısının bir uzantısı olmalıdır ki, Türkler evlerinden çok dışarıda dolaşıp yaşamayı sevmektedirler! Batı ülkeleri turistlerinin dikkatini çeken olgulardan biri de budur...

Bugün büyük şehirlerimizde her adım başı bir dükkan, mağaza var ; caddeler seyyar satıcılarla doludur. Bunun yanında, insanlar sel gibi dolaşmakta ve bu dükkanlara girip çıkmaktadırlar...İşte, zamanın yönetimi bu gereksinimi de göz önüne alarak, kapalıçarşılar inşa ediyor, ayrıca bunların camilere yakın olmalarına da özen gösteriyordu. İşin aslı, ticaretin insan ilişkilerinin gelişmesine olan yararına inanmak ve birbirlerini tanıyan insanların sayısını çoğaltarak kardeşlik olgusunu geliştirmekten kaynaklanıyordu.

Öte yandan ibadet in de toptu olarak yapılmasında güdülen amaçın, aynı paralelde olduğunu söylemek mümkündür. Ticaret ve ibadet ilişkileri birbirlerini tamamlayan bir rol oynıyarak, üretim ve sanayi' nin gelişmesine etkili olduğuna göre, yönetimin de bu ilişkileri kolaylaştırıcı önlemler alması doğal sayılmalıydı...

İstanbul ve Bursada büyük kapalıçarşılar var; bunlar hemen camilere bitişiktirler. Bu çarşıların diğer bir amacı da vatandaşın, hava koşullarından fazla etkilenmeden ve uzaklara gitmeden, hem ibadet, hem de alış-veriş gereksinimlerini kolaylaştırmaktır.

Bu gözlem ve yargımızı, eski çağların yaşantısında yer almış bazı verilere iliştirerek kanıtlamaya çalışacağız : Bunlarda da ibadet, ticaret ve eğitim gereksinimlerini karşılayan tesis ve yapılar çoğunlukla birbirlerine komşuydular. Örneğin Efes'te Mısır tanrısı İsis ve Serapis tapınakları yanan

ve aşığı agoraların içinde veya hemen yanında, kütüphane, aşığı agora ile içiçedir. Afrodiasias' ta tapınak, tıp ve felsefe okulunun, Bergama' da ise kütüphane Athena tapınağının hemen yanındadır. Aizane' deki tapınak ugoraya bitişik, Haran' da cami ve medrese yanyana bulunmaktaydılar.

MEDRESELER

Ders okutulan yer anlamına gelir. İslâm'da öğretim önceleri camide yapılırdı. Fakat XVII. yy.dan öteye medrese, öğrenci yatak odaları ile ders odalarını içeren, bir özel yapı olmuştur. Genellikle buralarda, orta ve yüksek düzeyde öğretim yapılırdı. Müsbet ve manevi ilimler tedris edilirdi. Örneğin, Darülhadis ve Darühtıp bölümleri aynı koridor üzerinde bulunmaktaydılar.

Medreselerin kapasiteleri büyüyünce, avlusu genişledi, bu bakımdan üstünün örtülmesinden, zor olduğu için, vazgeçildi ve böylece Açık Avlulu Medreseler ortaya çıktı. DÖRT EYVANLI olan medreseler Orta Asya tipi olarak bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul' u alınca medreselerin üzerine eğildi. Nitekim, Ayasofya ve Zeyrek Pantagratör Kiliselerinin papaz hücrelerini medreseye çevirttiği gibi, kendi adına yaptırdığı Fatih Camii' nin etrafına, çağın en büyük medresesini inşa ettirdi. Bu kompleks 8 ünitenin oluşturduğu 16 medrese halindeydi.

Medrese yapımı, ilk olarak, Karahanlılarda başlamıştır. Araplarda yoktur. Mimari planı itibarıyla açık ve kapalı olan tipleri vardır. Kapalı olanlar ilk örneklerdir. Giriş kapıları çok süslü inşa edilirdi. Erzurum Çifte Minare Medresesi' ndeki iki minarenin fonksiyonel bir amacı yoktu. Medreselerin içinde, prensip olarak, onu inşa ettirenin mezarı (türbesi veya kümbeti) bulunur. İlk Osmanlı Medresesi İznik' te kurulmuştu..

Anadolu' nun bir çok yerinde, Selçuklu döneminden itibaren inşa edilmiş camilerin, daha önceleri şu veya bu olayla ilgili olarak kutsal bir nitelik kazanmış olan yer ve yapıların içinde veya onların hemen yakınında bulunduklarını gözüyoruz. Bu konu üzerindeki düşüncemiz, ya ivedi bir gereksinimi cevaplandırmak veya (kutsal yerlerin yarattığı manyetik çekicilikle oluşan geleneğin) uygulanması yönünde olacaktır...

Dikkat edilecek olursa, türbelerin bazıları ve kümbetler, çok tanrı dinlerinden etsaneleşerek kalan tapınakların pek uzağında değildir. Van Kalesi olarak adlandırılan ve bir Urartu akropolü olan tepedeki açık hava tapınaklarının hemen yanında, Hatime Hatun Kümbeti var. Öte yandan Beykoz' un üstündeki Yuşa hazretleri olarak adlandırılan ziyaret yerinde, vakıf ile bir Apollon veya Poseidon tapınağının bulunduğunu ve Karadeniz' e açılan balıkçıların buradan geçerken dua ettiklerini ileri sürenler bulunuyor?.. Ancak tüm bunların bir rastlantı ve varsayımdan ibaret olduğunu da belirtmekte yarar görüyoruz..Gerçek olan olay, eski camilerimizden bir kısmının, İslami prensiplere uyularak, Bizans dönemi kiliselerinden çevrilmiş olmasıdır. Bu uygulama Fatih Sultan Mehmed' in İstanbul' a girişinde, Aya Sofya' yı camiye çevirmesiyle başlıyor. Çünkü İslami inanışlar, kiliseleri de Tanrının evi olarak değerlendirmekte ve bunların camiye dönüştürülmesinde bir sakınca görmemektedir. Nitekim Ankarada Hacı Bayramı Veli Camii, eski Augustüs tapınağı yanında bulunmaktadır. Selçuk' taki Saint Jean Bazilikası vakıf ile cami olarakta kullanılmıştı. Bunlar akla gelen sadece iki örnek...

Fetihden sonra İstanbulda yirmi kadar kilise camiye çevrildi ; bunlardan Fethiye, yani cami, diğer yansı ise kilise görünümünü sürdürmektedir.

Camilerimizin bazılarının yapım tarihlerini incelediğimizde, (7) sayısının sembolizminde de değindiğimiz gibi, hep yedi yılda bittirildiklerini görüyoruz. Bursa Yeşil Camii (1412-1419), Süleymaniye (1550-1557), Sultan Ahmet (1609-1616), Kahire' deki Muhammed Ali Camii (1830-1837). Belki başkaları da bulunmakta, belki de bir rastlantı olabilir demekle beraber, Kudüs' teki Hz. Süleyman tapınağının da özellikle yedi yılda inşa edilmiş olduğuna işaret etmek istiyoruz...(Kazablanka' daki Kral 2. Hasan' ın adını taşıyan görkemli caminin inşaatı da 7 yıl sürmüştür. Bu da mı rastlantı?...)

İslamda, Hristiyan dininde olduğu gibi, bir rahip veya din adamı sınıfı yoktur ; yani bir hiyerarşi söz konusu değildir. Ancak bu hizmetin yürütülmesi için bir iş ve görev bölümü olabilir. Her caminin kapasitesine göre belirli bir personel kadrosu vardır.İmam, müezzin, bakımcı gibi...Bu personel altında, devlet memuru statüsüne tabi olarak hizmet vermekte ve atanma yoluyla seçilmektedirler.

Camilerimiz büyük çoğunlukla Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait yapılardır; halkın kendi olanaklarıyla yapmış olduğu camilerde görev yapacak olan din adamları gene devlet tarafından atanmaktadırlar.

Osmanlı dönemi camileri, Tanrıya karşı olan borcun ibadet yoluyla da ödenmesi olduğu gibi, sultana olan bağlılığın da bir simgesi olmuşlardır. Bu devirde yapılmış olan camiler mimari şema itibarıyla, dış avlu, iç avlu ve sahn (namaz salonu) olmak üzere, başlıca üç bölüme ayrılmaktadır. Dış avlunun etrafını çeviren duvara HAREM DUVARI adı verilir. Harem Arapça, kutsal ve saygı gösterilen yer demektir. Bu duvar da o kutsal yeri kucaklamaktadır.

, Harem duvarının mahalleye açılan üç veya dört kapısının kuzeyde bulunması, ana kapıdır. Böylece camiye giriş kuzeyden olup, buraya giren kimse kendiliğinden mihrap yönüne dönmekte ve Mekke'ye (Kabe'ye) götüren yola girmektedir..Tapınaklardan itibaren bütün kiliselerde de aynı yöntem söz konusudur. Onlarda da sunak veya bema'nın bulunduğu yer, kilise veya tapınağın en kutsal yeri sayılmakta olup, mitolojik veya dinsel açıdan özelliği olan bir yöne dönüktürler. Kiliseler çoğunlukla batı-doğu yönünde kurulmuşlardır. Abet kilisenin doğu ucunda bulunur. Daha önce de değindiğimiz gibi, doğu güneşin doğduğu, yani yeni bir yaşamın başladığı yöndür...

Normal olarak ana kapı diğerlerine oranla daha büyük olur. Burası Tanrı'nın kapısı olarak nitelenir. Kiliselerde ise, testisi simgeleyen üç kapıdan ikisi genellikle körtelmiştir. Manastırlarda ise, aksine, kapılar farkedilir şekilde, küçük yapılmaktaydılar.

Dış avludan iç avluya veya doğrudan doğruya caminin içine giriş veren bölme biraz yüksekçedir, buraya birkaç basamakta çıkılır. Böylece namaz kılınan sahn, normal olarak yer düzeyinden yüksekte kalır. Bu yüksekliğin verilmesindeki amaç Miraç'la ilgili yorumlara neden oluyor. Miraç yükseliş demektir. Mümin namaz kılarken manen miraç'a ulaşmaktadır. Bazı büyük camilerde, örneğin Sultan Ahmet Camii'nde dış avlu ile iç avluyu birleştiren ikinci kapı tıpkı oyulmuş bir mihrap biçiminde görünüm veriyor...

Camilerimizin dış avluları bir bahçeye benzer. Eski zaman evlerindekiyle bir benzerlik gösterir. Zemin topraktır, toprak kokusu versin diye...Dış avlu, sokakla cami arasında bir geçiş ögesidir. İç avluya girince bir şadırvanla karşılaşırsınız. Şadırvan aslında cami avlusuna estetik bir görünüm kazandırmak amacıyla inşa edilmişse de, bazen abdest almak için musluklarla çevrelenmiş olur. Ağaçları anımsatan sütunlar arasında sanki bir pınar gibidir.

İslâm'da su hayyattır, kulağa hoş gelen sesi, insanları ibadete hazırlar. Bu bakımdan su ve cami birbirleriyle daima bütünleşmişlerdir. Selçuklu camilerinde ve ilk Osmanlı camilerinde (Bursa Ulu Cami, Yeşil Camii) yapının içinde bulunan şadırvan ve havuzlar daha sonra rutubet gerekçeyle dışarıya alınmışlardır.

Şadırvanlar iki amaçlıdır : Fonksiyonel (abdest almak) ve dekoratif. Şadırvan normal olarak, poligonol küçük bir yapı olup iç avlunun geometrik merkezinde bulunur. Normal olarak fıskıyesizdir. Cami kubbelerinin görünümü gibi, suyu şelâle şeklinde, yukarıdan aşağıya döker. Çünkü fıskıyenin (tiz sesi) yılan sesini anımsattığından, sevilmez. İlkel tapınakların ana girişlerinde de aynı işlevi yapan ablüsyon (abdest alma) tekneleri bulunmaktaydı. Hattuşaş Büyük Tapınak girişinde bunun kalıntısını görebiliyoruz.

Tekrar dış avluya çıkıyoruz. Burada birçok ağaç var; ama normal olarak ne meyve ne de çam ağacı göremeyiz, çiçekte yoktur. Bu tür bitkilerin ibadet esprisiyle bağdaşmadığı görüşü söz konusudur. Bunların yerine ıhlamur, çınar ve selvi ağaçları dikilmiş ve gölgelerinden yararlanmak ve çıkardıkları dinlendirici koku ile, faniliği anımsatıcı bir atmosfer yaratılmak istenmiştir. Bu nedenle Anadolu'da çınar ağacı boldur. Çınar ağacının yaprakları geniştir ; bu sayede gürültü seslerini emer, rüzgârın etkisiyle çıkardığı hışırtı sesi dinlendiricidir. Ayrıca caminin taşları olan masif kütlesine estetik açıdan yumuşaklık sağlar. Çınarın genel görünümü bir kubbeyi andırmaktadır. Selvi ise uzun yaşamın bir simgesidir. Tevhidi yansıtan bir görünüme sahiptir ve bahçeyi (elîf) harfleriyle doldurur ve süsler. Şair Nabi şöyle diyor: Selvi kırdı, minareler belde' de birer ŞAHADET PARMAĞI' dırlar...

Selvilerin kozalakları, reçine sayesinde, yazın etrafa uhrevi bir koku yayırlar. Zeminin ise toprak haliyle kalması istenir. Cami bahçelerine normal olarak çam dikilmemektedir. Çünkü çam haç'a benzetilir.

İslâm mekân boyutlarında daima bir denge olmasını arzulamıştır. Haç' ın kendi içindeki oranı 2/3 tür. Bu orandan mümkün mertebe kaçınılmıştır. Cami avlularına özellikle güvercin atıştırılır. Bu kuşların sabah saatlerindeki sessizlik içinde, koro halinde çıkardıkları ses, (Hu Allah) gibi gelir kulağlara..

Sonuç olarak, caminin dışı, insanları daha oraya girmeden önce dünyevi arzu, galle ve düşüncelerinden yalıtılmaya yönelik doğa yapı ve yaratıklarının bütünleştirdikleri bir ortam olur çoğu kez...

Selçuklu camilerinde simetrik bulunmaz. Binanın dışı içine oranla daha süslü ve görkemlidir. Son cemaat yeri bulunmaz. Osmanlıda ise, bunun tamamen tersi, caminin dışı gayet sade, ama içi o denli özenle dekore edilmiş olur. Selçuklu kapıya, Osmanlı daha çok mihrabın dekorasyonuna, önem vermiştir. Belki de Osmanlı bunu bilinçli olarak uygulamış ve taş duvarları insanların dış görünüşleri ve giyim kuşamlarına benzeterek, önemli olanın kalp olduğunu, hatırlatmak istemiştir.. Aslında bu olayı, külsün dışarda değil de içerde oluşunu, paganizmin bir antitezi gibi, değerlendirmekte mümkündür. Aynı görünüm Yunan ve Roma tapınakları içinde söz konusudur. Bilindiği üzere, Roma dönemi tapınaklarında, dıştan çok içe önem verilmekte, Yunanda ise dış görünümün görkemli olmasıyla, yetinilmekteydi.

İlke olarak, İslâmda ölü caminin içine girmez ; çünkü cami diriler içindir. Camide nikahta kıyılmaz. Bu nedenle kiliselerden tamamen farklı bir düşünce yapısı egemendir. Cenaze namazı ve töreni dış avluda yapılır.

Normal olarak, cami bahçesine HAZİRE denilen bölümü, o camiyi inşa eden veya alle bireylerinin türbe ve mezarları için ayrılmıştır. Önüne gelen kimse buraya defnedilemezdi. Ancak zaman içinde bu kural etkisini kaybetmiş ve hatırı kişiler de gömülmeye başlamasıyla, bugün olduğu gibi, adeta küçük bir kabristan haline dönüşmüştür, maalesef...

Söz konusu geleneğin bu sayfasını açmışken, onu aşağıdadaki açıklamayı yapmadan önce çevirmek istemiyoruz: En eski çağlardan bu yana hemen her toplumun seçkin kişileri, öldükleri zaman hep bir tapınağın içine, yanına onun gölgesine gömülüp öbür dünyada da tanrılarının himayesi altında olmayı istemişlerdir. Mısır, Asur, Hititlerde uygulama böyleydi. Kral Tudhatya tanrı Şaruma'nın kolları arasındadır. Likyada kaya mezarlarının krallara ait olanları bir tapınak görünümünü veren görkemli yapıtlar içinde bulunmaktadır.(Amindos'un mezarı) Nemrut Dağı üzerinde Antiochos'un, tümölüs içindeki mezarı mitolojik tanrılarla çepeçevre korunma altındaydı. Mardin Derzafere Süryani manastırı, Kartıye'deki mezarlar...bize bu konuda bir fikir veriyor. Kapadokya kaya kiliseleri ise, aynı zamanda belirli bir süre için kiraya verilen mezar bölümlerini içermekteydi...

Caminin içine girmeden önce, ölü gömme ile ilgili olarak geleneklerimiz arasında yer almış ilginç bir kaç ayrıntıya değineceğiz; daha çok bunun kökeni üzerinde duracağız: Öteden beri, erkekler göbek,

kadınlar ise, aşağı yukarı göğüs yüksekliğinde, daha derin okarak kazılan mezara gömülmektedirler. Aynı uygulamanın Bizans döneminde de geçerli olduğu sanılıyor. Bunu Kariye, mezar şapelinde daha belirgin bir şekilde fark ediyoruz. Orada, diriliş sahnesinin canladırان freske, İsa'nın bir eliyte tuttuğu Adem'in mezarı bir hamur teknesi şeklinde, diğerleriyle çekip çıkarmaya çalıştığı Havva'nın mezarı ise daha derin, bir lahit görünümündedir. Bu geleneğin kaynağını bulmak için tarihin derinliklerine inip, Herodot'un yazdıklarını okuyoruz: Ona göre, eski Mısırda (M.Ö V-IV), modern tıbbın bugün NEKROFİLİ adını verdiği ve bir batımdan (ölü seviciliği) anlamına gelen bir tür ruh hastalığı söz konusu. Bu hastalığa tutulmuş ve sapık girişimlerde bulunan bir hayli insan var. bu insanlar yeni ölmüş kadınların mezarlarını açıp, mummyalanmışa bantlarını çözüp, ona tecavüze yelteniyorlar. İşte bu iğrenç girişimleri bir nebze de olsa önleyebilmek için, kadının cesedi bir hafta kadar güvenli bir yerde bekletilip kokuşturuluyor ve sonra defnediliyordu. Zaman içinde başka yerlerde de bu tür olaylara tanık olunmuştur. Kadının daha derin bir çukura gömülmesi nedenini, tarihi olduğu kadar güncel gerçeklerde de aramamız ve bu uygulamayı tamamen bir önlem şeklinde değerlendirmemiz gerekir sanıyoruz...(yazarın notu)

Öte yandan ceset, rengi beyaz olmak kaydıyla, bir kefenle sarılır. Tabutta gömme zorunluğu yoktur. Başların sağa veya sola çevrilme nedenine kitabın (Sağ ve Sol) metninde yazılı yorumlarda değinmiş bulunuyoruz.

MİNARE

Arapça (manara- nur saçan kule) demektir. Bugünkü biçimiyle XV. Yüzyıldan sonra ortaya çıkan minare, yontulmuş bir kurşun kalem gibidir. Yerden göğe doğru uzanıp bir yerlere ulaşmak ve oralara bazı mesajlar yazmak istercesine, bir algılanma yaratır insanda.. başka bir düşüncenin açısı içinde onu seyrettiğimizde, minareler sanki şefaat dilemek için Tanrıya uzanan kollar gibi canlanır gözümüzde.. Onlar da, diğer inananlar gibi, güneşin durumuna göre, gölgelerin uzayıp kısalmasıyla, secdeye yatıp kalkar ve bu ibadete katılırlar...

Eski divan yazılarında (elif) hilal gibi çiziliyordu. Elif aslında vahdet (birlik) tir. Minarelerde bir elif, külahları ise bu elif in uç kısmıdır.

Minarelerin biçim olarak Babil Kulesi'nden esinlendikleri ileri sürülüyor. Babil Kulesinin yapılışında öngörülen mistik amaç, tanrıya ulaşmayı kolaylaştırmaktı. Babililer minareyi kink bir dünya eksenli ve göğün kapısı olarak tasarlamaktaydılar.

Selçuklu döneminde minareye biçim bakımından o kadar önem verilmemişti. Bunlar daha çok mimberi anımsatan ufak boyutlu KÖŞK MİNARE'ler olduğu gibi, bazen de kalın şişman bir görünümde olmakta, ancak üzerleri mozaiğe süslenmekteydi. Minare bu devirde caminin herhangi bir yerine konulmakta veya camiden ayrılmış olarak, doğrudan doğruya yere dikilmekteydi. Böylece camiye " yere (toprağa) çakılı " bir görünüm vermekteydiler.

Osmanlıya gelince : Minareler camilerde, daima belirli bir yere ve yapının estetik görünümünü bütünleyici bir şema göz önünde tutularak, dikilmişlerdir. İlk yapıtlar nispeten kalın gövdelidir. Daha sonraları gövde ve petek mümkün olduğu kadar inceltirilmiştir. Bu minareler daima yapının fiziki kütesine yapışık olup onu, göğe kaldırmak istercesine, bir uçuculuk görünümünü yansıtır.

Minarelerin ezan okuma işlevinin yanı sıra, dolaylı olarak sağladığı yarar, bu denli kentleşmenin olmadığı devirde ve kırsal kesimde, kasabaya gitmek isteyen bir kimseye onun nerede olduğunu uzaktan işaret etmesi, daha sonra da caminin bulunduğu yeri göstermesiydi. Ortaçağ Avrupasının çan kuleleri içinde aynı şey söz konusudur. Bunun yanında, gerçek işleviyle beraber, minarelerin savaşta bir gözlem kulesi olarak kullanıldığı veya yıldızları izlemek için yararlanıldığı yerler olmuştur.(Harran ören yerindeki Abbasi camii).İstanbuldaki Neve Şalom Yahudi sinagog'u Galata Kulesinin hemen dibinde inşa edilmiş. Her yerden kolaylıkla görülebilen bu kule sayesinde yerini gösterebilme kolaylığını sağlamış..

Minarelerin yapımında (derz) adı verilen bir harç kullanılıyo, böylece taşların daha esnek olarak yapışıp örülmeleri sağlanıyordu.

Arap camilerinin minareleri silindirik olmayıp, daha çok poligonaldır. Günümüzde inşa edilen minareler betonarmedir. Bugün en büyük cami Kazablanka'da Kral II. Hasan'ın yaptırdığı ve onun adını taşıyan camidir. İki hektarlık bir alan üzerine inşa edilmiş olan bu caminin kule şeklindeki minareleri 215 m olup 25+80= 105 bin kişi kapasitelidir. Kur'anı Kerim'in bir ayetinde "ALLAH'IN EVİ DENİZE BAKAR " ifadesinde gizli anlamdan esinlenerek, Atlantik sahiline inşa edildiği öne sürülmektedir. Bundan

sonraki en büyük cami Lahor şehrindeki 60.000 kişilik cami olduğu bilinmektedir. Malezyadaki caminin ise minaresi 150 m. dir.

Minarelerde ki ŞEREFİE adı verilen balkonlar, ezan okumakla görevli olan MÜEZZİN' ler içindir. Bu şerefelerin sayısı, caminin önemi, büyüklüğü ve estetiği ile ilgili olur. Mekke' deki caminin (7), Medine caminin ise (5) minaresi vardır. Minare şerefelerinde bulunan küçük kapılar (kible) ye yöneliktir. Kible namazda, diğer ucunda Kabe' nin bulunduğu çizgiyi oluşturan ve güneyin rüzgârını getiren, kutsal bir yöndür. Şerefe kapılarının bulunduğu yön kural olarak kible olmalıysa da Niğde Ulu Camii' ni bu kapısı nedense doğuya açılmıştır?...Bu olguyu, Selçukluların Doğu' dan geldiği şeklinde yorumlayanlar bulunuyor ?...

Büyük camilerin minarelerinde (99) basamak bulunur. Tesbihte de 99 dane bulunur. Doğu Beyazıt İsaak Paşa Sarayı Camii ve Ani' deki Menhüçem camii minareleri 99 basamaklıdır.

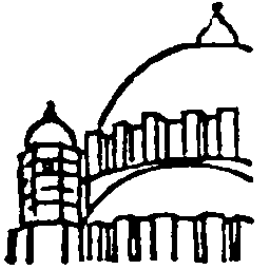
Minare kûlahının üstüne konulması gelenekleşmiş olan ALEM, bir HİLÂL şeklinde olup, tüm İslâm âleminde köklü bir sembol olarak benimsenmiştir. Hilal (kameri ay), iki günlük olan yeni aya verilen isimdir. (Alem meâline bkz.)

İslâm dini, mübarek günler hep ayın şekline göre tarihlenmektedir. Hicri takvim aya tabidir. İslâm aya bakarak oruç tutar ve bazar ; bayram, ramazan başlangıçları ayla ayarlanır.

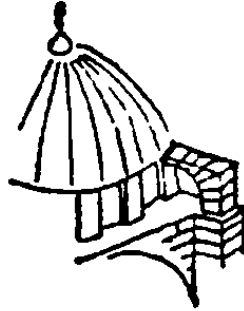
Tek minareli bir caminin silüetine dikkat edilirse, minare Arapça (elîf) harfini andırır. Elîf vahdet' i simgeler. Minarenin kûlahı, elîfin uç kısmıdır ve koniktir. Kubbe yuvarlığı ise (he) harfine benzer. Arapçada bu iki harfin birleştirilerek yazılması ise ALLAH demektir..İşte bu büyük isim caminin genel görünümünde anlamlı bir şekilde yansımaktadır. Öte yandan, cami gövdesi ve kubbesiyle yükseliş algısı yaratan bir kitle oluşturmaktadır. Daha önce de değindiğimiz gibi, üçgenimsi görünümü olan yapılarda stabilite (oturganlık) ve yükselme, yücelme amacının varolduğu sezilenir. Aynı olgu pramitler, tümölüster, kümbetler...içinde düşünülebilir.

Bazı çevreler konik biçimindeki minare kûlahını (A) harfine' de benzetmektedirler. (A) harfi üç kenarıyla üçlemeyi (Yaratan, Yaşatan ve Öt-düren) olarak gizemli bir anlatımı yansıtmaktadır. Bu ise Allah demektir..Ancak Hristiyanlığın (teslis) akidesiyle uzaktan- yakından hiç bir ilişkisi yoktur.

Genellikle mevlit in okunmasından sonra dinleyenlere dağıtılması adet haline gelmiş olan mevlit şekerinin koyulduğu kağıt torbalar da minare kütahına benzetilmiştir. Bunlara da kütah denilir.

Ağırlık kulesi

Payanda
kemer ve ayağı

Alem

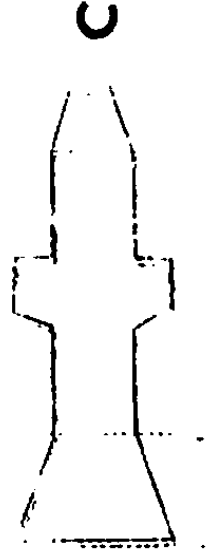
Kütah

Petek

Şerefe

Gövde

Kalde

Sade yapıtlı bir köy camisi, kırsal alanda uzaktan bakıldığında beyaz minaresi ve basit kubbesiyle, rampasına bitişik sanki fırlatılmaya hazır bir füze gibi görünüm vermektedir...

Özetle, cami mimarisinin her bir parçası ve her köşesinde, sadece basit bir rastlantı değil, bilakis, hayal gücümüzü harekete geçiren, bizi derin derin düşündüren gizemli bir atmosfer, anlamlar, mistik duyguların dolu bulunduğunu söyleyeceğiz.

EZAN VE NAMAZA HAZIRLIK

İnanan kişilere namaz saatini hatırlatmak ve onları camiye davet etmek için müezzin tarafından okunan tekbir' dir. Aslında, İslâm felsefesine göre, sesin geldiği tarafa dönmek, yönelmek, Allah' a doğru bakıştır. Ezan günde beş kez okunur. Bu saatler mevsime ve yörenin coğrafi konumuna göre değişir. Esas olan, güneşin durumudur. Bunun için büyük camilerde bir güneş saati ve Muvakkıthane bulunmaktaydı.

Öğlen namazı, güneş tepe (Zenit) zevâl noktasını biraz geçmişken, kılınır. Bu, tüm objelerin gölgelerinin EN KISA olduğu andır. Günün ve yaşamın tam yansıdır ; ikindi vakti iki kat uzarlar.

Astında beş vakit namaz kılmak, normal çalışma saatlerini etkilemez; ancak ikindi namazı mesai saatine raslar. Ama bu da, Avrupalılarda olduğu gibi, BEŞ ÇAYI saati dolaylarındadır...Ayrıca, her hangi bir namaz, ona ayrılan süre içinde kılınamamışsa, (Kaza namazı) ile giderilebilir. Öte yandan, İslâm ülkelerinin çoğu sıcak, ekvator ikliminin egemen olduğu bölgelerdedir. Aşırı sıcak nedeniyle, zaten buralarda öğleden sonraları, belirli bir saatten sonra, çalışmaya ara verilmektedir, dolayısıyla ikindi namazının kılınma saati, çalışmayı aksatmamaktadır.

İlke olarak şunu benimsemek gerekir ki, İslâm dini hoşgörüdür, affedicidir. Çok tolerans sahibi, bir dindir. Asla katılık ve sertlik yoktur. Yalnız namaz olayında değil, diğer tüm İslâmi vecibelerde de durum budur. Mantık vardır, kast olmadıysa sürece, niyetin iyi olması ön planda gelir..

Ezan sesini duymak, dolaylı olarak, günün yoğun çalışmalarının neden olduğu dalgınlıklarda, ayarlanmış bir saatin zili gibi, zaman bölümlerini hatırlatıcı ve düzenleyici bir yarar sağlamaktadır. Ancak ezanın güzel bir sesle okunması arzu edilir. Her vaktin kendine özgü bir makamı vardır. Bunlar dini musikinin cami musikisi dalındaki yorumlardır. Örneğin sabah ezanı (sabâ) makamında okunmalıdır...Ezan okumak için yüksekçe bir yere çıkmak esastır. Bu yerin ise özetlikde bir (taş) olması tercih edilir..

Kiliselarda ibadet saati çan çalınarak hatırlatılır. Küçük çapta bir çan olan zil ise yemeğe davet için kullanılmaktadır.

ABDEST ALMAK

Astında el suyu anlamına gelir. İki şekli var. Boy abdesti (gusûl abdesti) ve namaz abdesti. Buna ABLUTION deniyor. Antikiteden bu yana hemen her dine uygulanıyor. Abdest almak, her defasında, namaza durmadan önce, belirli organların sıra ile yıkanmasıdır. Yani suyla, hayatla, bunları temas ettirip ondan feyzalmaktır. Olayın astını incelersek, abdest alma sırasında tekrar yıkanan organlar en sağlıklı olması gerekenlerdir. Bunlar soğuk suyla günde (5) kez masaj yapılmaktadır.

Modern bir tedavi şekli olan AKUPUNKTUR da da igneler bu organlara batırılmıyor mu? Ayrıca, abdest alırken, çaraplanımızı çıkartıp ayak topuğumuzu yere dayıyor ve böylece vücutta birikmiş olan STATİK ELEKTRİĞİ, toprağa vererek, deşarj etmiş oluyoruz. (yazarın yorumudur).

İlyada' da, ablüsyon denilen bu aküsyonun, bir ayından önce uygulanan anıma olayı olduğu belirtiliyor. Kurban törenlerinden önce abdest alınıyordu. İsa'nın idam kararını, gönlü razı olmayarak veren, Vali Platon' ün de ellerini yıkaması bir tür abdest alma niteliğindedir. O çağlarda da abdest suyundan görünmez bir temizleme gücünün var olduğuna inanılmaktaydı.

İslâm, suyun bulunmadığı yerlerde ve zorunlu hallerde namaz kılmak için ellerin temiz toprağa değdirilerek, aynı hareketleri yapmak suretiyle abdest alınabileceğine izin vermektedir. Buna (teyemmüm) deniliyor.

Abdest almanın, ruh temizliği yapmak manen ibadete hazırlama amacı, dolaylı olarak, açığındaki organların suyla temizlenmesine de vesile olmaktadır. Bu şekilde, günbegün artış gösteren kirliliği havadaki radyasyonun bu organlar üzerindeki birikimi, bir nebze de olsa, temizlenmiş bulunuyor.

Namaz abdesti soğuk suyla alınır. Ölen bir kimse mezara defnedilmeden önce, gûsul abdesti niteliğinde, yıkanmaktadır. Ancak bu yıkama suyunun vücut ısısında olmasına dikkat edilir. Çok sıcak veya soğuk olmamalıdır. Yıkama sırasında teneşir e yatırılan ölüye masaj yapılarak kalp atışlarının harekete geçirilmesi son kez denenir. Bu uygulama eski bir geleneğin devamıdır. Zira tıp ilminin yeterince gelişmediği devirlerde öldü sanılan bir kimsenin teneşirde yıkama sırasında dirildiğine tanık olunmuştur. Bu bakımdan ölü, vakit geçirmeden yıkanmıyordu...

Dilimize yerleşmiş " suyu ısındı " deyişi, falanca kimsenin sonunun geldiği anlamında kullanıldığı göz önünde tutulursa, ölüm olayının hemen ardından ısıtılan suyla ilgili olması mümkündür?...

Cami kapılarının üst kısmı genellikle mukarnaslı nişli olur. Bu kapıların dekore edilmesinde zamanın, taş oyma tekniğinin tüm incelikleri büyük bir özen gösterilmeye çalışılmıştır. İç avluları çevreleyen sütunların başlıklarından klasik Osmanlı mimarisinin tipik örnekleri olan (stalaktit - sarkıt) veya üçgenel öğelerden oluşturulan, üç boyutlu tekniğin kullanılmasıyla süslenmişlerdir.

Konu gereği, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, prensib olarak kutsal yerlere götüren yollar da kutsal sayılır ve bunlar müminin (inanmanın) kendini psikolojik olarak ibadete hazırlamasına olanak sağlar. Bu olayı en geniş anlam ve uzunlukta olanlarından Kudüs veya Mekke' ye

giden haç yolları başlıyarak, Ortodoks kiliselerinin atrium- bema ve dış avlu - mihrap arasındaki, en kutsal yere yön veren yollarla bağ- daştırmanın mümkün olabileceği görüşündeyiz. Gaflet uykusundan uyan- dırarak, doğru olan yöne götüren bu yol için Fransızcada, "yönelim yolu" anlamını veren (chemin d' initiation) karşılığını buluyoruz. Ortodoks kiliselerindeki dış narteks bekleme, iç narteks ise duraklama yeri olarak tanımlanıyor.

Milet ören yerinin aşağı agora kapısı ile Didim Apollon tapınağı arasında 16 km. uzunluğunda bir yol bulunuyordu. Dünyanın belkide en uzun ve iyi korunmuş antik yollarından biri olan bu yolun Didim tapınağı varışındaki kazı çalışmaları sürdürülmektedir. Tapınağı ziyaret için gelenlerin, bu " kutsal yol " üzerinde ilerlerken, 4 ayrı yerde mola verdikleri saptanmıştır. Bu yol üzerinde bulunan Akköy' de küçük bir şapel (dua yeri) nin kalıntıları bulunmuştur.

Bir not:[Hittit ana tanrıçasının adı Kubaba idi. Hepat ya da Arinna adlarıyla da çağılırdı. Kâbe sözcüğünün kökeni Kubaba' ya bağlanır. Çünkü İslamlık öncesi Arabistanda tanrıça dinlerine tapınırdı. Kible' nin de Kibele' den kaynaklandığı ileri sürülüyor...](Resit ERGENER: Ana Tanrıçalar Dıyan Anadolu)

KUBBE

Bizde, genel anlamıyla kilit, batıda ise sadece bir örtü öğesidir. Kubbe İslâmda dini mimaride olduğu kadar sivil mimari yapıtlarında da çokça kullanılmıştır; öyle ki, XV. Yüzyılın Osmanlı için bir (kubbe mimarisi) dönemi olmuştur, demek mümkündür. İslâmda, genelde kubbe' nin (vahdet) 1, sivil yapılam ise (kesret- çokluğu) ifade ettiği kabul edilir. Kubbe İslâm mimarisinde çok sevilen, tercih edilen mubarek bir örtü öğesi olmuştur.

Kubbe, Hristiyan bazilikalarında politik ve ekonomik üstünlüğü gösterme amacı güdüyordu. Her ne kadar bazilikalardan camiye uygu- landığı söylenebilirse de, Selçukluların Anadolu'ya girmeden önce kubbe tekniğini bildikleri de bir gerçektir. En azından, Orta Asya kökenli (Yurt) adı verilen çadırların örtü öğeleri kubbe biçimindeydi. Ancak Selçuklu camilerinde kubbe yoktu veya daha farklı bir biçimde inşa edilmişlerdi.

Genel olarak kubbenin fonksiyonlarını şöyle özetliyeceğiz:

1. Mekânda akustiği sağlar,

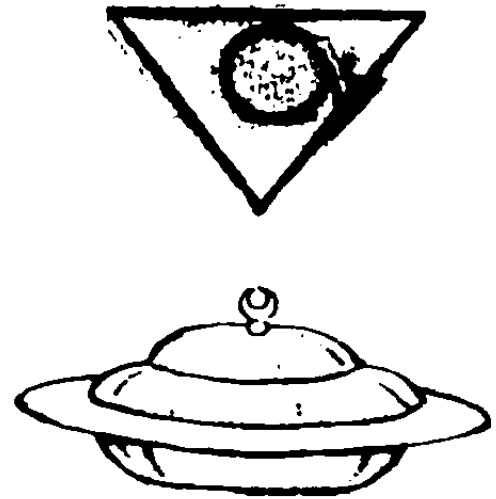
2. Küçük bir göğü (mikrokosmos) simgeler,
3. Yapıya içten ve dıştan görkemli bir görünüm verir,
4. İç mekânı genişletir,
5. Sert ve köşeli şekiller batıcı rahatsız edicidir. Küresel ve dairesel hacim ve biçimler ise mekâna bir başka rahatlık ve ferahlık verdiğinden insanın ruhsal durumu üzerinde daha olumlu bir etki yaratır.

Yarım ve çeyrek kubbe diye adlandırılan örtü öğeleri, ana kubbenin ynlara olan statik basıncını ve ağırlığını pantantifler aracılığı ile (piyyelere, fil ayakları) üzerine aktarı ve tüm ağırlığın zemine inmesine olanak sağlamaktadırlar. (Ağırlık kuleleri) ise yana olan etkiyi azaltıp, kubbenin açılmasını önlemektedirler. Bunlar kule şeklinde yapı öğeleridir.

Kitabın (küp- kare) sembolizmde sözünü ettiğimiz gibi, kubbeler, dünyanın üzerine oturmuş göğsü kurulmuş bir taht gibidirler. Süleymaniye veya Sultan Ahmet gibi büyük camiler, uzaktan bakıldığında, devasa bir sirk çadırına veya altında ibadet edenleri manevi ve ruhani gıda ile besleyen bir kadının, bir (ananın) memesi-ne Benzemektedirler. Diğer bir açıdan seyretilildiğinde, ana kubbenin altındaki küçük kubbeler, tepeden eteğe doğru, bir şelalenin suları üstlerinden aktaran setler gibi bir duygu yaratırlar.

Erzurum Ulu Camii' nin kubbesi, ahşap spiral bir örgüyle inşa edilmiştir. Sanki burada bir dönü hareketinin yansıtılması amaçlanmıştır. Aynı olayı Anadolu Selçuklularının tuğla işçiliğinin en erken örneği olan Malatya Ulu Camii' nde görebiliyoruz.

Süleymaniye camii' nin içinde akustikle ilgili uygulanan yöntem şöyle: Ana kubbeye, deve derisiyle kaplanmış olduğu söylenen ses yutucu rezonatörler (ufak küpler) yerleştirilmiştir. Ayrıca köşelerdeki mukarnaslar ve içine kırık doldurulup üzeri Horasan harcı ile sıvanmış duvarlarla, günümüzün perfore edilmiş (delinmiş) plakaları gibi, akustığın güçlendirilmesi sağlanmıştır. Bu buluş, aynı zamanda bir akustik şirbazı olan Mimar Sinan' ın eserlerinden biri olmuştur.

İbadet salonu (sahn) nun dekorasyonunda daima HAREKET kavramına önem verildiğini gözüyoruz. Ancak bu hareket daha çok "dairesel" olmaktadır; atom, elektronlar, galaksi gibi...

İslâm'da düz hat yok gibidir. Caminin İbadet salonuna kural olarak sağ ayakla girilmeli ve çıkarken de saygı gereği sırt mihraba dönmemelidir.

İbadet salonu içinde pantantifler üzerinde çoğu kez bir Kuran ayeti, dairesele bir biçimde yazılıp, bir üçgen içine alınmış bulunur. Şayet daire ve üçgenin sembolik anlam ve anlatımlarına (evet) diyorsak, bu kompozisyonda Tanrı huzurunda (başittilikde mükemmel) bir araya getirmek istendiğini ve toplumda arzu edilen (eşittiklik ilkesinin) sessiz bir ifadesinin bulunduğunu kabul edeceğiz.

Eskiden evlerde kullanılan bakır sahanların (kap-kacağın) kapaktan tıpkı bir kubbeye benzemekte, hatta tutmaya yarayan kısmı piriçten yapılmış bir hilal şeklinde olmaktadır..Tabakların kenarları hilal şeklinde oyulurdu. Bu görünümü ile sanki içine konulan rızık'ın, nimetin semavi bir muhafaza altına alınması isteniyordu..Cami kubbeleri de, altına sığınan müminlerin feyz aldığı kutsal bir ananın MEMELERİ gibidirler..

MIHRAP

İmanın durduğu NİŞ'tir. Niş aynı zamanda, evrensel olarak, mimari bir semboldür. Niş'in üstü gökde örtülü ve kaidesi yer alan, bir mağara görünümü verdiğine dair bir fikir birliği bulunmaktadır.

Hint terminolojisine göre, tanrısalığın varolduğu ve tanrıların oturduğu yerdir. Hristiyan kiliselerinin absitleri yarım daire şeklinde bir niş'tir. Önce de değindiğimiz gibi, bazı camilerin avlu kapıları, içi kutsal bir yere geçiş vermek istercesine oyulmuş ve asıl mihrapla aynı eksen üzerinde bulunan dışı bir mihrap şeklinde olup, onun gibi yontulup süslenmiştir.

Nitekim Kuran mihrap hakkında (içinde Tanrı ışığının yandığı bir lamba bulunan bir niş'tir) demektedir.

Mihraplar genellikle mukamalı öğelerle donatılır, bazen de istindye kabuğu motifli şeklinde biçimlendirilirler. Mihrap nişinin içindeki bu detaylar, dolaylı olarak, imanın sesinin yankı yapmasını sağlamaktadır. İçeri çekik olarak yapılması ise, ön sıralarda bir saffık daha yerin

oluşmasına yardımcı olur. Müminler mümkün olduğunca saflarını sıklaştırıp, mihraba yakın olmayı, oraya sokularak namaza durmayı, yeğlemektedirler.

Mihrap, niş' in soyut bir kavram olarak yorumlanıp mağarayla özdeşleştirilmesine paralel olarak, sığınacak bir köşe olarak kabul edilmektedir. Bazı yorumcular burayı ateş kültünün uygulandığı yapıtlarla karşılaştırarak birşeyler demek isterlerse de cami mihraplarının işlevleriyle, bu denli batıllaşmış dinlerin yöntemleri arasında bağlantı kurmak doğru değildir. Ancak orada, görünmeyen ve fakat çok ısıtıcı mistik bir ateşin varlığı, tartışılmaz bir gerçektir.

Mimari açıdan ve belirli bir yönü işaret etmesi bakımından, kilise absitlerinden etkilenmiş olabileceği düşünülebilir olan mihrap, İslâm'da, namazı birlik ve uyumlu olarak kıldırarak görevli olan İMAM' ın makamıdır. Diğer bir açıdan mimber, uyulacak emirlerin dinleneceği yer, yüce bir kişiye alt kılınan makamdır.

İmam, İslâm dininde bir mezhep kurucusu veya büyüğü olan zata verilen isimdir. Öte yandan İmam isminin, İslâm hukukunda rey sahibi olan büyük bilginler, İmam Mâlik, İmam Şâfi ve bir ilim ve fen dalında sözü senet sayılabilecek derecede otorite kazanmış olan, İmam Gazâlî, İmam Sîbeveyh gibi zatlara verilmesi uygun bulunan bir sıfat olmuştur.

Camilerimizde atanma yoluyla görevlendirilmiş bir İmam bulunur. Ancak cemaatin çok olduğu hallerde, gene bu cemaatten her hangi biri, genellikle dış avluda bu görevi yapabilmektedir. Bu konuda katı ve kesin bir kural bulunmamaktadır.

Bugün ruhani bir meslek dalı olarak İmamlığı seçmiş olan gençlerimiz okul ve yüksek düzeyde eğitim yapan fakülte ve enstitülerde öğrenim görerek yetiştirilmektedirler. Onların, İslâmı en gerçek yön ve anlamlarıyla etüd ederek, cemaatin huzuruna gerçek bir hoca ve lider formasyonuna sahip olarak çıkmaya hak kazanmış, saygın ve kültürlü kişiler olduklarını, bu vesile ile hatırlatmakta yarar görüyorum...

Semboller sözlüğü, genel bir tanım yaparak, peygamberleri güneş, İmam ve rahipleri ise, ondan aldıklarını yayıp yansıtan ay'a benzetiyor..İslâm dinini ilk ve en büyük İmamı ise Hz. Muhammed'tir...

Adı geçen sözlükte gene şu satırları okuyoruz : Peygamberler, tarih boyunca tüm toplumlarda hep erkek kişiler olmuşlardır ve müritleri vardır. Jüpiter (Zeus) in etrafında dönen 12 uydusu var. ama Venüs (Afrodit)

gezegeninin müridi, yani uydusu bulunmamaktadır. Çünkü değildir. Peygamberlik bir komutanlığa benzer. Her şeyden önce güçlü olmaları gerekir. Kadın ise eski devirde hep ikinci sınıf kişiliği olan bir kimse olmuştur. Nikahla da tanık olarak, iki kadın bir erkeğin yerine geçmekteydiler...çok duyarlı olan bu konuya şu hatırlatma ile bir saplama yapmak istiyorum:

Evet çağlar boyu hiçbir zaman kadınlar peygamber olmamışlar ama, o peygamberleri DOĞURANLAR ve tüm güzel ahlak ve niteliklerini verenler kadınlar olmuşlardır. Tıpkı Hz. İsa'nın tanrısallığını (divinitesini) annesi Hz. Meryem'den aldığıının söylenmesi gibi...

Ayrıca, ilkel çağlardan itibaren tapınılan tanrılar (Kibele, Afrodit arası) hep kadın olmuş ve dinsel yeti sonraları kadından erkeğe geçmiştir.

Gene camiye dönüyoruz. Bilindiği gibi, tüm İslâm alemi, bir mâyar insan, günün bölgelerine göre belirli saatlerinde, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, beş kez bir araya, camiye girerek, gelmektedirler. Onlar imamın gerisinde tıpkı Kuran satırları gibi seccadeler üzerinde yan yana, omuz omuza dizilip saflaşır, birbirlerini selamlayıp, sevgi ve kardeşlik duygularını tekrar etme olanağı bulurlar. Onların namaz kılarken aynı noktaya yönelmeleri, İslâm'ın başta gelen amacı olan birlik ruhunun (vahdet in) en gerçek ve samimi bir göstergesidir...

Caminin içinde, namaz kılınan salona SAHİN, yarılarda, zeminden biraz yüksek olan setli bölüme, SOFA denilir. İbadet salonunda ayrıca, bir köşede kafesle bölünmüş, muhafazalı yere ise HÜNKAR MAHFİLİ veya MAKSURA adı verilmektedir. Bu mahfil sadece sultan'ın Cuma günleri, halkla birlikte namaz kılmak için gelmeyi adet edindiği, büyük camilerde bulunur. Sultan burada dıştan gelebilecek bir saldırı olasılığına karşı korunmuştur.

Salonun döşemesi normal olarak rutubeti en aza indirmek için, tuğla döşenmiş ve üzerine hasır, bunun da üzerine bir veya birkaç kat halı veya SAF SECCADELERİ yayılmıştır. Halı dolaylı olarak sesin eko yapmasını da engeller. Genellikle bu seccadelerin üzerindeki motif ve desenler DOĞA ve DİNSEL YORUM'la ilgilidir. İbadet salonunda ayrıca MÜEZZİN MAHFİLİ, vâaz kürsüleri ve yerde pabuçluklar bulunur. Caminin son cemaat yerinde MÜKEBBİRE BALKONLARI ve bir diğer imamın avludaki cemaat'a namaz kıldırması için, mihrap nişleri bulunmaktadır.

Cami mihrapları normal olarak Mekke'ye yöneliktir. Ancak bazı camilerde, özellikle kiliseden dönüştürülenlerde, gayet pusula kullanılmamışsa, ufak hatalar yapılmış olabiliyor. Hz. Peygamber, hicretin ikinci yılına kadar namazlarını Kudüs' teki (Mescid-i Akse' ya) dönerek, kılmahtaydılar. Burada Hz. Süleyman' ın tapınağı bulunuyordu. Vahiy' in gelmesi ile birlikte, kendisinin başlatmasıyla, bugün tüm İslâm alemi (Mescid-i Haram), Kâbei Şerif' e dönerek, secde etmektedirler.

MİNBER: Hatibin çıkıp hutbe okuduğu yerdir. Önceleri yoktu. Cemaat artınca gerek duyuldu. Peygamberimiz hep üçüncü basamakta dururdu. Minber kiliselerde ki (Bema) nın karşılığına benzetilebilir.

Camilerin iç mekanlarına dikkat edilirse, eninin boyundan biraz daha uzun olduğu görülür. Bunun amacı, namaz kılarken cemaatin oluşturduğu safların mümkün olduğu kadar mihraba yakın olmasını sağlamaktır. Çünkü müminler eskiden olduğu gibi, namazı kıldırın İmamı Azam (Hz. Muhammed) a ve mihraba en yakın durmayı arzu etmektedirler. Kubbe altında namaz kılmanın özelliği ile ilgili görüşümüzü, daire' nin sembolizminde değinmiş bulunuyoruz.

İslâm'da namaz açık havada da kılınabilmektedir. Genellikle Hristiyanlıkta böyle bir alışkanlık görülmemiştir. Bir müstüman beş vakit namazını, caminin dışındaki herhangi bir yerde eda edebilmektedir. Ancak bu farzı bir camide, diğer din kardeşleriyle birlikte gerçekleştirmesinin, kardeşlik ve dayanışma kavramını oluşturup pekiştirme yönünden, ayrı bir anlam ve değeri olduğuna inanılmaktadır...

NAMAZ

Beş vakit namazdan her biri, günün zaman olarak, önemli değişim başlangıçlarında kılınacak şekilde, düzenlenmiştir. namaz kılmak için yapılan vücut hareketleri şu üç isim altında toplanıyor: KIYAM, RŪKŪ ve SECDE. Kıyam ayakta duruş, dikliştir. Bir amir veya hakimın önünde iken yapıldığı gibi, Tanrı' nın huzurundaki saygılı duruştur. Gözler secde yerine bakar. Kıyamet ise ahır zamanda ölümlerin dirilip ayak kalkmaları anlamında, kullanılan bir sözcüktür. Rukû, elleri dizlere dayayıp belin bükülmesidir. Bir emrin kabulü anlamında, " Baş üstüne " der gibi eğilmektir. Secde, vücutun tamamen eğilip başın yere konulmasıdır. İşte bu sonuncusu bir insanın yapabileceği en son hareket oluyor. Çünkü inanan kişi vücudundaki en yüksek yeri, yani alnını, en alçaktaki noktaya, yere,

değdirmektedir...[Secde hareketi tıpkı ağaçlara benzer. Çünkü ağaçlar, ağızları olan kökleri vasıtasıyla, gıdalarını sağlarlar, sürekli secde de olan canlılardır...][*Sa'vet SENİH :İbadet'in getirdikleri. Çığlayan Yayınevi S.34*]

Secdenin bir anlamı kibirin kırılması olduğu gibi, kabre çirminin görünümünü olarakta, yorumlanıyor...

Rukû'dan secdeye dizler üzerine oturarak geçiliyor. Çünkü bu hareketi yapabilmek için en uygun pozisyon diz çökmedir. Bağdaş kurulduğu ritakdirde baş yere değdirilememektedir. Bu hareket, sağ ayak dik ve baş parmağı kibleye döndürüp, yere yatık olan sol ayak üzerine oturarak yapılıyor. Eller dizler üzerinde, birbirine paralel olup mihraba dönüktürler.

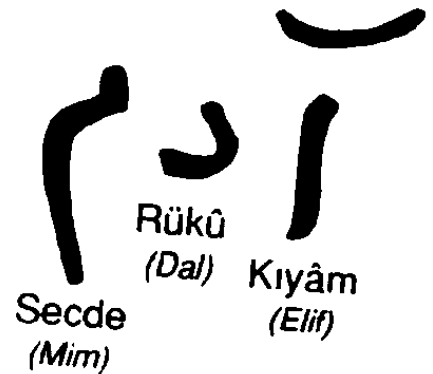
TEKBİR almak, "Allahu Ekber" demektir. Bu hareketi yapan erkekler ellerini kulak hizasına koyarlar ; avuç içleri kibleye dönük olur. Kadınlar ise tekbir'de ellerini omuz hizasında tutarlar, avuçlar gene kibleye döndürülür.

Namaz kılariken uyulması gereken biçimlenmiş hareketlerden bir diğeri de DUA'dır. Dua Tanrıya yalvarmaktır. Her toplumun, her dinin kendine özgü bir biçimi varsa da bu yalvarış genellikle kol ve el hareketleriyle birleştirilerek yapılmaktadır. İsiâmda dua ederken kollar paralel olarak ileriye uzatılır. Bir (elif harfi gibi) kibleye döndürülür. Avuç içleri yukarı çevrilir. Bu görünüm Tanrının huzurunda bir acizlik ifadesidir. Çünkü (kul) bir köledir, Tanrıdan yardım ve merhamet dileyen bir (dilenci) den başka bir şey değildir.

Ayaktayken kolların paralel olarak baş hizasına kaldırılmasında ise "Allah birdir, başka Allah yoktur"... inancının şekilendirilmek istendiği ileri sürülür.

Namaza duruken ellerin önde bağlanmasında haçvari bir görünüm vermesinden kaçınılır. Ayakların durumu da tıpkı kol ve ellere banzer, kıyam'da ayaklar askeri duruşlardaki gibi (V) şeklinde açılmazlar, her ikisi de kibleye yönelk olur.

Eski Mırsırda güneş tanrısı (Râ) nın önünde dua edenleri de bu biçimde gördüğümüz gibi, tanrıça Artemis ve Meryem de çoğu kez kollarını aynı şekilde uzatmış olarak canlandırılmışlardır...Eski Çinde im-

paratorun huzuruna çıkan esirler (silahsız olduklarını kanıtlamak için) ellerini uzatıp içlerini gösteriyorlardı.

Arapça (ADEM) kelimesinin kaligrafisine dikkat edilecek olursa, tıpkı yukarıda hatırlamaya çalıştığımız namaz hareketlerine benzediğini göreceğiz...

İslâmın ön gördüğü beş şarttan biri ülkelerin coğrafi konumlarına göre değişen güneşin durumuna bağlı olarak, günün beş ayrı vaktinde kılınır. Bunlara vakit namazları denilir. Ayrıca, bayram, cenaze, teravih ve kaza namazları da var. bu beş vakit namazda uygulanan rekâtların sabah (4), öğlen (10), ikindi (8), akşam (5) ve yatsı (13) olmak üzere, toplam (40) tır. bir rekât namaz, bir kıyâm, bir rukû ve iki secdeden oluşan harekettir bu durumda namaz kılan bir kimse günde 80 kez secde hareketi yapmış oluyor. Bu bakımdan namazın, fiziki hareketleri nedeniyle sağlığa da yararlı olması normaldir.

Namaz kılarken insanın boyun, omuz, bel, kalça, belkemiği, dirsek, sırt, diz, ayaklar, hatta tesbîh çekerken el parmakları sistemli bir şekilde hareket ettiğinden, günümüzün yoga veya aerobik egzersizlerinden beklenen sonuçlara eşdeğer denilebilecek bir yarar elde edilmiş olur. Çünkü bu hareketler günde en az 40 kez tekrarlanmaktadır. Üstelik namaz hareketleri yavaş yapıldığından, kalbi yormaz, beyindeki kan dolaşımını ve mesanenin boşaltılmasını, mide ve bağırsakların çalışmasını kolaylaştırır, eklemler rahatsızlıklarını tedavi eder.

Günün beş vaktinde kılınan namaz ve hareketleri diğer dünyevi ve semavi yaratık ve cisimlerin duruş ve hareket biçimlerini de yansıtır gibidir. Örneğin güneş, ay ve yıldızlar'ın doğma ve batmaları rekât hareketlerine benzer...

Vakit namazlarının insanın yaş dönemleri ve mevsimlerde de benzerlik gösteren yönleri bulunuyor : Sabah namazının zamanı, güneş doğuncaya kadar ki zaman dilimidir. Bu bakımdan ilkbahara benzediği gibi, insanın ana rahmine düştüğü anı ve gökde yerin yaratıldığı altı günün birincisini ve onlardaki ilâhî anlamları hatırlatır.

Öğle namazı, bölgeye göre, güneş tam tepe (zenit) noktasına geldiği zaman kılınır. Bu, yeryüzündeki tüm objelerin gölgelerinin en kısa olduğu vaktır ; gündüz'ün tam yansıdır. Tıpkı yaz mevsiminin ortasıdır. ; hem gençlik olgunluğuna, hem de dünyanın oluşumu sırasında insanoğlunun

yaratıldığı döneme benzer. Bize Tanrının merhametini ve vermiş olduğu bunca nimetleri hatırlatır.

İkinci vakti, güz mevsimine benzer. Aynı zamanda ihtiyarlık dönemidir. Hz. Muhammed'in mutluluk çağıdır, o çağın ilahi durumlarını ve nimetlerini bize hatırlatır.

Akşam vakti, güz mevsimini sonunda pek çok yaratığın ortadan kaybolmaya başlaması gibi, ortalıkta yavaş yavaş el- ayak çekilmesinin başlamasıdır. İnsanın ölümlü ve kıyamet başlangıcındaki yırtıp dökülecekleri konusunda bir uyanda bulunur.

Yatsı vakti, kışın beyaz kefeni ile yer yüzünü örtmesi gibi, karanlıklar aleminin, gündüz aleminin tüm eserlerini siyah kefeniyle örtmesine benzer. Bu da bize ölen insanın geride kalan eser ve izlerinin de yok olup, bir unutma perdesi altında kalacağını haber verir. (Sırfet SENH: İbadetin getirdikleri)

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere namaz'ın VAKİT kavramıyla çok yakın bir ilgi ve ilişkisi bulunuyor. Bu bakımdan İslâm toplumunda vakt (zaman) la ilgili buluşların ve teknolojinin batılı ülkelere oranla daha erken gelişme gösterdiğine tanık oluyoruz. İslâm bilim adamları arz ve tul daireleri (eytem ve boylam), dünyanın yuvarlandığı konusunda bilgi sahibiydiler ve astronomik araştırmalara daha yoğun bir şekilde eğilmişlerdi. Özellikle Harran ören yerinde varolan bu tür araştırmalar Emevîler devrine, yani VII ve VIII. yüzyıllara tarihleniyor...

Gök cisimleriyle bu denli uğraşmaya onları yönettiren ve araştırmaları kolaylaştıran olgu, özellikle güneydoğu bölgesinin hava durumuyla da ilgili ; çünkü bu bölgede hava nemli değil, atmosferik kırımlar daha az; dolayısıyla yıldızlar daha net izlenebiliyor. Mekke'de daha belirgin olduğu üzere, gökyüzü yere daha yakın görünüyor. Ayrıca sıcaklığın etkisiyle yazın insanlar damlarda yatıyor ve sürekli yıldızlara bakıyorlar (?). Astronomik araştırmalar bu bölgede başlaması için bir neden olabilir...

Batının hala kum saati kullandığı devirlerde, Abbasi halifesi Harun Reşid'in, zamanın Fransa' kralı Charlemagne'na bir çalar saat hediye ettiği, ancak kralın bunu, içinde şeytan var diye, hela' ya attığından söz edilir.. Buna karşın, Batıda dökmün sanayinin daha gelişmiş olduğu görülüyor. Bu gelişimin başlıca ürünleri olan çan ve top, daha çok mekânla ilgili yapımlar olmuştur. Çünkü Batı, daha çok mekân'a, Doğu ise ZAMAN'a değer vermiştir...Çan bu yönden MEKAN'la ilgili bir araç oluyor..

Batı Ülkelerinin kütüphanelerinde kullandıkları çanlar ibadet saatinin geldiğini haber veren ve çağrı sesinin uzaklardan duyulmasına, metalik titreşimler yaparak, yarayan araç olmuştur. İçinde sallanan tokmağın fonksiyonu sembolizm'de gökte yer arasında asılı duran HER ŞEYİN bir göstergesi ve bu ikisi arasında olduğu kadar yeraltı dünyasıyla da ilişki kuran bir aracı şeklinde, açıklanıyor...

Batı'nın madeni sesleri tercih etmesi onun kullandığı müzik aletlerine de yansımıştır. Bunlar, değişik boyutlardaki çanların bir araya gelmesinden oluşan, çan'ın rezonansını veren org, saksofon, piyano, gitar...gibi aletlerdir, yani çok seslidirler. Çünkü Batı dini çok tanrılı dinden geldiğinden toplum yapısı çoğa, çoğulculuğa (kesrete) eğilim gösteren, çoğa talip denilebilecek bir özyapıya sahiptir. Bu özyapının yansıdığı örf adet ve gelenekler üzerinde bir hayli örnek göstermek ve konuşmak mümkündür. Çok partili hayat, spor yarışmalarında kategoriler çokluğu...ve çok sesli müzik...

(Orkestralarında da bazı farklılıklar bulunuyor : Müzik aletleri önde çalgılar genellikle arkada. Bizde ise -batılaşmamış olanlarında- sazlar geride okuyucular (hanendeler) ön sırada yer alırlar...Çünkü İslâm ezan sesi gibi SES' i ön plana almıştır. Musikisi de insan sesi ağırlıktadır, sazlar ikinci planda kalır. Batıda ise insan sesi çalgı aletlerini takip eder. Ancak, vaktiyle İslâm kültürünün egemen olduğu İspanya, hatta Sicilya'daki halk müziğinde insan sesinin ağırlığı olduğunu görüyoruz...

İslâm tek Tanrı'lıktan doğmuş ve yeşermiş bir dindir. Çolda biri, (kesrette vahdet) i arayan bir dindir. İşte bu inanç onun müzik aletlerine de yansımış bulunuyor. İslâm'da orjinal olan müzik TEK SESLİ'dir.

Müzik aletlerine gelince ; bunlar daha çok organik maddelerden imal edilmişlerdir. Gırtlaktaki ses tellerini andırırlar, daha beşeri bir yapıda olurlar. Rebap, ut, kanun, flüt, ney,...ve nihayet kaval en tipik olanlardır.

Mikrofon sesi madenleştirir, bir yerde çan'ın madeni sesine yaklaştırır. Bu bakımdan ezan'ın beşeri sesle, ağızla, gırtlaktan geldiği gibi, doğal sesle okunmasının, bu açıdan önem taşıdığı görüşünde olanlara katılıyoruz..)

(Bu tür din kültürümüze ilişkin bilgiler İlahiyat Fakültesi Öğ. Gör. Doç. Dr. Sayın Murat Danyal'dan alınmıştır.)

Namaz kılar ve dua ederken yapılan sembolik nitelikte bazı küçük hareketler var. biz bunların kökenlerini araştırmaya çalıştık : Örneğin dua

ederken gözleri kapamak : Bunu yapmak, dış çevreden az uyarı alarak iç alemine daha fazla yönelip, konsantre olabilmekle ilgilidir. Dua bittikten sonra üfleminin ise kapsamlı bir ifade ile, bir şeylerden deşarj olmak, yani Tanrıdan alınmış olan manevi enerjiyi boşaltmak içgüdüsel bir yapıldığı, ileri sürülüyor.. Diğer yönden namazın bittiminde, okuyup üfledikten sonra, bir veya iki elle yüzün sıvazlanmasına değineceğiz : Bu konuda din adamlarımızın görüşü, Peygamberimizin bazı güzel alışkanlıklarıyla ilgili, kendileri yatağa girdiklerinde önce dua ediyor, sonra da avucunun içine üfliyerek önce yüzüne, sıra ile göğsüne ve vücudun ulaşabildiği her tarafına, sürmekteydiler.

Hz. Hatice' nin beyanı üzerine, zaman içinde Müslüman aleminin benimsediği bir (sünnet) hareketi oluyor. Aynı konuya ilişkin olarak yapılan bir başka açıklama ise şöyle : Bilindiği üzere Peygamberimiz söz ve davranışlarına olduğu kadar, giyim - kuşam' ına traşına ve sakalına özen gösterir onları bakımlı tutar, bu konuda da çevresindekilere iyi ve güzel örnekler vermek isterlerdi.

Namaza başlarken, ellerin baş parmaklar kulak memesi hizasında başa konulması, sadece müştereken yapılan gösteri ve spor hareketlerinde kural haline gelmiş bir başlangıç hareketi gibi nitelenmeyip, beyinin uyanmasıyla ilgili bazı yorum ve değerlendirmelere de açık oluyor...

Sakal aslında dini bir motif, bir sünnettir. Bunun dışında, ayınlılarına değinmeksiz, sakalın gerek biyolojik, gerek fizyolojik ve sosyal açıdan bazı yarar ve etkilerinden söz eden yayınların bulunduğunu hatırlatmakta yetineceğiz.

Dua bittikten hemen sonra, kişi üzerine düşen dini bir vecibeyi yerine getirmenin huzurunu duyar, bir işi bitirmiştir, kalkıp gidecektir. bu bakımdan kendine çeki düzen vermek istercesine içgüdüsel bir hareketle, elini yüzüne ve sakalına değdirip onu düzeltir gibi yapar... Nitekim Peygamberimizin de sık sık sakalını sıvazlayıp, düzelttiği gözlenmiştir...

Kadınlar için de durum aşağı yukarı böyle. Diğer sakalsız olanların yaptığı gibi, onlar da yüzlerini sıvazlarlar...

AMİN : Dua ettikten sonra ifade edilen bir sözcüktür. Sami kökenli olduğu için, diğer dirlere de aynen geçmiştir. Hristiyanlar (amen) derler. İbraniceden alınan bu sözcük (Öyle olsun, Rabbim kabul et!) anlamına geliyor. Peygamberimizin annesinin adı Amine' dir. İnani olacak kadın de-

mektir. AMENNA, iman, inanma' dan türemiştir. "İnandık, tasdik edersiz, veya ona diyecek yok" anlamlarını içeren bir sözcüktür.

İslâm bir tevhit dinidir. Tevhit, birliğe inanma, bütünlüşme, birleşme... anlamlarını içeren bir sözcük, yani çoktan teke varmak isteyen bir düşünce ve iman yapısına sahiptir. Bu bakımdan İslâm mimaride de bir vahdet (bütünlük) aramıştır. Bu bakımdan musikisi bir tek seslidir. Hıristiyanlık dini çok tanrılıktan geldiği için, onların kiliselerinde dehlizler, hücreler, kuytu

Makarnas Mi

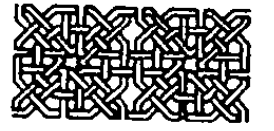
Baklavalı başlık

Mukarnaslı başlık

Bitkisel süsleme

geometrik süsleme

ve karanlık köşeler bulunur. İçleri de camilere oranla loştur. Bizim camilerimizde bu tür karanlık hücreler yoktur bir kaç cami hariç, pek fazla gün ışığı almazlar. Bunun nedenini uzmanlar, fazla ışığın beyindeki salgı bezlerini uyandır, kişiyi uhrevîlikten soyutlaştırıcı bir etki yapmasıyla, açıklıyorlar. Zira dua ederken bazı dünyevi şeyleri unutup manen başka bir yere yoğunlaşmak gerekir. Aynı tür olay normal yaşamımızda da söz konusu. Geceleyin zevk ve efkar dağıtmak için yapılan eğlencelerde, bazı şeyleri unutup düşünmek istemediklerinden, insanların psikolojik olarak daha fazla tatmin oldukları söylenir...

İÇ SÜSLEME

Camilerin iç süslemesiyle ilgili olarak değineceğimiz konuları şöyle özetledik:

Prencip olarak insan resmi, figürü yoktur. İç mekan KURAN' dan alınan ayetlerle dekore edilir. İslâm resimleridir bir kısmı. Diğer bir deyişle, kaligrafik tablolarıdır. Örneğin, Bursa Ulu Camii içi dikkatle izleyenlere, bir kaligrafi müzesi dedirtir...Canlı doğanın figürleri üzerinde durulmamıştır. Bu yasağın altında Kuran' da yok, ama Hadisi Şerif te var. tevrat' ta bu yasağın bulunduğunu biliyoruz. Resmin, daha çok bir hayalin maddeleştirilmesi için yapıldığı inancı yaygın ; ancak kitap ressamlığı yani minyatür söz konusu.

Resmin yapılmamasının bir başka nedeni, lüksten kaçınmaktır. Putperestlikten yeni çıkmıştır ; heykel ve resim yapmaktan kaçınılıyordu. Başka bir inanca göre, hareketli, canlı olan bir yaratığı, resmini veya heykeli yapıp, kimsenin onu hareketsiz kılmaya hakkı yoktur. Ama, Fatih Sultan Mehmed' in, bütün bunlara rağmen, bir İtalyan ressamına portresini yaptırdığını da biliyoruz. Ayrıca, resim yapma serbestisinin kusuntılı olmasına İslâm'da kaligrafi sanatının, dünya çapında gelişmesinin bir başka nedeni olduğunu, güzel yazı yazmanın, Kuran' ın sözlerini iletmişinden, sevap bir uğraş olarak benimsendiğini de hatırlatmak istiyoruz.

Ayetler çok süslü yazılmışlardır. İslâm büyüklerini yüzleri asla resmedilmez. Çünkü İslâm, Allah' tan başka hiç kimseye aşırı saygı gösterilmesini istemez. (İncilde de Hz. İsa' nın dış görünümü ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.) Kûbele' nin de yüz detaylarını görmüyoruz.

Camileri ve diğer yapıların içlerini süsleyen kaligrafik tablolar da karmaşık yazı ve desenler egemendir, bir bilmecesi gibi, baş ve sonu olmayan imajını verir insanı...Kaligrafi, abstrak bir resim gibi çıkar karşımıza.

İslâm minyatür sanatı da hep Allah' ı simgeler. Cami içinde müminler sade, süssüz bir mekanda ibadet havasına daha iyi adapte olurlar, kendilerini dünyevi olaylardan daha rahat soyutlarlar. Bu bakımdan, resim vesatı uyandıran motifler, süsler bulunmaz. Onun ruhi yüceliği, dikkat çekici başka şeylerle gölgelendirmek arzu edilmez. Aslına bakılırsa çiçek bile uyandırıcıdır. Buna karşı bazı Osmanlı camilerinde çiçek desenli çinilerin rahatça kullanıldığı görülür...

Selçukluda sultan dini bir lider değildir. Ayrıca dine yeni girilmiştir. Bu bakımdan süsleme öğelerinde bazı kaçamaklar olmuştur. Osmanlı daha koyu Müslüman. Bu tür figürlere karşı olan bir tutumu var. Çiçek iddiasız bir süs öğesi. Bunun için devrin en güzel renkli çinilerini kullanmıştır. Bu camimizde mihrap tek parça mermerden oyularak yapılmıştır.

.....

Camilerimiz yatış namazı sonuna kadar, günün her saati açık tutulur. Kimseden ne pasaport, ne de kimlik sorulmaz. Arzu eden herkes, dini, mezhebi ne olursa olsun girebilmektedir. ANCAK bunun için açık-açık giyinmiş olmamak gibi bazı kurallara uymak şarttır.

Kadınlarımızın da camiye girip namaz kılmaları gayet doğal ve alışılmış bir olaydır. Bu kişiler gereken biçimde örtünmüş olarak kendilerine ayrılmış bölmelerde bulunurlar. Örtünmeye (setr) deniliyor. Setr, yüz, el ve

ayakları dışında kalan yerlerin örtülmesi kapsamındadır. Ancak saç kesinlikle gösterilmez. Mabetlere girişte başın örtülmesi hemen diğer dinlerde de uygulanıyor. Meryem'i başı açık görmeyiz. Rahibeler de hep baş-örtülüdürler...

Son olarak ülkemizi ziyaret eden yabancı turistlerin özellikle yönelttikleri bir sorunun üzerinde durmak istiyoruz : Neden kadınlarımız camilerde ayrı bir yerde durarak namaz kılıyorlar?..

Takdir edileceği gibi bunun cevabını ancak biz, toplumsal yaşamımıza ört ve adetlerimize sadık kalarak vermek zorundayız. Şöyle ifade edebiliriz : Öncelikle kadın, erkeğe oranla daha güçsüz, daha zayıf ve erkeğin daima himayesine muhtaç bir kişidir. Sürekli güven duygusu içinde olmak ister. Bunun için camilerde de hep onun gerisinde, onun koruması altında bulunmayı yeğler. Ayrıca, İslâm'da kadın-erkek ilişkilerinin, bugün Batı dünyasında olduğu gibi, çok sıkı-fıkı olması arzu edilmez. Sonuçta bu yakın yaklaşım, birbirlerini taklit etme sonucunu yaratır : Saç tuvaleti, erkeklerin at kuyruğu yapmaları, küpe takmaları, pantolon, özellikle blucin pantolon gibi..hep birbirlerine benzeme arzularından oluştuğu kanısındayız. Bu özentiler birikir, kişisel terbiye ve değişik düşünce biçimleriyle karışır ve ortaya bazı TASVİP EDİLMEYEN tipleri çıkarır. Tabiatıyla bu görüş bizim bugünkü toplumumuzun değer yargısıyla, tolerans ve hoşgörü sınırlarıyla ilgilidir.

Tüm bunların özeti, İslâm yalnız camide değil, diğer başka yer ve konularda da kadın ve erkek arasında tatmin sınırlarını ön planda tutan -belirli bir MESAFE' nin olmasını ve kalmasını uygun görmüştür. Konuyu objektif bir görüşle de değerlendirecek, secde durumu, astında kadının önde olmasına da uygun düşmemektedir...

SÜNNET

Hız. Muhammed' in yapılmasını tavsiye ettiği veya bizzat yaptığı yahut yapıldığını görüpte müdahale etmediği filterdir.

Olayın operasyonla ilgili başlangıcını araştırdığımızda, ilk olarak Frigyalılarda uygulandığını ileri sürenler varsa da, bu yanlıştır. Çünkü, Attis (Attes) adlı bir delikanlı, kendisine tutkun olan ana Tanrıça Kibele uğruna erkeklik organını keserek, kendi kendini hadım etmiş, sonra onu toprağa

gömerek toprağın bereketini arttırmış, tapınakta bulunan diğer rahipler de aynı şeyi uygulamışlardır.

Özet olarak hatırlattığımız bu efsanevi olayın sünnetle ilgili olmadığı anlaşılıyor. Sünnet eski Mısırda yapılmaktaydı. Piramitlerin iç duvarlarında kabartmaları görülen kötelerin sünnetli olduğu, bunu kanıtlamaktadır. Bu çağlarda, Mezopotamya'da da uygulandığı sanılmaktadır. Eski Arap ülkeleri ve Afrika-Avustralya yerli kavimlerinde kızlara da uygulanan ve sünnet olarak adlandırabileceğimiz bir başka yöntem var ; kiltoristen küçük bir parçanın kesilmesi..

Prof. Dr. Asaf ATASEVEN' in Tıp gözüyle İslamda sünnet başlığı altındaki açıklaması ise aynen şöyle:

Sünnet asırlardan beri Müslüman ve Yahudiler tarafından dini bir vecibe olarak yerine getirilmektedir. Ancak sünnetin yapılmadığı pek çok ülke vardır. Bugün dünyadaki erkeklerin beşte birinden çoğu sünnetlidir. Bu kimselerin % 98' i inanç, % 2' si tıbbi sebepten sünnet olmuşlardır. Bununla beraber son yarım asırdan beri sünnet birçok ülkede tıbbi zaruret olarak sıklıkla tatbik edilmeye başlanmıştır. Mesela Amerika' da doğan her erkek çocuk, ailesi aksi bir düşüncede değilse, hastanede sünnet edilerek evine gönderiliyor. Ama Rusya' da kimse sünnetli değildir. Ve bu ülkedeki Müslümanlara sünnet yasaklanmış bulunuyor. Almanlar sünnet olmazlar, İngilizler ancak tıbbi bir zaruret üzerine sünnet olurlar.

Sünnetin tıbbi faydaları çoktur, sünnet olmayanlarda görülen çeşitli hastalıklar dikkatle incelendiğinde sünnetin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Sünnetsizlerde:

1. Balanitis, posthitis, balano-posthitis gibi iltihaplar
2. Sünnet derisi altında taş teşekkülü,
3. Doğuştan, ya da sonradan iltihaplar sebebi ile teşekkül etmiş ve acil müdahale gerektiren fimozis (sünnet derisi darlığı)
4. Sünnet derisi altındaki pislikten hasil olan idrar yolu, mesane ve böbrek iltihapları.
5. Priapismus adı verilen marazi ereksiyon ve bilhassa fimozisli çocuklarda daha sık olmak üzere istimna (masturbation) 'emayülü.
6. Darbelere dayanıklılığın azlığı (sünnet olunca kamış başı epidermize olur ve darbelere dayanıklılık kazanır, keza kamış başı

hasasîyetinin azalmasına bağlı olarak erken inzale temayül de azatır. Seksüel münasebet süresi uzar.

7. Sünnet derisi altında meni kalmasına bağlı olarak seksüel münasebet esnasında hazneye az miktarda mine atılması sonucu çocuk olmaması. Bu kimselerin sünnetten sonra çocukları olmuştur.
8. Sünnetsizlerde papillom, kondiloma akuminata gibi sellim tümörler, karniş kanseri ve sünnetsiz kimselerin eşlerinde rahim ağzı kanseri sık görülür.
9. Frengi ve beleoğukluğu gibi zührevi hastalıklar sünnetsizlere daha sık buluşur.

Gerçekten yukarıda 9 madde halinde zikredilen çeşitli hastalıklar sünnetli şahıslarda gözükmemektedir. Bu husus sünnetin tıbbi bakımından ne kadar önemli olduğuna kıfayet eder sanıyoruz..

ALEM

Sargon ERDEM : *Sanat Tarihî Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, sayı: 3' den özümelenerek alınmıştır.

Alem kelimesi, Arapça ilim "bilmek; bildirmek, işaret etmek" kökünden türemiş kuralsız bir isim olup anlamı " belli eden, bildiren; iz, alamet, işaret, nişan v. dğl." dir.

...Alemin Tarihçesi

Alemin ortaya çıkması tarih öncesi devirlere rastlar. Bunlar daha çok savaşlar ve kalabalıkta lera edilen dini törenler sırasında, kişilerin kendi lider ve topluluklarını tanıyabilmeleri amacıyla kolay görülebilecek biçimde, mızrak gibi uzun bir gönderin ucuna takılarak birliklerin önünde taşınan alâmetlerdir. Alemin, kalabalık ve kargaşalık anında liderin bulunduğu yere işaret etmesinin yanında yerine getirdiği diğer önemli görev, o topluluğu birlik ve beraberlik içinde tutmasıdır. Bu sebeple gerek alemler, gerekse sonraları onlardan gelişen bayrak ve sancaklar daima manevi bir güç taşımış ve mukaddes sayılmışlardır.

İlk alemler (standard) totemik devirlere aittir. Bunlar tanrı suretleri, semavi semboller ve çeşitli hayvan şekillerinde genellikle bakır, tunç, gümüş, altın gibi madenlerden yapılarak mabetlerde muhafaza edilen ve

törenlerde alayların, savaşlarda da askeri birliklerin önünde taşınan gönderlere takılmış küçük heykellerdir. Bilinen ilk alemler tasviri sanattan tanınmakta ve bunların tanıı sembolü oldukları görülmektedir. Mezopotamya'daki en eski örnekler, M.Ö IV. Binyılın sonlarına tarihlenen ve "Uruk vazosu" adıyla anılan, Sumerler'in Geç Uruk safhasına ait bir alabaster vazo üzerinde bulunmaktadır.

...Tasviri sanattan tanınanların dışında, doğrudan kendisi ele geçmiş ilk alemlerin en güzel örnekleri, M.Ö III. Binyılın sonlarına ait Alaca Höyük kral mezarlarından çıkarılan Hatti Güneş kurslarıyla geyik ve boğa heykelleridir.

Tarih boyunca en gösterişli alemleri, Eskiçağ'ın en düzenli orduanna sahip bulunan ve savaştkları insanların moralleri üzerinde askeri birliklerindeki ihtişam ve intizamla da etkili olan Romalılar kullanmışlardır. Önceleri ayrı gönderlere üst üste takılmak suretiyle daha dikkat çekici hale getirilen Roma alemlerinin başlıcalarını savaş tanrıları Mars ve Minerva'nın küçük heykelleri, diğer dini semboller, Roma'nın ve imparatorun sembolleri ile orduyu teşkil eden birliklerin alametleri oluşturmıştır. M.Ö II. Yüzyılın sonlarından itibaren ise ordu alemleri olarak kanatlarını açmış, saldırı vaziyetinde kartal figürü benimsenmiş ve bu alemler zamanla diğerlerinin yerini almıştır. Roma alemleri tabii olarak Bizans alemlerini ve Ortaçağ Avrupa armacılığını (heraldry) etkilemiş, Fransa'nın imparatorluk, İtalya'nın Fasizm ve Almanya'nın Nazizm dönemlerinde ise aynen taklit edilmiştir.

... Çoktanrılı dinlerin ortadan kalkmasıyla birlikte totemik alemler taşınmaz olmuşlar ve dolayısıyla alemler şekilleri daha sade bir görünüm kazanmaya başlamışlardır. Ortaçağ boyunca silah olarak da kullanılan, Avrupalılar'ın halberit (saplı balta), Osmanlılar'ın alemler, gönderli balta veya teber dedikleri bir tür alemler, genellikle mızrak ucu altında çift ağızlı veya sırtı mahmuzlu balta gibi dürtücü-kesici formlarda yapılmıştır.

... Birer kumaş parçasından ibaret olan ilk flama, bayrak ve sancakların daima mızrak ucuna bağlanmış olmaları, tarih boyunca en çok kullanılan gönder aleminin, o amaçla yapılmamış olmasına rağmen mızrak temreni olduğunu ortaya koymaktadır. Manevi koruyucu niteliğiyle bina çatılarına takılan alemlerin de bilinen ilk örneği mızrak temreni şeklindedir. M.Ö VIII. yüzyıla ait olan bu alemler, Assur Kralı II. Sargon'un sarayındaki zafer kabartmalarında, yağmalanması tasvir edilen bir Urartu

mabedinin çatı tepesinde yer almakta olup Urartular'ın baş tanrısı Haldi'nin (savaş tanrısı) sembolü olan mızrak temreni şeklinde yapılmıştır.

Her ne kadar Sumer tasviri eserlerinde de bazı mukaddes çadırların üzerinde çeşitli sayılarda alemler görülmekte ise de bunlar daha sonraki devirlerde çatı veya kubbelerin tepe noktasına takılan alemlerden oldukça farklıdır. Bilinen ilk bina aleminin bir mabedin çatısında bulunması ve mimarlık tarihi boyunca da yalnız mabet, medrese, şifahane, çarşı ve mesken gibi mukaddes ve mübarek tanınan binalarda kullanılıp özellikle İslâm mimarisinde kubbeli dahi olsa, şer' an kerih sayılan ve içinde Kur' an okunması, namaz kılınması, hatta selam verilmesi caiz olmayan hamam, (soyunmalık hariç) kaplıca ve apteshane gibi binalarda kullanılmaması, bina alemlerinin de gönder alemleri gibi daima mukaddes kabul edildiklerini göstermektedir. Bugün hâlâ devam eden, kubbesi tamamlanan camilerle çatısı kapanan görkemli binaların tepe noktalarına, dini törenle ay-yıldız veya düz kırmızı bayrak (alem) dikilmesi geleneği de, eski devirlerde alemlerin çatılara henüz inşaat bitmeden takıldığını ve böylece yapının bir an önce manevi koruma altına alınmak istendiğini gösterse gerekir.

Monçuk Alemler

İslâmiyet'in kabulünden önce Türkler'in, çadır ve sancak direklerinin tepesine genellikle küre şeklinde alemler taktıkları bilinmekte, ancak eski Türkçe kaynaklardan bu alemlere ne isim verdikleri öğrenilememektedir. Buna karşılık İranlı şair ve yazarların bu alemlerden monçuk/ mençuk şeklinde bahsettikleri görülmüş ve Farsça'da olmayan, Farsça'da ancak ilk Türk İslâm devletlerinden Gazneliler döneminden itibaren kullanılmasına başlanan bu kelimenin Türkçe monçuk/ munçuk (boncuk) olduğu tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Hilâl Alemler

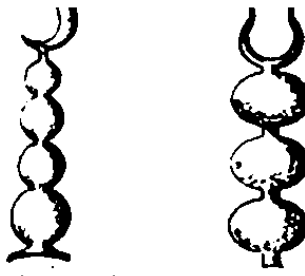
Tek tanrılı dinlerden Musevîlik'in sembolü "mühr-i Süleyman" Hristiyanlık'ın sembolü "haç" ve İslâmiyet'in sembolü "hilâl" motifleridir. Bunlardan M.Ö I binyılın ilk çeyreği içinde benimsendiği anlaşılan mühr-i Süleyman, birbirine geçmiş biri koyu, diğeri açık renkli iki üçgenden oluşarak ruh ile vücudun birleşmesini sembolize etmekte, Hristiyanlık'ın sembolü olan haç da Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinin hatırasını yaşatmaktadır. İslâmiyet'in sembolünün niçin hilâl olduğu ise bugüne kadar yeterince araştırılmamıştır.

Hilâlin menşei hususunda ileri sürülen fikirlerin daha çok milliyetçi duyguların etkisi altında kaldığı görülmektedir. Batılı yazarlar hilâlin İstanbul'un fethinden sonra Bizans'tan Türkler'e geçtiğini iddia ederken buna tepki gösteren Türk yazarlar da Türkler tarafından Orta Asya'dan getirildiğini ileri sürmüşlerdir. Hilâlin Bizans'tan Türkler'e geçtiği yolundaki görüş, burada üzerinde durmayı gerektirmeyecek derecede ilmi gerçeklerden uzaktır ve bu tezi sadece Endülüstü Hamî'nin, İstanbul'un fethinden yaklaşık bir asır önce çizdiği harita tümüyle çürütmeye yeterlidir. Çünkü bu haritada, Moğol istilâsı dışında kalan İslâm devletlerinden pek çoğunun bayrağında hilâl ve üç hilâl motiflerinin yer aldığı görülmektedir.

... Hilâlin İslâm'ın sembolü olarak benimsenmesi, Haçlı Seferleri sırasında genellikle kazanmıştır ve bu durum, Haçlı Seferleri'ni konu alan minyatürlerde, Haçlı kalkanlarındaki haçlara karşı Müslümanların kalkanlarına hilâl resmi konulmak suretiyle gösterilmiştir.

... Klasik devir Osmanlı kubbe alemleri, genel olarak kova-küp-bilezik-armut-tepelik şeklinde isimlendirilen ana parçalardan oluşmakta (res.1) ve günümüze kadar aralarında, değişik tepelikler kullanılmış olsa dahi, gövde parçalarının sayı ve boyutlarında görülen bazı küçük değişikliklerin dışında önemli ayrılıklar bulunmamaktadır. Bugün babadan oğula geçen bir zanaat olarak alem yapımcılığı yalnız İstanbul'un bakırcı esnafı arasında yer almakta ve Türkiye'nin her yerinde, yeni yapılan camilere İstanbul yapısı alemler takılmaktadır; yapılan alemler ise özel siparişler hariç, daima aynı klasik modelde olmaktadır. Buna göre XVI. Yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarının belki her yerinde, özellikle İstanbul'a yakın Bursa gibi bakırcılığı gelişmemiş bölgelerde kullanılan alemlerin de genellikle İstanbul'da yapılmış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Halbuki çoğunluğu Bursa ve ilçelerinde olan erken devir Osmanlı camilerinin hemen hepsinde, İstanbul camii kubbelerinde hiç görülmeyen, genellikle kaldesiz (kova) ve gittikçe küçülen üç veya dört küre ile (aynı çapta olanlar da vardır) bir tepelikten ibaret madeni alemler bulunmaktadır. (res.2) Kaldesiz olması sebebiyle, klasik devir camilerinin ancak minarelerinde görülebilen bu arkaik manzaralı alem tipinin yalnız erken devir camilerinde bulunması, ya orijinal olduklarını veya orijinallerinden aynen kopya edildiklerini yahut en azından Bursa'da böyle bir alem geleneğinin mevcut olduğunu göstermektedir.

Boynuz Alemier

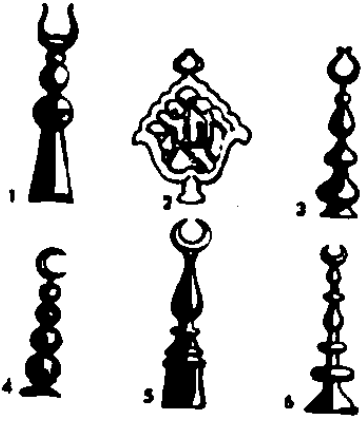

Sayıları büyük bir yekun tutan boynuz şeklindeki alemier ilk defa Anadolu'da yapılmışlardır. Bunların bilinen en eski örneğini Konya'daki Hoca Fakih Türbesi'nin (1455, Karamanlı) silüeti henüz açılmamış gül koncasına benzeyen beyaz mermer alemi olduğu kabul edilebilir. Profilden yassı olan alemin ortası boştur ve kolları gittikçe incelererek yükselmekte ve sivri uçları tepede birbirine iyice yaklaşıp yukarı doğru yönelmektedir. Daha sonra hilal alemier gibi madenden yapılmasına başlanan bu tip alemier, kırılma kaygısından uzaklaştığı için çok daha zarif ve çok daha bariz boynuz şekilleri almışlardır.(res.3)

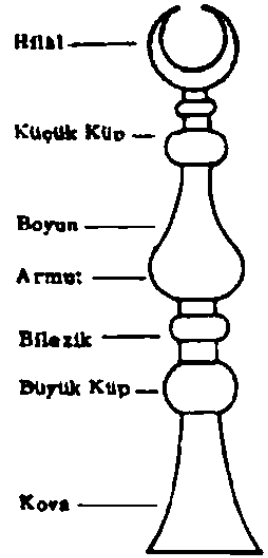
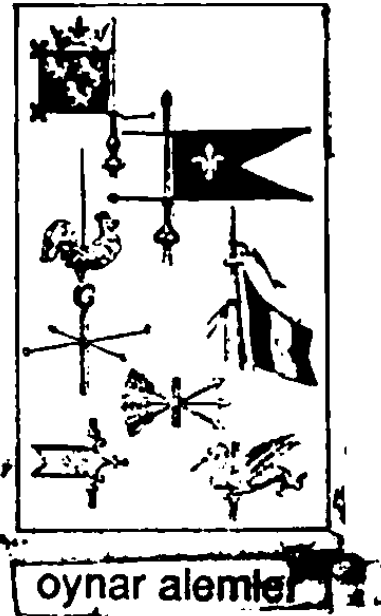
Selçuklular'ın Orta Asya'dan getirdikleri beyaz mermer monçukların yanı sıra Beylikler Devri'nden itibaren kullanılmaya başlanan boynuz ve at nalı şeklindeki bu tür alemier, eski bir Anadolu geleneğinin devamı niteliğindedir. Anadolu mimarisinde, Hititler'in düz dam örtütü kerpiç binalarından sonra ilk defa çatı örtütü ahşap bina tipini getiren Frigler'in, M.Ö VI. Yüzyıla ait, mabet cephesi şeklindeki kaya kabartmalarının altınlık tepelerinde, boynuz biçimi cami alemierlerinden hiç farkı olmayan alemier görülmekte ve bunların, sandığı gibi boynuz olmayıp boynuz şeklinde yapılmış alem olduktan (muhtemelen ahşap) açıkta olduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimizce, yukarılarda temas edildiği üzere Yunan mimarisindeki volütü lir ve palmet şeklindeki akroterlerin prototipini teşkil eden bu ilk boynuz alemier, Anadolu İslâm mimarisinde de aynı şekli ve aynı fonksiyonla yaşamaya devam etmişlerdir. Bugün Anadolu'da görkemli evlerin çatı altınlıklarına veya kapıların söve başlıklarına boynuz takılması adettir ise hiç şüphesiz bu mimari geleneğin kaynağını oluşturmaktadır. Boynuz, özellikle boğa boynuzu, tarih öncesi devirlerden beri dünyanın hemen her tarafında güç-kuvvet sembolü kabul edilerek Eskiçağ tanrı tasvirlerinde ulûhiyyet alameti, muharip miğferlerinde ise koruyucu-korkutucu bir unsur olarak kullanılmıştır; binalara takılış nedeni de bu koruyuculuk vasfıdır. Öte yandan tasvirli Mezopotamya sanatında ay tanrısı Sin'in, sembolü olan hilal elinde tuttuğu zaman boynuzlu, elinde tutmadığı zaman da tepesinde hilal bulunan bir başlıkta tasvir edildiği, böylece hilalin boynuz yerine kullanılmış olduğu görülmektedir. "Ay boynuzlu inek" tabirinin de gösterdiği gibi boynuz ile hilal arasında açık bir benzerlik mevcuttur ve ayrıca her ikisi de manevi koruyucu kabul edilmektedir. Atların boynuna takılan, menşeyini yukarılarda açıkladığımız hilal nazarlıklar da genellikle, boynuzla benzetildikleri için, dipleri kesilip düzleştirilerek birbirine bitleştirilen yaban domuzu dişlerinden yapılmaktadır. At

natının uğur sembolü ve nazarlık olmasının asıl sebebi ise boynuza ve hilâle benzetilmesi olsa gerekir. Nitekim Anadolu'da bazı düğün bayraklarında "el" ve "nai", bazılarında da "el" ve "hilâl" motiflerinin yer aldığı görülmektedir.

... Sonuç olarak Anadolu İslâm sanatında bina alemlerinin, Orta Asya menşeli monçuk, Anadolu menşeli boynuz ve Yakın Doğu menşeli hilâl şekillerinde geliştikleri ve bunlardan hilâl alemlerin, pek çok yazarın sandığı gibi boynuzdan türemeyip (geniş bilgi için bkz. Mour, 391-402; Arseven, 41 V.D., 133) her ikisinin de ayrı ayrı oluşturdıkları, ancak aralarındaki büyük benzerlikten dolayı birbirlerine yaklaşıp form ve boyutlarda yapıp ayı kaide sisteminin tepesine takılarak kullandıkları kabul edilebilir.

- 1- Büyük C. (Alâaddin Selçukî) (Sinop)
 - 2- Yeni C. Muvakkithane (İst.)
 - 3- Zeynep Sultan C. Kubbesi (İst.)
 - 4- Çelebi Mehmed C. orta kub. (Bursa)
 - 5- Selimiye C. minberi (Edirne)
 - 6- Sultan Ahmed büyük kubbe (İst.)
- C.E. Arseven, San Ans. I. s. 42-43

MEZAR TAŞLARI

Genel bir bilgi sunmak için ayırdığımız bu bölüme, mezar taşlarının her şeyden önce bir HALK SANATI ve İNSAN'ı simgeleyen ve anlatan kültür belgeleri olduklarını söylemekle gireceğiz...

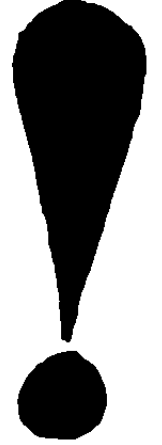
İnsanlar doğar, yaşar ve ölürler. Bu, doğa'nın değişmez ve acımasız bir yasasıdır. Yaşam bir cümle ise, mezar taşları bu cümlelerin bitimine konulan ve onu ölüm' denilen, bundan sonra başlayacak ebedi bir yaşamdan ayıran kaskatı, taştan bir nokta, olacaklardır. Ancak bu nokta tıpkı bir ÜNLEM İŞARETİ benzeri, gözlerimizin önünde dikilip somutlaşmakta ve çağlar boyu zamanın oluşturduğu UNUTKANLIĞA karşı olan inatlı direnişlerini göstermek, haykırış ve UYARILARI' nı adeta, duyurmak istemektedirler..

Mezartaşları, biz sevdiklerimizi gömüp evlerimize döndükten sonra, onların başları üstüne dikilen, sadık ve ebedi dostlar, TAŞLAŞMIŞ NÖBETÇİLER' dir. Öbür dünyaya göç edenlerin ruhlarını semavata yolcu edip, ebedi yaşamları süresince onların maddesel varlığı olan cesetlerini bekleme görevini devralmaktadırlar...Kümbetler gibi onlar da ölümü değil, altında ÖLÜMSÜZLÜĞÜ simgelerler.

Eskiden başa KAVUK denilen serpuşlar giyiliyordu. Özellikle Mevlevi semazenleri nazarında, bunlar bir mezar taşıyı simgeliyordu..Çünkü onlar, "benim için varolan bir son'a neden şimdiden hazırlanmıyayım? ", dercesine mistik bir görüşün etkisiyle, ebedi ve sadık dostlarını daha hayattaayken, başlarının üstünde taşımayı adeta bir zevk ve vecibe olarak kabul etmişlerdi...

Mezar taşları üstüne kazılan figürler, mottifler ve yazılar sadece acıklı duyguları değil, ölümden sonraki yaşam inanç ve felsefesini de dile getirmektedirler. Bu bakımdan şekli ve boyutları ne olursa olsun, onlar bazen yüzyılların doldurduğu mesajları içeren, geçmişini kanıtlayan SESSİZ TANIKLAR olarak yaşamlarını sürdürecektir..

- Boyutlarının farklı oluşu, ölen kişinin sosyal ve ekonomik yapısı ile ilgili olup, kısa boydakiler üzerindeki işçilik daha kaba bir görünümündedir.

- 20-30 km. Uzaktan getirilen taşlardan imâl edilen mezarların ŞAHİDE'leri mihrap görünümündedir.
- Çeşitli hayvanların stilizasyonu ile ortaya çıkan süs öğeleri, tamamen soyut anlayıştaki rumî motifler, yıldız ve burmalı sütunlarla çerçevelenmiştir. Geometrik rozetler ve tırıldak çiçeği bulunur.
- Taşın genel karakteri bir dikdörtgen prizmayı andırır. Bazılarında ahiliği sembolize eden serpuşlar bulunur.
- Gerek mimari alanda, gerekse görsel sanat bakımından, yıldız ağıları taşın üstünde adeta bir dantela görünümünde olup ona dokusal bir etki kazandırır.
- Tüm bu süsleme öğeleri negatif olarak oyma ve pozitif olarak kabartma şeklindedir. Yani, birincisi dolu üzerinde boş, ikincisi boş üzerinde dolu etkisi yapmakta, böylece, sıcak, sevimli ve kıvrak bir hava vermektedir.

Mezarlıktaki taşlardan kadınlara ait olanları daha süslüdür. Aynı yerde küfi yazılı koyun biçiminde bir mezar taşı görülmeye değer.

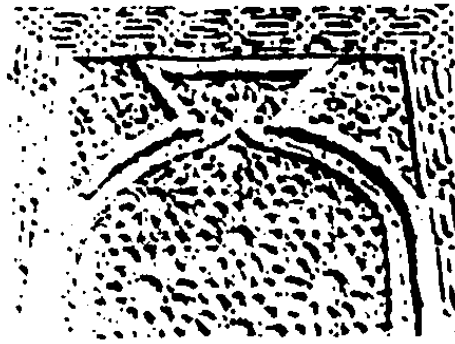
Selçukludan Osmanlı dönemi sonuna kadar geçen dönem içinde Anadolu'nun çeşitli yörelerinde dikili duran mezar taşlarının pek çok ilginç örneği vardır.

RESİM (1) de görülen mezar taşı XII.yy. Selçuklu dönemine aittir. Boyu 3,5 m'yi geçer. Taşın genel karakteri çok sade ve net bir biçim olan dikdörtgen prizmadır. Mezar taşının üst kısmının iç yüzünde dışa doğru uzanan bir süre kademelerle devam ettikten sonra bütünüle kaynaşan bir çıkıntı vardır. RESİM (2) de daha iyi izlenen bu çıkıntılar, taşın üst kısmında dinamik bir hareket oluşturmakta ve bu hareket yine bu çıkıntıların aracı ile toprak yönüne uzanmaktadır. Mezar taşına plastik açıdan katkıda bulunan ve objeye bir akıcılık ve dinamizim kazandıran bu tür biçimlendirmenin DOĞMA, BÜYÜME ve ÖLME döngüsünün plastik uygulaması olduğu ve bu anlatımın kökeninde derin bir duyarlık yattığı sanılıyor. Genel görünümü ile, sağlamlık, ağırbaşlılık ve oturganlık etkisi yapar.

Alt kısmında bulunan bir çift kemerli niş, mezar taşının statik görünümüne, kendi ölçüsünde oturganlık vermektedir.

Resim 1

Resim 2

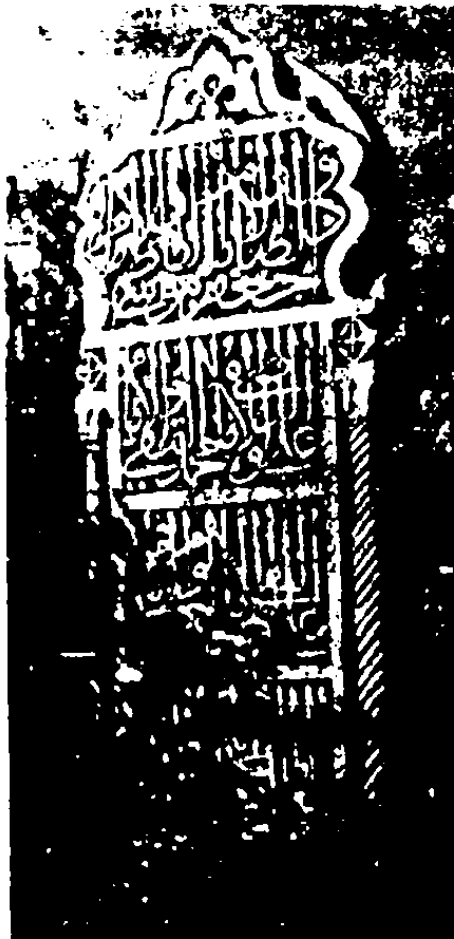
Resim 3

Resim 5

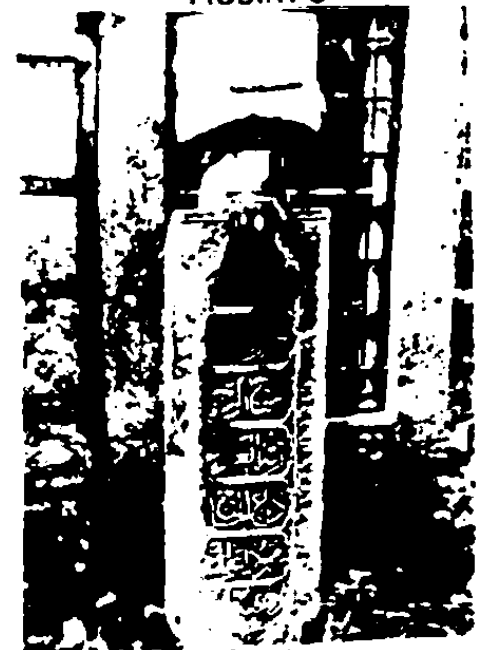
Resim 6

Resim 4

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Tepedeki ters üçgen ve üçgenin kenarlarındaki genişleme, oturganlığa ters bir görüntü getirmekte, çekme ve gerilme etkisiyle, taşın statik elemanları ile çatışan ZİT VE DİNAMİK bir etki oluşturmaktadır. Bu kontrast güçler mezar taşını monotonluk'tan kurtarmış ve onun ağır kitle etkisini daha esnek bir hale getirmiştir. Taşın çevresini sıkıca saran geçme motifli çerçeve, ayrı yönde-zıt hareketleri- paketlemiş ve bandaj yapmıştır.

Kuralları çok ince bir geometriye dayanan yıldız ağları, geçmeler ve rumiler, taşın yüzeyine bir dantela görünümü vermiştir.

Ayrıntıların oluşturduğu hacimlerin aldığı ışık-gölge, kütleye bir hareket ve sıcaklık getirmektedir.

RESİM(3)'te görülen yazı iki türlü kullanılmıştır : Negatif olarak oyma, pozitif olarak kabartma. Birincisi dolu üzerine boş, diğeri ise boş üzerine dolu etkisi yapmaktadır.

RESİM(4)'te görülen mezar taşı Bursa'da Muradiye Camii avlusunda olup Erken Osmanlı dönemine ait bir yapıttır. Bu bakımdan Selçuklu özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle taşın yüzeyinde sivri kemer, burmalı sütunlar ve rumi ağlar görülür. Son derece statik ve dinamik elemanların bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmış, üst tarafı sivri bir kemerle yumuşatılmış bir dikdörtgendir.

İki yanda bulunan burmalı sütunlar, statik konumlarıyla, yapıya SAĞLAMLIK ETKİSİ verir ve sivri kemeri taşıyıcı bir rol oynar.

Burmalı sütun başlığı olarak kullanılan eşkenar dörtgenler ona canlılık ve hareket kazandırır. Nitekim bu öğeler kapatıldığında, mezar taşında bir ağırlık ve hantallık etkisi algılanmaktadır.

Harfler dikey elemanları mezar taşı üzerinde alansal bir bütünlük sağlamakta, eğri elemanlar ise bu alanı yumuşatmaktadır.

Yatay çizgilerle taşın proporsiyonlara bölünmesi, kitle üzerinde zenginlik yaratmıştır.

Yazının sade bir dikdörtgen içine alınması, onu ön plana alarak, daha iyi okunmasını sağlamıştır.

Sivri kemerin üst kısmındaki rumi motif tek başına bir süs ögesi olup, kütlenin üst konturları ile uyum yapıp, yapıyla bütünleşmiştir.

Taşın üst kısmında **DIŞTAN İÇE BİR BASINÇ** ve içten dışa doğru bir **PATLAMA** etkisi oluşturulmuştur.

RESİM(5)' te görülen mezar taşı bugün Eyüp camii haziresi (etrafı duvarla çevrili küçük mezarlık) nde bulunmaktadır. Ayrıntıdan çok bütüne önem verilmiştir. Üstüne damga niteliğinde hareketli bir kitabe konulmuştur.

RESİM(6)' ta görülen kavuklu mezar taşı da aynı mezarlıktadır. Dekoratif öğelerin kullanılmasına gerek duyulmayan bu kompozisyonda kütle, ana yapısı küre ve kare prizma olan iki ayrı geometrik şeklin birleşmesinden meydana gelmiştir.

RESİM(7)' deki mezar taşı da Eyüp' te bulunmaktadır. Son derece sade, ağırbaşlı bir görünümü vardır. Anlatımda kütle tesiri amaçlanmıştır. Yazı kütle tesirini harekettendirip ona dinamik ve canlı bir görünüm vermektedir. Yazıların karakteri dikdörtgen elemanlar içinde farklı olarak işlenmiştir.

RESİM(8)' te görülen mezar taşında konturlar net ve belirgindir. Stilize selvi motifin boyutu, bulunduğu yüzeyin oranı ve yeri genel yüzey üzerinde iyi seçilerek, yapıyla dengeli ve monoton olmayan bir etkiye varılmıştır.

RESİM(9)' daki taş Ampir üslubuna (1808-1874) uygun özellikte biçimlenmiştir.

Osmanlı mimarisinde CAMİ KAPILARI gibi, mezar taşlarının da küçüldüğü ve İNSAN BOYUTLARI' na yaklaştığını görürüz.

ÖLÜM

Gerçek (pozitif) varlığı olan her hangi bir şeyin sonunu (bitimi) belirleyen bir olaydır. Bir insan, hayvan veya bitki nasıl birer canlı varlık iseler, bir dostluk, ittifak, sulh ve tarih çağı da yaşayan, canlı olan, olgulardır. Ölüm, anlamı ve içeriği olumlu olguların bitimidir. Bu bakımdan bu fırtınanın sona ermesi bir ölüm olarak nitelenemezken, güzel bir günün, mutlu yaşantıların bitiminden (ölüm olarak) söz edilir.

Ölüm, ahret' te (öbür dünyada) uhrevi bir süreklilik içinde geçeceğine inanılan bir başka tür yaşamın ifadesidir. HAKKA ulaşabilmek için çıkılacak yolculuğun eşigidir. Ölüm bir başka âleme GEÇMEK için

geçilen bir kapıdır. Ancak bu çıkış, hemen ardından açılan diğer kapıdan yapılacak bir GİRİŞ'e dönüşmektedir...

Sembol olarak ise ölüm, mevcudiyetin kalımlı ve yok edici bir yüzüdür. Ölüm, varlıkların, önüne geçilemeyen, durdurulamayan gelişimi içinde kaybolan şeyin ne olduğunu gösterir ve bu yönüyle yeryüzü'nün sembolizmine katılır. Cennet ve cehennemlerin bilinmeyen âlemlerinde teşrifatçılık yapar. Bu durumda ölüm iki görünümlü bir özyapıya sahip bulunuyor. Biri dünyanın, diğeri öbür dünyaya geçişin inanç ve kurallarına yaklaşımıyla ilgili...Bu anlamda ölüm psikolojik bir değer ifade etmektedir.

Onun etkisine uğramış yaratık, yaşamı süresince sadece maddi ve hayvani duygularıyla günlerini doldurmuşsa, ve hayvansal bir âlemde yaşamışsa o'nun gideceği yer er veya geç, cehennem olacaktır...Buna karşın uhrevi, canlı ruhlar âlemi düzeyinde yaşamışsa, ölüm ona ışık âlemlerinin perdelerini aralayacaktır...

Psikologlar ve hekimlerle aynı görüşü paylaşan mistikler, her insan canlısında ve onun yaşamının her düzeyinde, ölümle hayatın aynı anda ve yerde var olduklarını, yaşam süresinde karşı güçler arasında bir gerilimin oluştuğunu ileri sürüyorlar. Ölümün bulunduğu düzey, diğerlerine oranla (ulvi), yüce bir yaşamın koşuludur. DOĞMA ve ÖLME, sadece bir BİRLEŞME ve AYRILMA'dır, deyimimize şu gerçeği de eklemek istiyoruz: "Bir şeyin ölümü bir başkasının, ya da başkalarının hayatta kalabilmeleri için gereklidir."

Ölümün sırrı acı çektirici ve korkutucu özellikler halinde kendini göstermektedir. Olay maksimum ölçüde ele alındığında, bu sır olası bir değişikliğe ve meçhul bir varoluş âleminin yeni bir şekline karşı direniştir. Daha açık bir deyişle, yokluk âleminde kaybolma korkusudur..

Tahripkar ölüm cehennemi, bir güç olarak, tanımlanıyor. " Ölüm doğaüstü bir devdir. Onun icraatı, ölümlerin etini yiyip yutmak ve onlara sadece kemiklerini bırakmaktadır. bu eylem sırasında ise cesedin rengi maviden siyaha çalan bir görünüm almakta ve tıpkı etlere konup kalkan sineklerin renkleriyle uyum göstermektedir. (Mavi ve mora bkz.) Bu dev dişlerini göstermekte ve onun oturduğu yere bir akbaba derisi örtülmektedir". (Pausanias Yunanlı tarih coğrafya bilgini M.S.II Description de la Grèce)

Mitolojide yaşam hakkı ve bağdaşık olarak ölüm hakkı, tanrıların iyeliklerindendir. Bu tanrılar ise, başta Zeus olmak üzere, Athena, Apollon, Artemis, Ares, Hekate, ve Persefon'dur. Ölüm uykusunun erkek kardeşi ve gecenin oğlu Thanotos tarafından kişilik kazanmış ve vahşi, duysuz olduğu kadar acımasız vasıflarla bürünmüştür.

Antik ikonografide, ölüm bir mezarla, veya elinde tırpan tutan bir insan, dişleri arasında insani bir yaratık tutan bir ilâh, Yazılıkaya (B) odasının girişinde görüldüğü gibi, UTATKU adı verilen kanatlı bir cin veya biri beyaz diğeri siyah tenli iki oğlan çocuğu, bir süvari, bir iskelet, bir ölüm dansı, bir yılan veyahut ürkütücü bir görünümü olan her türlü hayvan ; at, köpek..ile canlandırılarak betimlenmiştir. UTATKU' ların iyi ve kötü olanları vardır. İyileri insan veya boğa başlı olur ve kanatlıdır, ellerinde su kovası taşırlar.

Ortaçağın (Taro) diskinde ölümün bulunduğu sektör (13) rakkamı ile gösterilmiştir.ölümün sembolü ise elinde tırpan tutan bir iskelet şeklinde yaygınlaşmıştı. Çünkü tırpan kötü otları olduğu gibi, her canlıyı da eşit olarak değerlendirerek kesmektedir. Ancak, XV. yüzyıldan sonraki betimlemelerde iskeletin elinde tırpan değil de bir ORAK bulunduğu gözlenir. Çünkü orak daha dikkatli iş yapar, toprağa daha yakın geçer, bu sayede sadece kötü otları olan otları biçmeyi de başarır..Eski Ahit' te da tırpandan değil, oraktan söz edilmektedir...

ORAK, ölümü ve herşeyi tahrip eden zamanın da sembolü olmuştur. Biçim olarak hilalle ilişkilidir. Devri bir hareketi yansıtır. Her yıl yenilenen hasat dönemlerini, dolayısıyla ölüm ve tekrar doğma ümidinin çağrışımını yapar. Öte yandan horoz kuyruğuna benzediğinden ve horoz da bir güneş hayvanı olduğundan, orak güneşle de ilişkili tutulur.

Ölüm olayı tek Tanrılı dinlerde ezoterik yönden ortak yorumlarla değerlendiriliyor. İslâm ölümü, Tanrının önlenemez ve değiştirilemez bir emri olarak kabul eder. Hz. Muhammed' i bir gün, önünden geçen bir Yahudi cenazesini ayağa kalkıp selamladığını görenler ona bu hareketi niye yaptığını sorduklarında, cevap olarak kendilerine " Ben o kişiyi değil, kim olursa olsun..Aslında ölümün haşmetini (ihtişamını) selâmladım! .." demişlerdir...

SON SÖZ

" Ön söz yazara, sonuncusu ise okuyuculara aittir ; çünkü kitabın değeri vadeditenlerle değil son söz hakkına sahip olanların izlenimleriyle belirtilir... "

Ben ise son söz olarak , HER NEKADAR SÜRÇ-İ LİSAN EYLEDİYSEK
AFFOLA !.. demekle yetiniyorum.... "

N.E.

YARARLANILAN ESERLER:

YABANCI:

- Dictionnaire des symboles : Jean CHEVALLER- Alain GHEERBRANT
(Edition Jupiter- Paris) 1986
- Tarih öncesi Ege : George THOMSON (Payel Yayınevi İstanbul)
1983
- Dictionnaire de la
mythologie : Michael GRANT- John HAZEL (Marabout-
Paris)1985
- Le monde occulte de MU,
MU, Le continent perdu : James CHURCHWARD (Edition J' ai lu-
Paris)1969
- La Bible(Ancien Testament) : Le livre de poche (Paris) 1984
- Le Nouveau Testament : Nouvelle Edition Revue (Paris) 1937
- Le Symbolisme du corps
humaine : (Espace livres.Albin Michel Paris) 1901
- Encyclopédie des symboles : Paris 1990
- L' homme et ses symboles : (C.G. JUNG-Robert LAFFONT 1964)
- İnsan nasıl insan oldu? : Say yayınları 1991 M.Hin- E. Segal
- İnsan hayvan sözleşmesi : İnkılap Kitabevi 1991 Desmond Morris

YERLİ

- Doğuştan günümüze büyük
İslâm Tarihi : Çağ yayınları-İstanbul 1989
- Mitoloji Sözlüğü : Azra ERHAT (Remzi Kitabevi-İstanbul)1978
- Meydan Larousse Ansiklopedisi :
- Dinler tarihi : Ahmet KAHRAMAN (Marifet yayınları,İstanbul
1984)
- Cinsel yaşam : Dr. Haydar DÜMEN(Ofset basımevi, İstanbul)
- Plastik açıdan Türk mezar
taşları : Metin HASEKİ (İst. Devlet Güzel Sanatlar Akd.
Yayınları,No 61)
- Ana tanrıçalar diyan
- Anadolu : Reşit ERGENER (Yalçın yayınları,İst. 1988)
- Gerçeğe doğru : Onk. Dr. Halûk NURBAKİ (Zafer, İlimaraştırma
Dergisi İst. 1985)
- Zafer dergileri : Sargon ERDEM (İslâm Ansiklopedisi Gn. Md.-
küğü- İst.)

Sanat Tarihi araştırmaları dergileri :

İlimler ve yorumlar : İsmail HEKİMOĞLU- Hüseyin KORKMAZ
(Türdav Basım ve Yayın Tic. Ve San. A.Ş. İst)
1978

Büyü (Sihir-Tılsım) : Cemal ANADOL (Devlet Yayın ve Dağıtım)

Doğa karşısında pratik
ve teknik uğraş : Zeki Tez (T.C Kültür Bakanlığı 1995)

KİŞİLER

René- Xavier NAEGERT : Rahip, teoloji profesörü. Strasbourg
(Yorum üslubu ve Hristiyan inancı)

Michel DELOINCE : Yazar. St. Honorine. Fransa (Ezoterizm)

Yavuz KESKİN : Yazar (Tercüme)

Doç. Dr. Ali Murat DARYAL : İlahiyât Fak. Öğ. Görevlisi.(Dini konularda
Danışman)

Prof. Metin TUNCEL : İst. Üniv. Öğ. Görevlisi (Coğrafya danışmanı)

Dr. Ahmet MADEN : Prof. Rehber (Tıbbi danışman)

Semra FERAH : Dostluğa Çağrı Demeği Bşk. (Tanıtım)

SEMBOLLER SÖZLÜĞÜ DİZİNİ

KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO	KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO
Sunuş	3-5	Akrapol	134-136
Kapsam ve amaç	6-9	Nekropol	136-137
Nedir sembolizm?	9-11	Merdiven	138-140
Bazı sözcüklerin açıklaması	11-17	Ateş	140-145
Antikitede sembolizm(Kayıp kıta Mu)	17-18	Ateşe tapınma(Ateş kültü)	145-147
Sayılar	18-47	Kömür	147-149
Renkler evreni	47-51	Kül	149-151
Renkler	51-69	Baca-Şömine	151-152
Çizgilerin psikolojisi	69-71	Duman,tütsü ve Bukut	152-154
Nokta,Daire,Kare,Üçgen		Süpürge	154-155
Koni,Üç ayak,Yamuk	71-88	Mum ve Mum Alevi	155-158
Salomonun mühürü	88-89	Lamba	158
Kare	90-91	Yedi Kollu Şamdan	159
Küre ve kubbe	91-92	Taş(Dikilitaş)	159- 167
Küre: Bir tanrısallık sembolü mü?93-98		Dağ	167-171
Küp	98-99	Mağara	171-173
Beşgen(Pentegram)	99-100	Ay	173-175
Altıgen(Hegzagram)	100-101	Kadın ve Ay ilişkisi(Aya tapınma)	175-178
Sekizgen	102	Ay ve Aşk	178-179
Haç ve çeşitleri,biçimleri	102-108	Güneş	179-180
Li çiçeği	108	Işın-Işık	180-181
Svastika (Çengelli haç)	108-112	Gök	181-182
Geometrik sembolizm	112-114	Hava	182-183
Üçgen ve haçla ilgili kişisel		Rüzgâr	183-184
Bir görüş	114-115	Sis	184-185
Selçuklu-Osmanlı ve T.C		Nefes	185-186
Devletlerinin başkanları ile ilgili bir		Toprak	186-187
Değerlendirme	116-117	Su	187-190
G Harfi	117-118	Yağmur	190-191
Kilise	118-123	Deprem,çamur	191-192
Kapı	123- 131	Nehir	192-194
Eşik	131-132	Dalga	194
Anahtar	132-133	Göl	194-195
Şehir	133-134	Deniz	195

KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO	KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO
Kil ve hamur yoğurmak	195-197	Topuk,Kan	262-264
İnsan	197-199	Kurban kesmek	264-266
Ayak insan,ağaç bağlantısı	199	Tükürük,Kemik	266-267
Bacaklar,dizler,karaciğer		Kılap	268-270
Akciğerler,yüzümüz,beyin		Çivi yazısı,Tabletler	270-272
Beyincik,insan sembolizmine		Hieroglif	272-273
İlişkin örnek ve özdeşleştirmeler	199-205	Fresk,Fresko	273-274
Hermatrodites	205	Minyatür,Hat sanatı,Küfi yazı,	
Salmakis efsanesi	205-208	Arabesk,Mozaik	274-278
Çoban	208-209	Cesedin yakılması(Kremasyon)	278
Gölge	209-210	Parfüm(Hoş koku)	279-280
Duvar-sur	210-211	Piramit(Ehram)	280-281
Baş(Kafa)	211-212	Tümülüs	281-282
Yüz(Surat)	213-214	Ana-Anne	282-286
Kaş ve kirpikler	214	Şifalı otlar	286-287
Melekler	215-216	Delsiz,Kadın erkek sembolleri	287-288
Kafatası	217-219	Yön	288-289
İskelet	219-220	Doğu-Batı	289-292
Kıl,saç,sakal,bıyık,diş ve tırnaklar	220-225	Sağ ve Sol' un yorumu	292-295
Göz	226-228	Uğur,uğurluk,nazar,muska	295-299
Burun	229-231	Döğüşme	299-300
Dil	231-232	Savaş,seyahat	300-302
Kulak	233-234	Öpmek,öpüşmek	302-304
Söz	234-237	Dans	304-305
Sessizlik ve Dilsizlik	237-239	Fallüs	305-306
Boyun,Boğaz	239-242	Sütun	306-307
Meme	242-243	Tapınaklarda seks	
Kollar	243-244	Fallüs kültü)	307-315
El	244-247	Ekmek	315-317
Parmaklar	247-249	Şarap	317-318
Jest dili ve ses dili GÜBEK DANIŞI	249-251	Kaşık,Aşure,Ay Çöreği	
Ayak	251-257	Çay bardağı	318-319
Cinsel yaşamda ayak	257-259	Fülüt(neş)	319-320
Anadolu ve insanı	259-262	Lir(Arp),Şarkı,Kudüm(Dümbelek)	
Anadolu HARİTASI		Trompet	320-322

KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO	KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO
Baston(Asa)	322-324	Tarım(Sığırtmacılık)	372
Kadüse	324-326	Orman(Ağaç sadece ağaç değildir)	373-377
Yazı,Alfabe	326-327	Hayat ağacı	377-378
Noktalama işaretleri(imleri)	327-329	Zeytin ağacı,İncir ağacı,Selvi,çam,	
Kemer,Toka,Kuşak	329-332	Sedir çamı,Palmye,Defne	378-381
Düğüm	333-336	Akasya,Kavak,Meşe,Diken,Nohut,	
KulpluHaç	336	Leblebi,Badem ağacı ve Badem	381-386
Rulo,Tomar,Kurdela(Ruban)	337-338	Çalı	386-387
Kılıç	338-339	Akant yaprağı,Meyve,Nar,Elma	
Çift yüzlü balta,Tuğ(Sorguç)	339-340	Buğday,Gül,Sarmısak	387-392
Makas,Bıçak	340-341	Hayvan,İnsan hayvan sözleşmesi	392-402
Beşik,Yatak(Döşek)	341-342	Hayvanlara tapma(Zoolatri)	402-406
Manto	342-343	Fil, Boynuz,Bereket boynuzu	
Gömlek	343	Kuyruk,Kuyruklar ve insanlar	406-411
Spiral	344	Kikloplar,Dragon (Ejderha),Griffon,	
Kuyu ve Kova,Vazo,Havan		Pegassos,Kentavros	411-414
Küp,Çanak-Çömlek	345-347	Aslan ve Stenks	415-418
Çeşme	347-348	Boğa-inek	418-420
Tünel,Potern	348-349	Eşek	420-424
Ayna	349-351	At	424-426
Ok,Yay,Kiriş ve ok atmak	351-355	Geyik ve Ceylan	426-429
Üç dişli yaba	355-356	Köpek	429-431
Tiyatro	356-357	Çakal,Deve	431-434
Halı(Uçan halı)	357-359	Keçi,Kuzu,Fare	434-437
Bronz,Demir,Şakül(Çekül),Pergel		Kötebek	437
Gönye	360-362	Yılan	438-446
Gümüş,Altın,Kristal,Onyx		Karınca,Kırmızı karınca	446-447
(Hacı Bektaş taşı)	362-366	Scarabe(donguzlan böceği)	447-449
Hale	366-367	Akrep,Salyangoz	449-450
Güneş şemsiyesi(Ombrel),Hararet-ışın	368-369	Balık	450-454
Yumurta	369-370	Fok balığı,İstiridy	455-456
Mevsimler	370-371	Yunus balığı Sazan balığı	456-457
Gezegenlerin insan yaşamıyla olan ilişkisi	371-372		

KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO	KONU BAŞLIĞI	SAYFA NO
Yengeç	457-458	Cami ve medrese	488-497
Kanat	458-459	Minare	497-500
Baykuş, Arı-Bal	460-461	Ezan ve namaza hazırlık	500-503
Horoz	461-464	Kubbe, Mihrap	503-508
Tavus kuşu, Kuş	464-468	Namaz	508-514
Kartal, Çift başlı kartal	468-471	Camilerde iç süsleme	514-516
Leylek, Kuğu, Kumru, Güvercin,		Sünnet	516-518
Bülbül, Keleynak kuşu	471-474	Alem-alemler	518-523
Tesbih	474-479	Mezar taşları, Ölüm	524-530
Din ve insan	480-483	Son söz	531
İslâm dinine ait hatırlatıcı bilgi ve		Bir Fransız ilahiyat profesörünün	
Yorumlar	483-486	Türkiye ve sembolizm konulu makale	
Hz. Muhammet ve Peygamberlik		ve tercümesi	numarasız
	486	Yararlanılan Eserler ve Kişiler	
Kur'anı Kerim	487-488		532-533

EPESLİ BİR GENEL EV KADINININ
KARTVİZİTİ (!)

AĞAÇ SEMBOLİZMİ

(Ergun ARIKDAL'dan alıntıdır. Ruh ve Madde yayınları Dergisi)

Simgesel temaların en yaygınlarından biri olmuştur ağaç... Ağacın simgeselliği üzerinde yazılmış bir çok eser bulunmaktadır. Bunların her birinde ağaca bir kutsallık verilmiş olmasına karşın onun hiçbir zaman dinsel bir ibadet aracı olduğunu savunan bir yoruma rastlamıyoruz. Yani ağaca tapınılmamıştır ama, ona yüksek düzeyde bir kutsallık yüklenmiştir.

Ağacın bu şekilde bir simgelenme özelliğinin oluşu onun yapısıyla çok ilgilidir. Ağacın daima yerden göğe doğru yükselmesi, küçük bir tohumdan kocaman bir gövde, dallar, yapraklar ve meyveler vermesi yanında, onun mevsimden mevsime değişikliğe uğraması, yani yapraklarını dökerek bir nevi uykuya, dalması, hatta ölmesi, sonra toprak altında kalmış olan köklerinin herhangi bir yerinden yeniden bir filiz sürmesi, kuru gövdenin yanında yeni bir dalın ortaya çıkışı (yaşam-Ölüm devinimini göstermesi) insanların ilgisini çekmiştir. Ağacın dikey hali, insanların zihninde, gelişmenin bir simgesi olarak yer almıştır. Çünkü gelişme nedense, imaj olarak hep yükseliş, yerden, topraktan ayağı kesmek, semavileşmek ve gök yüzüne doğru çıkış olarak imgeleniyor.

Bilinen normal ağaç sembolünden başka bir de TERSİNE AĞAÇ yani kökü yukarı doğru, dal ve yaprakları yere değen bir ağaç sembolü de bulunmaktadır. Alışık olduğumuz tarzdaki ağacı sembol olarak ele alanlarla, aynı ağacı ters dönmüş gibi düşünenler arasında bir gelişim (tekâmül) farkı bulunmaktadır. İnsanlar bir aşamadan sonra, bu tersine duran ağaç sembolünü benimsemişlerdir. Bu ağacın kökü yukarıda olduğundan besleniş yerden değil, göktendir. Sonuç olarak, birincisi meteryalist tarzda bir ağaç simgesi, ikincisi ise sprituël bir anlayışı temsil etmektedir. Ayrıca ağacın yapraklarının sararıp dökülmesi ve sonra tekrar yeşerip çıkması evrensel gelişimin devresel karakteri için de bir simge olmaktadır. Hatta kesilen (öldürülen) bir ağaç

gövdesinin yanlarından bahar gelince tekrar sürgünlerin çıkması, ölümün ve yeniden doğuşun simgeleri olarak düşünülmektedir.

Ağaç evrenin üç katıyla ilintilidir: Toprak altı, toprak yüzü ve toprağın üstündeki yükseklikler. Kökler arasında kurtçuklar, sürüngenler dolaşır, dallara kuşlar konar. Bu iki âlemi, yani yer ve göğü ağacın gövdesi birleştirir. Ağaç bu âlemleri bir birim içinde topladığı gibi dünyayı yaratan dört elemanı da bir araya getirir: Besi suyu ile dolaşımı yapar, toprak kökler vasıtasıyla kendi bedeni ile bütünleşir, hava yapraklarını besler, ateş ise odunun sürünmesiyle elde edilir. Yani ateşe ait olan bir öz bulunur kendisinde...

Ağaçta bulunan hava, ateş, su ve toprak ana maddelerinin başka ESİR denilen bir beşinci eleman da vardır. Esir, sözcük anlamıyla, havadan hafif olmak üzere, gök cisimleri arasında varlığı tasarlanan bir ortamdır.

Bu eleman ise HAYAT AĞACI şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ağacın sahip olduğu simgelerden biri de onun DÜNYA EKSENİ oluşudur. Kökleri yerde, dalları gökte olan ağaç, her yerde yerle gök arasında kurulan ilişkinin simgesi olmuştur. Bu anlamda ise bir MERKEZ niteliği taşır. Böyle bir durumda DÜNYA AĞACI dünya ekseniiyle eş anlamdadır. Bir çok gelenek ve toplumlarda değişik ağaçlar bu eksenin simgesi olmuştur. Örneğin, Fransa'da Meşe, Germenlerde İhlamur, Skandinavya'da Dişbudak, Hint yarımadasında Banyan ağacı, Sibiryada Kayın ağacı, İslâmda ise Zeytin ağacı bu bakımdan kutsal kabul edilmiştir.

Eksen ağaç (kayın) Sibiryada ve Orta Asya'daki Şaman çadırının ve Siu Kızılderililerinin güneş dansı hücresinin ortasında bulunur. Özellikle at derisinden yapılan Şaman çadırının ortasında kayından yapılmış bir tek sırık (direk) vardır. Şaman bu çadırın içinde transa geçer ve çeşitli ruhsal planlarla irtibat kurar. Çinlilerin Kıyen-Mu ismini verdikleri ağaç da dünyanın merkezi addedilir. Bu öyle bir ağaçtır ki, dibine gölge düşmez ve sallanmaz. Sekiz dalı, sekiz kökü vardır. Bunlarla sekiz göğe (göğün sekiz katına) ve ölümlerin oturduğu sekiz kaynağa dokunur. Resuller (şamanlar) yer ve gök arasındaki inip çıkmalarını onun üzerinde yaparlar.

HAYAT AĞACI. Evrensel Hayat Ağacı deyimi Tevrat'tan gelmektedir. Tekvin (yaratılış) bahsinde şöyle geçer: (Bab II dördüncü ayet) "Rab Allah yeri ve gökleri yaptığı günde yani yaratıldıkları zaman, göklerin ve yerin asılları bunlardı... Ve henüz yerde bir kır fidanı yoktu, bitmemişti. Rab Allah yerin üzerine yağmur yağdırmamıştı ve toprağı işlemek için adam yoktu ve yerden buğu yükseldi, bütün toprağın yüzünü suladı ve Rab Allah yerin toprağından ADAM'ı yaptı; onun burnuna hayat nefesini üfledi. Ve Adam yaşayan can oldu. Ve Rab Allah doğuya doğru ADEN'de bir bahçe yaptı ve yaptığı Adam'ı oraya koydu. Ve Rab Allah görünüşü güzel ve yenilmesi lezzetli olan her ağaçla beraber bu bahçenin ortasına" Hayat Ağacı'nı ve iyilik ve kötülüğü bilme Ağacını yerden bitirdi. Bahçeyi sulamak için Aden'den bir ırmak çıktı, dört kola ayrıldı..." Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye, fakat iyilik ve Kötülük Bilme Ağacından yemeyeceksin!" diye tembih etti. Çünkü onu yediğin gün ölürsün!...

Burada "ölürsün" sözü ile normal fiziki ölüm kastedilmemektedir. Burada sembolik bir anlatım vardır. Aslında "İyilik ve kötülüğü bilme Ağacı" diye bir ağaç yok, fakat iyilik ve kötülüğü bilen bir şuur var. İnsan iyilik ve kötülüğü birbirinden ayırt edecek şuur 'açıklığına ulaştığı anda eski realitesinde ölür, yeni bir realite doğar... Yani artık Adem'in Aden realitesi içinde kalmasına da gerek yoktur.

Hayat Ağacı her şeyden önce bir merkez fonksiyonuna sahiptir. Onun üsaresi(özsuyu) bir nevi göğün şemblemeleri (!) gibidir. Meyvesi de ölümsüzlük sağlar. Aden bahçesir de insan için gerekli her şey bulunmaktaydı. Adendeki Hayat Ağacı'nın meyveleri İslâm'da TUĞBA AĞACI ile özdeşdir. Hatta Tuğba Ağacı birçok İslâm ezoterizminde, kök yukarı, dallar aşağıda olarak ifade edilir.

Anadolu köylerinde sık sık kilimler üzerine işlenmiş ağaç desenleri ile karşılaşılır. Bu desenler söylendiği gibi basit bir doğa özleminin yansıyan bir yönü değildir. Onlar basbayağı "Hayat Ağacı'nın simgeleridir. İran'da ise bu ağaçların daha iri gövdeli olarak işlendiğini görmekteyiz.

BİLGİ AĞACI: Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yeryüzü cennetinde bir ikinci ağaç daha vardı: Hayrın ve şerrin bilgisini simgeleyen ağaç. Diğer bir deyimle, İyilik ve Kötülük bilgisi ağacı... Dikkat edilirse burada Hayat Ağacı'nın birliğine karşı bir ikilikle çıkılmaktadır. Sanki insanlar iyinin ve kötünün (hayrın ve şerrin) ne olduğunu bilmiyorlarmış gibi sadece bir yaşam fikri ortaya konulmuştur. İkincisinde ise aynı zamanda iyilik ve kötülüğü bilme fikri ortaya atılmıştır. İlke olarak olmasa bile, fiilen eksiklik olarak kabul ediliyor.

İyilik ve kötülük anlamında olmak üzere eksi ve artı prensiplerinin hayatı meydana getirdiği konusu buradan ortaya çıkmaktadır. Buradan daha iyi anlıyoruz ki, OLUŞ'u meydana getiren güç tek güç değildir. En az iki güç, elektrikteki artı ve eksi benzeri, hayatı meydana getirmektedir.

Bu bilgi Ağacı Adem'in dünyaya sürülmesine sebep olmuştur. Buradan hareket ederek Hristiyan mistisismi, dünyaya sürülüşünden dolayı, İsa'nın haça vurulması icap ettiğini savunmuştur. Çünkü bu sürülüşü, haça gerildikten yani kanını döktükten sonra, insanı kurtarmakla gerçekleşti. Eğer Adem İyilik ve Kötülük Ağacı'nın meyvesinden yememiş olsaydı, Hz. İsa haça gerilmeyecek, dolayısıyla insanların kurtuluşuna sebep olacak kanını da dökmeyecekti. Zaten Adem'in dünyaya sürülüşü Hristiyan teolojisinde "düşüş" (cennetten kovulmak) olarak ifade edilir. İşte bu düşüşten tekrar onu kalkışa, yüksek düzeye çıkarmak için görev alan varlıklardan bir tanesi de Hz. İsa'dır.

Tous les voyages contiennent une promesse. Car, le voyage est un cheminement, une quête ardente, douloureuse - car jamais satisfaite - , une épreuve quasi initiatique qui implique un passage par le feu du désir et par l'eau d'une découverte sans cesse renouvelée.

C'est ainsi que le voyageur qui régulièrement, depuis plus de trente cinq ans, revient en Turquie, découvre avec le cœur et les sens cet extraordinaire pays. Il s'approprie d'année en année, avec un monde qui, des plus anciens villages néolithiques aux ruines immenses des villes grecques, de la mer des grandes coupoles blanches des mosquées ottomanes aux vieilles maisons de bois, ne cesse de l'émerveiller. Dans un cadre naturel grandiose, aux paysages étonnamment variés, c'est une extraordinaire succession et superposition de civilisations qui l'accueille.

Cependant, des Hittites aux Seljoukides et aux Turcs ottomans, des Grecs anciens à la Turquie moderne, signes et symboles universels ne cessent de nous interpeller pour sonder la profondeur insondable de l'intériorité. A celui qui sait écouter ce langage secret et lire les signes se découvre, devant les pierres d'une ville enfouie qui se met à parler ou devant l'harmonie d'une mosquée, le véritable pouvoir des symboles. Ils ne sont pas seulement un raccourci, un simple condensé de ce que les mots et le langage quotidien énoncerait beaucoup plus longuement. Ils sont des signes qui franchissent les frontières du sens. Signes et symboles forment ainsi un royaume aux multiples portes, comme la musique, aux formes variées d'infini, engendre autant d'univers. Que dire devant la cascade de coupoles, quels mots vont cerner l'humble signe tracé dans les colonnes de l'agora d'Ephèse, sinon laisser résonner ce qui habite l'homme de toujours en profondeur...

A celui qui ne cesse d'être attentif aux signes et aux symboles, sur les routes si variées de la Turquie ou de tout pays réel ou imaginaire, s'impose cependant aussi l'exigence de nommer avec clarté. "Connaître les choses, c'est connaître les noms" disait Platon. Nommer, c'est à la fois connaître et se reconnaître par différence avec ce qu'on nomme. Découvrir les symboles et nommer avec précision, c'est retrouver toutes les forces dont les civilisations de l'Orient Ancien avaient chargé le nom. Car ce ne sont pas les choses qui viennent à l'existence en recevant un nom, - c'est l'homme qui existe dès lors qu'il leur en donne un.

Ainsi, signes et symboles épousent le jeu des formes, se glissent dans les mots de manière parfois invisible ou parfois plus affirmée. Le symbole est comme le grain de sénévé qui devient arbre immense aux branches multiples, qui donne un peu d'ombre en face du soleil brûlant du langage de la connaissance purement livresque ou de la science rationnelle.

Témoin du brassage des peuples et des civilisations, comme il n'y en eut nulle part ailleurs, la Turquie ne cesse de nous fasciner; Aussi, le voyage en Turquie est avant tout un retour aux sources de l'homme de toujours, avec ses épreuves, ses joies, ses amours, ses symboles et ses mots. Mais le voyageur ne cessera de découvrir le plus beau des signes qui est la dignité et l'hospitalité affectueuse d'un peuple de cœur, solide, tenace, fier et d'une extraordinaire sensibilité.

Tout au long de ces longues pérégrinations à travers la Turquie réelle et profonde, c'est la porte ouverte, le coeur attentif qui ont toujours été, sans déception aucune, le véritable symbole. Fierté, dignité et hospitalité d'un peuple qui bannit tout laisser-aller et tout sans-gêne. C'est là la véritable richesse que le mot ne peut dire qu'avec peine. L'ami véritable craint pourtant que le tourisme industriel et de masse ne viole ou n'altère l'âme profonde du peuple. Les vrais amis voudraient que le peuple turc puisse garder la jeunesse la fierté, l'hospitalité discrète et sans calcul, la tolérance, qui correspondent au plus profond de son être. C'est là sans doute le signe et le symbole le plus éclatant de la richesse que la Turquie nous manifeste.

La Turquie profonde que nous aimons ne cessera de nous dire les vers du Mavlana Djalal od Din Rumi, inscrits au fronton de son mausolée à Konya :

"Gel, gel...
Viens qui que tu sois,
Croyant ou incroyant,
Viens.
C'est ici la demeure de l'espoir."

René Xavier NAEGERT

Professeur - Strasbourg 1990/12.08.

MAKALE'nin TERCÜMESİDİR

Seyahatlerin hepsi de, insanda bir umudun yeşermesine yol açmaktadır. Zira seyahat, hem ilerilere doğru bir yol alış, hem zorluk ve üzüntünün eşlik ettiği bir arayış -zira insanı hiç bir zaman tatmin edememektedir- hem de, tekrar tekrar tazelenip tekrar tekrar canlanır yapıda olan arzu ateşinin zoruyla ve meçhul bir şeyleri gün ışığına çıkarma umudunun dürtüsüyle yollara dökme anlamına gelen bir tür inisiyatif denemedir.

Otuz beş yıldır düzenli şekilde Türkiye'ye gelmekte olan ben, bu olağanüstü ülkeyi, gönül ve duyularımınla işte bu anlamda tanıyıp keşfetmekteyim. Neolitik çağa ait köylerin en eskilerinden, antik Yunan'a ait şehirlerin o muazzam kalıntılarına ve de Osmanlı camilerinin oluşturduğu dev kubbe deryasından, şirin ahşap binalara kadar uzanan ve kendisini heyecandan heyecana sürükleyen böylesine esrarengiz bir âleme her yıl biraz daha alışmakta o insan. Hayret uyandıracak kadar çeşitlilik arz eden manzaralara sahip görkemli bir doğal çerçeve içerisinde, insan kendini, dalgalar misali birbirinin üzerine kalkanmış olan harika uygarlıklar cümbüşü içinde bulmaktadır.

Ama hepsi de evrensel işaret ve sembol mesabesinde bulunan Hititler, Selçuklular, Osmanlılar, eski Yunan ve modern Türkiye, bizi yine de, derinin o içine nüfuz edilemez nitelikli enginliklerini sondalamaya davet etmektedir. Bu gizli lisanı dinlemeyi ve bu sembollerini okumayı bilen bir kimsenin karşısında, toprak ananın sinesine gömülü haldeki antik bir kente ait surların dili birden çözümlenmekte, camilere şekil vermiş olan o ahenk de sınırları derhal gözler önüne serilmektedir. Semboller böylesine bir kudrete sahiptirler işte. Bunlar, günlük lisanla anlatılmağa kalkışıldığında insana ciltler dolusu söz söyleten herhangi bir şeyin öz ve özet haline getirilmiş bir anlatımı değildirler sadece. Bunlar, anlamın sınırlarını da aşan işaretlerdir. Sonsuzluk terimiyle ifade edilebilecek kadar çok sayıda anlatım biçimine sahip bulunan ve bu özelliği sayesinde bir o kadar da âleme hayat verebilen müzik gibi, işaretler ve semboller de, kapıları sayılamayacak kadar çok olan bir surlar âlemi meydana getirmektedirler. Yığınlar halindeki cami kubbelerinin karşısında insan neler 'mınlardanabilir dersiniz... Efes'deki agora'nın sütunlarına nakşedilmiş olan o basit ve sade işaret için, insanın iç varlığında her devirde yer tutmuş olan duyguyu yansıtmaktadır, demenin dışında başka ne denilebilir ki...

Türkiye'nin veyahut da başka herhangi bir gerçek veya hayalî ülkenin muhtelif yollarında seyahat ederken işaretlere ve sembollere dikkati hiç elden bırakmayan bir kimse, her şeyi açık seçik bir şekilde adlandırmaya zaruretiyle yine de yüz yüze gelmektedir. Eflâtun'un ifadesiyle "Eşyayı tanımak demek, onların adlarını bilmek demektir."

Bir kimsenin bir şeyi adlandırması demek, aynı anda hem onu, hem de onunla kendisi arasındaki fark vasıtasıyla kendisini tanıması demektir. Sembollerini çözümlemek suretiyle açık seçik şekilde adlandırmak demek ise, eski Doğu uygarlıklarının isme yüklemiş oldukları her türlü gücü tekrar su yüzüne çıkarmak demektir. Zira eşya, adıyla birlikte meydana gelmiş değildir, ona o adı hayattar insan vermiştir.

İşaretler ve semboller, formların gerekli kıldığı kurallara uymakta ve de kelimelerin içine bazen pek göze görünmez tarzda, bazen de daha belirgin bir anlam yüklenmiş olarak işlemektedir. Sembol, gelişip boy atığında çok dallı muazzam bir ağaç haline gelen, bu haliyle de salt kitabî bilgi ifadesi veya akli bilim dili görünümündeki yakıcı güneşin altında az bu-